T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

FAHRÎ DEDE VE MECMUASI
(İnceleme ve Seçme Metinler)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
PROF. DR. AHMET SEVGİ

HAZIRLAYAN
HAKAN TÜRKBEN

KONYA – 2008

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ VII
KISALTMALAR XI

GİRİŞ

HÜSEYİN FAHREDDİN DEDE'NİN YAŞADIĞI DEVRE TOPLU BAKIŞ 1
1. Siyasî Durum 1
2. Kültürel ve Edebî Durum 4

I. BÖLÜM

HÜSEYİN FAHREDDİN DEDE'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ, MEŞREBİ, SİYASİ VE SOSYAL ÇEVRELERLE İLİŞKİLERİ, YETİŞTİRDİĞİ TALEBELERİ

A. HAYATI 7
1. Doğumu 7
2. Adı 8
3. Ailesi 8
a. Babası 8
b. Annesi 16
c. Eşi ve Evlenmesi 16
d. Çocukları 17
e. Şeceresi 23
4. Eğitimi ve Yetişmesi 24
5. Şeyhliği 28
6. Ölümü 35
7. Bazı Özellikleri 39
8. Kronolojik Hayatı 42

B. EDEBÎ KİŞİLİĞİ 46
1. Edebî Şahsiyeti 46
2. Dil ve Üslup 50
3. Etkilendiği ve Etkilediği Şairler 55
a. Etkilendiği Şairler 55
b. Etkilediği Şairler 59

C. MEŞREBİ 61

1. Mevleviliği 61
2. Melamiliği 63
3. Hurufiliği 66

D: SİYASÎ VE SOSYAL ÇEVRELERLE İLİŞKİLERİ 69

1. Siyasî Çevrelerle İlişkileri 69
2. Sosyal Çevrelerle İlişkileri 73

E: YETİŞTİRDİĞİ TALEBELERİ 75

1. Sabri Efendi (Hafız Tophaneli Mehmet) 75
2. Zekaîzâde Ahmet Irsoy 75
3. Mehmet Suphi Ezgi 76
4. Rauf Yekta Bey 76
5. Kazım Uz 77
6. Hüseyin Sadettin Arel 77
7. Mehmet Münir Kökten 78

II. BÖLÜM

HÜSEYİN FAHREDDİN DEDE'NİN ŞİİRLERİ

A. ŞİİRLERİN İNCELEMESİ 79

1. Türkçe Şiirler Tablosu 79
2. Farsça Şiirler Tablosu 79
3. Türkçe ve Farsça Şiirlerin Şekil Özellikleri 80

a. Nazım Şekilleri 80
b. Vezin 80
b. a. Türkçe Şiirler 80
b. b. Farsça Şiirler 84
c. Kafiye 85

B. ŞİİRLER 91

1. Türkçe Şiirleri 91
a. Gazeliyat 91
b. Tahmis 101
c. Tesmin 103
d. Kıt'alar 105
e. Rubaiyyat 107
f. Matlalar 108
g. Müfredler 109
h. Tarihler 110
2. Farsça Şiirleri 113

III. BÖLÜM

MECMUA

A. MECMUANIN TANITILMASI 122

1. Mecmuadaki Türkçe Şiirler ve Şairleri (Tablo) 122

2. Mecmuadaki Farsça Şiirler ve Şairleri (Tablo) 124
3. Mecmuadaki Arapça Şiirler ve Şairleri (Tablo) 126
a. Arapça Diğer Nazım ve Nesirlerin Muhtevaları 127
4. Bazı A'dad-ı Muvafık (Tablo) 131
5. Nahs ve Said Aylar (Tablo) 133

B. MEVLEVÎ-MEŞREP ŞAİRLERE AİT METİNLERİN İNCELEMESİ 134

1. Mevlevî-meşrep Şairler ve Şiirlerine Ait Tablo 134
2. Nazım Şekilleri Tablosu 135

IV. BÖLÜM

MECMUADAN SEÇME METİNLER

A. MEVLEVÎ-MEŞREP ŞAİRLERE AİT ŞİİRLER 137

1. Sultan-ı Dîvânî 137
2. Sîne-çâk Yusuf Dede 138
3. Cevrî Dede 140
4. Arzî Dede 140
5. Aramî Dede 141
6. Çengî Yusuf Dede 141
7. Şehlâ Dede 142
8. Sabir Parsa Dede 142
9. Tarikatî Hasan Emir Dede 144
10. Gavsî Dede 144
11. Fasih Dede 145
12. Siyahî Mustafa Dede 146
13. Mehmed Memiş Dede 147
14. Enis Dede 147
15. Nahifî Efendi 148
16. Yenişehirli Beliğ 149

17. Ebubekir Çelebi 150
18. Esrar Dede 150
19. Nasır Abdülbaki Dede 151
20. Nakşî Dede 152
21. Hemdem Çelebi 152
22. Şeyh Nazif Dede 153
23. Rasih Efendi 156
24. Avni Bey 157
25. Azmi Dede 163
26. Hacı Ratib Bey 164
27. Nazım Bey 167
28. Ahmed Celaleddin Dede 168
29. Celal Paşa 170
30. Veled Çelebi 171
31. Derviş Niyazi Mevlevî 172
32. Derviş Bülendî Mevlevî 174
33. Nesih Efendi 174
34. Hikmet Beg 174
35. Kamî Abdal Dede 175
36. Şeyh Ferid Efendi 175
37. Şeyh Osman Şemsî Efendi 176

B. H. FAHREDDİN DEDE'DEN AİLESİ VE MEVLEVİLİĞE DAİR NOTLAR 177

C. (BEŞİKTAŞ) BAHARİYE MEVLEVÎHÂNESİ ŞEYHLERİNİN HÂL TERCEMELERİ 190
1. Beşiktaş Mevlevîhânesi postnişini Seyyid Ahmed Dede Efendi 190
2. Seyyid Muhammed Sadık Dede Efendi 191
3. Seyyid Fazıl Abdülehad Dede Efendi 191
4. Ahmed Dede Efendi 192
5. Yusuf Dede Efendi 192
6. Trablusî Seyyid Mahmud Dede Efendi 193

7. Seyyid Mehmed Kadri Dede Efendi 193
8. Mehmed Said Dede Efendi 193
9. Beşiktaş Mevlevîhânesi Şeyhi Hasan Nazif Dede Efendi 194
10. Terceme-i Hâl-i Fakîranemdir (Hüseyin Fahreddin Dede Efendi) 200

SONUÇ 205
BİBLİYOGRAFYA 207
TIPKIBASIM 211

ÖN SÖZ

Gelecek geçmişin üzerinde yükselmektedir. Bu nedenle bir millet yükselmek, ileri gitmek istiyorsa geçmişini bilmek ve geçmişinden dersler almak ve geleceği bu sayede kurmak zorundadır. Divan edebiyatı da bizim XIII. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar olan altı yüz yıllık bir geçmişimizi ihtiva etmekte ve gerek "divan"larıyla gerekse "mecmua"larıyla bu geçmişimize bir ayna tutmaktadır. Bu sebeple hem "divan"lar hem de "mecmualar" sosyal hayatımızda mühim bir yer tutar.

Mecmualar yüzyıllar boyunca gerek edebiyat alanına gerekse diğer alanlara çok önemli katkılarda bulunmuştur. Bugün kayıp olan bir eser mecmualarda karşımıza çıkabilmekte, divanı olmayan bir şairin şiirleri dağınık veya toplu olarak bu mecmularda bulunabilmekte, zamanında şairin herhangi bir nedenle divanına koymadığı veya daha sonra yazdığı şiir veya yazılar kulaktan kulağa veya elden ele geçerek bu mecmualarda yer alabilmektedir.

Mecmualar kendi aralarında şöyle bir tasnife tabi tutulabilir:

1. Nazire mecmuaları
2. Seçme şiir mecmuaları
3. Aynı konu ile ilgili eserlerin bir araya gelmesiyle oluşan mecmualar
4. Karışık mecmualar. Bu tür mecmualar nazım nesir karışık olabileceği gibi Türkçe, Arapça, Farsça gibi değişik dillerde de yazılmış olabilir.
5. Tanınmış kişilerce ve derleyeni belli kişilerce hazırlanmış mecmualar.
6. Şahsî mecmualar. Bu tür mecmualar yazarın bir nevi özel defteridir. İçerisinde kendisine ait şiirler, başka şairlere ait şiirler, çeşitli yazılar, kendisi için önem ifade eden olaylar karşısında almış olduğu notlar vs. olabilir.

Üzerinde çalıştığımız eser Hüseyin Fahreddin Dede'ye ait Konya Mevlâna Müzesi İhtisas Kütüphanesinde 7467 numarayla kayıtlı bir mecmuadır. Bu eser Hüseyin Fahreddin Dede'nin torunu Selman Tüzün tarafından Mevlana Müzesi

Kütüphanesine armağan edilmiş, Abdulbaki Gölpınarlı tarafından da Müze Müdürlüğüne teslim olunmuştur. Abdülbâkî Gölpınarlı, bu Mecmua'nın birçok önemli olayı ve Mevlevîlik tarihine ait bazı bilgileri içermesinden dolayı çok değerli olduğunu ifade etmektedir.

Üzerinde çalıştığımız bu eser yukarıda söz konusu ettiğimiz mecmualardan altıncı sırada yer alan cinsten bir mecmuadır. Mecmuanın içerisinde Hüseyin Fahreddin Dede'nin şiirleri, başka şairlere ait şiirler, çeşitli konuları ihtiva eden nesirler, Hüseyin Fahreddin Dede'nin çeşitli olaylar neticesinde aldığı notlar yer almaktadır.

Çalışmamız "giriş"i müteakip dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Hüseyin Fahreddin Dede'nin yaşadığı dönemin siyasî, edebî ve kültütel yönden görünümü ele alınmıştır.

Birinci bölümde Fahreddin Dede'nin hayatı, edebî kişiliği, meşrebi, siyasi ve sosyal çevrelerle ilişkileri, yetiştirdiği talebeleri üzerinde durulmuştur. Yetiştirdiği talebeleri kısmında kişilerin sıralaması yapılırken doğum tarihleri göz önünde bulundurulmuştur.

İkinci bölümde Fahreddin Dede'nin Mecmua'da yer alan Türkçe ve Farsça şiirleri incelenmiş ve Türkçe şiirlerin transkripsiyonlu metni, Farsça şiirlerin ise tıpkıbasımları verilmiştir.

Üçüncü bölümde Fahreddin Dede'nin Mecmua'sı tanıtılmıştır. Mecmua hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra ilk olarak mecmuada yer alan Türkçe şiirler tespit edilmiş ve tablo halinde ortaya konulmuştur. Şiirlerin sıralaması yapılırken şairlerin isimleri dikkate alınmış ve alfabetik sıralama yapılmıştır. İkinci olarak mecmuada yer alan Farsça şiirler tespit edilmiş ve tablo halinde ortaya konulmuştur. Şiirlerin sıralaması yapılırken Türkçe şiirlerde olduğu gibi şairlerin isimleri dikkate alınmış ve alfabetik sıralama yapılmıştır. Üçüncü olarak mecmuada yer alan Arapça şiirler tespit edilmiş ve tablo halinde ortaya konulmuştur. Şiirlerin sıralamasında yine

şairlerin isimleri dikkate alınmış ve alfabetik sıralama yapılmıştır. Arapça şiirler verildikten sonra Mecmuadaki diğer Arapça nazım ve nesirler tespit edilmiş ve muhtevaları kısaca varak numarası verilerek açıklanmıştır.

Bu bölümün devamında mevlevî-meşrep şairler tespit edilmiş ve toblo halinde ortaya konulmuştur. Daha sonra Mevlevî-meşrep şairlere ait şiirlerin nazım şekilleri açısından incelemesi yapılmıştır.

Dördüncü bölümde Fahreddin Dede'nin Mecmua'sından seçme metinler verilmiştir. İlk olarak Mevlevî-meşrep şairlere ait şiirlerin transkripsiyonlu metni verilmiştir. Şiirlerin sıralaması yapılırken şairlerin ölüm tarihleri göz önünde bulundurulmuştur. Fakat bazı şairler hakkında bilgi elde edilememiş olup bu şairler en sonda verilmiştir. İkinci olarak Hüseyin Fahreddin Dede'nin ailesi ve Mevlevîlik'le ilgili olarak aldığı notların transkripsiyonlu metni verilmiştir. Üçüncü ve son olarak ise Mecmua'ya sonradan eklenen Hüseyin Fahreddin Dede'nin el yazısıyla yazılmış (Beşiktaş) Bahariye Mevlevîhânesi şeyhlerinin hal tercemelerini içeren 10 yapraklık bir metnin transkripsiyonu verilmiştir.

Bu bölümden sonra "sonuç", "bibliyografya" ve "tıpkıbasım" verilerek çalışmamız tamamlanmıştır.

Bu yüksek lisans tezimi hazırlamamda çalışmamın her safhasında bana yardımcı olan, yol gösteren, emek harcayan saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Ahmet SEVGİ Bey'e teşekkürü bir borç biliyorum.

Ayrıca yüksek lisans öğrenimimde kendilerinden ders aldığım değerli hocalarım Prof. Dr. Emine YENİTERZİ ve Yrd. Doç. Dr. Semra TUNÇ Hanımefendilere de şükranlarımı sunuyorum.

Hakan TÜRKBEN
Konya 2008

KISALTMALAR

age. : Adı geçen eser

agm. Adı geçen makale

AKM : Atatürk Kültür Merkezi

bk. : Bakınız

C. : Cilt

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

DBİA : Dünden Bugüne İslam Ansiklopedisi

FM : Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi'nde 7467 Numarayla Kayıtlı Hüseyin Fahreddin Dede Mecmuası

FME : Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi'nde 7467 Numarayla Kayıtlı Hüseyin Fahreddin Dede Mecmuası Eki

G : Gazel

Hz. : Hazreti

K : Kıta

LM : Leyla ve Mecnun

M **:** Matla

Mü. : Müfred

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

nr. : Numara

s. : Sayfa

SBE : Sosyal Bilimler Enstitüsü

T. : Tahmis

TDK : Türk Dil Kurumu

Tes. : Tesmin

TTK : Türk Tarih Kurumu

TÜSAV : Türk Sanat ve Eğitim Vakfı

vs. : Ve saire

Yay. : Yayınları

YLT : Yüksek Lisans Tezi

GİRİŞ

HÜSEYİN FAHREDDİN DEDE'NİN YAŞADIĞI DEVRE TOPLU BAKIŞ

1. Siyasî Durum:

Hüseyin Fahreddin Dede'nin yaşadığı XIX. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin siyasî gelişmeler açısından belki de en hareketli dönemidir. Bu dönemde yedi padişah devri yaşanmıştır. Bu yüzyıl askerî, eğitim, hukuk, bilim, sanat, ticaret, ziraat vs. alanlarındaki yenileşme hareketleriyle ve Avrupalı devletlerin topraklarımızdaki milletlere aşıladıkları milliyetçilik ve hürriyetçilik düşüncelerinin sebep olduğu kargaşalarla uğraşmakla geçmiştir.

Yüzyılın başında tahtta III. Selim vardır. III. Selim devletin, son savaşlar ve düşmanlar karşısında alınan ağır yenilgilerle ve devletin köhneleşen yapısıyla Avrupa devletleri karşısında varlığını devam ettiremeyeceğini görmüş olup 1791 Ekim'inde 19 Türk ve 2 yabancıdan imparatorluğun niçin eski gücünü kaybettiği, bu güce erişmek için şimdi hangi reformların yapılması gerektiği hakkında birer layiha (rapor) istemiştir. Gelen 21 layiha tek bir noktada birleşmiştir: Devlet eski gücünü kaybetmiş, müessesleri bozulmuş veya işlemez hale gelmiştir. Mutlaka ıslahat lazımdır.[1] İşte, III. Selim bu raporlar doğrultusunda gerekli çalışmalara başlamış ve kendi döneminin, Osmanlı Devleti'nde yenileşme hareketlerinin başladığı dönem olarak anılmasını sağlamıştır. Bu dönemde Osmanlı Devleti yüzünü batıya dönmüş ve askerî, eğitim, bilim, sanat, ticaret vs. alanlarında Batı'ya ortak olmaya çalışmıştır.[2] Bu doğrultuda, Avrupa ölçülerinde eğitilmiş ve disiplinli asker yetiştirilmesi ve modern okullar kurulması, artık hiçbir işe yaramayan ve askeri bir teşkilat olma niteliğini çoktandır kaybetmiş olan Yeniçeri Ocağı'nın ortadan kaldırılması, bu ocak ile ortak bir tutum içinde her türlü yenilik hareketlerine karşı çıkan çıkar gruplarının nüfuzlarının kırılması ve bu suretle devletin, Avrupa'nın

[1] Yılmaz Öztuna, Osmanlı Devleti Tarihi, s. 464, C. I, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1998
[2] Sezai Küçük, Mevlevîliğin Son Yüzyılı, s. 331, Simurg Yay., İstanbul 2003

bilim, sanat, ticaret ve genel olarak "medeniyet" alanında yaptığı ilerlemelerine ayak uydurması girişilen yenişleşmenin ana hedeflerini oluşturmuştur.[3]

III. Selim, bütün Osmanlı tarihinde, bütün İslam dünyasında, bütün Asya'da; Avrupa'dan mülhem ve Avrupa'nın üstün tekniğini almak isteyen ilk reformcu ve gerçek öncüdür. Sonrakiler hep onu taklit etmiştir. [4] Bu sebeple III. Selim dönemi Nizam-ı Cedid (yeni düzen) dönemi olarak adlandırılmıştır.

III. Selim'den sonra tahta IV. Mustafa çıkmıştır. IV. Mustafa tahta eski düzen taraftarlarının desteğiyle çıktığı için Nizam-ı Cedid reformlarına karşı olmak durumunda kalmıştır. Buna rağmen kendisi reformlar hakkındaki gerçek fikrini ve tutumunu gösterme fırsatı bulamadan tahttan indirilmiştir.[5] Saltanatı 1 yıl, 2 aydır. Osmanlı tarihinde V. Murad'dan sonra gelen en kısa saltanattır.

IV. Mustafa'dan sonra tahta II. Mahmut çıkmıştır. II. Mahmut, III. Selim'in başlattığı yenileşme hareketlerine devam etmiş, gerek sosyal gerekse siyasî alanda ıslahatlar gerçekleştirmiştir. II. Mahmut'un gerçekleştirmiş olduğu ilk ıslahat faaliyeti Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıdır. Vak'a-i Hayriye olarak da bilinen bu olay 15 Haziran 1826 yılında gerçekleşmiştir. Yeniçeri Ocağı'nın yerine ise Asakir-i Mansure-i Muhammediye adıyla bilinen yeni ve modern ordunun teşkiline geçilmiştir.

II. Mahmut devrindeki ıslahat faaliyetlerine Yeniçeri Ocağı'nın ortadan kaldırılmasıyla başlaması tesadüfî değildir.[6] Geleneksel düzenin merkezdeki tutucu gücü ve silahlı kolu olan yeniçerilerin ortadan kaldırılması, devlet mekanizmalarındaki gerekli ve çağdaş bir düzenlemeye gidilmesinin ilk adımını oluşturmuştur. Açılacak olan reform devri ile ileride Tanzimat reformlarına da yön verecek ilkeler ilk defa dile getirilecek ve tatbik sahası bulacaktır. Bu ilkeler ise daha önceki devirlerdeki reform teşebbüslerinden tamamen farklıdır. Zira o ana kadar

[3] Ekmeleddin İhsanoğlu (editör), Osmanlı Devleti Tarihi, s. 72–73, C. 1, Zaman Yay., İstanbul 1998
[4] Öztuna, age., s. 465, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1998
[5] İhsanoğlu (editör), age., s.80, Zaman Yay., İstanbul 1998
[6] İhsanoğlu (editör), age., s.89, Zaman Yay., İstanbul 1998

genel olarak "reform"dan anlaşılan yeni müesseseleri eskilerin yanında ve bunlara dokunulmadan kurarak geliştirmeye bakmak şeklindeydi, şimdi ise reform, an'anevî yapılaşmalardan kopma ve onların yerine yeni müesseseler kurma ve eskileri ortadan kaldıracak şartları oluşturma demek oluyordu.[7] II. Mahmut yapmış olduğu yeniliklerle arkasında yepyeni bir Osmanlı Devleti bırakmıştır, Kanunî Sultan Süleyman'dan sonra gelen padişahların en dirayetlisi olarak tarihe geçmiştir.[8] Yapmış olduğu reformlarla modern Türkiye'nin temellerini atmıştır.[9]

II. Mahmut'un ölümünden sonra tahta 1839 yılında Abdülmecit geçmiştir. Tahta çıkışıyla ile birlikte 3 Kasım 1839'da Gülhane Hatt-ı Hümayun'u ilan etmiştir. İlan edilen bu ferman Türk-Osmanlı tarihinde yeni bir devrin başladığını haber vermektedir.[10] Bu fermanla birlikte XIX. asır Osmanlı tarihi içinde Tanzimat Dönemi diye isimlendirilen bir dönem başlamış ve yine toplumu sosyal ve siyasal alanda düzenlemeye matuf tedbirler getirilmiştir.[11]

Abdülmecit'ten sonra tahta 1861 yılında Abdülaziz çıkmıştır. Abdülaziz de yenileşme hareketlerine devam etmiştir. Devlete büyük kalkınma getirmiş, birçok modern mektep açmış, orduyu dünyanın en modern silahlarıyla techiz etmiş, kaleler ve istihkâmları yenilemiş, şahsi gayretinin ve engin denizcilik aşkının eseri olan kudretli bir donanma meydana getirmiş, tersaneyi modern zırhlılar inşa edecek hale getirmiştir.[12]

Abdülaziz'den sonra tahta V. Murat çıkmıştır fakat üç ay gibi kısa bir zaman sonra tahttan indirilmiştir.

V. Murat'ın tahttan indirilmesinden sonra tahta 1876 yılında II. Abdülhamit çıkmıştır. II. Abdülhamit yüzyılın son padişahıdır. II. Abdülhamit Han döneminde de siyasî, eğitim, askerî vs. alanlarında yenileşme hareketleri devam etmiştir. Bu

[7] İhsanoğlu (editör), age., s.89–90, Zaman Yay., İstanbul 1998
[8] Küçük, age., s. 341, Simurg Yay., İstanbul 2003
[9] Öztuna, age., s. 489, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1998
[10] Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C. 2, s. 813, MEB Yay., İstanbul 2001
[11] Küçük, age., s. 354, Simurg Yay., İstanbul 2003
[12] Öztuna, age., s. 546, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1998

dönemin en önemli olaylarından biri I. Meşrutiyet'in ilanıdır. Fakat bu rejimin hayatı çok kısa sürmüştür. 1 yıl bile sürmeyen I. Meşrutiyet Devri, II. Abdülhamit'in Meclis-i Mebusan'ı dağıtmasıyla son bulmuştur.

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti, tahta çıkan tüm padişahların iyi niyetli reform hareketlerine karşın yine de dağılma ve çözülme sürecine devam etmiş, içine düştüğü/düşürüldüğü bu çıkmazdan bir türlü kendisini kurtaramamıştır. Bu cihan imparatorluğu XX. yüzyıla da aynı sorunlarla ve sorunları daha da artmış olarak girmiştir.

2. Kültürel ve Edebî Durum:

XIX. yüzyıl gerek kültürel gerekse de edebî açıdan yeni gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde meydana gelen siyasî gelişmeler kültürel ve edebî alanda da kendini göstermeye başlamıştır. Toplumun çeşitli alanlarında yapılmaya başlanan yenilik hareketlerine paralel olarak edebiyatta da edebî türler ve içerik açısından da yeni bir edebî anlayış kendini göstermeye başlamıştır. [13] Ancak bu ortaya çıkmaya başlayan edebî gelişme eski edebiyatımızdan tamamen bağımsız bir yapıya henüz bürünmemiştir. Eski ile yeni arasında çok büyük bir fark oluşmamıştır. Farklılaşma zaten şekil (dil, vezin, kafiye)de değil daha çok zihniyet, içerik planında gerçekleşmiştir. Ayrıca içerik, düşünce planında gerçekleşen bu yeniliği de bütün edebiyatçılarımıza şamil kılmak doğru değildir. Bunun yanında yeni tarzda eserler vücuda getiren edebiyatçılarımız da eskiyi öğrenerek yetiştikleri için eskiden tamamen bağımsız değillerdir ve eski tarzda da yazmayı sürdürmüşlerdir.[14] Bütün bunların yanında Divan şiirinin bu yüzyılda gelişmeye başlayan yeni edebiyat karşısında gücünü kaybetmeye başladığı da bir gerçektir. Bunun sebeplerinden bir tanesi de Divan şiirinin kendi geleneği içinde değerini koruyamaz duruma düşmüş olmasıdır. Yüzyılın şairlerinin çoğu 18. yüzyılda Nedim'le başlayan mahallileşme akımını sürdürme eğilimindedirler. Bu tarzda yazan

[13] Mine Mengi, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, s. 231,Akçağ Yay., Ankara 2002
[14] Mengi, age., s. 231, Akçağ Yay., Ankara 2002

şairlerin en önemli özellikleri halk söyleyişlerini şiire sokmakta aşırılığa kaçmaları, şiirlerinin duygu derinliği ve hayal zenginliğinden yoksun olması ve vezne uydurulmuş kafiyeli sözler izlenimi vermeleridir.[15] Bundan öteye yaratıcı olamayan şairlerin taklitle yetindikleri görülür. Bu şairler bu şiire yenilik katamazlar, sadece nazirecilik ederler.[16] Ahmet Kabaklı'nın deyimiyle kısacası bu yüzyıl Divan şiirinin bitimi demektir.[17]

Bu dönemin şiirlerinde görülen en önemli özellik belki de dinî-tasavvufî olmasıdır. Eski edebiyatımızın kuruluş döneminde olduğu gibi çöküş döneminde de dinî-tasavvufî şiire ilgi artmıştır. Bu dönem şairlerinden hemen hemen herhangi bir tarikata mensup olmayan şair yok gibidir. Bu sebeple her şairin divanında tasavvufî şiire rastlanır. Öte yandan tasavvufla ilgisi olmayan şairler de tasavvufun alışılagelmiş telmih ve mecazlarından bolca yararlanmıştır. Ancak bu dönemde ne mutasavvıf ne de öteki şairler tasavvuftan yararlanma ve tasavvuf terimlerini kullanma konusunda kendilerinden önceki şairlere yetişemezler.[18]

Bu dönemde Divan şiirini tekrar canlandırmak amacına yönelik bir takım teşebbüslerin olduğu görülmektedir. Bunlardan birisi de "Encümen-i Şuara" denilen şairler topluluğudur. Bu topluluktaki şairler klasik dil ve eski şiir anlayışını devam ettirmeye çalışmışlardır. 19. yüzyıl Divan edebiyatının en önemli temsilcileri de bu topluluktan çıkmıştır.

19. yüzyıl Divan edebiyatı eski yüzyıllara nispetle kendini geliştirememiş olmakla birlikte düşe kalka da olsa 20. yüzyıla taşınmıştır.[19]

[15] Mengi, age., s. 231, Akçağ Yay., Ankara 2002
[16] Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı, s. 395, TEV Yay., İstanbul 1978
[17] Kabaklı, age., s. 395, TEV Yay., İstanbul 1978
[18] Mengi, age., s. 231-232, Akçağ Yay., Ankara 2002
[19] Kabaklı, age., s. 395, TEV Yay., İstanbul 1978

I. BÖLÜM

HÜSEYİN FAHREDDİN DEDE'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ, MEŞREBİ, SİYASİ VE SOSYAL ÇEVRELERLE İLİŞKİLERİ, YETİŞTİRDİĞİ TALEBELERİ

A. HAYATI

1. Doğumu

Hüseyin Fahreddin Dede, zamanın önde gelen Mevlevî şeyhlerinden kabul edilen âlim, fazıl, zarif, sahn-sâzîde ve meydan-ı şi'r ve edepte üstad olan[20] Hasan Nazif Dede'nin sulbünden Hicrî 12 Muharrem1270/1853 Çarşamba günü Beşiktaş Mevlevîhânesi'nde dünyaya gelmiştir. Kendisi de doğumunu "Terceme-i Hâl-i Fakirânemdir" başlıklı yazında şu sözlerle anlatmaktadır: *Faḳīrleri Şeyh Ḥasan Naẓīf Dede Efendiniñ ṣulbünden biñ iki yüz yetmiş sene-i muḥarrem-ül- ḥarāmınıñ on ikinci çe-hār-ı şenbih güni Beşiktaş Mevlevī-ḫānesinde bāz ü güşā-yı semāᶜ-ḫāne-i şühūd oldım*.[21]

Hüseyin Fahreddin Dede'nin doğumuna Şeyh Nazif Efendi'nin bendegânından Hadi Efendi bir tarih inşat buyurmuşlardır.

Cenāb-ı Ġavṣ-ı Ekrem-i 'Ārif billâh dānā-dil
Ki ḳıldı Ḥaḳḳ tecellisiyle Rūm-ı Vādi-i Eymen
Olub ḫıżr-ı hidāyetle selûnî sırrına maẓhar
Virir. [22]

[20] Küçük, age., s. 149, Simurg Yay., İstanbul 2003
[21] Hüseyin Fahreddin Dede, FME, s. 11
[22] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s.108

2. Adı

Doğumu, babası Şeyh Hasan Nazif Dede'ye, mukabele-i Devr-i Veledî'de bildirilmiş olup o esnada mukabelede Hüseynî Ayini okunması münasebetiyle kendisine Hüseyin ismi konulmuştur.[23]

3. Ailesi

Mevlevî bir babanın çocuğu olarak dünyaya gelen Hüseyin Fahreddin Dede aynı zamanda ilim ehli bir aileye mensuptur. Hüseyin Fahreddin Dede'nin dedesi Yenişehir Fenarda Osmanlı Karyesinde Mahmut Efendi-zâde Hacı Halil Efendi'dir. Hacı Halil Efendi Yenişehir müftüsü olup muhaddis ve müderris bir kişidir.[24] Hacı Halil Efendi'nin Nazif Dede'den başka Emin ve Arif isminde iki oğlu daha vardır. Emin ve Arif Efendiler Balkanlardaki Mevlevî örgütlenmesinde önemli rol oynamış kişilerdir.[25] Hüseyin Fahreddin Dede'nin babası Şeyh Nazif Dede ise Mevlevîlik tarihi açısından Mevlevîliğin son yüzyılında karşımıza çıkan önemli bir şahsiyettir.

a. Babası

Hasan Nazif Dede Beşiktaş Mevlevîhânesi'nin on beşinci şeyhidir. Hicrî 1209/1794 senesinde dünyaya gelmiştir. İlk tahsilini babasından almıştır. Yaşı buluğa erince kendilerinde olan şiddetli arzu ve istek sebebiyle Rumeli Yenişehri sakinlerinden ve zamanının eşsizi kabul edilen Hoca Celaleddin Efendi'nin ders halkasına dâhil olmuş ve icazet almıştır. Daha sonra bu medreseye müderris olmuştur. Fakat zahiri ilimlerden yeterli derecede bir zevk elde edememiştir. Bu dönemde zahiri ilimlerden yeterince zevk alamamasının ve **"Kim ki bu dünyada kör ise ahirette de kördür."**[26] ayetinin de etkisiyle kendisinde tasavvuf eğilimleri ortaya çıkmıştır. Ardından medresedeki görevini bırakarak bir müddet Balkanlarda

[23] İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri, C. 1, s. 526, AKM Yay., Ankara 2000; Küçük, age., s.152–153, Simurg Yay., İstanbul 2003; Nuri Özcan, "Hüseyin Fahreddin Dede" TDV, s. 546, C. 18, İSAM Yay., Ankara 2004
[24] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s.116
[25] Ekrem Işın, "Hasan Nazif Dede", DBİA, C. 3, s. 564, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yay.,İstanbul 1994
[26] İsra Suresi (17/72)

seyahat edip bu bölgedeki Bedreddinî ve Melamî zümreleriyle ilişki kurmuş ve bu ilişkiler neticesinde kendisinde Ehl-i Beyt yanlısı düşünceler görülmeye başlanmıştır. Nazif Dede'de Ehl-i Beyt yanlısı düşüncelerin ortaya çıkışında yaşadığı çevrenin de etkisinin olduğu Hüseyin Vassaf'ın verdiği "Yenişehir muhiti Bektaşî ihatasına maruz kalmak hasebiyle te'sir-i muhit ile Hazret-i Nazif Dede'de bidayette bazı laubalilikler zuhur etmiş ise de ilim ve irfanı galebe çalarak şehr-i hakikate salik olmuştur." bilgisinden hareketle de söylenebilir.[27] Nazif Dede'nin daha sonra ne zaman ve ne şekilde tekrar Yenişehir'e geldiği hakkında ise malumat yoktur.

Tekrar Yenişehire geldiği dönemlerde Yenişehir ve havalisinde çekirge belası baş göstermiş olup bu belanın defi için Hacıbektaş'tan Sınarcık suyu getirilmesi lüzum görülmüştür. Suyu getirecek kişinin erbab-ı iffet ve salahtan olması icap ettiğinden ahalinin isteğiyle bu göreve Hasan Nazif Dede memur edilmiştir. Bu yolculuğu esnasında Konya'ya dahi uğramış olup burada Hz Mevlâna'nın kabrini ziyaret etmiştir. Bu ziyaret sırasında içindeki aşk ateşi alevlenmiş ve Hacıbektaş'tan dönüşleri sırasında o vakit Hazreti Mevlânâ'da postnişin bulunan Said Hemdem Çelebi Efendi Hazretleri'ne intisap etmiştir.

Yenişehir'e ulaşıp üzerine aldığı görevi kâmilen ifa ettikten sonra vakit kaybetmeden tekrar Konya'ya dönmüş ve Sultan Veled Hazretleri'nin medresesinde ikamet etmeye başlamıştır. Burada gece gündüz nefislerini terbiye etmeye ve çile çekmeye başlamıştır. Bu sırada Said Hemdem Çelebi tarafından nefislerinin terbiyesi, o vakit Aşçı Dede bulunan Nesib Dede'ye havale olmuştur. Bir müddet sonra izin alarak memleketlerine dönmüş ve biraz ikametten sonra yine Konya'ya avdet etmiştir. Bu gelişinde hayli müddet yine Sultan Veled Medresesi'nde ikamet ettikten sonra tekrar Yenişehir'e dönmüştür. Burada kendince aşkla sermest ve sekarat olduklarında manevi bir işaretle dördüncü defa Konya'ya gelmiş ve Said Hemdem Çelebi ve Aşçıbaşı Nesib Dede Efendi tarafından *"ṭaraf-ı zī-şeref cenāb-ı ḫüdāvendigārīde olınan emr ve işāret-i ʿaliyye üzerine"* kendisine hilafetnâme verilerek irşada memur kılınmış ve tekrar Yenişehir'e dönmüştür. Burada Köstem

[27] Küçük, age., s. 147, Simurg Yay., İstanbul 2003

tabir edilen nehrin kenarına bir Mevlevîhâne bina ederek irşat faaliyetlerine başlamıştır. Bir aralık bu mevlevîhâneyi asitâne yapmak düşüncesi kendisinde hâsıl olmuş fakat gördüğü bir rüya üzerine bu düşüncesinden vazgeçmiş ve dört beş sene sonra bu rüyası Beşiktaş Mevlevîhânesi meşihatıyla ispat buyurulmuştur. Hicrî 1268/1852 tarihinde İstanbul'a gelmiş birkaç ay ikametten sonra tekrar Yenişehir'e dönmüştür. Dönüşü sırasında kendisini sevenlerin ayrılık esnasında üzüntülerini görünce *"Yoḳdur ḥüzne maḥall yoḳdur bir sene ṣoñra Beşiktaş Şeyḫi Ṣaʿīd Dede der-gāhdan yā geçer yā göçer bizi de cenāb-ı pīr efendimiz oraya meʾmūr ider ise pek çoḳ maḥabbetler ideriz."* diyerek sevenlerini teskin etmiştir.

Bir sene sonra Yenişehir'de bina ettiği mevlevîhâneyi biraderzâdelerine terk edip tamamen alakasını keserek, ailesi ve eşyalarını da alarak İstanbul'a dönmek için vapura bindikleri gün Said Efendi vefat etmiştir. İstanbul'a döndüklerinden birkaç ay sonra da Hemdem Çelebi Efendi tarafından hicrî 1269/1853 senesinde kendisine Beşiktaş Mevlevîhânesi şeyhliği verilmiştir.

Hasan Nazif Dede Beşiktaş Mevlevîhânesi'nin on beşinci şeyhi olarak vefat ettikleri tarih olan Hicrî 12 Şevval1278/1861 tarihine kadar yaklaşık sekiz sene meşihat görevini sürdürmüştür. Naşı mevlevîhânenin türbesine defnedilmişse de mevlevîhânenin yıktırılması üzerine hicrî 1285/1868 senesinde Beşiktaş'tan Maçka'da yeni yapılan dergâh-ı şerife, oradan da 1292/1875 senesinde Bahariye'de inşa edilen dergâh-ı şerife taşınmıştır. [28] Bu tekkenin de 1960'larda uğradığı yıkım neticesinde üçüncü defa olarak şimdiki yerine Eyüp'te Silahtarağa Caddesi kenarındaki açık türbeye taşınmıştır.[29]

Hasan Nazif Dede geride Mevlevîlik erkânı üzerine telif ettiği Tarifu's-Sulûk isimli matbu bir risale ile divançe olacak kadar şiir[30] ve en önemlisi olarak tekkelerin kapatıldığı 1925 tarihine kadar İstanbul Mevlevîliğine damgasını vuran XIX.

[28] Hüseyin Fahreddin Dede, FME, s. 5-8, Küçük, age., s.146-150, Simurg Yay., İstanbul 2003; Işın, agm., DBİA, s. 564-565, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yay.,İstanbul 1994
[29] Işın, agm., s. 565, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yay.,İstanbul 1994
[30] Hasan Nazif Dede'nin şiirleri Dr. Kemal Kahramanoğlu tarafından 2005 yılında "Nazif-i Mevlevî Divançesi" adıyla kitaplaştırılmıştır.

Yüzyılda Beşiktaş Mevlevîhânesi'nde başlayıp Kasımpaşa ve Bahariye Mevlevîhânelerinde devam eden Ehl-i Beyt taraftarı, Bektaşî-meşrep Mevlevîlik anlayışını bırakmıştır. Nazif Dede bu anlayışı Balkanlarda seyahat ederken Bektaşî-Melamî kültürleriyle teması sonucu kazanmış ve İstanbul Mevlevîliğiyle kaynaştırmıştır. Nazif Dede'nin Ehl-i Beyt eğilimli tasavvuf anlayışını gerek Divançesindeki şiirlerinde gerekse Mevlevîlik erkânı üzerine telif ettiği Tarifu's-Sülûk adlı eserlerinde görebiliriz.

Hasan Nazif Dede "Ehl-i Beyt" yanlısı şiirleriyle zahit Mevlevîler tarafından eleştirilmiş, Mevlevî geleneğine aykırı bir tutumla bu şiirlerini Bektaşî olan Haşim Bey'e Suzinak ayini olarak besteletmesi üzerine Konya'daki Çelebilik makamına şikâyet edilmiş ve bu eserin mevlevîhânelerde icra edilmesi yasaklanmıştır.[31]

Hasan Nazif Dede şiirlerinden de anlaşıldığı üzere bir Ehl-i Beyt aşığıdır. Birçok şiirde Dede'nin Hz. Ali sevgisini rahatlıkla görebiliriz. Divançesindeki methiyelerden ikisi Hz. Ali için yazılmıştır. Bu methiyelerin dışındaki birçok şiirde de Hz. Ali sevgisi kendini göstermektedir. Hz. Ali'nin yanında Hasan ve Hüseyin Efendilerimizin de isminin geçtiği şiirler olup bunlar da Nazif Dede'nin Ehl-i Beyt sevgisini ortaya koymaktadır.

Sırrının âgahı kıl kalb-i Nazîfi tâ ebed
Yâ Ali yâ Evliyâ yâ Murtazâ yâ müctebâ[32]

İşbu Nazîf-i tâb-ı hafife abd-ı za'îfe cism-i nahîfe
Burc-i inâyet derc-i sa'âdet Mevlâ-yı izzet cümle Alîdir
Şehr-i ulûmun bâb-ı fütûhu rûhumun rûhu cümle Alîdir[33]

Selsebil cennet kûyunçün itdim cân sebil
Gah Hasan gah Hüseyn-i Kerbelânın aşkına[34]

[31] Işın, agm., s. 565, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yay.,İstanbul 1994
[32] Kemal Kahramanoğlu, Nazif-i Mevlevî Divançesi, s. 7, Tablet Yay., Konya 2005
[33] Kahramanoğlu, age., s. 8, Tablet Yay., Konya 2005

Hasan Nazif Dede şiirlerinde Hz. Ali'yi çeşitli sıfatlarla methetmektedir. *"Ey çerağ-ı cami-i dünya imam-ı evliya"* mısrasıyla başlayan methiyeden anlaşılacağı gibi Hz. Ali, Dede için bu dünya camisinin ışığı ve evliyaların imamıdır. Diğer methiyesinde de Hz. Ali için şöyle demektedir:

Nûr-ı hidâyet sırr-ı velâyet mecrâ-yı hikmet cümle Alîdir
Tâb-ı şerî'at bâb-ı hakikat tecellâ-yı vahdet cümle Alîdir
Şehr-i ulûmun bâb-ı fütûhu rûhumun rûhu cümle Alîdir[35]

Nazif Dede'nin Divançesinde bulunan murabbası da Hz. Hüseyin için yazılmış bir methiyedir. Nazif Dede son bölümünde Hz. Hüseyin'den medet ummaktadır.

O siyâh ömrüm tebâh bir nideyim hâlim yamân
Merhamet kıl dest-i redde olmayayım mazhar-ı amân
Abd-ı nâ-çârın Nazîf acz ü niyâz eyler hemân
Dest-gîr-i dâmenindir yâ Hüseyn ibn-i Alî[36]

Abdülbaki Gölpınarlı bu şiirlerden yola çıkarak "*XIX. Yüzyılda Mevlevî tarikati içinde Abdülvahid Çelebi, Abdülhalim Çelebi ve oğlu Fahreddin Dede ile birlikte adı 'Alevîlikte en ileri gelen Mevlevîler zümresi içinde anılan Hasan Nazif Dede yazmış olduğu şiirlerinde Hz. Ali'yi ve onunla ilgili olayları bir Bektaşî gibi nakşederek meşrebini açıkça ortaya koymuştur.*"[37] yorumunu yapacaktır. Yine Abdülbaki Gölpınarlı'ya göre

İhtiyar etmek için hidmet-i Mevlânâ'yı
Vakf-ı sırr-ı Alî eyledi Mevlânâyı[38]

[34] Kahramanoğlu, age., s. 45, Tablet Yay., Konya 2005
[35] Kahramanoğlu, age., s. 8, Tablet Yay., Konya 2005
[36] Kahramanoğlu, age., s. 61, Tablet Yay., Konya 2005
[37] Abdülbaki Gölpınarlı, Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik, s. 229, İnkılap Kitapevi Yay., İstanbul 1953
[38] Kahramanoğlu, age., s. 71, Tablet Yay., Konya 2005

Hil'at-ı min küntü mevlâhü Ali mevlâhü ile
Oldun ey şâh-ı velâyet ins ü cine muktedâ[39]

Mısralarından da anlaşılacağı gibi Nazif Dede, Mevlânâ'yı Hz. Ali'nin sırrına mazhar sayarak, Peygamberin Gadîru Humm'daki hadîsiyle[40] Hz. Ali'nin insanlara ve cinlere mukteda olduğunu, hatta ona beşer denemeyeceğini, İlya'nın da Hz. Ali'nin olduğunu bildirerek Bektaşî kanaatini izhar etmiştir."[41]

Yine Gölpınarlı, Nazif Dede'nin âlem-i bekaya rıhletleri gün söyledikleri müseddesinden mümkün olmayan manalar çıkararak Hasan Nazif Dede'yi "bir Bektaşîden daha aşırı Alevî" gösterme çabasına girmiştir.

Zāhidā ḥaḳḳıyçün ol şāhıñ ki cūd-ı ekmeli
Aḥmed-i Muḫtāra vaḥy itdi Kitāb-ı münzeli
Aḥmedīyim Ḥaydarīyim Mevlevīyim ben beli
Baña besdir bir Ḫudā vü bir nebī vü bir velī
Lā ilāhe illā Hüvallahu'l-aliyyü'l-münceli
Lā nebī illā Muḥammed lā-fetā illā 'Alī[42]

Gölpınarlı, yukarıdaki mısraları; "Şah'ın yani Hz. Ali'nin en olgun cömertliği, Ahmed-i Muhtara inen kitabı vahyetti. Apaydın Ali'den başka tapacak yok, Muhammed'den başka peygamber yok, Ali'den başka da er." şeklinde yorumlamıştır.[43]

Gölpınarlı, Hasan Nazif Dede'nin oğlu Hüseyin Fahreddin Dede'nin bu şiir için yapmış olduğu yorumu kabul etmez ve böyle bir tevile mecbur bulunduğuna

[39] Kahramanoğlu, age., s. 7, Tablet Yay., Konya 2005
[40] Hz Muhammed (s.a.v.)'in son Hac dönüşünde Mekke ile Medine arasında Gadiru Humm'da "Men kuntu mevlahu fehaza Aliyyun mevlah" yani ben kimin velisi isem Ali onun velisidir, hadisi ile Hz. Ali (K.S)'yi kendine vasi tayin ettiğine inanılır.
[41] Gölpınarlı, age., s.229-230, İnkılap Kitapevi Yay., İstanbul 1953
[42] Hüseyin Fahreddin Dede, FME, s. 9; Kahramanoğlu, age., s. 53, Tablet Yay., Konya 2005
[43] Gölpınarlı, age., s. 231-232, İnkılap Kitapevi Yay., İstanbul 1953

inanır ve bu konuyla ilgili şunları ifade eder: *"Hüseyin Fahreddin Dede'nin ilk beyitteki 'vahyetti' sözünün faili Tanrıdır. Burada Tanrıya 'Şah' denmesi, 'Sultan, Malik, Melik-i Muktedir' adlarının mukabili olduğundandır. Mütekerrir beyitteki Ali, Tanrı adlarındandır. Muhammed'den başka peygamber yok demekten maksat da bütün peygamberlerin hakikatte Muhammed'in zuhuru olduğunu, Muhammed'in de ayrı ayrı bütün peygamberlerin kemaline mazhar bulunduğunu ifadedir tarzında tevile mecbur olduğunu duymuştum."*[44]

Şiir dikkatlice incelendiğinde aslında Hüseyin Fahreddin Dede'nin haklı olduğunu görüyoruz. Şah'tan kastın Allah Teala olduğu, "Aliyyü'l Müncelî" lafzında geçen "Aliyy" kelimesinin de Hz. Ali'nin değil Allah'ın sıfatı olduğu anlaşılır. Mütekerrir beytin bütünlüğü içerisinde de birinci mısrada Hz. Ali'den ilah, ikinci mısrada da "feta" olarak bahsedilmesi pek anlamsız görülmektedir.

Nitekim aynı şiirin diğer bölümlerinde de Hasan Nazif Dede:

Milletim ehl-i ḥaḳīḳat ḥālıḳım Rabbim Ḫudā
Mezhebim rāh-ı muḥabbet şarṭ-ı īmānım fenā
Ḳıblem ebrū-yı Muḥammeddir imāmım Murtażā
Dīn-i İslām aşikāredir ne lāzım iẖtifā
Lā ilāhe illā Hüvallahu'l-aliyyü'l-münceli
Lā nebī illā Muḥammed lā-fetā illā 'Alī[45]

diyerek bu konudaki yerini açık olarak belirtmektedir. Şiirlerinin hemen hemen hepsinde açık bir şekilde Allah Teala'yı "Rab", Hz. Muhammed (s.a.v.)i "peygamber" kabul etmektedir.

İmaman aşkına yandır Nazifi
Çerağ-ı nur-ı tevhid et Hüdaya[46]

[44] Gölpınarlı, age., s. 232, İnkılap Kitapevi Yay., İstanbul 1953
[45] Hüseyin Fahreddin Dede, FME, s. 10; Kahramanoğlu, age., s. 53-54, Tablet Yay., Konya 2005
[46] Kahramanoğlu, age., s. 2, Tablet Yay., Konya 2005

Kıl visalin bezmine şayan Nazif-i ahkeri
Ümmetin isâle teşvikinle tâ ruz-ı cezâ[47]

Hamd-ı li'lah biz vahi bir asi ümmelerdeniz
Ümmetin olmak da çünkü ulu nimetdir senin[48]

Nazif-i Mevlevîye dest-gîr ol yâ Resula'llah
Kapundan özge bir bâb-ı meab ü iltica bilmez
Bilir kadrini küfr ü dalâlet-pîşe ashâbı
Hakikatte senin sırrın hakâyık-âşina bilmez[49]

Hasan Nazif Dede Hz. Ali'yi ve Ehl-i Beyt'i her Ehl-i Beyt aşığı gibi methetmektedir. Yani Gölpınarlı'nın iddia ettiği gibi Hz. Ali'yi "ilah" görecek kadar sapık bir inanca sahip değildir.

Hasan Nazif Dede'nin Edebî Kişiliği:

Hasan Nazif Dede XIX. yüzyılda yetişmiş Divan Edebiyatının önemli şairlerinden sayılmaktadır. Nazif Dede, Nazif mahlasıyla şiirler yazmıştır.

Gölpınarlı, Hasan Nazif Dede'nin şairliği için şöyle demektedir: *"Coşkun ve çok ileri bir sufidir. Kendisi Divan edebiyatının teknik ve estetiğinde de gerçekten üstün bir şairdir. Şiirlerini çağındaki en yüksek şairlerin şiirleriyle kıyaslarsak Nazif hiç de onlardan aşağı kalmaz."*[50]

Nazif Dede Mevlevî ve mutasavvıf bir şairdir. Dede'nin şiirlerinde de göze çarpan en önemli nokta Dede'nin bu tasavvufî kişiliğidir. Hemen hemen her şiirde bu tasavvufî kişiliği görebilmekteyiz.

[47] Kahramanoğlu, age., s. 3, Tablet Yay., Konya 2005
[48] Kahramanoğlu, age., s. 5, Tablet Yay., Konya 2005
[49] Kahramanoğlu, age., s. 6, Tablet Yay., Konya 2005
[50] Kahramanoğlu, age., s. XVIII-XIX, Tablet Yay., Konya 2005

Bu şiirler didaktik olmakla beraber lirizmden mahrum olmayan bir yapı arz etmektedir.[51]

b. Annesi

Hüseyin Fahreddin Dede'nin annesi Zübeyde Havva Hanım'dır. Zübeyde Havva Hanım 1 Zilkade 1312/1894 Cuma günü saat yedide vefat etmiştir.[52]

Cumartesi günü Hazret-i Halid Cami-i Şerifinde öğle namazı akabinde namazı eda olunarak İstanbul'daki beş mevlevîhanenin canlarının ve Galata Mevlevîhanesi Şeyhi Ataullah Dede Efendi ile Yenikapı Mevlevihanesi Şeyhi Celaleddin Dede Efendi'nin de aralarında bulunduğu bir cemaatle İsm-i Celâl okunarak naşı Bahariye Mevlevîhânesi'ne getirilip Hasan Nazif Dede'nin na'şı yanlarına defnedilmiştir.[53]

Zübeyde Havva Hanım'ın naşı daha sonra Bahariye dergâhının yerinin satılması üzerine Eyüp'teki Silahtarağa Caddesindeki aile mezarlığına defnedilmiştir.

c. Eşi ve Evlenmesi

Hüseyin Fahreddin Dede1289/1872 senesinde Maçka Mevlevîhânesi postnişini iken Yenikapı Mevlevîhânesi postnişini Osman Salahaddin Dede Efendi'nin kerimeleri Fatma Aliye Hanım ile 15 Rebiülevvel 1289/1872 Perşembe günü evlenmiştir.[54]

Selman Dede'nin[55] M. Refik Kaya'ya verdiği mülakata baktığımızda Hüseyin Fahreddin Dede'nin Fatma Aliye Hanım ile evlenmesi ilginç bir olaya

[51] Kahramanoğlu, age., s. XVIII, Tablet Yay., Konya 2005
[52] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s. 111b
[53] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s. 111b
[54] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s. 110b
[55] Selman Dede, Hüseyin Fahreddin Dede'nin Fatıma Fasiha'dan torunudur.

dayanmaktadır. *"Hüseyin Fahreddin Dede'nin annesi Zübeyde Havva Hanım H. Fahreddin Dede'yi Evronoszadelerin kızıyla nişanlıyor. Daha sonra Yenikapı mevlevihanesinin şeyhi mesnevihan Osman Salahaddin Dede Efendi Zübeyde Hanım'a gelerek Hz. Pîr Mevlana'nın H. Fahreddin Dede'yi kendi kızı ile nikâhladığını manasında gördüğünü söylüyor. Bunun üzerine nişan bozuluyor ve H. Fahreddin Dede Bahariye Mevlevîhânes'inde Fatma Aliye Hanım'la evlendiriliyor."*[56]

d. Çocukları

Hüseyin Fahreddin Dede'nin Fatma Aliye Hanım'la evliliklerinden sırasıyla Fatıma Mümine Hanım, Hasan Nazif Efendi, Fatıma Fasiha Hanım ve Fatıma Destina Hanım dünyaya gelmiştir. Fahreddin Dede çocuklarının doğumlarını Mecmuasına ayrıntı vererek not etmiştir. Buna göre;

Fatıma Mümine Hanım, Rebiülevvel 1290/1873 Salı günü doğmuş ve dört ay sonra da vefat etmiştir.[57]

Hasan Nazif Efendi 8 Saferü'l-Hayr 1296/1879 Cuma günü sabah saat ikiyi on geçe dünyaya gelmiştir.[58]

Neccarî Abdülgaffar Baba Hasan Nazif Efendi'nin veladetine şu tarihi inşat buyurmuştur:

Ḥasan Naẓīf cihān-ı laṭīfe cān geldi.[59]

[56] M. Refik Kaya, "Hüseyin Fahreddin Dede", Yayımlanmamış YLT., s. 25-26
[57] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s. 110a
[58] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s. 110a
[59] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s. 110a

Hüseyin Fahreddin Dede oğlu Hasan Nazif'in Mevlevî ayinlerine katılması, sünneti, sakal bırakması, erenler meydanına dâhil olması ve evlenmesi hakkında da bilgiler vermektedir. Buna göre;

Hasan Nazif Efendi 11 Cemazielahir 1303/1886 Çarşamba günü Mevlevî ayinlerine dâhil, 20 Saferü'l- Hayr 1304/1886 Perşembe günü sünnet olmuştur. 6 Recep 1312/1895 Cuma günü Regaip gecesinde sakal bırakmış ve Mevlevî kıraatı söylemiştir. 6 Rebiülahir 1313/14 Eylül 1311/1895 Çarşamba günü erenler meydanına dâhil olmuş, 7 Rebiülahir 1313 / 15 Eylül 1311/ 1895 Perşembe günü ise semahânede evlenmiştir.[60]

Hasan Nazif Efendi'nin nikâhı Altunizade Camii imamı Rıza Efendi tarafından Şeyh Hasan Nazif Dede Efendi'nin türbesi önünde kıyılmıştır. Akşam olunca da İsm-i Celal hücresinde salâvatlardan sonra Mevlevîlerin de hazır bulunduğu bir cemaat gülbanklar okuduktan sonra nâylar ve kudümler ile Hicaz Ayin-i Şerifi okuyarak harem kapısına gelmişler ve burada da bir zifaf gülbankı okumuşlardır.[61]

Tarikattan Nakiye Hanım Derviş Nazif'in evlenmesine bir tarih inşat buyurmuşlardır:

Cenāb-ı Faḫrī Efendi-i ber-güzīde ḥişāl
Celāllenür fem-i ḥikmet-niṣāri ile ḫayāl

O rütbe nuṭḳ u zekā fıṭratında var ki anıñ
İder cihānı kelām- ı ḥaḳāyıḳı ile lāl

Teehhül itdiriyor emr-i Ḥaḳla maḫdūmun
Bu dem o mürşid-i ekmel o reh-nümā-yı viṣāl

[60] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s. 111b-112a
[61] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s. 112a

Ḫudā miṣāl-i feriştah yaratmış evlādın
Gören dir ‘aḳl-ı mücessem bu nev-resīde nihāl

(…)[62] zādıñ olupdır o nūr-ı dīdesiniñ
Yeter du‘āya ḳıyām it göñül Naḳḳiye miṣāl

Olup fāmilyaca mesrūr ilāhī ‘ālemde
Dilinde olmaya aṣla küdūret ile melāl

Gidüp birer dede-gāna berāy-ı müjde didi
Erenler aldı naṣībi Naẓīf Efendi bu sāl[63] :Mücevher (1313)

Hüseyin Fahreddin Dede’nin vefatından sonra Bahariye Mevlevîhanesi şeyhliğine Hasan Nazif Dede geçmiştir. Hasan Nazif Dede 1914 yılında ise vefat etmiştir.[64] Hasan Nazif Dede şimdi aile kabristanında yatmaktadır.[65]

Hüseyin Fahreddin Dede’nin Hasan Nazif Dede’den sonra 21 Rebiülevvel 1299/1882 Cuma günü saat 3.20’de bir kız çocuğu olmuştur.[66] Adını Fatıma Fasiha koymuşlardır. Fatıma Fasiha’nın doğumuna Sütlüce Dergâh-ı Şerifi Şeyh Muhtar Efendi bir tarih inşat buyurmuşlardır:

Mükerrem duḫter-i pākīze[y]i seyreyle sırrından
Cenāb-ı Şeyḫ Ḥüseyn-i Mevlevīniñ ṭıynetindendir

Muammer eylesün Ḫaḳ sāyesinde vālideyniniñ
Müselsel olması nesliñ Ḫudānıñ ni‘metindendir

[62] Mürekkep silik olduğu için okunamamıştır.
[63] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s.112b
[64] Kaya, age., s. 69
[65] Kaya, age., s. 72
[66] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s.111a

Faṣīhe söyledi Muḫtāra şevḳ-engīz tārīḫiñ
Ḥesāb it (bā-çerāġ-i mevlevī) tārīḫ-i rūşendir[67]

Hüseyi Fahreddin Dede, kızıyla ilgili de çeşitli bilgiler vermektedir. Buna göre;

Fatıma Fasiha Hanım 20 Saferü'l-Hayr 1304/1886 Perşembe günü besmele-i şerife başlamıştır.[68]

Fatıma Fasiha Hanım 29 Receb-i Şerif 1318/9 Teşrin-i Sani 1316/1900 Perşembe günü telgrafhanesi kâtiplerinden Bahariyeli merhum Faik Efendi-zâde Hamdi Bey'le evlenmiştir.[69]

Selman Tüzün M. Refik Kaya'ya verdiği mülakatta bu evlilikle ilgili olarak şu ilginç hikâyeyi anlatmaktadır:

"Fatıma Fasiha Hanım evlendiğinde verem hastasıydı. Fatıma Fasiha Hanım'ın hastalığıyla ilgilenen Dr. Ahmet Paşa'ya düğün davetiyesi olarak telgraf çekildiğinde Dr. Ahmet Paşa 'Ben cenazeye gelmem.' diyerek cevap göndermiş."[70]

Bu evlilikten sırayla 11 Şevval 1319/1902 Salı günü akşam yani Çarşamba sabahı saat ikiyi beş geçe Fatıma Zübeyde, 4 Şevval 1323/1905 Cuma günü sabah namazı zamanı saat biri kırk geçe ise Selman Faik dünyaya gelmiştir.[71] İhvandan Abdulbaki Bey Efendi Selman'ın doğumuna şu tarihi inşat buyurmuştur:

Ḳudūm-i sıbṭını mebrūk u mes'ūd eyleye Mevlā
Cenāb-ı mürşid-i Ekrem Ḥüseyn ṣāhib-i 'irfānıñ

[67] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s.111a
[68] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s.111a
[69] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s.113a
[70] Kaya, age., s. 26
[71] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s.113b

Ola perverde-i mihr-i füyūż-ı Ḥażret-i Şemsiñ
Nihāl-i nāzik-i cismi o nūr-ı dīde-i cānıñ

Ṭarīḳ-i Mevlevīde ḫidmet ile pīr ola yā Rab
Semā‘ ile ṣafāsını süre her ān devrānıñ

Oḳur muṭribde Bāḳī na‘at-veş menḳūṭ-ı tārīḫiñ
Cemāli ravża-i ḥüsne gül-i ter oldı Selmānıñ[72] : 1323

Fatıma Fasiha Hanım Selman Dede dünyaya geldikten iki ay kadar sonra 26 Zilhicce 1323/1906 Salı günü saat dörtte 24 yaşında olduğu halde vefat etmiştir.[73] Hüseyin Fahreddin Dede bu ölüm karşısında çok müteessir olmuş ve kızı Fatıma Fasiha için Farsça olan bir mersiye yazmıştır.[74] Ayrıca Hüseyin Fahreddin Dede bu mersiyeden başka bir de 3 beyitlik şiir söylemiştir.

İki yavru bıraḳup gitdi ḳızım tāze iken
Cedd-i vālāsı olan Şeyḫ Naẓīfiñ yanına

Āh maẓlūm idi ma‘sūm idi pek körpe idi
Girdi ẓālim felek evlādımıñ āḫir ḳanına

Ḳara ṭāġ olsa ṭayanmaz buña billāh Faḫrī
Çoḳ yazıḳ āh o bī-çāre faḳīriñ cānına[75]

İhvandan Baki Bey de Fatıma Fasiha'nın vefatına şu tarihi düşmüştür:

Bülbül miṣāli söyler şaḳırken
Nā-gāh ṣuṣdun noldıñ Faṣīḥa

[72] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s. 114a
[73] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s. 114b
[74] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s. 114b-115b
[75] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s. 116a

Bu ne sükūt-ı deşt-i fezādır
Bezm-i ḫamūşı buldıñ Faṣīḥa

Cām-ı edeb-ken dest-i ḳaderde
Hūn-ı veremle ṭoldın Faṣīḥa

Bāġ-ı nezāhet içre yetişmiş
Nev-reste güldiñ ṣoldıñ Faṣīḥa

Tārīḫ-i gūyuñ Bāḳī de şāhid
Mevlā-muḫalleṣ ḳoñdıñ Faṣīḥa

İki yetīmiñ feryādı çıḳdı
Ḥayfā ki ḫāmuş olup Faṣīḫa[76] :1323

Fatıma Fasiha Hanım şimdi aile kabristanında medfundur.[77]

Hüseyin Fahreddin Dede'nin Fatıma Fasiha'dan yaklaşık on iki yıl sonra 26 Şaban 1311/20 Şubat 1309/1809 Pazar gecesi saat beşi on geçe Fatıma Destina adında bir kız çocuğu daha dünyaya gelmiştir.[78]

Fatıma Destina Hanım şimdi aile kabristanında Hüseyin Fahreddin Dede ile dördüncü kabirde yatmaktadır.[79]

[76] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s. 116a
[77] Kaya, age., s. 72
[78] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s. 111a
[79] Kaya, age., s. 72

e. Şeceresi:[80]

Yenişehir fenarda Osmanlı karyesinde Mahmud Efendi-zâde şehr-i mezkûr müftüsü muhaddis El Hac Halil Efendi

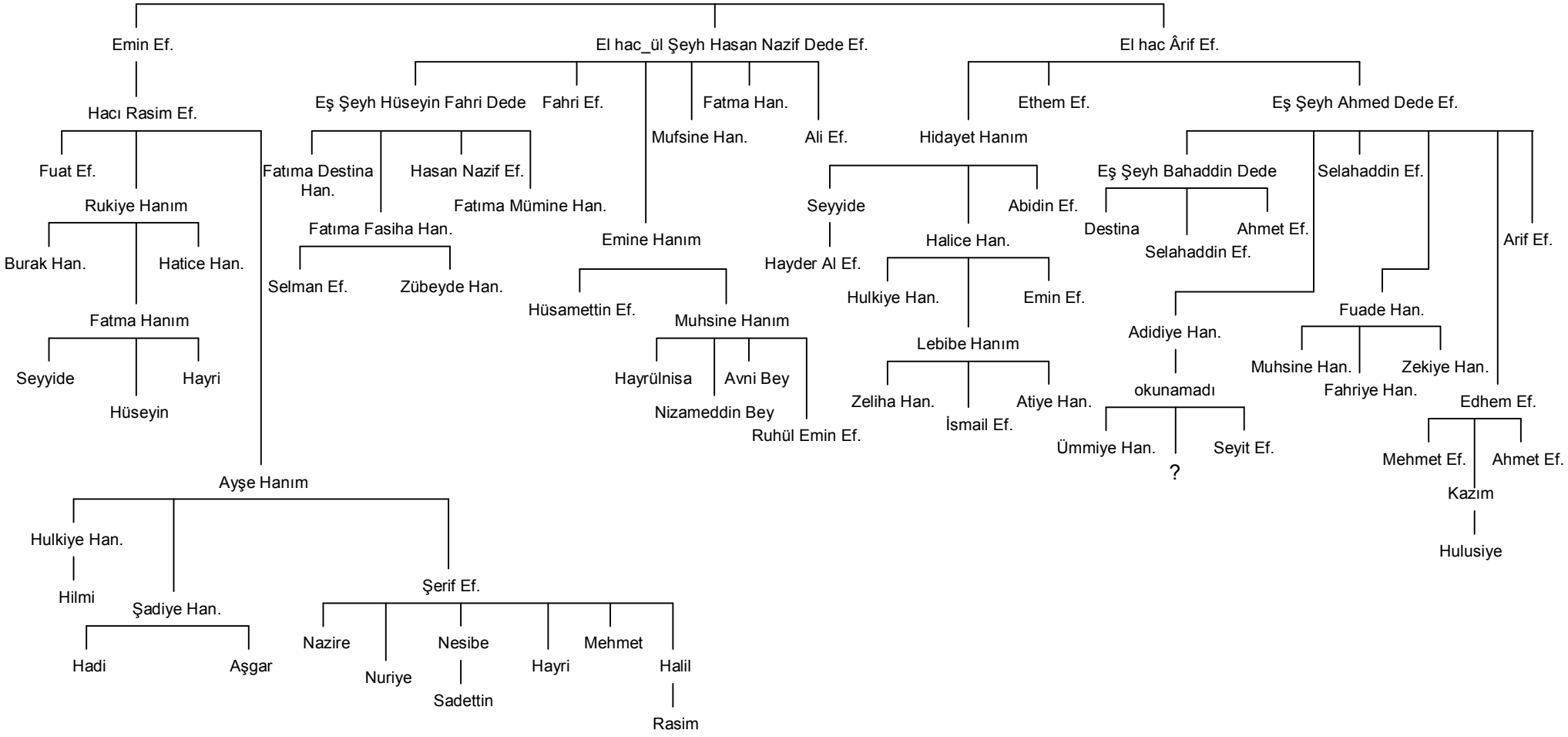

[80] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s. 116b-117a

4. Eğitimi ve Yetişmesi

Hüseyin Fahreddin Dede Efendi, "Terceme-i Hal-i Fakirânemdir" başlıklı otobiyografisinden anladığımıza ve kaynakların da belirttiğine göre iyi bir tahsil görmüştür. Gördüğü bu tahsil onun devrinin âlim, fazıl bir şahsiyet olarak temayüz etmesini sağlamış ve bu özelliği şeyliğini yaptığı Bahariye Mevlevîhanesi'nin bir ilim-irfan yuvası özelliği kazanmasına vesile olmuştur.

Kaynaklar Bahariye Mevlevîhânesi'nin bu durumunu şöyle ifade etmektedir: *"Hüseyin Fahreddin Dedenin meşihatı boyunca (1874–1911) Bahariye Mevlevihanesi çok verimli bir tasavvuf, kültür ve sanat merkezi olmuş, Mevlevî edebiyatı, musikisi ve zarafetinin son büyük temsilcilerinin barındığı bir ocak haline gelmiştir."*[81] Bir başka kaynakta da Bahariye Mevlevîhânesi'nin bu durumu şöyle anlatılmaktadır: *"Nüktedan, hoşsohbet, nazik ve mütevazı kişiliğiyle devrin Mevlevî şeyhleri arasında müstesna bir yeri bulunan Hüseyin Fahreddin Dede'nin meşihatı boyunca Bahariye Mevlevîhanesi İstanbul'un en seçkin simalarının toplandığı bir tasavvuf, edebiyat ve sanat mahfili haline gelmiştir."*[82]

Hüseyin Fahreddin Dede ilk tahsilini Beşiktaş Mektebi Rüştiyesi'nden almıştır. Buradan mezun olduktan sonra Manisalı Hüseyin Hilmi Efendi'den Arapça, Belhli Abdulfettah Efendi'den Farsça, Kayınpederi Osman Salahaddin Dede'den tasavvuf ve Mesnevî; bunların yanında Dehlevî İskender Efendi'den yine Farsça ve bunun yanında Fransızca, Abdurrahman Sami Paşa'dan Mesnevi, eniştesi Yenişehirli Avni Bey'den tasavvuf ve edebiyat dersleri almıştır.[83]

---

[81] Reşat Ekrem Koçu, "Bahariye Mevlevîhânesi" TDV, C. 4, s. 472, İSAM Yay., Ankara 2004
[82] Özcan, agm., s. 546, İSAM Yay., Ankara 2004
[83] Hüseyin Fahreddin Dede, FME, s.11-13; Küçük, age., s. 154, Simurg Yay., İsatanbul 2003; Özcan, agm., s. 546, İSAM Yay., Ankara 2004; Işın, "Hüseyin Fahreddin Dede" DBİA, C. 4, s. 107, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yay.,İstanbul 1994; Öztuna, "Fahreddin Dede Efendi" Türk Musikisi Ansiklopedisi, C. 1, s. 211, MEB Yay., İstanbul 1969; İnal, agm., s. 526, AKM Yay., Ankara 2000; "Fahri, Fahreddin Dede" Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 3, s. 143-144, Dergah Yay., İstanbul 1986; Vural Sözer, "Hüseyin Fahreddin Dede" Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi, s. 332, Remzi Kitapevi Yay., İstanbul 1986; Avni Erdem, "Fahrî" Anadolu Sahası Musikişinas Divan Şairleri, s. 150, TÜSAV Yay., İstanbul 1999; "Hüseyin Fahreddin Dede" Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi, C. 6, s. 2900, Anadolu Yay., İstanbul 1983

Hüseyin Fahreddin Dede aldığı derslerle kendini çok iyi yetiştirmiş ve şeyhliği döneminde dergâhta Mesnevî, tasavvuf, Farsça ve hatta Fransızca dersleri de vermiştir.[84]

Mahmud Kemal İnal bu Mesnevî dersleriyle ilgili olarak şunları belirtmektedir: *"Abdulhalim Çelebi, İstanbul'a gelişinde Mevlevîhanelerde Mesnevî dersi verilmesini ihtar ettiğinden Hüseyin Fahreddin Dede de hayatının sonuna kadar Çarşamba günleri mukabeleden önce Mesnevi dersi vermiştir*."[85]

Bu ders akşam namazından sonra irşat kürsüsünden dervişâna, arifâna ve muhibbâna bir saat kadar verilirdi ve ardından ayin-i şerife geçilirdi.

Hüseyin Fahreddin Dede'nin dikkat çeken en önemli yönü devrinin en iyi musikişinaslarından oluşudur. O, asıl şöhreti olan musikide üstün mahareti sebebiyle Mevlevîler arasında doldurulmaz bir yere sahiptir.[86] Fahreddin Dede'nin bu üstün mahareti ve bu üstün mahareti sebebiyle devrinin en önemli musikişinasları arasında gösterilmesinde şüphesiz aldığı musiki eğitiminin büyük payı vardır. Fahreddin Dede musiki eğitimini devrinin en ünlü simalarından almıştır. İlk musiki bilgilerini mevlevîhânede aldıktan sonra Hammamizade İsmail Dede'nin talebelerinden Yağlıkçızade Ahmet Efendi ile Mutafzade Ahmet Efendi'den aralarında Nayî Osman Dede'nin Miracîye'sinin dügâh ve segâh bahirlerinin de bulunduğu pek çok eser meşk etmiştir. Bu arada Mızıka-yı Hümayun fülütistlerinden Hacı Ratib Efendi'den Batı müziği, Kozyatağı Rifaî Tekkesi şeyhi Halim Efendi'den Hamparsum notası ve tanbur öğrenmiştir.[87] Fahreddin Dede öğrenmiş olduğu bu notalarla hem beste yapmış hem de yazdıkları bu besteleri icra etmiştir.

---

[84] Özcan, agm., s. 547, İSAM Yay., Ankara 2004; "Fahri, Fahreddin Dede" Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 3, s. 144, Dergah Yay., İstanbul 1986;Erdem, agm., s. 151, TÜSAV Yay., İstanbul 1999

[85] İnal, agm., s. 527, AKM yay., Ankara 2000

[86] Küçük, age., s 157, Simurg Yay., İsatanbul 2003

[87] Küçük, age., s. 158, Simurg Yay., İsatanbul 2003; Özcan, agm., s. 546, İSAM Yay., Ankara 2004; Işın, agm., s. 108, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yay., İstanbul 1994; Öztuna, agm., s. 211, MEB Yay., İstanbul 1969; "Fahri, Fahreddin Dede" Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 3, s. 144, Dergah Yay., İstanbul 1986; Sözer, agm., s. 332, Remzi Kitapevi Yay., İstanbul 1986

Hüseyin Fahreddin Dede'nin musikide en iyi olduğu alan ney'dir. Fahreddin Dede ney çalışmalarına Beşiktaş Mevlevîhanesi neyzenbaşısı Salih Efendi'nin yanında başlamış, daha sonra Beşiktaş Mevlevîhanesi postnişini Mehmed Said Dede'nin oğlu Mızıka-yı Hümayun Feriki Neyzen Yusuf Paşa ile devam etmiştir. Bir ara şeyh Abdülfettah Efendi'den de ney dersleri almıştır.[88] Fahreddin Dede bu alanda kendini çok iyi geliştirmiştir. Öyle ki Fahreddin Dede, Kazasker Mustafa İzzet Efendi'den sonra son asırda yetişen neyzenlerin en iyisi olarak kabul edilmekte[89], pürüzsüz ve tok nağmeleriyle yaptıkları taksimlerinin taklit edilemeyecek derecede mükemmel olduğu belirtilmekte ve yine fosurtusuz, aynı zamanda fevkalade müzikalite ile yüklü virtüözlüğünün de eşsiz kaldığı söylenmektedir.[90] Mahmud Kemal İnal da Dedenin neyzenliği hakkında şunları söylemektedir:

"O dergâhta Mevlânâ'nın gezen ruhu, Itrî'nin kutbu, Nayî Osman Dede'nin nağmeleri idi. Hemşirezâdesinin çaldığı piyanonun yanında mansur neyi ile çaldığı peşrevlerin ses asaletini bugün artık hiçbir ney çalandan duymak kabil değildir. Ney'den çıkarttığı o lahuti ses bugün çok yazık ki yok olmuştur."[91]

Hüseyin Fahreddin Dede'nin aldığı Fransızca eğitim onun Batı musikisine ilgi duymasına ve bu alanda araştırmalar yapmasına vesile olmuştur. Bu araştırmalar neticesinde Batı musikisine o kadar yakınlaşmıştır ki Chopin'in eserlerini ikilime halinde flüt eşliğinde neyle çalabilecek duruma gelmiştir.[92] Batı musikisiyle bu denli yakınlaşması ve Fransızca kitaplar okuması Fahreddin Dede'nin ufkunu genişletmiş olup kayınbiraderi Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Mehmet Celalettin Dede ve Galata Mevlevîhanesi şeyhi Mehmet Ataullah Dede ile beraber nazarî musiki çalışmaları yaparak Türk musikisinin ilmi şekilde incelenmesi yolunda ilk adımları atmıştır.[93] Ayrıca XIII. ve XVI. yüzyılda yazılmış Türk musikisi nazariyatı ilgili 25 kadar kitabı tetkik etmiştir. Elde ettiği bu bilgileri talebelerine -özellikle Rauf Yekta Bey, Dr.

[88] Işın, agm., s. 108, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yay., İstanbul 1994; Özcan, agm., s. 546, İSAM Yay., Ankara 2004
[89] Erdem, agm., s. 151, TÜSAV Yay., İstanbul 1999
[90] Öztuna, agm., s. 212, MEB Yay., İstanbul 1969
[91] İnal, "Hüseyin Fahruddin Dede Efendi", Hoş Sada, s.192, İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 1958
[92] Öztuna, agm., s. 212, MEB Yay., İstanbul 1969
[93] Özcan, agm., s. 546, İSAM Yay., Ankara 2004

Suphi Ezgi, H. Sadettin Arel- aktarmış ve bugün kullandığımız Türk musikisi sisteminin kurulmasına zemin hazırlamıştır.[94]

Hüseyin Fahreddin Dede, ney virtüözlüğünde olduğu kadar aynı zamanda bestekârlıkta da yüksek bir sanatkârdır. Kaynaklar Dede'nin az beste yaptığını fakat bu bestelerin çok güçlü olduğunu belirtmektedir. Dede'nin yapmış olduğu besteler şunlardır:

a. **Acem-Aşîrân Ayin-i Şerifi:** Bu beste, bestelemiş olduğu tek Mevlevî bestesidir. İlk mukabelesi 29.04.1885 tarihinde gerçekleşmiştir. Bu eser gereksiz ayrıntılardan arınmış olması, kendi içinde sağlam bir denge ve ifade gücüne sahip bulunması ve en önemlisi Mevlevî musikisinin son dönem Osmanlı kültüründe vardığı doruk noktayı temsil etmesi hasebiyle gerçekten çok kıymettar bir beste olarak görülmektedir.[95] Rauf Yekta Bey, Fahreddin Dede'nin bestekârlığını övmüş ve Acem-Aşiran Ayininin kendisinin bestekârlıkta ne derece ileri gittiğini göstermeye kifayet edeceğini belirtmiştir.[96] Mahmud Kemal İnal da 1955 yılında Mevlâna'nın huzurunda okunan bu ayin için şunları söylemiştir: *"1955 senesinde Mevlânâ'nın huzurunda okunan Acem-Aşiran ayini şerifi Mevlana âşıklarını heyecanla titreten, gözyaşları döktüren muazzam bir eserdir. H. Fahreddin Dede Efendi'nin bu ayinine bu mazhariyet kâfidir. Bu ayinde nağmelerin mana ile olan insicamına hayran olmamak kabil değildir."*[97]

b. **Devr-i Kebir Dügâh Peşrevi (dinî)**
c. **Hüseynî Saz Semaîsi**
d. **Müstear Saz Semaîsi**
e. **Bayatî Düyek**

[94] Kaya, age., s. 1
[95] Özcan, agm., s. 547, İSAM Yay., Ankara 2004; Işın, agm., s. 108, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yay., İstanbul 1994
[96] Kaya, age., s. 36
[97] İnal, agm., s.193, İş Bankası Yay., İstanbul 1958

f. Hisar-Buselik Yürük Semaisi

g. Hümayun Sengin Semaî

Fahreddin Dede'nin bu makamda bestelemiş olduğu, güftesi Fuzuli'ye ait olan şarkı şöyledir:

Ah eylediğim gonce-i handanın içindir
Kan ağladığım dide-i fettanın içindir

Can bir gönül ol gamzeye ki bunca zamandır
Sinemde senin beslediğim anın içindir[98]

h. Isfahan-ı Devr-i Revan

i. Suz-ı Dil Ağır Düyek[99]

Bunların dışında Fahreddin Dede'nin bir de Karcığar makamında "kâr"[100] bestelediği fakat Dede'nin bu pek sevdiği bestenin notaya alınmadığı için unutulup zayi olduğu ve bu duruma üzülmekten başka yapılacak bir şeyin olmadığı belirtilmektedir.[101]

M. Refik Kaya yüksek lisans tezinde Bayati Düyek, Isfahan-ı Devr-i Revan ve Suz-ı Dil Ağır Düyek bestelerin çok aranmasına rağmen bulunamadığını, bunların da Karcığar Kâr gibi notaya alınmayıp unutulmuş olabileceğini öne sürmektedir.

5. Şeyhliği

Mevlevîlik bir tarikat olarak Mevlana'dan sonra ortaya çıkmış olup Asaf Halet Çelebi'nin ifadesiyle kuruluşu şu şekilde gerçekleşmiştir: *"Mevlevîlik*

[98] Erdem, agm., s. 153, TÜSAV Yay., İstanbul 1999
[99] Öztuna, agm., s. 212, MEB Yay., İstanbul 1969
[100] Din dışı musiki bestesi demektir.
[101] Kaya, age., s. 38

Mevlânâ'dan ilham olunmuş, Çelebi Hüsameddin ile ihya edilmiş, Sultan Veled ile kurulmuş ve nihayet Ulu Arif Çelebi ile te'kit edilmiştir."[102] XIII. yüzyıldan itibaren de kesintisiz bir şekilde ve gittikçe de toplum ve siyasî çevrelerde etki alanını genişleterek XIX. yüzyıla kadar gelmiştir. Bu yüzyıla kadar Merkez Konya'ya bağlı olmak kaydıyla Osmanlı sınırları içinde; Mısır'dan Azerbaycan'a; Suriye ve Irak'tan Avrupa içlerinde Peçu (Macaristan)ya kadar tekkeler açılmıştır.[103] Özellikle XIX. yüzyılda İstanbul, Mevlevî tekkeleri açısından önemli bir merkez halini almıştır. Bu dönemde İstanbul'da Galata, Yenikapı, Beşiktaş, Kasımpaşa ve Üsküdar olmak üzere beş tekke vardır.[104] Bunlardan Beşiktaş Mevlevîhanesi'nin meşîhatında aynı zamanda mevlevîhanenin de son şeyhi kabul edilen Hasan Nazif Dede vardır. Hasan Nazif Dede, Mehmed Said Dede'nin vefatı üzerine mevlevîhanenin on beşinci şeyhi olarak meşîhata oturmuştur. Hasan Nazif Dede'nin şeyhlik makamına gelmesi Hüseyin Fahreddin Dede'nin de şeyh olmasına zemin hazırlamıştır diyebiliriz. Çünkü bu asrın belki de en önemli hususiyetlerinden biri, Mevlevîler arasında önceden beri örneklerine rastlanan meşîhatın babadan oğula geçmesi geleneğinin bu asır içinde iyiden iyiye âdet halini almış olmasıdır.[105] Sözü edilen bu geleneğin bir örneği olarak Hasan Nazif Dede'nin vefatıyla Hüseyin Fahreddin Dede'nin meşihata oturmasını görüyoruz.

Hüseyin Fahreddin Dede henüz dört yaşında iken 1274 tarihinde Dersaadet (İstanbul)e gelen Said Hemdem Çelebi, Hüseyin Fahreddin Dede'nin yaşının küçüklüğüne bakmayarak teberrüken başına sikke tekbirlemiştir.[106] Şeyh Hasan Nazif Dede ise vefatında yine teberrüken oğluna 18 yaşına geldiğinde teslim edilmek üzere bir hilafetnâme bırakmıştır.[107] Bu hilafetnâme bazı çevrelerce hoş karşılanmamıştır. Mehmed Ziya adı geçen makalesinde bu konuyla ilgili olarak şunları yazmaktadır:

[102] Asaf Halet Çelebi, Mevlânâ ve Mevlevîlik, s. 159, Hece Yay., Ankara 2006
[103] Küçük, age., s. 36, Simurg Yay., İstanbul 2003
[104] Küçük, age., s. 39, Simurg Yay., İstanbul 2003
[105] Küçük, age., s. 152, Simurg Yay., İstanbul 2003
[106] Hüseyin Fahreddin Dede, FME, s.11
[107] Hüseyin Fahreddin Dede, FME, s. 12

"Müşarünileyhin icazeti peder-i mükerremleri Nazif Dede'dendir. Hatta henüz sekiz yaşında bir tıfla icazet verilmesi bazılarınca goş görülmemiş ise de bu gibi icazet nameler teberrüken verilmekle onların mütalaa ettikleri mahzurdan aradedir. Çünkü bu icaze müncez değil hakikat-i halde iktisab-ı ehliyete muallâktır. Şu halde kendisine icazet verilen zat atiyyen hasail-i irşadiyyeyi ihraz eylediği takdirde hükm-i nafiz ve hılaf-ı surette infaz-ı gayrı caizdir. Şeyh Nazif Dede mahdumuna verdiği icazetnâmenin zahrına sabiyye hilafetin caiz olduğuna dair olan ayet-i kerimeyi yazıp mühr-i zatiyyesiyle mühürlemiştir."[108]

Bu ayet-i kerime Yahya Peygamberin 4 yaşında peygamber olduğunu bildirmekte olup şöyledir:

"Ve âteynahu'l- hükme sabiyya"[109]

(Ve ona çocukken hükmetme salahiyeti verdik. Meryem/12)

Hasan Nazif Dede'nin vefatından sonra da o dönemde Afyonkarahisar Mevlevîhânesi şeyhi bulunan Kemaleddin Çelebi Efendi İstanbul'a teşriflerinde Hüseyin Fahreddin Dede'nin icazetini yenilemiştir. Hüseyin Fahreddin Dede bu konuyla ilgili olarak şunları yazmaktadır:

"Hâlâ Karahisarda Hazret-i Sultan Dîvânî Kaddesallahu Sırruh-ül Sami Hazretleri'nin dergâh-ı feyz-penâhlarında postnişin bulunan Kemaleddin Çelebi Efendi Hazretlerinin Dersaadeti teşriflerinde ba-işaret-i aliyye-i Cenab-ı Hüdavendigar acizlerini tecdid-i inabet ve ita-yı hilafet ile kâmyâr buyurmuşlardır. Kemaleddin Çelebi Efendi Ḥazretlerinin hilafeti pederleri merhum Reşid Çelebi Efendi Hazretleri'nden ve Reşid Çelebi Efendinin hilafetleri dahi pederim merhum Naẓif Dede Efendiden olub pederimin fakire ihsan buyurdukları hilafetin yine kendilerinden gelen bir silsile ile teyid-i tasarrufat-ı manevîyyedendir."[110]

---

[108] Küçük, age., s. 153, Simurg Yay., İstanbul 2003
[109] Kaya, age., s. 21
[110] Hüseyin Fahreddin Dede, FME, s. 12

Hasan Nazif Dede'nin 1278/1861'de vefatı üzerine Beşiktaş Mevlevîhânesi meşîhat makamına Mevlevîliğin merkezi Konya'da çelebilik makamında bulunan Sadreddin Çelebi tarafından Hüseyin Fahreddin Dede tayin edilmiştir. Dede'nin meşîhat makamına oturduğunda henüz 8 yaşında olmasından dolayı -yine o dönemde bir âdet halini alan vekil şeyhlik uygulaması sebebiyle- meşîhat makamına Sadreddin Çelebi Efendi tarafından Beşiktaş Mevlevîhanesi'nin Aşçıbaşısı Hacı Raşid Dede vekil tayin edilmiştir. Hüseyin Fahreddin Dede, Sadreddin Çelebi Hazretleri'nin meşîhata başlangıcının Hasan Nazif Dede'nin vefatına tesadüf etmesini, verdiği ilk meşîhatnâmenin kendisininkinin olmasını ve bu meşihatnamenin verilme zamanının da Karaman'da Valide Sultan Efendilerinin huzurlarında gerçekleşmesini kendisi için ayrı bir övünç olarak görmektedir.[111]

Hasan Nazif Dede vefat ettikten sonra sağlığında aldığı maaş aynı şekilde çocuk şeyhe tahsis edilmiştir. Bu tahsisatın gerçekleşmesinde Sadreddin Çelebi Efendi'nin büyük çabasını görmekteyiz. Hem Hüseyin Fahreddin Dede'nin meşihat makamına atanacağına dair bilgi içeren hem de maaşın Dede'ye bağlanmasını anlatan Sadreddin Dede'nin Sadrazamlıkla yazışması şöyledir:

Sadreddin Çelebinin Sadrazamlığa Sunduğu Dilekçe:

"Taraf-ı âlî-i hazret-i vekâlet-penahiye
Ma'ruz-i da'i-i kemineleridir ki

Cenab-ı Hakk ömr ü iclal-i hazret-i hilafet-penahiyi firavan ve ile'l-ebed erike-pira-yı şevket ve şân buyursun. Beşiktaş Mevlevihanesi post-nişini Nazif Dede Efendi terk-i alem-i fena eylediğine ve dergah-i Mevleviyye meşihatlerinin tevcihi mine'l-kadim Konya'da post-nişin olan Çelebi Efendilere muhavvel olunduğuna mebni dergah-ı mezkur meşihatinin dahi emsali misillü müteveffa-yı muma-ileyhin mahdumu Hüseyin Fahri Efendi'ye ihalesi hususunu Dersaadet'de bulunan meşayih-i Mevleviyye ba-mazbata reşadetlü Çelebi Efendi Hazretlerine inha ve istid'a

[111] Hüseyin Fahreddin Dede, FME, s. 11

eylemişler ise de kable'l istizan taraf-ı da'iyanemden bu hususa dair nesne tahrir olunmayıb ancak mütevaffa-yı muma-ileyh dergah-ı mezkurı külliyetlice ta'mir ederek haylice düyun bırakmış ve evlad u ıyali ise tedarik-ı erzak-ı ruz-merreden aciz kalmış olmağla gerçi saye-i ihsan-vaye-i hazret-i mülükanede mahdumu meşihat-i mezkure ile bekam buyurularak dergah-ı mezkurun muhassesatı mesarifatına vefa etmediğinden ba-irade-i seniyye maliyye hazine-i celilesinden muhassas olan bin beş yüz kırk guruş ve cennet-mekan Sultan Abdülmecid Han Hazretleri evkaf-ı celilelerinden muhassas olan beş yüz guruş kayd-ı hayat maaşları dahi sadaka-i ser-ma'ali-i efser-i hazret-i şehriyari olmak üzere mahdum-ı muma-ileyh uhdesine tevcih ve ihsan buyurulduğu halde saye-i asayiş-vaye-i cenab-ı tacidaride dergah-ı mezkurde mevcud olan fukara-yı dervişan perişan olmayarak evlad ü ıyali ile beraber ruz u şeb da'vat-ı muvaffakiyet-i ayat-ı hazret-i hilafet-penahiye meşgul olacakları cihetle bu suretin icrası ind-i da'iyanemde dahi tensib ve istihsan olunmuş ve meşihat-i mezkurenin mahdum-ı müma.ileyhe ihalesi babında çelebi-i müşarün-ileyhe tahrirat-ı aciz tastiri işbu ariza-i da'iyanemin cevab-ı samisi vürüduna tevkif kılınmış olduğu muhat-ı ilm-i ali-i vekalet-penahileri buyuruldukta icab-ı halin icrası babında emr ü irade hazret-i men-lehül-emrindir.

19 Şevval sene 1278
Esseyid Mehmed Sadreddün"

Sadrazamın Mabeyn-i Humayun'a Sunduğu Arz Tezkiresi:

"Atufetlü Efendim Hazretleri

Cenab-ı Hakk eyyam-ı ömr ü şevket ü ikbal-i hazret-i hilafet-penahiyi müzdâd ve firavan buyursun. Beşiktaş Mevlevihanesi post-nişim Nazif Dede Efendi irtihal eylemiş ve dergah-ı Mevlevîyye meşihatlerinin tevcihi çelebi efendilere muhavvel olduğu cihetle dergah-ı mezkur meşihatinin dahi müteveffayı müma-ileyhin mahdumu Hüseyin Fahri Efendi'ye ihalesi hususu Dersa'adet'de bulunan meşayih-i mevleviyye tarafından reşadetlü çelebi efendi hazretlerine inha olunmuş ise de müteveffa-yı müma-ileyh dergah-ı mezkurun ta'mirinden dolayı haylice düyun

bırakmış ve evlad u ıyali ise tedarik-i erzak-ı ruz-merreden aciz kalmış olduğuna binaen müteveffa-yı müma-ileyhin kayd-ı hayat şartıyla uhdesinde olub münhalolan maliyye hazine-i celilesinden muhassas bin beş yüz kırk ve evkaf-ı hümayun hazinesinden olan beş yüz guruş maaşların müma-ileyh Hüseyin Fahri Efendi'ye tahsisi hususuna da'ir varid olan Şukka-i behiyye-i cenab-ı meşihat-penahi manzur-ı mekarım-nüşur-ı hazret-i şehinşahi buyrulmak için arz ve takdim kılındı. Siyak-ı ifadeye nazaran meşihat-ı mezkure çelebi-i müşarün-ileyh tarafından tevcih olunacagından zikr olunan maaşların sadaka-i şahane olmak ve bil-cümle dervişan ve evlad ü ıyali île beraber da'vat-ı hazret-i padışahıye muvazabet eylemek üzre müma-ileyh Hüseyin Fahri Efendi'ye tahsisi münasib görünür ise de ol babda her ne veçhile emr ü ferman-ı cenab-ı mülükane müte'allik ve şeref-sudur buyrulur ise ana göre hareket olunacağı beyanıyla tezkire-i senaveri terkim kılındı efendim.

Fī 24 Şevval Sene 1278 (H)"

Mabeyn-i Hümayun'dan Çıkan ve Padişah Kararını içeren irade-i Seniyye:

"Ma'ruz-ı Çaker-i kemineleridir ki,

Hame-zib-i tazim olan iş bu tezkire-i samiyye-i sadaret-penahileriyle marül-beyan şukka manzur-ı şevket-mevfur-ı cenab-ı mülükane buyrulmuştur ve meşihat-i mezkurenin çelebi-i müşarün-ileyh hazretleri tarafından tevcih olacağma nazaran buna muvafakat olunduğu halde zikr olunan maaşların müma-ileyhe tahsisinde be'is olmadığı misillü şehir-i ahire tevcihi halinde dahi biraz ziyadece düşeceğinden ve açıkda kalırsa muma-ileyh beş yüz veya bin guruş mikdarı ma'aş i'tası derece-i kifayede olacağından ba'de-hu vürüd edecek cevaba göre icabı icra olunmak üzere salifu'z-zikr ma'aşlarm şimdilik te'hir-i tahsisi müte'allik ve şeref-südür buyrulan emr ü irade-i seniyye-i hazret-i şehinşahi mukteza-yı celilinden olarak maruz-zikr şukka yine cevab-ı sami-i asafanelerine i'ade kılınmış olmağla ol babda emr ü ferman hazret-i men-lehül- emrindir.

25 Şevval Sene 1278 (H)"[112]

[112] Kaya, age., s. 22-24

Hüseyin Fahreddin Dede'nin şeyhliği vekillik yoluyla da olsa Beşiktaş Mevlevîhanesi'nde başlamıştır. Çırağan Sarayı'nın hemen yanında bulunan Beşiktaş Mevlevîhanesi 1284/1867 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüştür. Beşiktaş Mevlevîhanesi, dönemin padişahı Sultan Abdülaziz'in mevlevîhaneyi de içine alacak bir arsaya yeni bir saray yaptırmak istemesi üzerine içerisi boşaltılarak geçici bir süre yeni bir Mevlevîhane yapılana kadar Fındıklıdaki Karacehennem Paşa konağına 1284/1868 tarihinde Hüseyin Fahreddin Dede ve dervişlerle beraber nakledilmiştir. Hüseyin Fahreddin Dede ve dervişler 2 yıl kadar burada kalmışlardır. Sultan Abdülaziz Beşiktaş Mevlevîhanesi'ni yıkmış ve Maçka'da dervişler için yeni bir Mevlevîhâne inşa ettirmiştir. 27 Şevval 1286/1870 tarihinde mevlevîhânenin tamamlanması üzerine Hüseyin Fahreddin Dede ailesi ve dervişlerle beraber buraya naklolmuşlardır. 1288/(1871/1872) tarihinde dergâhın Hacı Raşid Dede tarafından vekâleten yönetimi sona ermiş ve Fahreddin Dede, pederlerinden şeref-varid olan emirname üzerine bizzat meşihat vazifesini yerine getirmeye başlamıştır.[113]

Hüseyin Fahreddin Dede burada yaklaşık beş yıl kalmıştır. Bu kez de Maçka'da mevlevîhâneyi de içine alacak bir alana askeri bir kışla yaptırılması kararlaştırılınca 30 Zilhicce 1291/1875 tarihinde Hüseyin Fahreddin Dede ailesiyle ve yanında dervişler de olduğu halde babasının müntesiplerinden olan Hatab Emîni Hüseyin Efendi'nin Eyüp Bahariye'deki yalısına naklolmuşlardır. Hüseyin Fahreddin Dede'nin gayretleri ve ona mensup ve muhip birçok kimsenin destekleriyle 31 Zilhicce 1291/1875 pazartesi günü aynı sahilhânenin bahçesine, daha sonra Bahariye Mevlevîhanesi adı ile anılacak olan mevlevîhânenin temeli atılmıştır. 18 Rebiülevvel 1294/1878 Çarşamba günü dergâhın inşaatı tamamlanmış olup Dede ve beraberindekiler buraya naklolmuşlardır. Aynı gün mevlevîhânenin ilk banisi ve şeyhi kabul edilen Fahreddin Dede tarafından bir Mevlevî ayini gerçekleştirilmiştir. Bu mevlevîhânenin yapımında tahta çıkan II. Abdülhamit'in de katkılarının olduğu da bilinmektedir.

[113] Hüseyin Fahreddin Dede, FME, s. 11

Hüseyin Fahreddin Dede ölüm tarihi olan 1911 yılına kadar 49 yıl, 4 ay, 29 gün şeyhlik yapmıştır. Bunun 34 yıl, 5 ay, 13 günü Bahariye Mevlevîhânesi'nde geçmiştir.[114]

Hüseyin Fahreddin Dede'nin iyi bir eğitim görmüş olması devrinin âlim ve fazıl bir şahsiyeti olarak temayüz etmesini sağlamıştır. Dede özellikle tasavvuf ve musiki alanında kendisini iyi yetiştirmiş olup bu durum şeyhliği döneminde dergâhın bir sanat mahfili olmasına yol açmıştır. Öyle ki bu dergâh, Mevlevî edebiyatı, musikisi ve zarafetinin son büyük temsilcilerinin barındığı bir ocak olarak telakki edilmektedir. Dergâhın bu duruma gelmesinde Dede'nin geniş kültürü yanında nüktedan, hoşsohbet, nazik ve mütevazı kişiliğinin de önemli rol oynadığı göz ardı edilmemelidir. Hüseyin Fahreddin Dede'nin şeyhliği döneminde dergâhta çok canlı bir tasavvufî hayat yaşanmıştır.

6. Ölümü

Fahreddin Dede'nin Beşiktaş Mevlevîhanesi'nde başlayan ömrü yine Beşiktaş Mevlevîhanesi'nin devamı olan Bahariye Mevlevîhanesi'nde 57 yıllık bir zaman sonunda 2 Ramazan 1329/ 2 Eylül 1327/ 1911 Perşembe günü sabah vakti sona ermiştir.

Fahreddin Dede 1911'de hastalanmış olup muayeneye gelen hükümet tabibi koleradan şüphelenerek mevlevîhanenin karantinaya alınmasını istemiştir. Bu durumda büyük bir telaşa kapılan Fahreddin Dede ertesi günü bir günlük rahatsızlık neticesinde vefat etmiştir.[115] Dede'nin cenazesi sevenlerince Eyüp Sultan Camiine getirilmiş ve burada cenazesi kılındıktan sonra dergâha getirilerek babası Hasan Nazif Dede'nin sağ tarafına hazırlanan yere defnedilmiştir.

[114] Öztuna, agm., s. 211, MEB Yay., İstanbul 1969
[115] Erdem, agm., s.150, TÜSAV Yay., Ankara 1999

Hüseyin Fahreddin Dede, akıllarda Bahariye Mevlevîhanesi'nin XIX. yüzyıldaki son temsilcisi, âlim, fazıl, hoşsobet, mutasavvıf, neyzen bir şahsiyet olarak yer etmiştir.

Hüseyin Fahreddin Dede'nin ölümü sevenlerini derinden üzmüştür. Kendisini seven birçok şair Dede'nin ölümüne tarih düşmüştür. Bunlar şöyledir:

Meşhur şairlerden Üsküdarî Talat Bey Efendi şu tarihi inşat buyurmuştur:[116]

Vāṣıl ola cemāle vāṣıl ola cemāle
Gitdi Ḥüseyn Efendi der-gāh-ı Ẕü'l-Celāle (1329/1911)

Bahariye Mevlevîhânesi dervişlerinden Manisalı İbrahim Zuhuri Dede ise şeyhi H. Fahreddin Dede için bir teessürnâme yazmış.[117]

Şeyh Nazifoğlu Hüseyin Mevlevî-i manevî
Bahri-i feyzinden bütün seyrab ederken âlemi

Nagehan geldi ana emri celil-i erceî
Baş kesip gitti cihandan terk edip bîş ü kemi

Göz yumup gözden nihan oldu o nur-i didemiz
Gark-ı enduh etti ihvan tarik-i matemi

Hilm-i dervişanesin vasf eylemek mümkün değil
Der eder ki lutf-i kalb-i bendegândan her gamı

Yirmi bir şehr-i siyamda azm ü lâhut eyledi
Etmemek subh u mesa ah u figan eyledi

[116] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s. 109a
[117] Kaya, age., s. 67

İbn-i ümmi Mustafa hem irtihal itti bugün
Vasıl olmak için o zat-ı akdese soldu femi

Arif-i billâh idi hem zahid-agâh idi
Münhasır olmuşdu hubbu ehl-i beyte her demi

Sırrıbekef geldi Zuhuri söyledi tarihini
Dar-ı cennette Hüseyin olsun Ali'nin hemdemi

Yine Dede'nin müritlerinden olan Rüşti Bey ise Dede'nin ölümüne şu manzumeyi söylemiştir:[118]

Vakıf-ı bahr-ı rumuzat-ı kitab-ı Mesnevî
Ari-i kenz-i hakikat şeyh Hüseyin-i Mevlevî

Lem'a-i feyziyle tenvir eyler iken âlemi
Söndü hayfa bezm-i irfanın çerağ-ı pertevi

Pişuva-yı arifin dense sezadır şanına
Çünkü asrın ehl-i fazlı olup peyrevi

Vayedar-ı feyz olup her vech ile ruhşudegan
İstibah u za'fe düşmüş nice dil oldu kavi

Hâsılı bir mürşid-i aktebarın bezmine
Can atan erbab-ı dil aldı nisab-ı manevi

Aşk-ı Mevlana ile sohbet Seray-ı âlemi
Akıbet terk eyleyüb oldu hamuş u münzevi

[118] Kaya, age., s. 68

Arz ider Rüşdi kemal-i hüzn ile tarih-i tam
Gitti irfan-ı güher eyvah Hüseyin-i Mevlevî

Divan-ı Hümayun dairesi müdür muavinliğinden emekli Mevlevî şairlerinden Münir İsmet Bey de *"Aşk-ı Mevlana ile gitti Hüseyin el- Mevlevî"* mısrasıyla tarih düşmüştür.[119]

Hüseyin Fahreddin Dede'nin mezarı Mevlevîhane'nin 1960'larda yıkılmasının ardından Eyüp Silahtarağa Caddesi kenarında yeni yapılan aile kabristanına nakledilmiştir. M. Refik Kaya Selman Dede ile yaptığı mülakatta bu aile kabristanıyla ilgili olarak şu bilgileri vermektedir: *"Bahariye Mevlevîhânesi'nin yeri satıldıktan sonra Selman Dede Bahariye Mevlevîhânesi'nin hamuşanını nakletmek için Konya'dan yer almıştı. Fakat bu olayın sonradan aile meclisinde mütealası yapılmış ve bayram, kandil gibi mübarek gün ve gecelerde 'Biz bu ziyaretleri nasıl yerine getiririz.' demişlerdi. Bunun üzerine Selman Dede düşünmeye ve bir çözüm aramaya başlamıştı. Ve aklına Eyüp Sultandaki 16 Mart Şehitliği gelmişti. Selman Dede 66. tümene ait olan şehitlik parmaklığını askeriyeye teslim etmiş, gerekli izinleri de aldıktan sonra 18 kişiyle tekbir sesleri içinde hamuşanı buraya nakletmiştir. Hamuşan Eyüp Sultan'dan Kâğıthane'ye dönen yolun üzerindedir. Eyüp Lisesi'nin tam karşısında 4–5 basamak çıkınca parmaklıklar içinde 5 lahit vardır.*

Birinci kabirde: Beşiktaş Mevlevîhânesi Şeyhi Hasan Nazif Dede'nin hanımı Zübeyde Hanım ve Selman Dede'nin annesi Fatma Fasiha Hanım ile teyzesinin bir yaşında ölen oğlu Hüseyin sırlıdır.

İkinci kabirde: H. Fahreddin Dede'nin oğlu Bahariye Mevlevîhânesi Şeyhi Hasan Nazif Dede ve Selman Dede'nin ablası Zübeyde Hanım

[119] Küçük, age., s. 162, Simurg Yay., İstanbul 2003; Kaya, age., s. 68

Üçüncü Kabirde: Beşiktaş Mevlevîhânesi şeyhi Hasan Nazif Dede

Dördüncü Kabirde: Bahariye Mevlevîhânesi şeyhi Hüseyin Fahreddin Dede ve kızı Destina Hanım

Beşinci Kabirde: Hasan Nazif Dedenin damadı şair Yenişehirli Avni Bey ve sikkezenbaşı ailesi sırlıdır. ''[120]

7. Bazı Özellikleri

Hüseyin Fahreddin Dede gerek temsil ettiği Mevlevîlik anlayışı gerekse âlim, fazıl, nüktedan, nazik, mütevazı vs. kişiliğiyle XIX. yüzyılın en önemli şeyhlerindendir. Dede'yi tanıyanlar ve kaynaklar onun bu âlim, fazıl, nüktedan yönüyle ilgili olarak çok şeyler söylemişlerdir. Dede'nin kişiliğini ortaya koyan, Dede hakkında söylenen bu sözler şöyledir:

Veled Çelebi bir dönem seyahat maksadıyla İstanbul'a gelmiş ve İstanbul'da Bahariye Mevlevîhanesinde ikamet etmiştir. Dede, Veled Çelebi'yi; Veled Çelebi de Dede'yi çok sevmiştir. O kadar ki Veled Çelebi bu sevgiyi baba-oğul sevgisi gibi görmektedir. Ayrıca Dede Veled Çelebi'nin İstanbul'dan ayrılacağını duyunca ondan ayrılmak istememiş ve ona Matbuat Dâhiliye Kalemi'nde bir memuriyet ayarlamıştır. Veled Çelebi İstanbul'a gelişini, Dede ile aralarındaki ilişkiyi, Dede'nin kendisi için memuriyet ayarlamasını "Hatıralarım" adlı kitapta şöyle anlatmaktadır:

"1305 sene-i Rumisinin Mart dokuzunda Çarşamba günü akşamı, Eyüp'teki Bahariye Mevlevîhânesi'ne misafir geldim. Buranın Postnişini Hüseyin Fahreddin Dede idi. Şeyhzade Nazif Dede ile birkaç ihvan beni karşılayıp eşyalarımı aldılar. Şeyh efendi bizi salonvari büyük odasına getirip baş sedirde yer gösterdiler Bu muhterem zat istanbul'da benim yegâne hamim oldu. Şeyh Efendi yüksek zekâ ve malumata sahip olduklarından kendileriyle hemayar değildim, fakat muhatabı

[120] Kaya, age., s. 71-72

neşecan olduğumu anlayarak, daima benimle sohbet ediyorlardı. Üç saat içinde edebiyata ait muhasebelerden sonra, müsaadeleriyle orta katta tayin olunan odama çekildim. İki sene kadar dergâh-ı şerifte ikametim esnasında kendilerinden büyük iltifatlar gördüm ve vasıtalarıyla birçok Mevlevi Şeyhleri ve yüksek devlet ricaliyle görüştüm. Hepsi hakkımda fevkalade hürmet gösterdiler. İstanbul'a gelişim bir mecburiyet üzerine olmadığı gibi, İstanbul'da kalışım da bir mecburiyet dolayısıyla değildi. Maksadım uzun bir seyahatti. Bizim Şeyh Hüseyin Efendi benim uzun seyahat arzumu işitince fevkalade bir telaşa düşmüş, besbelli benden ayrılmak güç gelmiş, çünkü birbirimizi baba oğul derecesinde sevmiştik. Şeyh Efendi Dâhiliye Nazırı (Münif Paşa)ile beni görüştürdü. Benim için kâfi bir maaş ile Babıâli'de bir memuriyet ihsan eylemesini son derecede rica etmiş. Paşa doğru sözlü adamdı, derhal söz vermiş. Şeyh efendinin çehresinde bir müddetten beri gördüğüm keder kaybolup neşesi yerine gelmişti. Bir mukabele günü kendi düşünceme göre son mukabelem idi. Meydancıya tennure söyledim, Veda-ı Sema'ı edecektim. O esnada Paşa'dan (Dergâhınızdaki Efendiye mülkî elbise giydirerek Babaili'ye gönderiniz) diye bir tezkere geldi. Şeyh Hüseyin Efendi'nin bir kütüphaneli odası vardı. Beni oraya çağırdı, derhal elime sarılarak: "Veled, senden bir şey rica edeceğim. Fakat Hazreti Peygamber aşkına, ceddi pâkin aşkına senin hem meftunu payanınım, hem şeyhinim. Bana ret cevabı vermeyeceksin!" Şeyh Hüseyin Efendi'yi bilenler, onun bu müfritliğini bilirler. O, herkese hâkim olmayı büyük bir zevk edinmiştir. Ben çok kere hürriyetimi arzusuna feda ettiğim cihetle pek sevilirdim. Söze başladı, tezkereyi gösterdi ve: "Behemehal bu memuriyeti kabul edeceksin!" diye ısrar etti. Ben de söz verip kabul ettim ve o gün Babıâli'ye gittim."

Bundan başka Veled Çelebi, Dede için şunları da söylemektedir: *"İstanbul'da benim yegâne hamim olan Hüseyin Fahreddin Efendi, Hatimetü'l- arifin Sultan Dîvânî-i Sâni Şeyh Hasan Nazif Dede'nin mahdumlarıdır. Ben istanbul'a geldiğimde henüz kırk yaşlarına baliğ olmamış, orta boylu, ablak çehreli, sarışın, sarı sakallı, çok bıyıklı velhasıl insan güzeli bir arif Mevlevî idi. Gayet zarif ve arifane sohbetleri*

vardı. Bilhassa kadirşinas, ehl-i perver, cömert, kerim ve velhasıl halkın arif bir Mevlevî'de görmek istediği bütün güzellikleri kendisinde toplamıştı."[121]

Ayrıca Hüseyin Fahreddin Dede'nin Veled Çelebi ile müşterek söylediği bir gazeli vardır.[122]

Mehmed Ziya da Hüseyin Fahreddin Dede'yi şu sözlerle anlatmaktadır: *"Şeyh Hüseyin Efendi asr-ı âhirde yetişmiş zürefâ meyanında hilm ve tevazuuyla, meclis-ârâlığıyla, etvâr-ı asilânesiyle temeyyüz etmiş ricâl-i Mevlevîyyemizdendir. Reftârı, tarz-ı telebbüsü, usul-ü maîşeti, hakikaten şeyhâne ve kibarâne idi. Hayat-i seniyyesinin bir timsâl-i muhayyeli olan tasvirine dikkatle bakılırsa hasâil ve evsâf-ı güzîde nazarlarda tecessüm eder. Eyyâm-ı resmîyyede, şeyh dairesinin dereye nâzır ve nice hatırat-ı zevk-i âverin ma'kes-i latifî olan Sütlüce'ye karşı bulunan hücre-yi iştigâlinde ziyaretine varan zevâtı kendine has bir vaz'-ı muhteviyatkârı ve tebessümü ile kabûl ve i'zâz ve dâire-i hususiyetine dâhil olan yâran ve odasını da şuyûhâna ve dervişâne bir tavr ve edâ ile ikrâm ve taltîf eder idi. Hülasa Hazret-i Şeyh zî ve kıyafetiyle de bir Mevlevî şeyhinin bütün zerafetini cami' idi. Nâzike-i etvârı kendisini bilenlerce meşhurdur."*[123]

Hüseyin Fahreddin Dede'nin hem fiziki özellikleri hem yine kişiliği hakkında şunlar da söylenmektedir: *"Kumral sakallı, beyaz tenli, orta boylu, pos bıyıklı, yüzünde üç iri benli, gözlüklü, yakışıklı bir adamdı. Mütevazı, asil hareketli, nazik, çekingen, yumuşak huylu, terbiyeli, nüktedan, iyi konuşur, cömert ve hayırsever bir şeyhliğin bütün inceliklerini kendinde toplamış kimseydi ."*[124]

Hüseyin Fahreddin Dede'nin nükteci ve şakacı yönüyle ilgili olarak Dede'nin torunu Selman Tüzün M. Refik Kaya'ya verdiği mülakatta şunları anlatmıştır:

---

[121] Kaya , age., s.74-75
[122] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s. 32a-b
[123] Mehmed Ziya, Musavver Nevsal-i Osmanî, s. 275
[124] Öztuna, agm., s.212, MEB Yay., İstanbul 1969; İnal, agm., s. 528, AKM Yay., Ankara 200; Sözer, agm., s. 183, Remzi Kitapevi Yay., İstanbul 1986

"Dedem H. Fahreddin Dede çok şakacı ve nüktedan idi. Ramazan da Eyüp Camiinde ikindi namazına gidermiş. Namazdan sonra cemaat dağılınca camiinin avlusuna gelen simitçi vs. seyyar satıcıya belli etmeden yaklaşır, tezgâhına bastonunu takar ve onları deviririrmiş. Bunun üzerine fakirler ve çocuklar devrilen tezgâhtan dağılan simit vs. yiyecekleri kapışırlarmış. Satıcı üzüntüsünden ağlamaya başlayınca da o zamanın parasıyla bir altınpara verir, satıcıyı sevindirip gidermiş.

Yine bir gün H. Fahreddin Dede Topkapı Sarayım geziyormuş, vitrinlerin birinde bir ney görmüş, ney'in başparesi gümüşten, boğumları ince altın sırmalardan, üstünde de elmas ve altından süsler varmış. H. Fahreddin Dede yanında duran padişahın mabeyincisine dönerek şakacı bir ifadeyle "Efendi Hazretleri" demiş; 'Su ney'i gördünüz mü, işte çalınacak ney bu!' demiş. Selman Dede burada çalınacak sözcüğünü şeyhin iki anlamlı kullanarak latife yaptığım sözlerine ilave ediyor."[125]

8. Kronolojik Hayatı

12 Muharrem 1270 (15 Ekim 1853): Hüseyin Fahreddin Dede'nin doğumu.

1278 (1860/1861): Hüseyin Fahreddin Dede'nin babası Şeyh Hasan Nazif Dede'nin vefatı ve şeyhliğin Hüseyin Fahreddin Dede'ye verilmesi.

Zilkade 1284 (Şubat/Mart 1868): Hüseyin Fahreddin Dede'nin Çırağan'daki Mevlevîhâne'den çıkıp dervişlerle beraber Fındıklıdaki Karacehennem İbrahim Paşa'nın konağına nakilleri.

27 Şevval 1286 (30 Ocak 1870): Maçka'da yeni yapılan Mevlevîhâne'nin tamamlanması, Hüseyin Fahreddin Dede'nin buraya naklolması ve mukabeleye başlaması.

[125] Kaya, age., s. 73

1288 (1871/1872): Hüseyin Fahreddin Dede'nin meşihat vazifesini bizzat ifaya başlaması.

15 Rebiülevvel 1289 (23 Mayıs 1872): Hüseyin Fahreddin Dede'nin Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Osman Salahaddin Dede Efendi'nin kerimeleri ile izdivacı.

Rebiülevvel 1290 (Nisan/ Mayıs 1873): Dede'nin kerimesi Fatıma Mümine'nin doğumu.

30 Zilhicce 1291 (6 Şubat 1875): Maçka Mevlevîhânesi'nden dervişlerle birlikte çıkışları, Bahariye'deki sahilhaneye naklolunması ve Bahariye Mevlevîhânesi'nin temelinin atılması.

18 Rebiülevvel 1294 (2 Nisan 1877): Bahariye Mevlevîhânesi'nin tamamlanması, Dede'nin buraya naklolması ve mukabeleye başlaması.

8 Safer 1296 (1 Şubat 1879): Dede'nin oğlu Hasan Nazif'in doğumu.

21 Rebiülevvel 1299 (10 Şubat 1882): Dede'nin kerimesi Fatıma Fasiha'nın doğumu.

11 Cemaziyelahir 1303 (17 Mart 1886): Dede'nin mahdumu Hasan Nazif'in Mevlevî semaına dâhil olması.

20 Safer 1304 (18 Kasım 1886): Dede'nin mahdumu Hasan Nazif'in sünneti ve kerimesi Fatıma Fasiha'nın besmele-i şerife başlaması.

26 Şaban 1311 / 20 Şubat 1309 (4 Mart 1894): Dede'nin kerimesi Fatıma Destina'nın doğumu.

6 Recep 1312 (3 Ocak 1895): Dede'nin mahdumu Hasan Nazif'in sakal bırakması ve Mevlevî gülbankı kıraat eylemesi.

1 Zilkade 1312 (26 Nisan 1895): Dede'nin validesi Zübeyde Havva Hanım'ın vefatı.

6 Rebiülahir 1313 / 14 Eylül 1311 (26 Eylül 1895): Dede'nin mahdumu Hasan Nazif'in erenlere dâhil olması.

7 Rebiülahir 1313 /15 Eylül 1311 (27 Eylül 1895): Dede'nin mahdumu Hasan Nazif'in evlenmesi.

29 Recep 1318 / 9 Teşrin-i Sani 1316 (22 Kasım 1900): Dede'nin kerimesi Fatıma Fasiha'nın izdivacı.

11 Şevval 1319 / 8 Kanun-ı Sani 1317 (21 Ocak 1902): Dede'nin Fatıma Fasiha'dan torunu Fatıma Zübeyde'nin doğumu.

4 Şevval 1323 / 18 Teşrin-i Sani 1321 (2 Aralık 1905): Dede'nin Fatıma Fasiha'dan torunu Selman Faik'in doğumu.

26 Zilhicce 1323 / 7 Şubat 1321 (21 Şubat 1906): Dede'nin kerimesi Fatıma Fasiha'nın vefatı.

18 Ramazan 1327 (3 Ekim 1909): Cümle kapısı karşısında müceddeden inşa olunan şeyh dairesinin tamamlanması ile taraf-ı şahaneden tefriş edilmesi ve Dede'nin daire-i mezkûra nakli.

18 Zilhicce 1327 (31 Aralık 1909): Harem dairesinin tamiri tamamlanarak Dede'nin daire-i mezkûra nakli.

26 Cemaziyelevvel 1328 / 23 Mayıs 1326 (5 Haziran 1910): Dedenin Konya'ya gitmesi.

13 Zilkade 1328 / 3 Teşrin-i Sani 1326 (16 Kasım 1910): Bahariye Mevlevîhânesi'nin tamiri tamamlanarak mukabeleye başlanılması.

21 Ramazan 1329 / 2 Eylül 1327 (15 Eylül 1911): Hüseyin Fahreddin Dede'nin vefatı.

B. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1. Edebî Şahsiyeti

Hüseyin Fahreddin Dede XIX. yüzyıl Divan şairleri içerisinde yer almaktadır. Şiirlerinde "Fahrî" mahlasını kullanmıştır.

Dede, her şeyden önce bir Mevlevî şeyhi ve Ehl-i Beyt aşığıdır. Bunun yanında dönemin çok iyi bir musikişinasıdır. Bütün bunlar Dede'nin şiirlerine yön vermiştir. Bu nedenlerle Dede'nin şiirlerinde dikkat çeken özellikler şiirlerin Mevlevîlik, Hz. Mevlânâ, Ehl-i Beyt sevgisi, tasavvuf, musiki ile dolu olması, şiirlerinde bu temaların işlenmesidir.

Mevlevîlik ve Mevlânâ:

Dede'nin bir Mevlevî olması şiirlerine de yansımıştır. Dede bir gazelinde Mevlânâ Hazretlerinin kapısının her türlü derde deva sunduğunu ifade etmekte ve insanları buraya davet etmektedir.

Gel dergeh-i Mollāya da baḳ gör ne ṣafā var
Her bir elem-i mühlike biñ dürlü devā var

G. 1/1

Mevlana Hazretleri'nin silsilesi Dede'ye göre, Mevlânâ Hazretleri'ne gerçekten gönül verenleri Allah'a ulaştırmaktadır.

Bilmek isterseñ eger sırr-ı yedu'llāhı 'ayān
Kehl-i bī'at ile ḳıl çeşm-i şühūdı bīnā
Faḫriyā şevḳ ile dil-beste olan 'uşşāḳı
Der-i Mevlāya çeker silsile-i Mevlānā

K. 1

Fahreddin Dede, birçok şiirinde yine bu temaya yer vermiştir.

Ehl-i Beyt Sevgisi:

Fahreddin Dede, Ehl-i Beyt aşığı bir Mevlevîdir. Bu sevgi Dede'nin şiirlerine de yansımıştır. Bu sevgiyi birçok şiirde görmekteyiz.

Fahreddin Dede bir şiirinde de Âl-i Muhammed'i kurtuluş yolu olarak görmekte ve o yol üzerinde bulunmayı gönlüne salık vermektedir:

Āl-i Muḥammed yolını ṭut göñül
İster iseñ işte nev-rāh-ı şavāb

G. 6/8

Fahreddin Dede'yi bir başka şiirinde ise Hz. Ali'den medet isterken görmekteyiz:

Zehrā-yı 'arş-ı mesned içün yā 'Alī meded
Sıbṭeyn-i nūr-ı Aḥmed içün yā 'Alī meded
Bi'l-cümle āl-i emced içün yā 'Alī meded
Allāh içün Muḥammed içün yā 'Alī meded

Fahreddin Dede yine bir şiirinde Hz. Ali'ye olan sevgisinin ezelde başladığını söylemekte ve Hz. Ali'ye bağlı olduğu içi şükretmektir.

Ḥamdü l'illāh ki bāb-ı Ḥaydara ben
Tā ezelden düşüp esīr oldum

G. 8/2

Fahreddin Dede bir başka şiirinde de ezel şarabıyla sarhoş olduğunu, bu şarabı da kendisine sunanın Hz. Ali olduğunu ifade etmektedir.

Faḫrī ben o ser- mest-i şarāb-ı ezelim kim
Sākīsi anıñ şāh-ı Necef şīr-i Ḫudādır

G. 4/6

Tasavvuf:

Hüseyin Fahreddin Dede mutasavvıf bir şairdir ve tasavvufun temel konularından olan aşk ve vahdet-i vücut kavramlarına ilişkin düşüncelerini şiirlerine yansıtmıştır.

Tasavvufa ilişkin en önemli kavram aşktır. Tasavvufun özünü "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi istedim ve âlemi yarattım." kudsî hadîsi oluşturur. Bu hadîsin içeriğinde aşk vardır.[126]

Fahreddin Dede, aşk ile ilgili bu düşünceyi bir beytinde şöyle dile getirmektedir:

Yār kendin görmege āyīne īcāb eylemiş
Ṣūret-i īcād-ı ʻālemden bu maʻnādır ġaraż
G. 3/4

Vahdet-i vücut, bütün mevcudatın Vücud-ı Mutlak'ın, yani Allah'ın esma ve sıfatlarından ibaret olduğu nazariyesine dayanan bir tasavvuf yoludur. Buna göre Vücûd (varlık) birdir. O da Allah'ın vücûdudur. Bütün varlıklarda çeşitli şekillerde ortaya çıkan O'dur. Her şey O'nun varlığına ve birliğine delalet eder. Âlem varlığın alametidir. Onsuz hiçbir şey olamaz.[127]

Fahreddin Dede şu beyitlerinde Allah'ın her tarafı nuru ile doldurduğunu anlatarak vahdet-i vücut kavramını dile getirmektedir.

Rūyıña olmış meger ey meh-cebīn
Tābiş-i envār-ı ẓuhūruñ niḳāb

[126] İskender Pala, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, s. 48, LM Yay., İstanbul 2003
[127] Pala, age., s. 482, LM Yay., İstanbul 2003

Ṭoldı seniñ nūruñ ile ḥāṣılı
Şeş-cihet ü heft-zemīn nüh-ḳubāb

G. 6/6–7

Şu beytinde "bu dünyaya gelmenin amacının Allah'ın güzelliğini temaşa etmek olduğunu, bunun da nasıl yapılacağını anlatmakta" ve yine vahdet-i vücut kavramına değinmektedir:

Dehre gelmekden ne da'vādır ne ġavġādır ġaraż
Ḥüsn-i rūy-ı yāri her yüzden temāşādır ġaraż

G. 3/1

Fahreddin Dede yine bir şiirinde "yaratılan her zerrenin vahdete bir güneş olduğunu" ifade ederek vahdet-i vücut kavramını dile getirmiştir.

İcād-ı ḫāk ü āb iden Allāh-ı Ẕü'l-Celāl
Baḥr-i 'amīḳ-ḥayrete sāḥil yaratmadı
Her ẕerre-i burc vaḥdete bir āfitābdır
Ḥaḳ ferd-i āferīdeyi bāṭıl yaratmadı

K. 4

Musiki:

Hüseyin Fahreddin Dede'nin öğrenimi anlatılırken onun döneminin en iyi musikişinasları arasında yer aldığı ifade edilmişti. Dede'nin musikiyle bu derece iç içe olması şiirlerine de yansımıştır.

Bir beytinde Dede, Mevlevî ayinlerinde kullanılan çalgılara yer vermiştir:

Efsāne-i zühhād gibi zerḳ u riyā yoḳ
Āvāz-ı ḳudüm ü ney ü ṭanbūr u nevā var

G. 1/2

Şu şiiri ise tamamen musiki ile ilgilidir:

Eyledim Faẖrī duhān-ı nāyımı
Ney-şeker-veş bu segāh-ı i‘tibār
Anda ki ẖaṣiyyet-i ‘aynü'l-ḥayāt
Neş’e-i ülādan olmuş müste‘ār

K. 3

Hüseyin Fahreddin Dede şiirlerinde bu temalardan başka Divan edebiyatının temel temalarından biri olana “rind-zahid”e de yer vermiştir. Şu şiirlerinde zahidlere çatmaktadır. Bu yönde birkaç beyti şöyle verebiliriz:

Ḳadem rencide ḳılma zaḥmet alma zāhidā zīrā
Simāṭ-ı ehl-i ‘irfānı ḳuru ‘unvāna virmezler

Gidüb bī-hūde bār olma miyān-ı cür‘a nūş-āne
Bu işret-gāh-ı ma‘nāda saña peymāne virmezler

G. 7/3–4

Yoḳ ẕāhid her meşrebiñ ol meyde naṣībi
Bir luṭf-ı ilāhīdir o ‘uşşāḳa ġıdādır

G. 4/5

Sonuç olarak diyebiliriz ki Hüseyin Fahreddin Dede’nin edebî yönünü Mevlevîlik, Ehl-i Beyt sevgisi ve tasavvuf oluşturmaktadır.

2. Dil ve Üslup

Hüseyin Fahreddin Dede çok iyi eğitim almış ve kendisini birçok alanda iyi yetiştirmiş bir Divan şairidir. Dede’nin “öğrenimi” anlatılırken bu durum anlatılmış, Türkçe’nin yanında Arapça ve Farsça da bildiği ifade edilmişti. Dede’nin şiirleri incelendiğinde onun Arapça ve Farsça’yı bilişinin şiirlerine yansıdığı da görülmektedir. Öyle ki Farsçayı bu dilde şiir yazacak kadar da iyi bilmektedir.

Hüseyin Fahreddin Dede şiirlerinde Türkçe kelimelerden çok Arapça ve Farsça kelimelere yer vermiştir. Diyebiliriz ki bu durum bütün şiirlerinde bu şekildedir.

Efsāne-i zühhād gibi zerḳ u riyā yoḳ
Āvāz-ı ḳudüm ü ney ü ṭanbūr u nevā var
G. 1/2

Sen gülşen-i visālde gül-bün-nişīn-i nāz
Ben gülḫan-ı firāḳda sūzān-ı bī-ḳarār
G. 2/3

Dehre gelmekden ne da‘vādır ne ġavġādır ġaraż
Ḥüsn-i rūy-ı yāri her yüzden temāşādır ġaraż
G. 3/1

Hüseyin Fahreddin Dedenin şiirlerinde dikkat çeken bir diğer durum da Arapça ve Farsça terkiplerin sıkça kullanılmasıdır. Bu terkipler ikili, üçlü ve kimi zamanda birleşik sıfatlarla karşımıza çıkmaktadır.

Sen gül gibi güşāde ruḫ-ı ḫande-rīz-i nāz
Ben ‘andelīb-veş siper-i ṣad-hezār-ḫār
G. 2/2

Faḫriyā maᶜ lūmıdır erbāb-ıᶜ irfānıñ bu rāz
Lafẓ-ı Mevlānādan ancaḳ ẕāt-ı Mevlādır ġaraż
G. 3/5

Bīmār-ı ġam-ı ḥasretim Allāh içün olsun
Bir cām ile şād it dili mehcūr-ı liḳādır
G. 4/3

Hüseyin Fahreddin Dede, her ne kadar şiirlerinde Arapça ve Farsça kelimelere daha fazla yer vermiş ve sıkça terkipler kullanmış olsa da bu, şiirlerin anlaşılmasını güçleştirmemektedir. Çünkü Dede’nin kullandığı kelimeler ve terkipler

Divan edebiyatının genelinde kullanılan kelimeler ve terkiplerdir. Durum her ne kadar böyleyse de bu Arapça ve Farsça kelimeler ve kullanılan terkipler bazı şiirlerini yer yer ağdalı hale getirmiştir diyebiliriz.

Bārekallāh zihī luṭf-ı mekārim-pīrā
Ġıbṭa-keşdir buña sā'ir ni'am-ı lā-tuḥṣā
G. 5/1

Dede'nin şiirlerinde diikat çeken bir diğer özellik ise kafiyeyi oluşturan sözcüklerin de birçoğunun Arapça ve Farsça olmasıdır. Fakat kafiyedeki bu durum kelime halindeki rediflerde Türkçe lehine görünmektedir. Şiirlerin kafiye ve redif incelemesi Fahreddin Dede'nin şiirlerinin şekil bakımından incelenmesi bölümünde ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Fahreddin Dede, şiirlerinde fazlaca olmamakla beraber halk söyleyişlerine, deyimlere yer vermiştir. Bu konuda şu birkaç mısrayı örnek verebiliriz:

Yoḳ mı Ḥüseyn 'aşḳına sāḳī şarāb
Kim **yeter artıḳ** elem ü ıżṭırāb
G. 6/1

Hecr-i firāḳıñla seniñ dem-be-dem
Çekmedeyim ben mütenevvi' **'azāb**
G. 6/3

Āh maẓlūm idi ma'sūm idi **pek körpe** idi
Girdi ẓālim felek evlādımıñ āḫir ***ḳanına***
K. 5/2

Ḳara ṭaġ olsa ṭayanmaz buña bi'llāh Faḫrī
Çoḳ yazıḳ āh o bī-çāre faḳīriñ cānına
K. 5/3

Baş ḳoymuş o bāb-ı kereme sen gibi Faḫrī
G. 1/7

Ben **cān-fedā**-yı maḳdemiñ olmaḳla müttehem

G. 2/14

Almadı hiç kimse derdimden **ḫaber**

Tes. 1/1

ʿArż-ı dāġ-ı derde **ṭāḳat ḳalmadı**

Tes. 1/2

Hiç **eylemedi ḥālimi pürsiş** bu revā mı

T. 1/1

Başdan ayaġa ṣanki mücessem idi bir nūr

T. 1/3

Ḳorḳarım öldürecekdir beni bu derd ey dil

Mü. 1

Hüseyin Fahreddin Dede'nin şiirleri döneminde beğenilmiş ve takdirle karşılanmıştır. Dede'nin bazı gazellerine yapılan tahmisler de Dede'nin şiirlerinin beğenildiğini göstermektedir. Bu durum Dede'nin üslubundan kaynaklanmaktadır. Mehmed Ziya Dede'nin üslubuyla ilgili şunları ifade etmektedir: *"Hayat-ı mecmuası itibariyle tasavvufî açıdan ariflerin değer verdiği yüksek bir anlayışta olduğu gibi nazımdaki akıcılık, yüce hayal, kelimelerdeki telaffuz düzgünlüğü itibariyle zamanını alimlerinin takdirlerini kazanmıştır. Hele matla ile makta cisim ile ruhun birlikte kaynaşması gibi birbirine bağlı bulunmuştur."*[128]

Dede'nin nazımdaki akıcılığını göstermek için şu birkaç beyiti örnek verebiliriz:

Efsāne-i zühhād gibi zerḳ u riyā yoḳ
Āvāz-ı ḳudüm ü ney ü ṭanbūr u nevā var

Düş ḫākine ey ṭālib-i dīdār o pīriñ
Gör meşreb-i pākinde ne cevdet ne seḫā var

G. 1/2–3

[128] Kaya, age., s. 28

Dehre gelmekden ne da‘vādır ne ġavġādır ġaraż
Ḥüsn-i rūy-ı yāri her yüzden temāşādır ġaraż

Ey ṭabīb-i cān u dil maḳṣad cemāliñ görmedir
Ṣanma derd-i ‘aşḳıma senden müdāvādır ġaraż
G. 3/1–2

Yoḳ mı Ḥüseyn ‘aşḳına sāḳī ṣarāb
Kim yeter artıḳ elem ü ıżṭırāb

Ṣun baña bir cām-ı ṣafā benden al
Ḥāl-i dil-i zārım içün yüz cevāb
G. 6/1–2

Şu birkaç beyit de Dede’nin hayal zenginliğini gösterir mahiyettedir:

İcād-ı ḫāk ü āb iden Allāh-ı Ẕü'l-Celāl
Baḥr-i ‘amīḳ-ḥayrete sāḥil yaratmadı
Her ẕerre-i burc vaḥdete bir āfitābdır
Ḥaḳ ferd-i āferīdeyi bāṭıl yaratmadı
K. 4

Ẓulmet-i firḳatiñle benim her günüm gice
Berḳ-i maḥabbetimle seniñ her giceñ nehār

Ġamlarla ben mülāzım-ı peyġüle-i elem
Ellerle sen müdāvim-i gül-geşt-i lāle-zār

Sen pādişāh-ı ḥüsn ü bahā ben gedā-yı ‘aşḳ
Sen şāh-bāz-ı evc-i ḳażā ben de bir şikār

Ben bir ḥaḳīr-i zerre-nişān sen bir āfitāb
Sen bir dilīr-i tāze-cevān ben bir iḫtiyār

Cennet seniñ ḥadīḳa-i vaṣlıñda feyż-yāb
Dūzaḫ benim şerāre-i āhımla şu‘le-bār

Ben kesret-i niyāz ile maġdūr-ı kā’ināt
Sen iḳtidār-ı nāz ile meşhūr-ı rūzgār

G. 2/8–12

Sonuç olarak diyebiliriz ki Dede nazımdaki akıcılık ve hayal zenginliği bakımından dönemin gerçekten iyi şairleri arasındadır. Fakat şiirlerindeki Arapça ve Farsça kelimelerin fazlalığı bu şairliğe biraz da olsa gölge düşürmüştür.

3. Etkilendiği ve Etkilediği Şairler

Hüseyin Fahreddin Dede hakkında bilgi veren birçok kaynak yetiştirdiği talebeler hakkında yeterli bilgi vermelerine karşın Dede’nin etkilediği ve etkilendiği şairlere dair bir malumat vermemektedir. Dede’nin hangi şairlerden etkilendiğini ve hangi şairleri etkilediğini ancak elimizdeki tek eseri olan Transkripsiyonlu metnini hazırladığımız Mecmua’dan yola çıkarak az da olsa çıkarabilmekteyiz. Dede’nin Mecmua’sından başka bir de klasik tarzdaki şiirlerini topladığı Divan’ının olduğu ve bu Divan’ın zevcesinin biraderzadesi olan Rüsuhı Baykara’da olduğu ileri sürülmektedir.[129] Fakat bir başka kaynak ise bu Divan’ın, Dede’nin koleradan ölmesi sebebiyle şahsi eşyalarıyla beraber yakıldığını belirtmektedir.[130]

[129] Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 3, s. 144, Dergah Yay., İstanbul 1986; Öztuna, agm., s. 212, MEB Yay., İstanbul 1969
[130] Kaya, age., s. V

a. Etkilendiği Şairler

Tespitlerimize göre Hüseyin Fahreddin Dede; Hz. Mevlâna, Fuzûlî, Bâkî, Hasan Nazîf Dede, Mahmud Celaleddin Paşa, Muallim Naci'den etkilenmiştir.

Fahreddin Dede, Hz. Mevlânâ'nın bir beytini alarak tesmin etmiştir.

Cānıma kār eyledi tīġ-ı keder
Zaḫm-dād oldı vücūdum ser-te-ser
Ḫod-be-ḫod āh eylerem şām u seher
Derd-i āhım 'arşa dek şaçdı şerer
Ḥasbiḥālim ḳaldı gitdi beste-ser
Almadı hiç kimse derdimden ḫaber
Şerḥ in hicrān ü in ḫūn-ı ciger
İn zamān bugzār tā vaḳt-i diger

Tes. 1

Fahreddin Dede'nin bir gazelinde geçen şu beyti

Yoḳ gözümde bu 'ālemiñ varı
Faḳr ile faḫr idüp faḳīr oldum

G. 8/3

Fuzûlî'nin şu beytiyle benzerlik arz etmektedir:

Fahr imiş fakr Fuzûlî şeref-i ehl-i vücûd
Özünü eylemen hemdem fukaradan gayrı

Fahreddin Dede, Konograf-ı kavanin-neva taksiminden sonra söylediği bir beyitte Baki'nin meşhur mısra-ı bercestesine yer vermiştir:

Faḫrī nevā-yı nāyıñı 'arż eyle yāre kim
Bākī ḳalan bu ḳubbede bir ḫoş ṣadā imiş

Mü. 2

Hüseyin Fahreddin Dede, belki de en çok babası Hasan Nazif Dede'den etkilenmiştir. Dede'nin şiirleri incelendiğinde hem şeklin hem de muhtevanın babasının şiirleriyle benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Hasan Nazif Dede'nin şiirleri şekil bakımından incelendiğinde görülecektir ki birçok şiirinde redif kullanmıştır. Bu rediflerin birçoğu da kelime halindedir ve Türkçedir. Hüseyin Fahreddin Dede'nin özellikle gazellerinde de durum aynıdır. Bu durumu örneklerle şöyle gösterebiliriz:

Hasan Nazif Dede:

Ey zihî gam eseri âdemi handan eyler
Zerre iken anı hûrşîd-i dırahşân eyler[131]

Tecellî eyleyüp ol demde kim dîdar göstermiş
Hatın teksîf edüp bürhan için envar göstermiş[132]

Bize ne pister-i zeer-baft ne kâşâne gerek
Mürg-i bîmar-ı gamın lânesi virane gerek[133]

Şemsden iktibâs-ı feyzle bedr-i zaman oldum
Münevver-sâz-ı âlem reşk-i mihr-i âsumân oldum[134]

Hüseyin Fahreddin Dede:

Gel dergeh-i Mollāya da baḳ gör ne şafā var
Her bir elem-i mühlike biñ dürlü devā var

G. 1/1

[131] Kahramanoğlu, age., s. 17, Tablet Yay., Konya 2005
[132] Kahramanoğlu, age., s. 25, Tablet Yay., Konya 2005
[133] Kahramanoğlu, age., s. 32, Tablet Yay., Konya 2005
[134] Kahramanoğlu, age., s. 38, Tablet Yay., Konya 2005

Serīr-i bezm-gāh-ı faḳrı her bir cāna virmezler
Degil her cāna yā hū belki her cānāna virmezler

G. 7/1

Gerçi ẓāhirde bir ḥaḳīr oldum
Mülk-i ma'nāda bī-naẓīr oldum

G. 8/1

Hüseyin Fahreddin Dede babasından yalnız şekil bakımından değil, muhteva bakımından da etkilenmiştir. Hasan Nazif Dede birçok şiirinde Hz. Ali'yi övmekte, yine birçok şiirinde tasavvufî düşüncesini yansıtmaktadır. Hüseyin Fahreddin Dede'de de bunları görmekteyiz.

Dede'nin etkilendiği şairlerden birinin de Mahmud Celaleddin Paşa olduğunu söylemiştik. Dede, Mahmud Celaleddin Paşa'nın bir gazelini tahmis etmiştir.

Bu şimdi geçen ol gül-i zī-bende-edā mı
Hiç eylemedi ḥālimi pürsiş bu revā mı
Kārı 'aceb aġyāra vefā baña cefā mı
"Yāre ṣoruñuz āh unutmuş mı ricāmı
Rām olma degil mi 'acaba baña merāmı"

T. 1/1

Fahreddin Dede'nin etkilendiği bir diğer şair de Muallim Naci'dir. Dede Muallim Naci'nin bir rubaisine nazire yazmıştır. Muallim Naci'nin rubaisi ve Dede'nin naziresi şöyledir:

Muallim Nāci

Ḳalbim zemīn-i 'aşḳ serim āsumānīdir
Āhım anıñ seḥāb-ı sevāiḳ-feşānıdır
Ey 'aşḳ bildigin gibi yaḳ yıḳ derūnumı
Bir kimsesiz belā-zedeniñ ḫānümānıdır

FM. 99a

Hüseyin Fahreddin Dede'nin Naziresi

Cismim binā-yı ḥüzn gözüm nāv-dānıdır
Ālām u ıżṭırāb anıñ mihmānıdır
Ey 'aşḳ yaḳmaḳ ise merāmıñ vücūdımı
Lakin ḥazer ki ḳalb nigārıñ mekānıdır

K. 2

Hüseyin Fahreddin Dede'nin etkilendiği şairlerden tespit edebildiğimiz bu kadarla sınırlıdır. Bunun sebebi yukarıda da ifade ettiğimiz gibi kaynakların bu konuda yeterli bilgi vermemesi ve Dede'nin elimizde fazla şiirinin olmamasıdır.

b.Etkilediği Şairler

Hüseyin Fahreddin Dede'nin Mecmuasından tespit edebildiğimiz kadarıyla etkilediği şairler Şeyh Azmi Dede Efendi-zade Ahmed Celaleddin Dede, Celal Paşa ve Derviş Niyazi Mevlevî'dir.

Ahmed Celaleddin Dede, Hüseyin Fahreddin Dede'nin "virmezler" redifli gazelini tahmis etmiştir.

Mıṣr Mevlevī-ḫānesi şeyḫi merḥūm Şeyḫ 'Azmi Dede Efendi-zāde Aḥmed Celāleddīn Dedeniñ faḳīriñ "virmezler" ġazeline taḫmīsleridir

Mürīdān-ı maḥabbet rāzını meydāna virmezler
Ḥarīm-i kūy-ı yāri maẓhar-ı ḥirmāna virmezler
Nişān-ı dāġ-ı 'aşḳı ehl-i nām u şāne virmezler
"Serīr-i bezm-gāh-ı faḳrı her bir cāna virmezler
Degil her cāna yā hū belki her cānāna virmezler"

FM. 104b

Celal Paşa da yine Dede'nin bir gazelini tahmis etmiştir.

Ṣanma kim derd-i ṭalebden ḥubb-ı dünyādır ġaraż
Māsivā'llāhı göñülden selb ü imḥādır ġaraż
Ḥikmet-i īcāddan feyż-i tevellādır ġaraż
"Dehre gelmekden ne da'vādır ne ġavġādır ġaraż
Ḥüsn-i rūy-ı yāri her yüzden temāşādır ġaraż"

FM. 91a

Derviş Niyazi Mevlevî de Dede'nin bir gazelini tahmis etmiştir.

Nām illerine düşme o vādīde belā var
Kāşāne-i sālūse yaḳīn olma riyā var
Ger yāriñ şāh ise de girme cefā var
"Gel dergeh-i Mollāya da baḳ gör ne ṣafā var
Her bir elem-i mühlike biñ dürlü devā var"

FM. 89b

Bu tahmislerden Hüseyin Fahreddin Dede'nin özellikle gazellerinin yaşadığı dönemde beğenildiği ve şairliğinin kötü olmadığı sonucunu çıkarabiliriz.

Sonuç olarak Hüseyin Fahreddin Dede de birçok şair gibi bir kısım şairlerden etkilenmiş ve bir kısım şairleri de etkilemiştir.

C. MEŞREBİ

1. Mevlevîliği:

Hüseyin Fahreddin Dede daha önce de ifade edildiği üzere bir Mevlevî şeyhi olan Hasan Nazif Dede'nin sulbünden Beşiktaş Mevlevîhânesi'nde dünyaya gelmiştir. Bu durum onun Mevlevî muhitinde yetişmesini de beraberinde getirmiştir. Sekiz yaşına kadar yani babası vefat edene kadar babasının yanında Mevlevî kültürünü kazanmış, babasının vefatından sonra da vekâleten şeyhlik makamına oturan Hacı Raşit Dede tarafından Mevlevî kültürüyle yetiştirilmiştir. Hüseyin Fahreddin Dede edindiği bu Mevlevî kültürünü ömrünün sonuna kadar da muhafaza etmiştir. Diyebiliriz ki Fahreddin Dede, bir Mevlevî olarak doğdu, bir Mevlevî olarak yetişti, bir Mevlevî olarak yaşadı ve nihayetinde bir Mevlevî olarak bu dünyadan ayrıldı.

Veled Çelebi'nin "Hatıralarım" adlı kitabında Fahreddin Dede için sarf ettiği şu sözler Dede'nin Mevlevîliğini en güzel şekilde anlattığı kanaatindeyiz: *"Gayet zarif ve arifane sohbetleri vardı. Bilhassa kadirşinas, ehl-i perver, cömert, kerîm velhasıl halkın arif bir Mevlevîde görmek istediği bütün güzellikleri kendinde toplamıştı."*[135] Bu sözlerden anlaşılacağı üzere Fahreddin Dede bir Mevlevî'de olması gereken bütün nitelikleri kendisinde cem etmiş ve bu nitelikleri de davranış haline getirmiştir.

Hüseyin Fahreddin Dede şiirlerinde Mevlana Hazretlerine, Mevlevî dergâhlarına yer vermiştir. Bu şiirlerde Dede'nin Mevlana Hazretlerine ve dergâhlara nasıl baktığını ve bunları nasıl algıladığını görmekteyiz. Bütün bunlar da Dede'nin Mevlevîlik yönünün birer yansımasıdır.

Bir şiirinde Fahreddin Dede, Mevlânâ silsilesinin şevk ile kendisine bağlanan âşıkları Allah'a ulaştıracağını söylemektedir:

[135] Veled Çelebi, Hatıralarım, s. 25

Bilmek isterseñ eger sırr-ı yedu'llāhı ‘ayān
Kehl-i bī‘at ile ḳıl çeşm-i şühūdı bīnā
Faḫriyā şevḳ ile dil-beste olan ‘uşşāḳı
Der-i Mevlāya çeker silsile-i Mevlānā

K. 1

Fahreddin Dede, bir şiirinde Mevlana Hazretlerine bakış açısını şöyle yansıtmaktadır:

Her biri bir ṣūret-i ḫāṣ ile ẓāhirdir velī
Bir ḥaḳīḳatdir Resūlullāh Mevlānā ‘Alī

M. 3

Yine bir şiirinde, Mevlana Hazretlerinin insanları Allah'a ulaştıracağını ifade etmektedir:

Faḫriyā ma‘lūmıdır erbāb-ı ‘irfānıñ bu rāz
Lafẓ-ı Mevlānādan ancaḳ ẕāt-ı Mevlādır ġaraż

G. 3/5

Fahreddin Dede, Mevlânâ dergâhının safa yeri olduğunu ve bu dergâhta her türlü derde bin çeşit devanın olduğunu ifade etmektedir:

Gel dergeh-i Mollāya da baḳ gör ne ṣafā var
Her bir elem-i mühlike biñ dürlü devā var

G. 1/1

Abdulbaki Gölpınarlı'nın naklettiği Lutfi'ye ait şu hatıra da Hüseyin Fahreddin Dede'nin Mevlevîliğini en güzel şekilde anlatmaktadır:

"Bir gün Yenikapı'ya gitmiştim. Abdest alırken sikkemi şadırvanın kenarındaki peykenin üstüne koydum. Oradaki dedelerden biri hemen alıcı kuş av kapar gibi

sikkemi kapıp yürümeye koyuldu. Ne olduğunu anlayamadım. Arkasından koştum, ne yapıyorsun, nereye götürüyorsun sikkemi dedim. Aramızda şu konuşma geçti:

— Yolsuzsun, sikkeni götürüp şeyhe teslim edeceğim.

— Neden?

— Elin değmeyecek kadar uzağa koydun.

— İyi amma ben memurum, dede değilim. Daireye giderken o, evde kalıyor. Ben yalnız tekkeye gelirken giyiyorum onu. Hatta giymeyip sivil gelen ve burada soyunup sikke, tennure ve hırka giyen muhipler de var.

Dede, sikke elinde, şaşkın bir halde dururken sikkeyi elinden kapıp bağırdım.

— Bir daha buraya gelenin…

Bahariye'ye gidince Hüseyin Efendi'ye bunu anlattım. Mevlâna kapısı olmasa gitmeyin derdim, dedi."[136]

2. Melamîliği:

Melâmet kelime manası itibariyle kınama, ayıplama, kötüleme, karalama demektir. Tasavvuf ıstılahı itibariyle ise Melâmet, selameti terk etmektir. Kınayanların kınamasından çekinmeden doğru yolda yürümektir.[137] Melâmetî ise melâmet ehli, melâmet neşesine sahip olan, melâmet meşrebini tercih eden, melâmet tarikatını tutan demektir.[138]

Melametîler hususi kisveden, tekkeden, virt ve zikirden, hâsılı kendilerini halktan ayırt edecek her şeyden şiddetle nefret ediyorlar ve tarikat softalarının riyasına karşılık bunlar, yaptıkları hayırları gizlemek, şerriyse açığa vurmak, hatta biraz da yapmadıkları kötülükleri yapar gibi görünmek suretiyle kınanmaya razı

[136] Gölpınarlı, age., s. 216–217, İnkılap Kitapevi Yay., İstanbul 1953
[137] Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, s. 239, Kabalcı Yay., İstanbul 2001
[138] Uludağ, age., s. 240, Kabalcı Yay., İstanbul 2001

oluyorlardı. Yollarının bu esas inancı yüzünden kınananlar anlamında "Melâmetîler" adını aldılar. Melâmetîler sûfilerin, Tanrıya ulaşmak için kabul ettikleri zikir, riyazet, dünyayı terk ediş vs. gibi esasları kabul etmiyorlar, bilakis dünyadan çekilmemeyi tavsiye ediyorlar, herkesin bir işle uğraşmasını, elinin emeğiyle geçinmesini, vakıftan yememesini istiyorlar ve gerçeğe ulaşmanın ancak aşk ve cezbe ile olacağını söylüyorlardı.[139]

Mevlevilik de bu esaslara, yani aşk ve cezbeye dayandığı için Melâmîlikle en fazla kaynaşan tarikat olmuştur. Mevlevîlik de iki neşe'den bahsedilmektedir. Bunlardan ilki Veled Kolu Neşesi'dir ki zühd ve takvada bulunarak İslamiyet'te belirtilen farzları eksiksiz olarak yerine getirmeye çalışırlar. İkincisi ise Şems Kolu Neşesi'dir ki hoşgörü ve rintlik düşüncesi altında aşk ve cezbe yolunu seçerler. Şems Kolu Neşesi Melâmîlik tesiri altında ortaya çıkmıştır diyebiliriz. Abdülbaki Gölpınarlı da "Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar" adlı kitabında Melâmîlikten doğan tarikatları sayarken Mevlevîliği de zikretmektedir.[140] Kanaatimizce Gölpınarlı, Şems Kolu Neşesi için bunu ifade etmektedir.

Mevlevîlikle Melamîliğin kaynaşması son döneme kadar sürmüştür. Abdülbaki Gölpınarlı, Şems Neşesini (Melâmet) temsil edenleri sayarken Hüseyin Fahreddin Dede'nin de ismini zikretmektedir.[141]

Yine Abdülbaki Gölpınarlı Hüseyin Fahreddin Dede'nin Bahariye Mevlevîhânesi'ni Bektaşî-Melamî meşrep Mevlevîlerin merkezi yaptığını söylüyor ve şu hatıraları naklediyor:

"Gelibolu şeyhi, bir İstanbul seyahatinde Yenikapı dergahına mihman olur. Şeyh, Baki Efendinin babası Celaleddin Dededir (ö. 1908). Akşam yaklaşır vakti kerahet girer ve Gelibolu şeyhi, esnemeye, yutkunmaya başlar. Fakat ortada bir alamet göremeyince meydancı Dede'ye seslenir:

[139] Gölpınarlı, age., s.306, İnkılap Kitapevi Yay., İstanbul 1953
[140] Gölpınarlı, Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar, s. 252–253, İnkılap Kitapevi Yay., İstanbul 1997
[141] Gölpınarlı, age., s. 283-284, İnkılap Kitapevi Yay., İstanbul 1997

— Erenler, bir salata yapsan da hora geçirsek.

Derviş, eyvallah der ve odadan çıkar. Az bir müddet sonra elinde bir koca tabak salata, içeriye girer ve tabağı şeyhin önün kor.

Şeyh, bu ne? Deyince derviş, erenlerim der, emir buyurmuştunuz, salata. Gelibolu şeyhi dayanamaz, dervişe:

— Be adam, Yenikapı'da oturup namaz oruç belleyeceğine Bahariye'ye gitseydin de salata yapmasını öğrenseydin."[142]

Abdülbaki Gölpınarlı, bu hatırayı anlattıktan sonra Bahariye Mevlevîhânesi'nin rintlikle, Alevîlikle meşhur olduğunu, Hüseyin Fahreddin Dede'nin, bilhassa oğlu şeyh Hasan Nazif'in hemen her akşam demlendiklerini ifade etmektedir.[143]

Abdülbaki Gölpınarlı yine Mevlevîlik'teki iki neşeyi anlatırken Bahariye Mevlevîhânesi'nin Melâmîlik yönüne değinmekte ve şunları ifade etmektedir:

"Son zamanlarda bu iki neşeyi biz, bizzat gördük ve tattık. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Bahariye Mevlevîhânesi, Mevlevî rintliğinin merkeziydi. Yenikapı ise zahitliğin karargâhı. Yenikapı'da abdestsiz yere basılmazdı. Bahariye'de namaz bir adetti ve dergah imamı Hafız Sıddık bile Hafız Zındık diye anılırdı. Orucu sormayın, somatı şeref (resmi ve beraber yemek) gündüzleri mülgadır ve akşamları iftara giden canlar bulunur. Fakat gündüzleri, dedelerin hücrelerinin pencerelerindeki perdeler inmiştir, sırrımızı sırredene aşk olsun! "

Yine Abdülbaki Gölpınarlı, Hüseyin Fahreddin Dede'nin ayrıca Hamzavîliğin son temsilcisi olan Seyyid Abdülkadir Belhi'yi kutup olarak tanıdığını, neşesini aldığını, sık sık dergâhında kendisini ziyaret ederek sohbetlerinde bulunduğunu, bu

[142] Gölpınarlı, age., s. 211, İnkılap Kitapevi Yay., İstanbul 1953
[143] Gölpınarlı, age., s. 211, İnkılap Kitapevi Yay., İstanbul 1953

zata çelebiler gibi içlerinde ileri gelen kişilerin de bulunduğu birçok Mevlevî, âlim ve kudretli kişilerin de intisap ettiğini ve sohbetlerinden feyiz aldığını da belirtmektedir.[144]

Bu anlatılardan Hüseyin Fahreddin Dede'nin Mevlevîliğin Şems neşesi tabir edilen aşk ve cezbeye dayalı yolu benimsediğini, bu sebeple Dede'nin Melamîlik yönünün bulunduğunu ifade edebiliriz.

3. Hurûfîliği:

Hurûfîlik, Fazlullah Hurûfî (ö. 1394) tarfından kurulmuş bir düşünce akımıdır. Felsefelerine göre, varlığın esası ses ve sözdür. Söz harflerden meydana gelir. Kuran-ı Kerim'de 28 harf bulunur. Fazlullah Farsça yazdığı "Cavidan"la bu yirmi sekiz harfe Farsçadaki p, ç, j, g harflerini de katarak harf sayısını 32'ye çıkarmıştır. Bu harflerin insan yüzünde görüldüğüne inanılmıştır. İnsan yüzünde 4 kirpik, 2 kaş, 1 saçın toplamı olmak üzere 7 hat vardır. Bunların her biri de 4 unsurdan meydana gelir ki toplam 28 unsur meydana çıkar. Hazret-i Peygamber ceddim Hz. İbrahim sünnetidir diyerek saçını ortadan ikiye ayırmış, böylece yedi hat sekize çıkmış. Böylece 32 unsur oluşmuş. Bu örnekten başka pek çok hususta sayılardan bir anlam çıkarılmaya çalışılmış.[145]

16. yüzyılda Mevleviliğin içerisine de yerleşen Hurufilik 19. yüzyıla kadar gelmiş ve rind meşrep Mevlevîlerde etkisini göstermiştir. Hüseyin Fahreddin Dede'de de bu etkiyi görüyoruz. Abdülbaki Gölpınarlı da Hüseyin Fahreddin Dede'nin bu yönüne dikkat çekmiştir.[146]

[144] Gölpınarlı, age., s. 309, İnkılap Kitapevi Yay., İstanbul 1953
[145] Gölpınarlı, age., s. 311, İnkılap Kitapevi Yay., İstanbul 1953
[146] Gölpınarlı, age., s. 316, İnkılap Kitapevi Yay., İstanbul 1953

Dede Hurufiliğin etkisiyle şiirler de söylemiştir. Bir gazelindeki şu beyit bu etkilenmeyi göstermektedir.

Sī-dü ḫarfi vech-i ādemde
Oḳuyup sırrına ḫabīr oldum

G. 8/4

Ayrıca Dede'nin Mecmuasında topladığı şiirlerde Hurûfîliğin etkisiyle söylenmiş beyitler görmekteyiz.

Ruḫlarıñ ḫırzında ẓāhir olalı sī vü dü ḫaṭ
Ādeme ta'līm olan esmā bilindi bī-nuḳaṭ[147]

"Vech-i ādemde oḳuyub otuz iki āyeti
Ādem oldum 'alleme'l- esmāyı bildim neydügin

Ḳef he yā 'ayn ṣaddıñ anladım ma'nāsını
Ya'ni mermūzāt-ı mā evḫāyı bildim neydügin"[148]

Hüseyin Fahreddin Dede ayrıca Mecmua'sında Hurûfîliğin kurucusu kabul edilen Fazlullah Hurûfî'nin şiirlerine de yer vererek bu etkilenmeyi bize göstermektedir.[149]

Sonuç olarak Hüseyin Fahreddin Dede, Hurûfîliğin tesirinde kalmış fakat Abdülbaki Gölpınarlı'nın ifadesiyle bu tesir hiçbir zaman Bektaşîlerde olduğu gibi kendisinden ve Mevlânâ'dan geçirmemiştir.[150]

Hüseyin Fahreddin Dede'nin bütün bu diğer tarikatlarla ilişkisinden bahsettikten sonra diyebiliriz ki Dede diğer tarikatlarla ilişki içerisinde bulunmuş ve onlardan etkilenmiştir. Bu etkilenmeyi de gerek şiirlerine gerekse yaşantısına

[147] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s. 21b
[148] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s.22a
[149] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s.9a-b, 118b
[150] Gölpınarlı, age., s. 316, İnkılap Kitapevi Yay., İstanbul 1953

aksettirmiştir. Fakat Dede, her ne kadar diğer tarikatlardan etkilenmiş olsa da öncelikle bir Mevlevî'dir ve Mevlâna aşığıdır. Çünkü Abdülbaki Gölpınarlı'nın ifadesiyle *"Mevlevîler diğer tarikatlarla ilişki içerisinde olsa da onlarda Mevlevîlik ön plandadır ve hiçbir Mevlevî'yi diğer tarikatlar tam bir surette tatmin edemez."*[151]

[151] Abdülbaki Gölpınarlı, age., s. 304, İnkılap Kitapevi Yay., İstanbul 1953

D. SİYASÎ VE SOSYAL ÇEVRELERLE İLİŞKİLERİ

1. Siyasî Çevrelerle İlişkileri

Hüseyin Fahreddin Dede 57 yıllık ömründe 5 padişah devri yaşamıştır. Dede'nin dönem dönem bu padişahlarla ilişkisi olmuştur. Ayrıca Dede'nin 19. yüzyılın en büyük musikişinasları arasında yer alması, bu özelliğinin Bahariye Mevlevîhânesi'ni bir sanat mahfili haline getirmiş ve bu durum Dede'nin birçok devlet büyüğüyle münasebetinin olmasına da vesile olmuştur. Bu bölümde Dede'nin padişahlarla ve devlet büyükleriyle olan münasebeti ortaya konacaktır.

Hüseyin Fahreddin Dede meşîhat makamına oturduğunda sekiz yaşındadır. Yaşının küçüklüğü sebebiyle yerine Sadreddin Çelebi Efendi tarafından Beşiktaş Mevlevîhânesi'nin Aşçıbaşısı Hacı Raşit Dede vekil tayin edilmiştir. Bu dönemde Osmanlı Devletinin başında Abdülmecit Han vardır. Abdülmecit Han bir Mevlevî muhibbidir ve İstanbul Mevlevîhanelerinin müdavimlerindendir.[152]

Fahreddin Dede'nin Abdülmecit Han'la ilişkisi babası Hasan Nazif Dede'nin vefat etmesiyle 3000 kuruşluk maaşın kendisine tahsis edilmesiyle sınırlıdır. Zaten bu ilişkide de Hüseyin Fahreddin Dede'nin hiçbir rolü yoktur. Bu tahsisatın gerçekleşmesinde Sadreddin Çelebi Efendi rol oynamıştır. Dede'nin bu dönemde çocuk yaşta olması siyasi çevrelerle herhangi bir ilişki içerisinde olmasının önünü kapamıştır.

Abdülmecit Han'dan sonra tahta 1278/1861 yılında Sultan Abdülaziz çıkmıştır. Sultan Abdülaziz de babası II. Mahmut ve kardeşi Abdülmecit Han gibi Mevlevî muhibbidir.

Sultan Abdülaziz'in Beşiktaş Mevlevîhânesi'ni de içine alacak bir alana saray yaptırmak istemesi üzerine Hüseyin Fahreddin Dede, ailesi ve dervişlerle beraber

[152] Küçük, age., s. 354–356, Simurg Yay., İstanbul 2003

mevlevîhâneden çıkmak durumunda kalmışlar ve Fındıklıdaki Karacehennem İbrahim Paşa konağına naklolmuşlardır. Sultan Abdülaziz Beşiktaş Mevlevîhânesi'ni yıktırmış ve yerine bugünkü Çırağan Sarayını yaptırmıştır. Fakat Sultan Abdülaziz bir Mevlevî muhibbi olduğundan yıktırdığı mevlevîhane yerine Maçka sırtlarında yeni bir mevlevîhâne yaptırmıştır. Bu mevlevîhânenin yapımı tamamlanınca Hüseyin Fahreddin Dede ve beraberindekiler buraya naklolmuşlardır. Fakat bu Mevlevîhane de yerine bir askerî kışla yaptırılmak istenmesi üzerine yıktırılmıştır. Dede ve beraberindekiler bu kez de Bahariye'deki Hasan Nazif Dede'nin müntesiplerinden olan Hatab Emini Hüseyin Efendi'nin yalılarına naklolmuşlardır.[153]

Hüseyin Fahreddin Dede'nin Sultan Abdülaziz ile ilişkisi bu çerçevede sınırlı kalmış, herhangi bir siyasî ilişki içerisinde bulunulmamıştır.

Sultan Abdülaziz Han'dan sonra tahta V. Murat çıkmıştır. Fakat saltanatı fazla uzun sürmemiştir. Üç ay üç günlük bir saltanattan sonra tahttan indirilmiştir. Bu süre zarfında da saraydan dışarı çıkmamıştır.

V. Murat'tan sonra tahtta II. Abdülhamit Han'ı görmekteyiz. II. Abdülhamit dönemi bir anlamda devlet-tarikat yakınlaşmasının yaşandığı dönem olmuştur. Her geçen gün kötüye giden devleti kurtarma tedbirlerinin başarısızlığa uğradığını gören II. Abdülhamit Han hem iç hem de dış politikalarında, medrese ve tekke gibi iki temel müesseseye dayanmayı tercih etmiştir. Padişah, tarikat mensuplarıyla iyi geçinmek için elinden geleni yapmış ve bu sadette birçok tarikat şeyhiyle fikir alışverişinde bulunmuş, bu ilişkiyi devletin bekası için zorunlu görmüştür.[154] Bu düşünceler içinde olan Abdülhamit Han mevlevîhanelere çeşitli yardımlarda bulunmuştur.

II. Abdülhamit Han tahta çıktığında yıl 1293/1876'dır. Bu tarihte, Maçka Mevlevîhânesi'nin yıktırılması üzerine Hüseyin Fahreddin Dede'nin kendisine mensup ve muhip birçok kişinin katkılarıyla Bahariye'de başlattığı mevlevîhânenin

[153] Koçu, agm., s.471, İSAM Yay., Ankara 2004
[154] Küçük, a.g.me, s. 363, Simurg Yay., İstanbul 2003

inşaatı devam etmektedir.[155] 18 Rebiülevvel 1294/1877 tarihinde Bahariye Mevlevîhânesi'nin inşaatı tamamlanmıştır.[156] Bu inşaatın tamamlanmasında II. Abdülhamit Han'ın da katkıları vardır. Ayrıca II. Abdülhamit Han mevlevîhânenin kuruluşundan bir müddet sonra ayrıca iki katı harem, üçüncü katı da selamlık olarak kullanılmak üzere yirmi sekiz odalı bir meşrutahane de yaptırmıştır. Dedegan hücreleri, somathane, matbah-ı şerif, hamam, helâlar ve harem mutfağının da bu sırada inşa edildiği anlaşılmaktadır.[157]

II. Abdülhamid Han'ın padişahlığının ileriki yıllarında siyasi çalkantıların artması üzerine memleketin her yerinde olup bitenden haberdar olmak istemesi Mevlevî dergâhlarının da takibata alınmasına sebep olmuştur.[158] Bu takibattan Bahariye Mevlevîhanesi de etkilenmiştir. Bunda mevlevîhânede kalan Hüseyin Fahreddin Dede'nin eniştesi Avni Bey'in de etkisi vardır. Avni Bey yazdığı şiirlerle Abdülhamit Han'ın zincirlediği fikir hürriyetini, Türk milletinin iktisadi felaketini korkusuzca dile getiriyordu. Dede bu şiirleri dinlemekten korkardı. Meşhur hafiyeler dergâhı bilhassa mukabele günleri sessizce kuşatıyorlardı. Avni Bey yalnız İstanbul sokaklarında değil, dergâh içinde de tehlikeli bir adam olarak görülürdü. Mesela Mithat Paşa kasidesi ile memuriyet aleyhindeki manzumesinde, devrinin haksızlılarını selis bir dil ile sıraladığı beyitleri yüksek sesle tekrarlayan Avni bey'in oda kapısı hizmetçiler tarafından sıkı sıkı kapatılıyor, bu seslerin dışarı sızmaması sağlanıyordu. Bu durum Hüseyin Fahreddin Dede'yi hayli tedirgin etmiştir.[159]

Hüseyin Fahreddin Dede'nin II. Abdülhamit Han'la da ilişkisi diğer padişahlarda olduğu gibi dergâhın işleri ile sınırlı kalmıştır.

II. Abdülhamit Han'dan sonra tahta 1908 yılında Sultan Mehmet Reşat Han çıkmıştır. Sultan Mehmet Reşat Han da diğer padişahlar gibi bir Mevlevî muhibbidir.

[155] Koçu, agm., s. 471, İSAM Yay., Ankara 2004
[156] Hüseyin Fahreddin Dede, age., s. 109b
[157] Koçu, agm., s. 471, İSAM Yay., Ankara 2004
[158] Küçük, age., s. 372, Simurg Yay., İstanbul 2003
[159] Kaya, age., s.46

Bahariye Mevlevîhanesi inşaatın üzerinden çeyrek yüzyıl gibi kısa bir zaman geçmesine rağmen Haliç kıyısının yoğun rutubeti yüzünden harap olmuştur. 1910 yılında Mevlevî muhibbi Sultan Mehmet Reşat Han'ın delaletiyle Evkaf Nezareti'nce esaslı bir tamir ve tadilata tabi tutulmuştur.[160] Bu tamir 13 Zilkade 1328 Çarşamba günü tamamlanmış ve aynı gün bir ayin gerçekleştirilmiştir. Bu ayine Sultan Mehmet Reşat Han da teşrif etmiştir. Hüseyin Fahreddin Dede gerçekleştirilen bu ayini ayrıntılarıyla Mecmuasında yazmıştır.[161] Bu yazı, hem bir Mevlevî ayininin nasıl yapıldığına dair bilgi vermesi hem de Sultan Mehmet Reşat Han'ın da bu ayine katıldığını belgelendirmesi açısından gerçekten değerlidir.

Hüseyin Fahreddin Dede, Ziya Paşa'nın vüzeratlarında birkaç beyit şiir söylemiştir. Söylediği bu şiir Dede'nin bir siyasî amaç gütmesinden kaynaklanmamaktadır. Bu şiiri söylemesine neden Ziya Paşa'nın Mevlevî muhibbi olmasıdır. Zaten Hüseyin Fahreddin Dede de bu şiir için şu başlığı kullanmıştır: *"Muḥibbān-ı ṭarīḳimizden devletlü Żiyā Pāşā Ḥażretleriniñ vüzāratlarında söyledigim birḳaç beyitdir."*

Görüldüğü gibi Hüseyin Fahreddin Dede'nin siyasi çevrelerle ilişkisi sadece dergâhın ihtiyaçları etrafında şekillenmiştir. Hiçbir şekilde bu ilişkiler siyasî bir nitelik kazanmamıştır. Ekrem Işın da adı geçen makalesinde Dede'nin siyasî yönüyle ilgili olarak şunları söylemektedir: *"Hüseyin Fahreddin Dede'nin İstanbul Mevleviliği içinde dikkati çeken bir diğer özelliği, temsil ettiği tasavvuf anlayışını ve dolayısıyla Bahariye Mevlevîhânesi'ni, Tanzimat sonrasında Osman Salahaddin Dede'nin*[162] *faaliyetleriyle şekillenen ve tarikatın gündelik siyasetle bütünleşme ilkesini benimseyen akımın dışında tutmasıdır. Yenikapı Mevlevîhanesi postnişini Osman Salahaddin Dede'nin kızı Fatma Aliye Hanımla 1872'de evlenerek bu Mithat*

[160] Koçu, agm., s.471, İSAM Yay., Ankara 2004
[161] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s. 110a,119a-120a
[162] Sezai Küçük'ün sarf ettiği "II. Abdülhamid döneminde Mevlevîler içerisinde siyasî anlamda en faal ve en etkin şahsiyet Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Osman Salahaddin Dede'dir." sözü Osman Salahaddin Dede'nin siyasî kişiliğini ortaya koyması açısından önemlidir. Bu ifadelerden başka II. Abdülhamid Han'ın tahta çıkmasında Osman Salahaddin Dede'nin de rolü olduğunu söylemektedir. *Küçük, age., s. 368–369, Simurg Yay., İstanbul 2003*

Paşa yanlısı Mevlevî şeyhine damat olması, onun siyaset karşısındaki bağımsız tavrını değiştirmemiştir."

2. Sosyal Çevrelerle İlişkileri

Hüseyin Fahreddin Dede'nin sosyal çevrelerle ilişkisi siyasî çevrelerle olan ilişkisindeki sınırlılığın aksine çok ileri düzeydedir. Bunda Dede'nin kişiliğinin büyük etkisi vardır. Nüktedan, hoşsohbet, nazik ve mütevazı kişiliğiyle devrin Mevlevî şeyhleri arasında müstesna bir yeri bulunan Hüseyin Fahreddin Dede'nin meşîhatı boyunca Bahariye Mevlevîhânesi en seçkin simaların toplandığı bir tasavvuf, edebiyat ve sanat mahfili haline gelmiştir. Öte yandan Hüseyin Fahreddin Dede de babası Hasan Nazif Dede gibi dergâhın kapısını Encümen-i Şuara ediplerine daima açık tutmuştur. Böyle olunca Bahariye Mevlevîhânesi'nin ziyaretçileri hiçbir zaman eksik olmamış ve Fahreddin Dede her zaman insanlarla iç içe olmuştur.

Bahariye Mevlevîhânesi'nde haftada iki gün Klasik Türk musikisi meşki ve fasıl toplantıları yapılırdı. Bu toplantılara Yenikapı Mevlevihanesi şeyhi Celaleddin Dede, Galata dergâhı şeyhi Ataullah Dede, Hafız Şevki Bey, Medenî Aziz Efendi, Tanburî Kemal Bey, Yeniköylü Hasan Efendi, Bolahenk Nuri Bey, Dr. Suphi Ezgi ile Rauf Yekta Bey gibi devrin ünlü musikişinasları katılırdı.[163]

Dedenin sosyal çevrelerle ilişkisi yalnız tasavvuf, edebiyat ve sanat muhipleriyle sınırlı kalmamıştır. Özellikle ayin günlerinde her kesimden insanı Bahariye Mevlevîhânesinde görmekteyiz. Paşalar, yüksek mevki sahibi zatlar, dergâha mensup muhipler, diğer Mevlevihanelerden gelen dedegân, sair misafir, satıcılar, kadınlar…

"Dergâhta ayin günleri Çarşamba idi. Faaliyet sabahın ilk saatlerinden başlar, ayin bitinceye kadar devam ederdi. Dergâha mensup muhipler, diğer

[163] Kaya, age., s. 53

Mevlevîhânelerden gelen dedegan ve sair misafir öğleye doğru gelmeye başlarlar, öğle yemeğine dergah ıstılahınca somata kalırlar. Öğle namazı vaktinde toplanılır namaz kılınırdı. Namazdan sonra mesnevi dersi verilirdi. Bundan sonra meydan açılır, ayin-i şerifin icrasına geçilirdi. Mukabele sonunda şeyh efendi semahane içindeki türbelere doğru dönerek dua okurdu. Misafirler her zaman töreni seyrederlerdi." [164]

Selman Tüzün de M. Refik Kaya'ya verdiği mülakatta şunları söylemektedir: *"Ayin günleri tekkeye gelen satıcılarda o zaman biz çocuklar için çok mühimdi. Sabahtan gelmeye başlayan kâğıt ve koz helvacılar, dondurmacı, muhallebiciler kadınların ayini seyrettikleri kafes önünde sıralanırlar, müşterilerini memnun etmeye çalışırlardı."*

Ayinden sonra erkek misafirler selamlıkta şeyh efendi ile kadınlar da haremde şeyh ailesiyle oturur, sohbetler edilir mevsimine göre izaz edilirlerdi. Aileleri ile birlikte gelen misafirlere selamlıktan haber gönderilerek beraberce kalkılır, veda edilir, bir kısmı araba bir kısmı da dergâhın rıhtımına sıralanmış, üstleri beyaz tenteli sandallarla dönerlerdi. mevlevîhâneye gelen bu misafirler arasında zamanın paşaları, yüksek mevki sahibi zatlar veya bunların hanımları ya birer kurban getirirler yahut dedelere ve çocuklara dağıtılmak üzere 'niyaz' denilen bir para bırakırlardı."[165]

Görüldüğü gibi Hüseyin Fahreddin Dede'nin halkın bir Mevlevî'de görmek istediği bütün nitelikleri kendinde toplamış olması ve bunu halka yansıtması sebebiyle sosyal ilişkileri her zaman için çok kuvvetli olmuş ve gerek devlet erkânıyla gerekse halkla iç içe olmasını sağlamıştır.

[164] Kaya, age., s. 44
[165] Kaya, age., s. 44

E. YETİŞTİRDİĞİ TALEBELER

Hüseyin Fahreddin Dede gerek şeyhliği gerekse musikişinas yönüyle XIX. yüzyılın önde gelen şahsiyetlerinden birisidir. Dede asıl şöhretini özellikle musiki alanında kazanmıştır. Bu durum Dede'nin şeyhliğini yaptığı Bahariye Mevlevîhânesi'ni bir sanat mahfili haline getirmiş ve buraya birçok sanatçının ve talebenin gelmesine vesile olmuştur. Fahreddin Dede dergâha gelen bu talebelere geniş musiki kültürünü aktarmış ve böylece Türk musikisini bilimsel açıdan inceleyecek ve bugün kullandığımız Türk musikisi sistemini kuracak talebelerin yetişmesini sağlamıştır. Yetiştirdiği talebelerden birkaçını şöyle verebiliriz:

1. Sabri Efendi (Hafız Tophaneli Mehmed) (1846–1914)

Hafız ve Türk müzisyeni. İstanbul'da doğdu ve öldü. Tophane-i Amire muhasebe kalemi mümeyyizliğinden emekliye ayrılarak memuriyeti bıraktı. Genç yaşta Delalzâde'nin talebesi olmuş, dinî ve din dışı musiki meşk etmiştir. Bahariye Mevlevîhânesi Şeyh Hüseyin Fahreddin Dede'nin adını büyük oğluna vermiştir. Hafız ve hanende olarak da şöhret yapmıştır.[166]

2. Zekaîzâde Ahmet Irsoy (1869–1943)

Türk besteci. Ünlü besteci Zekâî Dede'nin oğludur. Güzel sesi vardı. Babasından ve o dönemin ileri gelen din bilginlerinden eğitim görerek yetişti. Babasından yazı ve müzik, Hüseyin Fahreddin Dede'den ney, Farsça ve nota öğrendi. Bahariye Mevlevîhânesi'nin saz grubuna kudümcü olarak alındığında on altı yaşında idi. Çeşitli okullarda, Darülelhan adıyla açıldığı yıldan başlayarak İstanbul Konservatuarı'nda müzik öğretmenliği yaptı. Ayrıca Türk Musikisi Tasnif Kurulunda Rauf Yekta, İsmail Hakkı Bey, Ali Rıfat Çağatay, Dr. Suphi Ezgi, Mesut

[166] Öztuna, age., s. 193, MEB Yay., İstanbul 1969

Cemil gibi müzikçi ve araştırmacılarla birlikte çalıştı. Çoğunluğu dinî türde ve ilahî formunda 300'e yakın yapıt besteledi. 14 Ağustos 1943'te öldü. [167]

3. Mehmet Suphi Ezgi (Doktor) (1869–1962)

Türk müzik bilimci, besteci. İstanbul'da Üsküdar'da doğdu. Babasının müziğe ilgisinden dolayı müzik toplantılarının yapıldığı bir ortamda yetişti. Çocukluk yıllarından itibaren müzikle ilgilenmeye başladı. Gençlik yıllarında Tahsin Bey'den keman, Kanunî Arif Beyden Batı notası, Rauf Yekta'dan Hamparsun notası, Şeyh Hüseyin Fahreddin Dededen ney, Şeyh Halim Efendi ve Zekaî Dededen Türk müziği repertuarını öğrendi. Rauf Yekta ve Hüseyin Sadeddin Arel'le birlikte uzun yıllar Türk müziğinin bilimsel yönde gelişmesine çalıştı. 11 Nisan 1962 günü geçirdiği bir kaza sonucu İstanbul'da öldü.[168]

4. Rauf Yekta Bey (1871–1935)

Türk müzik bilimci ve besteci 27 Mart 1871'de İstanbul'da doğdu. Asıl adı Mehmet Rauf. Mahmudiye Rüştiyesi'nde ve Lisan Mekteb-i Âlisi'nde (Yabancı Dil Yüksekokulu) öğrenim gördü. Fransızca, Arapça ve Farsça öğrendi. Okul yıllarında Divan-ı Hümayun kaleminde başlayan memurluk yaşamında aynı dairede beylikçi muavinliğine kadar yükseldi ve 1922'de emekliye ayrıldı. Bu süre içerisinde müzikle de ilgilendi. Zekaî Dede Efendi ve Bolahenk Nuri Bey'den Türk müziğinin sözlü yapıtlarını meşk etti. Galata Mevlevîhânesi şeyhi Ataullah Dede'nin yardımıyla eski yapıtları inceledi. Yenikapı Mevlevîhanesinde şeyh Celaleddin Dede'den tambur, neyzenbaşı Cemal Efendi ve neyzen Aziz Dede'den ney öğrendi. Bu yoğun ilgi ve düzenli çalışmalar sonunda kendini bir müzik bilimci için gereken tüm bilgilerle donatmış oldu. Türk müziğinin kuram yönlerine ilişkin olarak Ataullah, Celaleddin

[167] Sözer, Müzik Ansiklopedik Sözlük, s. 356, Remzi Kitapevi Yay., İstanbul 2005
[168] Sözer, age., s. 262-263, Remzi Kitapevi Yay., İstanbul 2005

ve Hüseyin Fahreddin Dede'nin başlattıkları çalışmaları daha da geliştirerek bugün kendi adı ile anılan Rauf Yekta sistemini oluşturdu. 8 Ocak 1935'de öldü.[169]

5. Uz (Muallim Hoca Sakallı Kazım Efendi) (21.02.1872–09.01.1938)

Türk bestekârı. İstanbul'da Droğman'da doğdu. Hafızpaşa İlkokulu'nu, Fatih Askerî Rüştiyesi'ni bitirdi. Darüşşafaka Lisesi'ne devam etti. 1892'de bitirdi. Bir süre Mızıka-yı Hümayun'da görev yaptı. Buradan ayrılarak öğretmenlik ve müfettişlik yaptı. En sonunda öğretmenlikten emekliye ayrıldı. Hanende, Mevlevî muhibbi idi. Bahariye şeyhi Hüseyin Fahreddin Dede'ye devam ederdi. [170]

6. Hüseyin Sadeddin Arel (1880 –1955)

Türk bestecisi ve müzik bilimcisi. 18 Aralık 1880'de İstanbul'da doğdu. İlk müzik derslerini İzmir Fransız Koleji'nde okuduğu yıllarda şeyh Cemal Efendiden aldı. İstanbul'da medrese öğrenimi gördükten sonra Hukuk mektebini bitirdi. 1911–1918 arası Adliye Nezareti Müsteşarlığı, Şura-yı Devlet (Danıştay) üyeliği, Tapu Kadastro genel müdürlüğü gibi üst düzey devlet görevlerinde bulundu. 1918'den sonra serbest avukatlık yapmaya başlayarak müzik çalışmalarını daha da yoğunlaştırdı.[171] Klasik ve dinî Türk musikisini zamanın çeşitli üstatlarından bilhassa tekke mensuplarından meşk etti. Bunların başında şeyh Hüseyin Fahreddin Dede gelirdi.[172] Dede'den Klasik Türk müziği kuramlarını ve yapıtlarını öğrendi. Şevki Bey'den makam, usul ve ud; Edgar Manas'tan Batı müziğinin bestecilik bilgileri olan armoni, kontrpuan ve füg dersleri aldı. Arel, bestecilik kadar müziğin bilimsel yanıyla da ilgilendi. Dr. Suphi Ezgi'yle birlikte Batı müziğine yakın Türk müziği makam ve usullerini hatta çalgılarını geliştirerek çok sesli Türk müziğini oluşturacak sistem oluşturdular. 6 Mayıs 1955'te İstanbul'da öldü.[173]

---

[169] Sözer, age., s. 575, Remzi Kitapevi Yay., İstanbul 2005
[170] Öztuna, age., s. 355-356, MEB Yay., İstanbul 1969
[171] Sözer, age., s. 42, Remzi Kitapevi Yay., İstanbul 2005
[172] Öztuna, age., s. 50, MEB Yay., İstanbul 1969
[173] Sözer, age., s. 43, Remzi Kitapevi Yay., İstanbul 2005

7. Mehmet Münir Kökten (1882–1969)

Türk bestekârı. İstanbul'da Eüp'te Kurukavak Caddesinde 64 sayılı evde doğdu. Piyade mülazımı Fahreddin Efendi ile Zekaî Dede'nin kızı Ayşe Sıdıka Hanım'ın oğludur. Çocukken babası öldü. Kalenderhane İlkokulu'nda, Eyüp Askerî Rüştiyesi'nde ve Darüşşafaka'da okuyup bitirdi. İnhisarlar Tetkik Amirliğinden emekliye ayrıldı. Beyazıt'ta Saraçishak Camii imam ve hatibi, muhtarı iken 87 yaşında öldü. Eyüp'te gömüldü. Bahariye Mevlevîhânesi'nde şeyh Hüseyin Fahreddin Dede'den faydalandı.[174]

[174] Öztuna, age., s. 354, MEB Yay., İstanbul 1969

II. BÖLÜM

HÜSEYİN FAHREDDİN DEDE'NİN ŞİİRLERİ

A. ŞİİRLERİN İNCELEMESİ

1. Türkçe Şiirler Tablosu

NAZIM ŞEKLİ	VARAK NUMARASI
8 Gazel	29a; 29b-30a; 31a; 32a-32b; 53b; 94a; 98b; 99b
2 Natamam gazel	30b; 88b-89a
Tahmis	94b-95a
Tesmin	31b-32a
7 Kıta	29a; 30b; 31a; 88b; 116a; Ek 13
2 Rubai	93b; 99a
3 Matla	30a; 33a
3 Müfred	30a; 31a; 33a
2 Müfred, 2 Kıta (Tarih)	32b; 33a; 101a

2. Farsça Şiirler Tablosu

Tesdis	41a-b
3 Rübai	93a; 93b
Mesnevi (Mersiye)	114b-115a
Tercī‘	Ek 14

3. Türkçe ve Farsça Şiirlerin Şekil Özellikleri

a. Nazım Şekilleri

Mecmuada Hüseyin Fahreddin Dede'ye ait 8'i gazel, 2'si natamam gazel, 1'i tahmis, 1'i tesmin, 7'si kıta, 2'si rubai, 3'ü matla, 3'ü müfred ve çeşitli nazım şekilleriyle yazılmış 4 tarihle birlikte 31 Türkçe şiir ve 1 tesdis, 3 rübai, 1 mesnevi nazım şekliyle yazılmış mersiye ve 1 terci ile birlikte 6 Farsça şiir olup toplam 37 şiir vardır.

b. Vezin

b. a. Türkçe Şiirler

1. Gazel: Mecmuada 8 gazel yer almaktadır. 8 gazelden ikisi 5, biri 6, ikisi 7, biri 9, biri 10 ve birisi de 21 beyitlidir. Gazelde toplam 7 kalıp kullanılmıştır. Bu kalıplar bahirlere göre şöyledir:

Remel Bahri				**Sayı**
Fā'ilātün	*Fā'ilātün*	*Fā'ilātün*	*Fā'ilün*	1
Fe'ilātün	*Fe'ilātün*	*Fe'ilātün*	*Fe'ilün*	1
Fā'ilātün	*Fā'ilātün*	*Fā'ilün*		1

Hezec Bahri				**Sayı**
Mefā'īlün	*Mefā'īlün*	*Mefā'īlün*	*Mefā'īlün*	1
Mef'ūlü	*Mefā'īlü*	*Mefā'īlü*	*Fe'ūlün*	2

Muzari Bahri				**Sayı**
Mef'ūlü	*Fā'ilātü*	*Mefā'īlü*	*Fā'ilün*	1

Hafif Bahri	**Sayı**
Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün	1

Gazeller kafiye ve redif açısından incelendiğinde şairin daha çok redifi tercih ettiği görülmektedir. Şair, 8 gazelinden 5’inde redif kullanmıştır. Bunlardan 4’ü kelime halinde redifli, 1’i ise ek halinde rediflidir. Geriye kalan 3 gazeli ise sadece kafiyelidir.

2. Nâtamam Gazeller: Mecmuada 2 tane natamam gazel olup bunlardan biri 3 beyit, diğeri ise 9 beyittir. Bu gazellerden 30b’de bulunanın 3. ve 4. beyitleri eksiktir. Bu beyitler yerine “iki nokta üst üste ” işareti konulmuştur. 88b-89a’da bulunan gazelin ise matla beyti bulunmamaktadır. 7. beyitte şairin mahlası geçmektedir. 7. beyitten sonra ise 2 beyit daha gelmektedir.

Bu gazellerden 30b’de yer alan, aruzun “*Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün*” kalıbıyla yazılmıştır. Kafiye ve redif açısından incelendiğinde de kelime halinde redifli olduğu görülmektedir. 88b-89a’da yer alan da aruzun “*Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün*” kalıbıyla yazılmıştır. Kafiye ve redif açısından da incelendiğinde sadece kafiyeli olduğu görülmektedir

3. Tahmis: Mecmuada Hüseyin Fahreddin Dede’ye ait 1 tane tahmis vardır. Bu tahmis Mahmud Celaleddin Dede merhumun gazeline yapılmıştır. Aruzun “*Mef‘ūlü / Mefā‘īlü / Mefā‘īlü / Fe‘ūlün*” kalıbıyla yazılmış olup toplam 6 benttir. Kafiye ve redif açısından incelendiğinde 3. bölümün sadece kafiyeli diğer bölümlerin ise redifli olduğu görülmektedir. Redifli bentlerdeki rediflerin bazısı kelime halinde bazısı ise ek halindedir.

4. Tesmin: Mecmuada Hüseyin Fahreddin Dede’ye ait 1 tane tesmin vardır. Bu tesmin Mevlana Hazretleri’nin ***“Şerḥ in hicrān ü in ḫūn-ı ciger / İn zamān bugzār tā vaḳt-i diger”*** beytini tesmindir. Aruzun “*Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün*” kalıbıyla yazılmış ve 5 bentten oluşmaktadır. Kafiye ve redif açısından

incelendiğinde 1, 4. ve 5. bentlerin sadece kafiyeli; 2. ve 3. bentlerin ise kelime halinde redifli olduğu görülmektedir.

5. Kıta: Mecmuada Hüseyin Fahreddin Dede'ye ait 7 kıta vardır. Bunlardan 29a'daki aruzun "*Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün*"; 30b ve 31a'daki kıtalar *"Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün";* 88b'deki *"Mef'ūlü / Fā'ilātü / Mefā'īlü / Fā'ilün"; 116a'daki* "*Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün*"; Ek 14'deki kıtanın birincisi *"Mef'ūlü / Fā'ilātü / Mefā'īlü / Fā'ilün"; ikincisi ise "Mef'ūlü / Mefā'īlü / Mefā'īlü / Fe'ūlün"* kalıbıyla yazılmıştır. Kafiye ve redif açısından incelendiğinde 29a, 30b ve 31a'daki kıtaların sadece kafiyeli; diğerlerinin ise hem kelime hem de ek halinde redifli olduğu görülmektedir.

6. Rubaî: Mecmuada Hüseyin Fahreddin Dedeye ait 2 rubaî bulunmaktadır. 93b'deki rubaide biren fazla kalıp kullanıldığı için vezni yazılmamıştır. 99a'daki ise *"Mef'ūlü / Fā'ilātü / Mefā'īlü / Fā'ilün"* kalıbıyla yazılmıştır. Kafiye ve redif açısından incelendiğinde 93b'deki rubaînin sadece kafiyeli; 99a'daki rubaînin ise ek halinde redifli olduğu görülmektedir.

7. Matla: Mecmuada Hüseyin Fahreddin Dede'ye ait 3 matla bulunmaktadır. Bunlardan 30a'da yer alanlardan ilki aruzun "*Mef'ūlü / Fā'ilātü / Mef'ūlü / Fā'ūl*" ikincisi ise "*Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün"* kalıbıyla yazılmış olup kafiye ve redif açısından incelendiğinde her ikisinin de ek halinde redifli olduğu görülmektedir. 33a'daki matla ise aruzun "*Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün"* kalıbıyla yazılmıştır ve sadece kafiyelidir.

8. Müfred: Mecmuada Hüseyin Fahreddin Dede'ye ait 3 müfred bulunmaktadır. Bunlardan 30a'daki aruzun "*Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün*"; 31a'daki *"Mef'ūlü / Fā'ilātü / Mefā'īlü / Fā'ilün"* ve 33a'daki *"Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün"* kalıbıyla yazılmıştır.

9. Tarih: Mecmuada Hüseyin Fahreddin Dede'ye ait müfred nazım şekliyle yazılmış 2, kıta nazım şekliyle yazılmış 2 ve bir de gazel nazım şekliyle yazılmış olmak üzere toplam 5 tarih vardır.[175]

Müfredlerden 32b'de bulunan aruzun "*Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün",* 33a'da bulunan ise *"Mefā'īlün / Mefā'īlün / Fa'ūlun"* kalıbıyla; kıtalardan 33a'da bulunan "*Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün",* 101a'da bulunan ise "*Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün*" kalıbıyla yazılmıştır.

Türkçe Şiirlerde Kullanılan Aruz Kalıpları ve Sayısı:

VEZİN				**SAYI**
Fā'ilātün	*Fā'ilātün*	*Fā'ilātün*	*Fā'ilün*	4
Mefā'īlün	*Mefā'īlün*	*Mefā'īlün*	*Mefā'īlün*	2
Fe'ilātün	*Fe'ilātün*	*Fe'ilātün*	*Fe'ilün*	5
Mef'ūlü	*Fā'ilātü*	*Mefā'īlü*	*Fā'ilün*	6
Mef'ūlü	*Mefā'īlü*	*Mefā'īlü*	*Fe'ūlün*	5
Fā'ilātün	*Fā'ilātün*	*Fā'ilün*		4
Mef'ūlü	*Fā'ilātü*	*Mef'ūlü*	*Fā'ūl*	1
Fe'ilātün	*Mefā'ilün*	*Fe'ilün*		1
Fe'ilātün	*Fe'ilātün*	*Fe'ilün*		1
Mefā'īlün	*Mefā'īlün*	*Fa'ūlun*		1

[175] Gazel nazım şekliyle yazılmış tarih, gazeller içerisinde değerlendirilmiş ve incelemesi gazellerle birlikte yapılmıştır.

b. b. Farsça Şiirler

Mecmuada Hüseyin Fahreddin Dede'ye ait biri tesdis, üçü rubaî, biri mesnevi nazım şekliyle yazılmış mersiye ve bir terci olmak üzere 6 Farsça şiir vardır.

1. Tesdis: Mecmuada 1 tesdis vardır. Bu tesdis Mevlana Hazretleri'nin **"Sîne hahem şerha şerha ez-firak / Tâ be-gûyem şerh-i derd-i iştiyâk"** beytini tesdistir. Aruzun "*Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün*" kalıbıyla yazılmış ve 7 bentten oluşmaktadır. Kafiye ve redif açısından incelendiğinde 1.2.5.ve 7. bentlerin sadece kafiyeli; 3. bendin ek halinde redifli ve 4. ve 6. bentlerin ise kelime halinde redifli olduğu görülmektedir.

2. Rubaî: Mecmuada 3 adet rubaî vardır. Rubailerin vezin incelemesi yapılmamıştır. Kafiye ve redif açısından incelendiğinde 3 rubaînin de sadece kafiyeli olduğu görülmektedir.

3. Mersiye: Mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Hüseyin Fahreddin Dede bu mersiyeyi kerimesi merhume Fasiha Hanımın vefatına binaen yazmıştır. Mersiye aruzun "…" kalıbıyla yazılmış ve 33 beyittir. Kafiye ve redif açısından incelendiğinde 8. 13. 14. 16. 22. 23. ve 33. beyitlerin kelime halinde redifli, diğer beyitlerin ise sadece kafiyeli olduğu görülmektedir.

4. Terci: Bu şiir Mevlana Hazretleri'nin **"Sîne hahem şerha şerha ez-firak / Tâ be-gûyem şerh-i derd-i iştiyâk"** beytine bina edilmiştir ve 3 bölümdür. 1. bölüm "tesdis" ile aynı olmakla beraber diğer bölümler farklıdır. Aruzun "*Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün*" kalıbıyla yazılmıştır. İlk iki bölüm sadece kafiyeli, son bölüm ise kelime halinde rediflidir.

c. Kafiye

Şiirler vezin açısından incelenirken her bir şiirin kafiye ve redifleri üzerinde kısaca durulmuştu. Burada bunların bütünü ortaya konmaya çalışılacaktır.

Hüseyin Fahreddin Dede'nin 31 Türkçe şiiri olup 5'i müfred 2'si ise bentlerden oluşmaktadır. Müfredlerin kafiye incelemesi yapılamamış, bentlerden oluşan şiirler ise kendi içlerinde incelenmiştir. Buna göre geriye kalan 24 şiirin kafiye durumu şöyledir: 10 tanesi sadece kafiyeli; 7 tanesi kelime halinde redifli; 7 tanesi de ek halinde rediflidir. Bentlerle yazılmış şiirlerde ise durum şu şekildedir: Sadece kafiyeli bent sayısı 3; kelime halinde redifli bent sayısı 4; ek halinde redifli bent sayısı ise 3'tür.

Şiirler, kafiyeyi oluşturan kelimelerin menşei açısından incelendiğinde Arapçanın büyük bir üstünlüğünün göze çarptığı görülmektedir. Şu şiirde kafiyeyi oluşturan kelimeler tamamen Arapçadır.

Yoḳ mı Ḥüseyn ʻaşḳına sāḳi şarāb
Kim yeter artıḳ elem ü ıżṭırāb

Ṣun baña bir cām-ı ṣafā benden al
Ḥāl-i dil-i zārım içün yüz cevāb

Hecr-i firāḳıñla seniñ dem-be-dem
Çekmedeyim ben mütenevvi‘ ʻazāb

Ḥāṭırımı farḳ ile cem‘ eyledim
Benden imiş sendeki bu incizāb

Şiddet-i ḳurbuñmuş olan sālikiñ
Çeşm-i cihān beynine dā'im ḥıcāb

Rūyıña olmış meger ey meh-cebīn
Tābiş-i envār-ı ẓuhūruñ niḳāb

Ṭoldı seniñ nūruñ ile ḥāṣılı
Şeş-cihet ü heft-zemīn nüh-ḳubāb

Āl-i Muḥammed yolını ṭut göñül
İster iseñ işte nev-rāh-ı ṣavāb

Nüh felegi şevḳ ile raḳṣān ider
Zemzeme-i ḥāme-i ḳudret-nişāb

Sāye-i Mollāda ne ġam Faḫrīyā
Maḥfaẓa-i dildedir ümmü'l- kitāb

G. 6

Arapçanın yanında Farsça kelimelerle de kafiye yapılmıştır. Şiirlerin büyük bir bölümünde kafiyeler Arapça ve Farsça kelimeler bir arada kullanılarak yapılmıştır.

Dehre gelmekden ne da‘vādır ne ġavġādır ġaraż
Ḥüsn-i rūy-ı yāri her yüzden temāşādır ġaraż

Ey ṭabīb-i cān u dil maḳṣad cemāliñ görmedir
Ṣanma derd-i ‘aşḳıma senden müdāvādır ġaraż

Kūy-ı yāre gitmeden maḳṣūd bir dīdārdır
Cüst-cū-yı Ṭūrdan nūr-ı tecellādır ġaraż

Yār kendin görmege āyīne īcāb eylemiş
Ṣūret-i īcād-ı ‘ālemden bu ma‘nādır ġaraż

Faḫriyā ma‘lūmıdır erbāb-ı ‘irfānıñ bu rāz
Lafẓ-ı Mevlānādan ancaḳ ẕāt-ı Mevlādır ġaraż

G. 3

Türkçe kelimelerle kafiye hemen hemen yok gibidir. Sadece 2 şiirde göze çarpmaktadır. Bu şiirlerde de kafiyeyi oluşturan toplam 6 kelime olup 5 tanesi Türkçedir.

Rātibe Ḫānım olup duḫter-i şemsi-i Monlā
‘İzz ü rif‘atle Yeñişehr-i Fenārda ṭoġdı

İntisābı vār idi der-geh-i Mevlānāya
Himmet-i Şems ile i‘lā-yı merātib buldı

Söyledim fevṭine tārīḫ-i temam ey Faḫrī
Melcei Rātibeniñ cennet-i me’vā oldı

Tarih 4

İki yavru bıraḳup gitdi ḳızım tāze iken
Cedd-i vālāsı olan Şeyḫ Naẓīfiñ yanına

Āh maẓlūm idi ma‘sūm idi pek körpe idi
Girdi ẓālim felek evlādımıñ āḫir ḳanına

Ḳara ṭāġ olsa ṭayanmaz buña billâh Faḫrī
Çoḳ yazıḳ āh o bī-çāre faḳīriñ cānına

K. 5

Kafiyeyi oluşturan kelimelerde Türkçenin azlığına karşın rediflerde durum tam tersidir. Kelime halindeki rediflerde Türkçenin büyük bir üstünlüğünün olduğu görülmektedir. Bentler halinde yazılmış şiirler haricinde toplam 6 şiirde kelime halinde redif kullanılmış olup bunların 5 tanesi Türkçedir.

Gel dergeh-i Mollāya da baḳ gör ne ṣafā var
Her bir elem-i mühlike biñ dürlü devā var
G. 1/1

Serīr-i bezm-gāh-ı faḳrı her bir cāna virmezler
Degil her cāna yā hū belki her cānāna virmezler
G. 7/1

Gerçi zāhirde bir ḥaḳīr oldum
Mülk-i ma‘nāda bī-naẓīr oldum
G. 8/1

Zīr-i zülfüñden o mürg-meh gibi çün ẓāhir olur
Dil-i dīvānemi żabṭ itmege kim ḳādir olur
G. 9/1

İcād-ı ḫāk ü āb iden Allāh-ı Ẕü'l-celāl
Baḥr-i ‘amīḳ-ḥayrete sāhil yaratmadı
Her ẕerre-i burc vaḥdete bir āfitābdır
Ḥaḳ ferd-i āferīdeyi bāṭıl yaratmadı
K. 4

Bentlerde kullanılan kelime halindeki rediflerin ise 3 tanesi Türkçedir.

‘Ahd-i hicrān irdi vuṣlat ḳalmadı
Dilde ġam ḳaldı meserret ḳalmadı
Sīnede evvelki ḥālet ḳalmadı
Güft ü güye ḳabilliyyet ḳalmadı
‘Arż-ı dāġ-ı derde ṭāḳat ḳalmadı
Ya‘ni bir güftāre ḳudret ḳalmadı
Şerḥ in hicrān ü in ḫūn-ı ciger
İn zamān bugzār tā vaḳt-i diger

Ḥasretiñ şūrīde-ḥāl itdi beni
Her gören Mecnūn ḫayāl itdi beni
Firḳat öyle bī-mecāl itdi beni

Kim zebūnluḳdan hilāl itdi beni
Nā-ümīd ḥasbiḥāl itdi beni
Derd-i hicr-i yār lāl itdi beni
Şerḥ in hicrān ü in ḫūn-ı ciger
İn zamān bugzār tā vaḳt-i diger
Tes. 1/2–3

Ol ḳāmet-i dil-cūdaki eṭvārı mı alsam
Yā vuṣlat içün virdigi iḳrārı mı alsam
Bilmem ki yanaġındaki eṣmārı mı alsam
Destinde dönen ṣāġarı mı yārı mı alsam
Farḳ eyleyemem çünki ḥelāl ile ḥarāmı
T. 1/5

Kelime halindeki rediflerde Türkçenin büyük üstünlüğüne karşın Arapça ve Farsçadan oluşan kelime halinde redifler de kullanılmıştır.

İtdikçe naẓar ol mehiñ aḫvāline bāde
Reşk ile ḥurūş eyleyor iḳbāline bāde
Biñ āh iderek gerdenine ḫāline bāde
Ḥayrān olıyor ‘aks-i ruḫ-ı āline bāde
Aldıḳça o gülgūn-ı ‘izārım ele cāmı
T. 1/4

Dehre gelmekden ne da‘vādır ne ġavġādır ġaraż
Ḥüsn-i rūy-ı yāri her yüzden temāşādır ġaraż
G. 3/1

B. ŞİİRLERİ

1. Türkçe Şiirleri

ĠAZELİYĀT

Li-Muḥarririhi'l-Faḳīr Faḫrī El-Mevlevī

1

Mef'ūlü Mefā'īlü Mefā'īlü Fe'ūlün

1 Gel dergeh-i Mollāya da baḳ gör ne ṣafā var
Her bir elem-i mühlike biñ dürlü devā var

2 Efsāne-i zühhād gibi zerḳ u riyā yoḳ
Āvāz-ı ḳudüm ü ney ü ṭanbūr u nevā var

3 Düş ḫākine ey ṭālib-i dīdār o pīriñ
Gör meşreb-i pākinde ne cevdet ne seḫā var

4 Bir cür'a virirler saña kim rāyihasında
Būy-ı dem-i Cibrīl gibi sırr-ı Ḫudā var

5 Bir cām ṣunarlar saña kim reng-i meyinde
Ruḫsār-ı gül-i Ṭūr gibi āl żiyā var

6 Çek sāġarı bir demde sen ifnā-yı vücūd it
Kim anda beşāret-i tecellā-yı beḳā var

---

1. FM. 29a

7 Baş ḳoymuş o bāb-ı kereme sen gibi Faḫrī
Biñ ‘āşıḳ-ı şūrīde vü biñ māh-liḳā var

Li-Muḥarririhi'l-Faḳīr Faḫrī El-Mevlevī

2

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

1 Allāh içün revā mıdır ey şūḫ-ı şīve-kār
Rāżı mıdır bu ḥālet-i bī-cāya Kird-gār

2 Sen gül gibi güşāde ruḫ-ı ḫande-rīz-i nāz
Ben ‘andelīb-veş siper-i ṣad-hezār-ḫār

3 Sen gülşen-i visālde gül-bün-nişīn-i nāz
Ben gülḫan-ı firāḳda sūzān-ı bī-ḳarār

4 Sen meclis-i raḳībde peymāne-bahş-ı kām
Ben maḥbes-i şekībde dil-mürde-i ḫumār

5 Sen pençe-i füsūn ile sīnemde dil-ḫırāş
Ben nāḫun-ı bürīde ki ḳurbān-ı cān-sipār

6 Sen tā ṣabāḥ-ı ḥaşre ḳadar hem-dem-i raḳīb
Ben tā mesā-yı neşre degin vaḳf-ı intiẓār

7 Ẓulmet-i firḳatiñle benim her günüm gice
Berḳ-i maḥabbetimle seniñ her giceñ nehār

2. FM. 29b-30a

8 Ġamlarla ben mülāzım-ı peyġūle-i elem
Ellerle sen müdāvim-i gül-geşt-i lāle-zār

9 Sen pādişāh-ı ḥüsn ü bahā ben gedā-yı ‘aşḳ
Sen şāh-bāz-ı evc-i ḳażā ben de bir şikār

10 Ben bir ḥaḳīr-i zerre-nişān sen bir āfitāb
Sen bir dilīr-i tāze-cevān ben bir iḫtiyār

11 Cennet seniñ ḥadīḳa-i vaṣlıñda feyż-yāb
Dūzaḫ benim şerāre-i āhımla şu‘le-bār

12 Ben kesret-i niyāz ile maġdūr-ı kā’ināt
Sen iḳtidār-ı nāz ile meşhūr-ı rūzgār

13 Maġdūrluḳ eserleri ḫālimde rū-nümā
Ġaddārlıḳ nişānları ṭavrıñda āşikār

14 Ben cān-fedā-yı maḳdemiñ olmaḳla müttehem
Sen ḫūn-ı nā-ḥaḳımla dehen-şū-yı i‘tizār

15 Bi'llāh ne sende ḳaldı ne şefḳat ne merḥamet
Vallāh ne bende ḳaldı ne ṭāḳat ne iḫtiyār

16 Ḥüsn-i mükemmeliñ ne ḳadar nām-dār ise
Tab‘-ı müsellemim o ḳadar buldı iştihār

17 Ben feyż-i fikretimle cihān-āferīn-i naẓm
Sen nār-ı ḥasretiñle cihān-ver-i cān-zār

18 Eṣnām-ı deyr ṭab‘ıma dildādedir bütün
Kāfirsin ancaḳ eylediñ inkāra iḫtiyār

19 Beytim benim ḥiṣār gibi ḳā’im ü metīn
Ḥüsnüñ seniñ bahār gibi mā’il-i güzār

20 Vaz‘ itmemiş miyānemize vech-i iştirāk
Īcāb-ı ḥükm-i temşiyet-i āferīde-kār

21 Faḫrī ne çāre kim bu taḥayyür-sarāyda
Ḳābil değil meşiyyet-i ta‘rīfe ictisār

3

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Dehre gelmekden ne da‘vādır ne ġavġādır ġaraż
Ḥüsn-i rūy-ı yāri her yüzden temāşādır ġaraż

2 Ey ṭabīb-i cān u dil maḳṣad cemāliñ görmedir
Ṣanma derd-i ‘aşḳıma senden müdāvādır ġaraż

3 Kūy-ı yāre gitmeden maḳṣūd bir dīdārdır
Cüst-cū-yı Ṭūrdan nūr-ı tecellādır ġaraż

4 Yār kendin görmege āyīne īcāb eylemiş
Ṣūret-i īcād-ı ‘ālemden bu ma‘nādır ġaraż

5 Faḫriyā ma‘lūmıdır erbāb-ı ‘irfānıñ bu rāz
Lafẓ-ı Mevlānādan ancaḳ ẕāt-ı Mevlādır ġaraż

3. FM. 31a

Veled Çelebī Efendi ile müşterek söyledigimiz ġazeldir.

4

Mef‘ūlü Mefā‘īlü Mefā‘īlü Fe‘ūlün

Fahri Sākī getir ol bādeyi kim rūḥ-ı fezādır
Bir ḳaṭresi derd ehline bi'llāhi devādır

Veled Bir kāse-i lebrīz ile mest eyle beni kim
Çoḳdanberi dil teşne-i ṣahpā-yı ṣafādır

Fahri Bīmār-ı ġam-ı ḥasretim Allāh içün olsun
Bir cām ile şād it dili mehcūr-ı liḳādır

Veled Çekme ġamı çek bāde-i mīnāyı pey-ā-pey
Āzāde-serān-ı ṭaraba ġam ne revādır

Fahri Yoḳ zāhid her meşrebiñ ol meyde naṣībi
Bir luṭf-ı ilāhīdir o ‘uşşāḳa ġıdādır

Fahri Faḫrī ben o ser- mest-i şarāb-ı ezelim kim
Sākīsi anıñ şāh-ı Necef şīr-i Ḫudādır

Veled Bu aṭlas-ı gerdūna baş egsün mi Veled hiç
Ol kimse ki ḫāk-i ḳadem-i āl-i ‘abādır

4. FM. 32a

Muḥibbān-ı ṭarīḳimizden devletlü Żiyā Paşa Ḥażretleriniñ vezāretlerinde söyledigim birḳaç beyitdir.

Li-Muḥarririhi'l-Faḳīr Faḫrī

5

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1 Bārekallāh zihī luṭf-ı mekārim-pīrā
Ġıbṭa-keşdir buña sā’ir ni‘am-ı lā-tuḥṣā

2 Böyle bir luṭf-ı ‘aẓīm şeh-i ‘ālem-gīre
Kimse maẓhar degil illā vükelā vü vüzerā

3 İşte ol zümre-i aḥrāra olupdur dāḫil
Bir melek-peyker ü ‘ārif-dil ü āṣaf-yārā

4 Şems-i Ḥaḳḳ oldı żiyā-bahş Żiyā Paşaya
Eyledi ‘arş vezāretde anı şa‘şa‘a-zā

5 Feyż-i şemsīden eger çoḳ mu cüdā olmaz ise
İşte bürhān-ı kelāmım (ca‘ale'ş- şemsü żiyā)

6 Olsa āmāline nā’il ne ‘aceb kim z̲ātı
Muḫliṣ-i dergeh-i vālā-yı cenāb-ı Monlā

7 Bu beşāretle bütün ġarḳ-ı meserrāt olduḳ
‘İyd-i şādī iderek cümle-i iḫvān ṣafā

8 Nisbetim ḥażretine muġni-i taṣaddi‘ iken
Faḫri taṭvīle ne ḥācet demidir eyle duā‘

5. FM. 53b

9 Zinde olduḳca vücūdum budur evrādım kim
Ola gülçīn-i riyāż-ı emel ol pāk-liḳā

Li-Muḥarririhi'l-Faḳīr Faḫrī

6

Fā‘ılātün Fā‘ilātün Fā‘ılün

1 Yoḳ mı Ḥüseyn ‘aşḳına sāḳī şarāb
Kim yeter artıḳ elem ü ıżṭırāb

2 Ṣun baña bir cām-ı ṣafā benden āl
Ḥāl-i dil-i zārım içün yüz cevāb

3 Hecr-i firāḳıñla seniñ dem-be-dem
Çekmedeyim ben mütenevvi‘ ‘azāb

4 Ḥāṭırımı farḳ ile cem‘ eyledim
Benden imiş sendeki bu incizāb

5 Şiddet-i ḳurbuñmuş olan sālikiñ
Çeşm-i cihān beynine dā’im ḥicāb

6 Rūyıña olmış meger ey meh-cebīn
Tābiş-i envār-ı ẕuhūruñ niḳāb

7 Ṭoldı seniñ nūruñ ile ḥāṣılı
Şeş-cihet ü heft-zemīn nüh-ḳubāb

6. FM. 94a

8 Āl-i Muḥammed yolını ṭut göñül
İster iseñ işte nev-rāh-ı ṣavāb

9 Nüh felegi şevḳ ile raḳṣān ider
Zemzeme-i ḥāme-i ḳudret-nişāb

10 Sāye-i Mollāda ne ġam Faḫriyā
Maḥfaẓa-i dildedir ümmü'l- kitāb

Li-Muḥarririhi El-Faḳīr-i Faḫrī

25 Cemāzie'l-evvel 1321

7

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

1 Serīr-i bezm-gāh-ı faḳrı her bir cāna virmezler
Degil her cāna yā hū belki her cānāna virmezler

2 Efendi umma sen āb-ı ḥayāt bādeden hişşe
Anı insāna taḥṣīṣ itdiler ḥayvāna virmezler

3 Ḳadem rencide ḳılma zaḥmet alma zāhidā zīrā
Simāṭ-ı ehl-i 'irfānı ḳuru 'unvāna virmezler

4 Gidüp bī-hūde bār olma miyān-ı cür'a nūş-āne
Bu işret-gāh-ı ma'nāda saña peymāne virmezler

5 Vücūdın ḫāk-i ḫırmen itmeyince seng-i ġam Faḫrī
Ḥaḳīḳat ḫırmeninden kimseye bir dāne virmezler

7. FM. 98b

Li-Muḥarririhi El-Faḳīr-i Faḫrī El-Mevlevī

8

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Gerçi ẓāhirde bir ḥaḳīr oldum
Mülk-i ma‘nāda bī-naẓīr oldum

2 Ḥamdü l'illāh ki bāb-ı Ḥaydara ben
Tā ezelden düşüp esīr oldum

3 Yoḳ gözümde bu ‘ālemiñ varı
Faḳr ile faḫr idüp faḳīr oldum

4 Sī-dü ḥarfi vech-i ādemde
Oḳuyup sırrına ḫabīr oldum

5 Sāye-i pīr-i dest-gīrimde
Nūr-ı ‘irfānla müstenīr oldum

6 Faḫr idersem becādır ey Faḫrī
Pīrimiñ ḫızmetinde pīr oldum

8. FM. 99b

NĀTAMAM ĠAZELLER

9

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1 Zīr-i zülfüñden o mürg-meh gibi çün ẓāhir olur
Dil-i dīvānemi żabṭ itmege kim ḳādir olur

2 Saña beñzer büt-i serkeş baña beñzer ‘āşıḳ
Yoḳ dimem iki gözüm var ise biñ nādir olur

3 .
.

4 .
.

5 Başḳadır ḳā‘ide-i mezheb-i ‘aşk ey Faḫrī
Kendini varını terk eylemeyen ḳāfir olur

10

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1 Ayaġım yir mi görürdi eger iḥsān itseñ
Eger ile baña bir esb-i dil-āvīz endām

2 Bendedir bendedir Allāh bilür taḳṣīrāt
Yoḫsa dizgin mi gererdi feres-i baḫt-ı mehām

---

9. FM. 30b
10. FM. 88b-89a

3 Yürük at kendi yemīn artdırır elbet diyerek
Eyledim nice zamān ‘arṣa-i ḥürmetde ḫırām

4 Āteşīn na‘l ile dāġ-efgen olup bayṭar-ı ġam

5 Eyledi pāy-ı ümīdim iki yerden[176]
Ḳaldı ……[177]

6 Ḳorḳarım kim beni bir çāh-ı belāya düşürür
Çifteli ṭāli‘imiñ tevseni almazsa licām

7 Ṭolı dizgīn dırāḥşāna şitāb it Faḫrī
‘Arż-ı ḥālinde di ey dāver-i dārāt u ġulām

8 Bir piyāde-ḳuluñum zümre-i dervīşānda
Çignedi geçdi beni rāyiż-i baḫt-ı ḫod-gām

9 Pāydır gel ḳoma ṣaḥrā-yı mezelletde beni
Dest-gīr ol ki olam vāṣıl-ı ser-menzil-i kām

TAḪMĪS

Maḥmūd Celāleddīn Paşa merḥūmuñ ġazeline taḫmīs-i faḳīrīdir.

11

Mef‘ūlü Mefā‘īlü Mefā‘īlü Fe‘ūlün

1
Bu şimdi geçen ol gül-i zī-bende-edā mı
Hiç eylemedi ḥālimi pürsiş bu revā mı

[176] Eksik kelime var.
[177] Okunamamıştır.
11. FM. 94b-95a

Kārı ‘aceb aġyāra vefā baña cefā mı
“Yāre ṣoruñuz āh unutmuş mı ricāmı
Rām olma degil mi ‘acaba baña merāmı”

2

Diḳḳatle naẓar eyle o ruḫsāre-i āle
Ḳābil mi taḥammül o ‘izārındaki ḫāle
Vaṣfında ne ġam düşse göñül fikr-i muḥāle
“Raḳṣ-āver olur ṣūret-i rengīn ḫayāle
Āyīne-i ḳalbimdeki taṣvīr-i ḫirāmı”

3

Ṣubḥ olmış uyanmış henüz ol sā‘id-i billūr
Bālīnine yaşlanmış olup ḥüsnüne maġrūr
Başdan ayaġa ṣanki mücessem idi bir nūr
“Giysu ṭaġınık gerdan açıḳ dīdesi maḫmūr
Bir çıḳdı düşüñden ki ḳıyāmındı ḳıyāmı”

4

İtdikçe naẓar ol mehiñ aḫvāline bāde
Reşk ile ḫurūş eyliyor iḳbāline bāde
Biñ āh iderek gerdenine ḫāline bāde
“Ḥayrān olıyor ‘aks-i ruḫ-ı āline bāde
Aldıḳça o gülgūn-ı ‘izārım ele cāmı”

5

Ol ḳāmet-i dil-cūdaki eṭvārı mı alsam
Yā vuṣlat içün virdigi iḳrārı mı alsam
Bilmem ki yanaġındaki eşmārı mı alsam
“Destinde dönen sāġarı mı yārı mı alsam
Farḳ eyleyemem çünki ḥelāl ile ḥarāmı”

6

Yoḳdır seniñ ey māh-liḳā miṣl ü hemālıñ
Faḫrīye ‘aceb ṭoġrı mıdır va‘d-i viṣāliñ
Mümkün mi vuḳū‘u bu gibi emr-i muḥāliñ
“Sevdā-zedelik fikrini ṭaġıtdı Celāliñ
Şāhiddir anıñ ḥāline mażmūn-ı kelāmı”

TESMĪN

12

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1

Cānıma kār eyledi tīġ-ı keder
Zaḫm-dād oldı vücūdum ser-te-ser
Ḫod-be-ḫod āh eylerem şām u seher
Derd-i āhım ‘arşa dek ṣaçdı şerer
Ḥasbiḥālim ḳaldı gitdi beste-ser
Almadı hiç kimse derdimden ḫaber
“Şerḥ in hicrān ü in ḫūn-ı ciger
İn zamān bugzār tā vaḳt-i diger”[178]

2

‘Ahd-i hicrān irdi vuṣlat ḳalmadı
Dilde ġam ḳaldı meserret ḳalmadı
Sīnede evvelki ḥālet ḳalmadı
Güft ü güye ḳabiliyyet ḳalmadı
‘Arż-ı dāġ-ı derde ṭāḳat ḳalmadı
Ya‘ni bir güftāre ḳudret ḳalmadı

[178] Ciğerimi kan eden bu hicranın şerhini şimdilik başka bir zamana bırak. Tahirü’l- Mevlevî, Şerh-i Mesnevî, C.1, s. 148
12. FM. 31b

“Şerḥ in hicrān ü in ḫūn-ı ciger
İn zamān bugzār tā vaḳt-i diger”

3

Ḥasretiñ şūrīde-ḥāl itdi beni
Her gören Mecnūn ḫayāl itdi beni
Firḳat öyle bī-mecāl itdi beni
Kim zebūnluḳdan hilāl itdi beni
Nā-ümīd ḥasbiḥāl itdi beni
Derd-i hecr-i yār lāl itdi beni
“Şerḥ in hicrān ü in ḫūn-ı ciger
İn zamān bugzār tā vaḳt-i diger”

4

Şerḥe gelmez zaḫm-ı şemşīr-i nigāh
Söylesem bitmez tükenmez āh āh
Maḥşere ḳalsun bu da‘vā-yı siyāh
Yandıġım ma‘lūm olur bī-iştibāh
Şimdi daḥa ye’s ile ḥālim tebāh
Ġayrı itmem güft ü gū-yı nāy-gāh
“Şerḥ in hicrān ü in ḫūn-ı ciger
İn zamān bugzār tā vaḳt-i diger”

5

Sūz-ı dilden eyleme şerḥ ü beyān
Dilde ḳalsun şu‘le-i ḥasret nihān
Ġam degildir yansa cism-i nā-tüvān
Yanmasun bāri o āteşle cihān
Ḳāle gelmez Faḫriyā ol dāsitān
Bī-zebānım bī-zebānım bī-zebān
“Şerḥ in hicrān ü in ḫūn-ı ciger
İn zamān bugzār tā vaḳt-i diger”

ḲIṬ‘ALAR

Min-ġayr-i ḥaddin tertīb eyledigim silsile-i Mevleviyye zīrine yazılmaḳ üzere söyledigim ḳıṭ‘a

13

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Bilmek isterseñ eger sırr-ı yedu'llāhı ‘ayān
Kehl-i bī‘at ile ḳıl çeşm-i şühūdı bīnā
Faḫriyā şevḳ ile dil-beste olan ‘uşşāḳı
Der-i Mevlāya çeker silsile-i Mevlānā

Peder-i büzürg-vārımdan istimdād

14

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Sırr-ı ẕātıñdır cihān-ı ma‘nevī
Sendedir remz-i kitāb-ı Mesnevī
Ḳıl teraḫḫüm Faḫrī-i bī-çārene
Yā ebī yā şeyḫ Naẓīf-i Mevlevī

13. FM. 29a

14. FM. 30b

Müste‘ār taḳsīminden şoñra söyledigim

15

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Eyledim Faḫrī duhān-ı nāyımı
Ney-şeker-veş bu segāh-ı i‘tibār
Anda ki ḫaṣiyyet-i ‘aynü'l-ḥayāt
Neş’e-i ülādan olmuş müste‘ār

Li-Muḥarririhi El-Faḳīr-i Faḫrī

16

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

İcād-ı ḫāk ü āb iden Allāh-ı Ẕü'l-Celāl
Baḥr-i ‘amīḳ-ḥayrete sāḥil yaratmadı
Her ẕerre-i burc vaḥdete bir āfitābdır
Ḥaḳ ferd-i āferīdeyi bāṭıl yaratmadı

17

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1 İki yavru bıraḳup gitdi ḳızım tāze iken
Cedd-i vālāsı olan Şeyḫ Naẓīfiñ yanına

2 Āh maẓlūm idi ma‘sūm idi pek körpe idi
Girdi ẓālim felek evlādımıñ āḫir ḳanına

---

15. FM. 31a
16. FM. 88b
17. FM. 116a

3 Ḳara ṭaġ olsa ṭayanmaz buña bi'llāh Faḫrī
Çoḳ yazıḳ āh o bī-çāre faḳīriñ cānına

RÜBĀ‘ĪYYĀT

18

Bir ṣubḥ ki gördim şafaḳ itmişdi ẓuhūr
Olmuşdı mükevvenāt ser-tā-pā nūr
Bir pīr gelüp didi eyā mest-i ġurūr
Hīn-i vaḳt icābet-est Allāh ġafūr

Mu‘allim Nāci

19

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

Ḳalbim zemīn-i ‘aşḳ serim āsumānīdir
Āhım anıñ seḥāb-ı sevāiḳ-feşānıdır
Ey ‘aşḳ bildigin gibi yaḳ yıḳ derūnumı
Bir kimsesiz belā-zedeniñ ḫānümānıdır

18. FM. 93b

19. FM. 99a

Naẓīre-i Faḫrü'l-Mevlevī

20

Mef‘ūlü *Fā‘ilātü* *Mefā‘īlü* *Fā‘ilün*

Cismim binā-yı ḥüzn gözüm nāv-dānıdır
Ālām u ıżṭırāb anıñ mihmānıdır
Ey ‘aşḳ yaḳmaḳ ise merāmıñ vücūdumı
Lakin ḥazer ki ḳalb nigārıñ mekānıdır

MAṬLA‘LAR

21

Mef‘ūlü *Fā‘ilātü* *Mef‘ūlü* *Fā‘ūl*

İncāz-ı va‘d-i yār ne yañlış zehābdır
Yā Rab bu intiẓār ne bitmez ‘azābdır

22

Fā‘ilātün *Fā‘ilātün* *Fā‘ilātün* *Fā‘ilün*

Yā Nesīb-i Mevlevī ḫayrān-ı ḥüsn ü ānıñam
El-‘aṭaş dil-teşne-i ser-çeşme-i iḥsānıñam

23

Fā‘ilātün *Fā‘ilātün* *Fā‘ilātün* *Fā‘ilün*

Her biri bir ṣūret-i ḫāṣ ile ẓāhirdir velī
Bir ḥaḳīḳatdir Resūlullāh Mevlānā ‘Alī

20. FM. 99a
21. FM. 30a
22. FM. 30a
23. FM. 33a

MÜFREDLER

24

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Ḳorḳarım öldürecekdir beni bu derd ey dil
Ki baña derdimi dildārıma söyletmezler

Ḳonoġraf-ı ḳavānīn-nevā taḳsīminden ṣoñra söyledigim

25

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

Faḫrī nevā-yı nāyıñı ‘arż eyle yāre kim
Bākī ḳalan bu ḳubbede bir ḫoş ṣadā imiş

26

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

Rüsūm-ı iltifātı nesḫ idüpde būse-i la‘liñ
Ẓuhūr-ı ḫaṭṭa ta‘līk itmede bilmem ne ma‘nā var

---

24. FM. 30a
25. FM. 31a
26. FM. 33a

TĀRĪḪLER

Veled Çelebī Efendiniñ kerīmesi Emine Nev-ber Ḫānımıñ velādetine söyledigim tārīḫ

27

Fā‘ılātün Fā‘ilātün Fā‘ılātün Fā‘ilün

Bi'l-bedāhe nev-zemīn tārīḫ yazdım Faḫriyā
Bint-i Mevlānā Emine Nev-ber-i gül-zār-ı Ḥaḳ :
1319 +2= 1321

Nāyzen başı Cemāleddīn Dedeniñ maḥdūmunuñ velādet tārīḫi

28

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fa‘ūlun

Cihān baş kesdi bu tārīḫe Faḫrī
Biñ üç yüz dörtde ‘Ārif dehre geldi

Doḳtor Ḫüsāmeddīn Begiñ zevcesiniñ vefātına tārīḫ

29

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Āh kim mīr-i Ḫüsāmeddīniñ
Zevcesi eyledi ‘azm-i ‘uḳbā

27. FM. 32b

28. FM. 33a

29. FM. 33a

Dād-ḫ˘āhı ola yā Rab anıñ
Rūz-ı maḥşerde Cenāb-ı Zehrā
Geldi tārīḫine Faḫrī bir āh
Misl-i yektāya na‘īm oldı sezā : 1311

Rātibe Ḫānım merḥūmeye söyledigim tārīḫ

30

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1 Rātibe Ḫānım olup duḫter-i şemsī-i Monlā
‘İzz ü rif‘atle Yeñişehr-i Fenārda ṭoġdı

2 İntisābı var idi der-geh-i Mevlānāya
Himmet-i Şems ile i‘lā-yı merātib buldı

3 Söyledim fevṭine tārīḫ-i temām ey Faḫrī
Melcei Rātibeniñ cennet-i me’vā oldı : 1323

30. FM. 101a

2. Farsça Şiirler

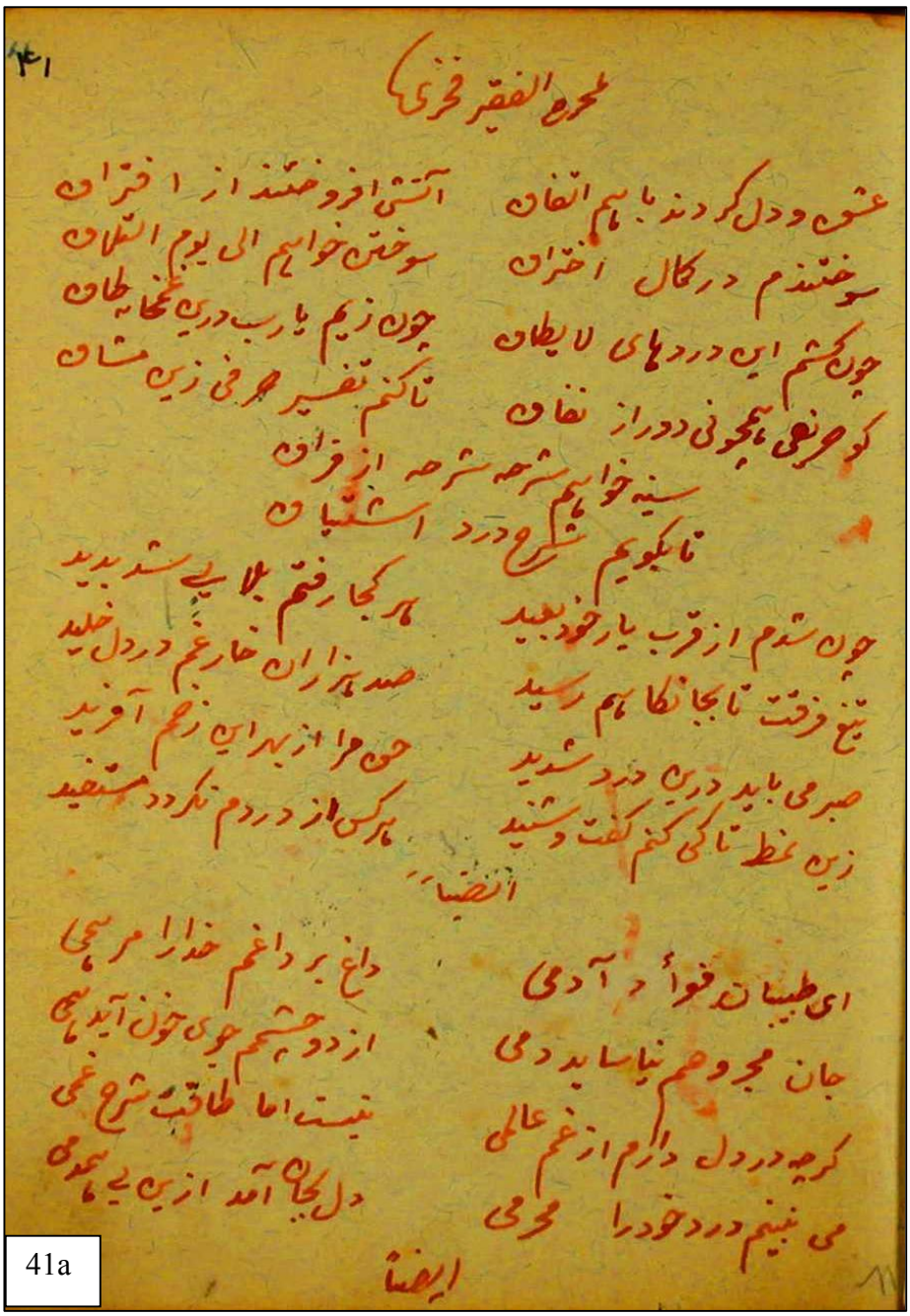

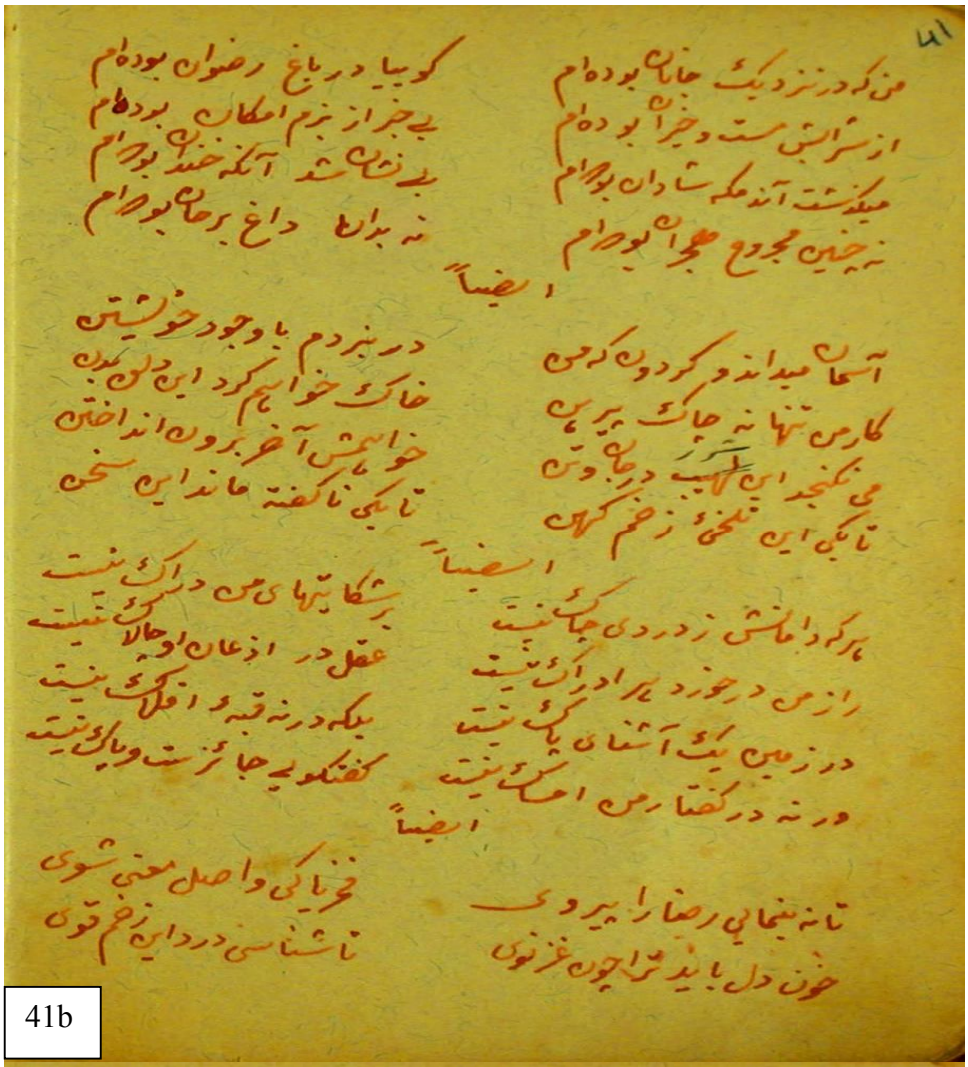

من که در نزدیک جانان بوده‌ام
کو بیا در باغ رضوان بوده‌ام

از شراب شب دجی آبوده‌ام
بی‌خبر از بزم امکان بوده‌ام

میگذشت آنده که شادان بوده‌ام
بی‌نشان شد آنکه خندان بوده‌ام

نه چنین مجروح هجران بوده‌ام
نه بدان داغ برجا بوده‌ام

ایضاً

آسمان میداند و گردون که من
در نبردم با وجود خویشتن

کار من تنها نه چاک پیرهن
خاک خواهم کرد این دلق بدن

می نگنجد این کهب در جان و تن
خواهش آخر بر دون انداختن

تا نگردی این تلخی از خم کهن
تا نگفته ماند این سخن

ایضاً

هر که دامانش ز دردی چاک نیست
بر شکایتهای من درک نیست

راز من در خورد هر ادراک نیست
عقل در اذعان او حالاک نیست

در زمین یک آشنای پاک نیست
بلکه در نه قبه و افلاک نیست

ور نه در گفتار من امساک نیست
گفتگو بی جا ترست و بیباک نیست

ایضاً

تا نه بینایی رضا را پیروی
فخر بایکی و اصل معنی شوی

خون دل باید ترا چون غزنوی
ناشناسی درد این زخم قوی

41b

ور ندارد آشنایان معنوی
بوی داغ عاشقی کی بشنوی

بشنو این راز از جناب مولوی
کاین چنین فرمود اندر مثنوی

سینه خواهم شرحه شرحه از فراق
تا بگویم شرح درد اشتیاق

42a

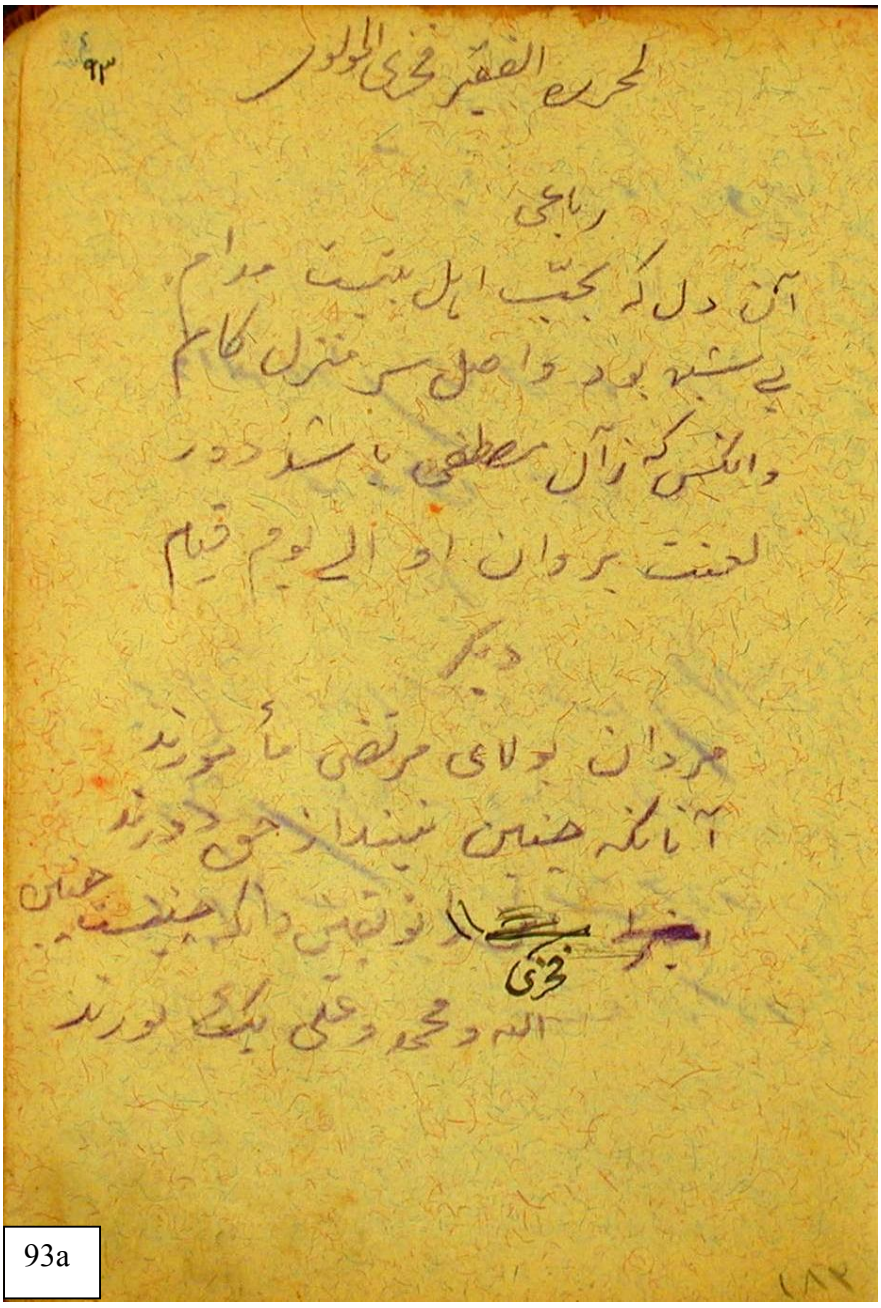
۹۳
لحرره الفقیر فخری المولوی
رباعی
آن دل کہ بحب اہل بیت مدام
بے شبہ بود واصل سر منزل کام
وانکس کہ زآل مصطفی باشد دور
لعنت بروان او الی یوم قیام
دیگر
مردان بولای مرتضی ما موزند
تا نکہ حسین نیندازحق دورند
فخری
اللہ و محمد و علی بگو بورند

93a

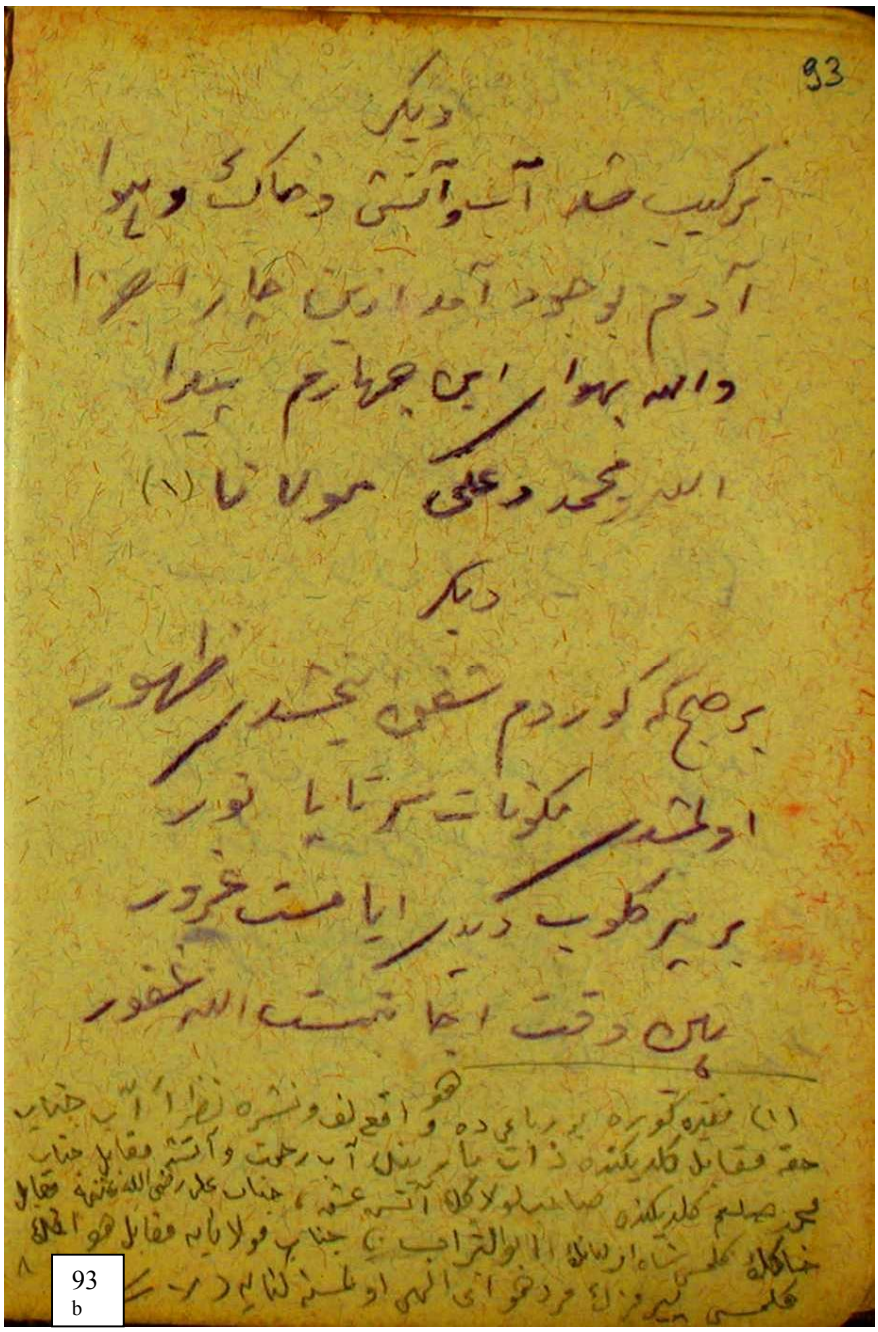

93

دیگر

ترکیب شد آب و آتش و خاک و هوا
آدم بوجود آمد از این چار اجزا
والله بهوا این جمله هم پیدا
الله محمد و علی مولانا (۱)

دیگر

صبح که گوردم شفق نجم سهور
اولمشدی مکونات سرتاپا نور
بر بیر کلوب دیدی ایامت غرور
بلمن وقت اجا نیمت الله غفور

(۱) فقیره کوره بر رباعی ده و اقع لف و نشره نظراً آلب جنابی حقه مقابل کلدیکنده ذات پاکلرینی آب رحمت و آتشه مقابل جناب محمد صلعم کلدیکنده صاحبسلو لاکلا آتشه عشه، جناب علی رضی الله عنه مقابل خاکله کلدیکنده شاه اولیاء ابوالتراب، جناب مولایه مقابل هوا اولمق کلمسی بیر مزاج مرد خوانی الهی اولمشدر لنایم (ر ـ ـ

93
b

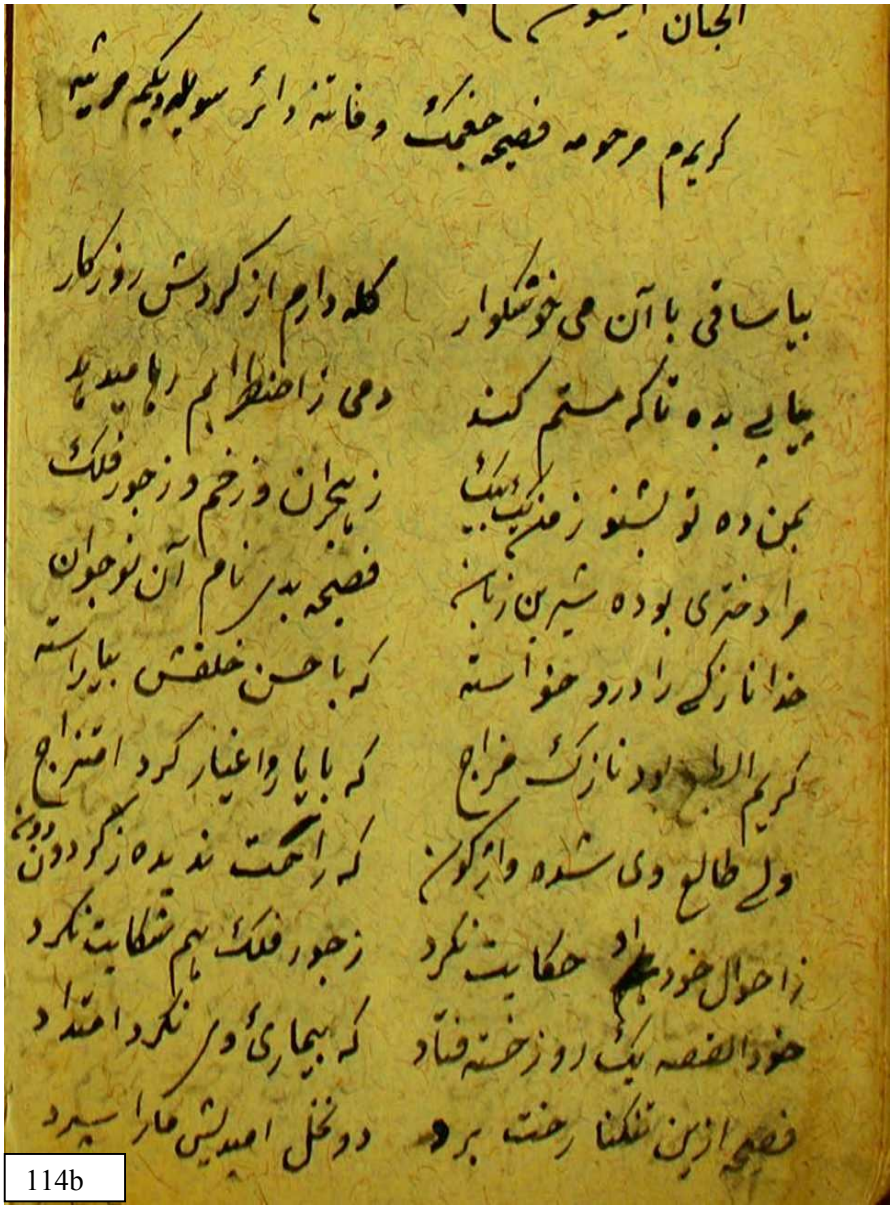

الجان [illegible]

کریم مرحومه فصیحه جمعیت وفاتنه دائر سوگلیه دیگیم مرحومه

بیاساقی با آن می خوشگوار — کله دارم از گردش روزگار
بیابی بده تا کم مستم کند — دمی زاضطرابم رها میدهد
بمن ده تو بشنو زمن یک دمی — زهجران و زخم و زجور فلک
مرا دختری بوده شیرین زبان — فصیحه بدی نام آن نوجوان
خدا نازکی را در و خواسته — که با حسن خلقش بیاراسته
کریم الطبع بود نازک مزاج — که با یار و اغیار کرد امتزاج
ولی طالع دی شده وارگون — که راحت ندیده ز گردون دون
زاحوال خود با او حکایت نکرد — زجور فلک هم شکایت نکرد
خود القصه یک روز خسته فتاد — که بیماری وی نکرد امتداد
فصیحه ازین تنگنا رخت برد — دو نخل امیدش ما را سپرد

114b

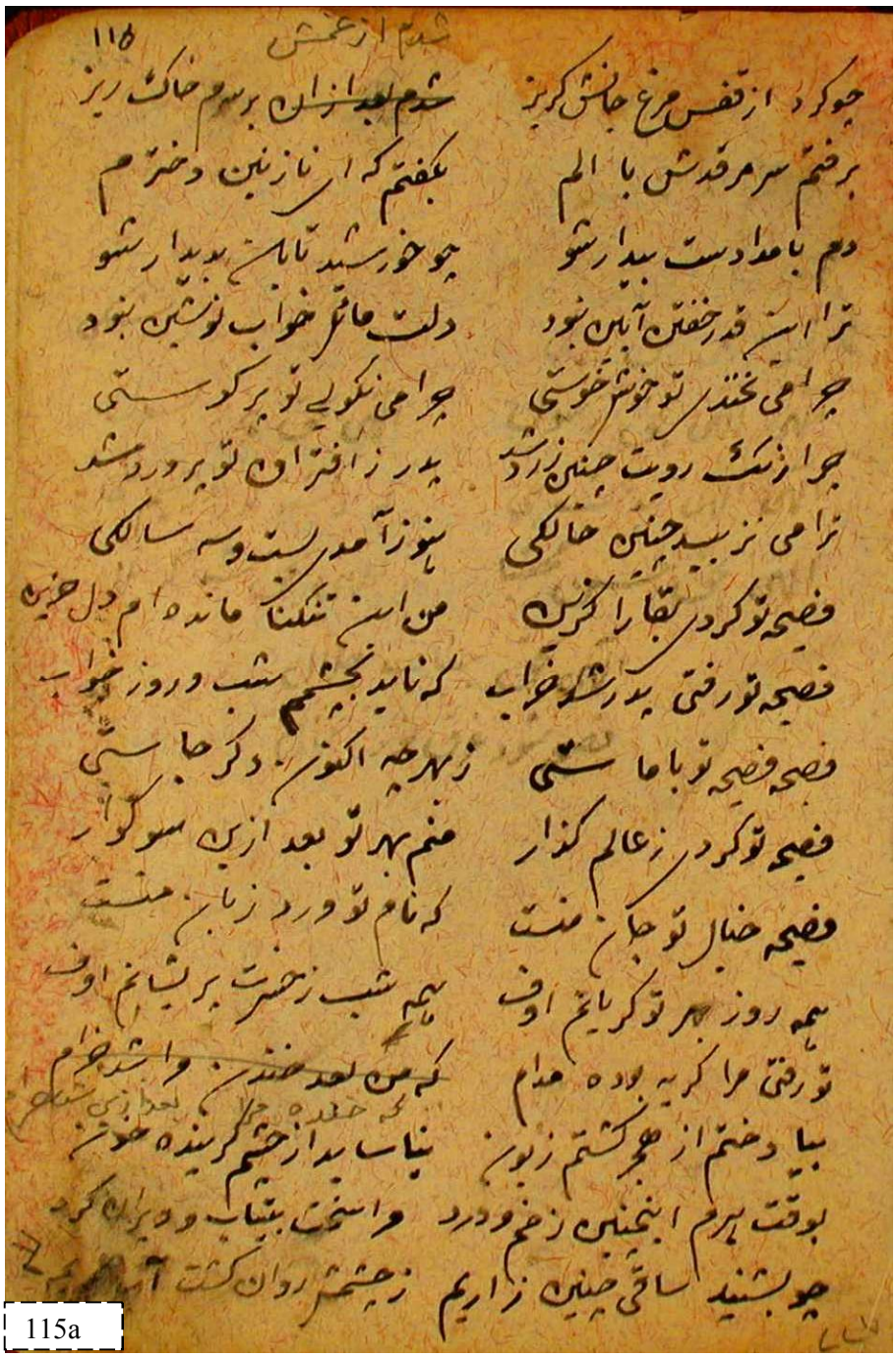

چو کرد از قفس مرغ جانش گریز — شدم بعد ازان بر سرم خاک ریز
برخم سر مرقدش با الم — بگفتم که ای نازنین دخترم
دمی با مداد ست بیدار شو — چو خورشید تابان بدیدار شو
ترا استر قدر خفتن آیین نبود — دلت عاشق خواب نوشین نبود
چرا می نخندی تو خوش خوستی — چرا می نگویی تو پر کوستی
چرا رنگ رویت چنین زرد شد — پدر زافران تو پرورد شد
ترا می نزیبد چنین خالگی — هنوز آمدی ست و سه سالگی
فصیحه تو کردی بقا را گزین — من این تنگنا مانده ام دل حزین
فصیحه تو رفتی بدار شکوخواب — که ناید بچشمم شب و روز خواب
فصیحه فصیحه تو با ما نه ای — زبهر چه اکنون دگر جایی
فصیحه تو کردی زعالم گذار — منم بهر تو بعد ازین سوگوار
فصیحه خیال تو جان منست — که نام تو ورد زبان منست
همه روز بهر تو گریانم اوف — همه شب زحسرت پریشانم اوف
تو رفتی مرا گریه بوده مدام — که من بعد خندم و را شد خرام
بیا دخترم از هجر کشتم زبون — بیاسای بیدار چشم گریده خون
بوقت سحر ایچنین زخم و درد — مرا سخت بشتاب و ویران کرد
چو بشنید ساقی چنین زاریم — زچشمش روان گشت آبی

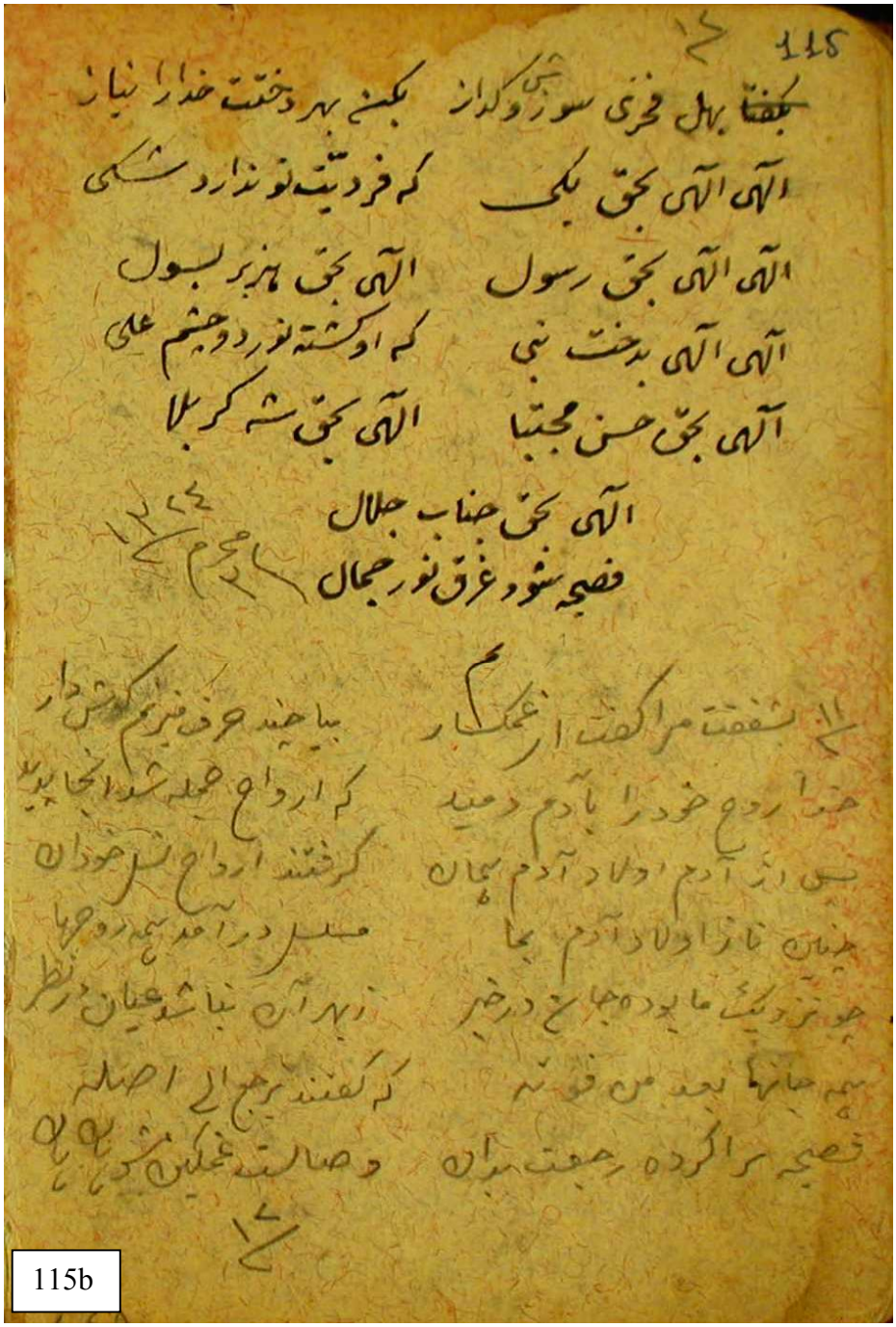

بگفتا بهل فخری سوزش و گداز بگفتم بهر دخت خدارا نیاز
الهی الهی بحق یگی که فردیت تو ندارد شکی
الهی الهی بحق رسول الهی بحق هژبر بتول
الهی الهی بدخت نبی که او کشته نور دو چشم علی
الهی بحق حسن مجتبا الهی بحق شه کربلا
الهی بحق جناب جلال
فصیحه شود غرق نور جمال

بگفتا مرا گفت از غمگسار بیا چند حرف بنزم گوش دار
خدا روح خود را بآدم دمید که ارواح جمله شدا نجا پدید
پس از آدم اولاد آدم چنان گرفتند ارواح نسل خودان
چنان تا زاولاد آدم بما مسلسل در امد همه روحها
چو نزدیک ما بوده جاها در خیر زهر آن نباشد عیان در نظر
همه جانها بعد من تو نه که گفتند ربی الی اصلنه
فصیحه بر آورده رجعت بران وصالت غمگین شود بهان

115b

عشوه و دل کرد ما هم اتفاقه — آتشی افروخت از افراقه
سوختم و کل احتراق — سوخته خواهم الی یوم التلاق
چون کشم این درد های لاطاقه — چون زنم بار دریه غمخانه طاقه
کو حریفی همچو خود در اتفاقه — تا کنم تفسیر حرفی زیه شاقه
سیه خواهم شرح شرح از فراقه
تا بگویم شرح درد اشتیاقه

آه از این آتش که میدارم بجان — کز لهیبش اب گردد آسمان
کز بسم خامه را بگذارم زبان — در بکفتار آرمش سوزد زیانه
در نفس و تابش دل اتش فشان — همچو شه است از راغ راغ ضو بگیاه
کی توانم گفت این زخم نهان — همچو بانی نیست ما را درجهان
سیه خواهم شرح شرح از فراقه
تا بگویم شرح درد اشتیاقه

صبحدم کز در بزد یک جانانه بوده ام — گو بیا در باغ رضوانه بوده ام
از شراب مست و حیرانه بوده ام — کی خبر از بزم امکانه بوده ام
کی جنین مجروح هجرانه بوده ام — کی بدانه سان راغ برخانه بوده ام
با وصال شاد و خندانه بوده ام — مجربا همچو کاه شادانه بوده ام
سیه خواهم شرح شرح از فراقه
تا بگویم شرح درد اشتیاقه

FME 14

III. BÖLÜM

MECMUA

A. MECMUANIN TANITILMASI

Üzerinde çalışılan eser 7467 numarayla Mevlana Müzesinde kayıtlı olan bir Mecmua'dır. Mecmua düz, kırmızı meşin ciltli, kâğıdı aharlı, samani renkte son zamana ait, güzel bir talik, bazı kısmı siyah bazı kısmı ise kırmızı mürekkeple yazılmış ve 120 yapraktır. Yazı, İstanbul Bahariyye Mevlevi-hanesi Şeyhi Hüseyin Fahreddin Dede'nin yazısıdır. Bu eser Hüseyin Fahreddin Dede'nin torunu Selman Tüzün tarafından Mevlana Müzesi Kütüphanesine armağan edilmiş, Abdulbaki Gölpınarlı tarafından da Müze Müdürlüğüne teslim olunmuştur. Ayrıca bu Mecmua'ya 10 yapraklık bir metin eklenmiştir. Bu kâğıt rika yazıyla ve Hüseyin Fahreddin Dede'nin el yazısıyla yazılmıştır.

Bu kâğıdın sahifelerinde sırasıyla Beşiktaş Mevlevîhânesi postnişini Seyyid Ahmed Dede Efendi, Seyyid Muhammed Sadık Dede Efendi, Seyyid Fazıl Abdülehad Dede Efendi, Ahmed Dede Efendi, Yusuf Dede Efendi, Trablusî Seyyid Mahmud Dede Efendi, Seyyid Meḥmed Kadrî Dede Efendi, Mehmed Said Dede Efendi, Beşiktaş Mevlevîhânesi Şeyhi Hasan Nazîf Dede Efendilerin hal tercemeleri ve Nazif Dedeye ait 2 gazel ve öldükleri gün söyledikleri bir müseddes, "Terceme-i Hal-i Fakiranemdir" başlığıyla Hüseyin Fahreddin Dede'nin hal tercemeleri, iki kıtaları ve 1 gazelleri yer almaktadır.

Mecmua'nın içerisinde nesir ve nazım karışıktır. Hem nesir hem de nazımlarda Türkçe, Farsça ve Arapça görülmektedir. Bu nesir ve nazımların ne oldukları, kime ait oldukları ve hangi dille yazıldıkları ayrıntılı olarak incelenmiştir. Fakat Mecmuadaki bütün nazım ve nesirlerin transkripsiyonu yapılmamıştır. Sadece Hüseyin Fahreddin Dede'ye ve Mevlevîmeşrep şairlere ait Türkçe nazım ve nesirler transkripsiyon edilmiştir. Mevlevîmeşrep şairlere ait şiirlerin sadece nazım şekilleri ve vezinleri incelenmiş, muhteva açısından incelemesi yapılmamıştır. Bunların

dışında kalan Türkçe, Arapça ve Farsça nazım ve nesirlerin ise tespitinin yapılıp tablo halinde verilmesi yoluna gidilmiştir.

1. Mecmuadaki Türkçe Şiir ve Şairleri Tablosu:

ŞAİR ADI	VARAK NUMARASI
ʻAbdülbāḳī Beg	114a; 116a
Aḥmed Celāleddīn Dede	26b; 104b-105a
Arāmī Dede	51a
ʻArżī Dede	23a
ʻAvnī Beg	23b; 27b; 28a-b; 45a; 46b; 47a-b; 48a; 108b
ʻAzmī Dede	56a
Bir Mevlevī	48a
Celāl Paşa	91a-b
Cevrī Dede	50b
Çeñgī Yūsuf Dede	23a
Dervīş Bülendī Mevlevī	56a
Derviş Niyazī El-Mevlevī	89b-90a-b
Ebūbekr Çelebi	51a
Enīs Dede	50b
Esrār Dede	21a
Faṣīḥ Dede	20b
Fehīm	104a
Fuzūlī	45a; 46b; 50b; 74b-79b
Ġavṣī Dede	20b
Ḥācı Rātib Beg	27a; 42a; 45a; 47b; 48a; 54b
Hādī Efendi	108b
Ḥasan Emīr Dede	51a
Ḥasan Naẓīf Dede	19a-20a; Ek 9–10

Ḥażret-i Sulṭān Dīvānî	18b
Hemdem Çelebi	47b
Ḥikmet Beg	47a
Kāmī Abdāl Dede	51a
Kāẓım Paşa	24a-26b
Lāedrī	27b; 42a; 44b; 45a; 46b; 47a; 48a; 54b
Meḥmed Memiş Dede	23a
Muallim Nāci	99a
Nābī	54b-55a-b
Naḥīfī Efendi	27a-b
Naḳiye Ḫānım	112b
Naḳşī Dede	23a
Nāṣır ᶜ Abdülbāḳī Dede	21a
Nāẓım Beg	33b; 34a; 56a
Nesīḫ Efendi	44b
Rāsiḫ Efendi	26b
Ṣābir Parsā Dede	22a-22b
Sırrı Paşa	82a
Siyāhī Muṣṭafā Dede	23b
Sīne-çāk Yūsuf Dede	21b-22a
Şehlā Dede	51a
Şeyḫ Ferīd Efendi Yeñişehrī	42a
Şeyḫ Muḫtār Efendi	111a
Şeyḫ ᶜ Osmān Şemsī Efendi	44b
Üsküdārī Ṭalᶜ at Beg	109a
Veled Çelebī	32a-b; 33b
Yeñişehirli Belīġ	34a
Zeyneb Ḫānım	56a
Żiyā Paşa	56a; 86a

Abdülbaki Gölpınarlı Fuzûlî'ye ait şiirlerden 74b-79b'de bulunan 22 gazelinin Divânı'nda olmadığını belirtmektedir. Hüseyin Fahreddin Dede ise bu şiirleri nereden aldığını kaydetmemiştir.

2. Mecmuadaki Farsça Şiirler ve Şairleri Tablosu:

ŞAİR ADI	VARAK NUMARASI
ʻAbāpūş-ı Bālī	52b
ʻAbdülmecīd-i Hindî	46a
ʻAbdülḳādir Geylānī	7b
Āhī	12b
ʻArāḳī	8b; 9b; 13b; 15b
Āṣafī	13a
ʻAvnī Beg	8a; 10a; 15a-b; 48b; 49a
Baba Efżal	46a
Baba Kemāl	6b; 70a
Bīdil	8a; 13a
Cāmī	14a-b; 15a-b; 42b
Celāleddīn Devvāni	50a
Cüneyd-i Baᶜdādī	80b
Dervīş Çelebi Konevī	85a
Ebu Ṣāliḥ	43a
Efserī Neccārī	9a
Emīr Dālhī	46a
Faṣīḥ Dede	14a; 50a
Fażl-ı Ḥurūfī	9a-b; 118b
Feyżī Hindī	85b
Firdevsī	46a
Ġāzī Ḳalender Işfahānī	45b
Ḫˇāce Naṣıreddīn Tūsī	44a
Ḥāfıẓ	8a

Ḫayyām	15a; 50a; 70b
Hemdemī	46a
Hilālī Nişābūrī	12b
Ḫüsrev-i Dehlevī	49b
‘Īsā Pīrī Dede	85a
‘İşmet-i Neccārī	17a
‘İşretī	45b
‘İzzeddīn Kāşī	42b
Lāederī	6b; 7b; 8a; 9b; 13b; 17b; 42b; 48b;49a-b; 70a; 92b
Mevlānā Ḥaẓretleri	7a-b; 9a; 12a; 14a; 16a; 43b; 63b-69a; 92a-b; 104a; 117b; 118a
Mevlevī	9b
Naḳşī Dede	8b; 50a; 70a
Niẓāmī	16b
Ṣādıḳī Dede	40b
Sa‘dī	49a
Ṣadreddīn Ḳonevī	70a
Ṣā’ib Mevlevī	14b
Sa‘id Ebu El-Ḫayr	43a
Sulṭān Veled	12a; 60b-61a-b-62a-b-63a
Şāh-ı Muḥammed Bahāeddīn Naḳşibend	43b
Şāh-ı Sincān	46a
Şāhī	44a
Şāhidī	8a
Şehīdī-i Işfahānī	12b
Şeyḫ Rūzī	45b
Vaḥīd-i Ṭāhir	14b
Vaḫşī	8b
Ẓuhūrī	45b

Mevlânâ Hazretlerine ait şiirlerden 63b-65b'de olan bir müstezat olup **"Müstezād-ı Kebīr –i Cenāb-ı Pīr-i Dest-gīr 'Aẕimallāhu Ẕikre** " başlığıyla kayıtlıdır. 65b-66b'de yine bir müstezat olup bu da **"Müstezād-ı Ṣaġīr-i Cenāb-ı Pīr-i Dest-gīr 'Aẕimallāhu Ẕikre** " başlığıyla kayıtlıdır. 66b-68b'deki şiiri ise bir muhammestir. Bu şiirin sonunda 68b-69a'da rubailer yer almaktadır. 92a-b de ise Mesnevîden alınmış parçalar vardır.

117b ve 118a'da, Mesnevî'nin altıncı cildine ait olup fakat noksan kalmış Şehzadegan Hikâyesi vardır. Hüseyin Fahreddin Dede bu yazıyı Mecmuasına şu başlıkla kaydetmiştir: **"Mesnevī-i Şerīfiñ altıncı cildiniñ nihāyetinde noḳṣān ḳalan Şāhzādegān Hikāyesiniñ Maḳālāt-ı Ḥażret-i Şemsde olan ikmāli"**

Sultan Veled'e ait şiirlerden 60b-63a'da olanı bir mesnevî olup **"Traş-nāme-i Sulṭān Veled 'Aẕimallāhu Ẕikre"** başlığıyla kayıtlıdır.

Bu Farsça şiirlerin dışında 51b-52a'da yine mesnevi nazım şeklinde yazılmış bir **"Darb-ı Mesel"** mevcuttur.

Mecmuada Farsça nazım dışında nesirler de mevcuttur. 11a-b'de **"Ez-Münācāt-ı 'Abdullāh-ı Anṣārī Raḍıallāhu 'anh"** başlığıyla Abdullah-ı Ansarî'ye ait bir münacat vardır. Bu yazı nesir ağırlıklı olmakla birlikte içerisinde nazım da görülmektedir.

69a'da Hz. Ali Efendimizin ayetle süslenmiş bir nesir yazısı vardır.

3. Mecmuadaki Arapça Şiirler ve Şairler Tablosu:

ŞAİR ADI	VARAK NUMARASI
Faḫreddīn Er-Rāzī	4a
Ḥażreti 'Alī	40a

İbnü'l-Fārıḍ	3b; 4b
İbn-i Şeref	83a
İmām-ı Şāf'ī	2a; 3a
Şeddād	4b
Şeyḫ Emīnü'l- Cündī	3b
Şeyḫü'l Ekber	1b; 2b
Zemaḫşerī	2b
Zeynü'l Ābidīn	1b

Mecmuada bu Arapça nazımların dışında başka nazımlar da olup kiminin şairi belli değil kimi ise bir nesir içerisinde yer almaktadır. Nesir ile olanların bir kısmı nesri anlam bakımından tamamlar mahiyettedir. Bu nesir ve nazımları varak numaralarıyla birlikte şöyle gösterebiliriz:

a. Arapça Diğer Nazım ve Nesirlerin Muhtevaları:

8a: ***"Kal Eş-Şeyhü'l-Ekber (K.S.) Fî-El-Füsûs"*** başlıklı bir yazı. Yazı Muhyiddin-i Arabî'nin Füsûsu'l- Hikem adlı eserinden alınmıştır. Yazıda mealen şu anlatılmaktadır: *"İnsanların birçoğu ölümü tam istemiyorlar. Hâlbuki ben ölümü istiyorum. Çünkü Hadîs-i Şerif'te buyuruldu ki: Sizden biriniz ölmeyince Rabbini göremez. Rabbini görmesi için ölmesi lazım."*

18a: ***"İmam-ı Şarânî'nin Letaifü'l- Minen Ve'l- Ahlakından Me'huzdur"*** başlıklı bir yazı. Yazıda Hasan-ı Basrî (r.a.) Hazretleri'ne ait bir söz anlatılmaktadır. Bu söz mealen şöyledir: *"Eğer Hz. Hüseyin (r.a.) ile bir akrabalık olsaydı ve cennet-cehennem arasıda serbest bırakılsaydım Efendimizin gözü bana isabet eder diye Resulullah (s.a.v.) olan hayâmdan cehennemi tercih ederdim."*

34b-36b: *"Hizbü'l-Felahü'l Es-Seyyidena İmam-ı Ali Aleyhisselam"* başlıklı bir yazı. Bu yazı Hz. Ali (r.a.)nin Cenab-ı Hakkı sena ederek yapmış olduğu münacattan ibarettir.

36b: Yazı Besmele-i Şerif ile başlamakta ve hemen ilk satır Farsça olup devamında ayet-i kerime gelmektedir. Cinlerle ilgili bir yazıdır.

37a-b: Manzum bir parçayla başlayıp devamında nesir gelmektedir. Manzum olan kısım Efendimize ve zürriyetine yapılan bir "salât u selam"dır. Nesir kısmında ise istigase (yardım isteme) vardır.

38a: Nazım ve nesir karışık bir yazı. Yazıda Hz. Ali Efendimize ait bir söz var. Yazıda mealen Allah'ın akılla kavranamayacağı, Allah'ın göz ile görülmeyip ancak kalple idrak edileceği anlatılmaktadır.

38b: Peygamber Efendimize ait bir Hadîs-i Şerif var. Mealen şöyledir: *Peygamberimiz (s.a.v.) buyurdular ki: Eğer bir kişinin diğer bir kişiye secde etmesini emretmiş olsa idim karının kocasına secde etmesini emrederdim.*

Hüseyin Fahreddin Dede *"Hatib ve Tıbyan Tefsir-i şeriflerinde* ***'Er-ricalü kavvamune ale'n-nisa'*** *ayet-i kerimesinin tefsirlerinde işbu hadîs-i şerif mesturdur."* diyerek bu Hadîs-i Şerif'i nerden aldığını da belirmiştir.

39a: ***"Mısır Mevlevîhanesi postnişini Arif-i billâh Eş-Şeyh Azmî Dede Efendi-zade Ahmed Dede Efendinin makale-i hekimanesidir."*** başlıklı bir yazı. Yazının içeriğinde ayetlerden iktibas edilmiş hikmetli sözler, manalı sözler ve kibar-ı kelamlar vardır. Ayrıca sonunda salâvat yer almaktadır.

56b-57a: Nesir ve nazım karışık bir yazıdır. Ağırlıklı olarak nazımdır. Yazı İmam-ı Zemahşerî'nin İmam-ı Gazalî'ye **"Er-Rahmanü'l Ale'l-arş-istiva"** ayet-i kerimesinin manasını sormasını ve İmam-ı Gazalî'nin cevabını anlatmaktadır.

57b: Nazım ve nesir karışık bir yazı yer almaktadır. Bir Arabî'nin nükteli bir anısı anlatılmaktadır.

58a: Lokman Hekim ve İbn-i Sina'ya ait sözler ve devamında kibar-ı kelam vardır.

58b: Nebban Et-Tufeylî'ye ait nükteli bir anı anlatılmaktadır.

59a: ***"Hatib-i Yahya Alî-i Ulema-i Zaman"*** başlıklı bir yazı. Yazıda Yahya İbn-i Muarız Er-Razi'nin kendi zamanının ulemasına söylediği bir söz vardır.

Sayfanın diğer paragrafında ise Kisra'nın Eyvanı'nın dört direğinde yazılı olan manzum bir parça var.

60a: Sayfa üç paragraftan oluşmaktadır.

Birinci paragrafta kaza ile kader arasındaki fark anlatılıyor.

İkinci paragrafta üç fakirlikten bahsediliyor. Buna göre birinci fakirlik Allah'a ihtiyaç olunup başkalarına ihtiyaç olunmayan; ikinci fakirlik Allah ile birlikte başkalarına da ihtiyaç olunan; üçüncü fakirlik ise sadece başkalarına ihtiyaç olunandır.

Üçüncü paragrafta imanın dört kısım üzerine olduğu anlatılıyor. Birincisi meleklerin imanı; ikincisi peygamberlerin imanı; üçüncüsü müminlerin imanı; dördüncüsü ise ret olunan iman (münafıkların imanı)dır.

71b: Muhyiddin-i Arabî'nin "Fütuhat" adlı kitabından alınmış iki paragraf yazı vardır.

72a: Peygamber Efendimize ait iki dua vardır. Bu iki dua da şifa duasıdır. "Meşarik" adlı kitaptan alınmıştır.

Sayfanın sonunda da Peygamber Efendimizin bir hadîs-i şerifi var. Hadîs-i şerif "Din kolaylıktır…" diye başlamaktadır.

80a: Hz. Ömer (r.a.) Efendimizden rivayet edilen bir hadîs-i şerif mevcuttur.

81a: ***"Hazret-i İmam Hasan Aleyhisselam Efendimiz hin-i irtihallerinde birader-i … Hazret-i İmam Hüseyin Aleyhisselam Efendimize olan vasiyetleridir."*** başlıklı bir yazı var. Yazı hilafet ile ilgilidir. Kısaca şu meyandadır: *Allah biz Ehl-i Beyt'e hilafet ile nübüvveti tutmamıştır.*

82a: Abdullah İbn-i Ömer'den rivayet olunan bir Hadis-i Şerif vardır. Mealen şöyledir: "Yüze tokat atmayın. Çünkü Allah buyurdu ki: Allah Âdem'i Rahman suretinde yarattı."

83a: Aristotales'e ait bir söz mevcut.

95b: **"Nikâh Hutbesi"** başlıklı bir yazı mevcut.

96a: ***"Hizbü'l Felah İçün İcaze Sureti Istıfa"*** başlıklı bir yazı mevcut. Bu yazı Hüseyin Fahreddin Dede'ye aittir.

96b-98a: Hüseyin Fahreddin Dede'nin Medine-i Münevvere Mevlevî şeyhi Şeyh Seyyid Ali Molla Dede'ye verdiği hilafetnâmenin sureti mevcuttur.

107a: Hz. Ali Efendimizin "Nehcü'l Belaya" adlı kitabından alınmış ***"Mikrop Hakkında"*** başlıklı bir yazı mevcut.

107b-108a: ***"Hazret-i Nuh Aleyhisselam'ın nübüvveti kavmine veya umuma oluğuna dair bahis"*** başlıklı bir yazı var. İsmail Hakkı Bursavî'ye ait Tefsir-i Ruhü'l- Beyan adlı eserden alınmış."

Mecmuada değişik birçok şey daha vardır. Bunlardan birisi de Ebcet hesabıyla birbirini tutan sözler. Dede bazı sözlerin ebcet hesabıyla birbirini tuttuğunu tespit etmiş ve bunları Mecmua'sına kaydetmiştir. Bu sözleri tablo halinde şöyle gösterebiliriz:[179]

4. Ba'żı A'dād-ı Muvāfiḳ

Velādet-i Ḥażret-i Mevlānā	604	'Aşḳ-ı Ṣamed	604
Rıḥleteş	672	Sulṭān-ı 'Āşıḳān	672
Müddet-i 'Ömreş	68	Niyāz	68
Velādet-i Sulṭān Veled	622	'Aşḳ Ḥayy Ṣamed	622
Rıḥleteş	713	Veled Sulṭān-ı 'Āşıḳān	713
Müddet-i 'Ömreş	91	Kāmil	91
Allāh	66	Vekīl	66
Vücūd	19	Vāḥid	19
Muḥammed	92	Emān	92
Ḥubb-ı Muḥammed	102	Īmān	102
Resūl	296	Reh-nümā	296
Rabb	202	Muḥammed 'Alī	202
'Alī	110	Be-ḥakk	110
Gül-i Muḥammedī	152	Evlād-ı 'Alī	152
İbrāhim	259	Gül-zār	259
Efḍal-ı Aṣḥāb	1013	Ḳāli'-i Ḥabīr	1013
'Alī-i Velīyyulāh	222	Ḥaydar	222
Mevlevī	92	Maḥbūb-ı Dil	92
Nūr	256	Nehār	256
'Alī	110	Vücūd-ı Kāmil	110
Ka'be	97	Āb-ı Zemzem	97

[179] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s. 86b-88a

Deryā	215	Ṭāhir	215
Nūḥ	64	Nācī	64
Ṣabāḥ	101	Mesā	101
‘Abd	76	Günāh	76
Dünyā	65	Ḥüzn	65
Ḳadīr	304	Yigirmi yedi	304
Tevbe	413	Peşīmānī	413
Göñül	76	Dīvāne	76
Ṭıbb	11	Devā	11
Maḥbūb	58	Nāz	58
‘Ālim	141	Fānī	141
Çarḫ	803	Ḫarāb	803
Semā‘	171	Ṣafā	171
Naḳşıbend	516	Mektūm	516
Fevt	486	Sükūt	486
Dārü’l-ḳarār	767	Gür-istān	767
Giden gelmez	180	Gelen bilmez	180
İsm	101	Semā’	101
Ṣāḥib-i zamān	199	‘Ālim-penāh	199
Pādişāh	313	Ceyş	313
Seyf	150	Sulṭān	150
Ehl-i kerem	296	Nām-dār	296
Kerīm	270	Nīk-i nefs	270
Ṣūfī	186	Kāse-līs	186
Nemrūd	300	Küfr	300
Bed-nefs	196	Mel‘ūn	196
Mu‘āviye	132	Ḫüsr-nihād	132
Yezīd	31	Bī-ḥayā	31
Yezīd	31	Kūh	31
Merdūd	254	Mehcūr	254

5. Nahs ve Said Aylar Tablosu[180]

Mim	1	Ayın	17
Ha	2	Vav	18
Be	3	Dal	19
Kef	4	Lam	20
Ye	5	Ye	21
Re	6	Elif	22
Ayın	7	Lam	23
Ye	8	Be	24
Hemze	9	Dat	25
Vav	10	Dal	26
Elif	11	Elif	27
Kef	12	Lam	28
Fe	13	Elif	29
Hemze	14	Mim	30
Lam	15	Lam	31
Te	16		

“Her māhıñ ibtidādından bu raḳam üzere ta‘dād itmeli noḳṭalı hurūfa teṣādüf iden eyyām naḥs, noḳṭalı hurūfa teṣādüf idmeyen eyyām sa‘īddir.”

[180] Hüseyin Fahreddin Dede, FM, s. 101b

B. MEVLEVÎ-MEŞREP ŞAİRLERE AİT METİNLERİN İNCELEMESİ

1. Mevlevî-meşrep Şairler ve Şiirlerine Ait Tablo

ŞAİR ADI	ŞİİR ADEDİ VE NAZIM ŞEKLİ	VARAK NUMARASI
Aḥmed Celāleddīn Dede	1 Kıt'a, 1 Tahmis	26b;104b-105a
Arāmī Dede	1 Müfred	51a
ʻArżī Dede	1 Rübai	23a
ʻAvnī Beg	2 Gazel, 3 Natamam gazel, 4 Nazm, 7 Müfred, 2 Matla 1 Kıta	23b; 27b; 28ab; 45a; 46b; 47a-b; 48a; 108b
ʻAzmī Dede	1 Rübai	56a
Celāl Paşa	Tahmis	91a-b
Cevrī Dede	1 Müfred	50b
Çeñgī Yūsuf Dede	1Kıta,1 Matla	23a
Dervīş Bülendī Mevlevī	1 Rübai	56a
Derviş Niyazī El-Mevlevī	Tahmis	89b-90a-b
Ebūbekr Çelebi	1 Matla	51a
Enīs Dede	1 Müfred	50b
Esrār Dede	1 Gazel	21a
Faṣīḥ Dede	1 Gazel	20b
Ġavşī Dede	1 Gazel	20b
Ḥācı Rātib Beg	2 Gazel 4 Beyit	27a; 47b 42a;45a;48a;54b
Ḥasan Emīr Dede	1 Matla	51a
Ḥasan Naẓīf Dede	3 Gazel, 1 Natamam gazel, 1 Kıta, 2 Rübai, 1 Matla	19a-20a
Ḥażret-i Sulṭān Dīvānī	2 Gazel	18b
Hemdem Çelebi	1 Müfred	47b
Ḥikmet Beg	1 Müfred	47a

Kāmī Abdāl Dede	1 Matla	51a
Meḥmed Memiş Dede	1 Rübai	23a
Naḥīfī Efendi	1 Gazel	27a-b
Nakşī Dede	1 Rübai	23a
Nāşır ᶜ Abdülbāḳī Dede	1 Gazel	21a
Nāẓım Beg	1 Matla, 1 Murabba, 1 Kıta	33b; 34a; 56a
Nesīḫ Efendi	1 Rübai	44b
Rāsiḫ Efendi	1 Kıta	26b
Ṣābir Parsā Dede	Tahmis	22a-22b
Siyāhī Muṣṭafā Dede	1 Gazel, 1 Matla	23b
Sīne-çāk Yūsuf Dede	2 Gazel	21b-22a
Şehlā Dede	1 Rübai	51a
Şeyḫ Ferīd Efendi Yeñişehrī	2 Müfred	42a
Şeyḫ ᶜOsmān Şemsī Efendi	1 Nazm	44b
Veled Çelebī	1 Gazel, 1 Müfred	33b;34a
Yeñişehirli Belīġ	1 Rübai, 1 Müfred	34a

2. Nazım Şekilleri Tablosu

NAZIM ŞEKLİ	ADEDİ
Gazel	18
Natamam gazel	4
Kıta	3
Rübai	15
Matla	9
Müfred	19
Tahmis	3
Murabba	1

IV. BÖLÜM

MECMUADAN SEÇME METİNLER

A. MEVLEVÎ-MEŞREP ŞAİRLERE AİT ŞİİRLER

1. Ḥażret-i Sulṭān-ı Dīvānī Ḳuddise Sırruh[181]

1

Mef'ūlü Fā'ilātü Mefā'īlü Fā'ilün

1 Pertev ki şevḳ-ı şem'-i ruḫ-ı yārdan gelür
Bir lem'adır tecelli-i dīdārdan gelür

2 Ṭab'ım çerāġı Ḳāsım-ı Envārdan yanar
Būy-ı fenā dimāġıma aṭṭārdan gelür

3 Tenhāda şu yirine içer bādeyi velīk
Gördün mi kāfiri bizi inkārdan gelür

4 Nuḳl-ı şarāb meclis-i mey de yeter baña
Şol ḫūn-ı dil ki dīde-i ḫūn-bārdan gelür

5 Başda külāh şu'lesidir dūd-ı āhımıñ
Mevlāyidir ki Ḥażret-i Ḫünkārdan gelür

6 Āzāde-ḫāṭır olma Semā'i-i bī-dile
Mestānedir ki ḫāne-i ḫummārdan gelür

[181] Dîvâne Mehmed Çelebi: (XVI. a.) Mutasavvıf şair. Bâlî Mehmed Çelebi'nin oğlu. Mevlevî tarikatını yayanların başında gelmektedir. Babası daha sağlığında kendisini Afyonkarahisar Mevlev3ihânesi şeyhliğine tayin etti. Şiirlerinin çoğunda Semâî mahlasını kullanmıştır. Mevlevî mukabelesindeki rumuzlardan bahseden bir mesnevîsinde Dîvânî mahlasını kullanmış olduğundan Sultan-ı Dîvânî olarak da anılmaktadır. *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi C. 2, s. 351–35, Dergah Yay., İstanbul 1986*
1. FM. 18b

Velehu Ḳuddise Sırruhu'l-Azīz

2

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Ne 'aşḳa ṣabr ider oldum ne 'aḳl ile yārım
Ne kārı başa çıḳardum ne bellü bī-kārım

2 Kemāl-i luṭf ile cānān vefāda bende cefā
Ne çāre oldı viṣāle ne bellü nā-çārım

3 Ne derd çekmege rāżı ne isterem dermān
Ne ṣıḥḥat üzreyem el-ḥaḳ ne ṣāf bīmārım

4 Belā-yı 'aşḳ ile ḥaḳḳā ki n'oldıġım bilmem
Bu añlanur elemümden ki 'āşıḳ-ı zārım

5 Semā'i gibi ben ol bī-ḫodem ki 'ālemde
Ne keyf ile mütekeyyif ne mest-i huşyārım

2. Sīne-çāk Yūsuf Dede Ḳuddise Sırruh[182]

3

Fā'ılātün Fā'ilātün Fā'ılātün Fā'ilün

1 Ruḫlarıñ ḥırzında ẓāhir olalı sī vü dü ḫaṭ
Ādeme ta'līm olan esmā bilindi bī-nuḳaṭ

[182] Sineçâk Yusuf Dede: (Yenice Vardar? – İstanbul 1546) Mutasavvıf şair. Ünlü divan şairlerinden Yenice Vardarlı Hayretî'nin kardeşidir. İlmiyede iken tasavvufa meylederek Gülşenî tarikatına girmiş daha sonra Mevleviliğe intisap etmiştir. Vahdet-i vücutçu bir şair olan Sineçâk Yusuf Dede Melamî-meşrep bir şairdir. *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 8, s. 62, Dergah Yay., İstanbul 1986*
2. FM. 18b
3. FM. 21b

2 Tāze ruḫlardan beni men‘ itme zāhid çün resūl
Didi gördüm Rabbimi fī-sūret-i ṣabb-ı ḳaṭaṭ

3 İstivā-yı vech-i ādemden ‘ubūr iden bilür
Kim ne vech ile olupdur ümmet-i Aḥmed vasaṭ

4 Göñlümüñ nārına nisbet bir şerer nār-ı cahīm
Gözlerim yaşına göre ḳaṭredir Ceyhūn u Şaṭ

5 Kiminiñ dünyā merāmı kiminiñ ‘uḳbā durur
Yūsufuñ sensiñ merāmı iki ‘ālemde faḳaṭ

Velehu Ḳuddise Sırruh

4

Fā‘ılātün Fā‘ilātün Fā‘ılātün Fā‘ilün

1 Ḥamdü lillāh ol dür-i yektāyı bildim neydügin
Bir nem içinde yedi deryāyı bildim neydügin

2 Zülf-i kāfir-kişi andan bend uraldan boynuma
Ḳaysı Mecnūn eyleyen Leylāyı bildim neydügin

3 ‘Aşḳ cārūbiyle göñlüm ḫānesin pāk ideli
Ḥaḳ evimdir didigi me’vāyı bildim neydügin

4 Çünki gördüm yirde vü gökde Ḫudādan ġayrı yoḳ
Ādem imiş anladım ‘anḳāyı bildim neydügin

5 Vech-i ādemde oḳuyup otuz iki āyeti
Ādem oldum ‘alleme’l- esmāyı bildim neydügin

4. FM. 22a

6 Ḳef he yā ‘ayn ṣaddıñ anladım ma‘nāsını
Ya‘ni mermūzāt-ı mā evḥāyı bildim neydügin

7 Çünki bildim lā vü illā ile ṣūfī bitmez iş
Yūsufı lā eyleyüp illāyı bildim neydügin

3. Cevrī Dede[183]

5

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

Ka‘be-i ḳalbüñi ṭavāf eyle
Ki bu Ḥaccuñ ṣafāsı ‘ömre sürer

4. ‘Arżī Dede[184]

6

Mef‘ūlü Mefā‘īlü Mefā‘īlü Fe‘ūlün

Ey dāġlarını sīnesine zīnet iden
V'ey dīdelerin bāġ-ı gül-i ḥasret iden
Elbette ider şāhid-i ma‘nāya ḳarīn
Āyīne-i hicrāna seni ṣūret iden

[183] Cevri Dede (İbrahim Çelebi):(İstanbul ?- 1654) Şair ve hattat. Medrese tahsilinden sonra Divan-ı Hümayun kâtipliği yaptı. Tezkirelerde hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur.*Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 2, s.58–59, Dergah Yay., İstanbul 1986*

[184] Arzî Mehmed Dede: (Antep? – İstanbul 1664) Divan şairi. Medrese tahsilinden sonra bir müddet naiplik yaptı. Galata mahkemesinde başkâtip iken Galata Mevlevîhânesi şeyhi Âdem Dedeye intisap etti. Şeyhinin vefatı üzerine postnişinliğe tayin edildi(1652). *Age., C. 1, s.168, Dergah Yay., İstanbul 1986*
5. FM. 50b
6. FM. 23a

5. Ārāmī Dede[185]

7

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Naḳş-ı rūyuñ ey şanem bir rütbe ṣūret virdi kim
Ḫāne-i dil bir ulu büt-hāne şeklīn baġlamış

6. Çeñgī Yūsuf Dede[186]

8

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

Taṣavvurumda olan naḳş-ı ḥāl-i ‘anber bu
Derūn-ı dilde olan dāġ-ı māh-tāb gibi
Ġarīḳ-i lücce-i baḥr-i ḥayātıyam yāriñ
Libās-ı ten arada vāḳı‘ā-ḥicāb gibi

9

Mef‘ūlü Mefā‘īlü Mefā‘īlü Fe‘ūlün

Bir sīnede kim nār-ı maḥabbet eseri yoḳ
Ẓulmetdedür ol nūr-ı Ḫudādan ḫaberi yoḳ

[185] Aramî Dede (Tireli): (16. a) Divan şairi. Mevlevi tarikatına intisap etti. Aramî Ahdî Tezkiresi'nin yazıldığı tarihte (1630) tanınmış bir şairdir. *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi., C. I, s. 150, Dergah Yay., İstanbul 1986*

[186] Çengî Yusuf Dede: (Konya ? – İstanbul 1669) Mutasavvıf şair. Konya Mevlevîhânesi'nde Bostan Dedenin yanında yetişti. İstanbul'a geldi ve Galata Mevlevîhânesi şeyhi Âdem Dedenin hizmetinde bulundu. Musikişinas idi, çok iyi ney çalıyordu. Bir süre sonra tekkenin neyzenbaşısı oldu. Beşiktaş Mevlevîhânesi Hasan Dedenin damadı oldu. Bir süre sonra aynı tekkenin şeyhliğini yaptı. Şeyhülislam Esad Efendinin Atrabu'l- Asarı'nda "cenk" çaldığı için Çengî Yusuf Dede diye şöhret kazandığı söylenmektedir. *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 2, s. 616–617, Dergah Yay., İstanbul 1986*

7. FM. 51a
8. FM. 23a
9. FM. 23a

7. Şehlā Dede[187]

10

Mef'ūlü Mefā'īlü Mefā'īlü Fe'ūlün

Her bār ki zā'ir-i kilīsa olurum
Sen māhı görüp vālih ü şeydā olurum
Ben ṣūret-i bī-cāna daḫi iḳbāl it
Āġūşum açup ben de çelipā olurum

8. Aġā-zāde Meḥmed Dede Efendi Ḳuddise Sırruh Ḥażretleriniñ ġazellerine hemşīre-zādeleri Ṣābir Parsā Dede Efendiniñ taḫmīsleridir[188]

11

Fā'ılātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1
Cilve-i envār-ı z̲āta maẓhar u meclā bizüz
Aç gözün dervīş kim dünyā vü mā-fīhā bizüz
Ṣūretā insānuz ammā 'ālem-i kübrā bizüz
"Vāriṣ-i 'ilm-i ledünnī 'ālem-i ma'nā bizüz
Vāḳıf-ı sırr-ı rumūz-ı 'alleme'l-'esmā bizüz"

[187] Şehla Dede: (Meyyal Mehmed Efendi) (Ankara? – İstanbul 1669) Mutasavvıf şair. Kaynaklarda belirtildiğine göre bir âlimin oğlu idi. Tahsilini tamamlayarak Mevleviliğe heves etti. Galata Mevlevîhânesi'nde medfundur. Türkçe şiirlerinde Meyyal, Farsça şiirlerinde Şehla mahlaslarını kullanmıştır. *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 6, s. 324, Dergah Yay., İstanbul 1986*

[188] Sabir Mehmed Dede (Parsa): (Gelibolu ? - 1680) Mutasavvıf şair. Gelibolu Mevlevîhânesi şeyhlerinden Ağazâde Mehmed Dedenin kardeşi Mustafa Efendinin oğlu. Amcasının vefatı üzerine şeyh oldu. Minkarîzade Yahya Efendinin teşvikleri ile bir ara mollalığa döndü. Bosna ve Filibe'de kadılık yaptı. Daha sonra yeniden şeyhliğe başladı. Âlim, musikiye vakıf, hattat bir şairdi. *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi, C. VII, s. 384, Dergah Yay., İstanbul 1986*
10. FM. 51a
11. FM. 22a-b

2

Ṭolṣa esrār-ı ḥaḳīḳatle n'ola dünyā evi
Feyż-i Mevlānā ile keşf oldı sırr-ı Mesnevī
Āgeh ol ey ārzū-mend-i nikāt-ı ma'nevī
"Bizdedür sırr-ı Muḥammed nuṭḳ-ı pāk-ı Mevlevī
Maḫzen-i genc-i İlāhī ṣāḥib-i esmā bizüz"

3

Āsmān-ı 'ālem-i rūḥuñ münevver māhıyuz
Pādişāh-ı mülk-i ma'nānıñ temāşā-gāhıyuz
Nükte-i erbāb-ı 'aşḳıñ mū-be-mū āgāhıyuz
"Faḳr ile faḫr eyledük mülk-i ḳanā'at şāhıyuz
Lā-übālīyüz egerçi 'ārif-i dānā bizüz"

4

Biz ki olduḳ cān u dilden bende-i āl-i 'abā
Olmazız dergāh-ı ehl-i beytden bir dem cüdā
Maẓhar-ı elṭāf idüp çünküm bizi itdi Ḫudā
"Bende-i evlād-ı Ḥaydar ḫāk-i rāh-ı Muṣṭafā
Murṭażānıñ 'āşıḳıyuz çāker-i zehrā bizüz"

5

Sırrımızda cilve-ger oldı ruḫ-ı cānānımuz
Şükr kim ma'lūm idindük derdümüz dermānumuz
Ḥüccet-i Ḥaḳdır bizim her nefḫa-i efgānımuz
"Bende-i Mollā-yı Rūmuz Mesnevī bürhānımuz
Sālik-i rāh-ı ḥaḳīḳat vāṣıl-ı Mevlā bizüz"

6

Çün celāl ile cemāl İlāhe maẓhar nuṭḳumuz
Zehrdür düşmenlere aḥbāba Kevser nuṭḳumuz
Dinleyüp nola helāk olsa 'adūlar nuṭḳumuz

"Münkir-i āl-i 'abāya tīgdür her nuṭḳumuz
Kāhir-i a'dā-yı dinüz seyf-i Mevlānā bizüz"

7

Gerden-i cāna 'ubūdiyet olaldan bendemüz
Dā'imā terġīb-i rāh-ı 'aşḳ oldı pendümüz
Gör ne dir Ṣābir bizüm sulṭān-ı devlet-mendümüz
"Ḥażret-i Sulṭān-ı 'aşḳa ḳavl idelden kendümüz
Fırḳa-i Nācīden olduḳ 'urvetü'l-vüṣkā bizüz"

9. Ṭarīḳati Ḥasan Emīr Dede[189]

12

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

Dimişler la'liñ içün ḳande beñzer
Ḫaṭā itmişler anı ḳande beñzer

10. Ġavşī Dede Ḳuddise Sırruh[190]

13

Mef'ūlü Fā'ilātü Mefā'īlü Fā'ilün

1 Dilber 'izār rengini kim verde gösterir
Gül 'andelībe rūyını ḫūy-gerde gösterir

[189] Hasan Emir Dede (Tarikatî): (Konya ? — 1689) Mutasavvıf şair. Dinî ve dünyevî ilimlerde kendini yetiştirdi. Çelebi Abdulhalim'den çok istifade etti. Mevleviliğe intisap edişinden sonra tarikata olan hizmetleri ve bağlılığı sebebiyle dervişler arasında Tarikatî ismiyle şöhret buldu. *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 3, s. 34–35, Dergah Yay., İstanbul 1986*

[190] Gavsî Dede: (İstanbul ? — 1697) Mutasavvıf şair. Asıl ismi Ahmed. Yazıcızâde ailesine mensup. Nayî Osman Dedenin kayın pederi idi. İyi bir tahsil gördü. Selanik kadısı İmamzâde Efendinin yanında naiplik vazifesinde bulundu. Bilahare Bursa'ya giderek Mevlevihane şeyhi Salik Dede'ye intisap etti. Onun vefatı üzerine İstanbul'a döndü. Daha sonra Galata Mevlevîhânesi'ne şeyh oldu. Aynı vazifede iken vefat etti. Divanı vardır. *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi., C. III, s. 290–291, Dergah Yay., İstanbul 1986*
12. FM. 51a
13. FM. 20b

2 Pīçīde ṣanmañuz ruḫ-ı āl üzre zülfüni
Ī‘cāz-ı hüsni sünbüli āzürde gösterir

3 Çeşminde tāb-ı ‘aşḳı nihān olmaz ‘āşıḳuñ
Ṣāfī şarāb kendüyi sāġarda gösterir

4 Dilber şarāb-ı nāb ile ḫūy-gerde-rū olsa
Āteşle ābı ḥāṣılı bir yirde gösterir

5 Ġavṣī daḳīḳa-i hüneri ‘arż ider mi dil
Dāġ-ı derūnı dehre ne bir ferde gösterir

11. Faṣīḥ Dede Ḳuddise Sırruh[191]

14

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

1 Sākī ki ‘aks-i rūyını sāġarda gösterir
Āteşle ābı ḥāṣılı bir yirde gösterir

2 Ruḫsārı üzre sāye-i zülfi düşüp çü dūd
Ol şem‘-i bezm-i ḥüsni siyeh-çerde gösterir

3 Gül-berg üzre sünbül-i ġarrā ṣanur gören
Kāküllerin ki yār-i ruḫ-ı terde gösterir

[191] Fasih Ahmed Dede: (? – İstanbul 1699) Divan şairi, hattat. Dukakinzâdelerdendir. Köprülüzade Fazıl Ahmed Paşanın hazine kâtipliğini yaptı. Daha sonra Galata dergâhında Gavsî Dedeye intisap ederek Mevlevî oldu. Devrin tanınmış hattatlarından olan Ahmed Dede talik üzerinde usta idi. Minyatür yapar, hat dersi verirdi. Kabri mevlevîhânededir. *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 3, s. 160, Dergah Yay., İstanbul 1986*
14. FM. 20b

4 Yir yir felekde necm-i leṭāfet midir yahud
Ol meh ‘izār-ı pākini ḫūy-gerde gösterir

5 Bilmez ki dāġına ne maḥal ‘arż ide Faṣīḥ
Geh dilde geh cigerde gehi serde gösterir

12. Siyāhī Muṣṭafā Dede Ḳuddise Sırruhu’l-Azīz[192]

15

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Ben ol sebūk-rev-i deşt-i fenāya hem-pāyım
Nişīn-i kūh-ı ḳanā‘at nedīm-i ‘anḳāyım

2 Kilīd-i genc-i ma‘ārif müsellem oldı baña
Serīr-i memleket-i ma‘naya çü-Dārāyım

3 Sebū-be-dest-i elestim mey-i belī nūşum
Şikeste-şīşe-i hūşum ki mest-i esmāyım

4 Sikender olsa da nādāna ser-fürū itmem
Cenāb-ı der-geh-i Mollāya çün cebīn-sāyım

5 Siyāhi gibi olınca ġarīḳ-i baḥr-i siyāh
Füsūn-ı sihr ü beyānda dem-i Mesīḫāyım

---

[192] Siyahî Mustafa Dede: (Kıbrıs? – Lefkoşa 1710) Mutasavvıf şair. Dânişî Ali Dedenin Lefkoşa Mevlevîhânesi şeyhliği sırasında onun yanında yetişti. Gelibolu Mevlevîhânesi şeyhliği yaptı. Esrar Dede Tezkiresi’nde Divan’ı olduğu kayıtlıdır. Devrinde fevkalade saygı gören bir zat olup (Şeyhü’l-Meşayih) lakabı ile anılmıştır. *Türk Dili Edebiyatı Ans., C. 8, s. 26, Dergah Yay., İstanbul 1986*
15. FM. 23b

Velehu (K.S.)

16

Hüveydā olalı ḫaṭṭ-istivā farḳ-ı külāhumda
‘Aliyyül-veş istivā sırrın bulalı kıble-gāhumda

13. Meḥmed Memiş Dede Ḳuddise Sırruh[193]

17

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

Gülmez mi ey göñül saña bir dem ferāġ-ı dāġ
Olmaz mısın bu sūziş ile bī-dimāġ-ı dāġ
Şāh-ı diyār-ı ‘aşḳa ne lāzım ḫadem ḫasem
Besdir aña serindeki tūġ-ı otāġ-ı dāġ

14. Enīs Dede[194]

18

Mefā‘īlün Mefā‘ilün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

Ṭoḳunsun tek hemān la‘l-i nemek-rīzüñ leb-i cāma
Ḳatarsañ bāde-i nāba nemek ḳat ḳat ḫelāl olsun

[193] Şeyhî Memiş Dede: (İstanbul ? – 1723) Mutasavvıf şair. Eyyubî Mehmed Efendi diye de tanınır. Beşiktaş Mevlevîhânesi’nde Yusuf Dede yanında yetişti. 1670’de aynı dergâha şeyh oldu ve bu makamda 56 sene kaldı. *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi, C.8, s. 148, Dergah Yay., İstanbul 1986*

[194] Enîs Receb Dede: (? - 1734) Mutasavvıf şair. Gülşenî tarikatına bağlı Derviş Halil’in oğlu. İstanbul’a gelerek tahsile başladı. Bir müddet sonra tekrar Edirne’ye dönerek Edirne Mevlevîhânesi şeyhi şair Neşâtî’ye intisap etti. Tekrar İstanbul’a geldi. Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Kârî Ahmed Dede (öl. 1667)ye bağlandı. Mesnevî derslerine devam ederek Yenikapı Mevlevîhânesi’ne mesnevîhan oldu. Şeyhi vefat edince Kasımpaşa Mevlevîhânesine geçti (1667). Daha sonra Edirne’ye dönerek Neşâtî’den boşalan Edirne Mevlevîhânesi şeyhliğine getirildi. Altmış seneye yakın şeyhlik yaptı. Mevlevî şeyhleri içinde en uzun ömürlü ve en çok müridi olarak tanındı. Enîs Receb Dede şeyhliği yanında hatta ondan daha fazla şairliği ile tanınır. *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedsi, C. 3, s. 48-49, Dergah Yay., İstanbul 1986*

16. FM. 23b
17. FM. 23a
18. FM. 50b

15. Naḥīfī Efendi[195]

19

Mef'ūlü Fā'ilātü Mefā'īlü Fā'ilün

1 Ḥussād-ı 'aṣrıñ itme naẓar güft-gūsına
Şīr iltifāt ider mi kilābıñ ġulüvvüsüne

2 Bir başıñ ile 'āleme sulṭān iken meded
Ser-dāde olma cāh-ı cihānıñ rü'üsüne

3 Bir dest-i būseñ itmek içün nev-niyāzlar
Ġayrıñ revā mı vaḳf olasıñ pāy-būsuna

4 Lāzım degil 'ināyeti ehl-i tekebbürün
Baḫş eyledim 'aṭāsını vech-i 'abūsuna

5 Dünyā-pereste keşf-i ḥaḳāyıḳ sezā degil
Zemzem ḳomaḳ revā mı şarābıñ sebūsına

6 Mersiye-i Sikender-i Dārāyı şerḥ ider
Ṭut gūş u hūşu şāhlarıñ ṭabl u kūsına

7 Rif'at meger tevāżu' ile hem-'inān imiş
Serviñ çemende eyle naẓar ser-fürūsına

8 Dāmād-ı bī-şomār ile iftiḫār heb
Zāl-ı zamāneniñ naẓar itme 'arūsuna

[195] Nahifî Süleyman Dede: (İstanbul 1640-45 - 1738) Divan şairi. Abdurrahman adlı bir yeniçerinin oğlu. Arapça ve Farsça yanında, eserlerinde görülen ilmi seviye ile iyi bir tahsil yaptığı anlaşılıyor. Konya'da Çelebi Bostan Efendiye intisap ederek Mevlevî oldu. *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 6, s.498, Dergah Yay., İstanbul 1986*

19. FM. 27a-b

9 Oldı tüfeng bāde-keş hūn-ı merdümān
Ḳurşun aḳıtsalar nola nāy u gelūsına

10 Nefs ü hevā ki düşmen-i dīrīnedir saña
Fırṣat virir mi ‘āḳıl olan hiç ‘adūsına

11 Encāmı ḫāk olursa Naḥīfī bu ‘ālemiñ
Ṭobraḳ hezār levm eyle her ārzūsuna

16. Yeñişehirli Belīġ[196]

20

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Ḳa‘bedir merdümiñ çeşmi ki eṭrāfında
Müje ḫuccāca bedel secde-künān baġladı ṣaf

21

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

Ṣanmayıñ şimdi bendedir göñlüm
Bir şeh-i ḫüsne bendedir göñlüm
Ḳıl nevāziş anı ġarīb itme
Sevdigim çünkü sendedir göñlüm

[196] Yenişehirli Beliğ (Mehmed Emin): (Yenişehir-Fenar ? – Eski Zağra 1758) Divan şairi. İyi bir tahsil gördü. Hayatı sıkıntılar, ıstıraplar ve maddî ihtiyaçlar içinde geçen şair devrinde şöhret kazanamamıştır. Daha sonra Tanzimat devri ediplerinden Şinasi, Namık Kemal ve Muallim Naci tarafından beğenilmiş. *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi, C.1, s. 390–391, Dergah Yay., İstanbul 1986*

20. FM. 34a
21. FM. 34a

17. Ḥażret-i Ebūbekr Çelebi Ḳuddise Sırruh[197]

22

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Tār-i zülfüñ dil-i āvāreye zencīr itdim
Aḥsen-i vech ile dīvāneye tedbīr itdim

18. Esrār Dede Ḳuddise Sırruh[198]

23

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

1 Tāb-ı ruḫıñ ki ‘aksini sāġarda gösterir
Mevc-i şarābı şu‘le helkerde gösterir

2 Dil-teşne-i viṣāline ḫançer virüp cevāb
Āb-ı ḥayātı tā-leb-i ejderde gösterir

3 Gülşende ‘aks idüp ruḫuna reng-i sünbülī
Ol māh-tāb-ı nāzı siyeh-çerde gösterir

4 Bülbül çemende nāle-i ‘uşşāḳa rāst gelüp
Gül devrine figān iderek perde gösterir

[197] Ebubekir Çelebi: (? - ? 1784) Mutasavvıf şair. Mevlevî şeyhlerinden Arif Çelebi'nin oğlu olup babasının 1746'da vefatı üzerine onun yerine posta geçti ve kırk sene şeyhlik yaptı.

[198] Esrar Dede: (İstanbul 1748? — 1796) Mutasavvıf şair ve hal tercümesi yazarı. Asıl adı Mehmed. Küçük yaşından itibaren tasavvuf muhitinde bulundu. İyi bir tahsil gördü. Arapça, Farsça, Latince ve İtalyanca öğrendi. Genç denecek bir yaşta vefat etti. *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 3, s. 105-106, Dergah Yay., İstanbul 1986*

22. FM. 51a
23. FM. 21a

5 Geh dilde gāh dīdede ḳalma naẓar gözet
Rūy-i cemāl kendini her yirde gösterir

6 Esrār ‘aceb ki hasteden eyler devā ṭaleb
Zaḫm-ı derūnını dil-i pür-derde gösterir

7 Hālā cenāb-ı pāk-i Fasīhā-yı Mevlevī
Feyżin elimdeki ḳalem-i terde gösterir

19. Nāṣır ‘Abdülbāḳī Dede Ḳuddise Sırruh[199]

24

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Göñül baḳup ruḫ-ı cānāna mest olup ḳalmış
Misāl-āyīne bī-pā vü dest olup ḳalmış

2 Geçer mi dil hevesi ḫāl-i zīr-i zülfünden
Sevād-ı çīnde aḫter-perest olup ḳalmış

3 Ümmīd-i la‘l-i dilārā tehi bu ṭāli‘ nīk
Serimde bāde gibi neş’e-pest olup ḳalmış

4 Dirīġ cām-ı ümīdim yed-i te’emmülde
Hezār seng-i sitemden şikest olup ḳalmış

5 Tefekkür-i sitem-i dilber ile dil Nāṣır
Hemīşe kūşe-i ḥayret-nişest olup ḳalmış

[199] Nasır Abdulbakî Dede: (İstanbul ? – 1821) Mutasavvıf şair. Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Seyyid Ebubekir Dedenin oğlu Ali Nutku Dedenin küçük kardeşi. Aynı mevlevîhânede şeyhlik yaptı. Şair ve musikişinas idi. Ayrıca Mevlevilik hakkında etraflıca malumat veren Defter-i Dervişan adlı bir mecmuası vardır. *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 6, s. 521- 522, Dergah Yay., İstanbul 1986* 24. FM. 21a

20. Naḳşī Dede[200]

25

Ben ben degilem ben didigim sensin heb
Cānım didigim ten didigim sensin heb
Mānend-i ḳudūm sīne-gūyān oldum
Ten-i nā-tene nā-ten didigim sensin heb

21. Hemdem Çelebi[201]

26

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

Ney ile fātiḥa sırrın diyemem lakin āh
Ne ḳadar eylesem iḫfā dökülür aġzımdan

[200] Nakşî Dede (Mustafa): (Edirne ? – Kahire 1854) Mutasavvıf şair, bestekâr. Tahsilini Edirne'de tamamladı. Musiki ve hat ile meşgul oldu. Konya'ya geldi. Konya Mevlevîhânesi'nde çilesini tamamladı. 1825'te Kahire'ye gitti. Kudumzenbaşı oldu. 1838'de mevlevîhâneye şeyh tayin edildi. 16 yıl şeyhlik yaptı. *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 6, s. 506, Dergah Yay., İstanbul 1986*

[201] Hemdem Çelebi: (Konya 1807 – 1859) Mehmed Said Çelebi. Mutasavvıf şair. Mevlevî şeyhi Hacı Mehmed Emin Çelebi Efendinin oğlu. Babasının vefatından sonra yerine geçti. Kırk beş yıl bu görevde kaldı. Türkçe ve Farsça pek çok şiiri vardır. *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 4, s. 206, Dergah Yay., İstanbul 1986*

25. FM. 23a
26. FM. 47b

22. Peder-i Büzürg-varım Şeyḫ Naẓīf Dede Efendi Ḳuddise Sırruh[202]

27

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

1 Dilā ḥālāt-ı vaṣlı hem-dem-i cānān olandan ṣor
Taḥassür āteşīn pervāne-veş sūzān olandan ṣor

2 'Azīz-i Mıṣr-ı vuṣlat sūziş-i firḳat nedir bilmez
Anı tenhā-nişīn-i külbe-i aḫzān olandan ṣor

3 Seher ẕevḳin ne bilsün ḫufte-gān-ı pister-i ġaflet
Füyūzāt-ı ṣabāḥı ḥaste-i hicrān olandan ṣor

4 Görüp ḥāl-i perişānım beni bī-hūde ta'n itme
Bu emri bir de gel mülk-i dile sulṭān olandan ṣor

5 Reh-i vaṣlında cānānıñ dilerseñ cān-niṣār itmek
Naẓīfā tīġ-i 'aşḳa ser virüp ḳurbān olandan ṣor

28

Fā'ılātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Bādeniñ başında güyā tāc-ı Edhemdir ḥabāb
Yā şarāb üstünde ḳalmış dīde-i Cemdir ḥabāb

2 Eyle mestāne-naẓar sāġarda devr ü raḳṣına
Ḳubbe-i gerdūn ile güyā ki tev'emdir ḥabāb

---

[202] Hasan Nazif Dede: (? – İstanbul 1861) Hüseyin Fahreddin Dede'nin babasıdır.
27. FM. 19a
28. FM. 19a

3 Sū-be-sū memlū hevā-yı neş’e vü şādī ile
Ser-te-ser bir ‘ālem-i bī-ḫüzn ü bī-ġamdır ḥabāb

4 Naḳş-ı ber-āb oldıġın bu ‘ālemiñ taḳrīr ider
Vech-i sahbāda ‘aceb mu‘ciz-nümā femdir ḥabāb

5 Meclis-i ‘aşḳın Naẓīf oldı gözüm peymānesi
Mey sirişkim merdüm-i ḫūnīn-i dīdemdir ḥabāb

29

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1 Bize ne bister-i zer-baft ü ne kāşāne gerek
Mürg-i bīmār-ı ġāmıñ lānesi virāne gerek

2 Ne dem-i mesti-i ṣahbā ne ṣafā-yı leb-i cām
‘Āşıḳa ne mey-i gül-reng ü ne peymāne gerek

3 Heves-i ḫāk-i ser-kūyuñ idersem ne ‘aceb
Bende-i ‘aşḳ olanıñ himmeti şāhāne gerek

4 Ser-i kūyunda ṭolansam n'ola boynum büküp āh
Burada ‘āşıḳıñ evżā‘ı yetīm-āne gerek

5 Ḳara ṭaġ olsa ṭayanmazsa da ‘aşḳına Naẓīf
Kişi yaḳdıġı çerāġ üstüne pervāne gerek

---

29. FM. 19b

Velehu Ḳuddise Sırruh

30

Mef‘ūlü Mefā‘īlü Mefā‘īlü Fe‘ūlün

1 Ḥad yoḳ bizim iḥsān-ı firāvānımıza gel
Yoḳ yoḳ ne dilersen dile al yanımıza gel

2 Biz eylemeyiz ketm ile küstāḫa mücāzāt
Gel dūş be-Ḫudā ḳaçḳını dāmānımıza gel

3 Ḳayd itme ṣuçun ṭālib-i taḥḳīḳ iseñ ‘azm it
Düşmez gelene git dimek ‘irfānımıza gel

Velehu Ḳuddise Sırruh

31

Fā‘ılātün Fā‘ilātün Fā‘ılātün Fā‘ilün

Muṣḥaf-ı sırr-ı Ḫudādır ṣūret-i cānānımız
Fehm iden ma‘nasın oldı ‘ārif-i esrār-z̲āt
Zülf ü rūyı sūre-i Nūr u Duhān tefsīridir
La‘l-i ālinden kināyetdir Naẓīf āb-ı ḥayāt

32

Fe‘ılātün Fe‘ilātün Fe‘ılātün Fe‘ilün

Şeref-i ehl-i himem sikke-i Mevlānādır
Gül-i beyżā-yı kerem sikke-i Mevlānādır
N'ola her zümrede bir dürlü ‘alāmet varsa
‘İlm-i ḫayrü'l- ümem-i sikke-i Mevlānādır

30. FM. 19b
31. FM. 19b
32. FM. 20a

Velehu Ḳuddise Sırruh

33

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Kişver-i ‘aşḳ-ı Ḫudāda şeh-i istiġnāyız
Ya‘ni bī-ġavf u recā ‘āşıḳ-ı bī-pervāyız
Ser-fürū eylemeyiz kimselere biz tā kim
Rū-be-ġāk-i ḳadem-i Ḥażret-i Mevlānāyız

Velehu Kaddese Sirruh

34

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

İḫtiyār itmek içün ḫıdmet-i Mevlānāyı
Vāḳıf-ı sırr-ı ‘Alī eyledi Mevlānāyı

23. Sa‘īd Hemdem Çelebi Efendi Ḳuddise Sırruh Hażretleriniñ Dāmādları Ḫādimī-zāde Rāsiḫ Efendiniñ[203]

35

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

Bir kıṭ‘a naẓmın itdim isem Rāsiḫ ārzū
Vaṣf-ı güzīn pīr-i mua‘llā Cenābda
Pek çoḳ tecessüs eyledim ammā ki vaṣfına
Lāyıḳ lüġāt bulunmadı hiçbir kitābda

[203] Rasih Efendi: (Hadim 1822 - ?) Divan şairi. Hadim Müftüsü Ahmed Efendinin oğlu. Babasının vefatından sonra Konya'ya geldi. Abdullah Efendiden okudu. Mevlevi şeyhi Said Çelebi'ye damat oldu. Bazı yerlerde kaymakamlık yaptı. Abdülaziz devrinde (1861 – 1876) vefat etti. *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 7, s. 283, Dergah Yay., İstanbul 1986*

33. FM. 20a
34. FM. 20a
35. FM. 26b

24. ‘Avnī Beg[204]

36

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

1 Ḫayāliñle tecellā berḳ urur hışm-ı temāşādan
Ṭoġar rūḥu'l-ḳudüs yādıñla āh-ı ‘arş-peymādan

2 Eger nūr-ı ruḫuñ pertevde çeşm-i kelīm olsa
Ḥicāb-ı len terānī çāk olur berḳ-ı tecellādan

3 Naẓīr olmaz saña ey şāhid-i ḫalvet-geh-i ḳudsī
Eger Yūsuf tevellüd eylese ṣulb-i Mesīhādan

4 Ṭutardı ḫūn-ı ḥasret dāmen-i ferzend-ta‘aẓuvu
Geçdi sāye-i derd-i ruḫuñ fikr-i Züleyḫādan

5 Ṣalāt-āmūz olur ervāḥa pīr-i mekteb-i ḳudsī
Ṣudūr itdikce na‘tıñ ḫāme-i ‘Avnī-i şeydādan

37

Mef‘ūlü Mefā‘īlü Mefā‘īlü Fe‘ūlün

1 Maḥşer bizim āyīne-i keyfiyetimizdir
Ġavġā-yı ḳıyāmet ḫaber-i ḥāletimizdir

2 Ol ‘ayn-ı heyūlā-yı cünūnuz ki selefde
Mecnūn-ı belā dīde bizim ṣūretimizdir

[204] Avni Beg: (Yenişehir 1826–27 – İstanbul 1883) Divan şairi. Asıl adı Hüseyin. Yenişehir-Fenarlı Sıdkî Ebubekir Paşanın oğlu. Hüseyin Fahreddin Dedenin eniştesi. Divan edebiyatının son temsilcisi sayılır. *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi, C. I, s. 231–232, Dergah Yay., İstanbul 1986*
36. FM. 23b
37. FM. 28a

3 Ādem o peri-rū bize hiç mā'il olur mı
Şeyṭān bile rem-kerde-i ünsiyyetimizdir

4 Bir āteşe ṣaldıñ bizi ey māh-likā kim
Dūzaḫ eser-i nā'ire-i ḥasretimizdir

5 Yā yār-i belā yā ḳadeḥ-i mey-gede-i ġām
'Avnī çekelim her ne ise ḳısmetimizdir

38

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Küfr-i zülfüñ ebrū anıñ 'arż-ı āşūb eylesün
Şeyḫi deyre kāfiri miḥrāba mensūb eylesün

2 Öyle bir āteşle yan kim gelmeden yevmü't-tenād
İḫtirāḳıñ mihr-i rüst-ā-ḫīzi maḥcūb eylesün

3 Sevdigim ister misiñ kim āb u tāb-ı peykeriñ
Yūsufı çāh-ı zenaḫdānıñda Ya'kūb eylesün

39

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

1 Yāri tesḫīr idecek vā'iẓ-i fettān degilim
Vāḳıf-ı ḳā'ide-i meşreb-i şeyṭān degilim

2 Bilmem ey kāfir-i bī-dīn ne ḳaçarsıñ benden
Ben seniñ anladıġıñ gibi müselmān degilim

38. FM. 45a

39. FM. 46b

3 Bizi ādem yirine ḳorsa ḳapusunda o şūḫ
Meyl idersem ḥarem-i cennete insān degilim

40

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Ḫaste-i ‘aşḳıñ ki ḥükm-i merg-i isti‘cāl ider
Gelse istifżāra rūḥu'llāhı istiṣḳāl ider

2 Cebre’il-i tīr-i ġamzeñ çıḳsa ‘arş-ı ‘işveye
Rūḥ-ı ‘Īsā tā zemīn-i dilden istiḳbāl ider

3 Bir mehiñ derd-i tecellāsıyla berḳ-i āhımıñ
Şu‘le-i işrāḳıyān-sūz-ı kelīmi lāl ider

4 Sensin ol ‘ayş-ı nefs kim āşinā-yı ser-cān
Feyż-i rūḥu'l-ḳudüs güftārıñdan istidlāl

41

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

Peymān-i dil-berāne inanmam kefīl ile
Üftādelik ‘umūru görülmez vekīl ile
Şu çenber-girān-ı ġamı ey raḳīb-i dūn
‘Uşşāḳa beste itme uṣūl-i ṣaḳīl ile

40. FM. 47a

41. FM. 28a

42

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

Sülūk-ı rāh-ı ‘aşḳı “sümme vechūllāhdan” ögren
Ṭarīḳ-i vaḥdeti bir mürşid-i āgāhdan ögren
Deliden pend alup zencīrden bil ḳayd u ıṭlāḳı
Sebīl-i müstaḳım-i ‘iffeti gümrāhdan ögren

43

Mef‘ūlü Mefā‘īlü Mefā‘īlü Fe‘ūlün

Āyīnemi jengār-ı ḫayāl eyleme yā Rab
İdrākimi muḥtāc-ı misāl eyleme yā Rab
Çünküm iki göz virdiñ idüp cānımı bīnā
Maḥrūm-ı temāşā-yı cemāl eyleme yā Rab

44

Yā Rab celāl-ı Kibriyā ḥaḳḳıçün
Ma‘ṣūmī-i şāh-ı enbiyā ḥaḳḳıçün
Āṣām-ı ḳadīm ü cürm-i müstaḳbelimi
‘Afv eyle bütün āl-i ‘abā ḥaḳḳıçün

45

Fā‘ılātün Fā‘ilātün Fā‘ılātün Fā‘ilün

Seyr iderken ṣūret-i cān-baḫşını Meryem eger
Alsalar ‘Īsāyı āġūşundan almazdı ḫaber

---

42. FM. 28b
43. FM. 28b
44. FM. 28b
45. FM. 28b

46

Mef‘ūlü Mefā‘īlü Mefā‘īlü Fe‘ūlün

Ṣad-pāre olur ṣadme-i emvāc-ı belādan
Keştī-i emel sāḥil-i imkāna gelince

47

Mef‘ūlü Mefā‘īlü Mefā‘īlü Fe‘ūlün

Ẓannetme şafaḳdır reh-i ‘aşḳında o mihriñ
Ser-deşt-i felāketde ḳalan dāmenimizdir

48

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

Bilmem nedir bu ḫandeler ey muḍḥik-i vaḳūr
Şehzāde-gān-ı dūde-i Ḍaḥḥākdan mısın

49

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

Seniñ taṣvīr-i ḥüsn-i ekmeliñdir çehre-i Yūsuf
Cemāl-i pākiñi ta‘rīfe bundan ġayri ṣūret yoḳ

46. FM. 27b
47. FM. 27b
48. FM. 28a
49. FM. 46b

50

Mef‘ūlü *Mefā‘īlü* *Mefā‘īlü* *Fe‘ūlün*

Hiç olma ‘andelīb gülistān-ı vuṣlata
Her ġonca-meşrebiñ ki hezār āşināsı var

51

Mefā‘īlün *Mefā‘īlün* *Mefā‘īlün* *Mefā‘īlün*

Dil-i ‘ārifde bir da‘vā-yı ḥaḳ var kim ẓuhūr itse
Ene'l-bāṭıl diyüp berdār olur Manṣūr şerminden

52

Fe‘ilātün *Fe‘ilātün* *Fe‘ilātün* *Fe‘ilün*

İns ü cin taḫt-ı Süleymān gibi baş üzre ṭaşır
Cennet-kūyuña uġrarsa eger ṭabūtum

53

Fe‘ilātün *Fe‘ilātün* *Fe‘ilātün* *Fe‘ilün*

Ne ḳadar itse daḫi semt-i ḫilāfa cereyān
Yine mecrā-yı ḳadīmin bulur āb-ı iḥsān

---

50. FM. 46b
51. FM. 47b
52. FM. 47b
53. FM. 47b

54

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

‘Avni-i zārı niçün ey şūḫ itmezsiñ ḳabūl
Sīnesinde dāġ-ı ḥasret giryesinde ḳan mı yoḳ

Lücce-i baḥr-ı belādan çāresiz ḳaldıḳ dirīġ
Sāḥil-i himmette bir luṭf āşinā insān mı yoḳ

Ḫayli demdir ki be-dīdār olmadı bir şeh-suvār
‘Ālem-i (…)[205] bilmem at mı yoḳ meydān mı yoḳ

25. Mışr Mevlevī Şeyḫi ‘Azmī Dede Ḳuddise Sırruh[206]

55

Mef‘ūlü Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fā‘

Her derde virüp vücūdı giryān olmam
Eṭfāl-ṣıfat bahāne cūyān olmam
Tā zirve-i bām-ı āsumāndan düşsem
Minnet-keş-i mumīyā-yı dū-nān olmam

[205] Eksik kelime var.

[206] Azmi Dede: (Gelibolu 1815- Beyrut 1895) Gelibolulu. Mutasavvıf şair. Şeyh Ali İzzet Dedenin oğlu. Gelibolu Mevlevîhânesi postnişini oldu. Hacca gitti. Dönüşünde Mısır'da kaldı. Mısır Mevlevîhânesi'ne şeyh oldu. *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 1, s. 269, Dergah Yay., İstanbul 1986*
54. FM. 108b
55. FM. 56a

26. Aḫż-ı iḫvān-ı bā-ṣafādan edīb-i ‘ārif Ḥācı Rātib Beg Efendiniñdir[207]

56

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

1 Yā Rab ḥaḳīḳatim ile bildir baña beni
Eyle ināyetiñ ile benden rehā beni

2 Maḥv eyle varlıġıñda benim cümle varımı
Faḳr içre eyle maẓhar-ı sırr-ı ġınā beni

3 Bildir vücūd-ı vaḥdeti selb eyle benligim
Ḳıl ḳudretiñle maḥrem-i esrār-ı lā beni

4 Virmekdeyim bu hestī-i mevhūma ben vücūd
Sırr-ı fenā-yı maḥżıña ḳıl āşinā beni

5 Mücrim isem de ümmetiyim ben Ḥabībiniñ
Nefs-i le’ime itme Ḫudāyā fedā beni

6 Rātib o rütbe olmuşum ālūde-i günāh
Żanneyler ehl-i ḥaşr mücessem-i ḫaṭā beni

7 Yā Rab be-ḥaḳḳı ḳurbet-i sulṭān-ı Enbiyā
Āl-i ‘abādan eyleme bir dem cüdā beni

---

[207] Hacı Ratib Mahmud Beg: (İstanbul 1844 – 1899) divan şairi. Yenişehir- Fenarlı Hacı Şeref’in oğlu. Mızıka-yı Hümayunda yetişti. Onbaşılığa kadar yükseldi. Sonra emekliye ayrıldı. Mevlevi idi. *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 7, s. 288, Dergah Yay., İstanbul 1986*
56. FM. 27a

İḫvān-ı bā-ṣafādan Ḥācı Rātib Beg Efendi

57

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Raḥat-ı ‘ayn miḫnet ü şādī meşaḳḳātdir baña
Zilletim ‘izzetdedir rif‘at mezelletdir baña

2 Ben sürūrı ġamda endūhı ṣafāda añladım
Vuṣlat-ı dildār-ı firḳat hecr-i vuṣlatdır baña

3 Ṭurfa ḳaysı ṣanem-ḫ̆ānım geşt-i ‘aşḳda
Nāle-i nāḳūs bañg-ı ṣūr vaḥdetdir baña

4 Öyle fānīyim ki maḥvı terk itdim terki terk
Fikr-i būd endīşe-i nābūd külfetdir baña

5 Her vücūdından olur ṣūret-nümā reng-i ‘adem
‘Ālem-i imkān bir mir’at-ı ḥayretdir baña

6 Āşinā-yı vaḥşetim bī-gāne-i her āşinā
Terk-i ülfet ülfet ü ünsiyet nefretdir baña

7 Lā-beḳādır ḳalbi zīrā eylemem iḳbāle bend
Devlet-i iḳbāl iḳbāl-i ferāġatdır baña

8 İḫtirāzım iḫtirāz-ı cürmümdendir var ise
Kim günāhım cālib-i ‘afv ü şefā‘atdir baña

9 Bende-i hünkār-ı ‘aşḳım Rātib itmem ser-fürū
Çün külāh-ı Mevlevī ser-zīb-i devletdir baña

57. FM. 47b

58

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Nūr ide dirseñ eger Ḥażret-i Mevlā tābıñ
Maṭbaḥ-ı feyżine gir Ḥażret-i Mevlānānıñ

59

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

Rātib itsem nola ḳıṭmīr ile baḥs̱-ı rücḥān
Kemterīn kelb-i der-i Ḥażret-i Mevlānāyım

60

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

Köhne bināda çoḳ olur elbette mūẕiyāt
Ḥırż u emel tezāyüd ider iḫtiyārda

61

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

El baġlı sīne dāġlı gözüñ tīġ-i ġamzede
‘İyd-i viṣāl-i yāre mi ḳurbānsıñ ey göñül

58. FM. 42a
59. FM. 45a
60. FM. 48a
61. FM. 54b

27. İḫvān-ı bā-ṣafādan Nāẓım Beg Efendiniñdir[208]

62

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Ehl-i derdiñ kim birer pīr-i kerem-fermāsı var
‘Ārifānıñ z̲āt-ı Mevlānā gibi Mevlāsı var

63

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

1

Sulṭān-ı mülk-i sermed içün yā ‘Alī meded
Şāhen-şeh-i mü’eyyed içün yā ‘Alī meded
Ol server-i mümecced içün yā ‘Alī meded
Allāh içün Muḥammed içün yā ‘Alī meded

2

Bīdār ḳıl fütāde dil-i mest-i ḫ̲ābımı
Göster ṭarīḳ-i vuṣlatı ḳaldır ḥicābı
Eyle ḳabūl der-gehine intisābımı
Allāh içün Muḥammed içün yā ‘Alī meded

3

Müstaġni-i mürüvvet her merd-i nā-kesem
Sensin iki cihānda efendim meded-resem
Geldim der-i ‘ināyetiñe zār u bī-kesem
Allāh içün Muḥammed içün yā ‘Alī meded

---

[208] Nazım Beg (Mehmed Paşa): (İstanbul 1840 – 1926) Divan şairi. Yağlıkçı Hüseyin Ağa torunlarından. Akşehir kaymakamı iken vefat eden Sabir Efendi oğlu. İlk mektep ve Rüştiye’de okudu. Özel olarak Arapça ve Farsça ders aldı. Mevlevi tarikatına mensup olan Nazım Paşa değerli bir şair ve nasirdir. *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 6, s. 540, *Dergah Yay., İstanbul 1986*
62. FM. 33b
63. FM. 34a

4

Ḫāk-i rehiñ meded-resdir mānde-gāndır
Bī-çāre-gān-ı ümmete dārü'l-emāndır
Nāẓım ḳapuñda beste-seg-i nā-tüvāndır
Allāh içün Muḥammed içün yā ‘Alī meded

64

Mef‘ūlü Mefā‘ilün Fa‘ūlün

Bī-vasīṭ feyż alur şemsden
Güyā ki ḳamer de mevlevīdir
Bir cezbe ider cihānı tedvīr
Eflāk da yer de Mevlevīdir

28. Mışr Mevlevī-ḫānesi şeyḫi merḥūm Şeyḫ ‘Azmi Dede Efendi-zāde Aḥmed Celāleddīn Dedeniñ[209] faḳīriñ “virmezler” ġazeline taḥmīsleridir

65

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

1

Mürīdān-ı maḥabbet rāzını meydāna virmezler
Ḥarīm-i kūy-ı yāri maẓhar-ı ḥirmāna virmezler
Nişān-ı dāġ-ı ‘aşḳı ehl-i nām u şāne virmezler
“Serīr-i bezm-gāh-ı faḳrı her bir cāna virmezler
Degil her cāna yā hū belki her cānāna virmezler”

2

Hemīşe ḳalbin olmış derd-i dünyā ile pür-ġuṣṣa
Nedir “naḫn ü ḳassemnā” āyetin fehm ile baḳ naṣṣa

[209] Ahmed Celaleddin Dede: (Gelibolu 1853-İstanbul 1946) Mevlevî şair. Gelibolu- Mısır Mevlevîhânesi Hüseyin Azmi Dedenin oğlu. Üsküdar (1908) ve Galata (1910)Mevlevihanelerinde şeyhlik yaptı. *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 1, s. 57, Dergah Yay., İstanbul 1986*
64. FM. 56a
65. FM. 104b-105a

Naṣībiñ yoḳ eliñ çek bādeden sen zāhid el-ḳıṣṣa
“Efendi umma sen āb-ı ḥayāt bādeden hiṣṣe
Anı insāna taḥṣīṣ itdiler ḥayvāna virmezler”

3

Olur mu cāhil u nā-dān hiç da‘vā ile dānā
Ne lāzım ṣābit olmaz müdde‘ā bürhānsız aṣla
Seniñçün lāf-ı da‘vā-yı maḥabbet lafẓ-ı bī-ma‘nā
“Ḳadem rencide ḳılma zaḥmet alma zāhidā zīrā
Simāṭ-ı ehl-i ‘irfānı ḳuru ‘unvāna virmezler”

4

Begendir ṭāᶜatıñ ister iseñ cümle ser ü şāne
Velī ḳılma ḥaḳāretle naẓar her bir perīşāne
Libās-ı faḫr ile gelme gürūh-ı dalḳ pūş-āne
“Gidüp bī-hūde bār olma miyān-ı cür‘a nūş-āne
Bu işret-gāh-ı ma‘nāda saña peymāne virmezler”

5

Ḥaḳīḳat ehline birdir o yāriñ vaṣl ile hecri
Kemāli ‘ārifānıñ bilmedir bir luṭf ile ḳahrı
Celālā ‘āşıḳıñ maḥv-ı vücūd itmekledir ḳadri
“Vücūdın ḫāk-i ḫırmen itmeyince seng-i ġam Faḫrī
Ḥaḳīḳat ḫırmeninden kimseye bir dāne virmezler”

29. ‘Urefā-yı ṭarīḳimizden Celāl Paşa Ḥażretleriniñ ġazel-i faḳīrāneme taḫmīsleridir

66

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1

Ṣanma kim derd-i ṭalebden ḥubb-ı dünyādır ġaraż
Māsivā'llāhı göñülden selb ü imḥādır ġaraż
Ḥikmet-i īcāddan feyż-i tevellādır ġaraż
“Dehre gelmekden ne da‘vādır ne ġavġādır ġaraż
Ḥüsn-i rūy-ı yāri her yüzden temāşādır ġaraż”

2

Cūşiş-i sevdāya ḳarşu cāndaki ḳıymet nedir
‘Āşıḳım zevḳım belā-yı ‘aşḳa cān virmekdedir
Göñlüm ancaḳ neş’e-i virān ḳalmış müfteḳır
“Ey ṭabīb-i cān u dil maḳṣad cemāliñ görmedir
Ṣanma derd-i ‘aşḳıma senden müdāvādır ġaraż”

3

Māni‘-i rü’yet mücerred perde-i pindārdır
‘Ārife bi’llāhi her ‘ālem tecellā-zārdır
Maẓhar-ı feyż-i enā'llāh ol neler baḳ vardır
“Kūy-ı yāre gitmeden maḳṣūd bir dīdārdır
Cüst-cū-yı Ṭūrdan nūr-ı tecellādır ġaraż”

4

Mihr ü ḥiddet bir tecellī-gāh-ı işrāḳ istemiş
Nūr-ı Aḥmedden ẓuhūr-ı ‘aşḳa virmiş perveriş

66. FM. 91a-b

Heb o mihriñ ‘aks-i ḥüsn-efzāsıdır bu gösteriş
“Yār kendin görmege āyīne īcāb eylemiş
Ṣūret-i īcād-ı ‘ālemden bu ma‘nādır ġaraż”

5
Eylemiş īmān Celāl-āsā bütün ehl-i niyāz
Mesnevīdir feyżine bürhān-ı ḳudsiyyet-ṭırāz
Sırr-ı vaḥdet cezbe- i ẕātında olmış cilve-sāz
“Faḫriyā ma‘lūmıdır erbāb-ı ‘irfānıñ bu rāz
Lafẓ-ı Mevlānādan ancaḳ ẕāt-ı Mevlādır ġaraż”

30. Veled Çelebi Efendi[210]

67

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

Amān dirsem seni eyler taḫayyül ḥışm-ı istimdād
Meger ẕātıñ mücessem bir emāndır yā Resūlullāh

68

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

1 Bir yirde kim cenāb-ı Celāliñ evi olur
Bī-şübhe anda nice velī münzevī olur

2 Azāde-i ġavā’il-i dehr olmaḳ isteyen
Bi'llāh merd-i ‘āḳıl ise Mevlevī olur

[210] Veled Çelebi (Çelebi Mehmed Bahaüddin): (Konya 1869 – Ankara 1953) Şair, dil ve edebiyat âlimi. Babası Mevlana Mustafa Necib Çelebi’dir. *Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 4, s. 40, Dergah Yay., İstanbul 1986*
67. FM. 33b
68. FM. 33b

3 Baḳ Mesnevīye var mı naẓīri cihānda
Tanẓīr idilse Muṣḥaf eger Mesnevī olur

4 Ben iṣr-i pāk-i Ḥażret-i Mollāyı ṭutmuşum
İnsān ise Veled pederiñ peyrevī olur

31. ‘Urefā-yı muḥibbān-ı ṭarīk-i feyż-i refīḳimizden Dervīş Niyāzī El-Mevlevīniñ ġazel-i faḳīrāneme taḫmīsleridir.

69

Mef‘ūlü Mefā‘īlü Mefā‘īlü Fe‘ūlün

1
Nām illerine düşme o vādīde belā var
Kāşāne-i sālūse yaḳīn olma riyā var
Ger yāriñ şāh ise de girme cefā var
“Gel dergeh-i Mollāya da baḳ gör ne ṣafā var
Her bir elem-i mühlike biñ dürlü devā var”

2
Meydān-ı maḥabbetde reh-i ṣīt ü ṣadā yoḳ
Pesdir yiri şāhıñ orada farḳ-ı gedā yoḳ
Şek eyleme ol yirde gümān ehline cā yoḳ
“Efsāne-i zühhād gibi zerḳ u riyā yoḳ
Āvāz-ı ḳudūm ü ney ü ṭanbūr u nevā var”

3
Ḳur’ān gibi ṭut Mesnevīyi ḥırz u ẓahīriñ
Aç dīde-i cānibeyn ile gör Ṭūr-ı naẓīriñ
‘Arş altına sermek ise maḳṣūd ḥaşırıñ

69. FM. 89b-90a-b

“Düş ḫākine ey ṭālib-i dīdār o pīriñ
Gör meşreb-i pākinde ne cevdet ne seḫā var”

4

Teslīm ile var maṣṭabe-i ‘aşḳa sücūd it
Peymāneye terk-i emel būd u nebūd it
Sāmān u seri ṣarf ile bir merdce cūd it
“Çek sāġarı bir demde sen ifnā-yı vücūd it
Kim anda beşāret-i tecellā-yı beḳā var”

5

İksīr var ehl-i naẓarıñ lāmiḥasında
Ṣahbā-yı tecellā ṭoludur sāniḥasında
Gir deminde ‘aşḳa da gör fātiḥasında
“Bir cür‘a virirler saña kim rāyihasında
Būy-ı dem-i Cibrīl gibi sırr-ı Ḫudā var”

6

Bir demde yaḳar fikr-i sivā'llāhı beyinde
Biñ nefḫa-i Manṣūr var āvāz-ı neyinde
Sen bekleme gel kevseri firdevs-i berīnde
“Bir cām ṣunarlar saña kim reng-i meyinde
Ruḫsār-ı gül-i Ṭūr gibi āl żiyā var”

7

Ol faḫre seri virdi Niyāzī daḫi ṣadrı
Vaḳf eyledi sūzişlere neyler gibi baġrı
Gir tekye-i ḫünkāre de gör neş’e-i devri
“Baş ḳoymuş o bāb-ı kereme sen gibi Faḫrī
Biñ ‘āşıḳ-ı şūrīde vü biñ māh-liḳā var”

32. Dervīş Bülendī Mevlevī

70

Mef‘ūlü Mefā‘īlün Mefā‘īlün Fā‘

Kāşāne-i şāh-ı dehre mihmān olmam
Maḫlūk-mürüvvet ile şādān olmam
Üftāde-i ḳa‘r-i çāh-ı Bābil olsam
Minnet-keş-i rīsmān-ı nādān olmam

33. Nesīḫ Efendi (Terceme-i ḳıṭ‘a-i Cenāb-ı Pīr)

71

Mef‘ūlü Mefā‘īlü Mefā‘īlü Fe‘ūlün

Şāhım kerem it haste-i hicrānıña baḳ
Ḥāl-i dil-i dervīş-i perīşānıña baḳ
Gerçi naẓar-ı luṭfuña şāyān degilem
Baḳma baña sen kendi öz iḥsānıña baḳ

34. Ḥikmet Beg

72

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

Bizi bir dār-ı tār-ı zülfe yār it ḥaşre dek yā Rab
Görünsün gerdenimde bend-i sevdā ḫalḳa ber-ḫalḳa

70. FM. 56a
71. FM. 44b
72. FM. 47a

35. Kāmī Abdāl Dede Ḳuddise Sırruh

73

Mef‘ūlü *Fā‘ilātü* *Mefā‘īlü* *Fā‘ilün*

Sen şāha bende ḳıldı bizi ḥākim-i ezel
Alur göziyle baḳ kölesi olduġım güzel

36. Şeyḫ Ferīd Efendi Yeñişehrī

74

Mef‘ūlü *Mefā‘īlü* *Mefā‘īlü* *Fe‘ūlün*

Yaġdırsa da bārān-ı belā aṭlas-ı gerdūn
Gir himmet-i Şemsiyye ile āl-i ‘abāya

Velehu
Şeyḫ Ferīd Efendi

75

Mef‘ūlü *Fā‘ilātü* *Mefā‘īlü* *Fā‘ilün*

Gözden düşerseñ üzme beni ey sirişk-i çeşm
Cūş-ı dilimle ḳan olacaḳdır miyānede

---

73. FM. 51a

74. FM. 42a

75. FM. 42a

37. Şeyḫ ʻOsmān Şemsī Efendi

76

Mefʻūlü *Fāʻilātün*

Ṣahbā-yı ḫum-fürūş ol
Deryā-dil ü ḫamūş ol
Başdan ayaġa gūş ol
Üstād söyleyince

76. FM. 44b

B. HÜSEYİN FAHREDDİN DEDE'DEN AİLESİ VE MEVLEVÎLİĞE DAİR NOTLAR

1

Pederim Şeyḫ Naẓīf Dede Efendi Ḳuddise Sırruh Ḥażretleriniñ bendegānından Hādī Efendiniñ velādet-i faḳīride inşād buyurdıḳları tārīḫdir:

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Cenāb-ı Ġavṣ-ı Ekrem-i 'Ārif bi'llāh dānā-dil
Ki ḳıldı Ḥaḳḳ tecellisiyle Rūm-ı Vādī-i Eymen
Olup ḫıżr-ı hidāyetle selūnī sırrına maẓhar
Virir.

2

Vāḳıf-ı esrār-ı Mesnevī ve ḫāriḳ-i hücūb-i estār-ı ma'nevī mürşidim peder-i büzürg-varım Bahāriye Mevlevī-ḫānesi post-nişīni Şeyḫ Ḥüseyin Faḫrī İbn Naẓīf El-Mevlevīniñ Cenāb-ı Ḥażret-i Ẕü'l-Celālā tārīḫ-i viṣāli: 21 Ramażān 1329 yevm-i pencşenbih, sā'at yedi, 2 Eylül 1327.

3

Şā'ir-i meşhūr Üsküdārī Ṭal'at Beg Efendiniñ inşād itdikleri tārīḫ-i mücevher:

Mef'ūlü Fā'ilātün Mef'ūlü Fā'ilātün

Vāṣıl ola cemāle vāṣıl ola cemāle
Gitdi Ḥüseyn Efendi der-gāh-ı Ẕü'l-Celāle

1. FM. 108b
2. FM. 109a
3. FM. 109a

4

Çırāġāndaki Mevlevī-ḫāneden çıḳup ma‘-dervīşān Fındıḳlıda kā’in Ḳara-cehennem İbrāhim Paşanıñ ḳonaġına naḳlimiz tārīḫi: Ġurre-i Zi'l-ḳa‘de 1284.

5

Maçḳadaki Mevlevī-ḫāneniñ itmām-ı bināsı ve der-gāha naḳlimiz ve bed’-i muḳābele-i şerīfe: 27 Şevvāl 1286 yevm-i çehār-şenbih.

6

Maçḳadaki Mevlevī-ḫāneden çıḳup ma‘-dervīşān Bahāriyede kā’in sāḥil-ḫāneye naḳlimiz ve Bahāriye Mevlevī-ḫānesiniñ vaż‘-ı esāsı tārīḫi: 30 Zi'l-hicce 1291, yevm-i pazar-ertesi.

7

Bahāriye Mevlevī-ḫānesiniñ itmām-ı bināsı ile der-gāha naḳlimiz ve bed’-i muḳābele-i şerīfe: 18 Rebiü'l-evvel 1294, yevm-i çehār-şenbih.

8

Bahāriye Mevlevī-ḫānesiniñ ta‘mīrine bed’ ve mübāşeret ile ḥarem dā’iresinden çıḳılup Pertev Begiñ sāḥil-ḫānesine naḳlimiz.

9

Cümle ḳapusı ḳarşısında müceddeden inşā olınan şeyḫ dā’iresiniñ itmāmı ile ṭaraf-ı şāhāneden tefrīş idilerek dā’ire-i mezkūre naḳlimiz: 18 Ramażān-ı Şerīf 1327.

10

Ḥarem dā’iresiniñ ta‘mīri ikmāl olınaraḳ dā’ire-i mezkūre naḳlimiz: 18 Zi'l-hicce 1327, yevm-i cum‘a.

---

4. FM. 109b
5. FM. 109b
6. FM. 109b
7. FM. 109b
8. FM. 109b
9. FM. 110a
10. FM. 110a

11

Bahāriye Mevlevī-ḫānesiniñ ta‘mīri ikmāl olınaraḳ bed’-i muḳābele-i şerīfe: 13 Ẕi'l-ḳa‘de 1328 / 3 Teşrīn-i Sānī 1326 yevm-i çehār-şenbih.

12

Yevm-i meẕkūrde İstanbul Mevlevī meşāyiḫi ve ṭaşra Mevlevī meşāyiḫinden Erṭuġrul Mevlevī şeyḫi Bahāeddīn Efendi ve Erzincān Mevlevī şeyḫi İbrāhim Efendi ve ḳāffe-i meşāyiḫ-i ṭuruḳ-ı sā’ire ḥāżır bulınmışlardur. Sā‘at yedi buçuḳda ezān oḳınaraḳ meşāyiḫ ve züvvār semā‘-ḫāneye girmişlerdür. Sā‘at sekiz ḳarārlarında şevketlü ḳudretlü mehābetlü Pādişāhımız Sulṭān Meḥmed Reşād Ḫān Efendimiz Ḥażretleri bā-icrā (…)[211] Ḳāġıd-ḫāneden[212] 15 salṭanat-ı ṣandalī ile Bahāriye Mevlevī-ḫānesine teşrīf buyurmışlardur. Der-gāh-ı şerīfiñ rıḫtımında dede-gān ve sikke-pūş-ı muḥibbān ‘ale't-taḥmīn yüz elli iki yüz ḳadar iḫvān-ı bā-ṣafā niyāzda bulınmış ve faḳīr daḫi iskelede elimde buḫūrdānlıḳla istiḳbāl idüp yanımda Şeyḫü'l-İslām Mūsā Kāẓım Efendi Ḥażretleri ve evḳāf-ı hümāyūn nāẓırı Şerīf Ḥaydar Beg Efendi Ḥażretleri ve fetvā-emīni Efendi Ḥażretleri ve Eyüb Belediye Hey’eti ve Emniyet-i ‘umūmīye müdīri Ġālib Beg ḥāżır bulınmışlardur. Ẕāt-ı ḫilāfet-meāb Efendimiz iskeleye çıḳaraḳ müstaḳbeliniñ kāffesine iltifāt buyurmışlardur. Ba‘de faḳīr önlerinde buḫūr-dānlıḳ ṭutaraḳ dā’ire-i hümāyūnlarına getürerek hāk-pāy-ı şāhānelerine be-re’y-i teşekkür-i ‘arż-ı ‘ubūdiyet eyleyüp Āyīn-i Şerīfiñ başlatılmasına ruḫṣat buyurılmasını ṭaleb eyledüm. Müsā‘ade buyurdılar. Derḥāl semā‘-ḫāneye gelerek irāde-i şāhānelerini ḥużżāra teblīġ‘ ile mevlüd-i şerīf ḳırā’atına başlanıldı. Birinci baḫri enişte mizi Şevḳī Efendi ve ikinci baḫri muḥibbānımızdan Teşvīḳiye Cāmi‘i ser-mü’ezzini Ḥāfiż Şükrü Efendi ve üçüncü baḫri daḫi Ġalaṭa Mevlevī-ḫāne ḫaṭībi Taḥsīn Efendi ḳırā’at eylemişler ve Enderūn-ı Hümāyūn Efendileri daḫi terşīh oḳımışlardur. Ba‘de Üsküdārda bā-libān şeyḫi Ḥasan Efendi du‘ā itmişlerdür. Du‘ādan ṣoñra uṣūl-i ṭarīḳimiz üzere muḳābele-i şerīfe icrā edilmişdür. Devr- i Veledīde iki ḫalḳa teşkīl olınup post öñünde dörder kişi muḳābele eylemişlerdür. Na‘at-ı şerīfi daḫi der-gāhımızıñ ḳudūm-zen başısı olan

[211] Mürekkep dağıldığı için okunamamıştır.
[212] Hüseyin Fahreddin Dede, sayfada yer kalmadığı için bu yazının devamını 119a-120a sayfalarına yazmıştır.
11. FM. 110a
12. FM. 110a - 119a-b – 120a

Ẕekāī Efendi-zāde Aḥmed Efendi *(Merḥabā ey cān-ı bāḳī pādişāh-ı kām-kār)* maṭla‘lı na‘atı oḳımış ve ṣoñra da İṣfahān Āyīn-i şerīfi ḳırā’at olınmışdur. Muḳābele-i şerīfiñ ḫitāmından ṣoñra Ḳoca Muṣṭafa Paşa Ḥān-ḳāh-ı Şerīfi şeyḫi Ḳuṭbuddīn Efendi ṭarafından Sünbilī Devrānı icrā ve ba‘de Ḳıyām-ı Tevhīdi daḫi icrā idilmişdür. Muḳābele-i şerīfelerden ṣoñra tekrār ḥużūr-ı hümāyūna ḳabūl olındım. Kāffe-i meşāyiḫe selām-ı selāmet encām-ı pād-şāhī teblīġine me’mūr oldum. Meşāyiḫe ‘alī merātibihim ‘aṭīyye-i seniyye virildigi gibi Bahāriye Mevlevī-ḫānesinde mevcūd yerli dede-gān ve muḥibbāne yarımşar lirā-yı ‘Oṣmānī, Yeñiḳapu ve Ġalaṭa ve Ḳāsım-paşa ve Üsküdār Mevlevī-ḫānelerinden gelen cānlara da birer çār-ı yek lirā-yı ‘Oṣmānī iḥsān buyurıldı. Mevlid-ḫān efendiler ile du‘ā-gū Efendiye birer lirā-yı ‘Oṣmānī iḥsān buyurılmışdur. Sā‘at on bire çār-ı yek ḳalaraḳ ‘avdet-i şāhāne olmışdur. Yine teşrīf-i şāhānede oldıġı gibi rıhṭımda Mevlevī dede-gānı ve muḥibbānı niyāzda bulınmışlar. Faḳīr de iskeleye ḳadar ke'l-evvel buḫūr-dānlıḳ ile ve Şeyḫü'l-İslām ve evḳāf nāẓırı Efendiler ḫażarātı ile teşyī‘ itdük. Nezd-i şāhānelerinde maḥdūm (… ...)[213] Ẓiyāeddīn ve ‘Ömer Ḥilmī Efendiler ḫażarātı ile ser-kātib ve ser-ḳarīn ve ser-yāver ve ḳarīn-i ṣānī ve ṣāliṣ ve ser-eṣvābī ve ser-seccādeci ve ser-ṭabīb ve ḫazīne-i ḫaṣṣa nāẓırı ve ceyb-i hümāyūn kātibi Beg Efendiler ile yāverān-ı şehr-yārīden pek çoḳ ẕevāt mevcūd idi. Mevlüd-i şerīf kırā’atında ḫużżāra şerbetler ve şekerler tevzī‘ olunmışdur. İş bu luṭf-ı ‘ālü'l-‘āl şāhāne ile bütün Mevlevīler ġarīḳ-i baḥr-i mesārrāt olaraḳ yek-dil ve yek-zebān tezāyüd-i ‘ömr ve şevket-i şāhāneleri du‘ā-yı bī-riyāsı tekrār-‘ale't-tekrār edā idilmişdür.

13 Zi'l-Ḳa‘de 1328, yevm-i çehār-şenbih

13

Yeñiḳapu Mevlevī-ḫānesi post-nişīni Şeyḫ ‘Osmān Ṣalāḥaddīn Dede Efendiniñ kerīmeleri ile izdivācım: 15 Rebiü'l-Evvel 1289 yevm-i pencşenbih.

[213] Mürekkep dağıldığı için okunamamıştır.
13. FM. 110b

14

Kerīmem Fāṭıma Mü’mineniñ velādeti: Rebiü'l-evvel 1290 yevm-i ṣālı.

Dört māh ṣoñra vefāt itmişdir. Ḫudā raḥmet eyleye!

15

Maḥdūmum Dervīş Ḥasan Naẓīfiñ velādeti: 8 Ṣeferü'l-Ḫayr 1296 yevm-i cum‘a, ṣabāḥ sā‘at 2, daḳīḳa 10.

Ḫudā aṭvel-i ‘ömr ile mu‘ammer eylesün!

16

Neccārī ‘Abdülgaffār Babanıñ inşādı olan tārīḫ:

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

Ḥasan Naẓīf cihān-ı laṭīfe cān geldi.

17

Kerīmem Fāṭıma Faṣīha’nıñ velādeti: 21 Rebiü'l-evvel 1299, şeb-i cum‘a, sā‘at 3, daḳīḳa 20.

Ḫudā aṭvel-i ‘ömr ile mu‘ammer eylesün!

18

Südlice Der-gāh-ı şerīfi şeyḫi Şeyḫ Muḫtār Efendiniñ inşādı olan tārīḫ:

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

1 Mükerrem duḫter-i pākīze[y]i seyr eyle sırrından
Cenāb-ı Şeyḫ Ḥüseyn-i Mevlevīniñ ṭıynetindendir

14. FM. 110b

15. FM. 110b

16. FM. 110b

17. FM. 111a

18. FM. 111a

2 Mu‘ammer eylesün Ḥaḳ sāyesinde vālideyniniñ
Müselsel olması nesliñ Ḫudānıñ ni‘metindendir

3 Faṣīha söyledi Muḫtāra şevḳ-engīz tārīḫiñ
Ḥesāb it (bā-çerāġ-ı mevlevī) tārīḫ-i rūşendir

19

Maḫdūmum Dervīş Naẓīfiñ dāḫil-i semā‘-ı Mevlevī oldıġı tārīḫdir: 11 Cemazie'l-āḫir 1303, yevm-i çehār-şenbih.

Zade'llāhū vecd ü ḥālehū

20

Maḫdūmum Dervīş Naẓīfiñ ḫitānı vü kerīmem Faṣīhanıñ bed’-i besmele-i Şerīfesi: 20 Ṣeferü'l-Ḫayr 1304 yevm-i pencşenbih.

21

Kerīmem Fāṭıma Destīnānıñ velādeti: 26 Ṣa‘bān-ı Şerīf 1311 ü 20 Şubaṭ 1309, şeb-i Pazar sā‘at 5, daḳīḳa 10.

Ḫudā aṭvel-i ‘ömr ile mu‘ammer eylesün!

Didim bā-himmet-i fem-i ‘abā tārīḫini Faḫrī ḳonıldı yümn ile (…)[214] Destīnā.

22

Maḫdūmum Dervīş Naẓīfiñ irsāl-i lihye eyleyüp gül-bāñg-ı Mevlevī ḳırā’atı: 6 Receb 1312 cum‘a gicesi Leyle-i Reġāib.

[214] Mürekkep dağıldığı için okunamamıştır.

19. FM. 111a

20. FM. 111a

21. FM. 111a

22. FM. 111b

23

Vālidem merḥūme ve maġfūre Zübeyde Ḥavvā Ḫānımıñ vefātı: 1 Zi'l-Ḳa‘de 1312, yevm-i cum‘a sā‘at 7.

24

Cum‘a-irtesi güni Ḥażret-i Ḫālid Cāmi‘-i Şerīfinde ögle namāzı ‘aḳabinde namāzı edā olınaraḳ beş Mevlevī-ḫāneniñ cānları ve meşāyiḫ-i mevlevīyeden Ġalaṭa Mevlevī-ḫānesi Şeyḫi ‘Aṭāullāh Dede Efendi ile Yeñiḳapu Mevlevī-ḫānesi şeyḫi Celāleddīn Dede Efendi ḥażarātı ḥāzır olduḳları ḥālde İsm-i Celāl ile Bahāriye Mevlevī-ḫānesine getirülüp pederim Şeyḫ Naẓīf Dede Efendi Ḳaddesellāhū Sırrahū Ḥażretleriniñ türbe-i şerīfeleri derūnunda müşārün-ileyh Ḥażretleriniñ ḳadem-i şerīfleri cihetinde tehiyye olunan laḥd-ı maḫṣūṣda tevdi‘-i raḥmet-i ilāhīyye olınmışdur.

25

Maḫdūmum Dervīş Naẓīfiñ meydān-ı erenlere dāḫil olup ḳapudan geçdigi: 6 Rebiü'l-āḫir 1313 / 14 Eylül 1311, yevm-i çehār-şenbih.

26

Maḫdūmum Dervīş Naẓīfiñ teehhülü: 7 Rebiü'l-āḫir 1313 / 15 Eylül 1311, pencşenbih güni semā‘-ḫānede.

27

Peder-i büzürg-varım Şeyḫ Naẓīf Dede Efendimiz Ḳaddeseallāhu Sırruh Ḥażretleriniñ merḳad-ı muḳaddeseleri pīş-gāhında Altūnī-zāde Cāmi‘ şerīfi imāmı faẓīletlü Rıżā Efendi ṭarafından ‘aḳd ve nikāḥı icrā olınup aḫşāmı İsm-i Celāl hücresinde Ba‘de's-ṣalavat İsm-i Celāl oḳınup iḫvān-ı mevlevīye ḥāżır bulundıġı

23. FM. 111b

24. FM. 111b

25. FM. 112a

26. FM. 112a

27. FM. 112a

türbe-i şerīfe muvācehesine gidülüp gül-bāñg oḳındıḳdan ṣonra nāylar ve ḳudūmler ile Ḥicāz Āyīn-i şerīfi oḳınaraḳ ḥarem ḳapusına gelindikde bir zifāf gül-bāñg-ı ḳırā'at olınmışdur.

Cenāb-ı Ḥaḳ erenler ṭarefeyn ḥaḳḳında müteyemmen ve mübārek eylesün!

28

Maḫdūmum Dervīş Naẓīfiñ teehhülüne ṭarīḳ-i feyż-i refīḳımız muḥibbelerinden Naḳīye Ḫānımıñ inşād buyurdıḳları tārīḫ:

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Cenāb-ı Faḫrī Efendi-i ber-güzīde ḥiṣāl
Celāllenür fem-i ḥikmet-niṣāri ile ḫayāl

2 O rütbe nuṭḳ u zekā fıṭratında var ki anıñ
İder cihānı kelām- ı ḥaḳāyıḳı ile lāl

3 Teehhül itdiriyor emr-i Ḥaḳla maḫdūmuñ
Bu dem o mürşid-i ekmel o reh-nümā-yı viṣāl

4 Ḫudā miṣāl-i feriştah yaratmış evlādın
Gören dir 'aḳl-ı mücessem bu nev-resīde nihāl

5 (…)[215] zādıñ olupdır o nūr-ı dīdesiniñ
Yeter du'āya ḳıyām it göñül Naḳḳiye miṣāl

6 Olub fāmilyaca mesrūr ilāhī 'ālemde
Dilinde olmaya aṣla küdūret ile melāl

[215] Mürekkep dağıldığı için okunamamıştır.
28. FM. 112b

7 Gidüp birer dede-gāna berāy-ı müjde didi
Erenler aldı naṣībi Naẕīf Efendi bu sāl

Mücevher (1313)

29

Kerīmem Fāṭıma Faṣīḥayı telġraf-ḫāne ketebesinden Bahāriyeli Merḥūm Fā'ik Efendi-zāde Ḥamdi Bege tezvīc ile hemşīre-zādem Muḥsīne Ḫānımıñ maḫdūmı 'Avnīniñ ḫitānı:

Biñ üç yüz on sekiz senesi Receb-i şerīfiñ yigirmi ṭoḳuzıncı ve biñ üç yüz on altı senesi teşrīn-i ṣānīniñ ṭoḳuzıncı pencşenbih günü sā'at beş buçuḳ ḳarārlarında kerīmem ṭarafından dayısı bulınan Yeñiḳapu Mevlevī-ḫānesi post-nişīni Reşādetlü Şeyḫ Celāleddīn Efendi vekīl Ḳara-ḥiṣār Mevlevī-ḫānesi post-nişīni Reşādetlü Celāleddīn Çelebi Efendi ile 'amm-zādem Erṭuġrul Ḥamīdiye Mevlevī-ḫānesi post-nişīni Reşādetlü Bahāeddīn Efendi şehādetleriyle semā'-ḫānede peder-i büzürg-varım Şeyḫ Naẕīf Dede Efendimiz Ḳaddeseallāhu Sırruh Ḥażretleriniñ merḳad-ı şerīfleri pīş-gāhında Bahāriye imāmı Efendi ṭarafından ṭoḳuz biñ bir ġuruş mehr-i mü'eccel ile 'aḳd ve nikāḥ olınup ve sā'at yedi ḳarārlarında daḫi 'Avnīniñ ḫitānı icrā itdirilerek gice yine semā'-ḫānede namāzlar edā olınaraḳ Ba'de'l-İsm-i Celāl nāylar ve ḳudūmler ile Feraḥ-fezā Āyīn-i şerīfi oḳunaraḳ ḥarem ḳapusına ḳadar gelinmiş, orada daḫi bir du'ā ve bir gül-bāñg-ı Mevlānā ḳırā'at olınmışdur.

Cenāb-ı Rabbü'l-'Ālemīn ṭarefeyn ḥaḳḳında mübārek ü mes'ūd eylesün!

30

Biñ üç yüz on ṭoḳuz senesi Şevvālü'l-mükerremiñ on birinci Ṣālı güni aḫşām ya'ni çehār-şenbih gicesi sā'at ikiyi beş giçerek kerīmem Fāṭıma Faṣīhanıñ kerīmesi Fāṭıma Zübeyde ḳadem-nihāde-i 'ālem-i şühūd olmışdur. Cenāb-ı Ḥaḳ erenler ḫayırlı

29. FM. 113a

30. FM. 113b

ve müteyemmen ve mübārek idüp aṭvel-i ‘ömr ile mu‘ammer eylesün! Hū : 11 Şevvālü'l-mükerrem 1319 / 8 Ḳanūn-ı S̱ānī 1317 çehār-şenbih gicesi, sā‘at 2, daḳīḳa 5.

31

Biñ üç yüz yigirmi üç senesi Şevvālü'l-mükerremiñ dördünci Cum‘a güni ṣabāḥ namāzı zamānı sā‘at biri ḳırḳ daḳīḳa giçerek kerīmem Fāṭıma Faṣīhanıñ maḫdūmı Selmān Fā’iḳ ḳadem-nihāde-i ‘ālem-i şühūd oldı. Cenāb-ı Ḥaḳḳ erenler ḫayırlı ve müteyemmen ve mübārek idüp aṭvel-i ‘ömr ile mu‘ammer eylesün! ! Hū : 4 Şevvālü'l-mükerrem 1323 / 18 Teşrīn-i S̱ānī 1321.

32

İḫvān-ı ṭarīḳ-i feyż-i refīḳimizden rūh-ı pür-fütūḥum ‘Abdülbāḳī Beg Efendiniñ Selmānıñ velādetine inşād buyurdıḳları tārīḫdir:

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

1 Ḳudūm-i sıbṭını mebrūk u mes‘ūd eyleye Mevlā
Cenāb-ı mürşid-i Ekrem Ḥüseyn ṣāḥib-i ‘irfānıñ

2 Ola perverde-i mihr-i füyūż-ı Ḥażret-i Şemsiñ
Nihāl-i nāzik-i cismi o nūr-ı dīde-i cānıñ

3 Ṭarīḳ-i Mevlevīde ḫıdmet ile pīr ola yā Rab
Semā‘ ile ṣafāsını süre her ān devrānıñ

4 Oḳur muṭribde Bāḳī na‘at-veş menḳūṭ-ı tārīḫiñ
Cemāli ravża-i ḥüsne gül-i ter oldı Selmānıñ : 1323

31. FM. 113b

32. FM. 114a

33

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Mihr-i ‘ālī-ḳadr Şeyḫ-i Mevlevī
Mīr-i Ḥamdi-i ma‘ārif mesyeni

2 Maẓhar-ı elṭāf-ı Rabbanī olup
Dīdesi kesb itdi tāb u rūşeni

3 Ya‘ni ṣulbünden tevellüd eyledi
Bir mükerrem-zāde müstaḥseni

4 Mes‘adetle ḫāmis-i şevvālde
Oldı mihriñ zīb ü zīver-efgeni

5 Dā’imā ḥıfẓ-ı ilāhīde olup
Kendisiyle ḫānedān-ı aḥseni

6 Cilve-i (Selmān …) bī-Ḫudā
Eylesün sīmāsınıñ per-tevzeni

7 İḫtisās-ı muḳdem-i sa‘d-āverī
Şöylece tebrīke sevḳ itdi beni

8 Bir güher mıṣra‘sıyla tārīḫin didi
Virdi Selmān Fā’iḳi Rabbü'l- Ġanī 1322

33. FM. 114a

34

Kerīmem Fāṭıma Faṣīha 26 Zi'l-hicce 1323 Ṣālı güni sā‘at dörtde yigirmi dört yaşında irtihāl-i dār-ı beḳā eylemişdür. Cenāb-ı Rabbü'l- ‘Ālemīn ehl-i beyt-i Resūlullāh ḥürmetine ḳabrini ravżatün min riyāżı'l-cinān eylesün! 7 Şubat 1321.

35

Fe‘ılātün Fe‘ilātün Fe‘ılātün Fe‘ilün

1 İki yavru bıraḳup gitdi ḳızım tāze iken
Cedd-i vālāsı olan Şeyḫ Naẓīfiñ yanına

2 Āh maẓlūm idi ma‘sūm idi pek körpe idi
Girdi ẓālim felek evlādımıñ āḫir ḳanına

3 Ḳara ṭāġ olsa ṭayanmaz buña billāh Faḫrī
Çoḳ yazıḳ āh o bī-çāre faḳīriñ cānına

36

Güzīde-i iḫvān-ı bā-ṣafādan Bāḳī Beg Efendiniñ Faṣīḥa içün söyledikleri tārīḫ:

Mef‘ūlü Fā‘ilātün Fa‘īlün

1 Bülbül miṣāli söyler şaḳırken
Nā-gāh ṣuṣduñ n’oldıñ Faṣīḥa

2 Bu ne sükūt-ı deşt-i fezādır
Bezm-i ḫamūşı buldıñ Faṣīḥa

34. FM. 114b

35. FM. 116a

36. FM. 116a

3 Cām-ı edeb-ken dest-i ḳaderde
Hūn-ı veremle ṭoldıñ Faṣīḥa

4 Bāġ-ı nezāhet içre yetişmiş
Nev-reste güldiñ ṣoldıñ Faṣīḥa

5 Tārīḫ-i gūyuñ Bāḳī de şāhid
Mevlā-muḫalleṣ ḳoñdıñ Faṣīḥa

6 İki yetīmiñ feryādı çıḳdı
Ḥayfā ki ḫāmuş olduñ Faṣīḫe :1323

37

26 Cemāzie'l-evvel 1328 ve 23 Mayıs 1326, yevm-i Pazar ṣabāḥ sā‘at ikide Ḥaydar-paşadan şimendifer ile ḥareket iderek o aḫşām Eskişehirde Burusa otelinde ḳalınıp ertesi pazar-ertesi güni aḫşām sā‘at bir buçuḳda Ḳonyaya muvāṣalat itdik gice.

37. FM. 118b

C. (BEŞİKṬAŞ) BAHĀRİYE MEVLEVĪ-ḪĀNESİ ŞEYḪLERİNİÑ ḤĀL TERCEMELERİ[216]

1

Beşikṭaş Mevlevī-ḫānesi Post-nişīni Seyyid Aḥmed Dede Efendi

Müşārün-ileyh biñ yüz otuz altı sene-i hicriyyesinde pederi Eyyūbī Meḥmed Memiş Dede Efendiniñ vuḳū‘-ı vefātında mebnī şeyḫ ta‘yīn buyurılup pederleriniñ ḥāl-i ḥayātında kendüsinden aḫẕ-ı nisbet idüp tekmīl-i sülūk eylemiş ve ḳırḳ bir sene müddet der-gāh-ı meẕkūr meşīḫatında ifā-yı ḫıdmet iderek biñ yüz yetmiş yedi tārīḫinde ‘āzim-i riyāż-ı raḥmet olmış ve der-gāh-ı meẕkūrda türbe-i maḫṣūṣasına defn idilmişdür. Müşārün-ileyhiñ ḫaylice aṣār-ı şi‘riyesi var ise de maṭbū‘ dīvānı olmadığı cihetle pek çoġı żāyi‘ olup ancaḳ aṣār-ı mevcūdesinden meşhūr olan zīrde muḥarrer beyt ṭabīat-ı ‘ulviyye-i aṣḥābından (…)[217] delīl-i kāfī bulınmışdur. Ekṣeriyā eş‘ārında Lālī maḥlaṣını isti‘māl ider imiş.

Mefā^c īlün Mefā^c īlün Mefā^c īlün Mefā^c īlün

İdermiş baḥṣ ḫoş-būy-ı ḫaṭıñla sünbül-i gül-şen
Aña var ise bū ola zülfi miskīn-tārdan ḳaldı

Meşhūr Müstāḳīm-zāde daḫi vefātına şu tārīḫi inşād eylemişdür.

Fe^c ilātün Fe^c ilātün Fe^c ilātün Fe^c ilün

Sāl-i sābiḳde ölüp maẓhar-ı mūtū dідiler
Döndi Aḥmed Dede lāhuta bu miḥnet-kededen

[216] Hal Tercemeleri bizzat Hüseyin Fahreddin Dede tarafından yazılmıştır.
[217] Sayfa yıpranmış olduğu için okunamamıştır.
1. FME. s. 1

2
Seyyid Muḥammed Ṣādıḳ Dede Efendi

Müşārün-ileyh Seyyid Aḥmed Dede Efendiniñ ḫafīdidir. Biñ yüz elli sekiz tārīḫinde tevellüd idüp cedleri Seyyid Aḥmed Dede Efendiden aḫẕ-ı nisbet ile tekmīl-i sülūk itmiş ve biñ yüz yetmiş yedi tārīḫinde post-nişīn olup on beş māh ḳadar ifā-yı ḫızmet eyledikden ṣoñra yigirmi yaşında oldıġı ḥālde ecel-i mev‘ūdiyle biñ yüz yetmiş sekiz tārīḫinde irtiḥāl-i dār-ı beḳā eylemiş ve cedleri nezdine defn olınmışdur.

3
Seyyid Fāżıl ‘Abdüleḥad Dede Efendi

Müşārün-ileyh Toḳād Mevlevī-ḫānesi meşīḫatında iken Ṣādıḳ Dede merhūmuñ irtiḥāli üzerine biñ yüz yetmiş sekiz tārīḫinde Beşikṭaş Mevlevī-ḫānesi meşīḫatına naḳl ile der-gāh-ı meẕkūrda irşād-ı sālikān ile meşġūl bulınup biñ yüz seksen tārīḫinde semā‘-ḫāne-i dünyāya vedā‘-ı ebedī itmekle der-gāh-ı meẕkūr türbesine defn idilmişdür. Ṣabīḥ Aḥmed Dede vefātına bu tārīḫi söylemişdür.

Nāmı gibi Ṣabīḥā tārīḫi oldı yektā
Tekmīl ḳıldı devrin ‘Abdüleḥad Efendi

Aḫẕ-ı nisbetlerine dā’iren her ne ḳadar taḥarrien ma‘lūmāt idilmiş ise de dest-res olınamamışdur.

---

2. FME. s. 2

3. FME. s. 2

4
Aḥmed Dede Efendi

Mūmā-ileyh Ṭrablusıyyu'l-aṣl olup Ṭrablus Mevlevī-ḫānesi post-nişīni iken ‘Abdüleḥad Dedeniñ vuḳū‘-ı vefātına bināen biñ yüz seksen tārīḫinde Beşiktaş Mevlevī-ḫānesine taḥvīl-i meşīḫat iderek beş sene müddet ḫızmet-i meşīḫatde bulınup biñ yüz seksen beş senesinde ‘āzim-i dār-ı cinān olmış ve selefleri nezdinde medfūn bulınmışdur.

Merhūm mūmā-ileyhiñ daḫi aḫẕ-ı nisbetine dā’iren ma‘lūmāt alınamamışdur.

5
Yūsuf Dede Efendi

Müşārün-ileyh Ṭrablusī Aḥmed Dedeniñ maḫdūmı olup biñ yüz seksen beş tārīḫinde pederleriniñ vafātına mebnī maḳāmlarına post-nişīn olmışlardur. Ḫān-ḳāh-ı tevhīd lafẓı iclāslarına tārīḫ-i vāḳa‘ olmışdur. Ḳırḳ sekiz sene müddet sālikān-ı rāh-ı ḥaḳīḳatı irşād ile me’mūr olup biñ iki yüz otuz iki Cemāzi-yel evveliyyesiniñ ikinci pencşenbih güni ‘āzim-i semā‘-ḫāne-i ‘illiyyīn olup pederleri nezdinde medfūndur. Mūmā-ileyh pederlerinden aḫẕ-ı nisbet-i Mevlevīye idüp faẓl ile ma‘rūf zāhid ve ‘ābid bir ẕāt-ı sütūde-ṣıfāt olup ḥatta Mesnevī-i Şerīfe lisān-ı ‘Arabī üzere **(El-Menhecü'l-Ḳavī fi Şerhü'l-Mesnevī)** nāmında bir şerḥ yazmışlardur.

4. FME. s. 2

5. FME. s.3

6

Ṭrablusī Seyyid Maḥmūd Dede Efendi

Mūmā-ileyh sālifü'l-‘arş Yūsuf Dede Efendiniñ dāmādı olup Ġalaṭa Mevlevī-ḫānesi post-nişīni iken kā’im pederleri Yūsuf Dede merḥūmuñ vefātı üzerine biñ iki yüz otuz iki senesinde Beşikṭaş Mevlevī-ḫānesi meşīḫatına naḳl iderek der-gāh-ı meẕkūrda iki buçuḳ sene ḫızmet-i meşīḫatle müstaḫdem olup biñ iki yüz otuz dört tārīḫinde ircā‘ı emr-i celīline gül-bāng-zen icābet ḳılmışlardur. Aḫẕ-ı nisbetleri kā’im pederleri Yūsuf Dede Efendidendür.

7

Seyyid Meḥmed Ḳadrī Dede Efendi

Mūmā-ileyh Ermenek Şeyḫi Aḥmed Dede-zāde olup Yeñiḳapu Mevlevī-ḫānesinde tekmīl-i ḫızmetle hücre-nişīn iken Mevlevī-ḫāne-i meẕkūr meşīḫatında bulınan Şeyḫ ‘Abdülbāḳī Efendi Ḥażretlerinden aḫẕ-ı nisbet ve tekmīl-i sülūk ile müstaḫlef olmışlardur. Beşiktaş Mevlevī-ḫānesi şeyḫi Maḥmūd Dedeniñ vuḳū‘-ı vefātıyla biñ iki yüz otuz dört zi'l-ḥiccesiniñ on dördüncü çehār-şenbih güni Mevlevī-ḫāne-i meẕkūr meşīḫatıyla bekām buyurılup otuz üç sene müddet ḫızmet-i meşīḫatda sālikānı irşād ile meşġūl oldıḳdan ṣoñra biñ iki yüz altmış yedi tārīḫinde mürg-ı rūḥı ‘āzim-i çerā-gāh-ı beḳā olup der-gāh-ı meẕkūrda defīn-i ḫāk-i ‘ıṭr-nāk idilmiş ise de muaḫḫaren der-gāhıñ Bahāriyeye naḳlinde merḥūmuñ na‘aşı Üsküdār Mevlevī-ḫānesine naḳl olınmışdur.

8

Meḥmed Sa‘īd Dede Efendi

Mūmā-ileyh sālifü'l-zikr Ṭrablusī Maḥmūd Dedeniñ maḫdūmı olup pederleriniñ ḥīn-i vefātında sinleri ṣaġīr oldıġı cihetle merḥūm Şeyḫ Ḳadrī Efendiden aḫẕ-ı nisbet iderek müstaḫlef olmış ve anıñ zīr-i ḥimāyesinde neşv ve

6. FME. s.3
7. FME. s. 4
8. FME. s. 4

nemā bularaḳ biñ iki yüz altmış yedi tārīḫinde mümā-ileyh Şeyḫ Ḳadrī Efendiniñ vuḳū‘-ı irtiḥāline mebnī maḳām-ı meşīḫata cālis olmış ve iki sene müddet ḫızmet-i meşīḫatla mübāhī olarak sālikān-ı rāh-ı ḥaḳīḳīyi irşād ile meşġūl bulınmışdur. ‘İlm-i mūsiḳīde ve ḥuṣūṣiyle neyzenliḳde yed-i ṭulā ṣāḥibi oldıġı gibi ‘ilm ü faẕl ile ma‘rūf maddī ve ma‘nevī mükemmel bir ẕāt-ı ‘ālemī-ḳadr imiş. Biñ iki yüz altmış ṭoḳuz sene-i hicriyesi evāḫirinde ‘āzim-i gülşen-sarāy-ı vaḥdet olup Mevlevī-ḫāne-i meẕkūreye defn olınmış ise de muaḫḫaren Mevlevī-ḫāne-i mezkūruñ Bahāriyeye naḳlinde mümā-ileyhiñ na‘aşları daḫi Bahāriyeye naḳl ile türbe-i maḥṣūṣasına defn idilmişdür.

9

Beşikṭaş Mevlevī-ḫānesi Şeyḫi Ḥasan Naẕīf Dede Efendi

Müşārün-ileyh biñ iki yüz ṭoḳuz sene-i hicriyesinde Rumeli Yeñişehri Fenārında müderrīsinden ve şehr-i meẕkūr müftīsi Ḥācı Ḫalīl Efendiniñ ṣulb-i aṣāletinden ḳadem-nihāde-i ḫān-ḳāh-ı şühūd olup sinleri ḥadd-i bülūġa resīde oldıḳda kendülerinde olan şiddet-i arzū ve ḫˇāhiş-i sāiḳasıyla şehr-i meẕkūr sākinlerinden ve fuḥūlīn-i kirāmdan ferīd-i ‘aṣr Ḫˇāce Celāl Efendi Ḥażretleriniñ ḥalḳa-i tedrīsine dāḫil olaraḳ anlardan tekmīl-i nesiḫ idüp icāzet almışlardur. Ve ṣoñra kendüleri daḫi “ **Ḫayrü'n-nās men yenfeu'n- nās**”[218] naṣṣ-ı celīli teşvīḳıyle tedrīse başlamış ise de ‘ulūm-ı ẓāhiriyyeden maṭlūb derecede bir zevḳ-ı vecdī ḥāṣıl idemedikleri gibi “ **Ve men kāne fī hāẕihī e‘mā fehüve fi'l- ahreti e‘mā**”[219] ayet-i celīlesini tefekkür kendülerini ilḳā-yı baḥr-i taḥayyür eyledigi cihetle ḳalb-i ‘ālīlerinde ḥāṣıl olan teessür fıṭr-i mütebāhīlerini tenvīr ve celb itmekle dīde-i ‘irfānı tūtiyā-yı ḫāk-i ṭarīḳ-i pīrān ile tekmīl ve rūşenā itmedikce bīnā-yı her dü-serā olmak mümkün olamayacaġını teyaḳḳun eylediklerinde bu ḫayāl-tāb-fersā ve arām-sūz ile ġarīḳ-i baḥr ḥayrānı bulundıḳları sırada “ 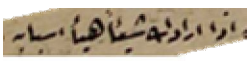 ” medlūli üzere o senelerde Yeñişehir ve ḥavālisine mütevelli olan çekirge beliyyesiniñ def‘i içün Ḥācıbekṭāşdan Şınarcıḳ ṣuyu celbine lüzūm görinmiş. Ve ṣuyu getürecek ẕātiñ erbāb-ı ‘iffet ve ṣalāḥdan

[218] Hadîs-i şeriftir. Mealen şöyledir: İnsanların en hayırlısı insanlara hayırlı olandır.
[219] İsra Suresi (17/72). Mealen şöyledir: Kim bu dünyada kör olursa o, ahirette de kördür.
9. FME. s. 5 – 10

olması icāb-ı ḥālden bulınmış olmaġla ahālice ṣāḥib-i terceme müşārün-ileyh bi'l-intiḫāb irsāl ḳılınmış olup o cihetle Ḳonyaya daḫi uġranılmaḳ ṭabī‘i bulındıḳdan cebhe-sāy-ı ḫāk asitān-ı felek dāstān-ı ḥażret-i ḫünkāra muvaffaḳiyet ile kām-yār ve şu‘le-i **“‘ ālemgīr-i ‘aşḳ cenāb-ı pīrden fetīle”-**i çerāġ-ı maḥabbetleri muḳtebis-i envār olaraḳ pervāne-veş ḥarḳ-ı vücūd- ı ṣabr ve ḳarār itmekle Ḥācıbektāşdan ‘avdet ve Ḳonyaya muvāṣalatlarında ol vaḳt maḳām-ı Ḥażret-i Mevlānāda seccāde-güşā-yı irşād bulınan Sa‘īd Hemdem Çelebi Efendi Ḥażretleriniñ Ḳaddeseallāhu Sırruh ḫāk-i ḳadem-i tūtiyā-ı tev’em reşādet-penāhīlerine düşerek aḫz-ı yed-i inābet eylemişlerdür. Ve maṭlūb olan ṣuyu memleketleri olan Yeñişehire getirüp teslīm itdikden ṣoñra tekrār Ḳonyaya ‘avdet ve Sulṭān Veled Ḥażretleriniñ Ḳaddeseallāhu Sırruh medreselerinde iḳāmetle şeb ü rūz te’dīb-i nefse iḳdām ve zāten teslīk ve terbiyeleri müşārün-ileyh Hemdem Çelebi Efendi Ḥażretleri ṭarafından ol vaḳt Aşcı Dede bulınan Nesīb Dede Efendi Ḥażretlerine ḥavāle buyurılmış oldıġından anlarıñ i‘āne-i enfās-ı ḳudsiyyelerinden istifāża itmekde oldıḳları gibi ekṣer leyālīde ḫ̆āb-gāh-ı Cenāb-ı pīriñ revzen-i niyāzları öñünde dest ber-sīne-i ta‘ẓīm oldıḳları ḥālde tā-be-ṣabāḥ dumū‘-ı ḥasretle āb-yāri bāġ-ı Merām iderek pā-ber-cā-yı ḳıyām ve iḳtibāsı envār-ı füyūżāt mā-lā-kelām ile ḳaṭ‘i menāzil-i buṭūniyyet emrinde derece-i nihāyede iḫtiyār-ı mücāhedāta sa‘y ve ihtimām eyledikleri resīde-i ḥadd-i tevātürdür.

Bir müddet ṣoñra istiḥsāl-i ruḫṣatla memleketleri cānibine ‘azīmet ve biraz iḳāmetden ṣoñra yine Ḳonyaya ‘avdet ve ḫayli müddet yine medrese-i mezkūrede iktisāb-ı feyż ve ma‘rifete zer-sūde ve ġayret ve yine Yeñişehire ‘azīmet eylemişlerdür. Kendünce neşve-i rāh-ı maḥabbetle ser-mest ve sekerāt oldıḳlarında nezd-i ‘ālīlerinde nīk ü bed yek-sān ve būd ü nebūd cihān siyān görmekle ‘ālem-i ḫarābātı daḫi başdan başa seyrān ve bünyān-ı hestīlerin tīşe-i ser-tīz-i ḫarābāt ile esāsından hedm ve virān ve nefislerin o yolda da imtiḥān eylemiş. Ve maḥv-ı ṣarf ve fenā-yı maḥżara iṣbāt-ı vücūd ve cenāḥı mucībü'l-felāḥ niyyeti ile evc-gāh-ı cem‘ü'l-cem‘e pervāz ve ṣu‘ūd ve tekmīl seyr ve sülūk idüp ḳırḳ ṣāniye nüzūl ve vürūd eylemiş olmalarıyla bu ḥāl-i neşve-ālūd-i ḫayret-nümūd ile dördünci def‘a olaraḳ bā-işāret-i ma‘nevīye Ḳonyaya ‘avdetlerinde ṭaraf-ı zī-şeref cenāb-ı ḫüdāvendigārīde olınan emr ve işāret-i ‘aliyye üzerine müşārün-ileyh Hemdem Çelebi Efendi Ḥażretleriyle Aşçı Başı Nesīb Dede Efendi Ḥażretleri ṭarafından birer ḳıṭ‘a ḫilāfet-

nāme i‘ṭā ve iḥsān ile irşāda me’mūr buyurılaraḳ Yeñişehire ‘avdet ve kendi bedenlerinden olaraḳ Köstem ta‘bīr itdikleri nehriñ kenārında bir ‘ālī Mevlevī-ḫāne binā vü evrāda ferş-i seccāde-i işāret ile sālīkine şālā eylemişlerdür. Bir aralıḳ der-gāh-ı şerīf-i meẕkūri āsitāne yapmaḳ üzere istīzān eylemişler ise de aldıḳları cevābda yaḳīnde āsitāne olan bir der-gāha me’mūr buyurılacaġı bā-emr-i ḥażret-i pīr beyān ve bu da dört beş sene ṣoñra Beşikṭaş Mevlevī-ḫānesi meşīḫatıyla işbāt buyurılmışdur.

Kendüleri iki yüz altmış sekiz sene-i hicriyesinde Der-i sa‘ādete gelmişler. Ve birḳaç ay iḳāmetden ṣoñra ‘avdet-i eṣnāsında ba‘zen muḥibbeleri ṭarafından eṣnā-yı vedā‘-ı müfāreḳātda iẓhār-ı ḥüzn ve taḫassür olındıġından **(yoḳdur ḥüzne maḥall yoḳdur bir sene ṣoñra Beşikṭaş Şeyḫi Ṣa‘īd Dede der-gāhdan yā geçer yā göçer bizi de cenāb-ı pīr efendimiz oraya me’mūr ider ise pek çoḳ maḥabbetler ideriz.)** kelām-ı kerāmet encāmıyla eḥibbāsına tesliyet buyurmışlar. Ve fi’l-ḥaḳīḳa bir sene ṣoñra Yeñişehirde bānīsi oldıḳları der-gāh-ı şerīfi birāder-zādelerine terk ve oradan külliyen kat‘-i ‘alāka ile kāffe-i eşyā ve ‘āileleri ile berāber Der-i sa‘ādete ‘azīmet ve ġaloṣdan vapura bindikleri gün burada Ṣa‘īd Dede Efendi dār-ı visāle rıḫlet eylemiş olmalarıyla Der-i sa‘ādete visāllerinden birḳaç māh ṣoñra müşārün-ileyh Hemdem Çelebi Efendi Ḥażretleri ṭarafından ṣāḥib-i terceme müşārün-ileyh nām-ı ‘ālīsine Beşikṭaş Mevlevī-ḫānesiniñ meşīḫat-nāmesi bi'l-vürūd iki yüz altmış ṭoḳuz senesi der-gāh-ı şerīf-i meẕkūra şeyḫ naṣb ve ta‘yīn ve yetmiş sekiz senesi ‘azīm-i vuṣlat-sarāy-ı ‘iliyyīn olmalarıyla der-gāh-ı şerīf-i meẕkūrede binā-gerdelik olan türbe-i şerīf derūnunda defīn-i ḫāk-i ‘anberīn olmışlar ise de biñ iki yüz seksen beş senesinde Beşikṭaşdan Maçḳada yeñi yapılan der-gāh-ı şerīfe ve biñ iki yüz ṭoḳsan iki tārīḫinde daḫi oradan Bahāriyede inşā olınan der-gāh-ı şerīfe na‘ş-ı ġufrān naḳş-ı ‘ālīleri naḳl olınmış. Ve elān-ı maḳām-ı ḳudsīleri orada bulınmışdır. Ẕāt-ı ḳudsiyyet-simātları celālī ve lāübāli meşreb-i şebhīz ve mücāhid ve dāimā nışfü'l-leylden tā-be-seher cānları namāz vaḳtine ḳadar feyż ve musāḥabetleriyle nevm-i ġaflet-i seherīden bīdār itmek ‘ādet-i müstaḥsenelerinden olup bunı ḳudret-i bedeniyeleri müsāīd oldıḳca terk itmez idi. Rif‘at-i ḳadr ve menziletlerine Ḳaraḥiṣārda Ḥażret-i Sulṭān Dīvānī Ḳuddise Sırruhü’s-Sāmī Ḥażretleriniñ der-gāh-ı şerīflerinde post-nişīn bulınan merḥūm Rāşid Çelebi Efendi Ḥażretleri Ḳaraḥiṣārdan Yeñişehir Fenāra

gidüp müşārün-ileyh ḥażretlerinden aḫẕ-ı nisbet ve ḫilāfet itmeleri ve Ḫˇāceler müşārün-ileyh Yeñişehirli Celāleddīn Efendiniñ daḫi ‘azīz-i müşārün-ileyh münīb olaraḳ tekmīl-i merātible aḫẕ-ı ḫilāfete nā’il ve maḳām-ı ‘ālī-i irşāda vāṣıl olmaları ve Yeñişehirlilerden Mekke-i Mükerremede mücāveretle iḳāmet itmekde bulınan bir ẕātıñ maḳām-ı İbrāhim Aleyhis-Selāmda ba‘de ṣālāt-ı ṭavaf iderken ‘azīz-i müşārün-ileyhi icrā-yı ṭavāfa sā‘ī oldıġı ḥālde görüp Ḥacca gelmiş ẓannıyla li-ecli’l-mülāḳāt hemān yirine ḥareketle maṭāf-ı mübāregi ṭolanmış ise de tekrār göremediginden bunuñ kendisine ẓuhūrat oldıġını tefehhüm ile aḫiren Der-i sa‘ādete gelerek aḫẕ-ı inābet ve yine Mekke-i Mükerremeye ‘avdet eylemiş olması gibi birçoḳ kerāmetleri delīldir. Müşārün-ileyhiñ Ta‘rīfü's-Sülūk nāmiyle maṭbū‘ bir risāleleri ve dīvānçe olacaḳ ḳadar eş‘ār-ı ‘āşıḳāneleri vardır. Aṣār-ı nefīselerinden bir iki parça ġazel teberrüken taḥrīr olındı.

ĠAZEL

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

1 Dilā ḥālāt-ı vaṣlı hem-dem-i cānān olandan ṣor
Taḥassür āteşīn pervāne-veş sūzān olandan ṣor

2 ‘Azīz-i Mıṣr-ı vuṣlat sūziş-i firḳat nedir bilmez
Anı tenhā-nişīn-i külbe-i aḫzān olandan ṣor

3 Seher ẕevḳin ne bilsün ḫufte-gān-ı pister-i ġaflet
Füyūzāt-ı ṣabāḥı ḥaste-i hicrān olandan ṣor

4 Görüp ḥāl-i perişānım beni bī-hūde ta‘n itme
Bu emri bir de gel mülk-i dile sulṭān olandan ṣor

5 Reh-i vaṣlında cānānıñ dilerseñ cān-niṯār itmek
Naẕīfā tīġ-i ‘aşḳa ser virüp ḳurbān olandan ṣor

ĠAZEL

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1 Bülbül-i dā’ire-i gülşen-i taḥmīdiz biz
Ḳulzüm-i ma‘nī-i pür-cūşış-ı tevḥīdiz biz

2 Vāṣıl-ı ṣadrıña ‘ālim-i taḥḳīḳ olduḳ
Ṣanma kim hüdhüd-i tāc-āver-i taḳlīdiz biz

3 Meh gibi bizden alur neşve-i feyżi ‘ālem
Ḥāliyā ṭal‘at-ı ḫūrşīd-i cihān-dīdiz biz

4 Māh-ı nev olsa nola sāġar-ı iḳbālimiziñ
Vāriṣ-i kevkebe-i kevkeb-i cemşīdiz biz

5 Reşk-i i‘cāz-ı Mesīḫ oldı Naẓīfā eṣerim
Çeşm-i sūzunda felek-pāye-i tecrīdiz biz

MÜSEDDES

‘Ālem-i beḳāya rıḫletleri gün söyledikleri

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1
Zāhidā ḥaḳḳıyçün ol şāhıñ ki cūd-ı ekmeli
Aḥmed-i Muḫtāra vaḥy itdi Kitāb-ı münzeli
Aḥmedīyim Ḥaydarīyim Mevlevīyim ben belī
Baña besdir bir Ḫudā vü bir nebī vü bir velī
Lā ilāhe illā Hüvallāhu'l-aliyyü'l-münceli
Lā nebī illā Muḥammed lā-fetā illā ‘Alī

2

Cūylar ṭaşlar aġaçlar ṭaġlar hāmūnlar
Nüh felek cin ü melek baḥr u semek cümle beşer
Sākinān-ı ‘arş ü ferş ü encüm ü şems ü ḳamer
Heb lisān-ı ḥāl ü ḳāl ile bu beyti ẕikr ider
Lā ilāhe illā Hüvallāhu'l-aliyyü'l-münceli
Lā nebī illā Muḥammed lā-fetā illā ‘Alī

3

Meclis-i rūz-ı ezelde çünki iḳrārım budur
Dīn ü īmānım budur göñlümde esrārım budur
Zinde oldıḳca vücūdum dilde eẕkārım budur
Cān fedā itdikde hem āḫirki güftārım budur
Lā ilāhe illā Hüvallāhu'l-aliyyü'l-münceli
Lā nebī illā Muḥammed lā-fetā illā ‘Alī

4

Milletim ehl-i ḥaḳīḳat ḥālıḳım Rabbim Ḫudā
Mezhebim rāh-ı maḥabbet şarṭ-ı īmānım fenā
Ḳıblem ebrū-yı Muḥammeddir imāmım Murtażā
Dīn-i İslām āşikāredir ne lāzım iḫtifā
Lā ilāhe illā Hüvallāhu'l-aliyyü'l-münceli
Lā nebī illā Muḥammed lā-fetā illā ‘Alī

5

Ma‘nī-i ḥükm-i resūli çünki iz‘ān eyledim
Dildeki cem‘iyyet-i vehmi perīşān eyledim
Mezheb-i ‘irfānımı āfāḳa i‘lān eyledim
Ey Muḥammed ümmeti ben böyle īmān eyledim
Lā ilāhe illā Hüvallāhu'l-aliyyü'l-münceli
Lā nebī illā Muḥammed lā-fetā illā ‘Alī

6

Bende-i āl-i ‘abāyım Ḥayderīyim Ḥayderī
Ey Naẕīf bu yolda ḳurbān eyledim cān ü seri
Ḥāṣılı bir muḳteżā-yı meşreb-i peygāmberī
İ‘tiḳādım böyledir naḥnü ḳasemnādan beri
Lā ilāhe illā Hüvallāhu'l-aliyyü'l-münceli
Lā nebī illā Muḥammed lā-fetā illā ‘Alī

10
TERCEME-İ ḤĀL-İ FAḲĪRĀNEMDİR

Faḳīrleri Şeyḫ Ḥasan Naẕīf Dede Efendiniñ ṣulbünden biñ iki yüz yetmiş sene-i muḥarremü'l- ḥarāmınıñ on ikinci çehār-şenbih güni Beşikṭaş Mevlevī-ḫānesinde bāz ve güşā-yı semā‘-ḫāne-i şühūd oldum. Merḥūm Sa‘īd Hemdem Çelebi Efendimiz Ḳaddeseallāhu Sırruh Ḥażretleriniñ yetmiş dört tārīḫinde Der-i sa‘ādete teşrīflerinde ṣıġar-i sinnime baḳmayaraḳ teberrüken tekbīr-i sikke-i şerīfe ile ser-i kemterānemi berāber evc-i i‘lā buyurmışlardur. Pederim yetmiş sekiz tārīḫinde teveccüh-nümā-yı ḫān-kāh-ı viṣāl oldıġında ol zamān seccāde-nişīni irşād bulınan merḥūm Ṣadreddīn Çelebi Efendimiz Ḳaddeseallāhu Sırruh Ḥażretleri ṭarafından der-gāh-ı şerīf-i meẕkūruñ meşīḫi min ġayr-ı istiḥḳaḳ ‘uhde-i ḥaḳīrāneme iḫsān ve ser-ṭabbāḫlıḳ ḫızmetinde bulınan Ḥācı Rāşid Dede merḫūmuñ icrā-yı vekālet eylemesi irāde-i fermān buyurılmışdur. Pederim Naẕīf Dede Efendiniñ intiḳālı Ṣadreddīn Çelebi Efendi Ḥażretleriniñ ibtidā-yı meşīḫatlerine teṣādüf itmekle meşārün-ileyhiñ ilk def‘a taḫtīm ve i‘ṭā buyurdıḳları meşīḫat-nāme meşīḫat-nāme-i faḳīrānem oldıġı gibi bunuñ taḫtīm ve iḫsānı kendüleriniñ li ecli'z-ziyāret Ḳaramanda Vālide Sulṭān Efendimiziñ ḥuzūr-ı ‘ālīyyelerinde bulındıḳları zamāna müṣādif oldıġından bu da faḳīrlerince başḳaca bir mūcib-i faḫr ve mübāhātdur.

10. FME s. 11 – 15

Biñ iki yüz seksen beş tārīḫinde Mevlevī-ḫāne-i meẕkūr bā-irāde-i seniyye Beşikṭaşda vāḳi‘ Maçḳa-nām maḥale naḳl ile müceddeden binā olınmışdur. Biñ iki yüz seksen sekiz tārīḫinde vaẓīfe-i meşīḫatı bi-ẕ-ẕāt īfā itmekligim ḥaḳḳında merḥūm müşārün-ileyh ḥażretlerinden şeref-vārid olan emr-nāme üzerine ḫızmet-i meẕkūreyi bi-ẕ-ẕāt īfāya mübāşeret ve bir sene şoñra ya‘ni seksen ṭoḳuz tārīḫinde Yeñiḳapu Mevlevī-ḫānesi post-nişīni bulunan merḥūm ‘Osmān Ṣalāḥaddīn Dede Efendi ile ‘aḳd-ı rābıṭa-i ḳarābet-i ṣıhrīye olınmışdur.

(11 Şevvāl 1273 Yevm-i Pencşenbih, vāḳi‘ olmışdur.)

Muaḫḫaren Mevlevī-ḫāne-i meẕkūr sāye-i iḥsān-vāye-i ḥażret-i pādişāhīde Bahāriyede vāki‘ Ḳaṣr-ı Hümāyūn mevḳi‘ine müceddeden binā buyurılan dā’ire-i ḫāżıraya naḳl olınmışdur. İtmām-ı inşāāt ile der-gāh-ı şerīfiñ resm-i güşādı iki yüz ṭokṣan dört senesi Rebīü'l-evveliniñ on sekizinci çehār-şenbih gününe teṣādüf itmiş ve tārīḫ-i bināsı içün kā’im-pederim müşārün-ileyh ‘Osmān Ṣalāḥaddīn Dede Efendi ṭarafından **(nuḳūd-ı cevheri-i luṭf ile şāhenşāh-ı devrānıñ. Dedim Kāḫ-ı Bahāriye yapıldı Mevlevī-ḫāne)** beyti tārīḫ olaraḳ inşād idilmişdür.

Zamān-ı ṣabāvetimde ‘ulūm-ı ibtidāiyyeyi ba‘de'l-taḥsīl sinn-i rüşde-vüsūlümde meşāhir-i ‘ulemādan Maġnisalı Ḥüseyin Ḥilmī Efendiden ‘ulūm-ı ‘Arabīyeniñ daḳāyıḳını ve Belḫī ‘Abdülfettāḥ Efendiden daḫi lisān-ı Farīsiniñ ḳavā‘idini tederrüs ve bir müddetcik daḫi kā’im-pederim ‘Osmān Ṣalāḥaddīn Dede Efendi merḥūmdan ‘ilm-i taṣavvuf ile Mesnevī-i Şerīfiñ ġavāmıż ve ḥaḳāyıḳını te‘allüm iderek el-yevm rūhiye (…)[220] pīr-i dest-gīre müstenid oldıġım ḥālde der-gāh-ı şerīf-i meẕkūrde taḳrīr-i Mesnevī-i Şerīf füyūżāt-ı (...)[221] ile meşġūlum. Pederim Naẓīf Dede Efendi sinn-i aḥḳārānem on sekize bulūġ oldıḳda yed-i dervişāneme teslīm olınmaḳ üzere ḫīn-i irtiḥālinde teberrüken bir ḫilāfet-nāme bıraḳmışlardur. Ve ḥālā Ḳaraḥişārda Ḥażret-i Sulṭān Dīvānī Ḳaddesallāhu Sırruhü's Sāmī Ḥażretleriniñ der-gāh-ı feyż-penāhlarında post-nişīn bulınan Kemāleddīn Çelebi Efendi Ḥażretleriniñ Der-i sa‘ādeti teşrīflerinde bā-işāret-i ‘aliyye-i Cenāb-ı

[220] Sayfa yıprandığı için okunamamıştır.
[221] Sayfa yıprandığı için okunamamıştır.

Ḫüdāvendi-gār ‘acīzlerini tecdīd-i inābet ve i‘tā-yı ḫilāfet ile kām-yār buyurmışlardur. Kemāleddīn Çelebi Efendi Ḥażretleriniñ ḫilāfeti pederleri merḥūm Reşīd Çelebi Efendi Ḥażretlerinden ve Reşīd Çelebi Efendiniñ ḫilāfetleri daḫi pederim merḥūm Naẓīf Dede Efendiden olup pederimiñ faḳīre iḥsān buyurdıḳları ḫilāfetiñ yine kendülerinden gelen bir silsile ile te’yīdi taṣārrufāt-ı ma‘nevīyyedendür.

Kitāb-ı Daḳāyıḳ-ı nişāb-ı Mesnevī-i Şerīfiñ füyūżāt-ı ma‘nevīyesinden ve cenāb-ı pīr-i dest-gīr efendimiziñ himem-i ḳudsiyyet-i tev’em-i velāyet-penāhīlerinden taḥsīl iden ṭabī‘at-ı şi‘riye sā’iḳāsıyla inşād idilmiş olan ġazeliyāt cümlesinden ber-vech-i zīr ‘arż ve taḥrīr ḳılınan birḳaç parça eş‘ārıñ derc ve tab‘ı menūṭ fermān-ı ḥaḳāyıḳ-ı ‘unvān-ı ḥażret-i reşādet-penāhīleridür.

(El-‘Abdü'l-Faḳīr Ḥüseyin Faḫrü'l-Mevlevī bin Ḥasan Naẓīfü'l Mevlevī)

Ḳıṭ‘a

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

Zehrā-yı ‘arş-ı mesned içün yā ‘Alī meded
Sıbṭeyn-i nūr-ı Aḥmed içün yā ‘Alī meded
Bi'l-cümle āl-i emced içün yā ‘Alī meded
Allāh içün Muḥammed içün yā ‘Alī meded

Ḳıṭ‘a

Ey ṭālib olan mā’ide-i ma‘nāya
Ādāb ile gel maṭbaḫ-ı Mevlānāya
Faḫrī gibi hām olsa daḫi puhte olur
Nā-puhte gelen bu der-geh-i ‘ulyāya

Ġazel

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Dehre gelmekden ne da‘vādır ne ġavġādır ġaraż
Ḥüsn-i rūy-ı yāri her yüzden temāşādır ġaraż

2 Ey ṭabīb-i cān u dil maḳṣad cemāliñ görmedir
Ṣanma derd-i ‘aşḳıma senden müdāvādır ġaraż

3 Cām-ı meyden neş’e-i ‘aşḳı temennādır merām
Cüst-cū-yı Ṭūrdan nūr-ı tecellādır ġaraż

4 Yār kendin görmege āyīne īcāb eylemiş
Ṣūret-i īcād-ı ‘ālemden bu ma‘nādır ġaraż

5 Faḫriyā maᶜlūmıdır erbāb-ı ‘irfānıñ bu rāz
Lafẓ-ı Mevlānādan ancaḳ ẕāt-ı Mevlādır ġaraż

SONUÇ

1. Mevlevîlik kesintisiz bir şekilde ve etki alanını gerek siyasî gerek sosyal alanda daha da genişleterek XIX. yüzyıla kadar gelmiş ve kendisini XX. yüzyıla da taşımıştır.

2. XIX. yüzyılda Mevlevîlik içerisinde meşîhatın babadan oğula geçmesi geleneği yaygınlaşmıştır.

3. Bu yüzyılın en önemli Mevlevî şeyhlerinden birisi de Şeyh Hüseyin Fahreddin Dede'dir. Hüseyin Fahreddin Dede, Mevlevîliğin gerektirdiği bütün nitelikleri kendisinde cem etmiş ve bunu hayatına aksettirerek özellikle sosyal alana büyük katkıları olmuş bir şeyhtir.

4. Hüseyin Fahreddin Dede, çok iyi bir eğitim almış ve kendini çok iyi yetiştirmiştir. İyi bir Türkçenin yanında Arapça, Farsça ve Fransızca da bilmektedir. Öyle ki Farsça şiirler kaleme almış ve dergâhta Farsça, Fransızca dersler vermiştir.

   Dede'nin zamanında dergâh bir sanat mahfili haline gelmiş, birçok sanatçı yetişmiştir.

5. Hüseyin Fahreddin Dede, devrin en önemli musikişinaslarından biridir. Asıl şöhreti olan musiki de Mevlevîler arasında önemli bir yere sahiptir. Musikide en iyi olduğu alan ney'dir. Bu alanda birçok kişiye ders vermiştir. Ayrıca Dede, bugünkü Türk musiki sisteminin kurulmasına da zemin hazırlamıştır.

6. Hüseyin Fahreddin Dede'nin edebî şahsiyetinde Mevlevîlik, Ehl-i Beyt sevgisi ve tasavvuf önemli bir yer tutmaktadır.

7. Hüseyin Fahreddin Dede, dönemin iyi şairleri arasıda yer almaktadır.

8. Hüseyin Fahreddin Dede şiirlerinde Türkçe kelimelerden çok Arapça ve Farsça kelimelere ve çokça terkiplere yer vermiştir. Fakat bu durum Dede'nin şiirlerini pek fazla ağdalı yapmamıştır.

9. Dede'nin şiirlerinin en önemli özellikleri akıcı ve yüce hayallerle dolu olmasıdır.

10. Dede'nin Mecmua'sı şahsî mecmualar içerisinde yer almaktadır. Mecmua Beşiktaş, Maçka ve Bahariye Mevlevîhânelerine dair bilgiler, ailevî bazı kayıtlar, Mevlevîlik tarihi hatta Divan edebiyatının son devirleri ve mümessilleri hakkında bir takım bilgiler içermektedir. Bu nedenle Mecmua tarihi bir vesika niteliği taşımakta ve gerçekten pek değerli bir eser olarak gözükmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

Asaf Hâlet Çelebi, Mevlânâ ve Mevlevilik, Hece Yay., Ankara 2006.

Aydemir, Yaşar, Behiştî Dîvânı, MEB Yay., Ankara 2000.

Banarlı, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C. 2, MEB Yay., İstanbul 2001.

Çantay, Hasan Basri, Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim, C.2, Risale Yay., İstanbul 1996.

Çıpan, Mustafa, Fasih Divanı, MEB Yay., İstanbul 2003.

Devellioğlu, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitapevi Yay., Ankara 1997.

Dilçin, Cem, Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, TDK Yay., Ankara 2000.

Erdem, Avni, Anadolu Sahası Musikişinas Divan Şairleri, TÜSAV Yay., Ankara 1999.

Esrar Dede, Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye, AKM Yay., Ankara 2000.

Gölpınarlı, Abdülbaki, Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik, İnkılap Kitapevi Yay., İstanbul 1953.

Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar, İnkılap Yay., İstanbul 1997.

Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu, C. 4, TTK Yay., Ankara 1994.

Harman, Ömer Faruk, "Melâmiyye", TDV, C.29, İSAM Yay., Ankara 2004.

Haksever, Ahmet Cahid, Son Dönem Osmanlı Mevlevîlerinden Ahmet Remzi Akyürek, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002.

Hüseyin Fahreddin Dede, Mecmua, Konya (Mevlâna Müzesi İhtisas Kütüphanesi nr. 7467).

Işın, Ekrem, "Hasan Nazif Dede", DBİA, C. 3, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yay., İstanbul 1994.

"Hüseyin Fahreddin Dede", DBİA, C. 4, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yay., İstanbul 1994.

İbnü'l- Emin Mahmud Kemal İnal "Fahreddin Efendi", Son Asır Türk Şairleri, AKM Yay., Ankara 2000.

"Hüseyin Fahrüddin Dede Efendi" Hoş Sada, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 1958.

İhsanoğlu, Ekmeleddin (Editör) Osmanlı Devleti Tarihi, C.1, Zaman Yay., İstanbul 1998.

İpekten, Haluk, Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz, Dergah Yay., İstanbul 2004.

İzbudak, Veled Çelebi, Hatıralarım, İstanbul 1946.

Kabaklı, Ahmet, Türk Edebiyatı, C. 2, TEV Yay., İstanbul 1978.

Kahramanoğlu, Kemal Nazîf-i Mevlevî Divançesi, Tablet Yay., Konya, 2005.

Kaya, M. Refik, Hüseyin Fahreddin Dede, İstanbul Teknik Üniversitesi SBE Yayımlanmamış YLT, İstanbul 1993.

Koçu, Reşad Ekrem, "Bahariye Mevlevîhânanesi" TDV, C. 4, İSAM Yay., Ankara 2004.

Küçük, Sezai, Mevlevîliğin Son Yüzyılı, Simurg Yay., İstanbul 2003.

Levend, Agah Sırrı, Divan Edebiyatı, Enderun Kitapevi Yay., İstanbul 1984

Mehmed Ziya, "Şeyh Hüseyin Fahreddin Efendi", Musavver Nevsal-i Osmanî, Şems Matbaası, İstanbul 1328

Mengi, Mine, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Akçağ Yay., Ankara 2002.

Ocak, Ahmet Yaşar, "Bektaşîlik", TDV, C. 5, İSAM Yay., Ankara 2004.

Özcan, Nuri, "Hüseyin Fahreddin Dede" TDV, C. 18, İSAM Yay., Ankara 2004.

Özgül, M. Kayahan, Yenişehirli Avni, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1990.

Öztuna, Yılmaz, Türk Musikisi Ansiklopedisi, C.1,2 ve 3, MEB Yay., İstanbul 1969.

Osmanlı Devleti Tarihi, C.1, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 1998.

Pala, İskender, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, LM Yay., İstanbul 2003.

Sarı, Mehmet; Ilgar, Yusuf, Sultan Dîvânî ve Afyonkarahisar'da Mevlevîlik, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yay., Afyon 2002.

Sözer, Vural, Müzik Ansiklopedik Sözlük, Remzi Kitapevi Yay., İstanbul 2005.

Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi, Remzi Kitapevi Yay., İstanbul 1986.

Tahirü'l- Mevlevî Şerh-i Mesnevî, Selam Yay., C.1.

Tanrıkorur, Barihüda, "Mevlevîyye", TDV, C. 29, İSAM Yay., Ankara 2004.

Tuman, Mehmet Nail, Tuhfe-i Nâilî, Bizim Büro Yay., Ankara 2001.

Uludağ, Süleyman, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Kabalcı Yay., İstanbul 2001.

_____: "Hüseyin Fahreddin Dede", Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi, C.6, Anadolu Yay., İstanbul 1983

_____: Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler / İsimler / Eserler / Terimler), C. 1,2,3,4,5,6,7 ve8, Dergah Yay., İstanbul 1986

TIPKIBASIM

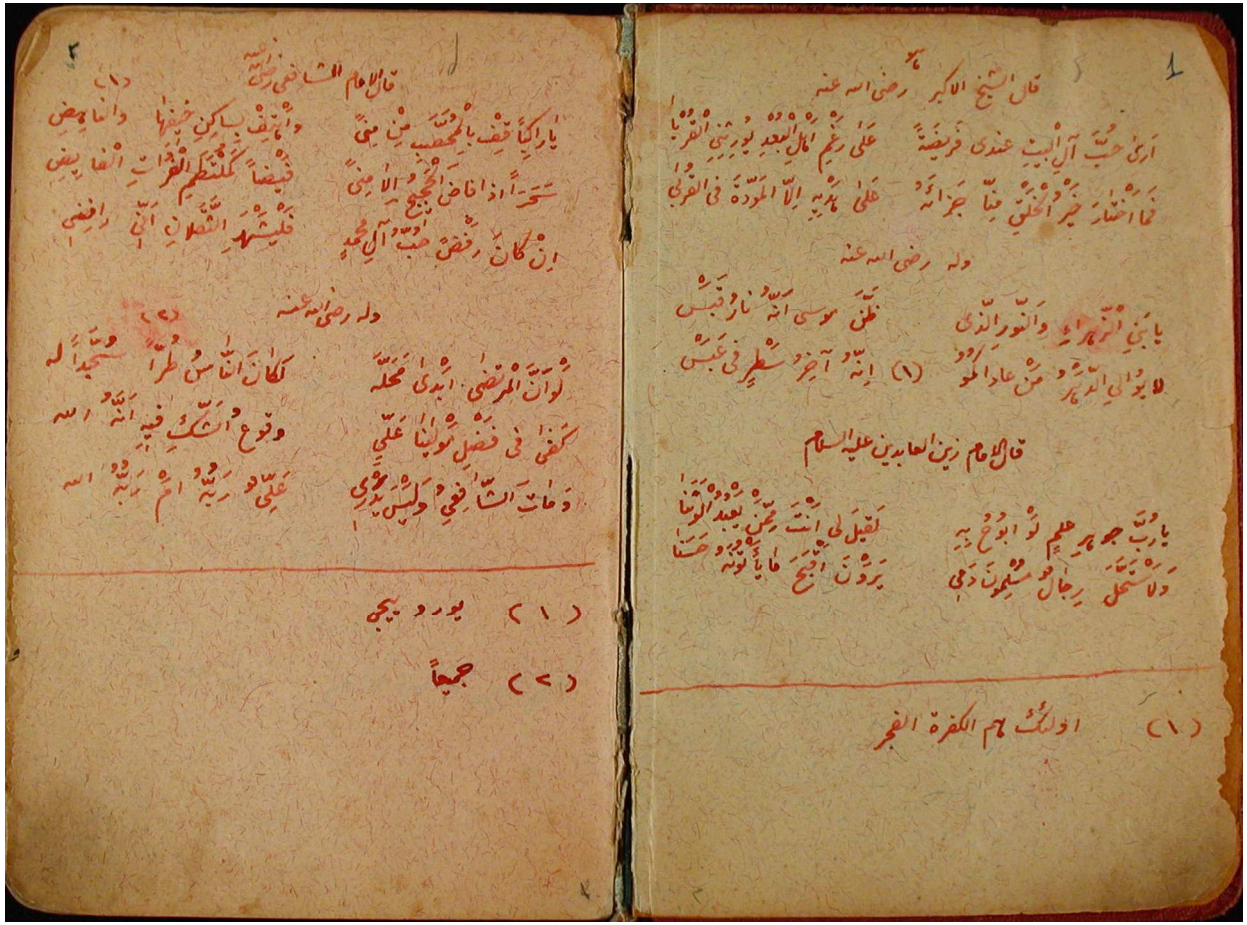

قال الشيخ الاكبر رضي الله عنه

أرى حبّ آل البيت عندي فريضة ... على رغم أهل البعد يورثني القربا
فما اختار خير الخلق دنيا جزائه ... على بذله إلا المودّة في القربى

وله رضي الله عنه

يا بني الزهراء والنور الذي ... خلف موسى انه نار قبس
لا بوالي الدهر من عاداكمو ... (١) إنه آخذ سطر في عبس

قال الامام زين العابدين عليه السلام

يا ربّ جوهر علم لو أبوح به ... لقيل لي أنت ممن يعبد الوثنا
ولاستحل رجال مسلمون دمي ... يرون أقبح ما يأتونه حسنا

(١) اولئك هم الكفرة الفجر

قال الامام الشافعي رضي الله عنه

(١)

يا راكبا قف بالمحصب من منى ... واهتف بساكن خيفها والناهض
سحرا إذا فاض الحجيج الى منى ... فيضا كملتطم الفرات الفائض
إن كان رفضا حب آل محمد ... فليشهد الثقلان أني رافضي

وله رضي الله عنه

(٢)

لو أن الفرض أبدى محله ... كان الناس طرا سجدا له
كفى في فضل مولانا علي ... وقوع الشك فيه أنه الله
وفات الشافعي وليس يدري ... علي رب أم رب الله

(١) يورد بيجو

(٢) جميعاً

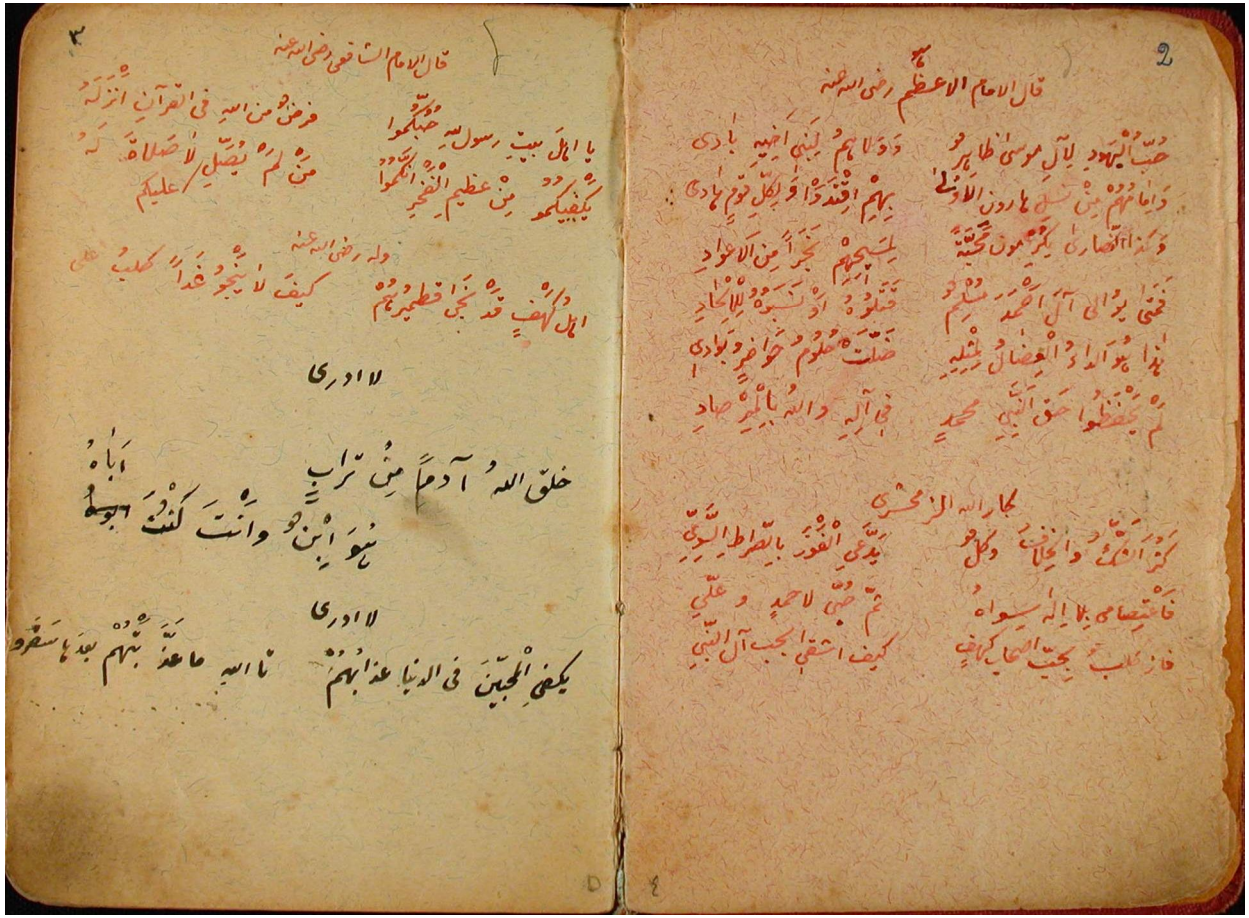

قال الامام الاعظم رضی الله عنه

حُبُّ اليهودِ لآلِ موسى ظاهرٌ ... ودَلائِلُهم لِنَبيِّ اخيهِ بادي

وَاِمامُهُم مِن نَسلِ هارونَ الاُولى ... بِهِمِ اقتَدَوا وَلِكُلِّ قَومٍ هادي

وَكَذا النَصارى يُكثِرونَ مَحَبَّةً ... لِمَسيحِهِم نَجراً مِنَ الاَعوادِ

فَمَتى يَرى آلَ المُحَمَّدِ مُسلِمٌ ... قَتلوهُ اَو نَسَبوهُ لِلإلحادِ

هٰذا بُوَلادُ الفَضلِ مِثلِيَ ... ضَلَّت عُلومُ حَوافِرٍ وَبَوادي

لَم يَحفَظوا حَقَّ النَبِيِّ مُحَمَّدٍ ... فِي آلِهِ وَالله بِالمِرصادِ

لجار الله الزمخشري

كَثُرَ الوَشاةُ وَاَجلَفَ وَكَلَفَ ... يَدَّعي الوُقوفَ بِالشَرطِ البَرِّيَّةِ

فَاعتَصِمي بِلا اِلٰهَ سِواهُ ... ثُمَّ حُبّي لِاَحمَدٍ وَعَلِيِّ

فَاِذا كُنتِ بِحُبِّ اَصحابِ كَهفٍ ... كَيفَ اَخشى بِحُبِّ آلِ النَبِيِّ

قال الامام الشافعي رضي الله عنه

يا اَهلَ بَيتِ رَسولِ الله حُبُّكُمُ ... فَرضٌ مِنَ الله فِي القُرآنِ اَنزَلَهُ

يَكفيكُمُ مِن عَظيمِ الفَخرِ اَنَّكُمُ ... مَن لَم يُصَلِّ لَكُم لا صَلاةَ لَهُ

وله رضي الله عنه

اَهلُ الكَهفِ قَد نَجى قَطمِيرُهُم ... كَيفَ لا يَنجو غَداً كَلبُ عَلي

لا ادري

خَلَقَ اللهُ آدَماً مِن تُرابٍ ... اَبَاهُ

هُوَ اِبنٌ وَاَنتَ كَذّابٌ ... جَهولُ

لا ادري

يَكفِ المُجِبّينَ فِي الدُنيا عَذابُهُم ... نارُ الله عاقِبَةً بَعدَها سَقَرُ

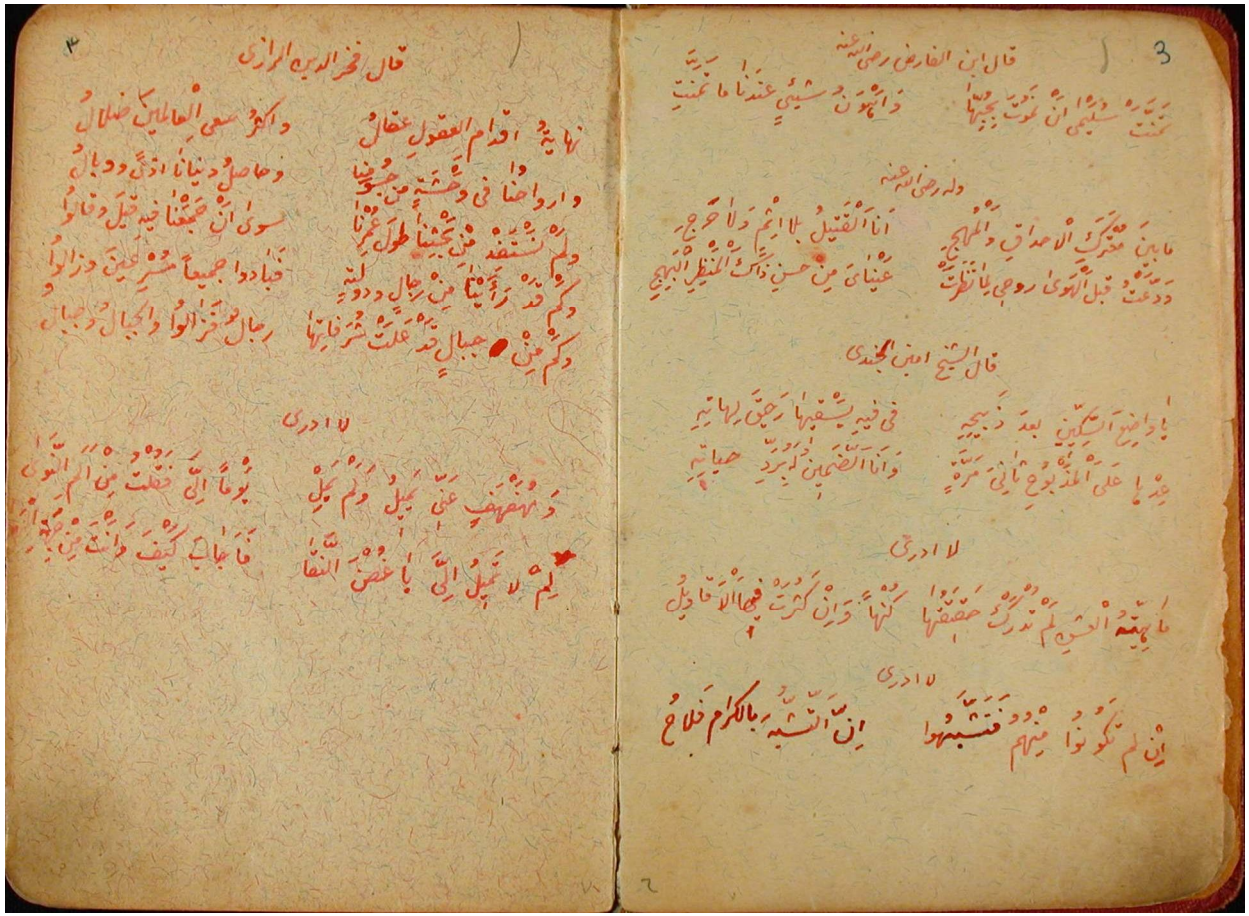

قال ابن الفارض رضي الله عنه

تَحَنَّنْ وَيْحَكُمْ إِنْ حَنَّ بَعْضُكُمْ ... وَإِنْ تَهَوَّنَ شَيْءٍ عِنْدَنَا مَا تَمَنَّتْ

وله رضي الله عنه

مَا بَيْنَ مُعْتَرَكِ الْأَحْدَاقِ وَالْمُهَجِ ... أَنَا الْقَتِيلُ بِلَا إِثْمٍ وَلَا حَرَجِ

وَدَّعْتُ قَبْلَ الْهَوَى رُوحِي بِنَاظِرَتِي ... عَيْنَايَ مِنْ حُسْنِ ذَاكَ الْمَنْظَرِ الْبَهِجِ

قال الشيخ ابن الجندي

يَا رَاضِيَ السَّكَّيْنِ بَعْدَ ذَبِيحِهِ ... فِي فِيهِ يَسْقِيهَا رَحِيقَ رُضَابِهِ

غَدْرًا عَلَى الْمَذْبُوحِ ثَانِيَ مَرَّةٍ ... وَأَنَا الضَّحِيَّةُ لَمْ يَرُدَّ حَيَاتِهِ

لا ادري

مَا بَهْجَةُ الشَّيْءِ لَمْ تُدْرَكْ حَقِيقَتُهَا ... كُنْهًا وَإِنْ كَثُرَتْ فِيهَا الْأَقَاوِيلُ

لا ادري

إِنْ لَمْ تَكُونُوا مِثْلَهُمْ فَتَشَبَّهُوا ... إِنَّ التَّشَبُّهَ بِالْكِرَامِ فَلَاحُ

قال فخر الدين الرازي

نِهَايَةُ أَقْدَامِ الْعُقُولِ عِقَالُ ... وَأَكْثَرُ سَعْيِ الْعَالَمِينَ ضَلَالُ

وَأَرْوَاحُنَا فِي وَحْشَةٍ مِنْ جُسُومِنَا ... وَحَاصِلُ دُنْيَانَا أَذًى وَوَبَالُ

وَلَمْ نَسْتَفِدْ مِنْ بَحْثِنَا طُولَ عُمْرِنَا ... سِوَى أَنْ جَمَعْنَا فِيهِ قِيلَ وَقَالُوا

وَكَمْ قَدْ رَأَيْنَا مِنْ رِجَالٍ وَدَوْلَةٍ ... فَبَادُوا جَمِيعًا مُسْرِعِينَ وَزَالُوا

وَكَمْ مِنْ جِبَالٍ قَدْ عَلَتْ شُرَفَاتُهَا ... رِجَالٌ فَزَالُوا وَالْجِبَالُ وَبَالُ

لا ادري

وَمُهَفْهَفٍ عَنِّي تَمِيلُ وَلَمْ يَمِلْ ... بُرْءًا إِلَيَّ خَطَفْتُ مِنْ أَلَمِ النَّوَى

لِمَ لَا تَمِيلُ إِلَيَّ يَا غُصْنَ النَّقَا ... فَأَجَابَ كَيْفَ وَأَنْتَ مِنِّي

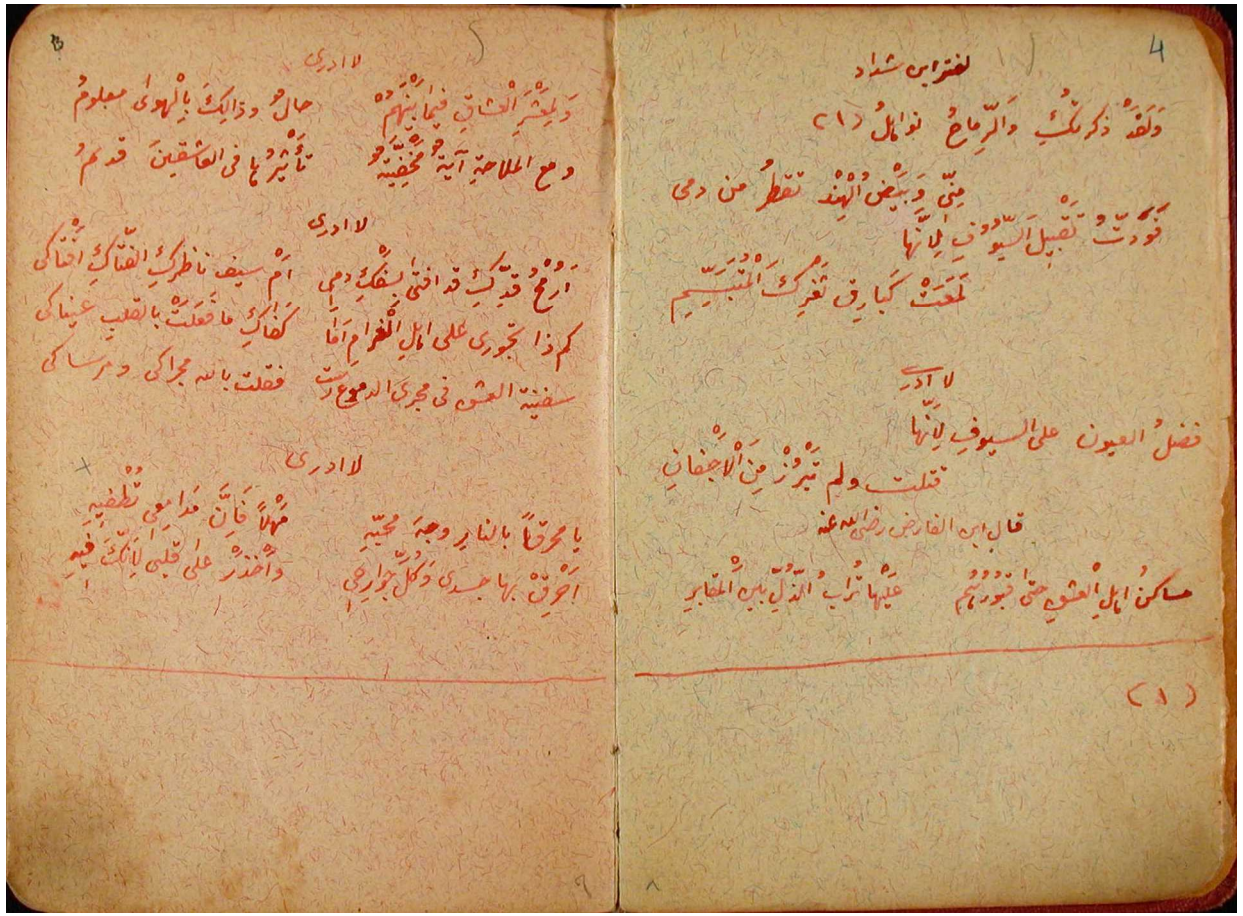

لعنترة بن شداد

وَلَقَدْ ذَكَرْتُكِ وَالرِّمَاحُ نَوَاهِلٌ (١)
مِنِّي وَبِيضُ الْهِنْدِ تَقْطُرُ مِنْ دَمِي
فَوَدَدْتُ تَقْبِيلَ السُّيُوفِ لِأَنَّهَا
لَمَعَتْ كَبَارِقِ ثَغْرِكِ الْمُتَبَسِّمِ

لا أدري

فَضْلُ الْعُيُونِ عَلَى السُّيُوفِ لِأَنَّهَا
تَقْتُلُ وَلَمْ تُبْرَزْ مِنَ الْأَجْفَانِ

قال ابن الفارض رضي الله عنه

سَاكِنُ أَهْلِ الْعِشْقِ حَتَّى قُبُورُهُمْ
عَلَيْهَا تُرَابُ الذُّلِّ بَيْنَ الْمَقَابِرِ

(١)

لا أدري

وَلِعِشْرَةِ الْعُشَّاقِ فِيمَا بَيْنَهُمْ
حَالٌ وَذَلِكَ بِالْهَوَى مَعْلُومُ
وَمَعَ الْمَلَاحَةِ آيَةٌ مَخْفِيَّةٌ
تَأْثِيرُهَا فِي الْعَاشِقِينَ قَدِيمُ

لا أدري

أَرْمَى قَدِيمًا قَدْ أَفْتَى بِسَفْكِ دَمِي
أَمْ سَيْفُ نَاظِرِكِ الْفَتَّاكِ أَفْتَاكِ
كَمْ ذَا تَجُورِي عَلَى أَهْلِ الْغَرَامِ أَمَا
كَفَاكِ مَا فَعَلَتْ بِالْقَلْبِ عَيْنَاكِ
سَفِينَةُ الْعِشْقِ فِي مَجْرَى الدُّمُوعِ رَتْ
فَقُلْتُ بِاللهِ مَجْرَاكِ وَمُرْسَاكِ

لا أدري

يَا مُحْرِقًا بِالنَّارِ وَجْهَ مُحِبِّهِ
أَحْرَقْتَ بِهَا جَسَدِي وَكُلَّ جَوَارِحِي
مُهْلًا فَإِنَّ مَدَامِعِي تُطْفِيهِ
وَاحْذَرْ عَلَى قَلْبِي لِأَنَّكَ فِيهِ

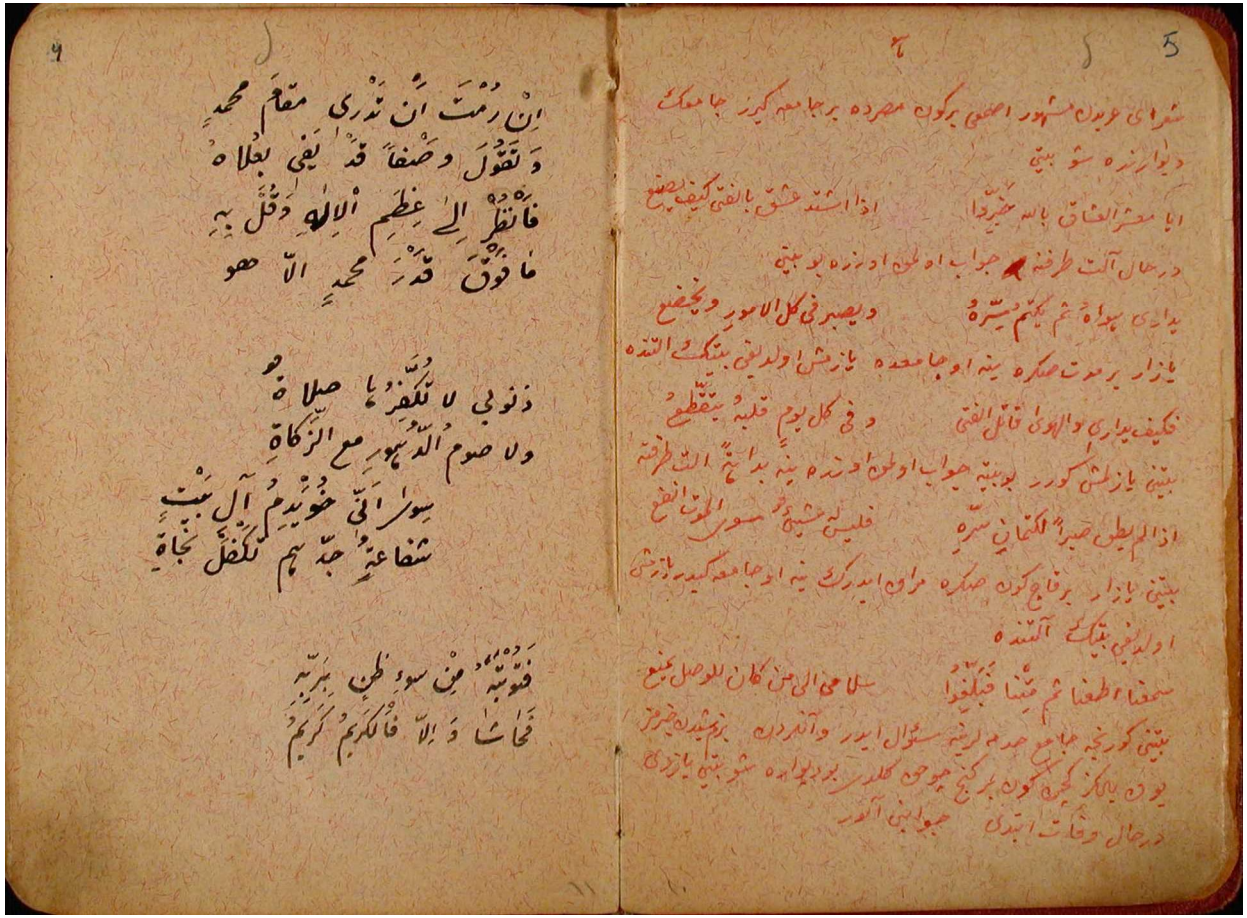

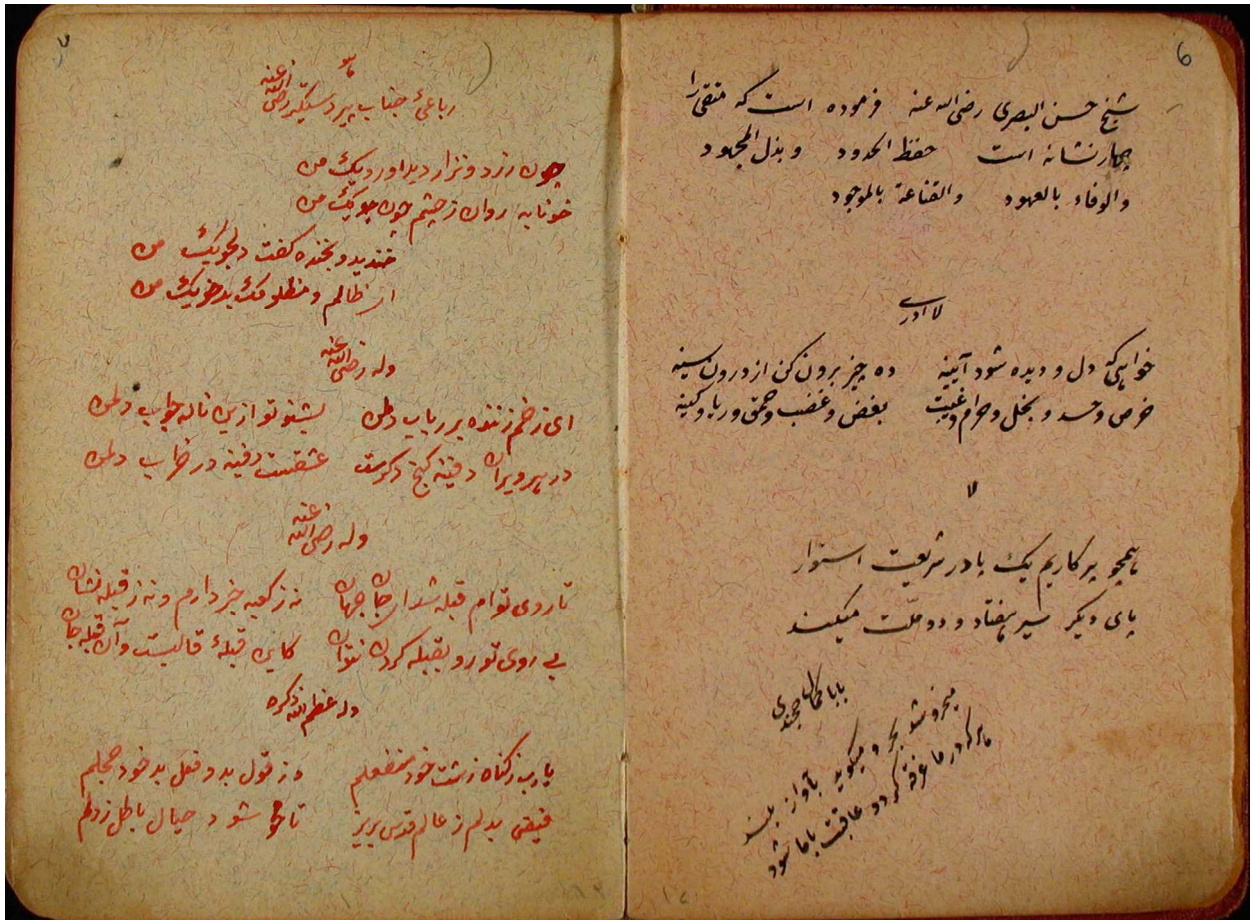

شیخ حسن البصری رضی الله عنه فرموده است که متقی را
چهار نشانه است حفظ الحدود و بذل المجهود
والوفاء بالعهود والقناعة بالموجود

لا ادری

خواهی که دل و دیده شود آینه ده چیز برون کن از درون سینه
حرص و حسد و بخل و حرام و غیبت بغض و غضب و حقد و ریا و کینه

لا

همچو بر کاریم یک یا در شریعت استوار
پای دیگر سیر هفتاد و دو ملت میکنند

بابا طاهر عریان

همچو شد بکو و بگوید بتوان زیست
ما که در ما خود نگردد طاقت ما خود

رباعی جناب پیر دستگیر رضی الله عنه

چون زرد و نزار دیر او در دیک من
خونابه روان ز چشم چون جوی یک من
خندید و بخنده گفت دلجوی یک من
از ظالم و مظلوم کدام بدخوی یک من

وله رضی الله عنه

ای زخم زننده بر ریاب دلمن بشنو تو ازین ناله جواب دلمن
در هر دو سرای دفینه گنج دگرست عشقست دفینه در خراب دلمن

وله رضی الله عنه

تا روی تو ام قبله شد از جا جبها نه زکعبه چیزدارم و نه ز قبله نشانها
بی روی تو رو بقبله کردن نتوان کاین قبله قالبست و آن قبله جانها

وله عظم الله ذکره

یا به ز گناه زشت خود منفعلم و ز قول بد و فعل بد خود خجلم
فیضی بدهم ز عالم قدس برین تا محو شود خیال باطل ز دلم

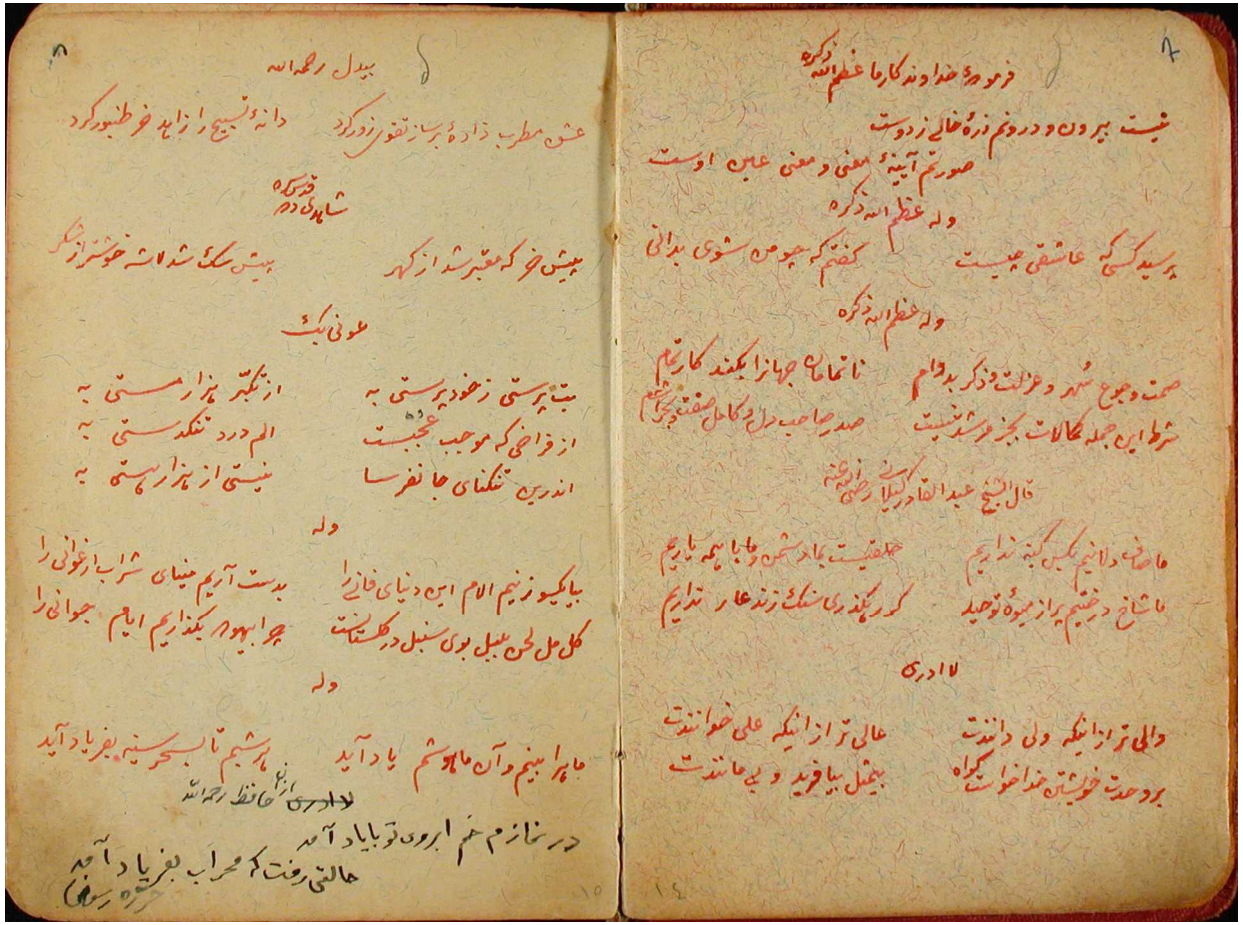

فرمودهٔ خداوند کارما عظم الله ذکره

نیست بیرون و درونم زهٔ خالی ز دوست
صورتم آینهٔ معنی و معنی عین اوست

وله عظم الله ذکره

پرسید کسی که عاشقی چیست — گفتم که چو من شوی بدانی

وله عظم الله ذکره

صحت و جوع شهد و عزلت و ذکر بدوام — ناتمامان جهان را یکند کارتمام
شرط این جمله کمالات بجز مرشد نیست — صد چو صاحب دل و کامل صفتی جز او هیچ

قال الشیخ عبد القادر گیلانی رضی الله عنه

عاصفی دلانیم یکدل کینه نداریم — جمله یاد دشمن و یار یکسان داریم
ما شاخ درختیم پر از میوهٔ توحید — گر ریگذری سنگ زنی عار نداریم

لادری

والی ترا از انکه ولی دانندت — عالی ترا از انکه علی خوانندت
بر وحدت خویشتن خدا خواند گواه — بی مثل بیافرید و بی مانندت

بیدل رحمه الله

عشق مطرب زاده‌ٔ بزم تقوی زود کرد — دانهٔ تسبیح را زاهد خر طنبور کرد

شاهدی دره

پیش خر که معتبر شد از گهر — پیش سگ شد لاشه خوشتر از شکر

علوی بیگ

بت پرستی ز خود پرستی به — از تکبر هزار مستی به
از فراغی که موجب عجبت است — الم درد تنگدستی به
اندرین تنگنای جانفرسا — نیستی از هزار هستی به

وله

بیا بکو زنیم الم این دنیای فانی را — بدست آریم مینای شراب ارغوانی را
کل مل لحن بلبل بوی سنبل در گلستانست — چرا بیهوده یکذاریم ایام جوانی را

وله

ماهرا بینم و آن ماه وشم یاد آید — هر شبم تا بسحر سینه بفریاد آید

لادری از خواجه حافظ رحمه الله

در نمازم خم ابروی تو یاد آمده — حالتی رفت که محراب بفریاد آمده

وحشی

زیباتر آنچه مانده زیبا ازان تو — بدار برد در ازمن و اعلا ازان تو
از صحن خانه تا لب بام ازان من — از بام خانه تا ثریا ازان تو
یا بوی ریسمای گسل مشکن زمن — وان کربه خوشک رعنا ازان تو
این خال کاسه ازمن و آن کوزه گر برد — پارینه پرز شهد مصفا ازان تو
طنبور اب شکسته و بابا ازان من — آن نغمهای تن تنه تن نا ازان تو

لاادری

ای که هستی دوای خسته دلان — مرهمی سینه شکسته دلان
مرهمی لطف کن که خسته دلم — مرحمت کن که بس شکسته دلم

نقشی دده قدس سره

خرقه چه بود کو رگله سنگ مزار — تنوره کفن بند میاشد زنار
پیش از مردن اگر بمیری مردی — ورنه تو شوی باکشی همچو حمار

عراقی قدس سره

نیت را کعبه دگشته یکیست — سایه را دوزخ و دیاشت یکیست

(۱) غایت سرخ آب

خداوند روزگار ما عظم الله ذکره

امشب منم و هزار صوفی پنهان — مانده و جا جمله عیاشند و زنهار
ای عارف مطرب بله تقصیر کن — تا در پی بدین صفت رقص کنان

ولد اعظم الله ذکره

آن حلوائی که کم رسد آن بوها — چون دیگ بجوش آمده از وی دلها
از غایت لطف آنچنان خوشخواهست — کز وی دو هزار من توانی خوردن

لفضل جرفی

خطت کلام کلیم و رخت کلام الله — چه خط چه رخ چه جبین لا الله الا الله
شهید غمزه آت از خاک بر نمی خیزد — اگر مسیح بگوید که قم باذن الله

افسری بخاری

روی تو صفحه صفحه و هر صفحه آفتاب — موی تو حلقه حلقه و هر حلقه زو دلی
زان صفحه صفحه صفحه گل شد و رخ وه — زان حلقه حلقه حلقه سنبل شد و بنا
چشم از تو پیشه پیشه و هر پیشه چشم جا — اشک از تو دانه دانه و هر دانه در ثنا
زان پیشه پیشه پیشه خورشید منفعل — زان دانه دانه دانه باقوت در حیا
هم سینه رخنه رخنه و هر رخنه راه غم — هم آه شعله شعله و هر شعله سینه تاب
زان رخنه رخنه رخنه شد عمر افسری — زان شعله شعله شعله آتش در اضطراب

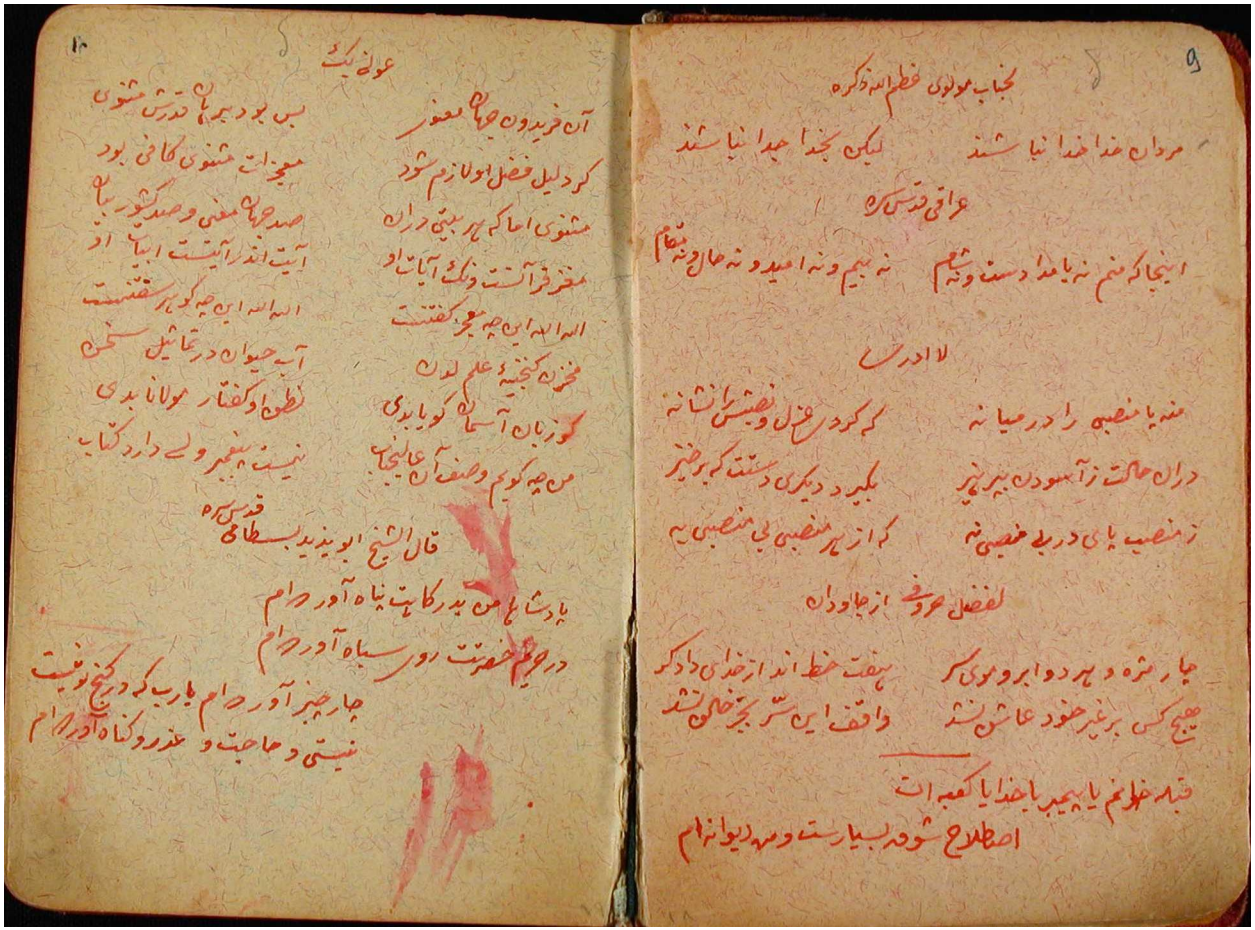

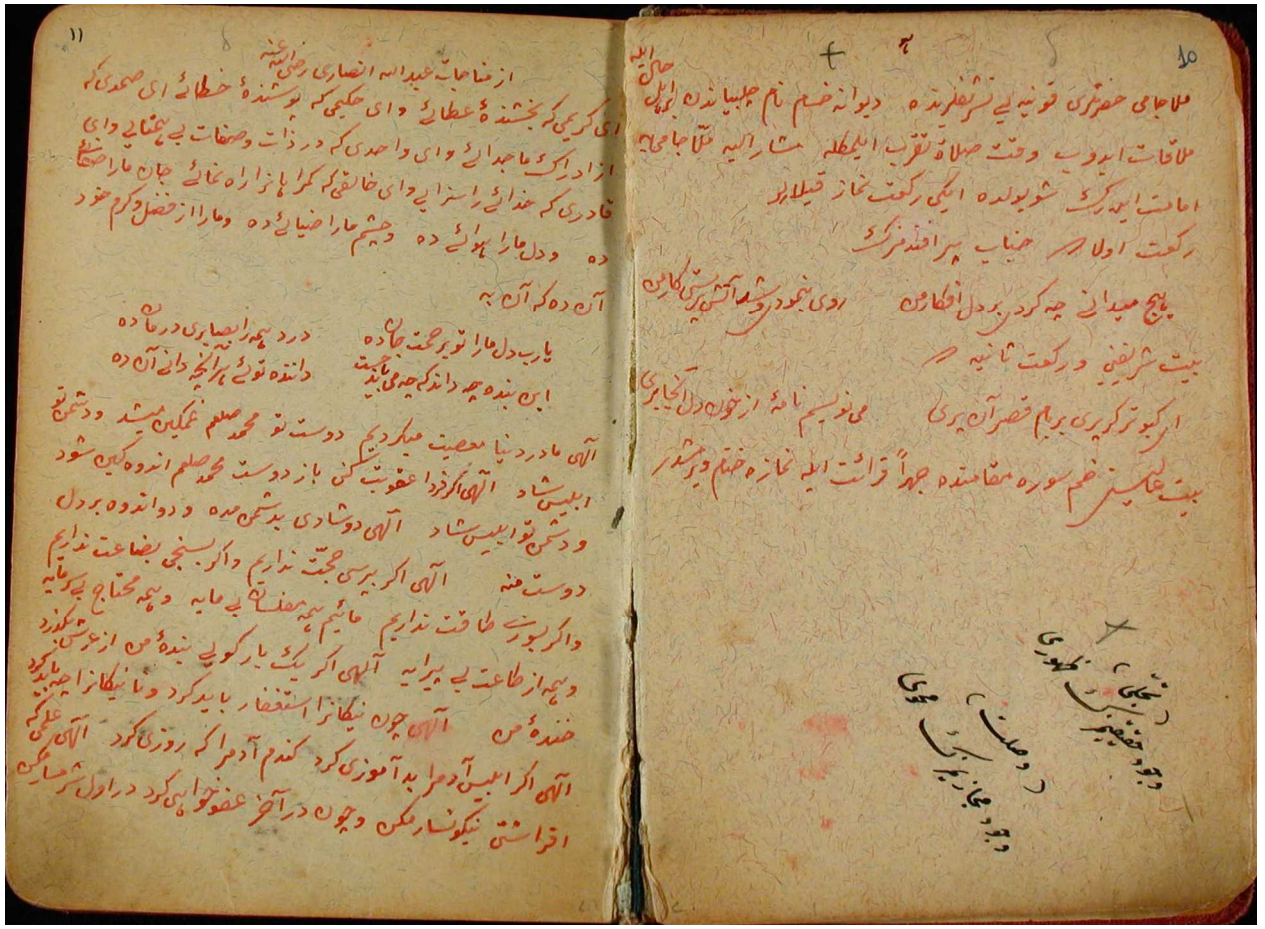

ملا جامی حضرتی قونیه یی نثر نفرینده دیوانه خم نام چلبیاندن بوهال حالی ایله
ملاقات ایدوب وقت صلاة تقرب ایلیطلب مشار الیه ملا جامیه
اعانت ایله رکعت شویلده ایکی رکعت نماز قیلالر
رکعت اولاده جناب پیر افضل مزکی

هیچ معبدانی چه کرد بر دل افگارمن روی بخود در نشد آتش بر کارمن

بیت شریفی در رکعت ثانیه ده

اگر کبوتر کریم بریم قصر آن پری می نویسم نامهٔ از خون دل آنجا پری

بیت عکسیسی ختم سوره مقامنده جهراً قرائت ایله نمازه ختم و برخاسته

دعوت جانب حق را بلبیک گوی

از مناجات عبدالله انصاری رضی الله عنه

ای کریمی که بخشندهٔ عطائی وای حکیمی که پوشندهٔ خطائی ای صمدی که
از او را یک ماحد ائی وای واحدی که در ذات وصفات بی همتائی وای
قادری که خدائی را ستائی وای خالقی که گرهها ز راه غائی جان ما را صفا
ده ودل ما را هوائی ده وچشم ما را ضیائی ده وما را از فضل وکرم خود
آن ده که آن به

یارب دل ما تو بر محبت جا ده درد همه را بصابری در ما ده
این بنده چه داند که چه می باید گفت دانندهٔ تو ئی هر آنچه دانی آن ده

الهی مادر دنیا معصیت میکردیم دوست تو محمد صلعم نمکین میشد ودشمن تو
ابلیس شاد الهی اگر فردا عقوبت کنی باز دوست محمد صلعم اندوه گین شود
ودشمن تو ابلیس شاد الهی دوشادی بدشمن ده ودواندوه بردل
دوست منه الهی اگر بر سر حجت نداریم واگر بسنجی بضاعت نداریم
واگر بورع طاقت نداریم خائفیم همه همه بی مایه وهمه محتاج بی مایه
وهمه از طاعت بی برایه الهی اگر یک بار گویی بندهٔ من از عرش نگوزد
خندهٔ من الهی چون نیکان را استغفار باید کرد وما نیکان را چه باید کرد
الهی اگر ابلیس آدم را بد آموزی کرد کندم آدم را که روزی کرد الهی علم
افراشتی نیکو نسار مکن وچون در آخر عفو خواهی کرد در اول سر مپوش کن

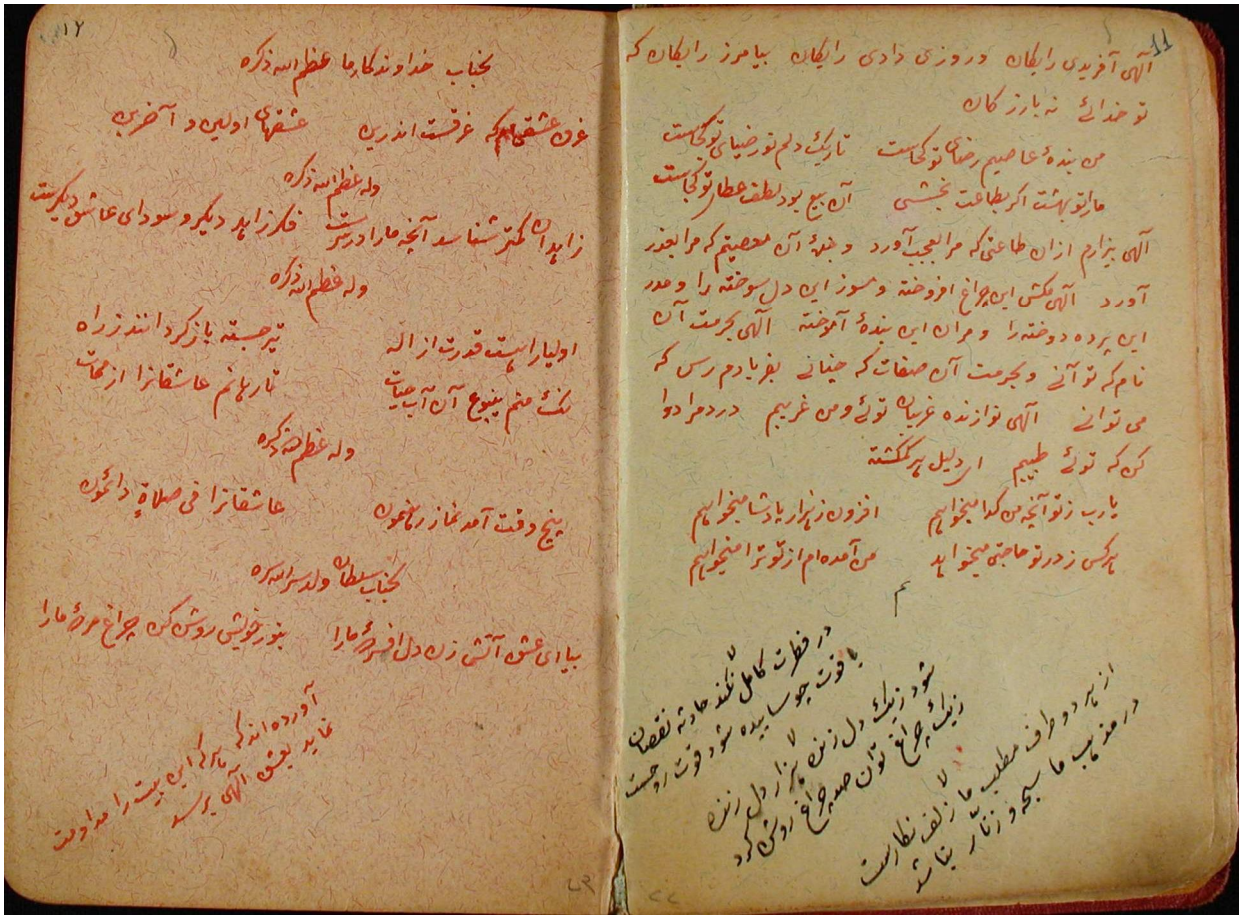

الهی آفریدی رایگان و روزی دادی رایگان بیاموز رایگان که
تو خدائی نه بازرگان

من بندهٔ عاصیم رضای تو کجاست تاریکیٔ دلم نور ضیای تو کجاست
ما را تو بهشت اگر بطاعت بخشی آن هیچ بود لطف عطای تو کجاست

الهی بزدام ازان طاعتی که مرا بعجب آورد و بندهٔ آن معصیتم که مرا بعذر آورد الهی مکش این چراغ افروخته و سوز این دل سوخته را و عدد این پرده دوخته را و مران این بندهٔ آموخته الهی بحرمت آن نام که تو آنی و بحرمت آن صفات که چنانی بفریادم رس که می توانی الهی نوازنده غریبی توئی و من غریبم دردمرا دوا کن که توئی طبیب ار دلیل هر گشته

یارب زتو آنچه من گدا میخواهم افزون زهزار بادشا میخواهم
هرکس زدر تو حاجتی میخواهد من آمده ام از تو ترا میخواهم

در خلوت کامل نگذند حادثه نقصان
با قوت جوسا پیده شود قوت او چست
زیباد شود زیاد دل زنده بیاد دل زنده
زیباد چراغ توان صد چراغ روشن کرد
از یاد دو حرف مطلب ما زانف نظامست
در معنی بیکسو و زنار بیاسه

بجناب خداوندگارما اعظم الله ذکره

عون عشقیم که عزت اندرین عشقهای اولین و آخرین

ولله اعظم الله ذکره

زاهدا گر نشناسد آنچه ما را در سرست فکر زاهد دیگر و سودای عاشق دیگرست

ولله اعظم الله ذکره

اولیا را هست قدرت از الله تیر جسته باز کردانند زراه
لمعهٔ صبح پنبوع آن آب حیات نار هایم عاشقانرا از نجات

ولله اعظم الله ذکره

هیچ وقت آمد نماز ما نخوان عاشقانرا فی صلاة ما تخون

بجناب سلطان ولد سر الله سره

بیای عشق آتش زن دل افسردهٔ ما را بنور خویش روشن کن چراغ مردهٔ ما را

آورده اند که
غایب بعشق الهی بادیه را مادوست

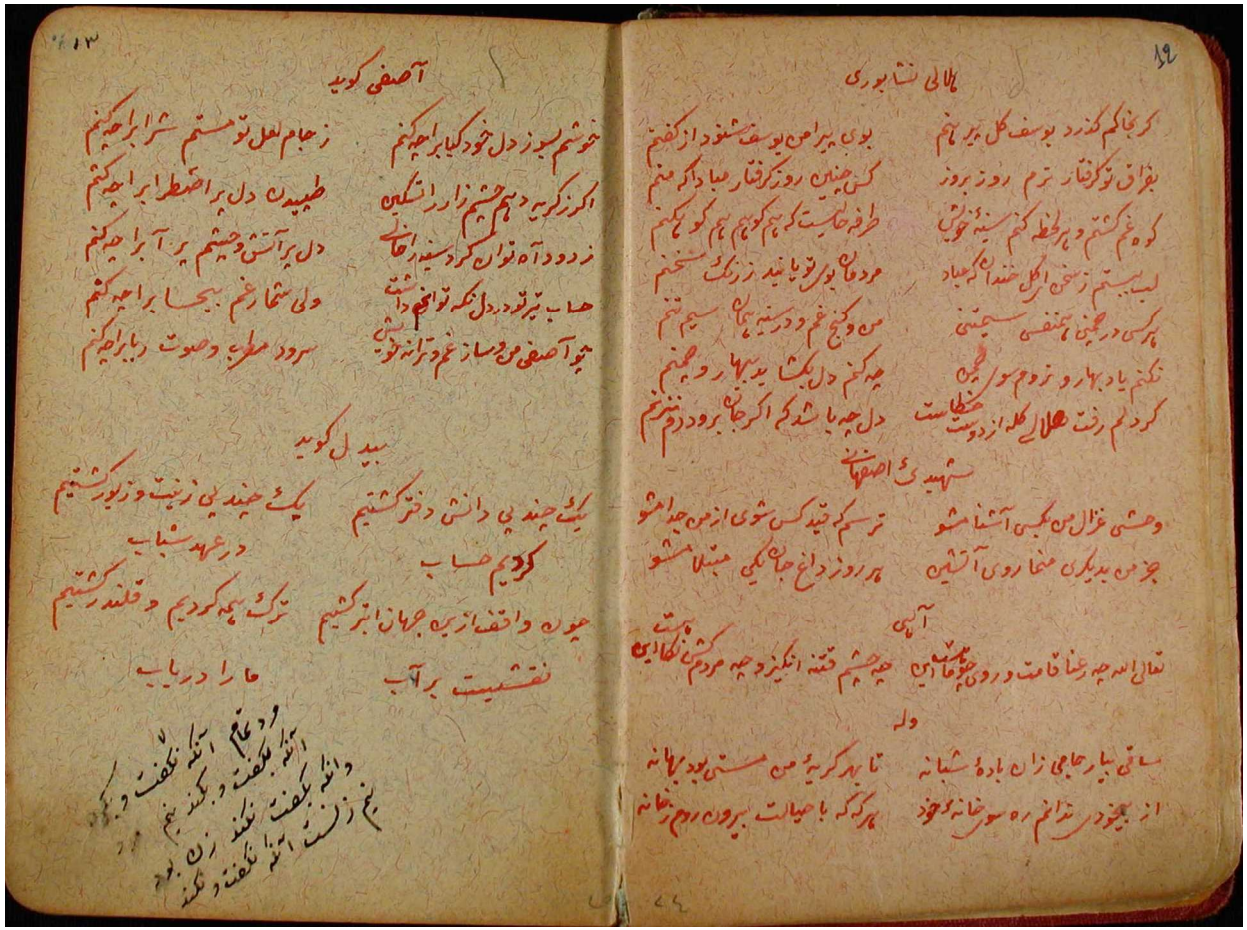

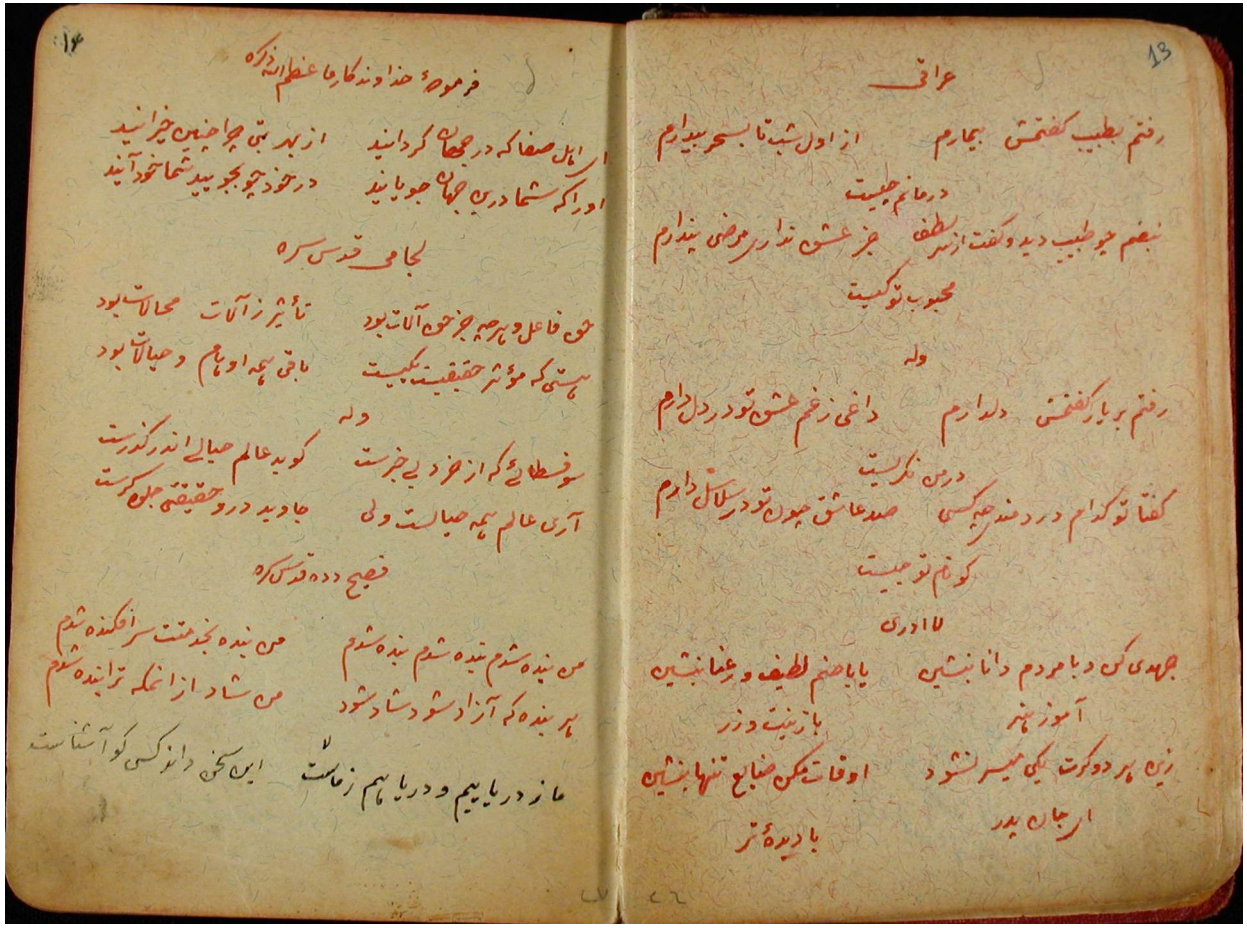

عراقی

رفتم بطبیب گفتمش بیمارم — از اول شب تا بسحر بیدارم

درمانم چیست

نبضم بگرفت و دید و گفت از سر لطف — جز عشق ندارد مرضی پندارم

محبوب تو کیست

ولہ

رفتم ببازگفتمش دلدارم — داغی ز غم عشق تو در دل دارم

درمن نگریست

گفتا تو کدام دردمندی چیزی — صد عاشق چون تو در سلسال دارم

کو نام تو چیست

لاادری

جامی ای کز دوا مردم دانا بنشین — یا بیاض لطیف و غنا بنشین

آموز هنر بازنیت دز

زین هر دو کرت یکی میسر نشود — اوقات مکن ضایع تنها بنشین

ار جان بدر با دیدهٔ تر

فرمودهٔ خداوندگارما عظم الله ذکره

ای اهل صفا که در جهان گردانید — از بهر بتی چرا چنین خرانید

او را که شما در این جهان جویانید — در خود چو بجو بید شما خود آنید

لجامی قدس سره

حق فاعل و هر چه جز حق آلات بود — تاثیر ز آلات محالات بود

هستی که مؤثر حقیقیست یکیست — باقی همه اوهام و خیالات بود

ولہ

سوفسطائی که از خرد بی خبرست — گوید عالم خیالی اندر گذرست

آری عالم همه خیالست ولی — جاوید در و حقیقتی جلوه گرست

فصیح دده قدس سره

من بنده شدم بنده شدم بنده شدم — من بنده بخدمت سر افکنده شدم

هر بنده که آزاد شود دشاد شود — من شاد از انکه تر بنده شدم

ما در دریاییم و دریا ما هم ز ماست — این سخن دانی که با کسی گو آشناست

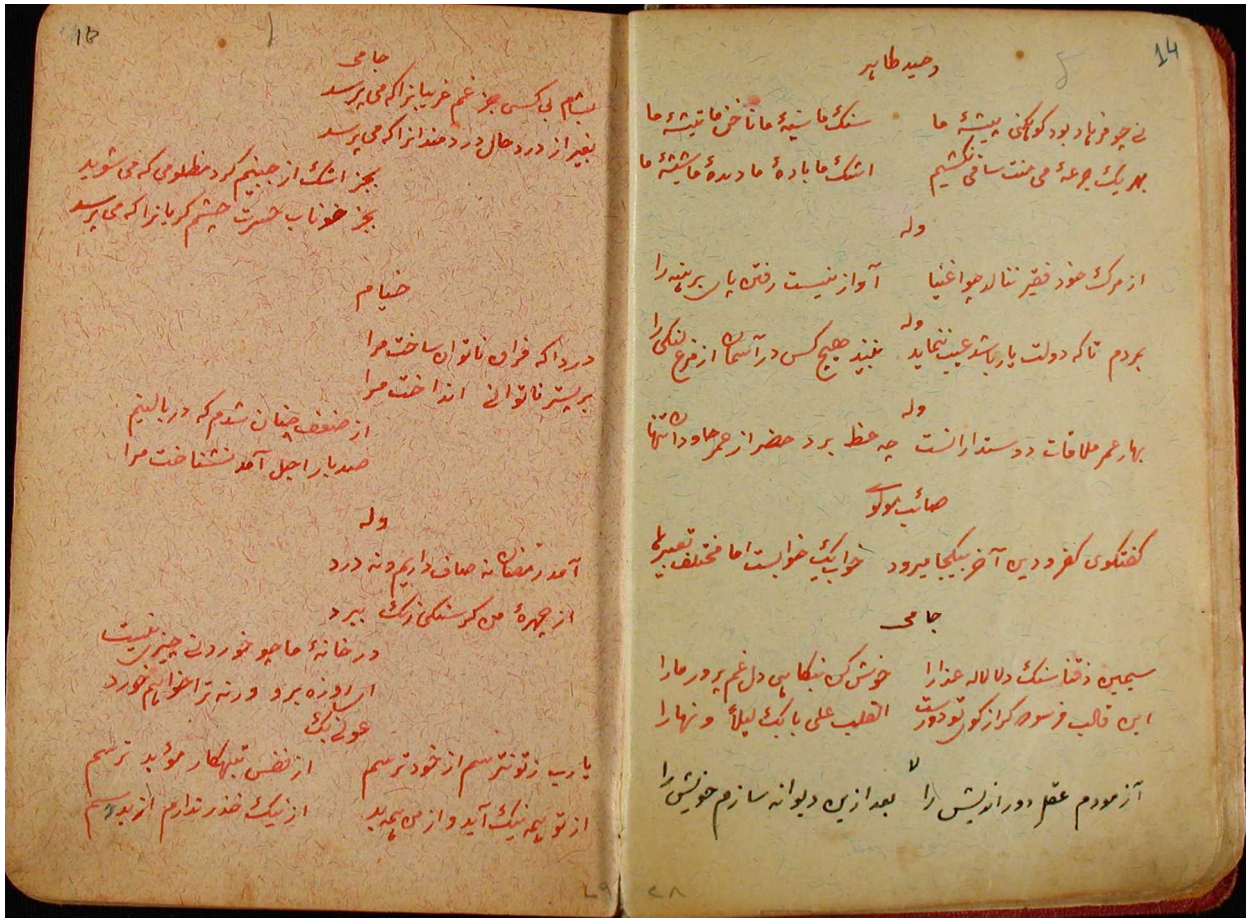

وحید طاهر

نی چو فرهاد بود کوهکنی پیشهٔ ما — سنگ ما سینهٔ ما ناخن ما تیشهٔ ما
بهر یک جرعهٔ می منت ساقی نکشیم — اشک ما بادهٔ ما دیدهٔ ما شیشهٔ ما

وله

از مرگ خود فقیر ننالد چو اغنیا — آواز نیست رفتن یار برهنه را

وله

بردم تا که دولت یار باشد عیب ننماید — نبیند هیچ کس در آسمان از مرغ لنگی را

وله

بهار عمر ملاقات دوستدار انست — چه خط برد حضر از عمر جاودانها

صائب هوگی

گفتگوی کفر و دین آخر بیکجا میرود — خوابگاه خواب است اما مختلف تعبیرها

جامی

سیمین ذقنا سنگ دلا لاله عذارا — خوش کن بنگاهی دل غم پرور ما را
این قالب فرسوده کز اکوی تو دور است — اقلب علی بالیک لیلاً و نهارا

آزمودم عقل دور اندیش را — بعد ازین دیوانه سازم خویش را

جامی

بسام بی کسی جز غم غریبانرا کی می پرسد
بغیر از درد حال درد مندانرا کی می پرسد
بجز اشک از جبینم گرد مظلومی که می شوید
بجز خوناب حسرت چشم گریانرا کی می پرسد

خیام

درد آکه فزون ناتوان ساخت مرا
بر بستر ناتوانی انداخت مرا
از ضعف چنان شدم که در بالینم
صد بار اجل آمد نشناخت مرا

وله

آمد رمضان نه صاف داریم و نه درد
از چهرهٔ من کو سنگی زنگ ببرد
در خانهٔ ما جو خوردنی چیز نیست
امروزه برو و نه تر اخواهم خورد

عوفی بنگ

یارب ز تو نترسم از خود ترسم — از نفس تبهکار موذی ترسم
از تو بهمه نیک آید و از من همه بد — از نیک خدا ندارم امید ترسم

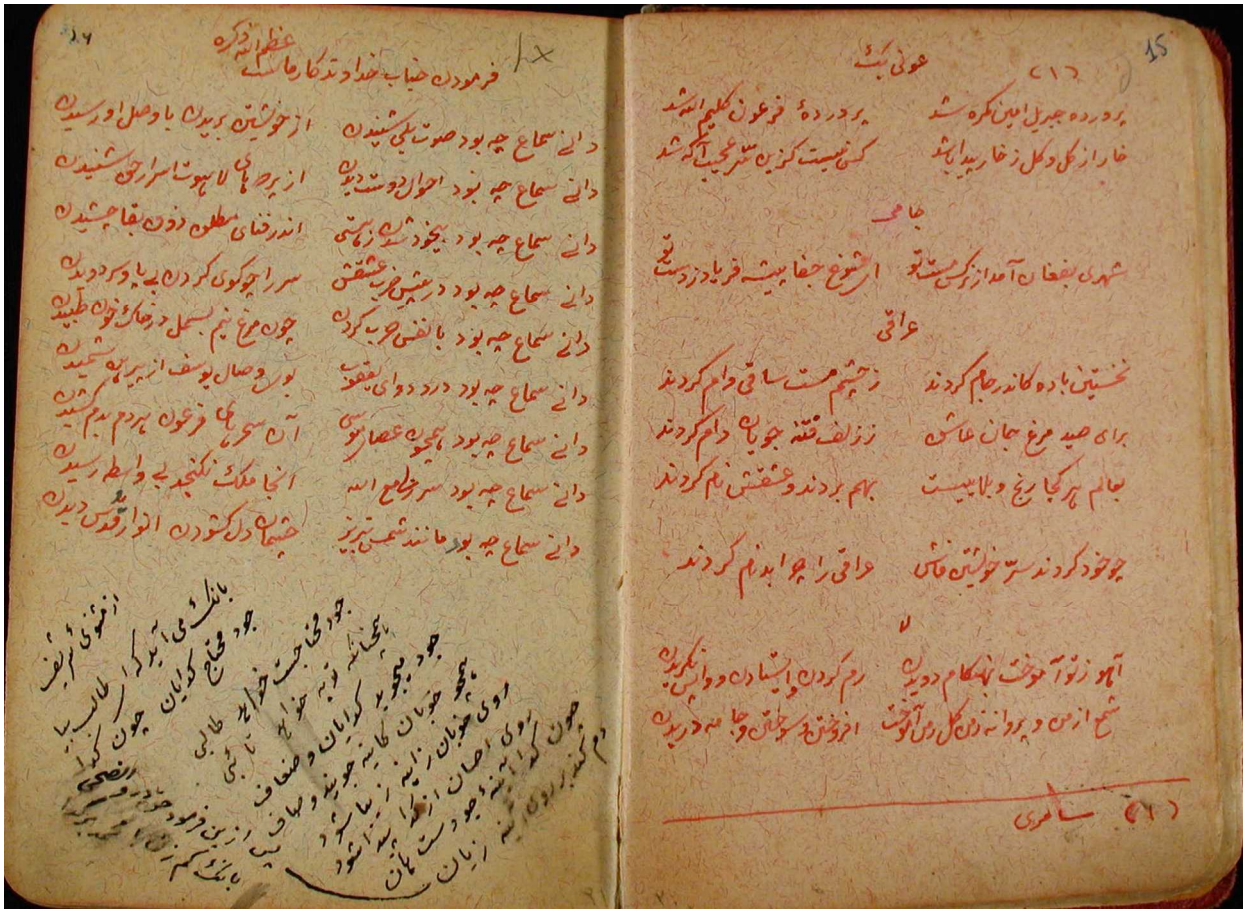

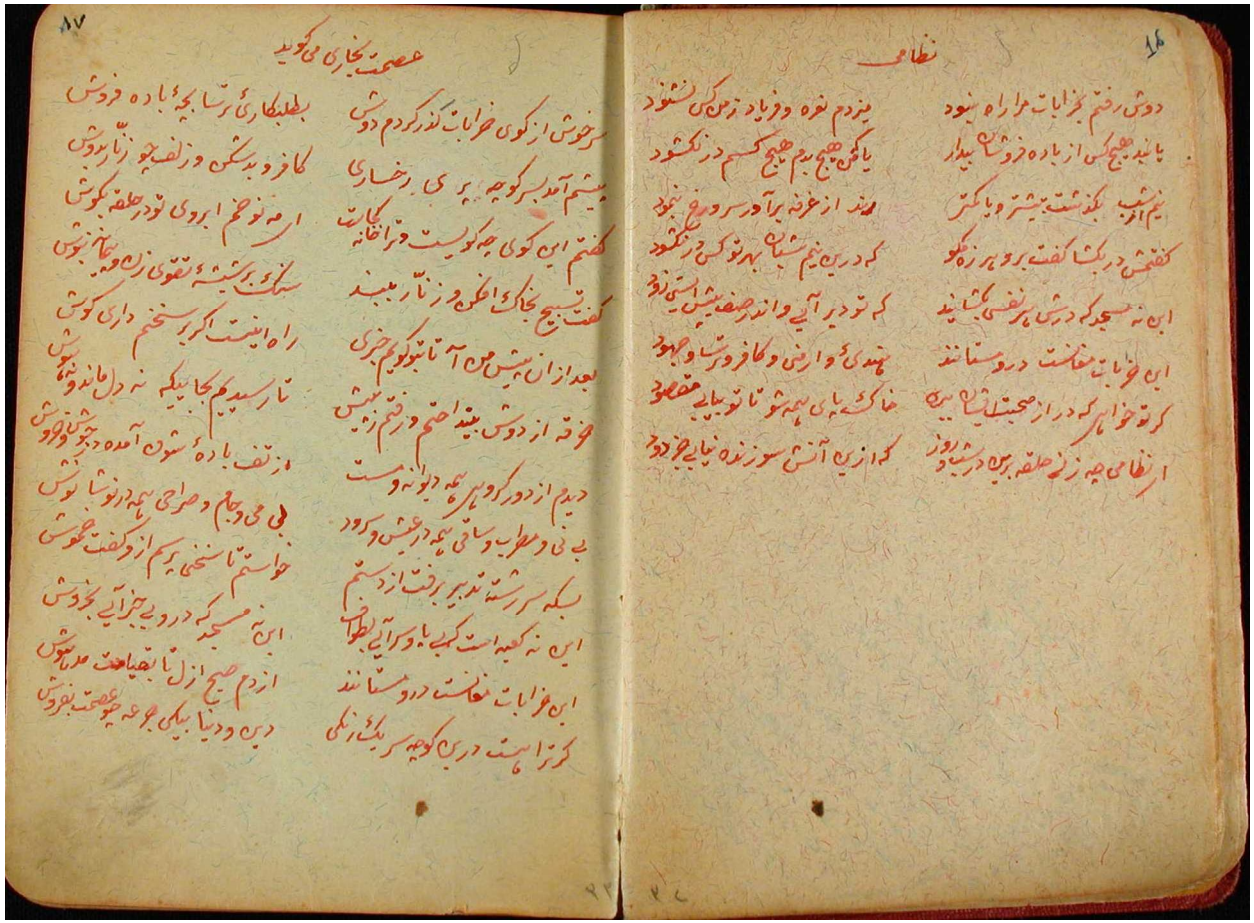

نظامی

دوش رفتم بخرابات مرا راه نبود
میزدم نعره و فریاد زمن کس نشنود

تا نبیند هیچ کس از باده فروشان بیدار
یا کمن هیچ بم هیچ کسم در نکشود

نیم شب بگذشت بیشتر و یا کمتر
همه از غرقه برآور سر و برغ نبود

گفتمش در بکنا گفت برو هر زه مگو
که درین نیم شبان بهر تو کس در نگشود

این نه مسجد که درش هر نفسی بگشایند
که تو در آیی و اندر صفه پیش استی زود

این خرابات مغانست در و مستانند
همه ی ارنی و کافر و رستا و جهود

گر تو خواهی که در از صحبت ایشان ببری
خاکهای همه شو تا تو بیابی مقصود

از نظامی چه زنی حلقه بر این در شب و روز
کز ازین آتش سوزنده نیابی جز دود

سر خوش از کوی خرابات گذر کردم دوش
بطلبکاری ترسا بچه باده فروش

پیشم آمد بسر کوچه پری رخساری
کافر و بدکش و زلف چو زنار بدوش

گفتم این کوی چه کویست و ترا خانه کجاست
ارمه نو خم ابروی تو در حلقه بگوش

گفت تسبیح بخاک افکن و زنار ببند
سبحه بر شیشه ی تقوی زن و پیمانه بنوش

بعد ازان پیش من آ تا بتو گویم چیزی
راه اینست اگر بر سخنم داری گوش

خرقه از دوش بیفتاد و فتم از پیش
تا رسیدم بجایی که نه دل ماند و نه هوش

دیدم از دور گروهی همه دیوانه و مست
از تف باده ی شبنم آمده در جوش و خروش

بی می و جام و صراحی همه در نوشانوش
می ی و مطرب و ساقی همه در عیش و سرود

خواستم تا سخنی پرسم از و گفت خموش
بسکه سرشته تدبیر برفت از دستم

این نه مسجد که در و بی جرآیی بگشود
این نه کعبه است کجا باد کرآیی بطواف

ازدم صبح ازل تا بقیامت مدهوش
این خرابات مغانست در و مستانند

دین و دنیا بیکی جرعه بخواهد بفروش
گر تراهست درین کوچه سر یک زنکی

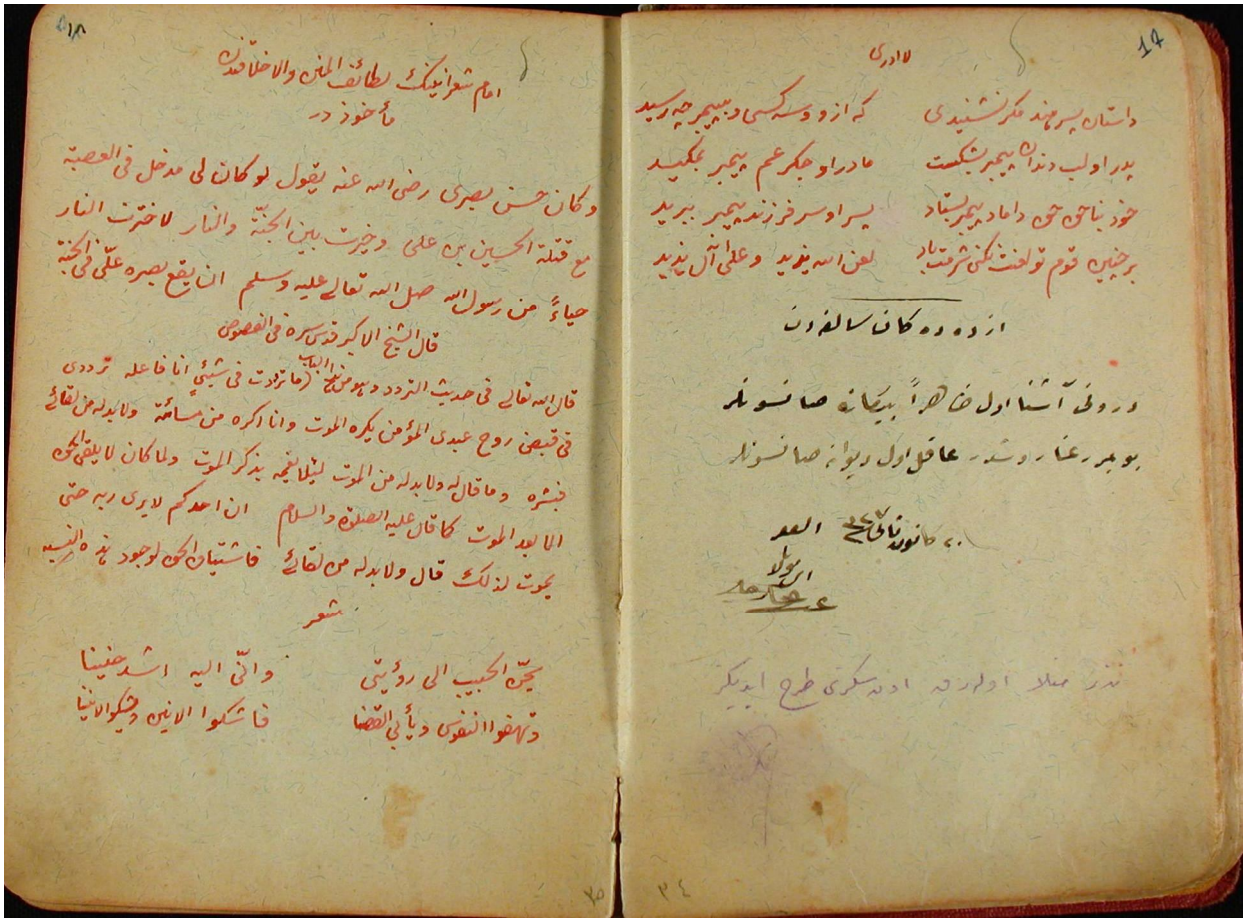

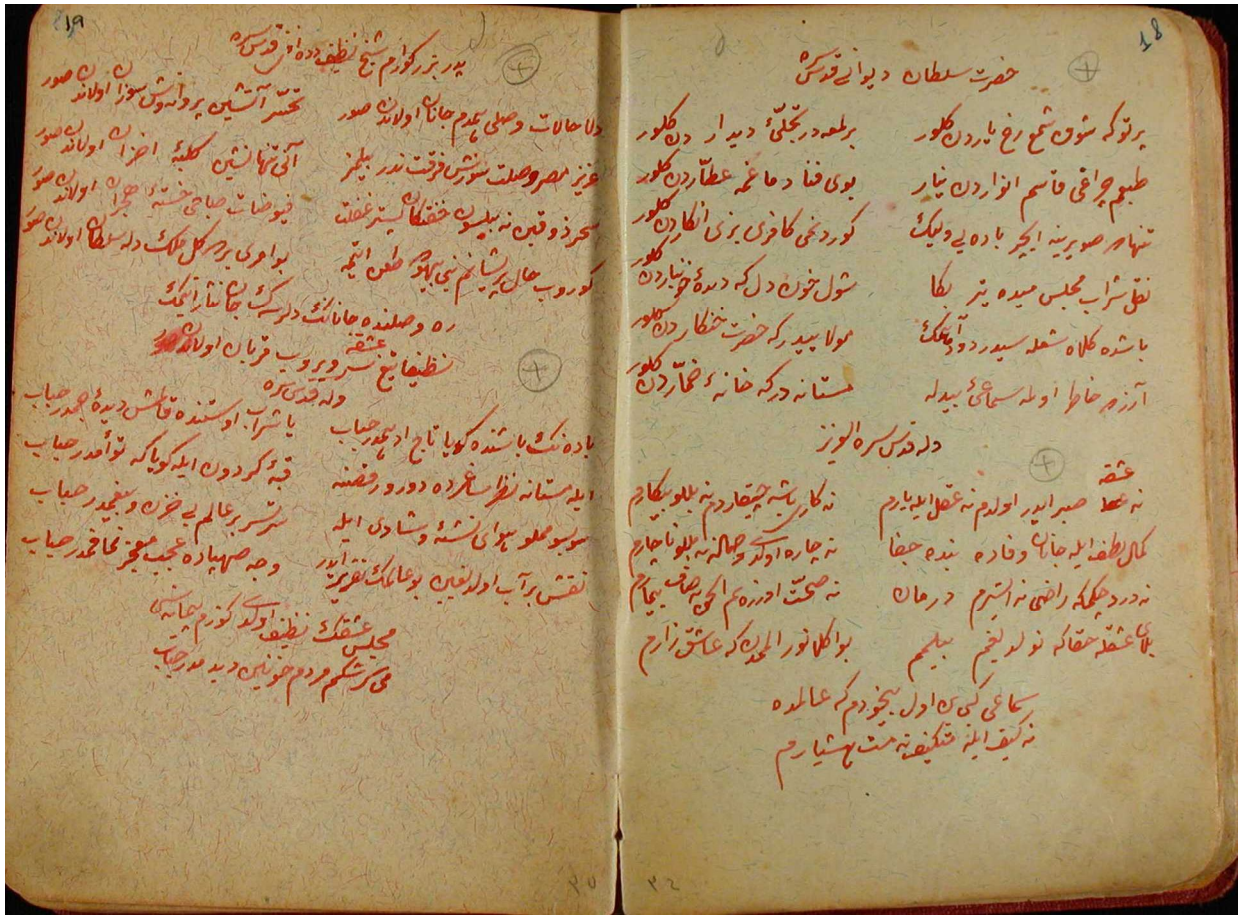

حضرت سلطان دیوانی قدس سره

پرتو کہ شود شمع رخ یار دلکور — پرلمعه در تجلی دیدار دلکور
طبعم چو اغی قاسم انوار دلکور — بوی فنا دماغ عطار دلکور
تنها صبوبینه ایچر باده یه دیلک — کوردنجی کاوزی بزی انکار دلکور
نقل شراب مجلس میده یر بکا — شول خون دل کہ دیده خونبار دلکور
باشده کلاه شعله سیدر دوه یلکک — مولا بیدر کہ حضرت خمار دلکور
آرزو خاطر اولہ سحای بیدله — مستانه درکه خانه خمار دلکور

دله قدس سره العزیز

عشقه
نه محل صبر ایدر اولدم نه عقل ایدیارم — نه کار پیشه چیقاردم نه بلو یکارم
کمال لطف ایله جانا وفاده بنده جفا — نه چاره اولکه چاله نه بلو یاجارم
نه درد چکله راضی نه استرم درمان — نه صحت اوزره م الحق یه صحف بیجارم
بلا عشقه حقاکه نولدیغم بیلیم — بوالکلا نور الهدی کہ عاشق زارم

سحای کس ن اول بیخودم کہ عالمده
نه کیف ایله تکیفه نه مست هشیارم

پیر بزرگوارم شیخ نظیف دده قدس سره

دلا حالات وصلی یکدم جانا اولاندی صور — تحسر آشیین پروانه سوش سوزان اولاندی صور
غریز مصر وصلت سورنش فرقت ندر بیلمز — آی تهانشین کلبهٔ احزان اولاندی صور
سحر ذوقین نه بیلسون خفتکاه غفلت — فیوضات صباحی خسته دلران اولاندی صور
که روپ حال یه شایم نبی یه جوز طعن ایتمه — بوادی پر خطر کل ملک دلسلطان اولاندی صور

ره وصلنده جانانک دلرسک جانه تاثیر ایتمک

نظیف شیخ سر ویروب قربان اولاندی صور

دله قدس سره

باده نک باشنده کوپاتاج اولدی حباب — یا شراب اوستنده قابش دیده جمدر حباب
ایله مستانه نظر ساغرده دور و رقصنه — قبه کردون ایله کوباکه نوآمدر حباب
سوسبو ملو هوای نشئه وشادی ایله — سر تسر عالم بی خزان و بیمدر حباب
نقش بر آب اولدیغین بوعالمک تقریر ایدر — وجه صهباده عجب مجوز محامدر حباب

مجلس عشقک نظیف اولکه کوزم جانه کی
می کر شکم مردم خونین دیده مدر حباب

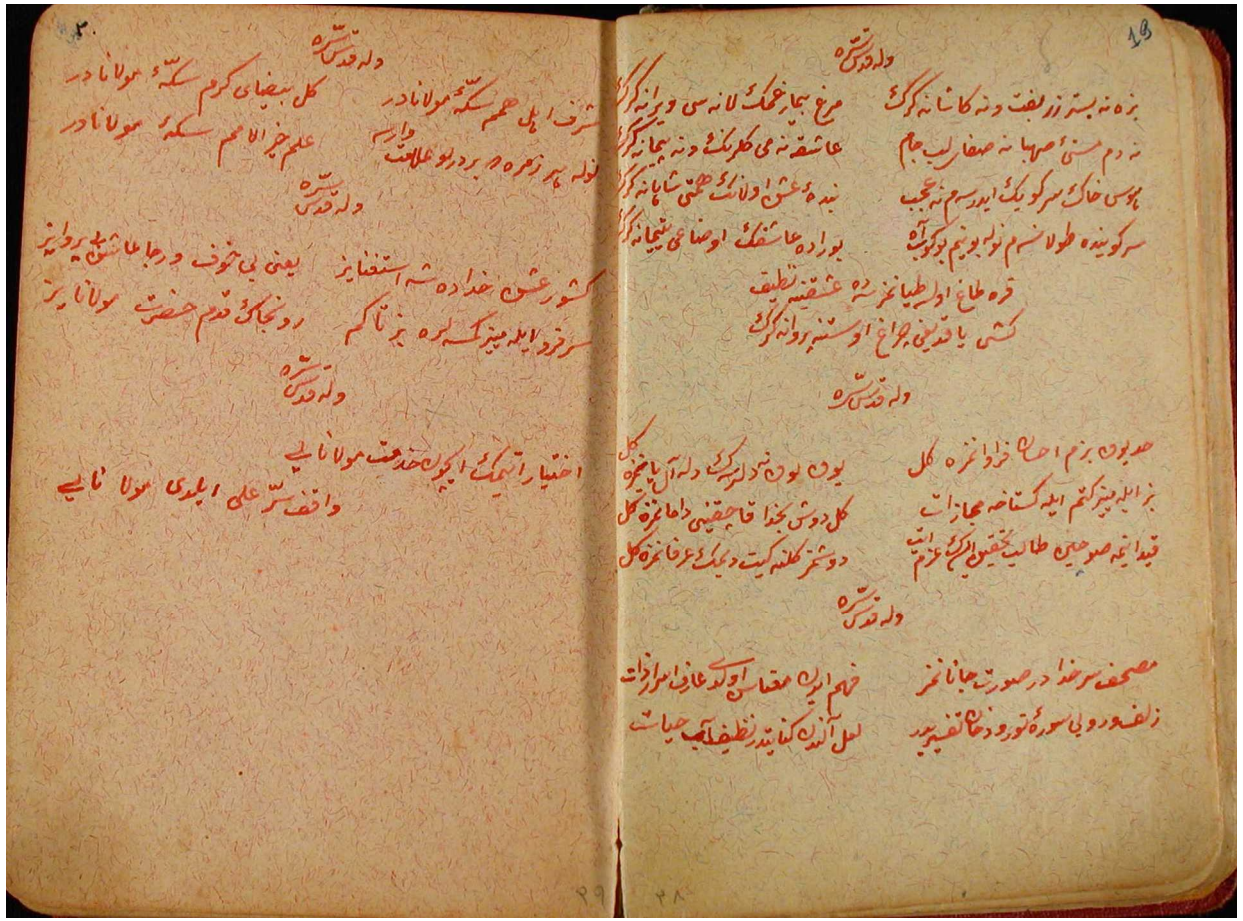

ولہ قدس سرہ

بزہ نہ بستہ زر لعبت و نہ کاشانہ کرگ — مرغ بیمار خمک لانہ سی ویرانہ کرگ
نہ دم مستی صہبا نہ صفا ریب جام — عاشقہ نہ می کلریگ و نہ بیمانہ کرگ
ہوس خاک سر کویگ ایدرسم نہ عجب — نبدہ عشق اولانگ ھمتی شاہانہ کرگ
سر کوینده طولاسم نولہ بونیم بوکوبآه — بوزادہ عاشقگ اوضاعی بیجانہ کرگ

قرہ طاغ اوزطیانغزہ عشقیس نظیف
کشی یا قدیغی چراغ اوسنہ روانہ کرگ

ولہ قدس سرہ

حدیوق بزم احبا خرد انغزہ کل — یوق بوق نہ دلبرکرگ دلہ آل یانغزہ کل
بزالہ پیر کیم ایلہ گستاخہ مجازات — کل دوشی بخدا قاجقینی داماغزہ کل
قیدانیمہ صوحین طالب تحقیق ارگ عزمایت — دوشمز کلنہ کیت دیمگ عرفانغزہ کل

ولہ قدس سرہ

مصحف سر خدا در صورت جانانغز — خاتم ایدن مقناس اوکدر عارف اسرارذات
زلف و رویی سورۂ تورو دخا تفسیر ید — لعل آلدن کنایدر نظیف لعب حیات

ولہ قدس سرہ

شرف اہل ھمم سکۂ مولانادر — کل بیضای کرم سکۂ مولانادر
نولہ ہر زمرہ در بردیو علائق وارسہ — علم خرالامم سکۂ مولانادر

ولہ قدس سرہ

کشور عشق خداوندہ استغنایز — یعنی بی خوف و رجا عاشق پروایز
سر فرود ایلہ میزکہ یرہ یز تاکم — رو نجاکۂ قدم حضرت مولانا یز

ولہ قدس سرہ

اختیار اتیکۂ اچون خدمت مولانا یے
واقف سر علی ابلدی مولانا یے

اسرار دده قدسی سره

تاب رخ او که عکسی ساغر ده کوستر — موج شرابی شعله حلکرده کوستر
دلشده و صاله خنجر و برو جواب — آب حیاتی تاب از درده کوستر
کلشده عکس ابرو ب رخنه رنک سنبلی — اول ماهتاب نازی سیاهچرده کوستر
بلبل چیده نار عاشقه راست کلوب — کل دور سینه فتاح ایدن پرده کوستر
که دلده کاه دیده قاله نظر کوزت — روی جمال کندینی هر پرده کوستر
اسرار عجبکه خسته دل ایلر دواطلب — زخم درون دل پر درده کوستر
حالا جناب پاک فیضیات مولوی — فیض الله دکی قلم ترده کوستر

ناصر عبد الباقی دده قدسی سره

کوکل با قوب زخ جانانه مست اولوب قالمش — مثال آینه به یاد دست اولوب قالمش
کچوی دل هوس خال زیر زلفندن — سواد چینده اختر پرست اولوب قالمش
امید لعل دلدارانه بو طالع نیک — سرمده باده کبی نشه پست اولوب قالمش
دریغ جام امیدم بد تأمله — هزار سنک دستمدن شکست اولوب قالمش
فقد ستم دلبر ایله دل ناصر — همیشه کوشه حیرت نشست اولوب قالمش

غوثی دده قدسی سره

دلبر عذار زلفی کم درده کوستر — کل عندلیبه رویی خوبکرده کوستر
پیچیده صاغلو رخ آل اوزره زلفی — اعجاز حسنی سنبلی آزرده کوستر
چشمنده تاب عشقی نهان اولمز عاشقک — صافی شراب کندو پیاغرده کوستر
دلبر شراب ناب ایله خوبکرده رو الچی — آتشله آبی حاصلی پرپرده کوستر
غوثی دقیقه شهری عرض ایدر بن دل — داغ درون دهره نه پرفرده کوستر

فصیح دده قدسی سره

ساقی که عکس رویی ساغرده کوستر — آتشله آبی حاصلی پرپرده کوستر
رخسار اوزره سایه زلفی دوتوب چودور — اول شمع بزم حسنی سیاهچرده کوستر
کلبرک اوزره سنبل غرا صانور کورن — کاکلدرین که یار رخ ترده کوستر
پیر فلکده نجم لطافتمیدر یاخود — اول مه عذار پاکی خوبکرده کوستر

بیلمز که داغی نه محل عرض ایده فصیح
که دلده که خبکرده کهی سرده کوستر

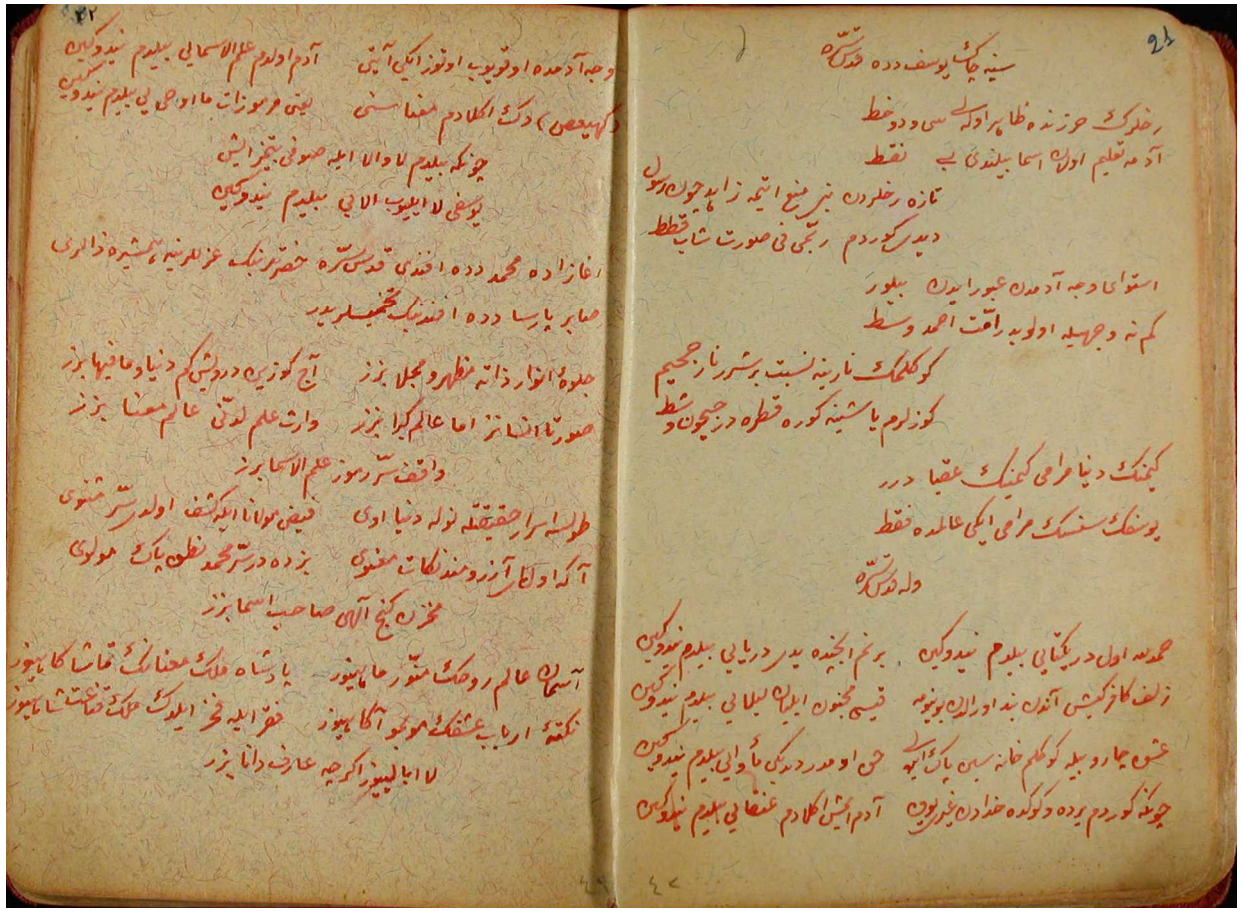

سینه چاک یوسف دده قدس سره

رخلرک حوزنده ظاهر اولدقجه سی و دو خط
آدم تعلیم اولدی اسما بیلندی بی نقط

تازه رخلردن بری منع ایتمه زاهد چون رسول
دیدی کوردم ربی فی صورت شاب قط

استوا ایدوب آدمدن عبور ایدن بیلور
کم نه وجهیله اولوبدر رأفت احمد وسط

کوکلمک نارینه نسبت برشرر نار جحیم
کوزلرم یاشینه کوره قطره در بحر وسط

کیمنک دنیا مراسی کیمنک عقبا دیر
یوسفک سنسنک مراسی ایکی عالمده فقط

دله قدس سره

محمد اول در یکتایی بیلدم نیدوکین
برنم ایچنده بیدر دریایی بیلدم نیدوکین

زلف کافر کیشی آندن بند اولدی بویونه
قیس مجنون لیلای لیلایی بیلدم نیدوکین

عشق چاروبیله کوکلم خانه سین پاک ایلدی
حق اولدیردیکی ماوایی بیلدم نیدوکین

چونکه کوردم پرده دکوکده خدادن غیری یوق
آدم ایشن اکلادم عنقای بیلدم نیدوکین

وجه آدمده اولدیغی اولنوز ایکی آیتی
آدم اولدم علم الاسمایی بیلدم نیدوکین

(کهیعص) دکی اکلادم معناسنی
یعنی موسوزات حاولجی بیلدم نیدوکین

چونکه بیلدم لاوالا ایله صوفی یتمز ایشن
یوسفی لا ایلیوب الایی بیلدم نیدوکین

رغازاده محمد دده افندی قدس سره خضر تنک غزلرینه پشیره ذالری
صابر پارسا دده افندیک تخمیسلریدر

جلوه انوار ذاته مظهر و مجلا یزر
آچ کوزین دروشی کم دنیا و مافیها یزر

صورتلرده آشکارا اما عالم کبرا یزر
وارث علم لدنی عالم معنا یزر

واقف سر رموز علم الاسما یزر

طوسه سرار حقیقتله نوله دنیا اوی
فیض مولانا ایله کشف اولدی سر مثنوی

آکه اولکار آرزومندلکات معنوی
یزده در سر محمد نظم پاک مولوی

مخزن گنج الهی صاحب اسما یزر

آسمان عالم روحک منور ماهیوز
پادشاه ملک معنالرک تماشاکاهیوز

نکته ارباب عشقک موجو آکاهیوز
فخر ایله فخر ایلیوک ملک قناعت شاهیوز

لا ابالیوز اکرچه عارف دانا یزر

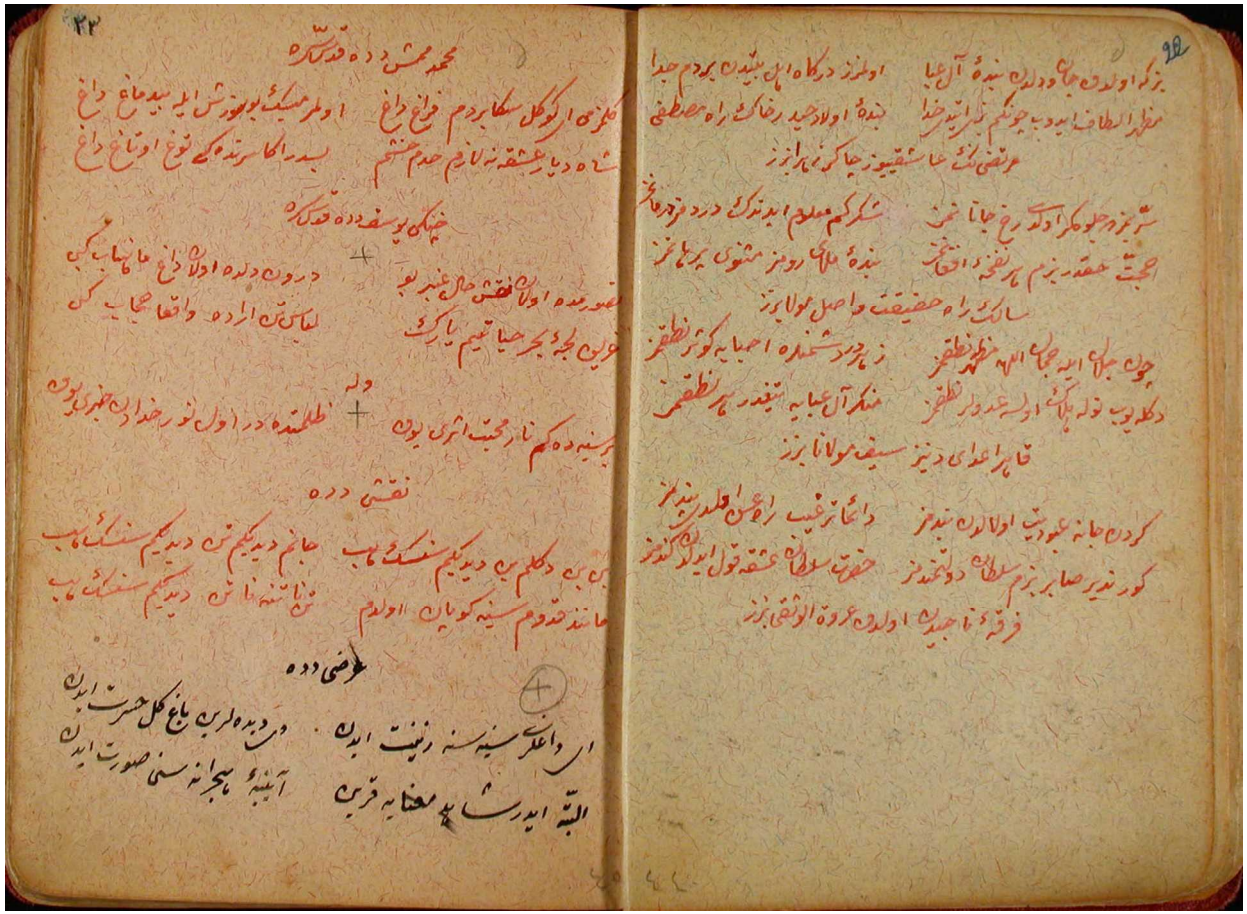

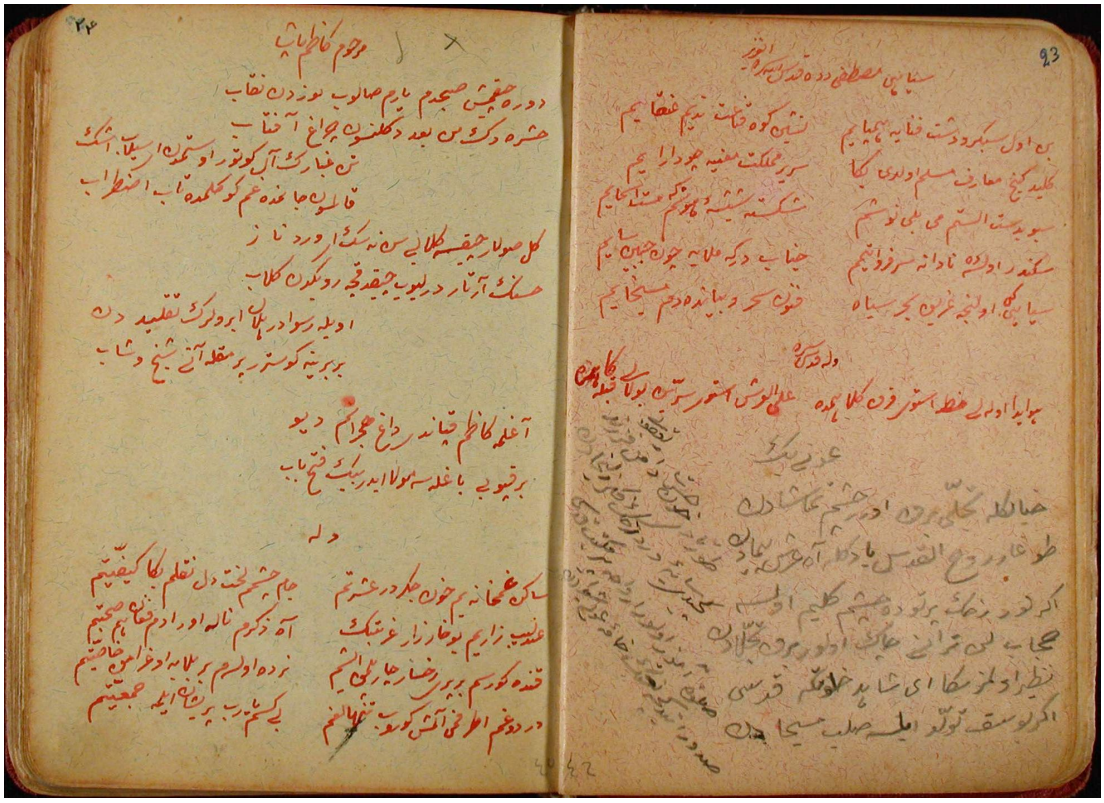

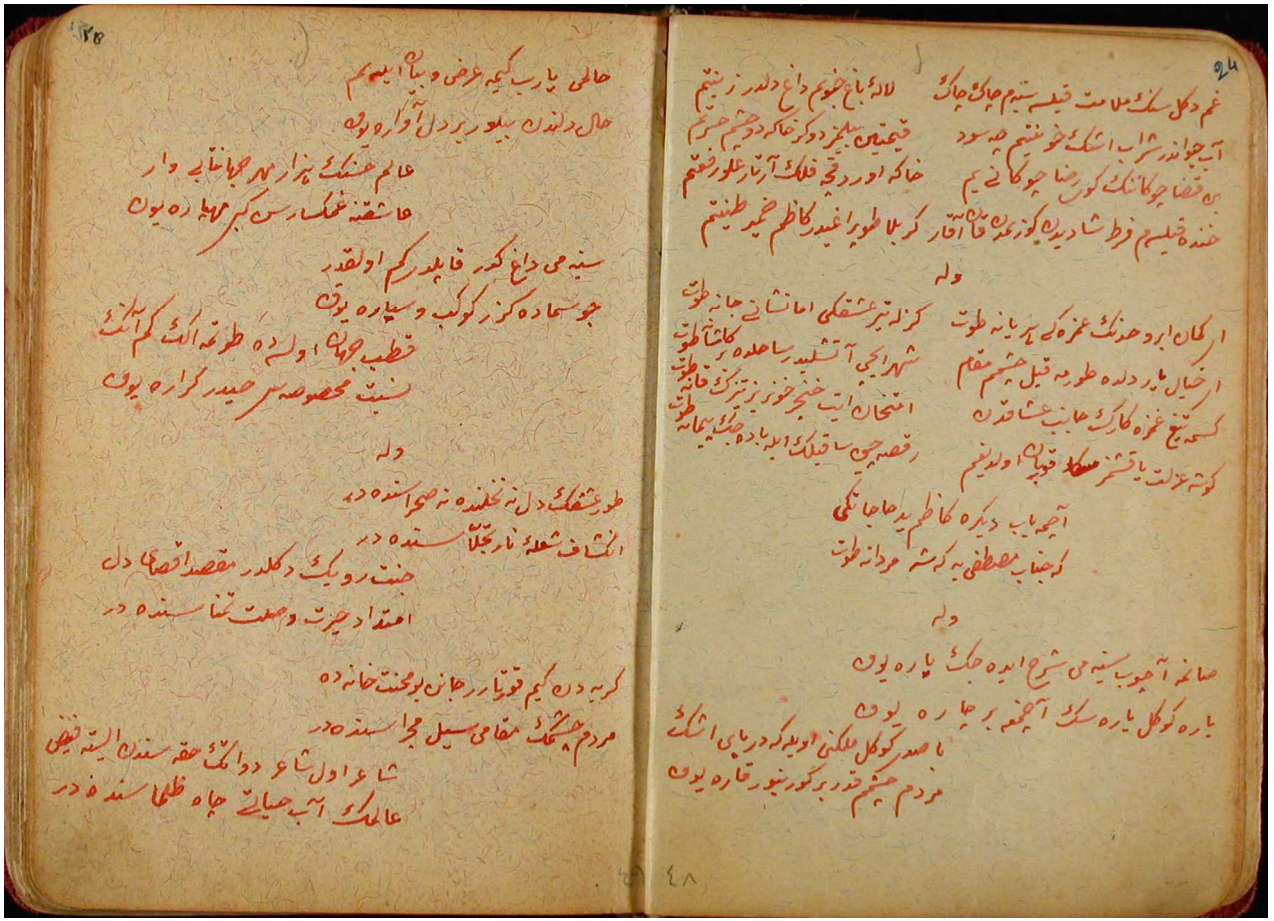

غم دکل سنگ ملامت قیلسه ستیم چاک چاک
لاله باغ جنوم داغ دلدر زینتم

آب چوادر شراب اشک خونینم چه سود
قیمتین بیلمز دوکر خاکه دوشم چرخم

بن قضا چوکانک کوی رضا چوگانه یم
خاکه اور دقچه فلک آرتار علو رفعتم

خنده قیلسم فرط شادیدن کوزمدن قانلی آقار
کربلا طوپراغیدر کاظم گیدر طبیعتم

ولہ

ارکمان ابرو حدنک غمزه کی پیکانه طوت
کرله تیر عشقکی امانشانی جانه طوت

ارخیال یار دله طوره قبل چشمم مقام
شهرایچی آتشیدر ساحله کاشانه طوت

کسمه تیغ غمزه کارک جانب عشاقدن
امتحان ایت خنجر خونریزکی خانه طوت

کوشه عزلت یاقشمز مسلک قویماز اولدیغم
رقصه چون ساقیلک ایلیه باده جیک جیکه طوت

آچمه یاب دیکره کاظم یدجاجانکی
کوجناب مصطفی یه کوشه مردانه طوت

ولہ

صانمه آچیوب سینه می شرح ایده جک یاره یوق
یاره کوکل یاره سنک آچمغه برچاره یوق

یاصدر کوکل ملکنی اویله کدریای اشکنک
مردم چشم قدر برکوهر شهواره یوق

حالمی یارب کیمه عرض و بیان ایلیه یم
حال دلدن بیلور بردل آواره یوق

عالم عشقنک بزار مهر جهانتابی وار
عاشقه غمکسار سن کبی همواره یوق

سینه می داغ کدر قابلدر کم اولقدر
جو سحاده کزر کوکب و سیاره یوق

قطب جهان اولمده طوتمه الک کم آلنک
نسبت مخصوصه سز حیدر کراره یوق

ولہ

طور عشقکده دل نه خلنده نه صحرا سنده در
التهاب شعله نار تجلا سنده در

جنت روبک دکلدر مقصد اقصای دل
اعتداد حیرت وصلت تماسنده در

کریه دن کیم قویار رجان بو محنت خانه ده
مردم چشمکده مقامی سیل مجرا سنده در

شاعر اول شاعر دوانک حقه سندن ایسته فیض
عالمکده آب حیاتی جاه ظلما سنده در

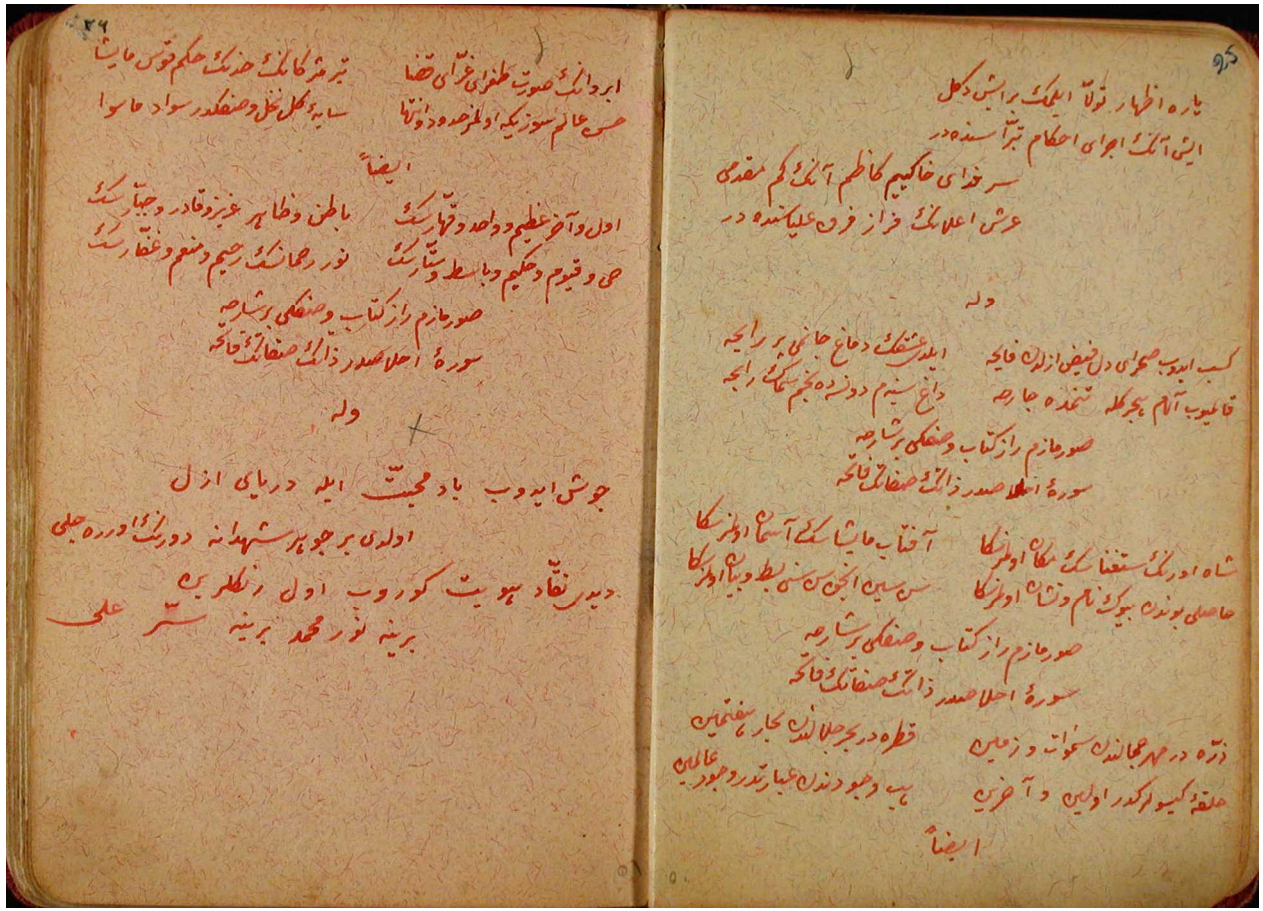

یاره اظهار تولا ایلمك براینش دکل
ایش آتك اجرای احکام تبرا سنده در

سر خدای خاکیم کاظم آتك کم مقدمی
عرش اعلاتك فراز فرق علیا کنده در

وله

کسب ایدوب صحوای دل فیض ازلدن فایحه — ایلدی عشقك دماغ جانمی پر رایحه
قالیوب آلام هجر کله تخمده جارحه — داغ سینم دوزده بجم سماتك رایحه

صور عازم راز کتاب وصفکی برشارحه
سورهٔ اخلاصدر ذاتك صفاتك فاتحه

شاه اورنك استغنا سکه مکاه اولمزکا — آفتاب عالیا سکه آسمانه اولمزکا
حاصلی بوندن بیوك نام ونشان اولمزکا — سن سین الجن سن سن بط وبیا اولمزکا

صور عازم راز کتاب وصفکی برشارحه
سورهٔ اخلاصدر ذاتك صفاتك فاتحه

ذره در مهر جمالندن سموات و زمین — قطره در بحر جلالندن بحار هفتمین
حلقهٔ کیسو لرکدر اولین و آخرین — هپ وجودندن عبارتدر وجود عالمین

ایضاً

ابر دانك صوت طنطنای غرآی قضا — تیر مژکانك حدیك حکم قوس عالیشا
حس عالم سوزیکه اولمزمده دونیا — سایهٔ کل نخل وصفکدر سواد ماسوا

ایضاً

اول وآخر عظیم وواحد وقهار سك — باطن وظاهر عزیز وقادر وجبار سك
حی وقیوم وحکیم وبا سط وستار سك — نور رحمانك رحیم ونعم وغفار سك

صور عازم راز کتاب وصفکی برشارحه
سورهٔ اخلاصدر ذاتك صفاتك فاتحه

وله

جوشش ایدوب باد محبت ایله دریای ازل
اولدی بر جوهر شهدانه دورندن اوزه جلی

دیدی نقاد هویت کوروب اول زلف بی
برینه نور محمد برینه سر علی

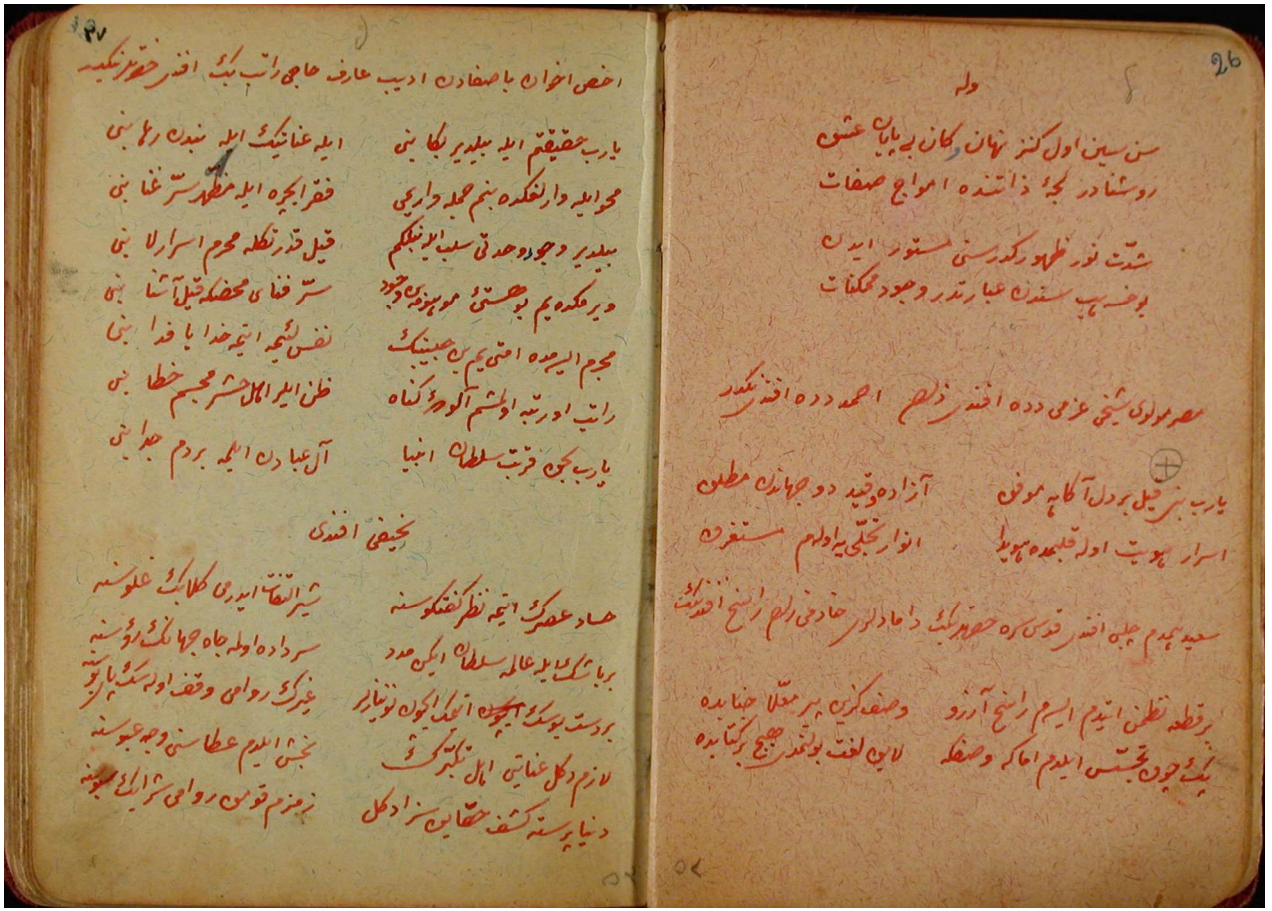

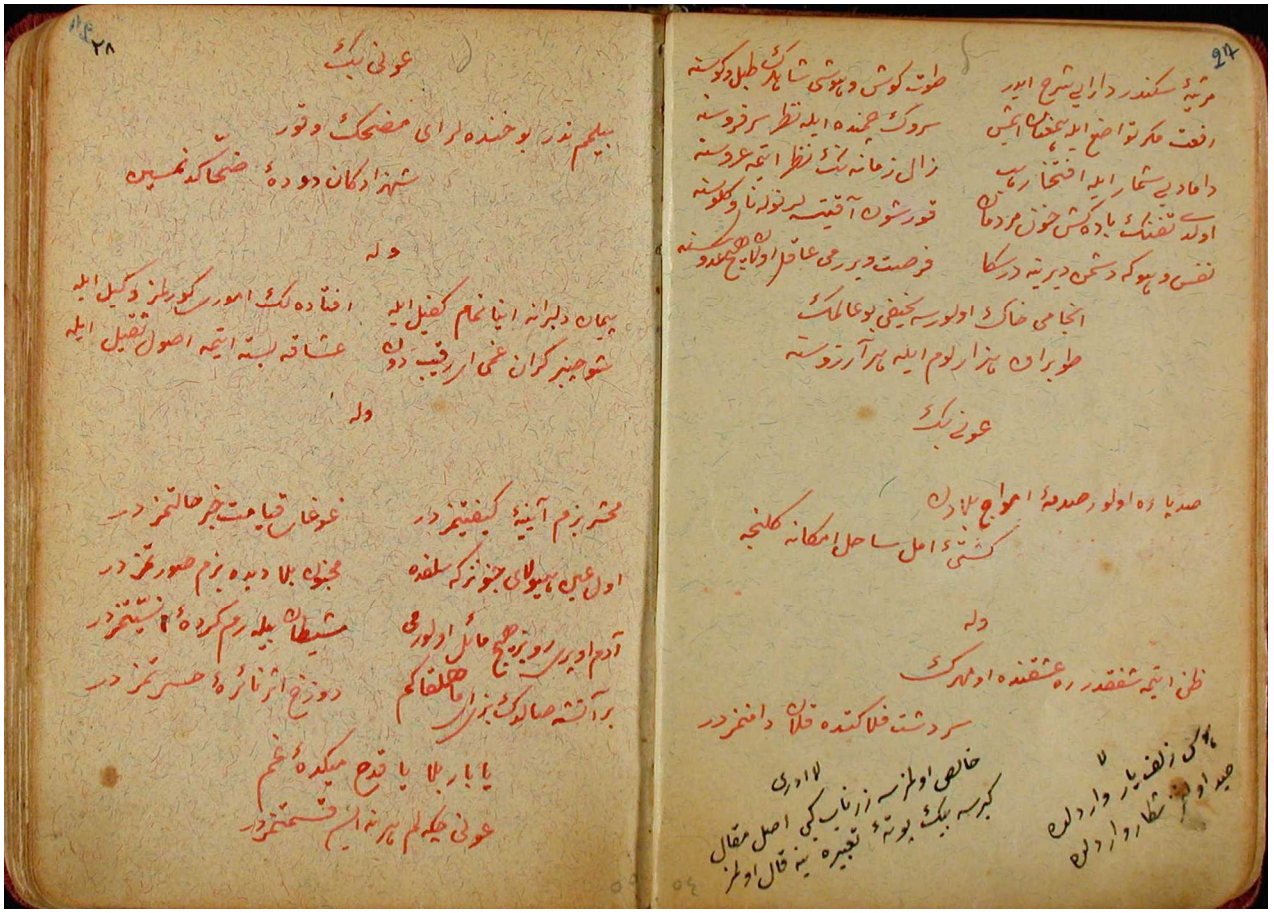

مرثیهٔ سکندر دارا یه شیخ ایدر
رفعت مکر تواضع ایله همعنان اولمش
داماد یه شکار ایله افتخار رهب
اولدی تفنگ یاده کش خون مردمان
نفس دهوکه دشمن دیرینه درکا

طوت کوش دهوشی شاهانهٔ طبل دکوسنه
سروک خمیده ایله نظر سرفروسنه
زال زمانه تک نظر اتیه عروسنه
قورشون آتیه لر تولرنا دکلوسنه
فرصت دیرمی عاقل اولایح همدوسنه

انجامی خاک اولور سه یخیفی بو عالمک
طوپراق هزار لوم ایله هر آرزوسنه

عونی بیک

صد پاره اولور صدمهٔ امواج بلادن
کشتی یه امل ساحل امکانه کلنجه

ولہ

ظن ایتمه شقه دره عشقنده اولدرک
سردشت فلاکتده فلاکه دوشمزدر

یاکی زلف یار دلم
صید اولمش نظار دلم

خالص اولمزسه زرناب یکی اصل مقال
کیرسه بیکه بوته یه تعبیره یه قال اولمز

لاادری

عونی بیک

بیلمم ندر بو خنده لرای مضحکهٔ دهور
شهه ادکمان دودهٔ ضحاکه نمیدن

ولہ

پیمان دلبرانه اینانمام کفیل ایله
شوخیلر کران غمی ارزیب دون

اغاده لکه امورکی کوریلمز وکیل ایله
عاشقه لبسته ایتمه اصول تقیل ایله

ولہ

محشر بزم آینهٔ کیفیتمز در
اول عین هیولای جنونز که سلفده
قدم اوبرسی روز بیچاره حائل اولورمی
برآشنه صالکه بزی ماهلقامکم

غوغای قیامت خبر حالتمز در
مجنون بلا دیده بزم صورتمز در
مشیطه بیله رحم کرده نیستمز در
دوزخ اثر نارهٔ حسرتمز در

یا بار بلا یا قدح میکدهٔ غم
عونی چکه لم هر نه ایسه قسمتمز در

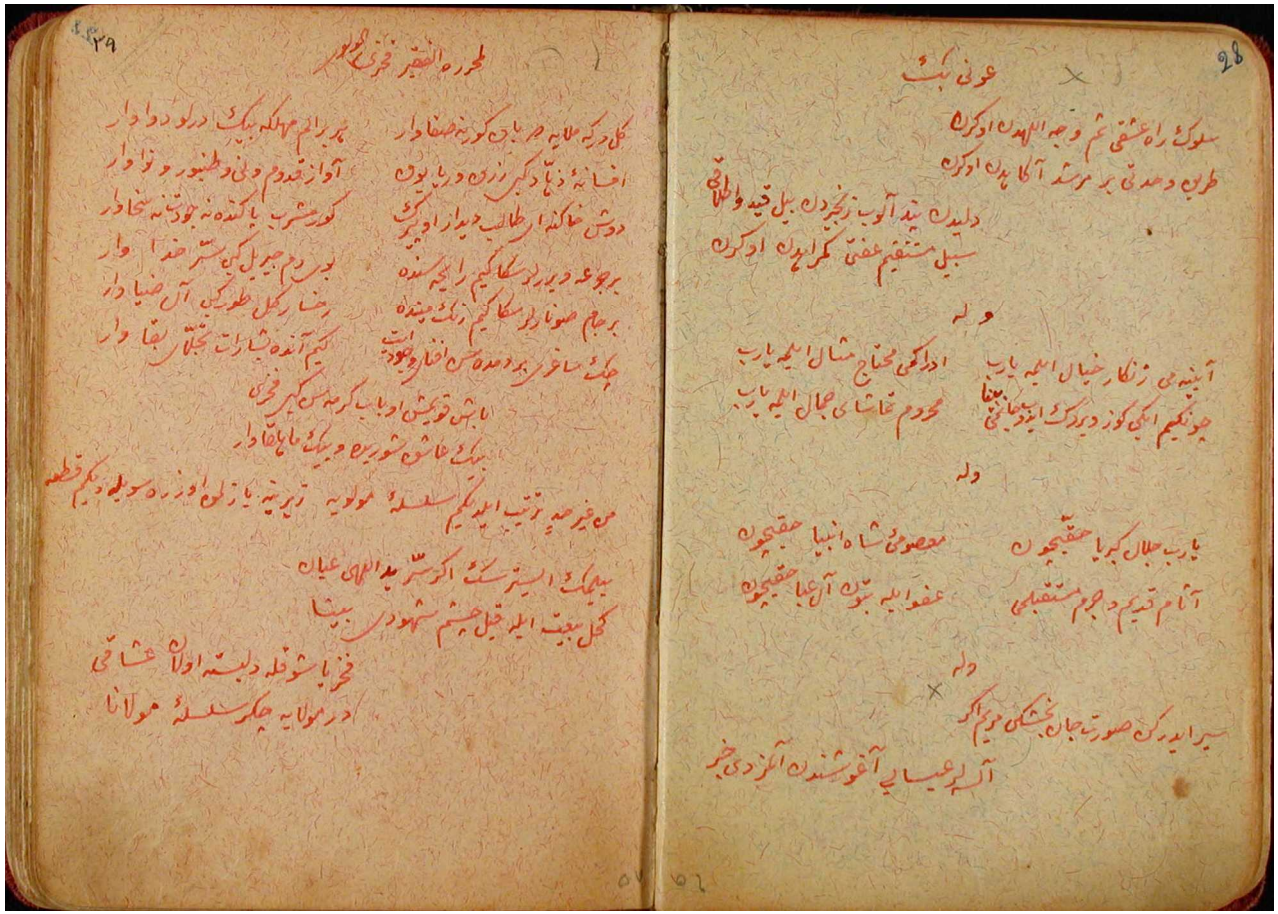

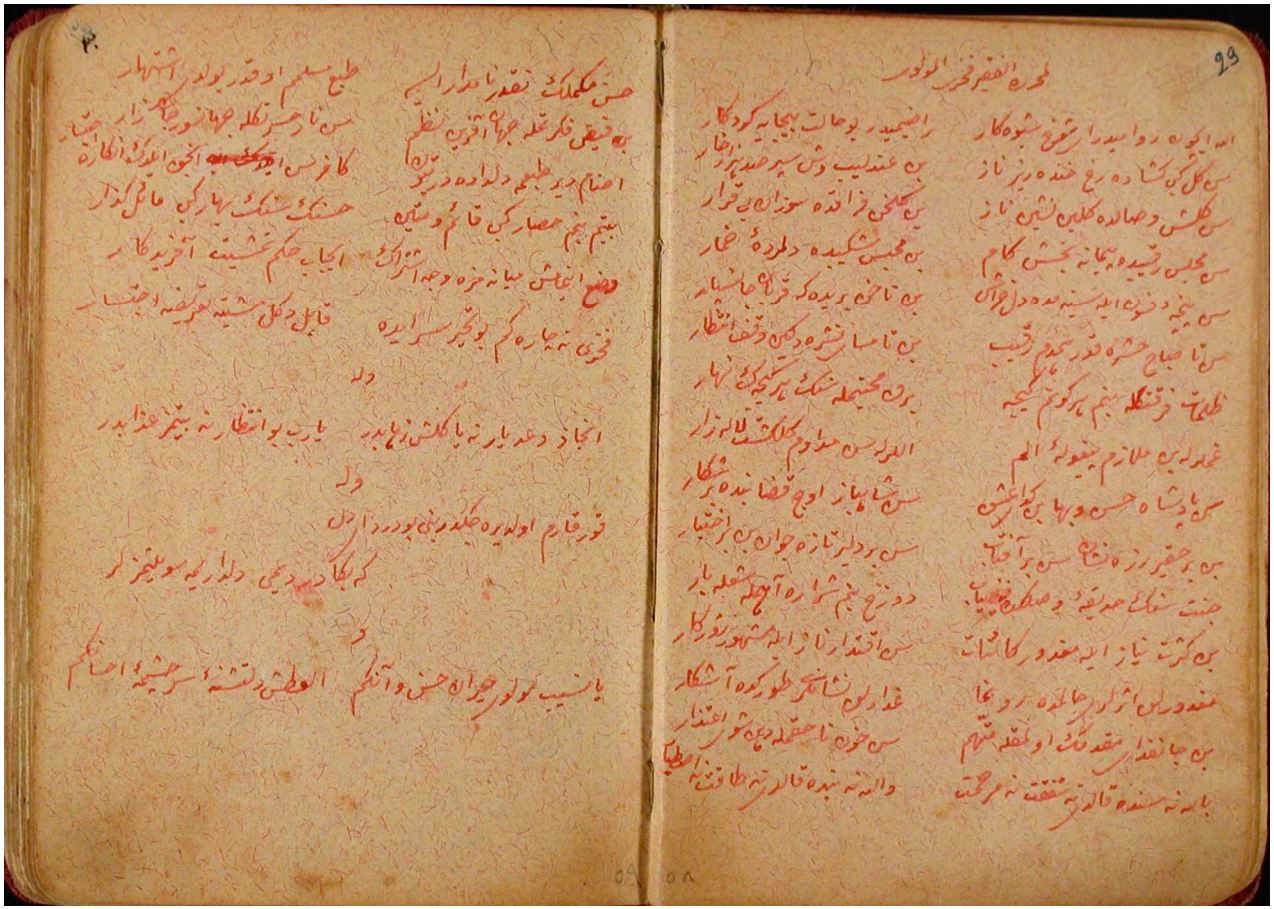

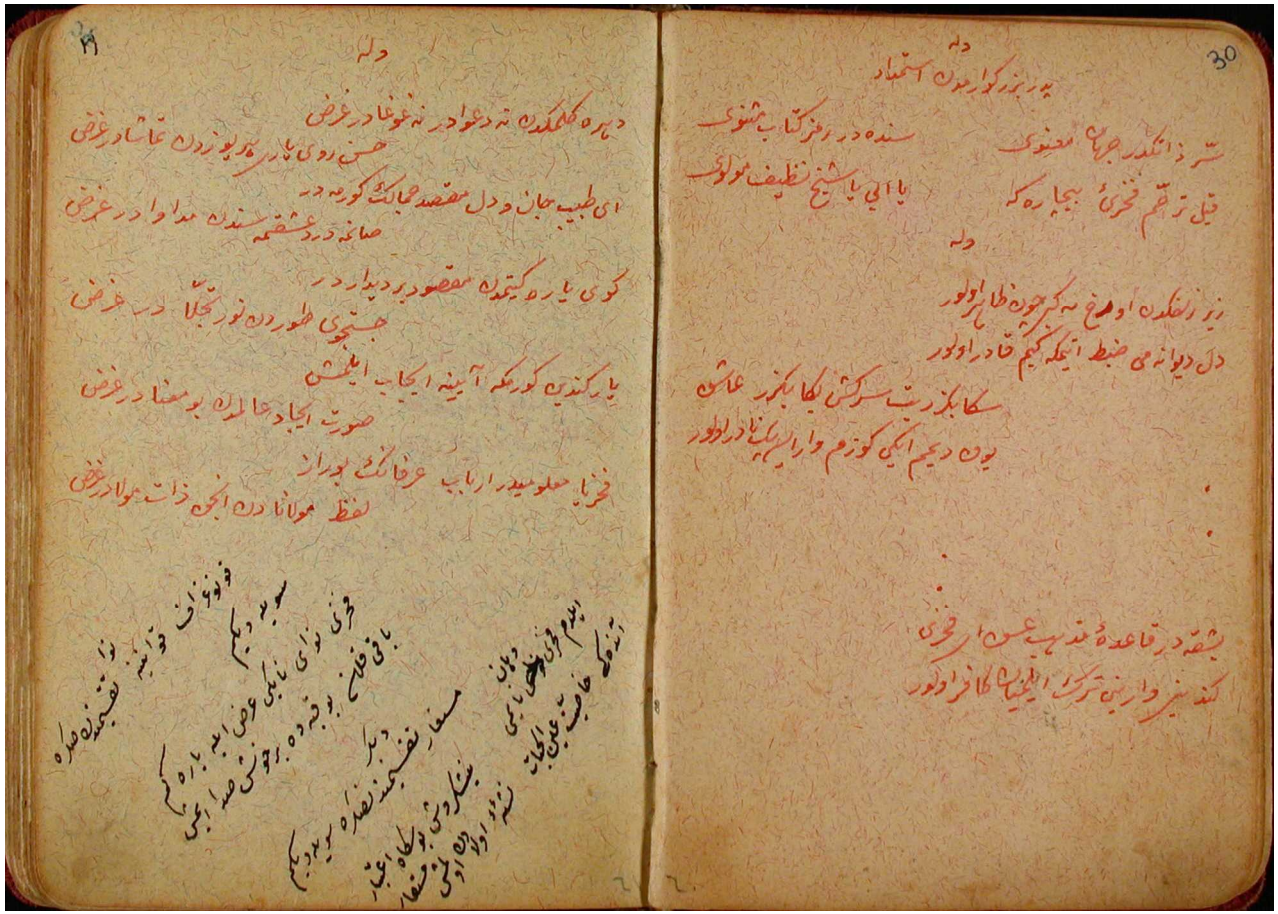

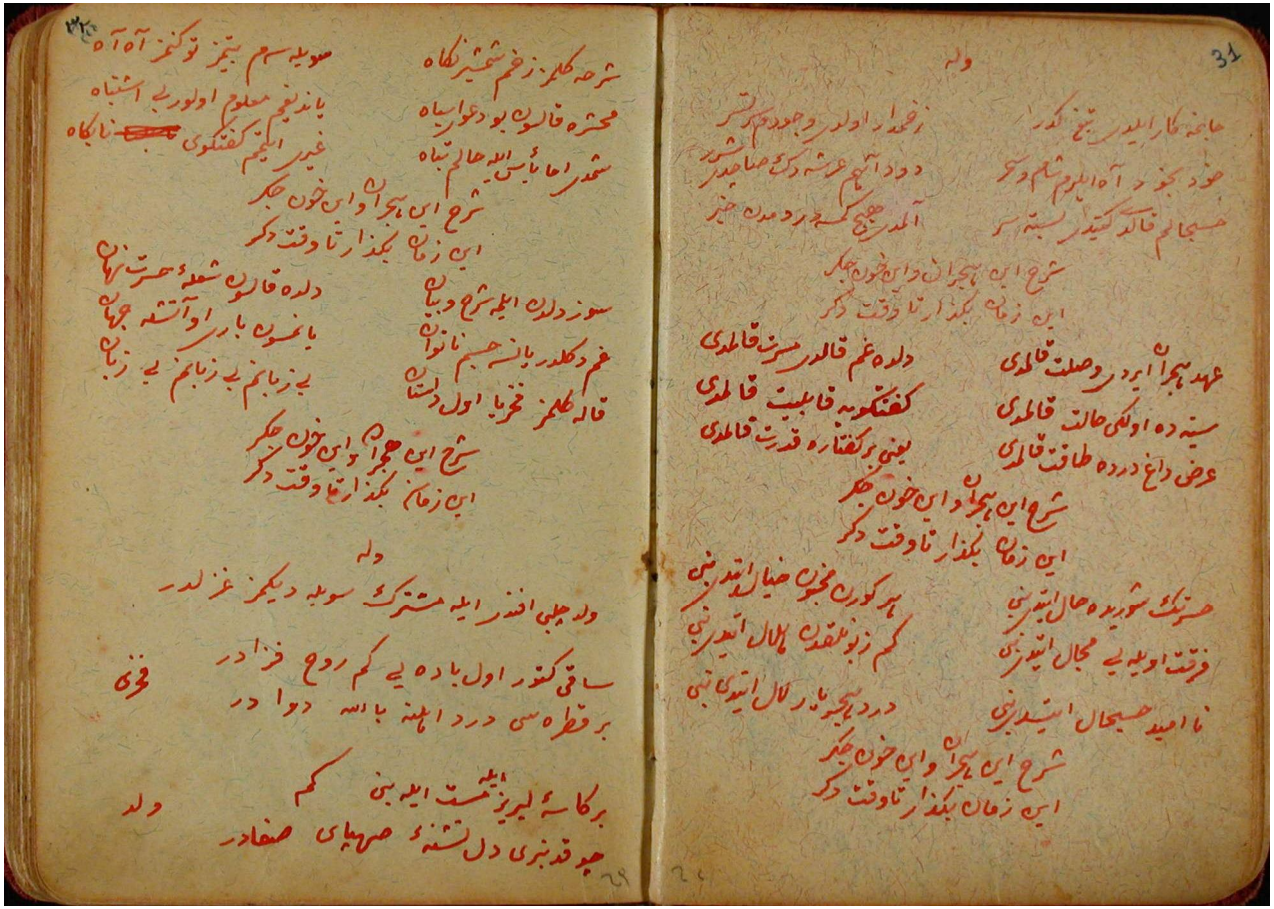

ولہ

حاجۃ کار ایلدی تیغ کدر — زخمدار اولدی وجودم حر تر
خود بجز د آہ ایلدم شام و سحر — دود آہیم عرصۂ دگی صاچدی شر
حسبحالم قالدی کیندی بسبتہ سر — آلدی چیچ کم چردمدن خبر

شرح این ہجران و این خون جگر
این زمان بگذار تا وقت دگر

عہد ہجراں ایدی وصلت قالدی — دلدہ غم قالدی مسرت قالدی
سینہ ده اولکی حالت قالدی — کفتکو بہ قابلیت قالدی
عرض داغ دردہ طاقت قالدی — یعنی بر کفتارہ قدرت قالدی

شرح این ہجراں و این خون جگر
این زمان بگذار تا وقت دگر

حسرتنک شوریدہ حال ایتدی بنی — ہر کورن مجنون خیال ایتدی بنی
وقت اولیہ بی مجال ایتدی بنی — کم زبونلقدن ہلال ایتدی بنی
نا امید حسبحال ایتدی بنی — درد ہجرک بار کال ایتدی بنی

شرح این ہجران و این خون جگر
این زمان بگذار تا وقت دگر

شرحہ کلمز زخم شمشیر نگاہ — سویلہ سم بیخز تو کنز آہ آہ
محشرہ قالسون بو دعوا سیاہ — باندیغم معلوم اولور بی اشتباہ
شمدی انجا بأس ایلہ عالم تباہ — غیر الیکم کفتکوی نابکاہ

شرح این ہجراں و این خون جگر
این زمان بگذار تا وقت دگر

سوز دلدن ایلہ شرح و بیان — دلدہ قالسون شعلۂ حسرت نہان
غم دکلدر بانسہ جسم ناتوان — یانسون باری او آتشہ جہان
قالہ کلمز فخریا اول داستان — بی زبانم بی زبانم بی زبان

شرح این ہجراں و این خون جگر
این زمان بگذار تا وقت دگر

ولہ

ولہ چلبی افندی ایلہ مشترک سویلہ دیکمز غزلدر

ساقی کتور اول بادہ یی کم روح فزادر — فخری
بر قطرہ سی درد الہنہ بالله دوادر

ولہ

برکاسۂ لبریز نمست ایلہ بنی کم
چو قدبنری دل تشنۂ صہبای صفادر

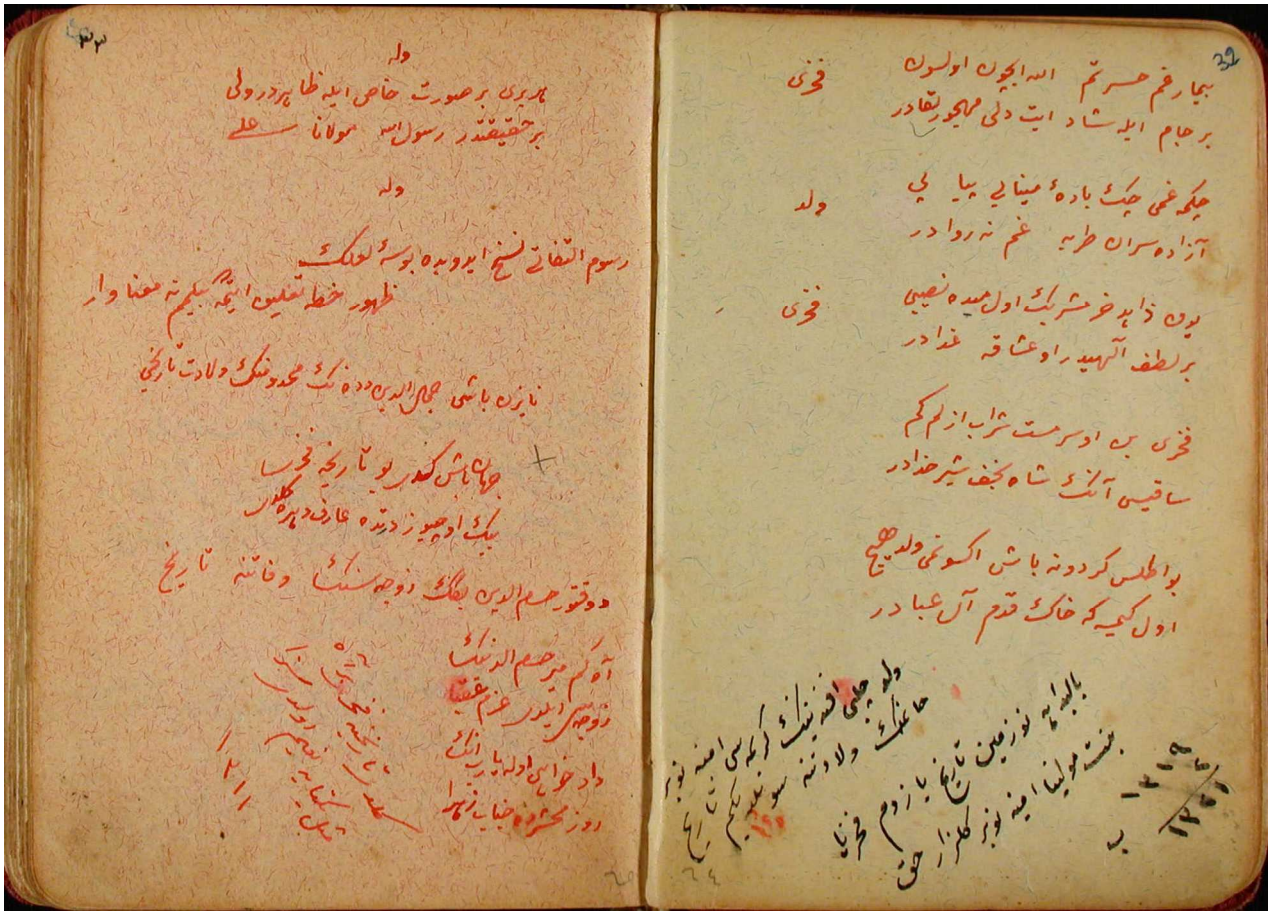

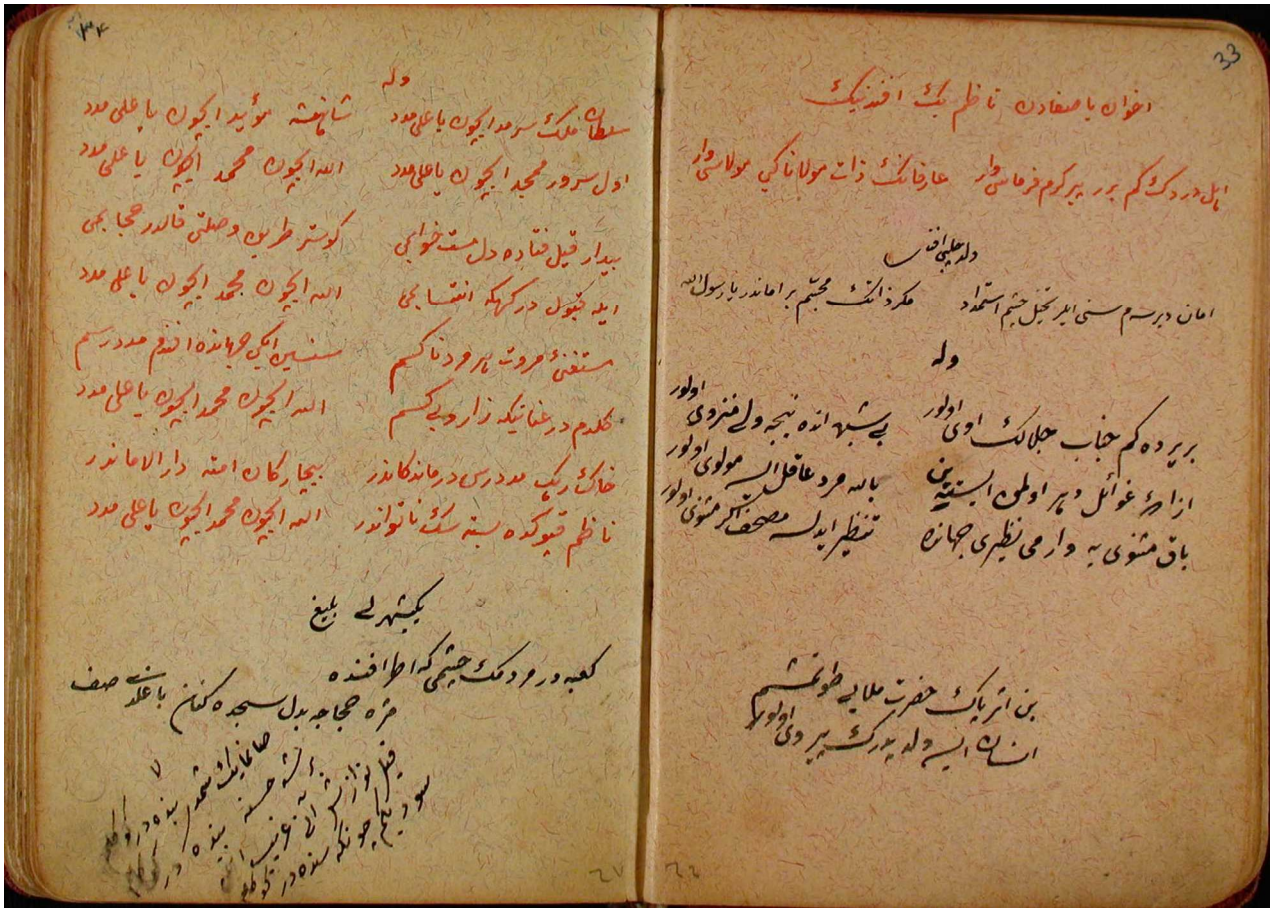

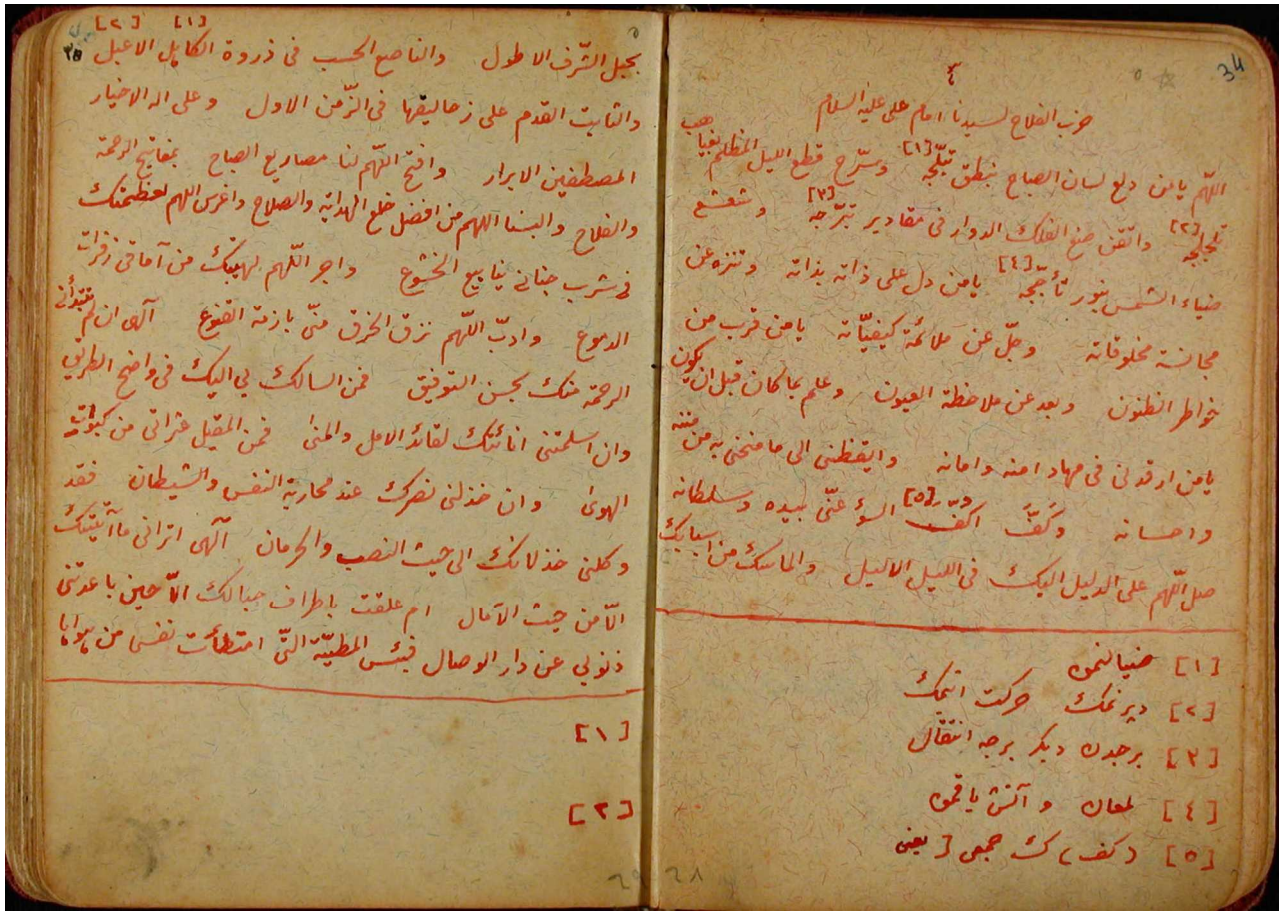

حزب الفلاح لسيدنا امام علي عليه السلام

اللهم يا من دلع لسان الصباح بنطق تبلجه [1] وسرّح قطع الليل المظلم بغياهب تلجلجه [2] وانقض ضوء الفلك الدوار في مقادير تبرّجه [2] وشعشع ضياء الشمس بنور تأجّجه [4] يا من دل على ذاته بذاته وتنزه عن مجانسة مخلوقاته وجلّ عن ملائمة كيفياته يا من قرب من خواطر الظنون وبعد عن ملاحظة العيون وعلم بما كان قبل ان يكون يا من ارفدني في مهاد امنه واهانه واليقظني الى عاصفتي به من بأسه واحسانه وكفّ اكف [5] السوء عني بيده وسلطانه صل اللهم على الدليل اليك في الليل الاليل والماسك من اسبابك

[1] ضيا لنمن
[2] دير نمك حركت انمك
[2] برجدن دیکر برجه انتقال
[4] لمعان و آتش یا قمق
[5] (كف) ك جمع [بعض

بجيل الشرف الاطول والناصع الحسب في ذروة الكاهل الاعبل [1] [2]
والثابت القدم على زحاليفها في الزمن الاول وعلى اله الاخيار
المصطفين الابرار وافتح اللهم لنا مصاريع الصباح بمفاتيح الرحمة
والفلاح والبسنا اللهم من افضل خلع الهداية والصلاح واغرس اللهم لعظمتك
في شرب جنانا ينابيع الخشوع واجر اللهم لهيبتك من آماقنا ذرفات
الدموع وادب اللهم نزق الخرق مني بازمة القنوع آلهي ان لم تبتدئني
الرحمة منك بحسن التوفيق فمن السالك بي اليك في واضح الطريق
وان اسلمتني انانيتك لقائد الامل والمنى فمن المقيل عثراتي من كبوات
الهوى وان خذلني نصرك عند محاربة النفس والشيطان فقد
وكلني خذلانك الى حيث النصب والحرمان آلهي اترانى ما آتيتك
الا من حيث الآمال ام علقت باطراف حبالك الا حين باعدتني
ذنوبي عن دار الوصال فيئس المطيّة التي امتطيت نفسي من هواها

[1]

[2]

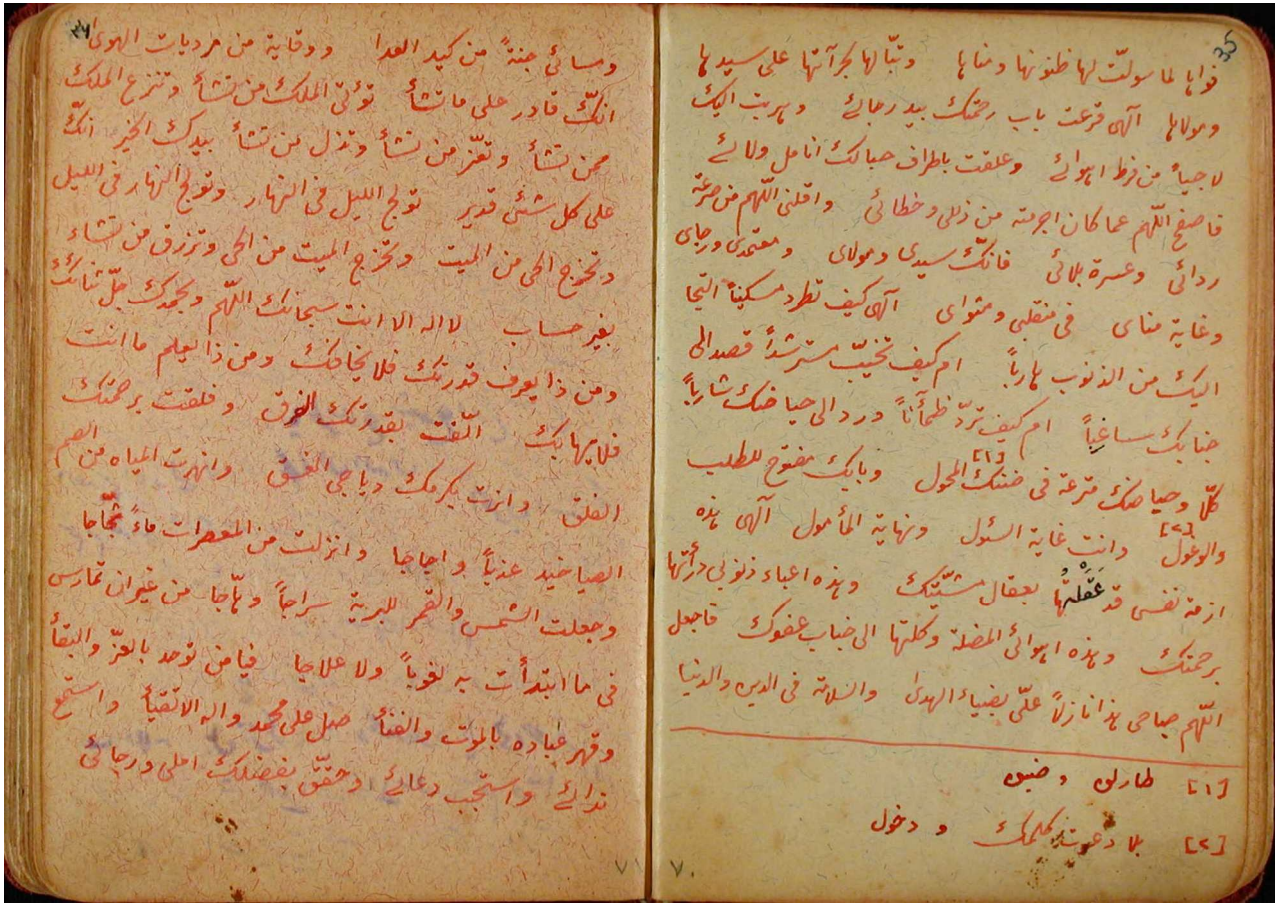

فوادها لما سولت لها ظنونها ومناها وتبالها لجرأتها على سيدها
ومولاها آلهي قرعت باب رحمتك بيد رجائي وهربت اليك
لاجيا من فرط اهوائي وعلقت باطراف حبالك انامل ولائي
فاصفح اللهم عما كان اجرمته من زللي وخطائي واقلني اللهم من عثرة
ردائي وعسرة بلائي فانك سيدي ومولاي ومعتمدي ورجائي
وغاية مناي في منقلبي ومثواي آلهي كيف تطرد مسكينا التجا
اليك من الذنوب هاربا ام كيف تخيب مسترشدا قصد الى
جنابك ساغبا ام كيف ترد ظمآنا ورد الى حياضك شاربا
كلا وحياضك مترعة في ضنك[1] المحول وبابك مفتوح للطلب
والوصول[2] وانت غاية السئول ونهاية المأمول آلهي هذه
ازمة نفسي قد عقلتها بعقال مشيتك وهذه اعباء ذنوبي حططتها
برحمتك وهذه اهوائي المضلة وكلتها الى جناب عفوك فاجعل
اللهم صباحي هذا نازلا على بضياء الهدى والسلامة في الدين والدنيا

[1] طارلن وضنن

[2] بالدعوة بكلمك ودخول

ومسائي جنة من كيد العدا ووقاية من مرديات الهوى
انك قادر على ما تشاء تؤتي الملك من تشاء وتنزع الملك
ممن تشاء وتعز من تشاء وتذل من تشاء بيدك الخير انك
على كل شئ قدير تولج الليل في النهار وتولج النهار في الليل
وتخرج الحي من الميت وتخرج الميت من الحي وترزق من تشاء
بغير حساب لا اله الا انت سبحانك اللهم وبحمدك جل ثناؤك
ومن ذا يعرف قدرتك فلا يخافك ومن ذا يعلم ما انت
فلا يرهبك الا بقدرتك الفوق وخلقت برحمتك
الخلق وانزلت بكرمك وباجي الغلق وانهرت المياه من الصم
الصياخيد عذبا واجاجا وانزلت من المعصرات ماء ثجاجا
وجعلت الشمس والقمر للبرية سراجا وهاجا من غيوان تمارس
في ما ابتدأت به لغوبا ولا علاجا فيا من نوحد بالعز والبقاء
وقهر عباده بالموت والفناء صل على محمد واله الاتقياء واستجب
ندائي واستجب دعائي وحقق بفضلك املي ورجائي

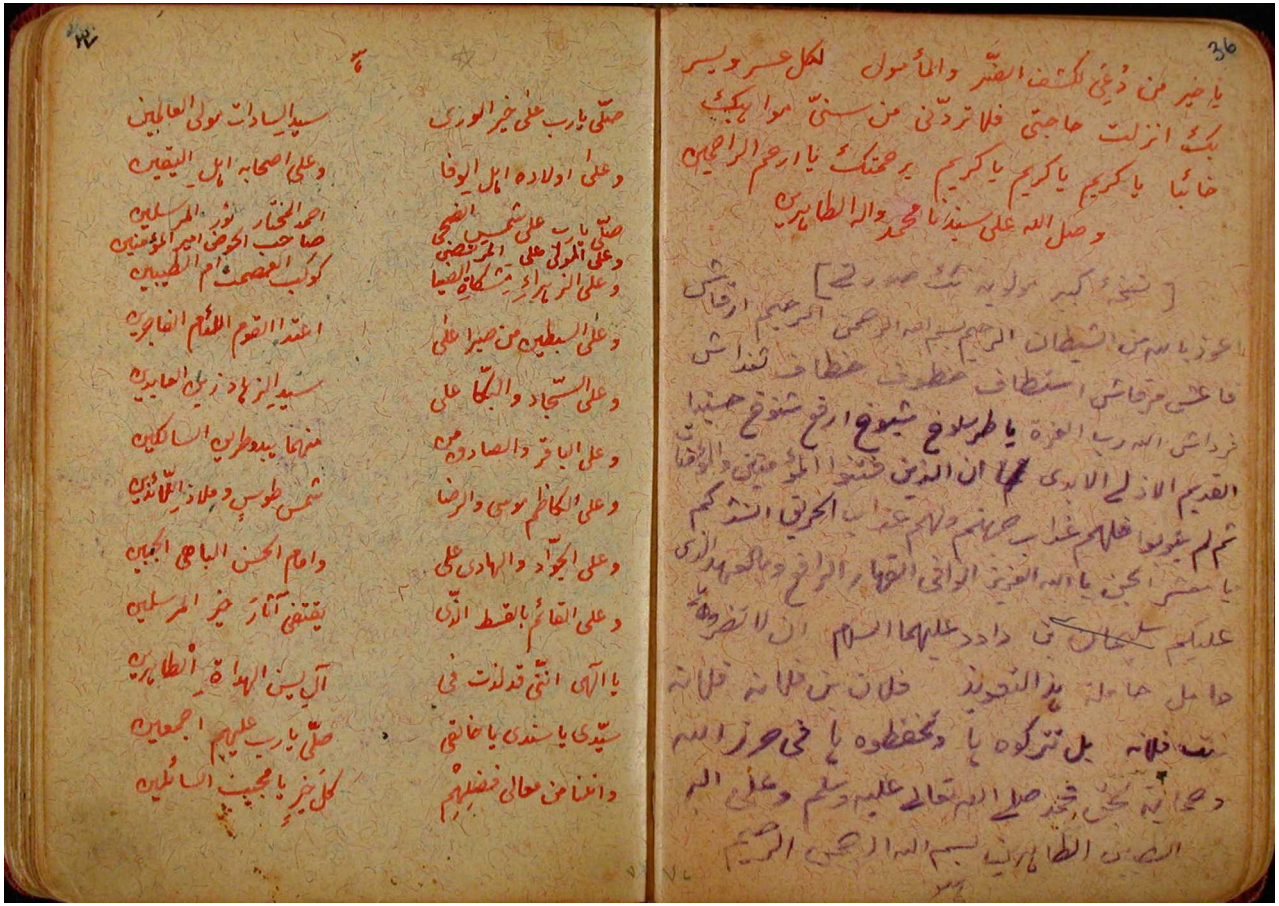

يا خير من دعي لكشف الضر والمأمول لكل عسر ويسر
بك انزلت حاجتي فلا ترددني من سنى مواهبك
خائبا يا كريم يا كريم يا كريم برحمتك يا ارحم الراحمين
وصلى الله على سيدنا محمد وآله الطاهرين

[نسخة كبيرة مولاية تبلغ صفحة]

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم بسم الله الرحمن الرحيم ارقاش
فاعلي مرقاش استطاف عطوف عطاف فداش
فرداش الهرب الهزة يا طرسلوخ شيوخ ارفع شموخ حميدا
القديم الازلي الابدي ان الذين فتنوا المؤمنين والمؤمنات
ثم لم يتوبوا فلهم عذاب جهنم ولهم عذاب الحريق انذركم
يا حسن يا حي يا الله العزيز الواحي القهار الرافع وبالعهد الذي
عليكم سليمان بن داود عليهما السلام ان لا تضروه
حامل حاملة هذا التعويذ فلان بن فلانة فلانة
بل تتركوه يا ويحفظوه يا حي حرز الله
وكفاية بحق محمد صلى الله تعالى عليه وسلم وعلى آله
الطيبين الطاهرين بسم الله الرحمن الرحيم

صلى يا رب على خير الورى — سيد السادات مولى العالمين
وعلى اولاده اهل الوفا — وعلى اصحابه اهل اليقين
صلى يا رب على شمس الضحى — احمد المختار نور المرسلين
وعلى المولى علي المرتضى — صاحب الحوض امير المؤمنين
وعلى الزهراء مشكاة الضيا — كوكب العصمة ام الطيبين
وعلى السبطين من حيدر علي — اعقد القوم اللئام الفاجرين
وعلى السجاد والباقر علي — سيد الزهاد زين العابدين
وعلى الباقر والصادق من — منهجا يهدوا لدين السالكين
وعلى الكاظم موسى والرضا — شمس طوس وملاذ اللائذين
وعلى الجواد والهادي علي — وامام الحسن الباهي الجبين
وعلى القائم بالقسط الذي — يقتفي آثار خير المرسلين
يا الاهي انتني قد لذت في — آل يس الهداة الطاهرين
سيدي يا سندي يا خافتي — صلى يا رب عليهم اجمعين
وانلنا من معالي فضلهم — كل خير يا مجيب السائلين

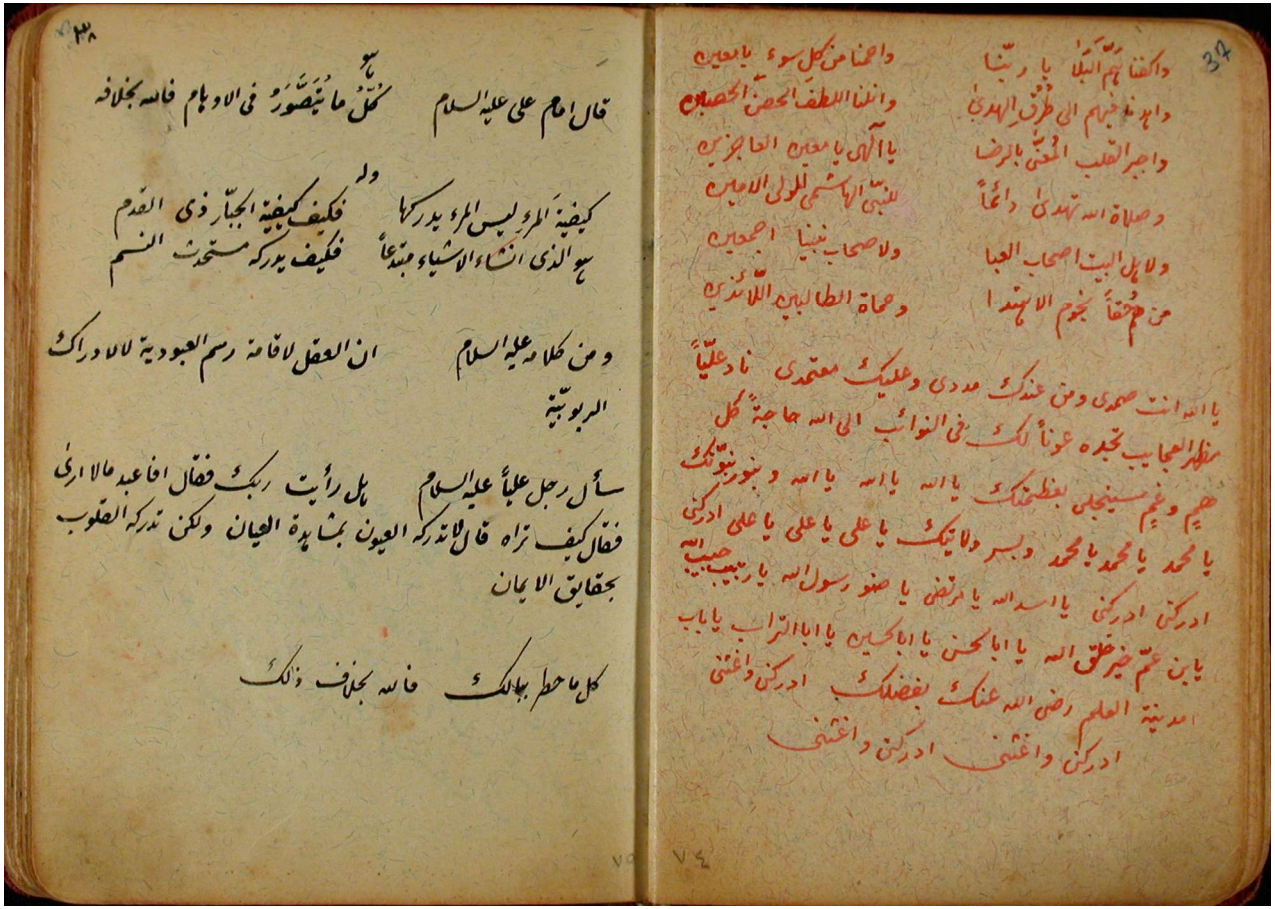

واكفنا هم البلا يا ربنا واحمنا من كل سوء يا معين
واهدنا جميعا الى طرق الهدى وانلنا اللطف المخص الخصين
واجبر القلب المعنى بالرضا يا الهى يا معين العاجزين
وصلاة الله تهدى دائما للنبى الهاشمى المولى الامين
ولاهل البيت اصحاب العبا ولاصحاب نبينا اجمعين
من هم خفا نجوم الاهتدا وحماة الطالبين اللاذين

يا الهى انت صمدى ومن عندك مددى وعليك معتمدى نادعليا
مظهر العجايب تجده عونا لك فى النوائب الى الله حاجة كل
هم وغم سينجلى بقولك يا الله يا الله يا الله وبنور نبوتك
يا محمد يا محمد وبسر ولايتك يا على يا على يا على ادركنى
ادركنى يا اسد الله يا مرتضى يا صنو رسول الله يا رئيب حبيب الله
يابن عم خير خلق الله يا ابا الحسن يا ابا السبطين يا ابا التراب يا باب
المدينة العلم رضى الله عنك بفضلك ادركنى واغثنى
ادركنى واغثنى ادركنى واغثنى

قال امام على عليه السلام كل ما يتصور فى الاوهام فالله بخلافه

ولد

كيفية المرء ليس المرء يدركها فكيف كيفية الجبار ذى القدم
هو الذى انشاء الاشياء مبتدعا فكيف يدركه مستحدث النسم

ومن كلامه عليه السلام ان العقل لاقامة رسم العبودية لا لادراك الربوبية

سأل رجل عليا عليه السلام هل رأيت ربك فقال افاعبد ما لا ارى فقال كيف تراه قال لا تدركه العيون بمشاهدة العيان ولكن تدركه القلوب بحقايق الايمان

كل ما خطر ببالك فالله بخلاف ذلك

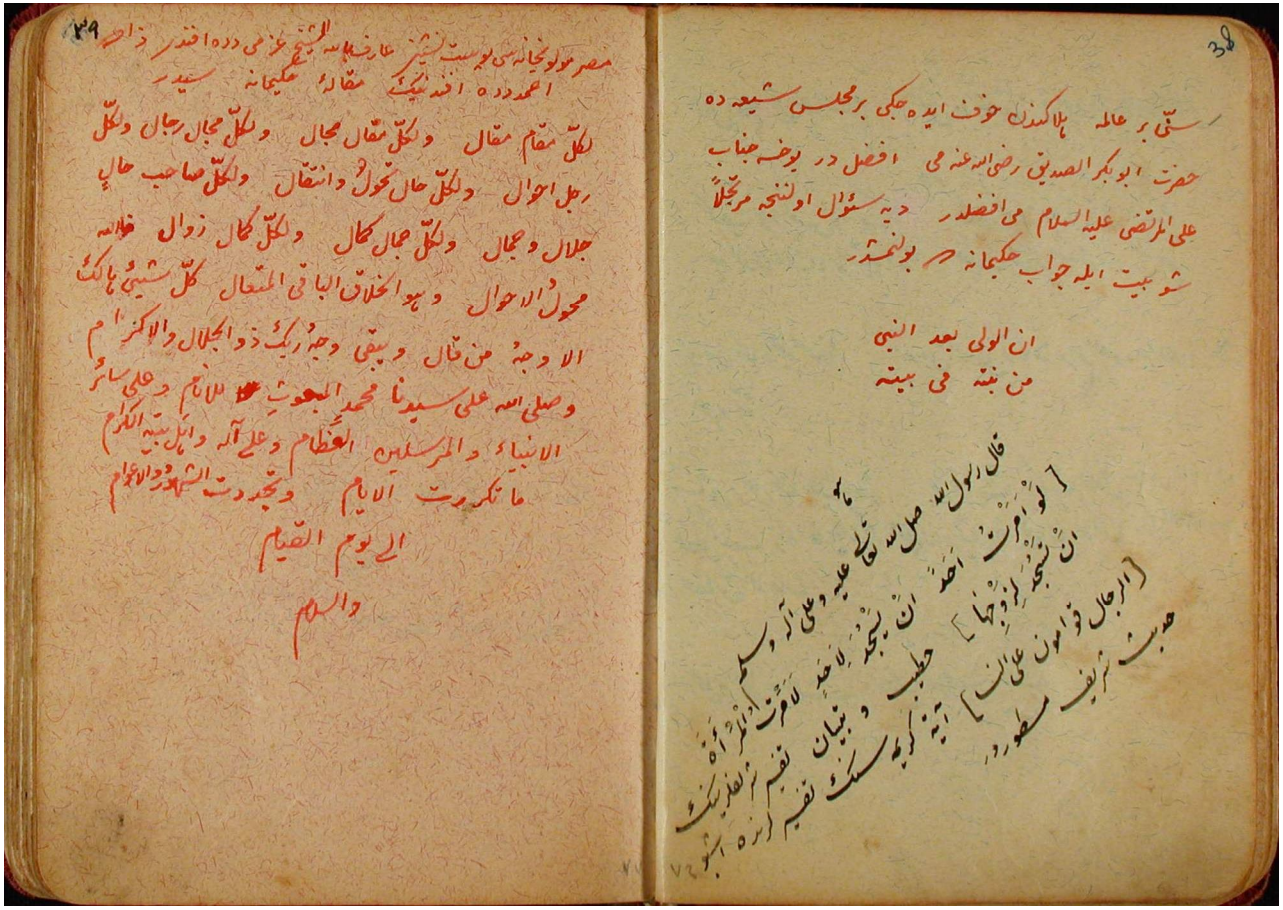

سنی بر عالمه هلاکندن خوف ایده جکی بر مجلس شیعه ده
حضرت ابوبکر الصدیق رضی الله عنه می افضل در یوخه جناب
علی المرتضی علیه السلام می افضلدر دیه سئوال اولنجه مرتجلاً
شو بیت ایله جواب حکیمانه ویرلمشدر

ان الولی بعد النبی
من نبته فی بیته

قال رسول الله صلی الله تعالی علیه وعلی آله وسلم
[لو امرت احدا ان یسجد لاحد لامرت المرأة
ان تسجد لزوجها] حدیث شریف مشهوردر
[الرجال قوامون علی النساء] آیه کریمه سنك بیان تفسیرینه
حاجت یوقدر

مصر مولوی نجاتی سن یوسف نشیخ عارف افندی الشیخ غزمی ده افندی ذات ۳۹
الحمد ده افندیمیزك مقاله حکیمانه سیدر

لکل مقام مقال ولکل مقال مجال ولکل مجال رجال ولکل
رجل احوال ولکل حال تحول وانتقال ولکل صاحب حال
جلال وجمال ولکل جمال کمال ولکل کمال زوال فالله
محول الاحوال وهو الخلاق الباقی المتعال کل شیئ هالك
الا وجهه من قال وبقی وجه ربك ذو الجلال والاکرام
وصلی الله علی سیدنا محمد المبعوث الی الانام وعلی سائر
الانبیاء والمرسلین العظام وعلی آله واهل بیته الکرام
ما تکررت الایام وتجددت الشهور والاعوام
الی یوم القیام
والسلام

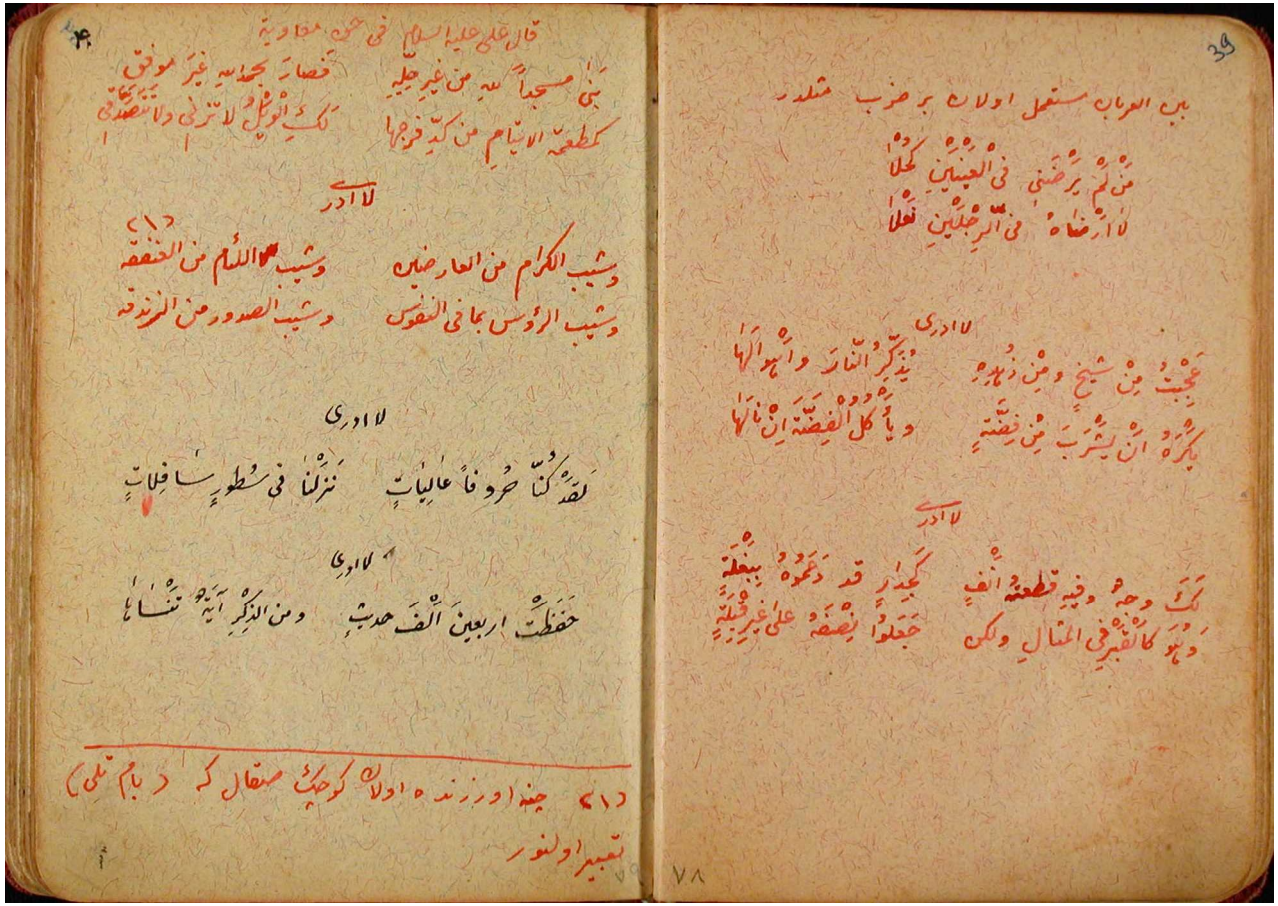

بین العربان مستعمل اولان بر ضرب مثلدر

مَنْ لَمْ یَرْضَنی فی العَیْنَیْنِ کُحْلًا
لَا أَرْضَاهُ فی الرِّجْلَیْنِ نَعْلًا

لا ادری

عَجِبْتُ مِنْ شَیْخٍ وَمِنْ زُهْدِهِ ... یَذْکُرُ النَّارَ وَأَهْوَالَهَا
یَکْرَهُ أَنْ یَشْرَبَ مِنْ فِضَّةٍ ... وَیَأْکُلُ الْفِضَّةَ إِنْ نَالَهَا

لا ادری

لَکَ وَجْهٌ وَفِیهِ قِطْعَةُ أَلْفٍ ... کَجَدِیرٍ قَدْ دَعَمُوهُ بِنَخْلَةْ
وَهُوَ کَالْقَبْرِ فِی الْمِثَالِ وَلَکِنْ ... جَعَلُوا نِصْفَهُ عَلَی غَیْرِ قِبْلَةْ

قال علی علیه السلام فی حق معاویة

بَنَی مَسْجِداً لله من غیر حِلِّیه ... فصارَ بحمد الله غیرَ موفق
کَطَعْمَةِ الأیتام من کَدِّ فَوْزِها ... لَکَ الْوَیْلُ لا تَرْنی وَلا تَتَصَدَّقِ

لا ادری

وَشَیْبُ الْکِرَامِ مِنَ الْعَارِضَیْنِ ... وَشَیْبُ اللِّئَامِ مِنَ الْخَفَقَهْ (١)
وَشَیْبُ الرُّؤُسِ بَمَا فِی النُّفُوسِ ... وَشَیْبُ الصُّدُورِ مِنَ الزَّنْدَقَهْ

لا ادری

لَقَدْ کُنَّا حُرُوفًا عَالِیَاتٍ ... نَزَلْنَا فِی سُطُورٍ سَافِلَاتٍ

لا ادری

حَفِظْتُ أَرْبَعِینَ أَلْفَ حَدِیثٍ ... وَمِنَ الذِّکْرِ آیَةٌ تَنْسَاهَا

(١) جنه اورزنده اولان کوجك صقال که (بام تلی) تعبیر اولنور

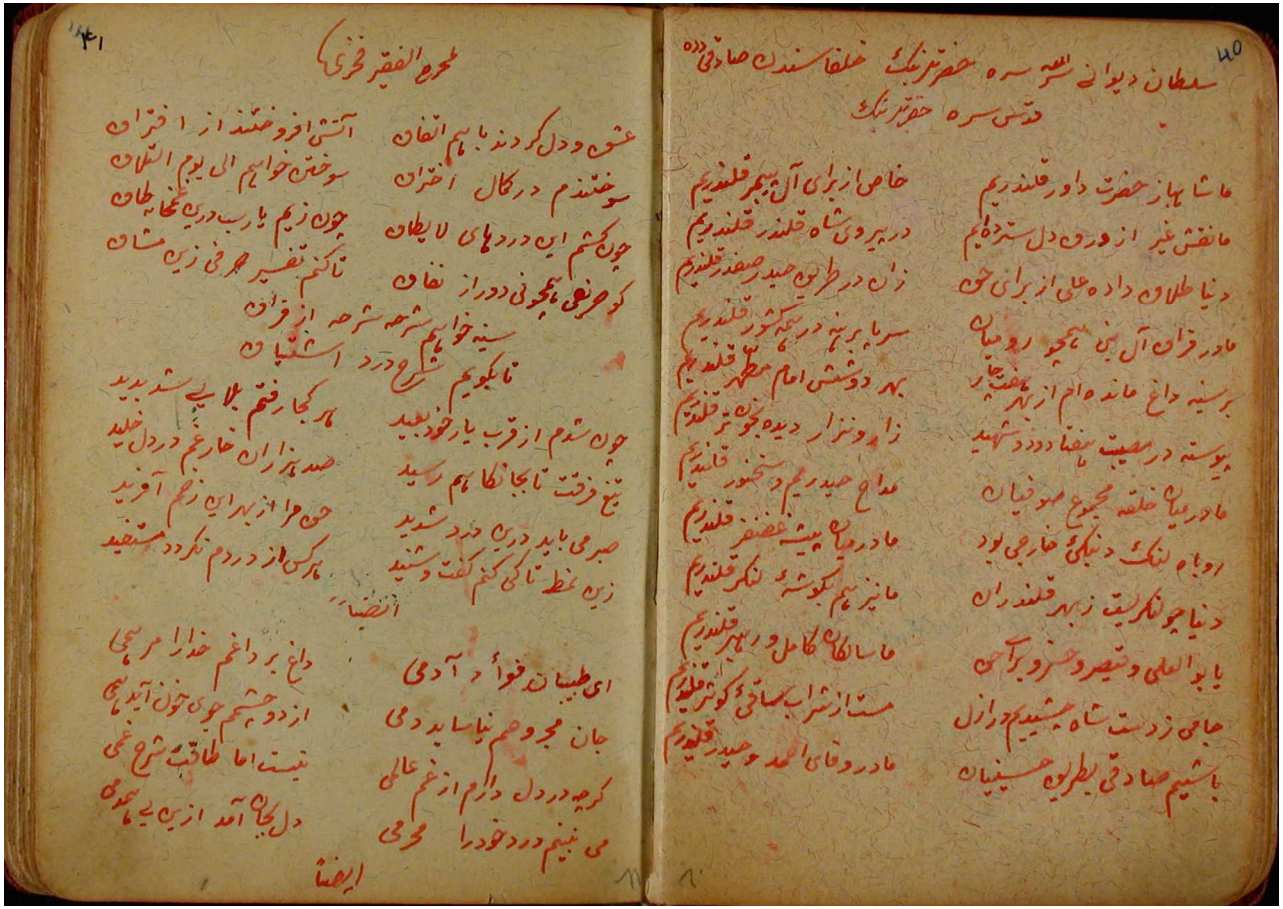

سلطان دیوانه سره حضرت پیر تنگ خلفا سندن صادق ده
قدس سره حضرت پیر تنگ

ماشاهباز حضرت داور قلندریم — خاص از برای آل پیمبر قلندریم
مانقش غیر از ورق دل سترده ایم — در پیروی شاه قلندر قلندریم
دنیا طلاق داده علی از برای حق — زان در طریق حیدر صفدر قلندریم
مادر قران آل بنی همچو روسیاه — سرباز بر تو در همه کشور قلندریم
بر سینه داغ مانده ام از بهر هفت چار — بهر دوشش امام مطهر قلندریم
پیوسته در مصیبت شهدا دود تهید — زار و نزار دیده بخون تر قلندریم
مادر بیاد خلقه مجموع صوفیان — مداح حیدریم و ثنخور قلندریم
او باه لنگ و دنگی خارجی بود — مادر بیاد بیعت حضرت قلندریم
دنیا چو لنگر لیست زبهر قلندران — ما نیز هم بگوشه لنگر قلندریم
یا بو العلی و قیصر و خسرو برآمدن — ما سالکان کامل و رهبر قلندریم
جامی ز دست شاه چشیدیم و زان — مست از شراب ساقی کوثر قلندریم
باشیم صادقی بطریق حسینیان — ما در وفای احمد و حیدر قلندریم

ملحوظ الفقیر فخری

عشق و دل کردند باهم اتفاق — آتش افروختند از افتراق
سوختم در کار اختران — سوختن خواهیم الی یوم التلاق
چون کشم این دردهای لایطاق — چون زیم یارب درین محنت طاق
کو حریفی همچونی دور از نفاق — تا کنم تفسیر حرفی زین میان
سینه خواهیم شرحه شرحه از فراق
تا بگویم شرح درد اشتیاق

چون شدم از قرب یار خود بعید — هر کجا رفتم بلا پی شد پدید
تیغ فرقت تا بجانگاهم رسید — صد هزاران خار غم در دل خلید
صبر می باید درین درد شدید — جان مرا از بهر این زخم آفرید
زین غلط تا کی کنم گفت و شنید — هر کس از دردم نگردد مستفید

انتهی

ای طبیبان فواد آدمی — داغ بر داغم خدارا مرهمی
جان مجروحم نیاساید دمی — از دو چشمم جوی خون آید همی
گریه در دل دارم از غم عالمی — نیست اما طاقت شرح غمی
می نبینم درد خود را محرمی — دل کجا آمد ازین بی ماتمی

ایضاً

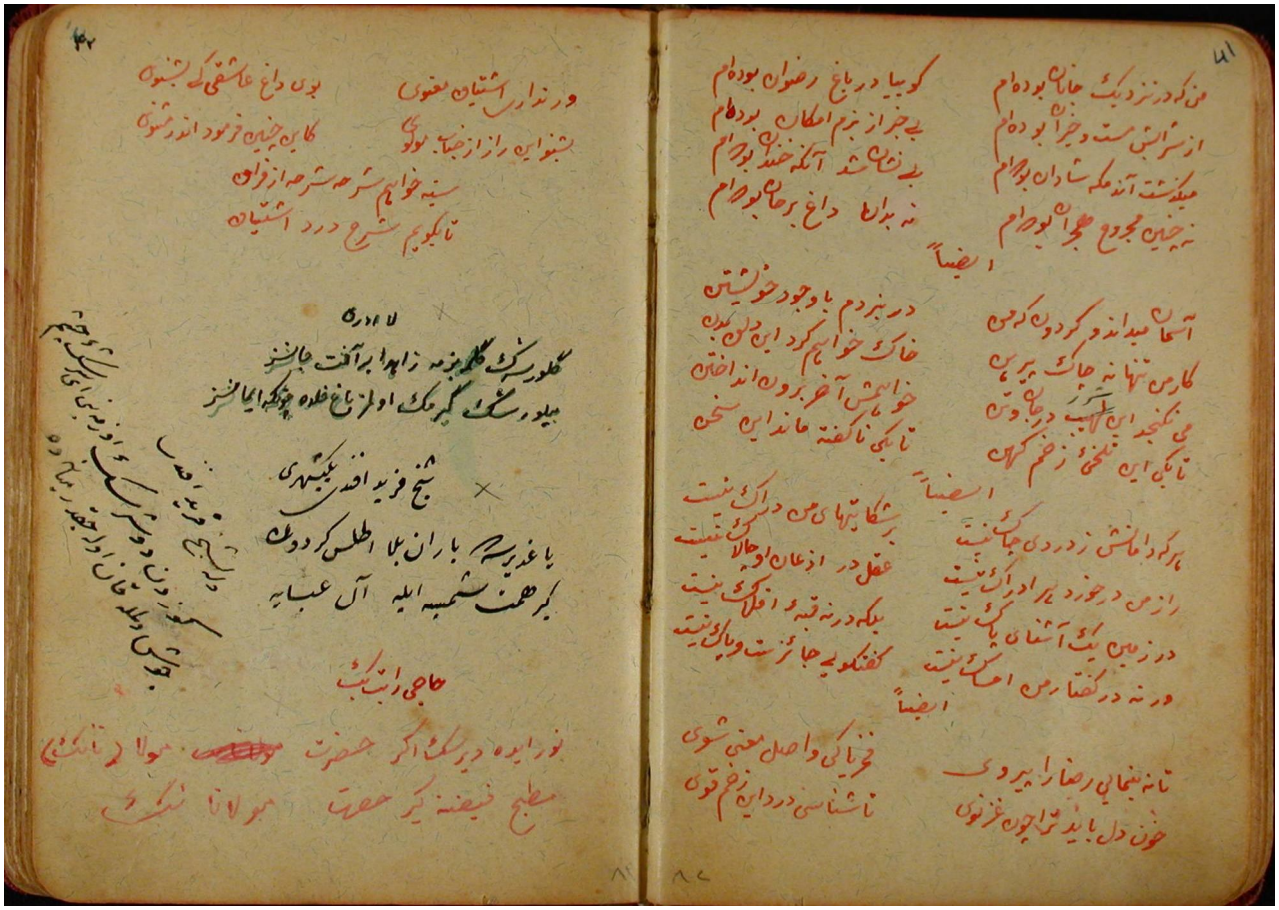

من که در نزدیک جانان بوده‌ام
از سر آنش مست و حیران بوده‌ام
میگذشت آندم که شادان بوده‌ام
به چنین مجموع همجوان بوده‌ام

کو بیا در باغ رضوان بوده‌ام
بی‌خبر از بزم امکان بوده‌ام
بی‌خبر شد آنکه خندان بوده‌ام
نه بدان داغ برجان بوده‌ام

ایضاً

آسمان میداند و گردون که من
کار من تنها نه چاک پیرهن
می‌نگنجد این عتاب در جان و تن
تا بکی این نالهٔ زخم کهن

در بزدم با وجود خویشتن
خاک خواهم کرد این دل بدن
خواهش آخر بر دو عالم تاختن
تا بکی ناگفته ماند این سخن

ایضاً

هر که دامانش ز دردی چاک نیست
راز من در خورد هر ادراک نیست
در زمین یک آشنا پاک نیست
در نه در گفتار من امساک نیست

بر نگاه تیرهای من درنگ نیست
عقل در اذعان او حالا درنگ نیست
بلکه در نه قبه و افلاک نیست
گفتگو بی‌جا و ناپاک نیست

ایضاً

تا نه بینمای رضا را پیروی
خون دل باید ترا چون غزنوی

فرمایگی و اصل معنی شوی
ناشناسی درد این زخم کوی

در ندارس اشتیاق معنوی
بوی داغ عاشقی گر بشنوی

بشنوی این راز از جبهٔ لولوی
کاین چنین فرمود اندر مثنوی

سینه خواهم شرحه شرحه از فراق
تا بگویم شرح درد اشتیاق

لا ادری

گلو بر شکن گل بزمه زاهد ابر آفت جانش
میلو رشک گیر مک او از داغ غلده چو که ایمانش

شیخ فرید الدین عطار

یا غدیریه باران بلا اطلس کردک
گر هفت شمسه ایله آل عبایه

حاجی رانیک

نور ایده در سک اگر حضرت [illegible] مولانا تکی
مطلع فیضنه گر حضرت مولانا تکی

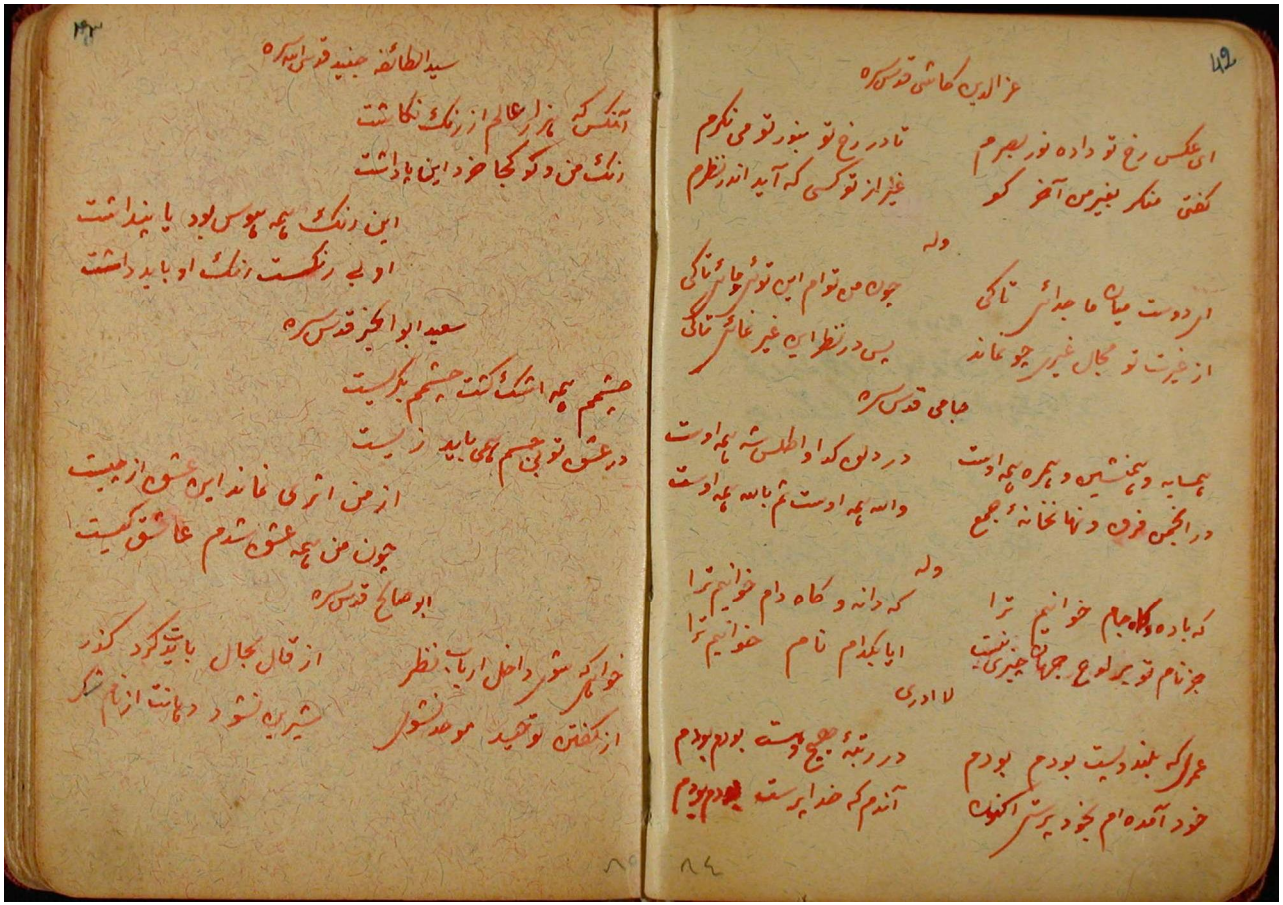

عزالدین کاشی قدس سره

ای عکس رخ تو داده نور بصرم — تا در رخ تو ننگرم تو می نگرم
گفتی منگر بغیر من آخر گو — غیر از تو کسی که آید اندر نظرم

وله

ای دوست میا ما جدائی تا کی — چون من توام این تو شکیبائی تا کی
از غیرت تو مجال غیری چو نماند — پس در نظر این غیر غائی تا کی

حاجی قدس سره

همسایه و همنشین و همره همه اوست — در دل که دارد اطلس سه همه اوست
در انجمن فرد و تنها خانهٔ جمع — واله همه اوست و بالله همه اوست

وله

که باده و گاه جام خوانیم ترا — که دانه و گاه دام خوانیم ترا
جز نام تو بر لوح جهان چیزی نیست — اما بکدام نام خوانیم ترا

لا ادری

عمری که بلند دست بودم بودم — در رتبهٔ هیچ هست بودم بودم
خود آمده ام بخود پرستی اکنون — آنم که خدا پرست بودم بودم

سید الطائفه جنید قدس سره

آنکس که هزار عالم از رنگ نگاشت — از قال بحال باید کرد گذر
رنگ من و تو کجا خود این یاد داشت — شیرین نشود دهانت از نام شکر
این رنگ همه هوس بود یا پنداشت
او بی رنگست رنگ او باید داشت

سعید ابو الخیر قدس سره

چشمم همه اشک گشت چشمم بگریست — خواهی که شوی داخل اربابِ نظر
در عشق تو بی چشم همی باید زیست — از گفتن و تحمید موحد نشکیب
از من اثری نماند این عشق از چیست
چون من همه عشق شدم عاشق کیست

ابو صالح قدس سره

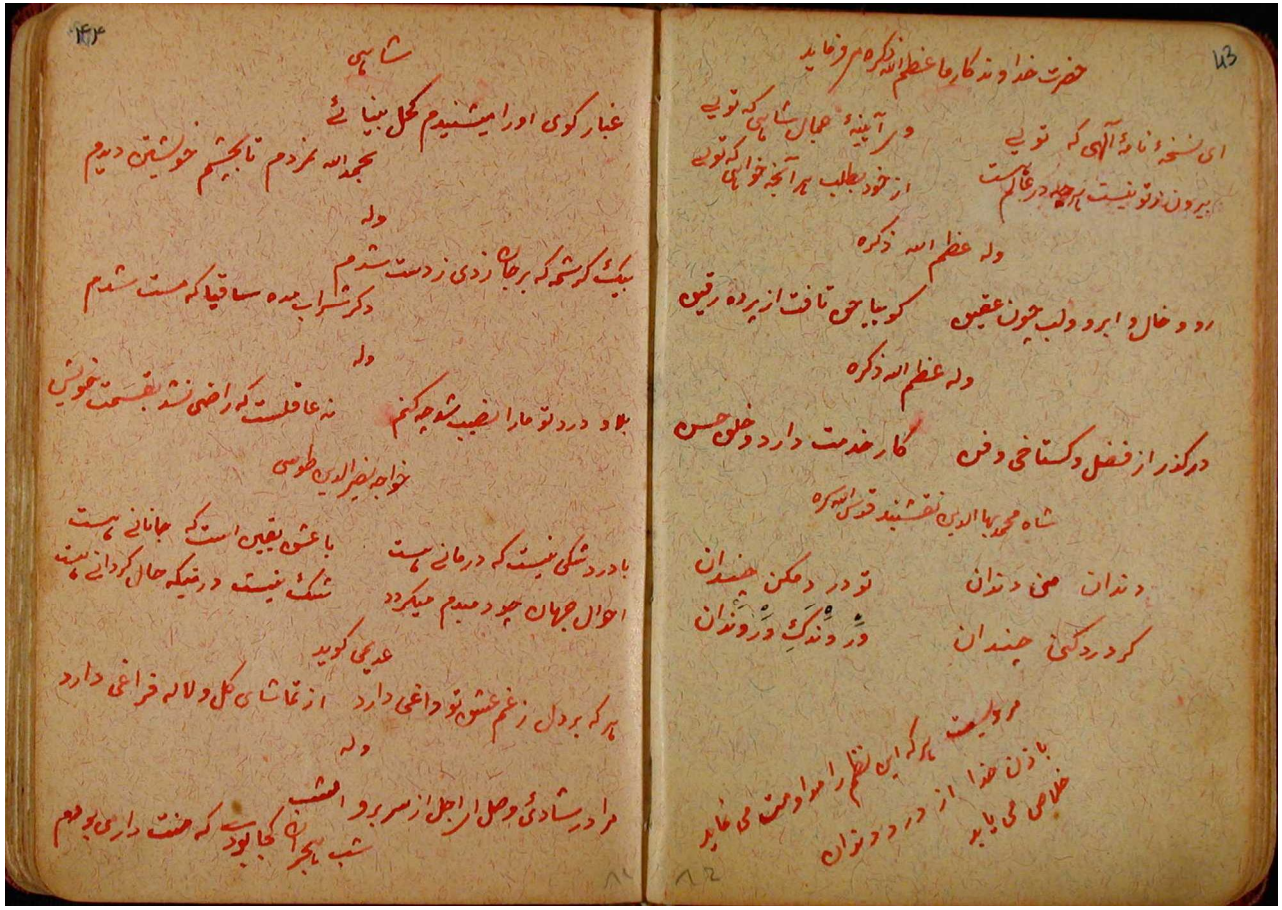

حضرت خداوندگار ما اعظم الله ذکره مرقوم فرماید

ای نسخهٔ نامهٔ الهی که تویی — در آینهٔ جمال شاهی که تویی
بیرون ز تو نیست هر چه در عالم هست — از خود بطلب هر آنچه خواهی که تویی

وله اعظم الله ذکره

رو و خال و ابرو و لب چون عقیق — کو بیا جن تا فت از پرده رقیق

وله اعظم الله ذکره

درگذر از فضل و کستاخی و فن — کار خدمت دارد و خلق حسن

شاه محمد بهاء الدین نقشبند قدس الله سره

دندان همی دندان — تو در دهکن چندان
کز درد کنی چندان — در دندکِ دردندان

مرویست هر که این نظم را مواظبت می نماید
باذن خدا از درد دندان
خلاصی می یابد

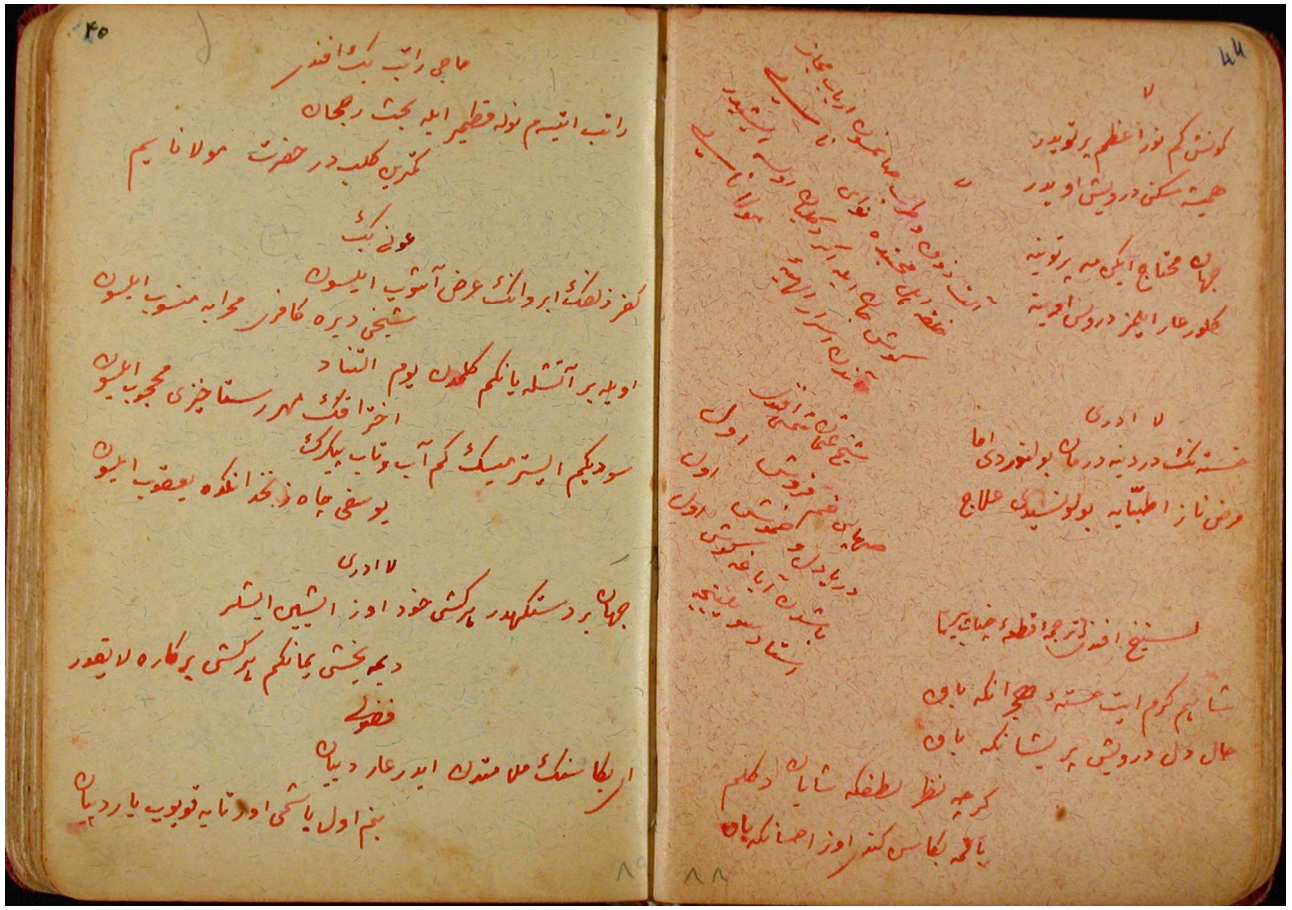

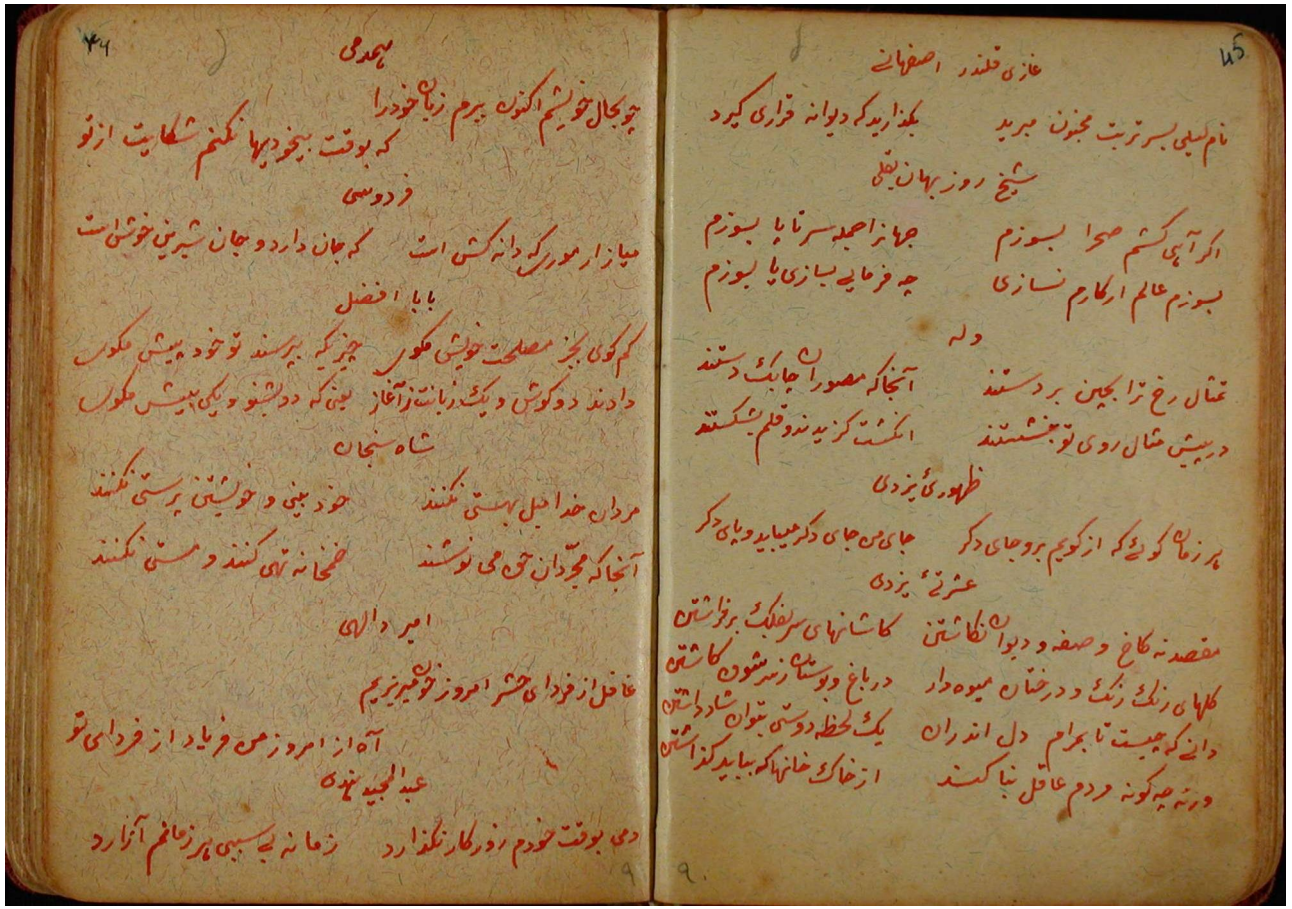

غازی قلندر اصفهانی

نام لیلی بسر تربت مجنون ببرید — بگذارید که دیوانه قراری گیرد

شیخ روزبهان بقلی

اگر آهی کشم صحرا بسوزم — جهانی را جمله سر تا پا بسوزم
بسوزم عالم ار کارم نسازی — چه فرمایی بسازی یا بسوزم

ولی

غمّال رخ ترا بچین بردستند — آنجا که مصوران چابک دستند
در پیش مثال روی تو بنشستند — انگشت گزیدند و قلم بشکستند

ظهوری یزدی

هر زمان گویم که از کویم برو جای دگر — جای من جای دگر میباید و پای دگر

عشرتی یزدی

مقصد نه کاخ و صفه و دیوان نگاشتن — کاشانهای سر بفلک برفراشتن
گلهای رنگ رنگ و درختان میوه دار — در باغ و بوستان زسر شوق کاشتن
دانی که چیست تا بمرام دل اندران — یک لحظه دوستی بتوان شاد داشتن
ورنه چه گونه مردم عاقل بنا کنند — از خاک خانها که بباید گذاشتن

۹۰

۴۶

بهجتی

چو بحال خویشم اکنون پیرم زبان خود را — که بوقت بیخودیها نکنم شکایت از تو

فردوسی

میازار مور کو دانه کش است — که جان دارد و جان شیرین خوش است

بابا افضل

گر کوی بجز مصلحت خویش مکوی — چیزیکه پرسند تو خود پیش مکوی
دادند دو گوش و یک زبانت زآغاز — یعنی که دو بشنو و یکی پیش مکوی

شاه سنجان

مردان خدا اهل بهشتی نکنند — خود بینی و خویشتن پرستی نکنند
آنجا که مجردان حق می نوشند — خمخانه تهی کنند و مستی نکنند

امیر دالای

غافل از فردای حشر امروز خوش میزیم — آه از امروز من فریاد از فردای تو

عبد المجید نهدی

دمی بوقت خودم روزگار نگذارد — زمانه بی تو بسی هر زمانم آزارد

۹

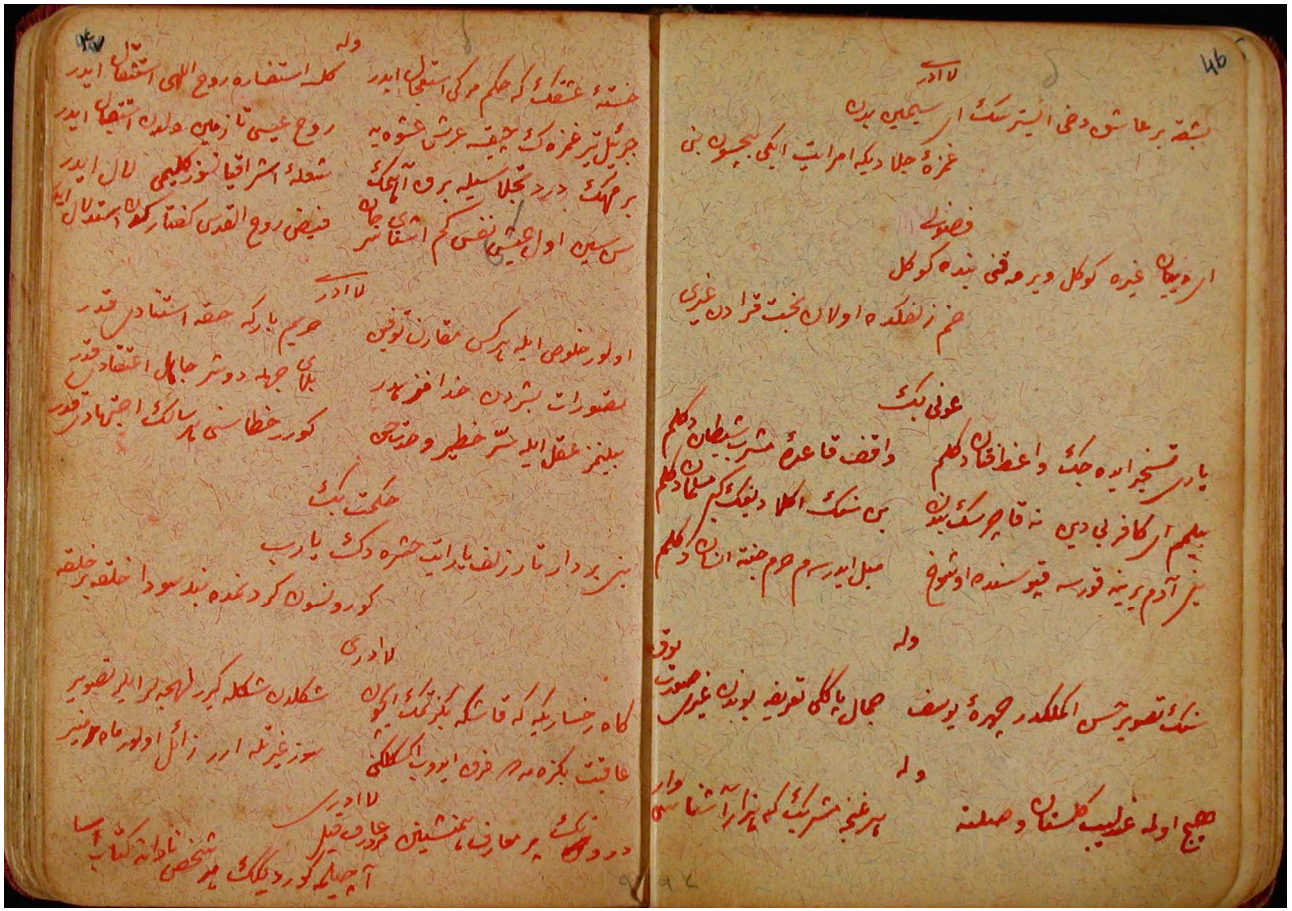

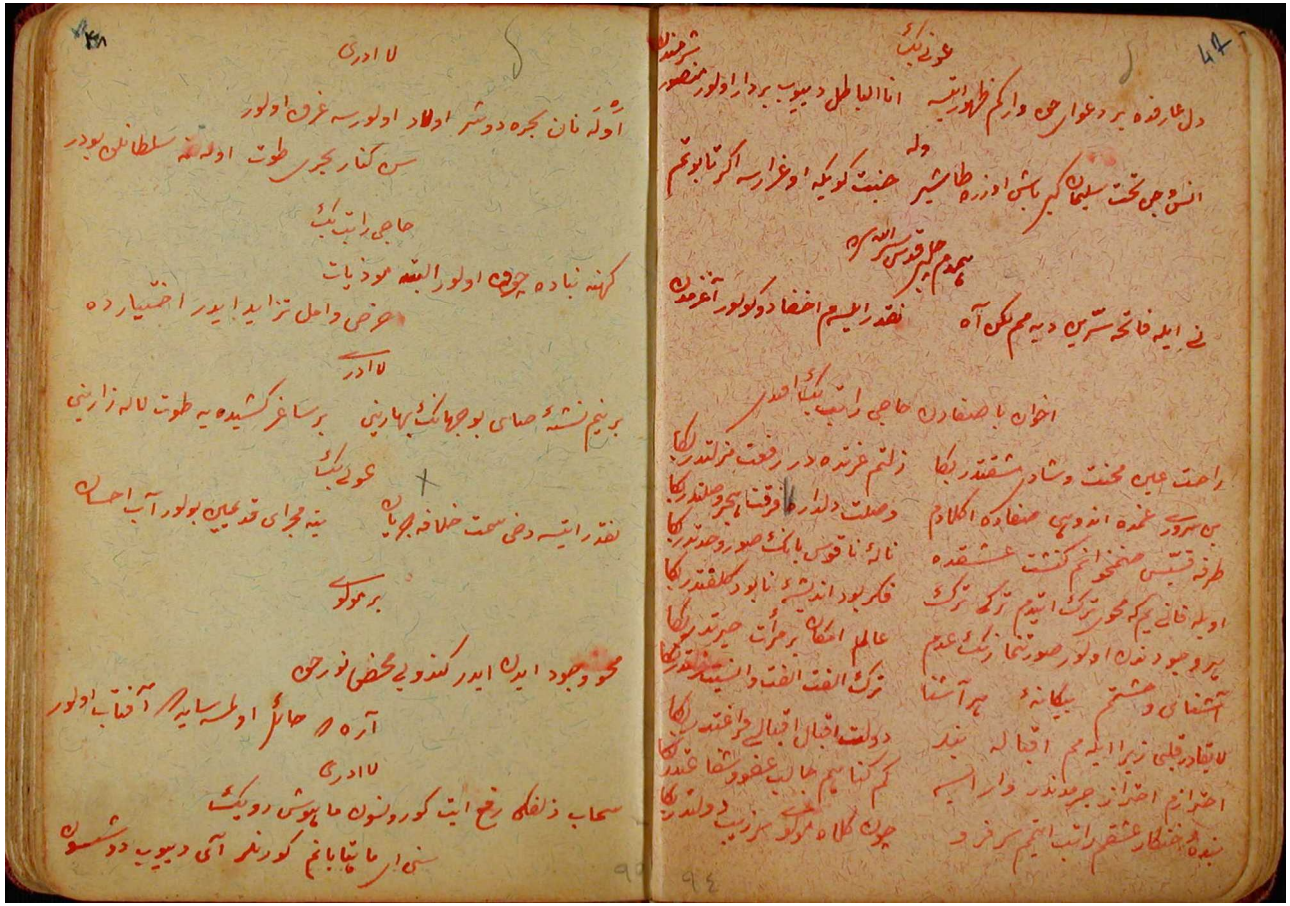

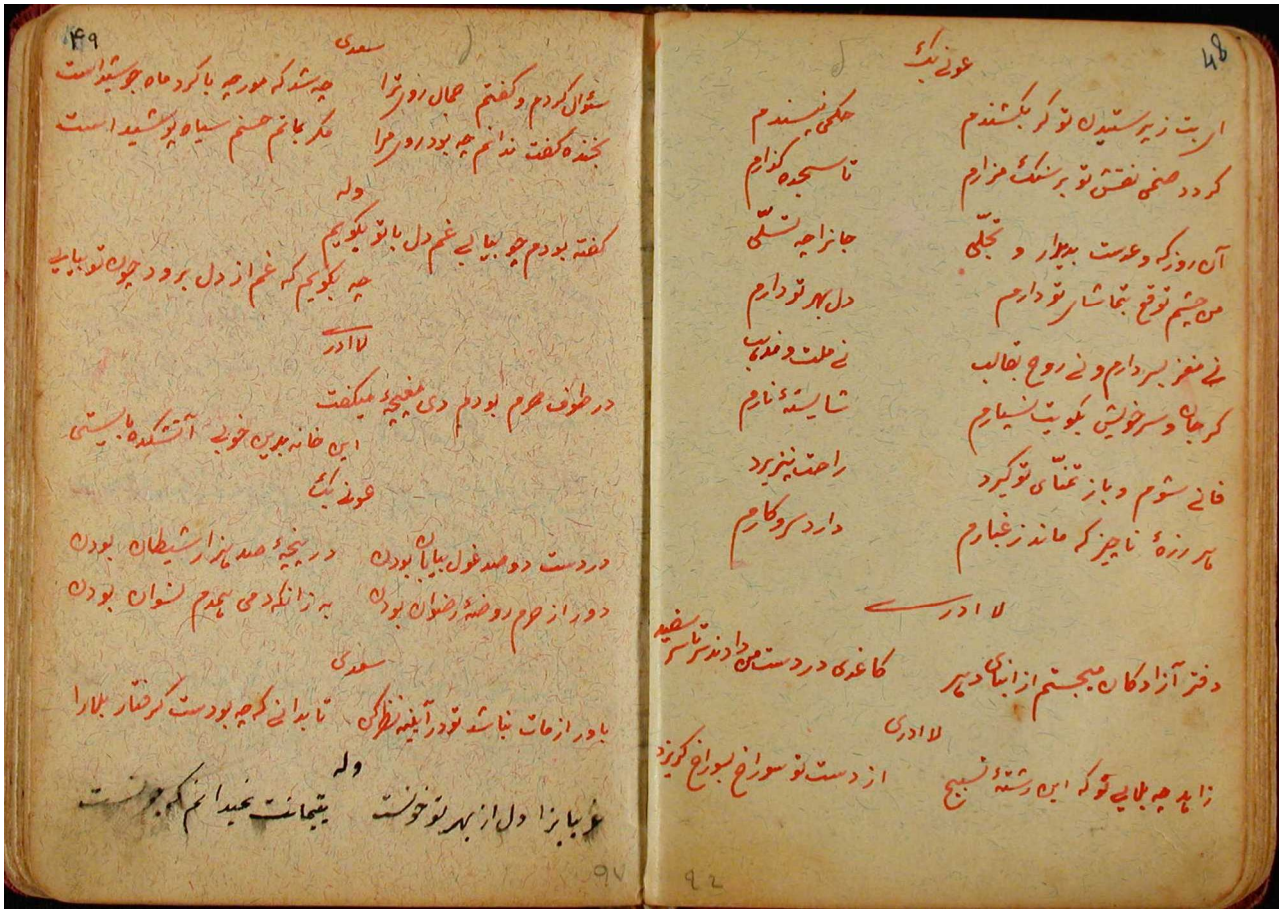

عونی بیگ ۴۸

ارت ز پرستیدن تو کر بگشتم — حکمی نپسندم
گر در صنمی نقش تو بر سنگ مزارم — تا سجده کزارم
آن روز که وعدست بدیدار و تجلی — جانرا چه تسلی
من چشم توقع بتماشا ر تو دارم — دل بهر تو دارم
نے مغز بر دارم و نے روح بقالب — نے ملت و مذهب
گر جای دگر خویش بگویت نسپارم — شایستهٔ نامم
فانی شوم و باز تمنای تو گیرد — راحت نپذیرد
هر ذرهٔ ناچیز که ماند ز غبارم — دارد سر و کارم

لا ادری

دفتر آزادگان میجستم از ابنای دهر — کاغذی در دست من داد و ز من آزاد شد

لا ادری

زاهد چه بلایی تو که این رشته و تسبیح — از دست تو سوراخ بسوراخ گریزد

۴۹ سعدی

سئوال کردم و گفتم جمال روز ترا — چه شد که مور چه با کرد ماه جوشیده است
بخنده گفت ندانم چه بود روز مرا — مگر بجانم چشم سیاه پوشیده است

وله

گفته بودم چو بیایی غم دل با تو بگویم — چه بگویم که غم از دل برود چون تو بیایی

لا ادری

در طواف حرم بودم دی مغبچه میگفت — این خانه بدین خوبی آشکده کی بایستی

عونی بیگ

در دست دو صد غول بیابان بودن — در پنجهٔ صد هزار شیطان بودن
دور از حرم روضهٔ رضوان بودن — به زانکه دمی همدم نسوان بودن

سعدی

باور از حالت نباشد تو در آئینه نظر کن — تا بدانی که چه بودست گرفتار بلا را

وله

عو بیا تا دل از بهر تو خونست — یتیمانت بعیدانم که چونست

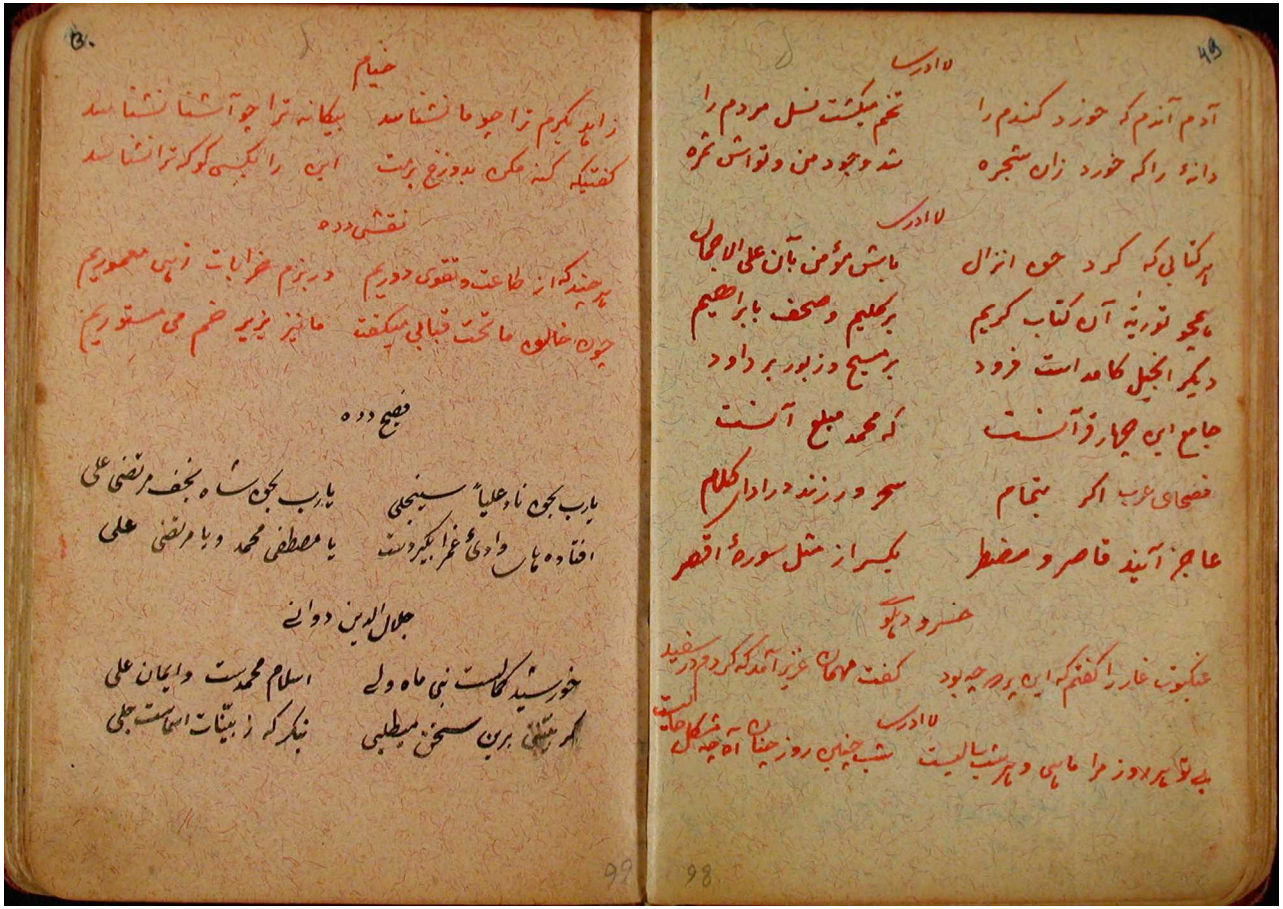

لاادری

آدم آنم که خورد گندم را — تخم میکشت نسل مردم را
دانه را که خورد زان شجره — شد وجود من و تو اش ثمره

لاادری

هر کتابی که کرد حق انزال — مابش مؤمن بآن علی الاجمال
ما بحق تورية آن کتاب کریم — بر کلیم و صحف بر ابراهیم
دیگر انجیل کامد است فرود — بر مسیح و زبور بر داود
جامع این چهار قرآنست — که محمد مبلغ آنست
فصحای عرب اگر بتمام — سحر و رزند در ادای کلام
عاجز آیند قاصر و مضطر — یکسر از مثل سورهٔ اقصر

خسرو دهلوی

عنکبوت غار را گفتم که این پرده چه بود — گفت مهمانی عزیز آمد که کردم در سفید

لاادری

بی تو هر روز مرا ماهی و هر شب شب لیلت — شب چنین روز چنین آه چه مشکل حالت

خیام

زاهد بگریم ز اجو ما نشناسد — بیگانه ترا جو آشنا نشناسد
گفتیکه کنه حکم بدوزخ برمت — این را نگرم کو کرترا نشناسد

نقشی دوده

هر چند که از طاعت و تقوی دوریم — در بزم خرابات زهی معموریم
چون خالق ما نخت قبایی میکفت — ما نیز بزیر خم می مستوریم

فصیح دوده

یارب بحق ناد علیاً سینجلی — یارب بحق شاه نجف مرتضی علی
افتاده ها ز وادی غم را بگیر دست — یا مصطفی محمد و یا مرتضی علی

جلال الدین دوانی

خورشید کمالست نبی ماه ولی — اسلام محمدست و ایمان علی
گر منکری بر این سخن میطلبی — بنگر که ز بینات اسماست جلی

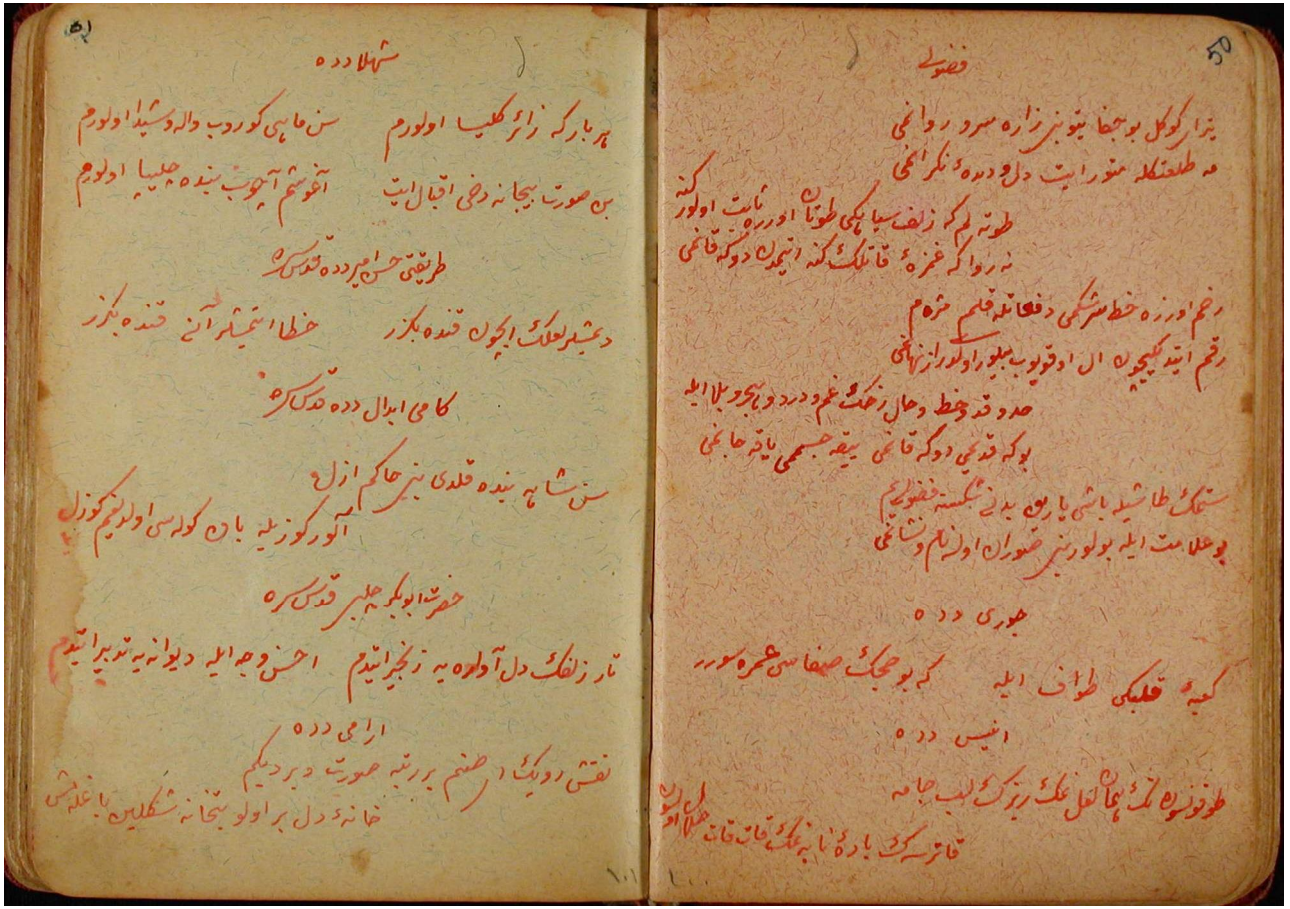

فضولی

بزار کوکل بو جفا یتو بنی زاره سرد روانی
نه طلعتکله منورایت دل و دیده ٔ نگرانی

طوتمه یم که زلف سیاهکی طوتیان اورره ٔ نایت اولور کنه
نه روا کر غمزه ٔ قاتلک کنه ایچمدن دوکه قانمی

رحم اورزه خط سرشکمی دفعاتله قانم مزه م
رقم ایتدیکیچون ال اوقویوب بیلور اولور راز نهانمی

حدو قد و خط و خال رخنک غم و درد و هجر و بلا ایله
بوکه قدیمی دوکه قانمی بیقه جسمی یاخه جانمی

ستمک طاشیدیه باشی یارین بدنی شکسته فضولیم
بو علامت ایله بولورسنی صورن اولنه نام و نشانمی

جوری دده

کعبه ٔ قلبکی طواف ایله که بو حجک صفاسی عمره سورر

انیس دده

طوغرو سوه ٔ نمک ایچا لعل لبک ریزک لب جامه

قاتره کوک باره ٔ نابه لبک قان قات

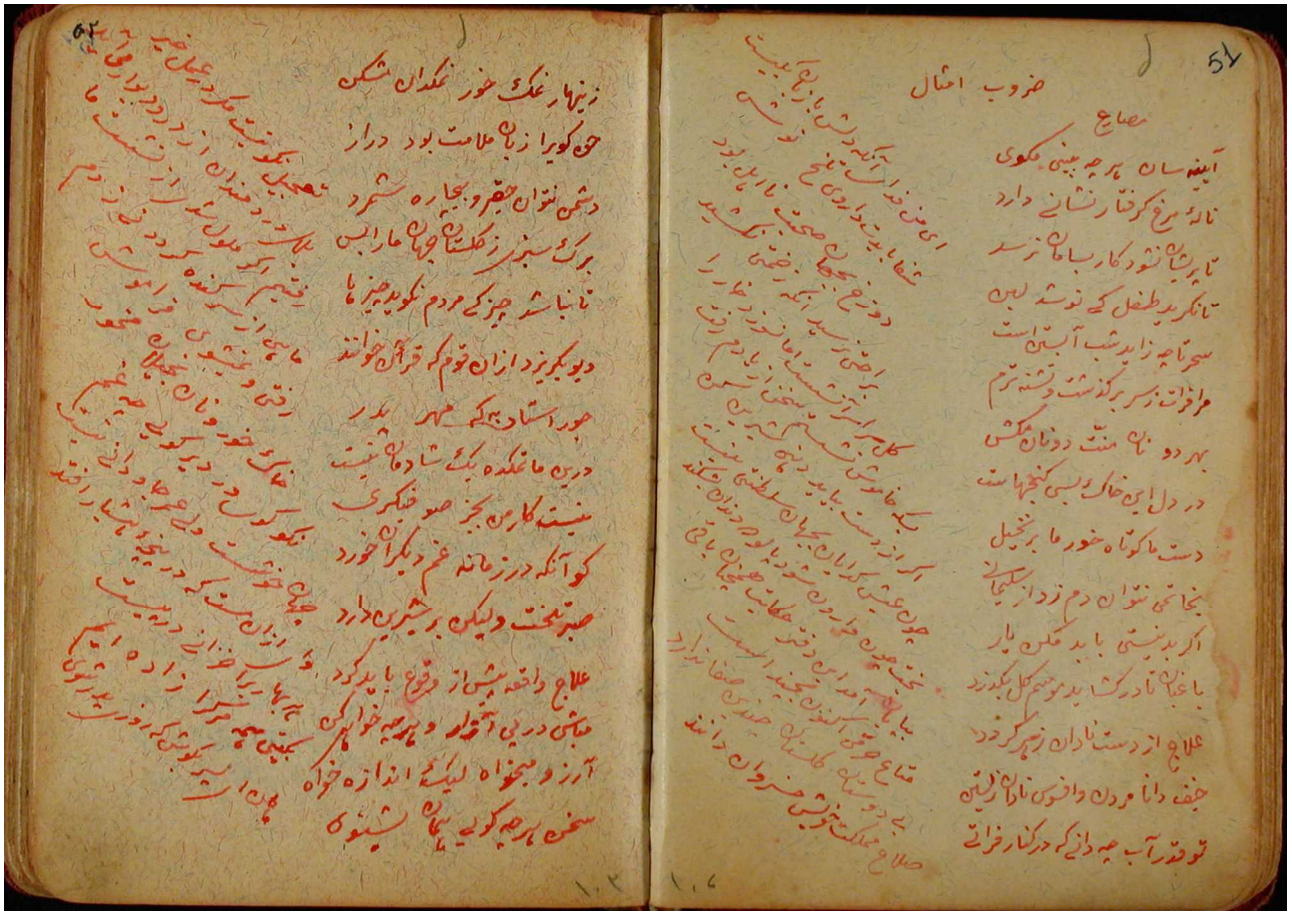

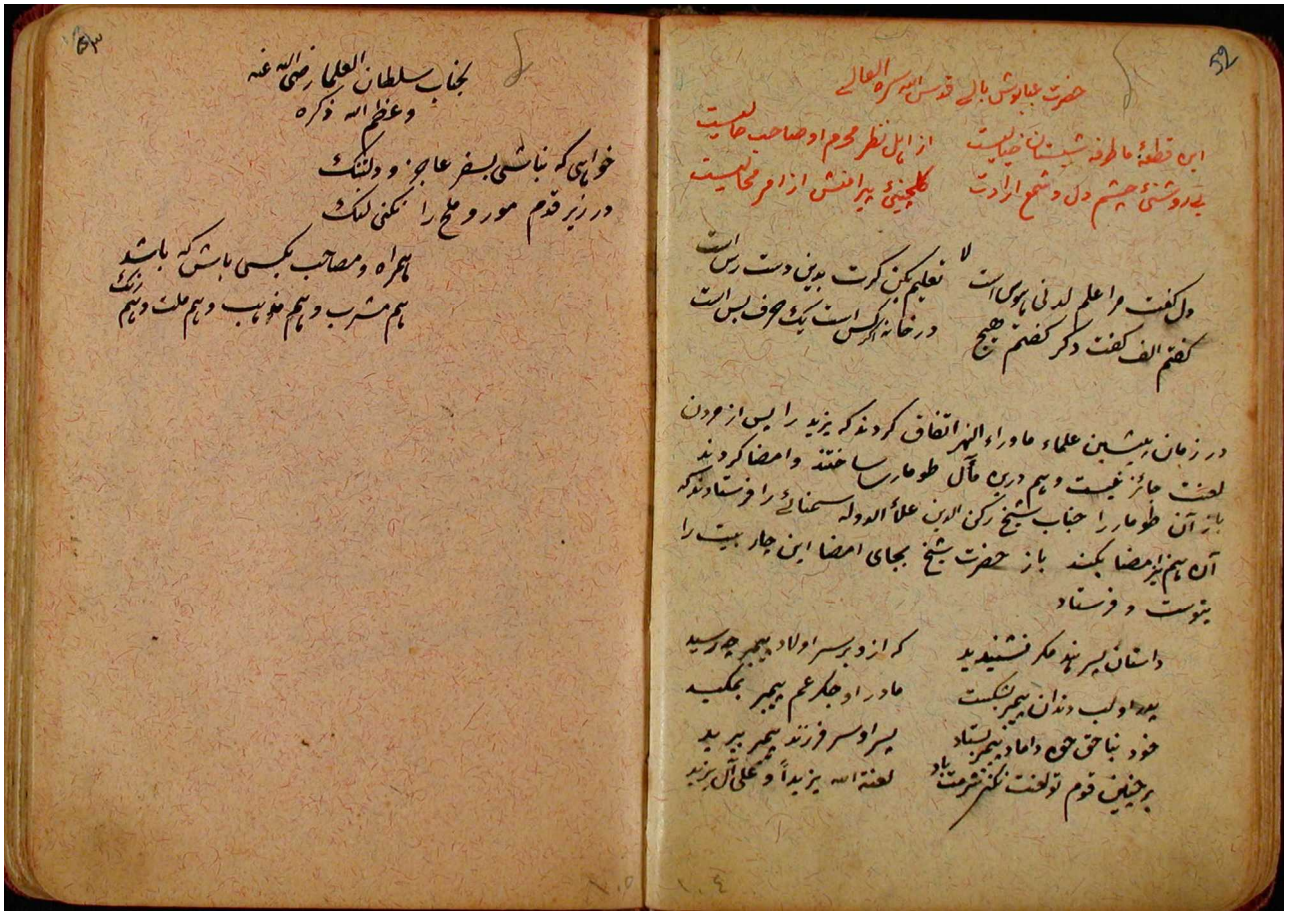

حضرت جلالتمآب بالی قدس الله سره العالی

این قطعهٔ عاطفه شیرین خیالیست — از اهل نظر محرم او صاحب حالیست
بدروشنیٔ چشم دل و شمع ارادت — کلکینیٔ پیرانش از امر محالیست

دل گفت مرا علم لدنی هوس است — لا نعلم بگن گرت بدین دست رس است
گفتم الف گفت دگر گفتم هیچ — در خانه اگر کس است یک حرف بس است

در زمان پیشین علماء ماوراء النهر اتفاق کردند که یزید را پس از مردن لعنت جایز نیست و هم درین مآل طومارساخته و امضا کردند باز آن طومار را جناب شیخ رکن الدین علاء الدوله سمنانی را فرستادند که آن هم این امضا بکند باز حضرت شیخ بجای امضا این چار بیت را بنوشت و فرستاد

داستان پسر هند مگر نشنیدید — که از و بر سر اولاد پیمبر چه رسید
پدرش دندان پیمبر بشکست — مادر او جگر عم پیمبر بمکید
خود بناحق حق داماد پیمبر بستاد — پسر او سر فرزند پیمبر ببرید
بر چنین قوم تو لعنت نکنی شرمت باد — لعنة الله یزیداً و علی آل یزید

۵۴

بجناب سلطان العلماء رضی الله عنه
وعظم الله ذکره

خواهی که نباشی بسفر عاجز و دلتنگ
در زیر قدم مور و ملخ را نکنی لنگ
همراه و مصاحب بکسی باش که باشد
هم مشرب و هم مذهب و هم ملت و هم رنگ

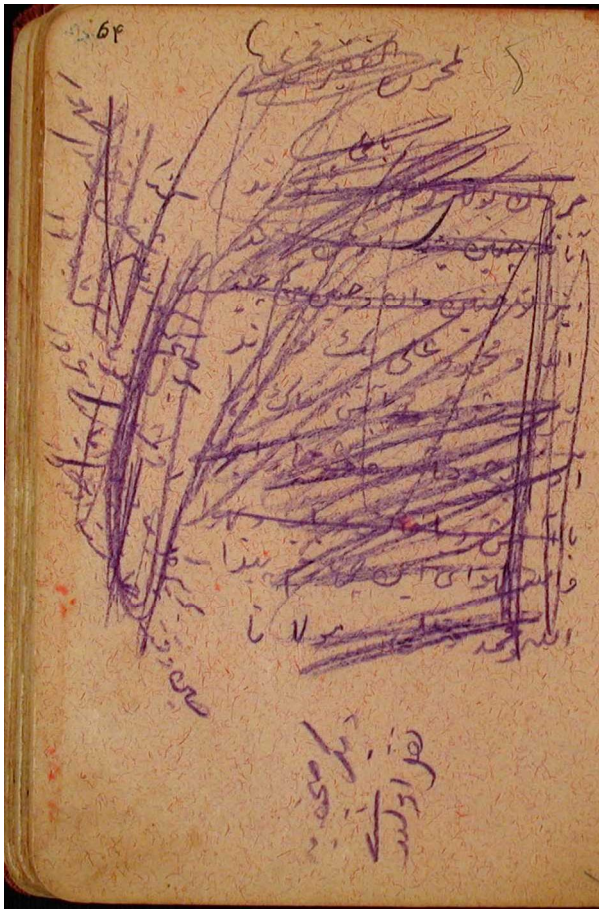

هو

مجان طریقزدن دولتلو ضیاپاشا حضرتلرینک وزارتلرنده
سویلدیکم برقاچ بیتدر
لحدن الفقر فخری

باریک الله زهی لطف مکارم پیرا — غبطه کشد ربوکا سائر نعم لاتحصا
بویله بر لطف عظیم شه عالمگیره — کیمسه مظهر دخل الا وکلا و وزرا
السنه اول زوره اخواره اولوبدر دلیل — بر ملک پیکر و عارف دل و اصفدیارا
شمس چون اولدی ضیابخش ضیاپاشایه — ایلدی عرش وزارتده آنی جمعه را
فیض شمسیدر اگر جوقمی جدا اولمز ایسه — السنه برده کلا محو [حیل الشمس ضیا]
اولسه آمالنه نائل نه عجب کیم ذاتی — مخلص درکه والای جناب مولا
بویله تاریخ بتون غرته مسرات اولدی — عید شادی ایدرک جمله دعاخوان صفا
نسبتم حضرته مغنی تقدیم ایکن — فخری تطویله نه حاجت دیمیدر ایدعا

زنده اولدقجه وجودم بولدرادم کیم
اولمه کلجین ریاض اهل اولیاک لقا

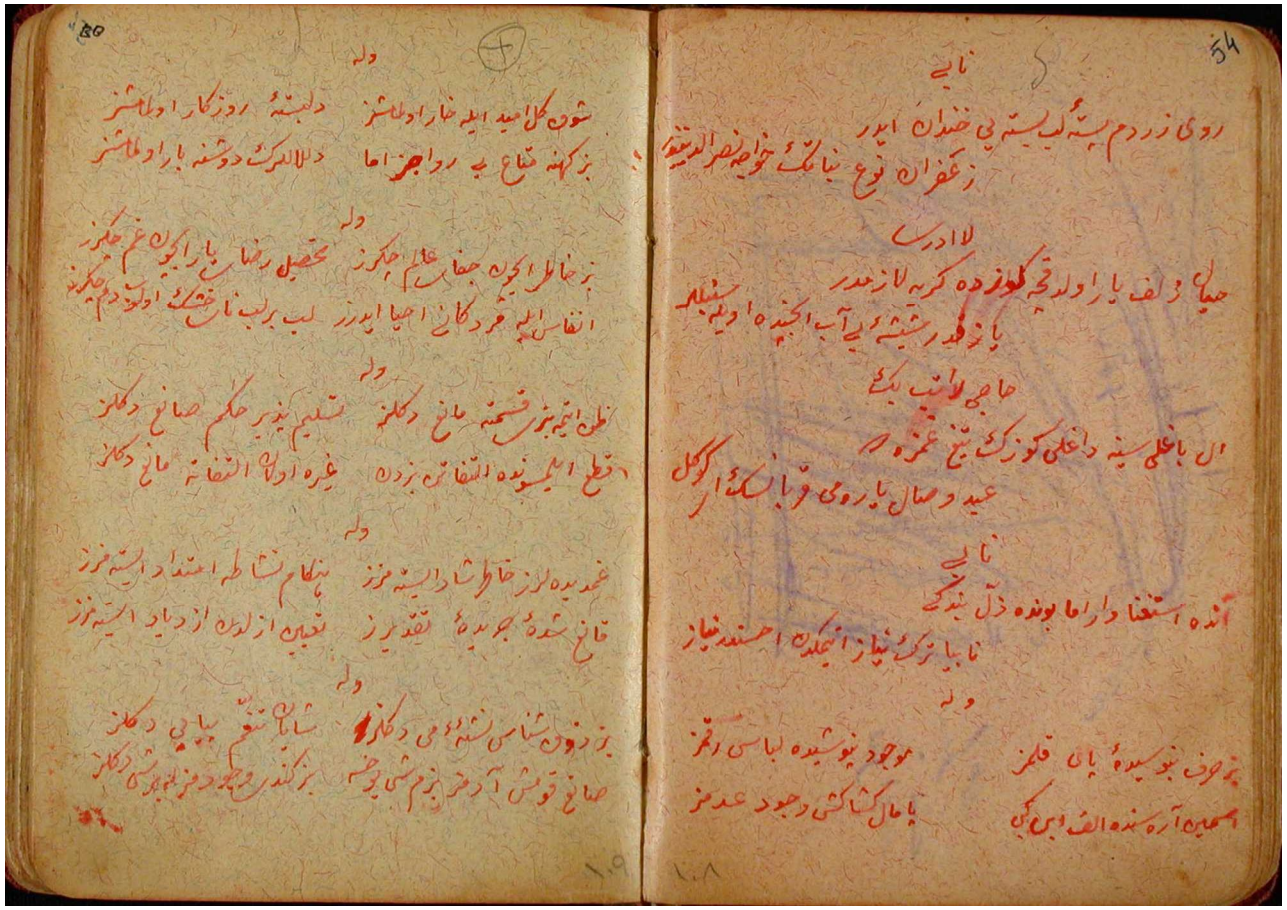

54

نابی

روی زردم بسته لب بسته پی خندان ایدر
زعفران نوع بنالمک خواجه نصر الدینید

لاادری

حیا ذلف یار اولدقجه کوزده کریه لازمدر
یاز قدر شیشه یه آب اکیده اویله سیلمز

حاجی لائب بکك

ال باغلی سینه داغلی کوزکك تیغ غمزه سی
عید وصال یاره می قربانکك ار کوکل

نابی

آینده استغنا دار اما بوینده ذل بندگی
نا بیازکك نیاز انجکدن احسنده نیاز

وله

یزخوف نبوسیده یان قلمز
موجود نبوشیده لباس رقمز

اصلیه آره سنده الف ایی کبی
یا حال کشاکش وجود عدمز

108

وله

شوخ کل امید ایله خار اولماشمز
دلبستهٔ روزکار اولماشمز

بزکهنه شعاع به رواجز اما
دلالدرك دوشنه یاراولماشمز

وله

بزخالمز اکیده جفاسی علم چکمز
تحصیل رضای یار ایچون غم چکمز

انفاس ایله فرد کائنی احیا ایدرز
لب برلب نار عشقك اولدقدم چکمز

وله

نطن ایتمه بزی قسمته طاغ دکلز
تسلیم پذیر حکم صانع دکلز

قطع ایلیسونده التفاتن بزده
غیره اولمق التفاتنه طاغ دکلز

وله

غمدیده لرز خاطر شادایسه مرز
هنگام نشاطه اعتماد ایسه مرز

قانع شدهٔ بودیهٔ تقدیرز
تعیین ازلدن ازیاد ایسه مرز

وله

بزدون شناس نشئهٔ می دکلز
شایان تنعم بیاپی دکلز

صانع قوشمش آدمی بزم شی یوخسه
برکندی وجودمزه طاغی دکلز

109

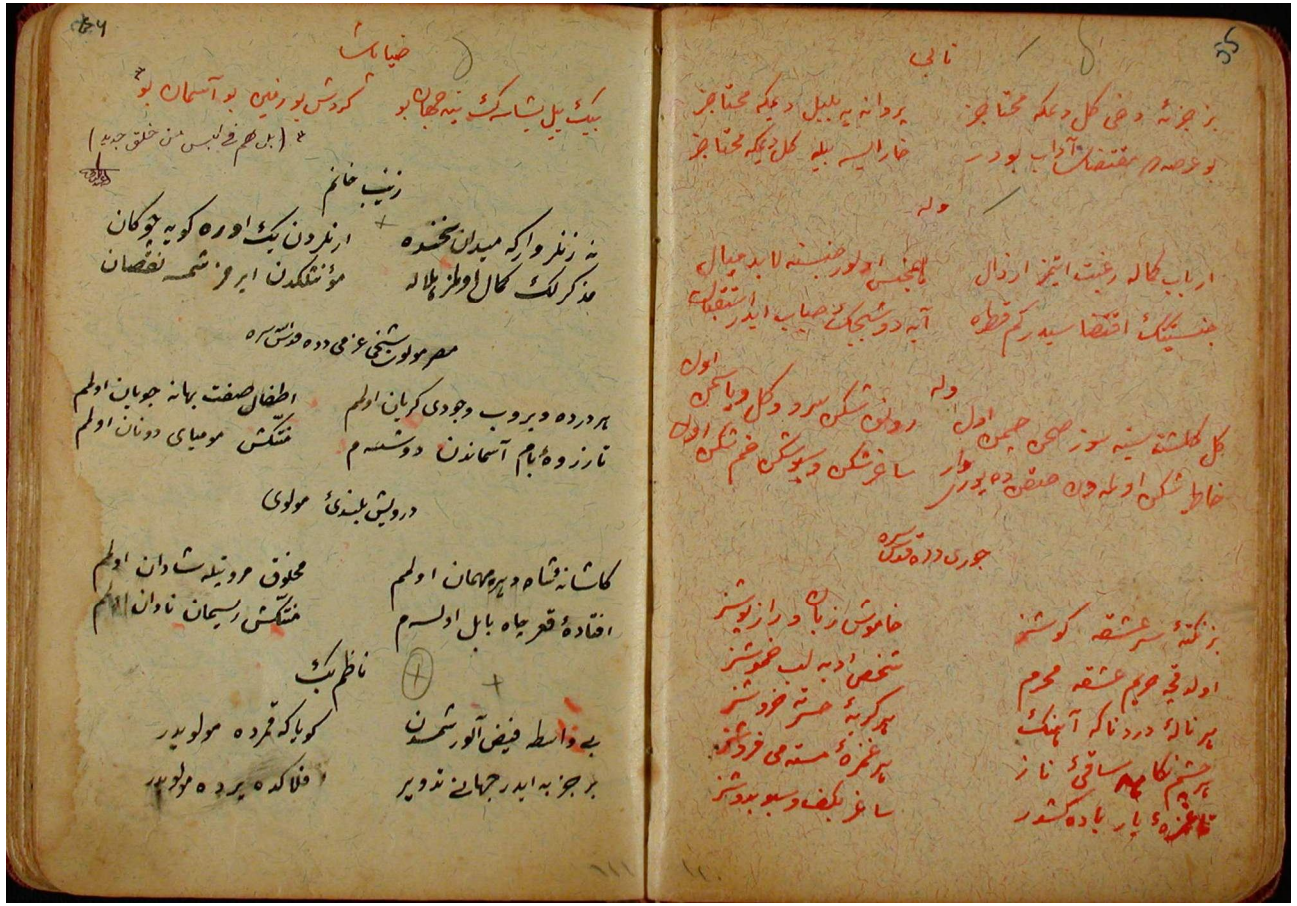

نابی

ز جزئه دعی کل دعکه محتاجز — پروانه به بلبل دعکه محتاجز
بو عرصه ر مقتضای آداب بود ر — خار الیسه بلیه کل دیکه محتاجز

وله

ارباب کماله رغبت ایتمز ازدال — یا مجلسی اولور صنبسته لابد جمال
جنسیتک اقتضا سیدر کم قطره — آبه دوشیجک صیاب ایدر استقبال

اول

وله

گل گلشنه سینه سوز صحن چمن اول — رونق شکن سرو و گل و یاسمن اول
خاطر شکن اولمه دن صفه ده پرهیز — ساغر شکن و بوتکن خم شکن اول

جوری دده مدگره

ز نکته سر عشقه کوشنز — خاموش زبان دراز بوشنز
اولمه فجه جرم عشقه محرم — شخص اوده لب خموشنز
هر نالهٔ درد ناکه آهنگ — هر گریهٔ حسرته خروشنز
هر چشم نگاه ساقیٔ ناز — هر غمزهٔ مسته می فروشنز
تا غمزهٔ یار باده گشدر — ساغر بکف و سبو بدوشنز

ضیا بک

بیک پل شاه یک نیه جهاد بو — گردش بو زمین بو آسمان بو
(بل هم فی لبس من خلق جدید)

زینب خانم

نه رندم واکه میدان بخشده — نه رندون بک اوره کویه چوگان
مذکر لک کمال اولمز هلاله — مؤنثلکدن ایرمز شمه نقصان

مصر مولوی شیخ غالب ده ورشسره

هر درده و بروب وجودی کریان اولم — اطفال صفت بهانه جویان اولم
تا زروهٔ بام آسمان دن دوشمه م — منتکش موصیای دونان اولم

درویش بلندی مولوی

کاشانه شاه و بیره مهمان اولم — مخلوق مرو تیله ستدان اولم
افتادهٔ قعر چاه بابل اولمه م — منتکش ریسمان نادان اولم

ناظم بک

بی واسطه فیض آلور شمدن — کو باکه تمرده مولویدر
بر جزبه ابد رجمانی ندویر — فلاکه پرده مولویدر

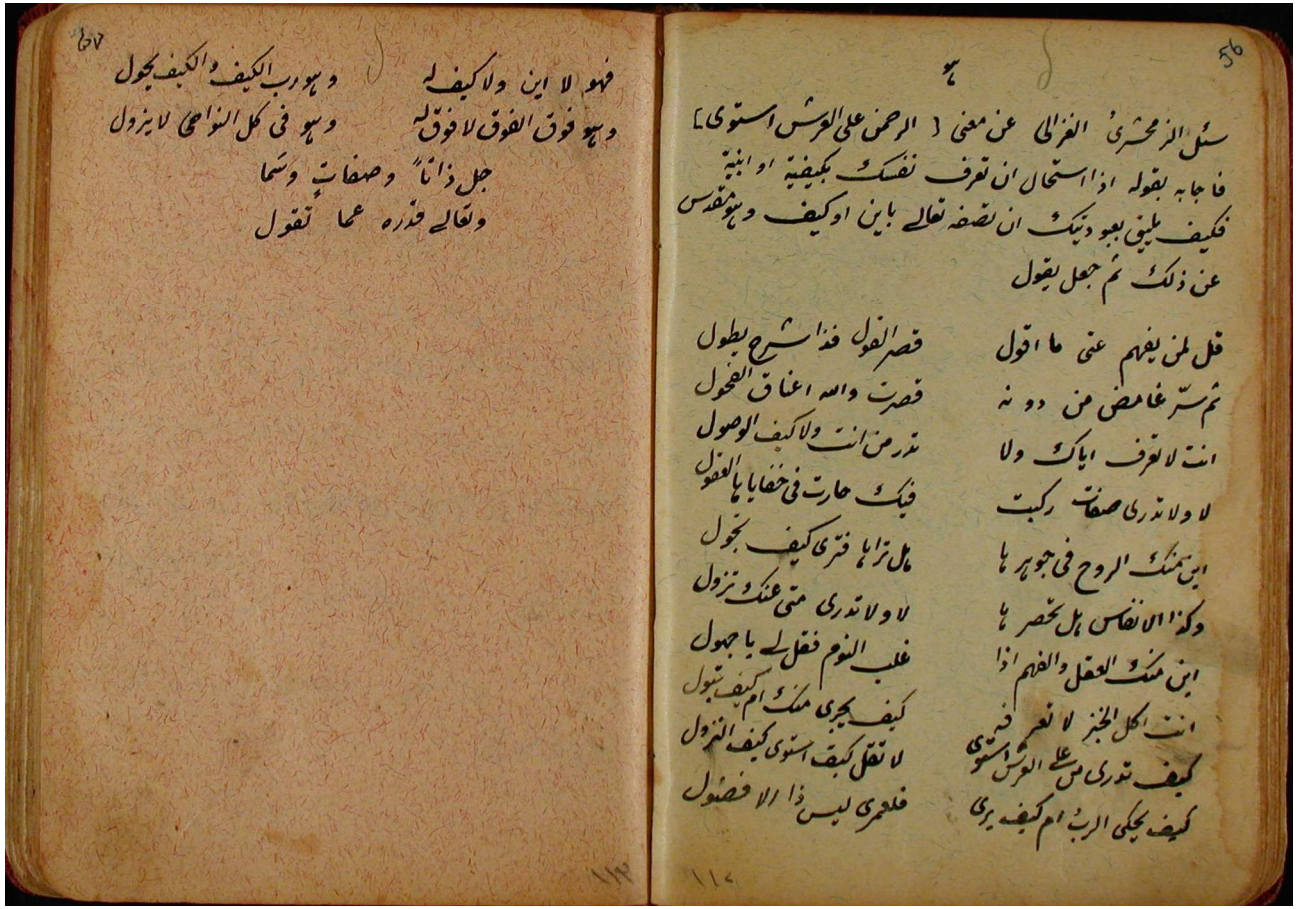

هو

سئل الزمخشري الغزالي عن معنى { الرحمن على العرش استوى }
فاجابه بقوله اذا استحال ان تعرف نفسك بكيفية او اينية
فكيف يليق بعبوديتك ان تصفه تعالى باين او كيف وهو مقدس
عن ذلك ثم جعل يقول

قل لمن يفهم عني ما اقول ... قصر القول فذا شرح يطول
ثم سر غامض من دونه ... قصرت والله اعناق الفحول
انت لا تعرف اياك ولا ... تدرض انت ولا كيف الوصول
لا ولا تدري صفات ركبت ... فيك حارت في خفايا ها العقول
اين تمكن الروح في جوهرها ... هل تراها فترى كيف تحول
وكذا الانفاس هل تحصرها ... لا ولا تدري متى عنك تزول
اين تمكن العقل والفهم اذا ... غلب النوم فقل لي يا جهول
انت اكل الخبز لا تعرف فيه ... كيف يجري منك ام كيف يحول
كيف تدري من على العرش استوى ... لا تقل كيف استوى كيف النزول
كيف يحكي الرب ام كيف يرى ... فلعمري ليس ذا الا فضول

فهو لا اين ولا كيف له ... وهو رب الكيف والكيف يحول
وهو فوق الفوق لا فوق له ... وهو في كل النواحي لا يزول
جل ذاتا وصفات وسما
وتعالى قدره عما تقول

شربنا شرابا طيبا عند طيبة كذاك شراب الطيبين يطيب
شربنا وابريقا على الارض فضلة وللارض من كاس الكرام نصيب

اكل اعرابي في شهر رمضان فقيل ماهذا قال سمعت الله تعالى يقول كلوا من ثمره اذا اثمر وبنيه وانا خفت ان اموت قبل الافطار فاكون عاصيا

[قال ابونواس مائدة بلا بقل كشيخ بلا عقل ومجلس بلا ريحان كشجرة بلا اغصان

[قال لقمان كل قليلا تعش طويلا • من احتمى من الاغذية استغنى عن الادوية

ابن سينا

واجعل طعامك كل يوم مرة واحذر طعاما قبل هضم طعام

[قيل من اطعم ولم يثمر فكانما صلى العشاء ولم يوتر

[قيل اربعة من الاثمار لاربعة من الاعضا التفاح للقلب والسفرجل للمعدة والتين للطحال والبطيخ للمثانة

[قيل لحكيم اى الطعام اطيب قال الجوع

[قيل ثلاثة تضئ سراج لا يضئ ورسول يطئ ومائدة ينتظر لها متى تجئ

[قال نبان الطفيلي حضرت يوماً في دعوت بعض الاكابر
وعنده طبق لوزينة فاخذ بواحدة واعطاني فقلت [ان
آلهكم لواحد) فاعطاني ثانيا فقلت (اذا رسلنا اليهم اثنين)
وثالثا (فعززنا بثالث) ورابعاً (فخذ اربعة من الطير)
وخامساً (ويقولون خمسة) وسادساً (خلق السموات
والارض في ستة ايام) وفي السابع (وبنينا فوقهم سبعاً
شداداً) وفي الثامن (ثمانية ايام حسوما) وفي التاسع
(وكان في المدينة تسعة رهط) وفي العاشر (تلك عشرة
كاملة) وفي الحادي عشر (اني رأيت احد عشر كوكباً)
وفي الثاني عشر (ان عدة الشهور عند الله اثنا عشر شهراً)
ثم وضع الطبق بين يدي وقال اني اخاف ان تقرأ (فارسلناه
الى مائة الف او يزيدون)

خطاب يحيى على علماء زمانه

كان يحيى ابن معاذ الرازي يقول لعلماء زمانه (يا اصحاب العلم قصوركم
قيصريه و بيوتكم كسروية و ابوابكم طالوتيه و اخفافكم جالوتيه
و آوانيكم فرعونيه و مراكبكم قارونيه و موائدكم جاهليه
فاين المحمديه صلى الله تعالى عليه وسلم) من جوهة الحوان

قيل مكتوب في اربعة ارکان ايوان الكسرى اربعة من الحكم وهم هؤلاء
(لاتمشي من لا يساويك ولا تجلس مع من لا يشتهيك و
لا تشكو الفقر لمن لا يغنيك ولا تغضب على من لا يرضيك)

لاادري

عيناه اعانا على سفك دمي لكن شفاه شفا عن سقمي

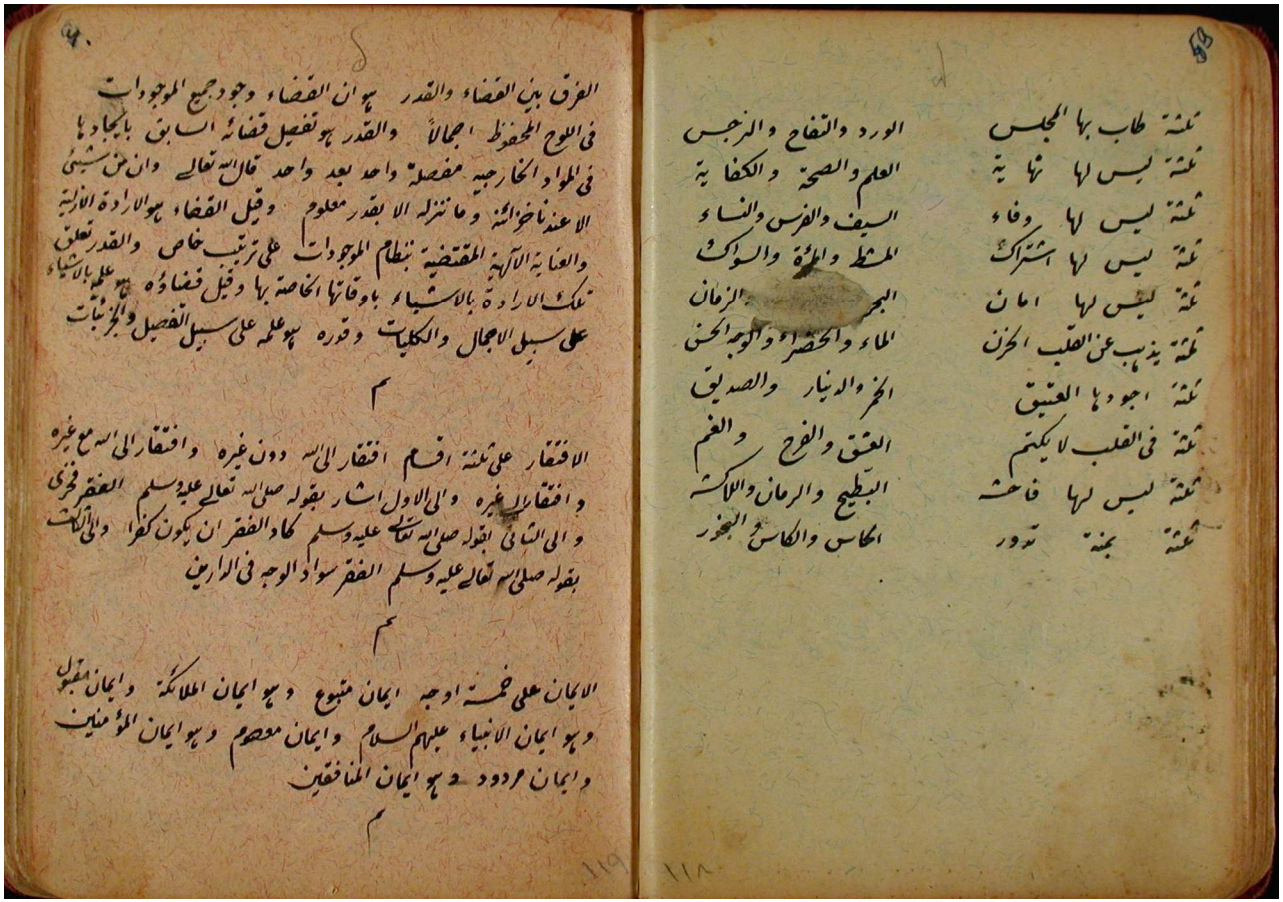

ثلثة طاب بها المجلس الورد والتفاح والنرجس
ثلثة ليس لها نهاية العلم والصحة والكفاية
ثلثة ليس لها وفاء السيف والفرس والنساء
ثلثة ليس لها اشتراك المشط والمرأة والسواك
ثلثة ليس لها امان البحر [illegible] الزمان
ثلثة يذهب عن القلب الحزن الماء والخضراء والوجه الحسن
ثلثة اجودها العتيق الخمر والدينار والصديق
ثلثة في القلب لا يكتم العشق والفرح والغم
ثلثة ليس لها فاحشة البطيخ والرمان واللاكشة
ثلثة بحنة تدور الحابس والكاس والبخور

١١٨

٩٠

الفرق بين القضاء والقدر هو ان القضاء وجود جميع الموجودات
في اللوح المحفوظ اجمالاً والقدر هو تفصيل قضائه السابق بايجادها
في المواد الخارجية مفصلة واحد بعد واحد قال الله تعالى وان من شيئ
الا عندنا خزائنه وما ننزله الا بقدر معلوم وقيل القضاء هو الارادة الازلية
والعناية الآزلية المقتضية بنظام الموجودات على ترتيب خاص والقدر تعلق
تلك الارادة بالاشياء باوقاتها الخاصة بها وقيل قضاؤه هو علمه بالاشياء
على سبيل الاجمال والكليات وقدره هو علمه على سبيل التفصيل والجزئيات

م

الافتقار على ثلثة اقسام افتقار الى الله دون غيره وافتقار الى الله مع غيره
وافتقار الى غيره والى الاول اشار بقوله صلى الله تعالى عليه وسلم الفقر فخرى
والى الثانى بقوله صلى الله تعالى عليه وسلم كاد الفقر ان يكون كفرا والى الثالث
بقوله صلى الله تعالى عليه وسلم الفقر سواد الوجه فى الدارين

م

الايمان على خمسة اوجه ايمان متبوع وهو ايمان الملائكة وايمان مقبول
وهو ايمان الانبياء عليهم السلام وايمان معصوم وهو ايمان المؤمنين
وايمان مردود وهو ايمان المنافقين

م

١١٩

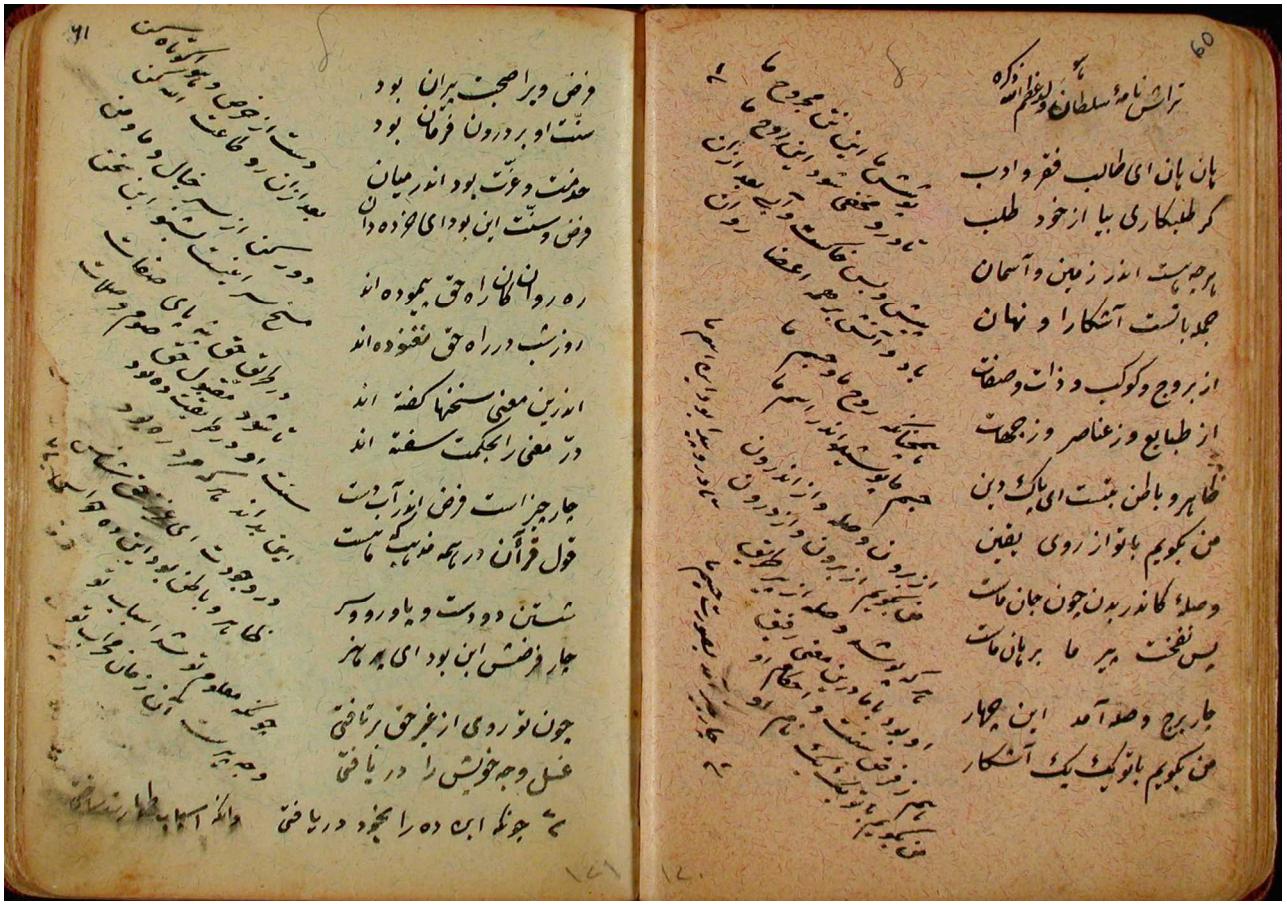

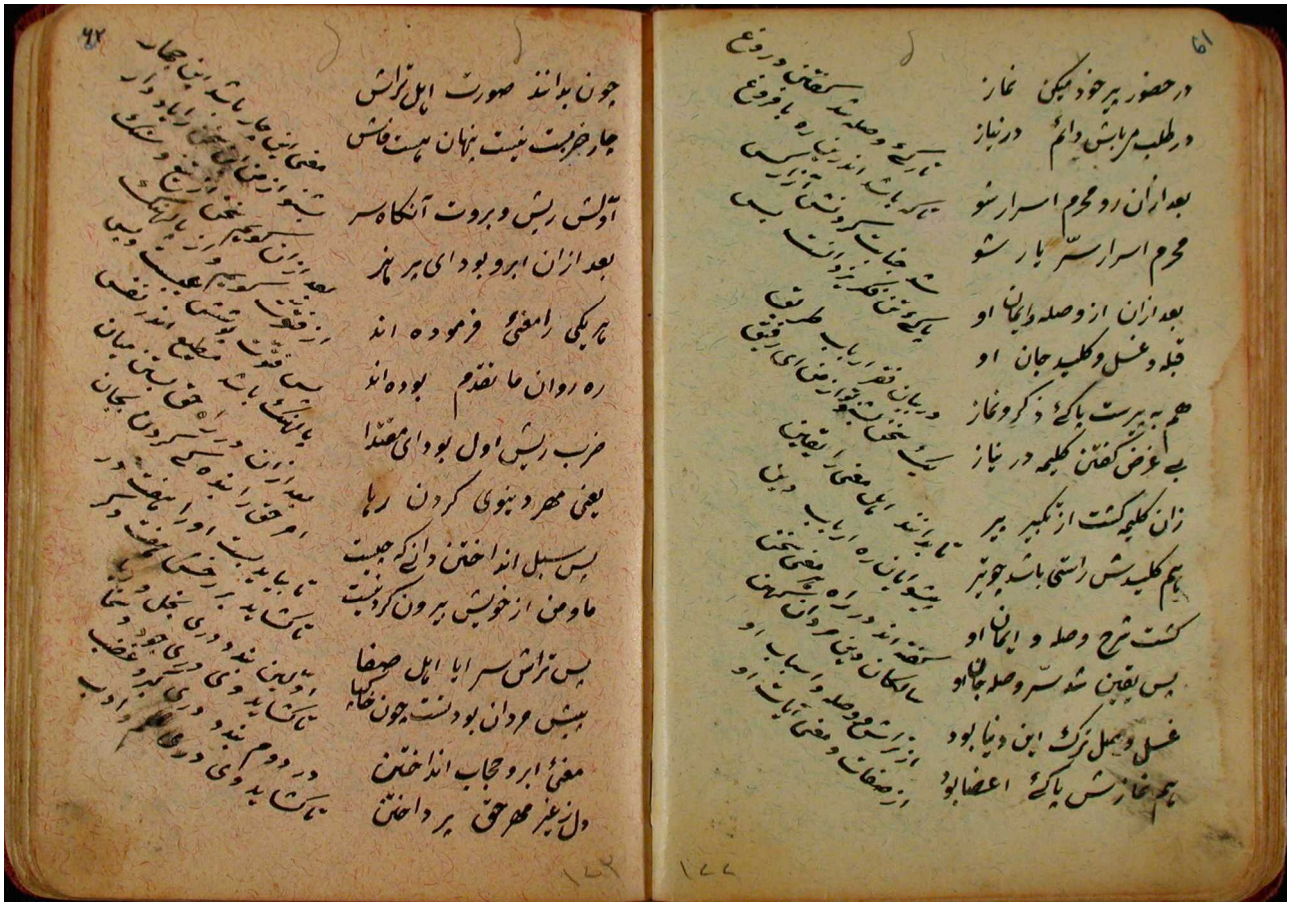

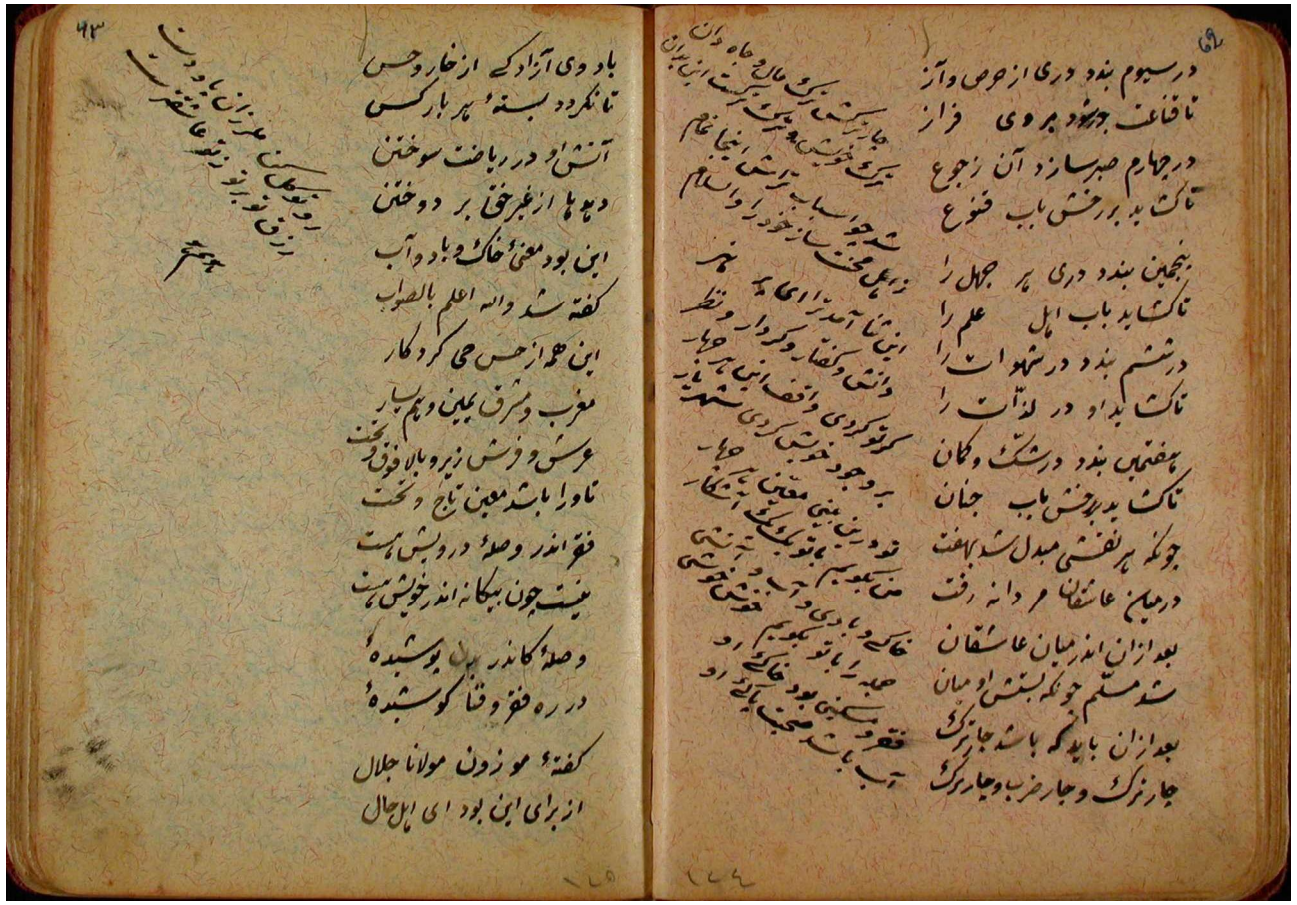

در سیوم بندد دری از حرص و آز
تا قناعت جوشد و بروی فراز
در چهارم صبر سازد آن رجوع
تا کند بدرا رخش باب فنوع

همچنین بندد دری هر جهل را
تا کند باب اهل علم را
در ششم بندد در شهوات را
تا کند بداد در لذات را
هفتمین بندد در شک و گمان
تا کند بدرا رخش باب جنان
چونکه هر نفسی مبدل شد باهت
در میان عاشقان مردانه رفت
بعد ازان اندر میان عاشقان
شد مسلم چونکه بستش او میان
بعد ازان باید که باشد جانرگ
چار نرگ و چار حرب و چار مرگ

باد وی آزاد کی از خار و خس
تا نگردد بسته هر بارگس
آتش او در ریاضت سوختن
دیوها از غیرحق بر دوختن
این بود معنی خاک و باد و آب
گفته شد والله اعلم بالصواب
این همه از حس همی گردد کمار
مغرب و مشرق یمین و هم یسار
عرش و فرش زیر و بالا فوق و تحت
تا ورا باشد معین تاج و تخت
فقر اندر وصله درویش هست
نیست چون بیگانه اندر خویش هست
وصله کاندر بین پوشیده
در ره فقر و فنا کوشیده

گفته مو زون مولانا جلال
از برای این بود ای اهل حال

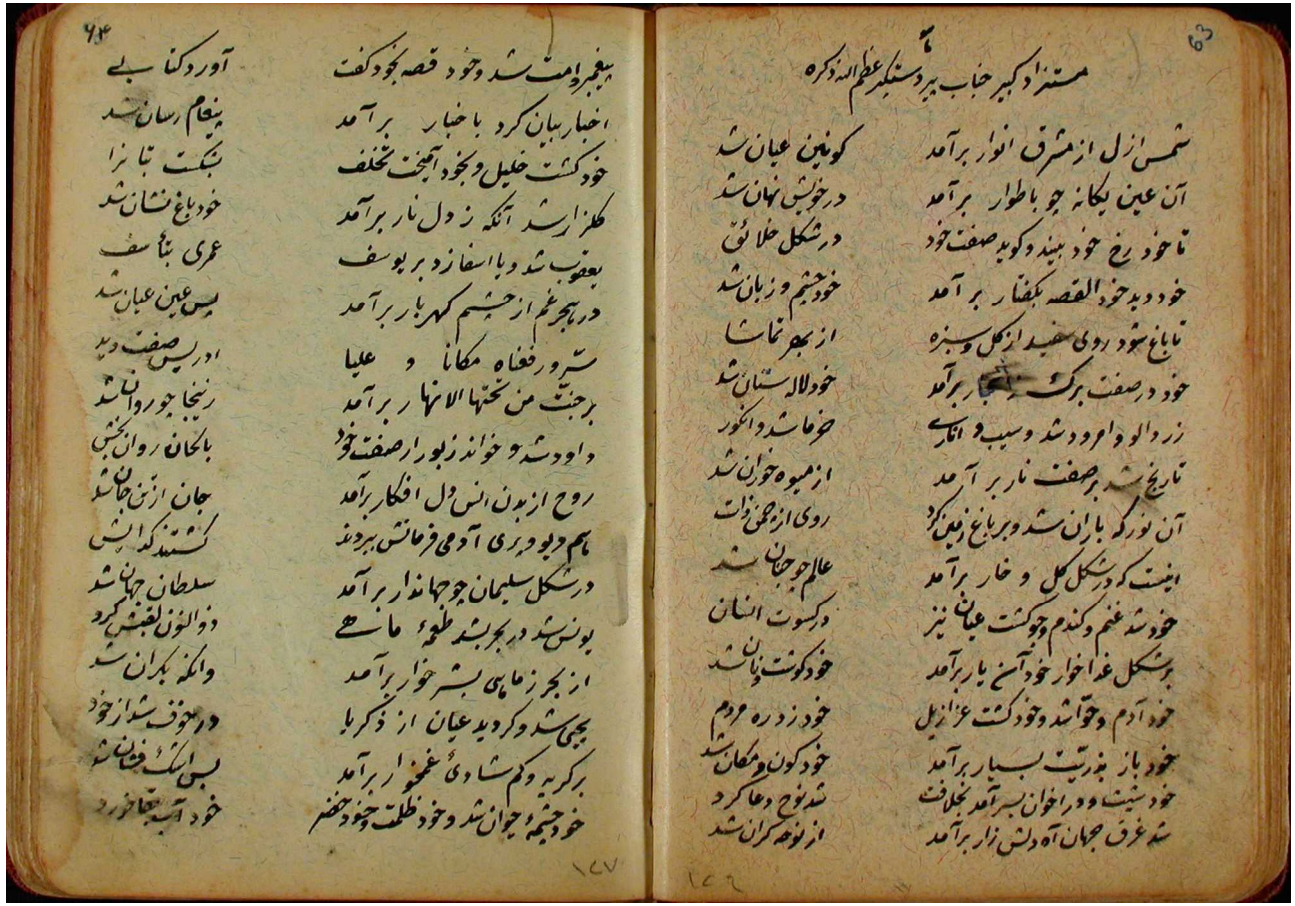

مستزاد کبیر جناب پیر دستگیر اعظم الله ذکره

شمس ازل از مشرق انوار برآمد — کونین عیان شد
آن عین یگانه چو باطوار برآمد — در خویش نهان شد
تا خود رخ خود بیند و گوید صفت خود — در شکل خلائق
خود دید خود القصه بگفتار برآمد — خود چشم و زبان شد
تا باغ شود روی سفید از گل و سبزه — از بحر نماشا
خود در صفت برگ و ثمار برآمد — خود لاله ستان شد
زردالو و امرود شد و سیب و انارے — خرما شد و انگور
تا ریخ شد بر صفت نار برآمد — از میوه خوران شد
آن نور که باران شد و بر باغ زمین کرد — روی از وحشی ذات
اینست که در شکل گل و خار برآمد — عالم چو جنان شد
خود شد غم و کندم و چو گشت عیان نیز — در کسوت انسان
بر شکل غداخوار خود آمد یار برآمد — خود گوشت و نان شد
خود آدم و حوا شد و خود گشت عزازیل — خود زره مردم
خود باز بذریت بسیار برآمد — خود کون و مکان شد
خود شیث و در اخنوخ بسر آمد بخلافت — شد نوح دعا کرد
شد غرق جهان آه دلش زار برآمد — از نوحه گران شد

پیغمبر امت شد و خود قصه بخود گفت — آورد کنا بے
اخبار بیان کرد با خبار برآمد — پیغام رسان شد
خود گشت خلیل و بخود آمخت تخلف — بشکست بنا نرا
گلزار شد آنگه ز دل نار برآمد — خود باغ نشان شد
یعقوب شد و با اسفا زد بر یوسف — عمری بنا سف
در هجر غم از چشم گهربار برآمد — پس عین عیان شد
سر و رفعناه مکانا و علیا — او پس صفت دید
برجنت من تحتها الانهار برآمد — زینجا چو روان شد
داود شد و خواند زبور ار صفت خود — بالحان روان بخش
روح از بدن انس دل افکار برآمد — جان از تن جان شد
هم دیو و پری آدمی فرمانش ببردند — گشتند گدایش
در شکل سلیمان چو جهاندار برآمد — سلطان جهان شد
یونس شد در بحر بشد طعمهٔ ماهے — دو الون لقبش کرد
از بحر زماهی بسر خوار برآمد — وانگه بکران شد
یحیی شد و کردید عیان از ذکریا — در خوف شد از خود
بر کربه و کم شادی غمخوار برآمد — پس اشک فشان شد
خود چشمهٔ حیوان شد و خود ظلمت چو خضر — خود آب بجا خورد

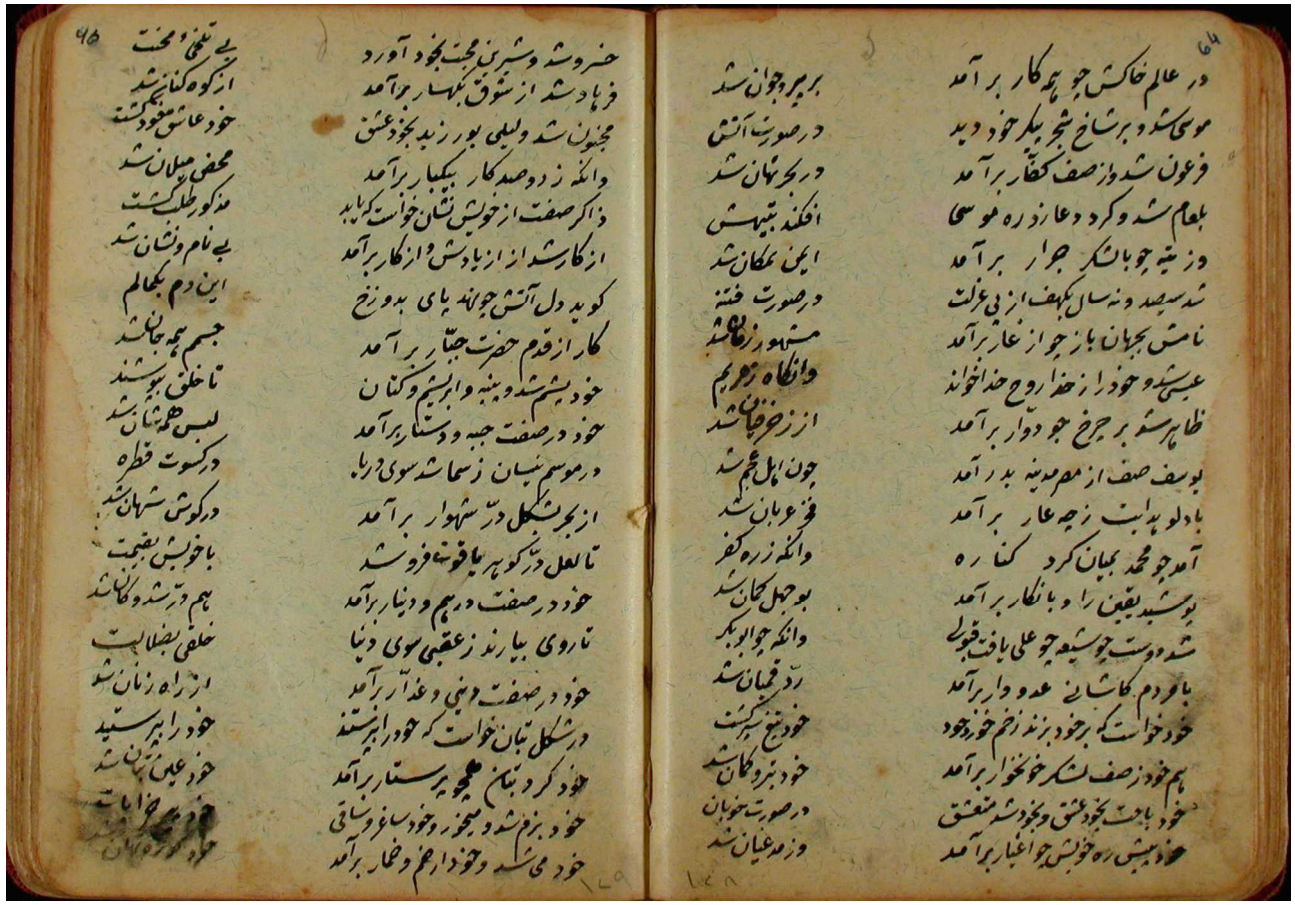

در عالم خاکش چو همه کار بر آمد
بر پیر جوان شد
موسی شد و بر شاخ شجر بیکر خود دید
در صورت آتش
فرعون شد و از صف کفار بر آمد
در بحر نهان شد
بلعام شد و کرد دعا زد ره موسی
افکند بتیهش
وز تیه چو با لشکر جرار بر آمد
ایمن عکان شد
شد سیصد و نه سال بکهف از پی عزلت
در صورت فتیه
نامش بجهان باز چو از غار بر آمد
مشهور زمان شد
عیسی شد و خود را ز خدا روح خدا خواند
وانگاه زمریم
ظاهر شد بر چرخ چو دوّار بر آمد
از زخرجان شد
یوسف صفت از مصر مدینه بدر آمد
چون اهل عجم شد
با دلو هدایت ز چه غار بر آمد
فرعوبان شد
آمد چو محمد بمیان کرد کناره
وانگه زره کفر
پوشید یقین را و بانکار بر آمد
بو جهل کجان شد
شد دوست چو شیعه چو علی یافت قبولی
وانگه چو ابوبکر
با دوم کاشانی عدو وار بر آمد
رد قمان شد
خود خواست که بر خود بزند زخم خود چود
خود تیغ بسر گرفت
هم خود ز صف لشکر خونخوار بر آمد
خود نیزه کمان شد
خود باحت بخود عشق و بخود شد متعشق
در صورت خوبان
خود بیش ره خویش چو اغیار بر آمد
وز مدعیان شد

64

خسرو شد و شیرین بمحبت بخود آورد
بی تعنی و محنت
فرهاد شد از شوق بکهسار بر آمد
از کوه کنان شد
مجنون شد و لیلی بور زید بخود عشق
خود عاشق معشوق گشت
وانگه ز دو صد کار بیکبار بر آمد
محض ملیان شد
ذاکر صفت از خویش نشان خواست که باید
مذکور ملک گشت
از کار شد از یاد شد و از کار بر آمد
بی نام و نشان شد
کو بید دل آتش چو لهد پای بدوزخ
این دم بکمالم
کار از قدم حضرت جبّار بر آمد
جسم همه جان شد
خود پیشم شد و بینه و ابریشم و کتان
تا خلق بپوشند
خود در صفت جبه و دستار بر آمد
لبس همه شان شد
در موسم نیسان ز سماشه سوی دریا
در کسوت فطره
از بحر بشکل در شهوار بر آمد
در کوش شهان شد
تا لعل در کوهر یافوت فرو شد
با خویش بفطرت
خود در صفت درهم و دینار بر آمد
هم در شد و کان شد
تا روی بیارند زعقبی سوی دنیا
خلق بضلالت
خود در صفت دنی و عذار بر آمد
از راه زنان شد
در شکل بتان خواست که خود را بپرستند
خود را بپرستید
خود کرد بتاخ عجوه پرستار بر آمد
خود عین بتان شد
خود بزم شد و میخور و خود ساغر و ساقی
خود بچه خرابات
خود می شد و خود از هم و خمار بر آمد
خود کوره کران

65

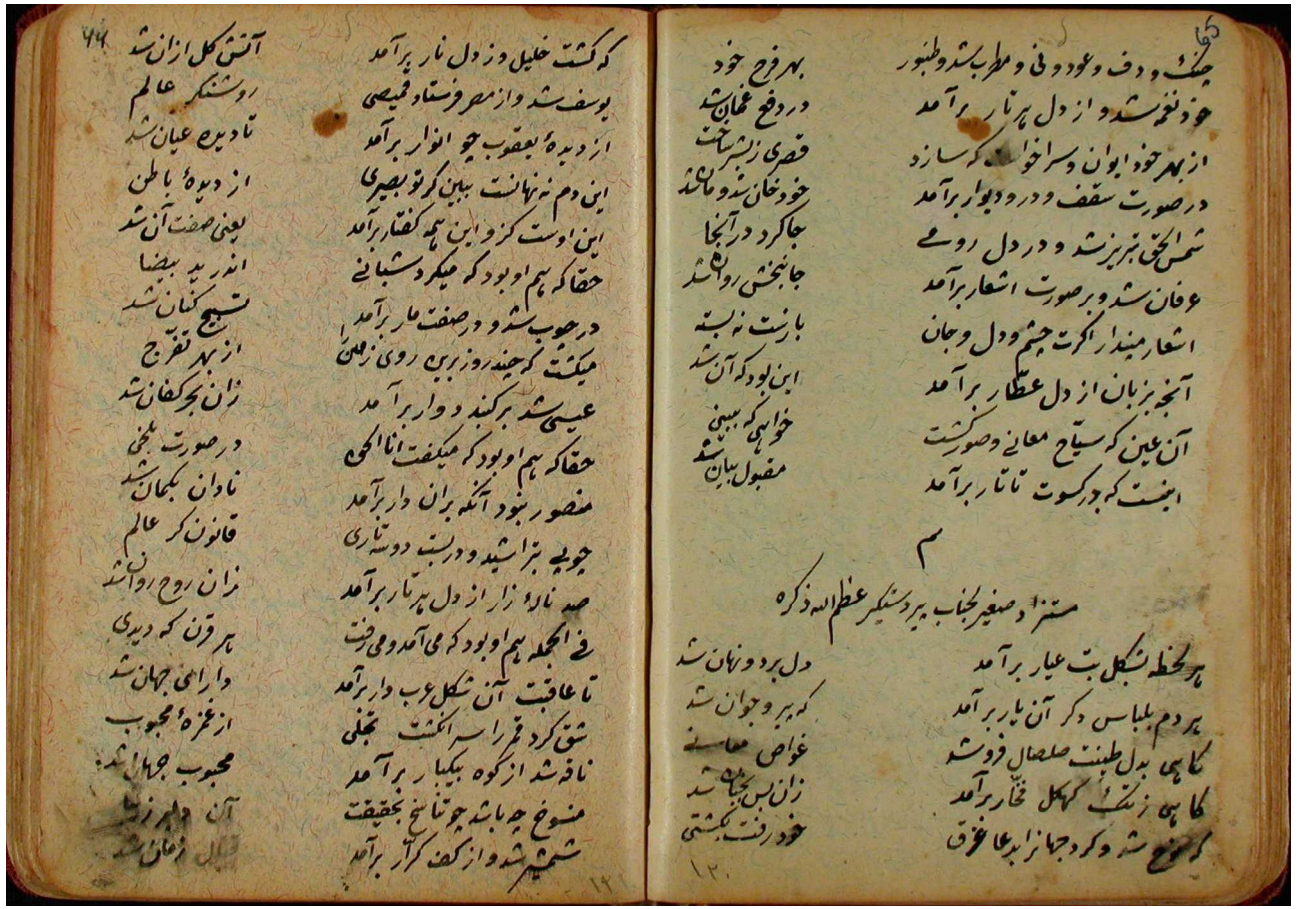

چنگ و دف و عود و نی و مطرب شد و طنبور — بهر فرح خود
خود نغمه شد و از دل هر تار برآمد — در دفع غمان شد
از بهر خود ایوان و سرا خواست که سازد — قصری ز شرف ساخت
در صورت سقف و در و دیوار برآمد — خود خان شد و ماشد
شمس الحق تبریز شد و در دل رومی — جا کرد در آنجا
عرفان شد و بر صورت اشعار برآمد — جا بخش روان شد
اشعار مبند ار اکرت چشم و دل و جان — بارست نه بسته
آنچه بزبان از دل عطار برآمد — این بود که آن شد
آن عین که سیاح معانی و صور گشت — خوابی که ببین
اینست که در کسوت تاتار برآمد — مقبول بیان شد

۴

مستزاد صغیر لجناب پیر دستگیر عظم الله ذکره

هر لحظه بشکل بت عیار برآمد — دل برد و نهان شد
هر دم بلباس دگر آن یار برآمد — که بر و جوان شد
گاهی بدل طفل صلصال فرو شد — غواص معانی
گاهی ز تنگ گهکل تخار برآمد — زان بس بجا شد
گه غوطه شد و کرد جهان را بدعا غرق — خود رفت بکشتی

که گشت خلیل و ز دل نار برآمد — آتش گل ازان شد
یوسف شد و از مصر فرستاد قمیصی — روشنگر عالم
از دیدهٔ یعقوب چو انوار برآمد — تا دین عیان شد
این دم نه نهانست ببین گر تو بصیری — از دیدهٔ باطن
این اوست کز و این همه گفتار برآمد — یعنی صفت آن شد
حقاکه هم او بود که میکرد شبانی — اندر ید بیضا
در چوب شد و در صفت مار برآمد — تسبیح کنان شد
میگشت گر چند روز بر روی زمین — از بهر تفرج
عیسی شد بر گنبد دوار برآمد — زان بحر کفان شد
حقاکه هم او بود که میگفت انا الحق — در صورت بلخی
منصور نبود آنکه بران دار برآمد — نادان بگمان شد
چوبه بتراشید و در بست دو سه تاری — قانون گر عالم
صد نادهٔ زار از دل هر تار برآمد — زان روح روان شد
فی الجمله هم او بود که می آمد و می رفت — هر قرن که دیدی
تا عاقبت آن شکل عرب دار برآمد — دارای جهان شد
شق کرد قمر را سر انگشت تجلی — از غمزهٔ محبوب
نافه شد از گوه بیکبار برآمد — محبوب جهان شد
منسوخ چه باشد چو ناسخ بحقیقت — آن دلبر زیبا
شمشیر شد و از کف کرار برآمد — غزال زمان شد

ادمی سخنی گفت نگفتست و نگوید — منکر مشو ای پیش
کافر شود آن کس که بانکار برآمد — از دود زیان کش

تم

بجناب پیر دستگیر عظم الله ذکره

دوش وقت صبحدم آمد بگوش اول خطاب
کای ز غفلت خفته روز شب اسیر خورد و خواب
یاد حق کن گر خردمندی برخ از طاعت متاب
این دعا میخوان که گردی در ردو کینی کامیاب
یا علی یا ایلیا یا بوالحسن یا بوالتراب

زیر عرش کبریا با صد هزاران احترام
این بود گر دو بیان را ذکر اندر صبح و شام
عرش حق بر دوش ایشان تا ابد ماند مدام
حاملان عرش را اینست ورد بر دوام
یا علی یا ایلیا یا بوالحسن یا بوالتراب

آدمی خاکی که بد سر دفتر جمع رسول
تا زجنت شد برون از مکر شیطان خضول
در جهان میگشت دائم زار و گریان و ملول
چونکه برخواند این دعا را توبه اوشد قبول
یا علی یا ایلیا یا بوالحسن یا بوالتراب

چون پیغمبر زد دست کافران بت برست
از خدا درخواست طوفان و بکشتی در نشست
اندر گرداب محنت زورقش ناگه شکست
چونکه برخواند این دعا را در زمان طوفان نشست
یا علی یا ایلیا یا بوالحسن یا بوالتراب

بود داود پیمبر باب معنی را کلید
در جهان گشت از و هر لحظه برهانی پدید
اندران ساعت که ویرا جذبهٔ حق میرسید
این دعا اندر کفش چون موم میگشتی حدید
یا علی یا ایلیا یا بوالحسن یا بوالتراب

چون خلیل از کعبه دارندهٔ عرش مجید
خواست اسماعیل را قربان کند در روز عید
بر قضا راضی شد اسماعیل اینرا چون شنید
چونکه برخواند این دعا را در زمان قربان رسید
یا علی یا ایلیا یا بوالحسن یا بوالتراب

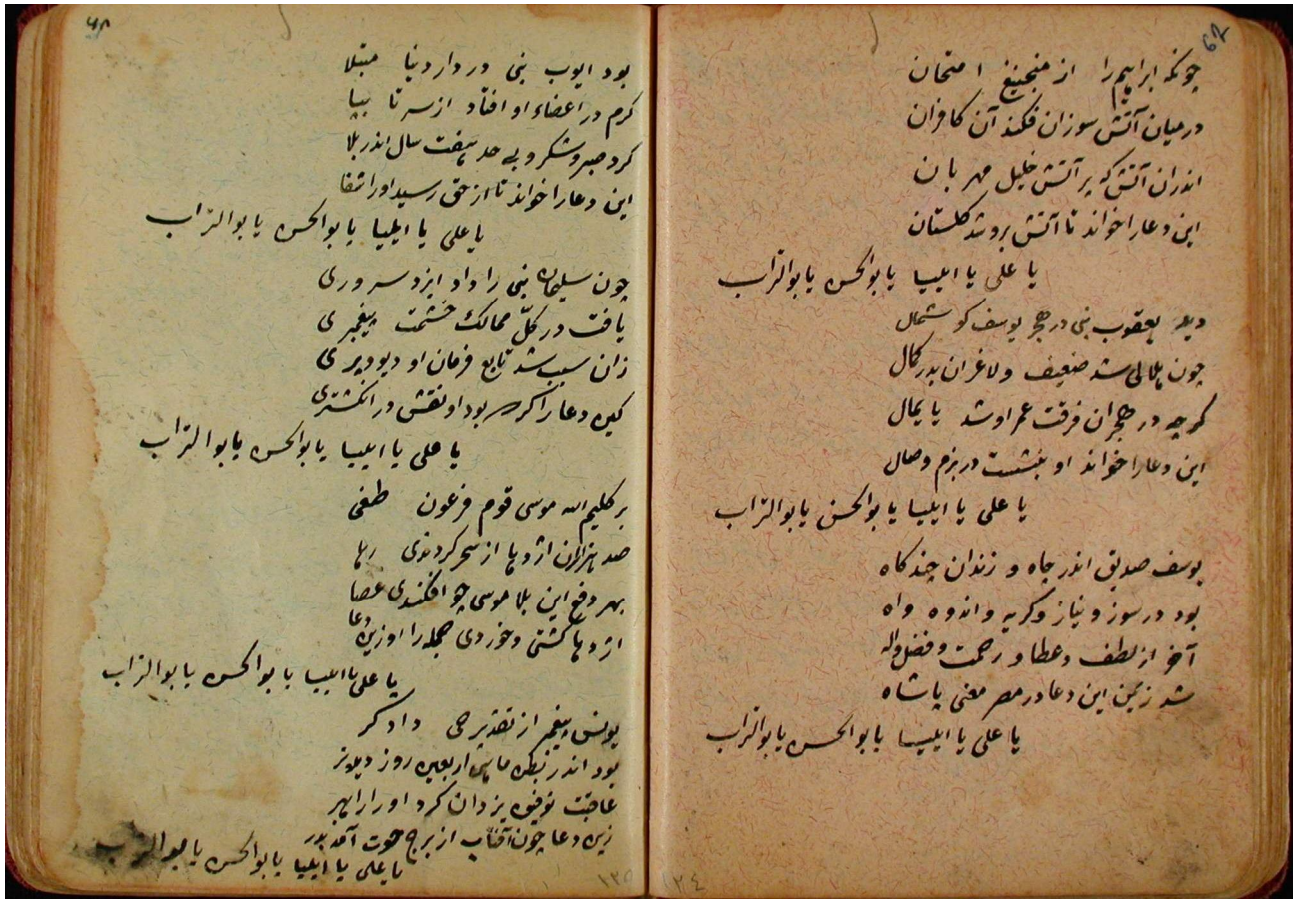

جو نکه ابراهیم را از منجنیق امتحان
در میان آتش سوزان فکند آن کافران
اندران آتش که بر آتش خلیل مهربان
این دعا را خواند تا آتش برو شد گلستان
یا علی یا ایلیا یا بوالحسن یا بوالتراب

دید یعقوب نبی در هجر یوسف کور شحال
چون هلالی شد ضعیف و لاغر از بدر کمال
گرچه در هجران فرقت عمر او شد پایمال
این دعا را خواند او بنشست در بزم وصال
یا علی یا ایلیا یا بوالحسن یا بوالتراب

یوسف صدیق اندر چاه و زندان چند گاه
بود در سوز و نیاز و گریه و اندوه و آه
آخر از لطف و عطا و رحمت و فضل الله
شد ز بهر این دعا در مصر معنی پادشاه
یا علی یا ایلیا یا بوالحسن یا بوالتراب

بود ایوب نبی در دار دنیا مبتلا
کرم در اعضای او افتاد از سر تا بپا
کرد صبر و شکر و به حد هفت سال اندر بلا
این دعا را خواند تا از حق رسید او را شفا
یا علی یا ایلیا یا بوالحسن یا بوالتراب

چون سلیمان نبی را داد ایزد سروری
یافت در کل ممالک حشمت پیغمبری
زان سبب شد تابع فرمان او دیو و پری
کین دعا را گر سر بود او نقش در انگشتری
یا علی یا ایلیا یا بوالحسن یا بوالتراب

بر کلیم الله موسی قوم فرعون طغی
صد هزاران اژدها از سحر کردندی رها
بهر دفع این بلا موسی چو افکندی عصا
اژدها گشتی و خوردی جمله را او زین دعا
یا علی یا ایلیا یا بوالحسن یا بوالتراب

یونس پیغمبر از تقدیر حی داد گر
بود اندر بطن ماهی اربعین روز دیوز
عاقبت توفیق یزدان کرد او را یاور
زین دعا چون آفتاب از برج حوت آمد بدر
یا علی یا ایلیا یا بوالحسن یا بوالتراب

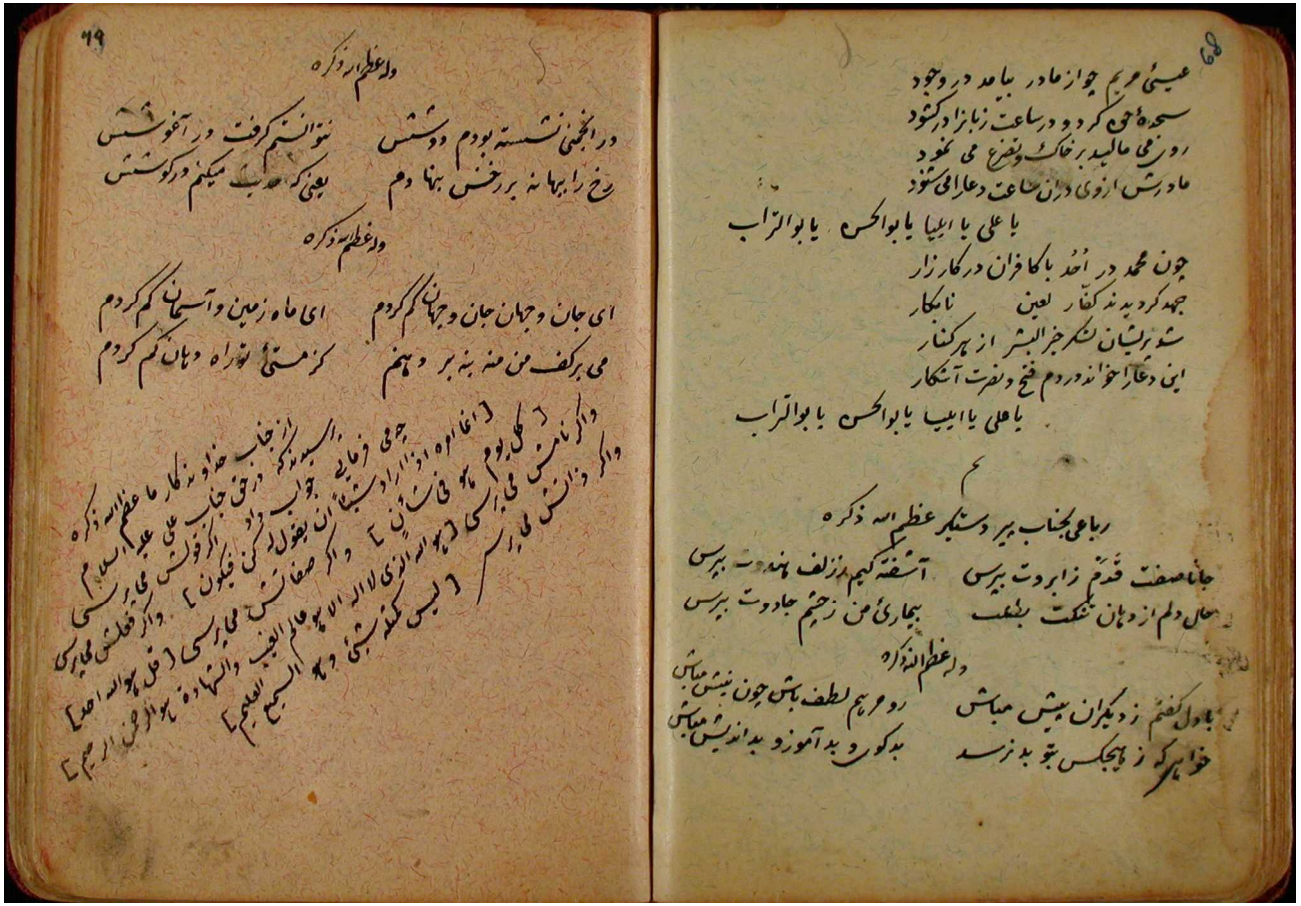

عیسی مریم چو از مادر بیاید در وجود
سجده حق کرد و در ساعت زبان بگشود
روز می مالید بر خاک و تضرع می نمود
مادرش از وی در آن ساعت دعا می فرمود
یا علی یا ایلیا یا بوالحسن یا بوالتراب

چون محمد در احد با کافران در کارزار
جهد کردند کفار لعین نابکار
شد پریشان لشکر جز البشر از هر کنار
این دعا را خواند در دم فتح و نصرت آشکار
یا علی یا ایلیا یا بوالحسن یا بوالتراب

ح

رباعی بجناب پیر دستگیر عظیم الله ذکره

جانا صفت قدم ز ابروت پرسم — آشفته کیم در زلف هندوت پرسم
حال دلم از دهان تنگت بشنو — بیماری من ز چشم جادوت پرسم

دام عظم الله ذکره

با دل گفتم ز دیگران بیش مباش — رو مرهم لطف باش چون نیش مباش
خواهی که ز هیچکس تو بد نرسد — بد کن و بد آموز و بد اندیش مباش

دام عظم الله ذکره

در انجمنی نشسته بودم دوشش — نتوانستم گرفت در آغوشش
رخ را بهانه بر رخش بنهادم — یعنی که عتاب میکنم در گوشش

دام عظم الله ذکره

ای جان و جهان جان و جهانی کم کردم — ای ماه زمین و آسمانی کم کردم
می بر کف من منه بنه بر دهنم — کز مستی تو راه و هان کم کردم

[اغاز نوه ۱۰۱۱] [چون فرمایند که در حق جناب علی علیه السلام چه میگوئی] [جواب دهد] [اگر بگویند که در حق جناب علی علیه السلام چه میگوئی] [جواب دهد] [اگر فضائش می پرسی] [قل هو الله احد] [اگر دانش می پرسی] [هو الذی لا الا هو عالم الغیب والشهادة هو الرحمن الرحیم] [اگر فضلش می پرسی] [لیس کمثله شیء وهو السمیع العلیم]

وصیت نامهٔ چلبی جلال الدین ارغون
قدس الله سره

اگر صحت و لذت میخواهی کم خوردن اختیار کن و اگر علم و حکمت میخواهی
گرسنگی اختیار کن و گر عزت و بی نیازی میخواهی قناعت اختیار کن
و اگر راحت و اسایش میخواهی عزلت اختیار کن و اگر ادب و حرمت
میخواهی تواضع اختیار کن و گر نام بنیک میخواهی خدمت اختیار کن
و اگر جمعیت و فراغت میخواهی وقت را غنیمت دار و ذکر ماضی و
مستقبل مکن و غم گذشته و ناآمده غم مخور والله اعلم بالصواب
والیه المرجع والمآب

مصرع مولوی شیخی نقشی ده
قدس سره

الله محمد و علی میگویم — در هیم و غم سنبلی میگویم
گر نام محمد و علی یاد آرند — چون روز الست من بلی میگویم

دله

یارب بحرمت محمد و خدیجه کبرا — یارب بحرمت حسین علی و زهرا
گردان تو سیئات من حسنات — در دفتر ایشان تو بنویس مرا

لاوری

حکایت بر مزاج مستمع گوی — اگر دانی که دارد با تو میلی
هر آن عاقل که با مجنون نشیند — نگوید جز حدیث روی لیلی

شیخ صدرالدین قونوی رضی الله عنه

از شبنم عشق خاک آدم گل شد — صد فتنه و شور در جهان حاصل شد
سر نشتر عشق بر رگ روح زدند — یک قطره خون چکید و نامش دل شد

بابا کمال جندی

مردان طالب پیر زود پیران را پیر و پیرا — در دنیا تشنه لب خواهیم مرد از لب خود
مگو اصحاب دل رفتند و شهر خود تهی خالی — جهان پر شمس تبریز ست مردی کو ببیند

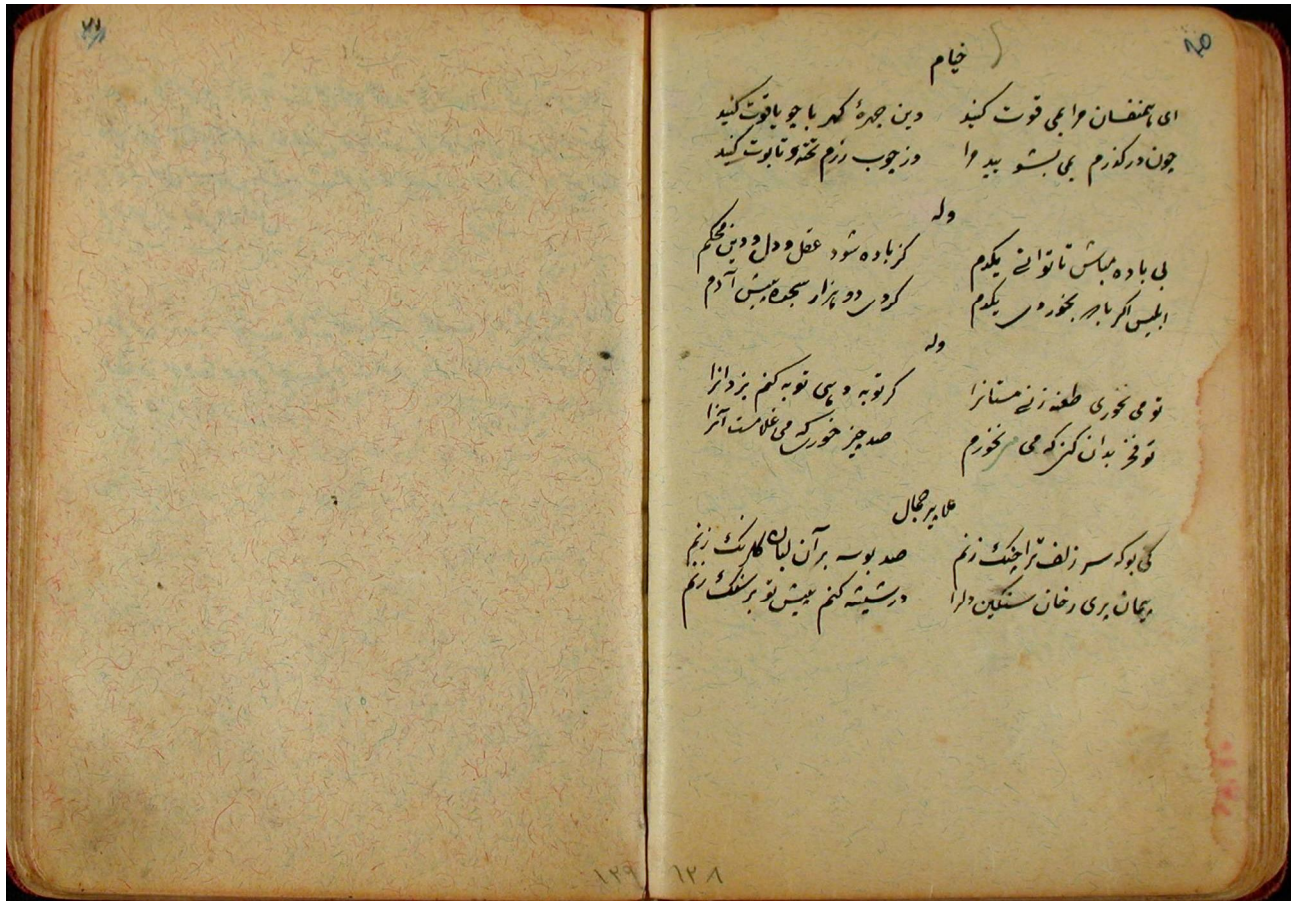

خیام

ای همنفسان مرا بمی قوت کنید — وین جهدِ کهن با جوانی قوت کنید
چون در گذرم بمی بشویید مرا — ور چوب زنم تخته و تابوت کنید

وله

بی باده مباش تا توانی یکدم — کز باده شود عقل و دل و دین محکم
ابلیس اگر با جرعه بخورد می یکدم — گردد ز دو هزار سجده پیش آدم

وله

تو می نخوری طعنه زنی مستان را — کر توبه دهی توبه کنم بزدان را
تو فخر بدان کنی که می نخورم — صد چیز خورد که می علامت آن را

علا بر جمال

کی بوکه سر زلف ترا چنگ زنم — صد بوسه بر آن لبان گلرنگ زنم
همچان بری رخسان سیمین تو را — در شیشه کنم پیش تو بر سنگ زنم

اعلم ان اكثر الشريعة قد جاءت على فهم العامة في صفات الحق رحمة بهم
ولم يجئ على فهم الخواص الا بعض تلويحات نحو قوله تعالى ليس كمثله شيئ
وقوله تعالى سبحان ربك رب العزة عما يصفون لان العزيز هو المنيع الذي
لم يوصل اليه بفكر ولا عقل

فتوحات

اعلم ان شدة الحجب حجاب كحجاب البعد وتأمل الهواء لما كان
بلطافته ملاصقا للباصر كيف لم يدركه البصر وكذا الماء اذا غطس فيه البعد
وفتح عينيه لا يراه لشدة قربه

فتوحات

قال رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم [اذهب البأس
رب الناس واشف انت الشافي لا شفاء الا شفاؤك
شفاء لا يغادر سقما] وقال رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم
[اللهم رب الناس مذهب البأس اشف انت الشافي
لا شافي الا انت اشف شفاء لا يغادر سقما]

عليه الصلوة والسلام احذر اصحاب كرام حضرتندن كيفيز اولانه
اسبو ايكن دعايله تلاوت بيورديغ مباركه صاغ الديله
مسح بيورر ايمش (جناب حق شفاء عاجل احسان بيوره جكدنده

مشارق

استباه يوقدر)

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
ان الدين يسر ولن يشاد الدين احد الا غلبه
فسددوا وقاربوا وابشروا واستعينوا بالغدوة
والروحة وشئ من الدلجة

اخرجه البخاري والنسائي

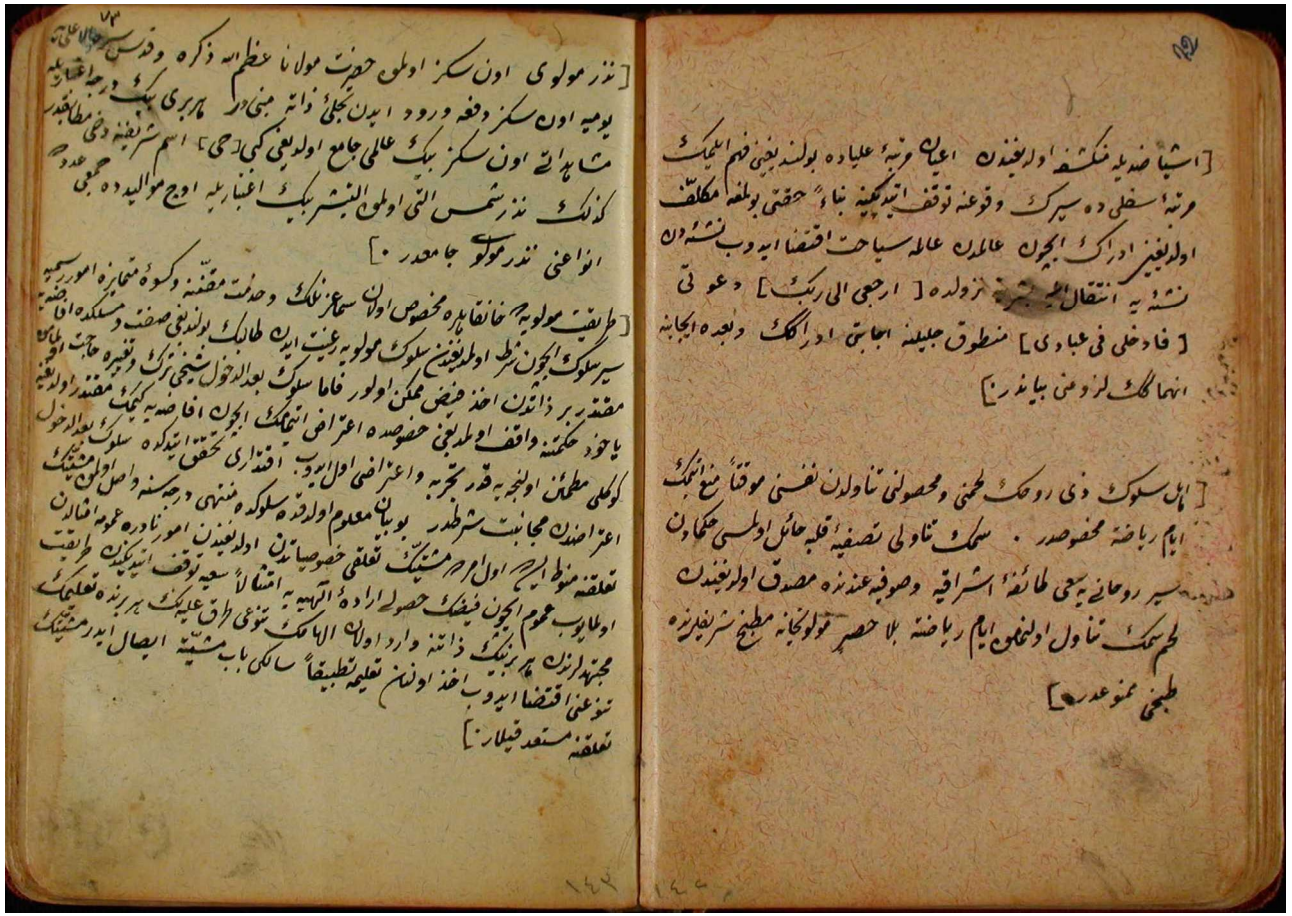

[اشیا ضدیه منکشف اولیغندن اعیان مرتبهٔ علیاده بولنسه یعنی فهم ایتمک مرتبهٔ سفلی ده سیرک وقوعنه توقف ایتدیکینه بناءً حقنی بولمغه مکلف اولدیغیز ادراک ایچون عالمدن عالمه سیاحت اقتضا ایدوب نشئه دن نشئه یه انتقال ایچون تزوله [ارجعی الی ربک] دعوتی [فادخلی فی عبادی] منطوق جلیلنه اجابتی ادراکدن دیگه انهماکدن لزومنی بیاندر.]

[اهل سلوک ذی روحک لحمنی و محصولنی تناولدن نفسنی موقتاً منع ایتمک ایام ریاضته مخصوصدر. سمک تناولی تصفیهٔ قلبه حائل اولمسی حکماءدن سیر روحانیه یه سعی طائفهٔ اشراقیه وصوفیه عندنده مصدق اولدیغندن لحم سمک تناول اولنمامق ایام ریاضته بالاحصر مولوخانه مطبخ شریفلرنده طبخی ممنوعدر.]

[نذر مولوی اون سکز اولمق حضرت مولانا عظمه ذکره وقدس سره الغالی علیه یومیه اون سکز دفعه ورود ایدن تجلیٔ ذاتیه مبنی در هر بری بیک درجه اعتبار یله مشاهداتی اون سکز بیک علمی جامع اولدیغی کبی [حی] اسم شریفنه دخی مطابقدر کذلک نذر شمس التی اولمق البشر بیک اعتبار یله اوج موالیده دخی عددی انواعی نذر مولوی جامعدر.]

[طریقت مولویه خانقاهیه مخصوص اولان سماع نمک وحدت مقفنه وکسوهٔ متمایزه امور رسمیه سیر سلوک ایچون شرط اولدیغندن سلوک مولویه رغبت ایدن طالبک بولندیغی صفت ومسلکده افاضهٔ حضرت مقتدیه بر ذاتدن اخذ فیض ممکن اولور فاما سلوک بعد الدخول شیخی ترک وتغییره حاجت اولمامق یاخود حکمتنه واقف اولمدیغی خصوصده اعتراض ایتمک ایچون افاضه یه کیمک مقتدا اولدیغنه کولی مطمئن اولنجه یه قدر تجربه واعتراضی اول ایدوب اقتدای تحقق ایتدکده سلوک بعد الدخول اعتراضدن مجانبت شرطدر بو بیان معلوم اولدقده سلوکده منتهی درجه سنه واصل اولمش بیک تعلقه منوط ایدیکی اول امر مشیک تعلقی خصوصیاتدن اولدیغندن امور نادره عومه قیاسدن اولمایوب عموم ایچون فیضک حصولی ارادهٔ الهیه یه امتثالاً سعیه توقف ایتدیکینی طریقت مجتهدلرندن هر بیک ذاتنه وارد اولان الهامک نوعی طرق علیه بیک هر بنده تعلیمک نوعی اقتضا ایدوب اخذ اولنمق تعلیمه تطبیقاً سالکی باب مشیته ایصال ایدر مشیک تعلقه مستعد قیلار.]

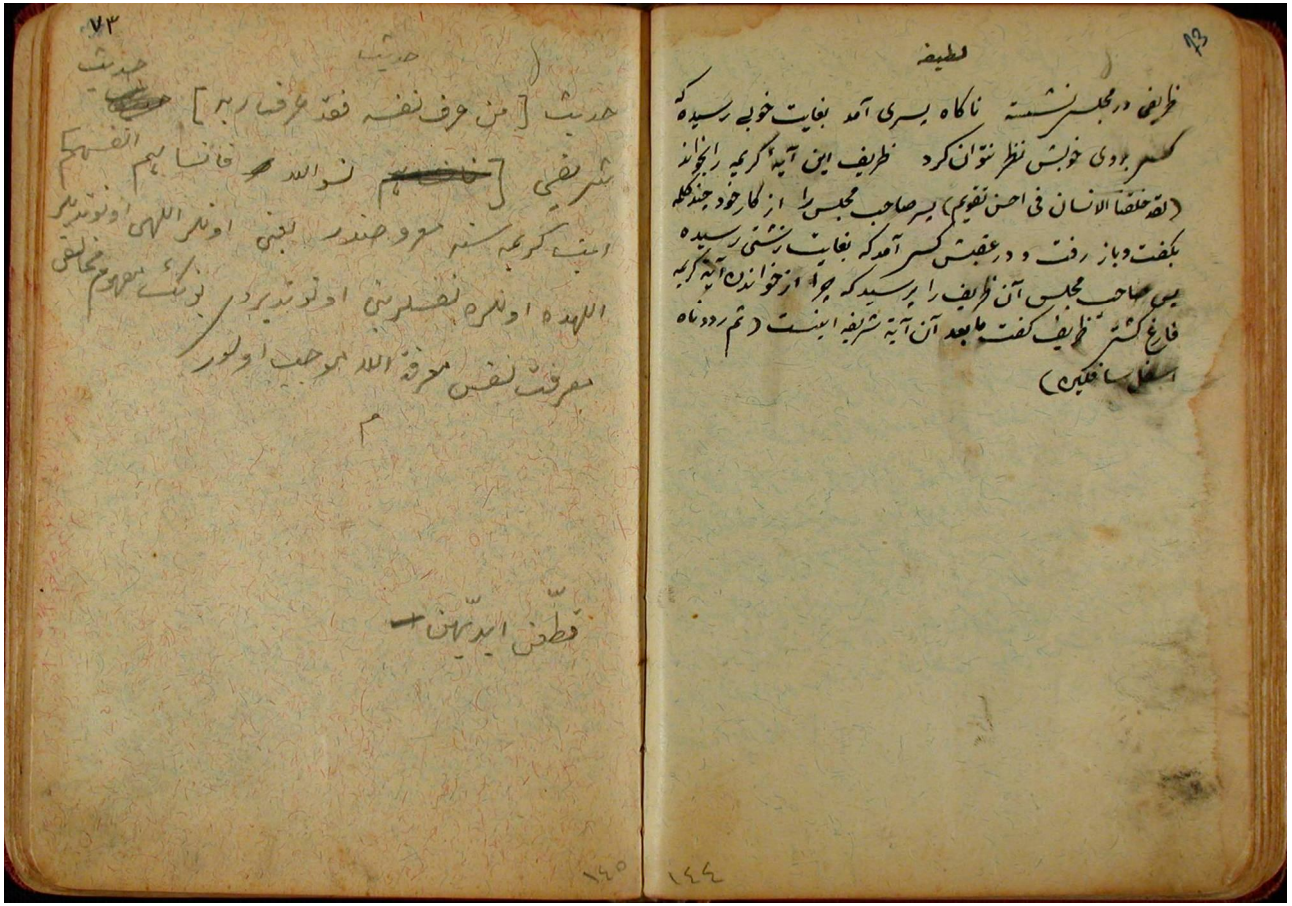

لطیفه

ظریفی در مجلسی نشسته ناگاه پسری آمد بغایت خوبرو رسیده که کسر بروی خوبش نظر نتوان کرد ظریف این آیه کریمه را بخواند (لقد خلقنا الانسان فی احسن تقویم) پس صاحب مجلس را از کار خود چند خلل بگفت و باز رفت و در عقبش کسر آمد که بغایت زشتی رسیده پس صاحب مجلس آن ظریف را پرسید که چرا از خواندن آیه کریمه فارغ گشتی ظریف گفت مابعد آن آیه شریفه اینست (ثم رددناه اسفل سافلین)

حدیث

حدیث [من عرف نفسه فقد عرف ربه]
شریفی [من عرف نفسه فقد عرف ربه] فانسابهم انفسهم
است کریمه سنه معروف شد یعنی او نفس الهی او نوید بر
الهیه او نمره نصر من الله و فتح قریب او نوید بر
معرفت نفس معرفة الله موجب او لور

م

قطعه ایدیهن +

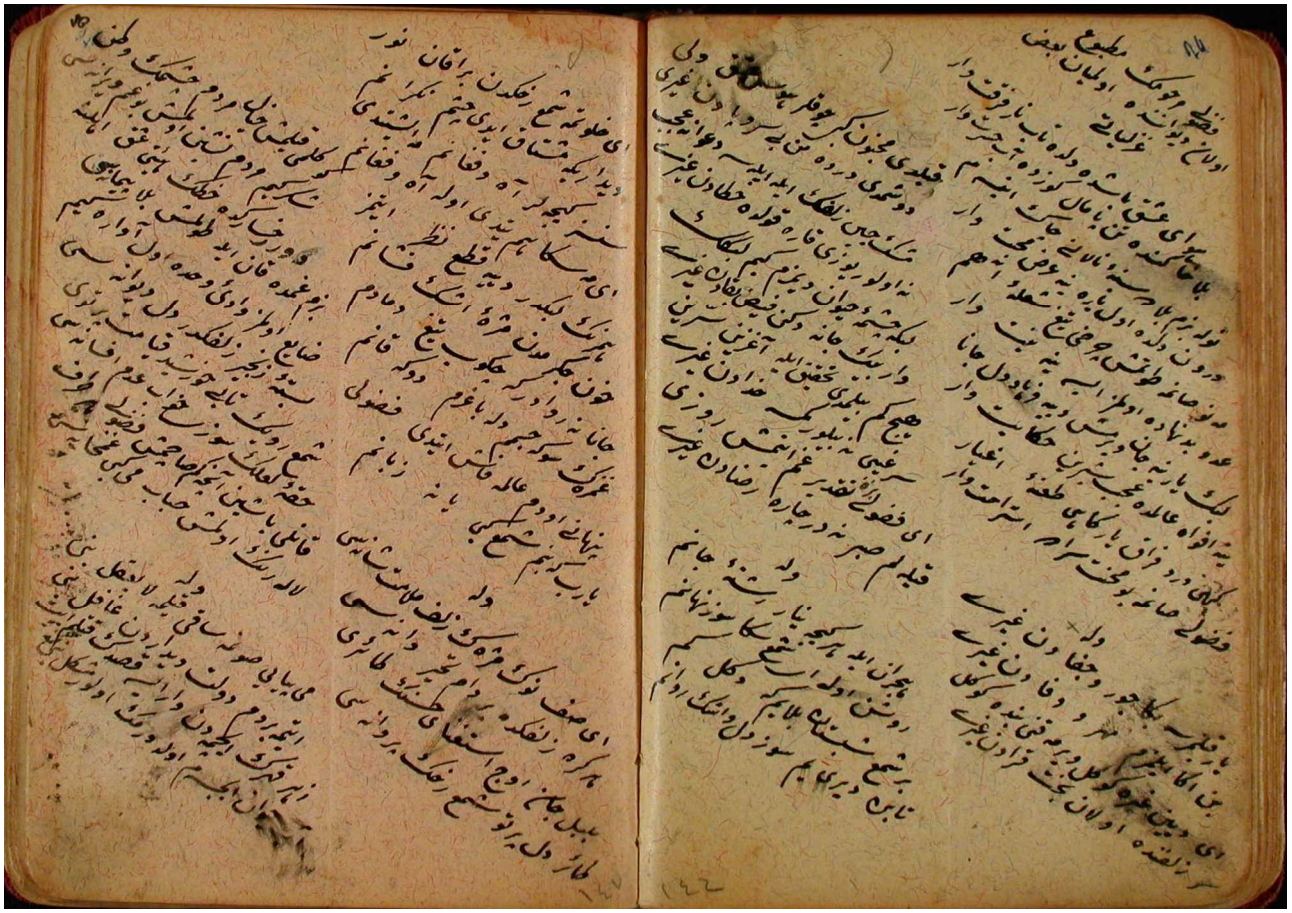

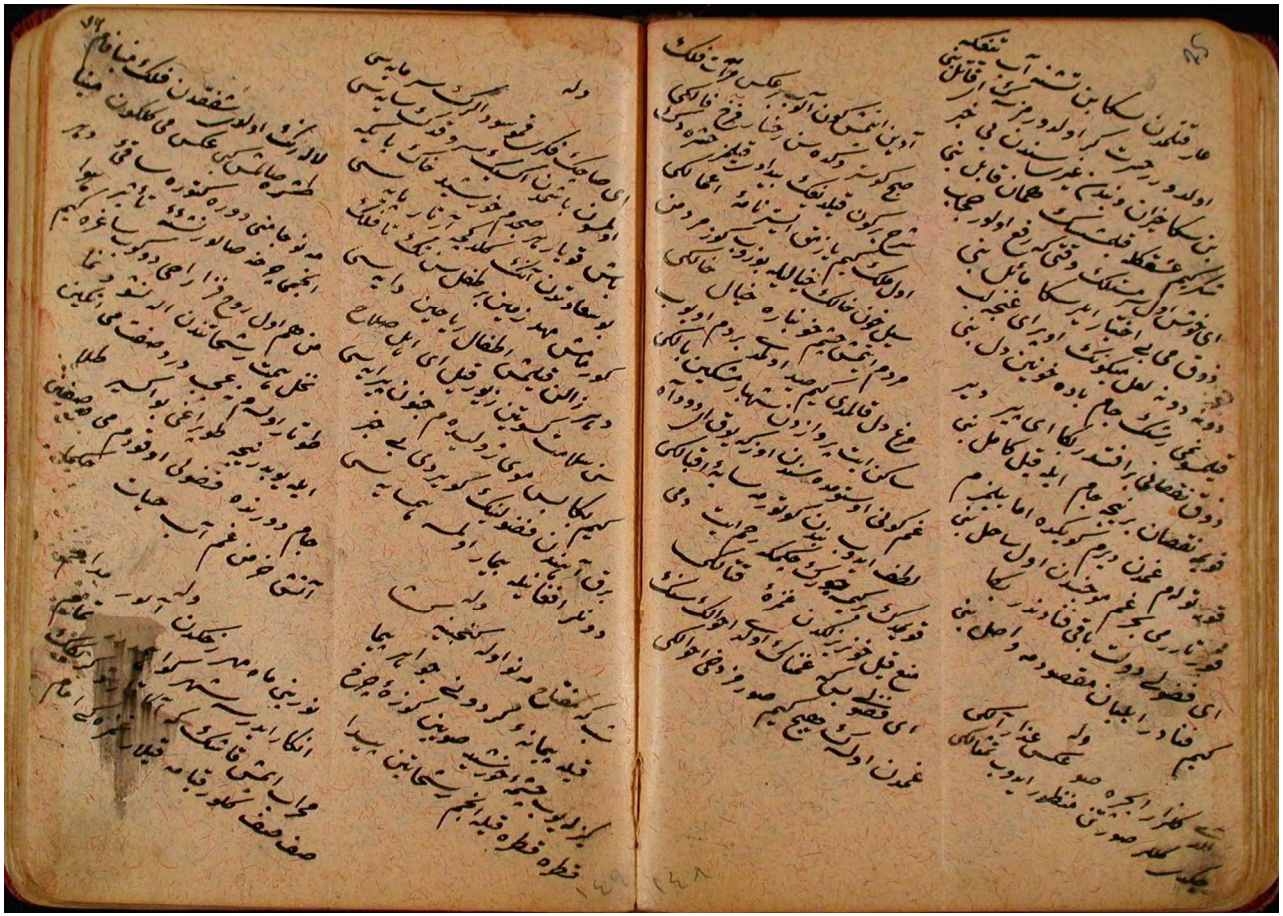

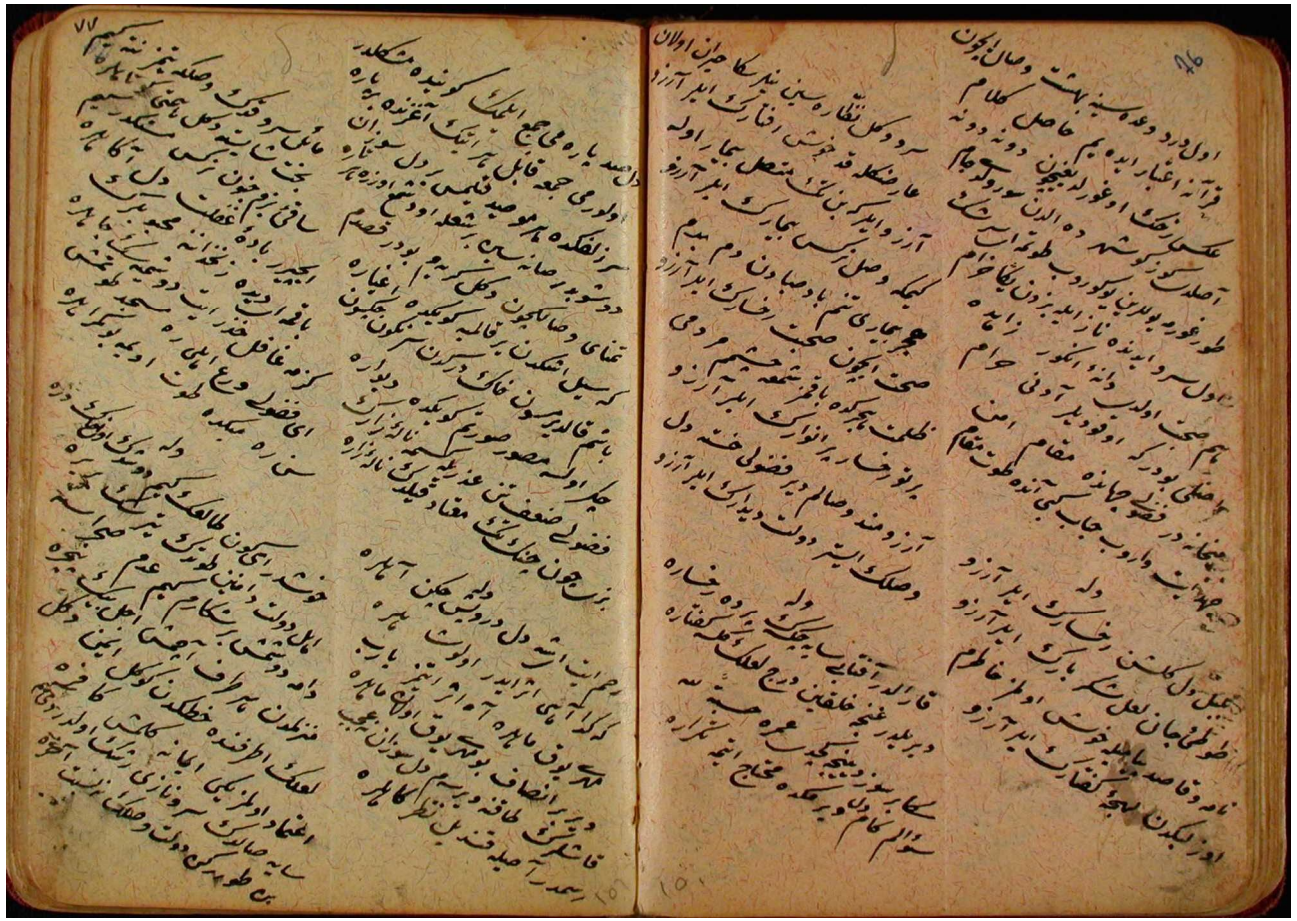

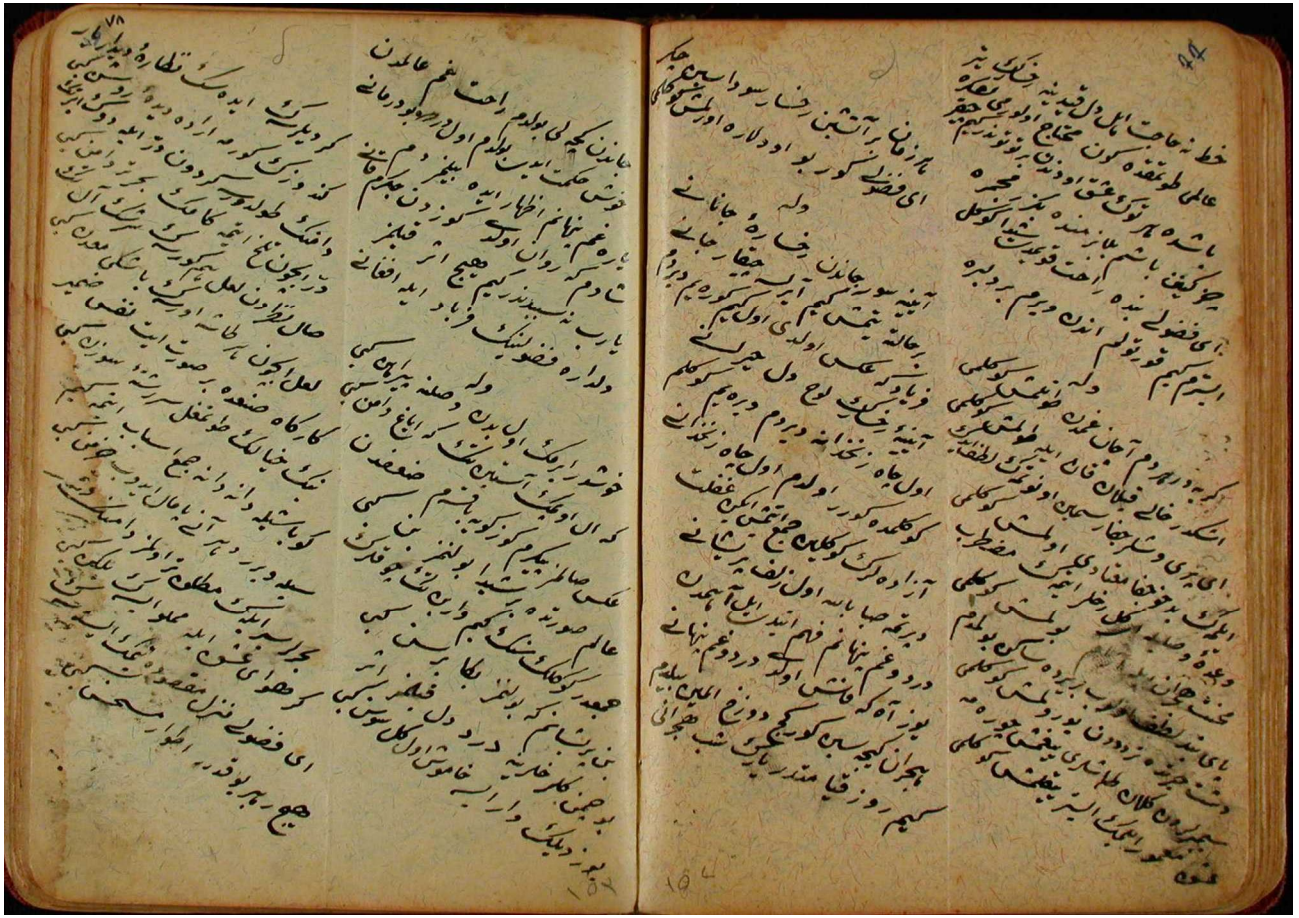

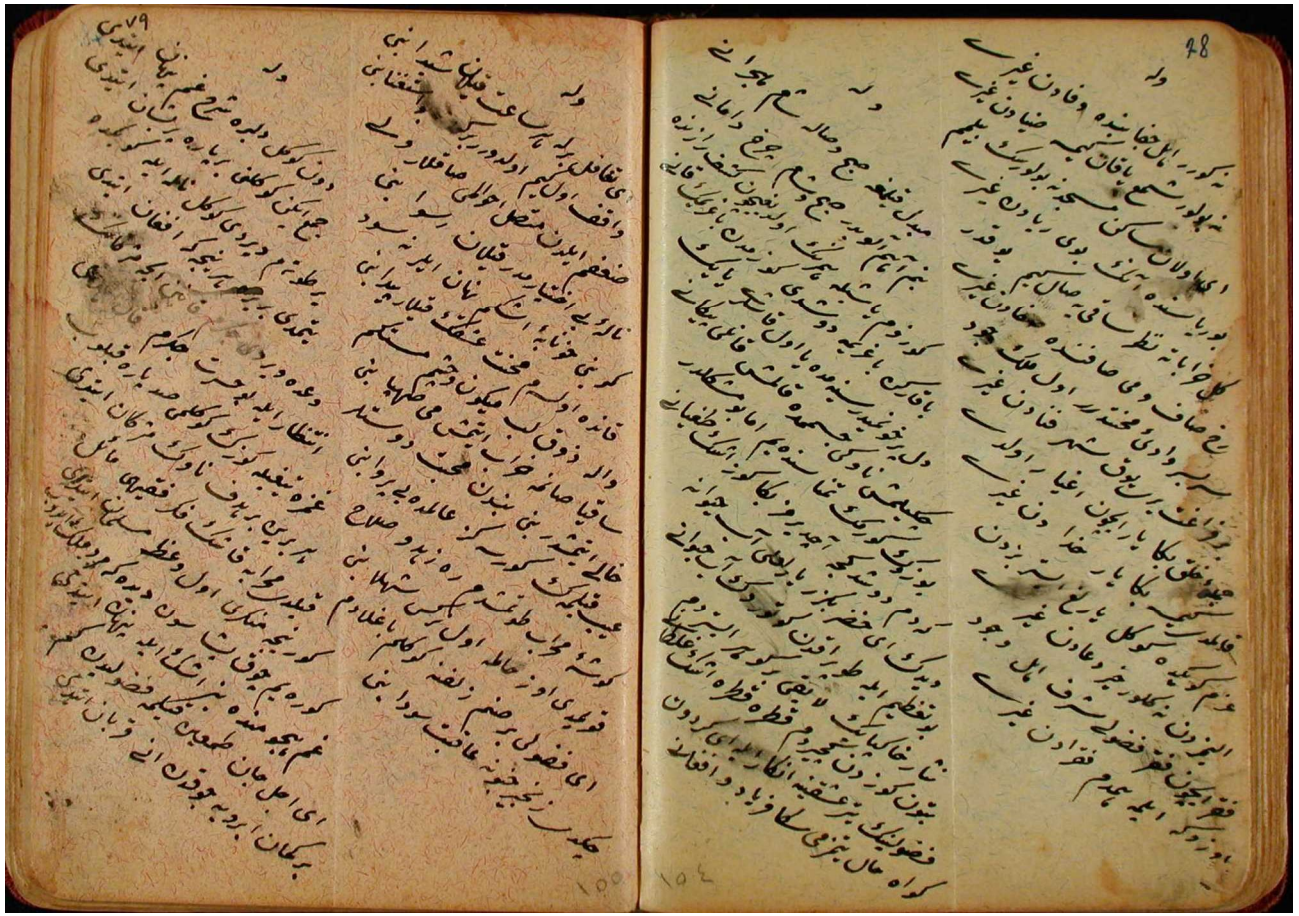

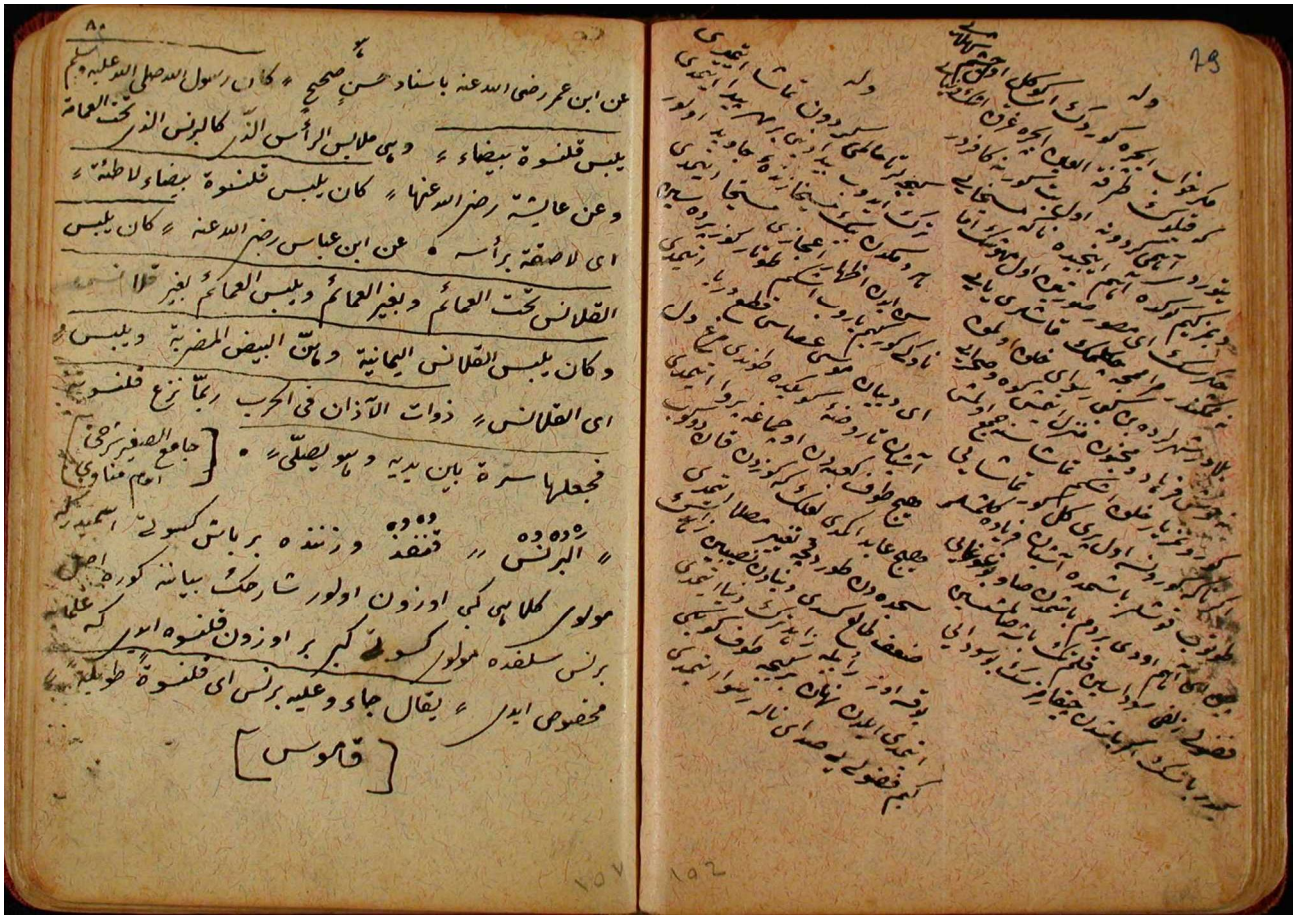

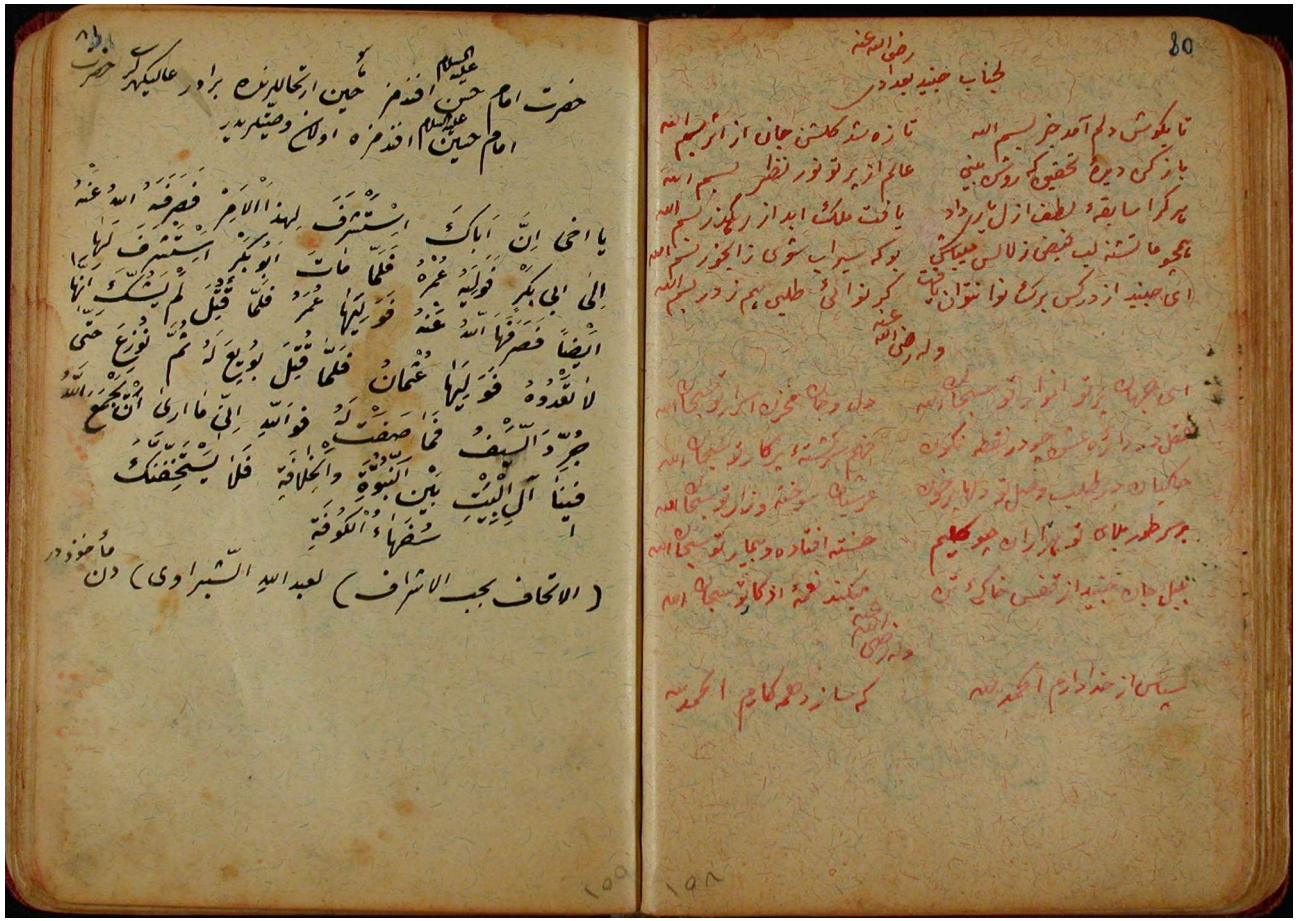

حضرت امام حسین علیه السلام افضل از حضرت امام حسین علیه السلام افضل است یا برادر عالیقدرش حضرت

یا اخی اِنّ اَباکَ اِسْتَشْرَفَ لِهٰذَا الْاَمْرِ فَصَرَفَهُ اللّٰهُ عَنْهُ
اِلٰی اَبِی بَکْرٍ فَوَلّیٰهُ عُمَرَ فَلَمّا مَاتَ اَبُوبَکْرٍ اِسْتَشْرَفَ لَهَا
اَیْضاً فَصَرَفَهَا اللّٰهُ عَنْهُ فَوَلّیٰهَا عُمَرَ فَلَمّا قُتِلَ لَمْ یَشُکَّ اَنَّهَا
لَا تَعْدُوهُ فَوَلّیٰهَا عُثْمَانَ فَلَمّا قُتِلَ بُوْیِعَ لَهُ ثُمَّ نُوْزِعَ حَتّٰی
جُرِّدَ السَّیْفُ فَمَا صُفِّقَ لَهُ فَوَاللّٰهِ اِنّی لَاَرٰی اَنَّ اللّٰهَ یَجْمَعُ
فِینَا اَهْلَ الْبَیْتِ بَیْنَ النُّبُوَّةِ وَالْخِلَافَةِ فَلَا یَسْتَخِفَّنَّکَ
سُفَهَاءُ الْکُوفَةِ

(الاتحاف بحب الاشراف) لعبد الله الشبراوی) دن ماخوذ در

رضی الله عنه

لجناب جنید بغدادی

تا بگوش دلم آمد جز بسم الله — تازه شد گلشن جان از اثر بسم الله
باز کن دیده تحقیق که روشن بینی — عالم از پرتو نور نظر بسم الله
هر کرا سابقه لطف ازل یار شد — یافت ملک ابد از رهگذر بسم الله
همچو عائشه لب فیض ز لالش جوئی — بوکه سیراب شوی ز الجوز بسم الله
ای جنید از در کس برگ نوا نتوان یافت — گر نوائی طلبی هم ز در بسم الله

رضی الله عنه

ای عجب پرتو انوار تو سبحان الله — دل و جان محو رخ انور تو سبحان الله
فضل و دانش همه چیز در نقطه نکوست — جمله سرگشته پرکار تو سبحان الله
ملکیان در طلب وصل تو دلها پرخون — عرشیان خسته و زار تو سبحان الله
بر سر طور تجلای تو هر ذره چو کلیم — خسته افتاده و بیمار تو سبحان الله
بلبل جان جنید از قفس خاکی تن — میکند نغمه اذکار تو سبحان الله

رضی الله عنه

بس از خدا دارم الحمد لله — کی سازد هم کارم الحمد لله

محکیدر که اولیای کرامدن جناب شیلینک وفاتی یا قتلدنی وقت
یاتنده بولنلرندن بعضیلر (لا اله الا الله) دیه یه احطار ایتملر
جناب مشار الیه دخی " کل بیت انت حاضره . غیر محتاج
الی السراج . وجهک الأمول محتشا . یوم تأتی الناس بالحج "
قطعه سنی انشاد بیورمشلردر مآلی [الهی عز حضورکله شرفیاب اولان
خانه قنادیل فروزانه احتیاجدن مستغنیدر وحدانیتکی اثبات
ایدن خلق عالم حج وبرایمن الیه حضورکله جلوه کون بزم
عشقه روئیت ومشاهده سیله شرفیاب اولمق مأمول اولانلر دیدار
انوارکه اولسون] دیمکدر

م

هو

جناب حقه طبیب اطلاقی جائز میدر

بولندرکه حضرت ابوبکر الصدیق رضی الله عنه حضرتلرینه طبیب چاغرولدقده
دیمشلرکه (الطبیب امرضنی) جوابنی ویرمشلردر مشار الیه حضرتلرینک
بویله [بنی حضرتلرینی طبیدر] بیورمکله جناب حقه طبیب
اطلاقی جائز اولدیغنی ایما ایدر

م

ابن عمر دن مرویدر قال رسول الله صلی الله علیه وسلم
[لا تقبحوا الوجه فان الله تعالی خلق آدم علی صورة الرحمن]

مثنوی شریف

صورتی اوزره خدا آدمی خلق ایتمه یکه
کوره مدن ماه رخک کلمیه انسانه یقین

م

هو

[خدای] بواسم فارسی [واجب الوجود لذاته] معناسنه مستعمدر زیرا
[خدای] فارسیده ایکی لفظدن مرکبدر اولکیسی شیئک ذاتی ونفسی وحقیقتی
دیمک اولان [خود] دیگیسی [جای] معناسنه اولان [آی] لفظدر
دیمک اولورکه [خدای] = انه بنفسه جای = معناسنه مشعردر بو ایسه
واجب تعالی حضرتلرینک بنفسه وبذاته وجوده کلدیکنه وبزم کبی واردقدن آخره
محتاج اولدیغنه اشارتدر بو تقدیرجه [خدای] قولینک تفسیری = انه لذاته
کان موجودا = دیمک اولور

م

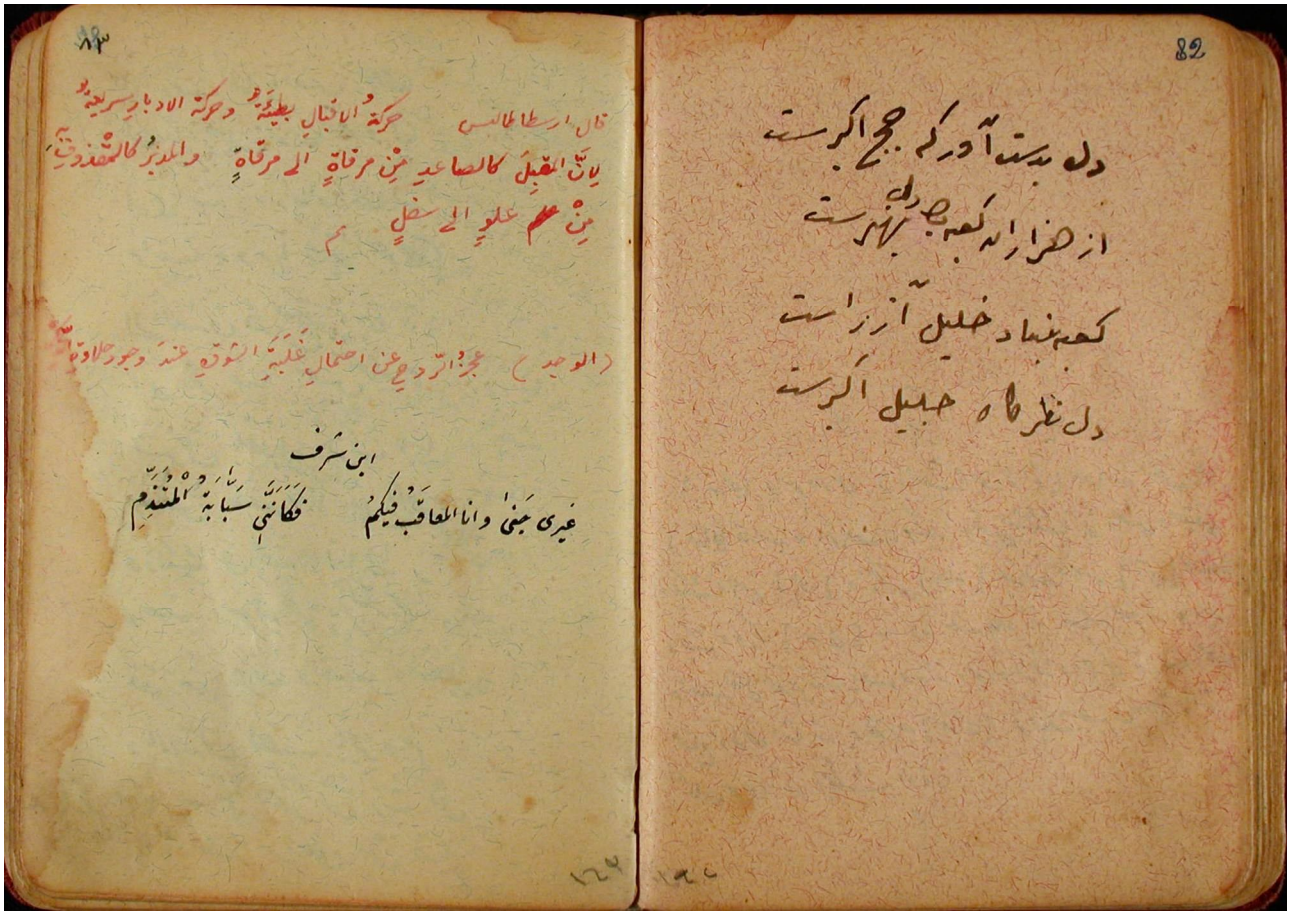

82

دل بدست آور کہ حجِ اکبر است
از هزاران کعبہ یک دل بہتر است
کعبہ بنیاد خلیل آزر است
دل نظرگاہ خلیل اکبر است

۱۲۵

۸۴

قال ارسطاطالس حرکۃ الاذناب بطیئۃ وحرکۃ الادبار سریعۃ
لان المقبل کالصاعد من مرتفاۃ الی مرتفاۃ والمدبر کالمتدرج
من علو الی سفل

(الوجد) عجز الترد عن احتمال غلبۃ الشوق عند وجود حلاوۃ

ابن شرف

غیری جنی واناالمعاقب فیکم فکانني سباۃ المنتدم

۱۲۶

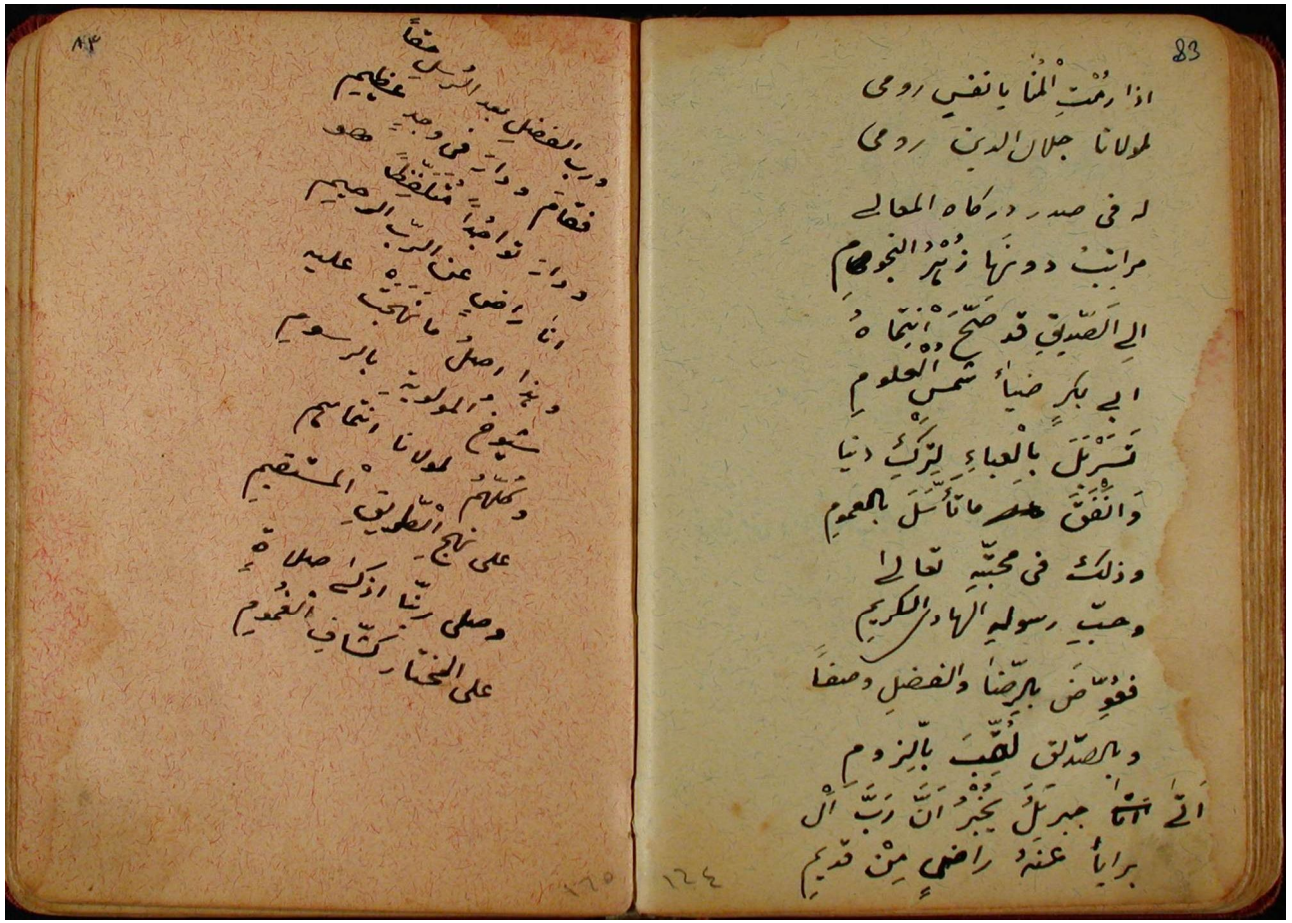

اذا رمت المنا يا نفس روحي
لمولانا جلال الدين روحي

له في صدر دركاه المعالي
مراتب دونها زهر النجوم

الى الصديق قد صح انتماه
ابي بكر ضياء شمس العلوم

تسربل بالعباء لترك دنيا
وانفق كل ما تأثل بالعموم

وذلك في محبته تعالى
ومحب رسوله الهادي الكريم

فعوض برضا والفضل وصفا
وبالصديق لقب بالزوم

اتى جبريل يخبر ان رب ال
برايا عنه راض من قديم

وراء الفضل بعد الرسل مقاما
عظيما

فقام وداته في وجه هو
منافظا

وداته ناظرا
انا راض عن الرب الرحيم

وهذا اصل ما نحب عليه
بالرسوم

شيوخ المولوية
لمولانا انتماهم

وكلهم
على نهج الطريق المستقيم

وصلى ربنا ازكى صلاة
على المختار كشاف الغموم

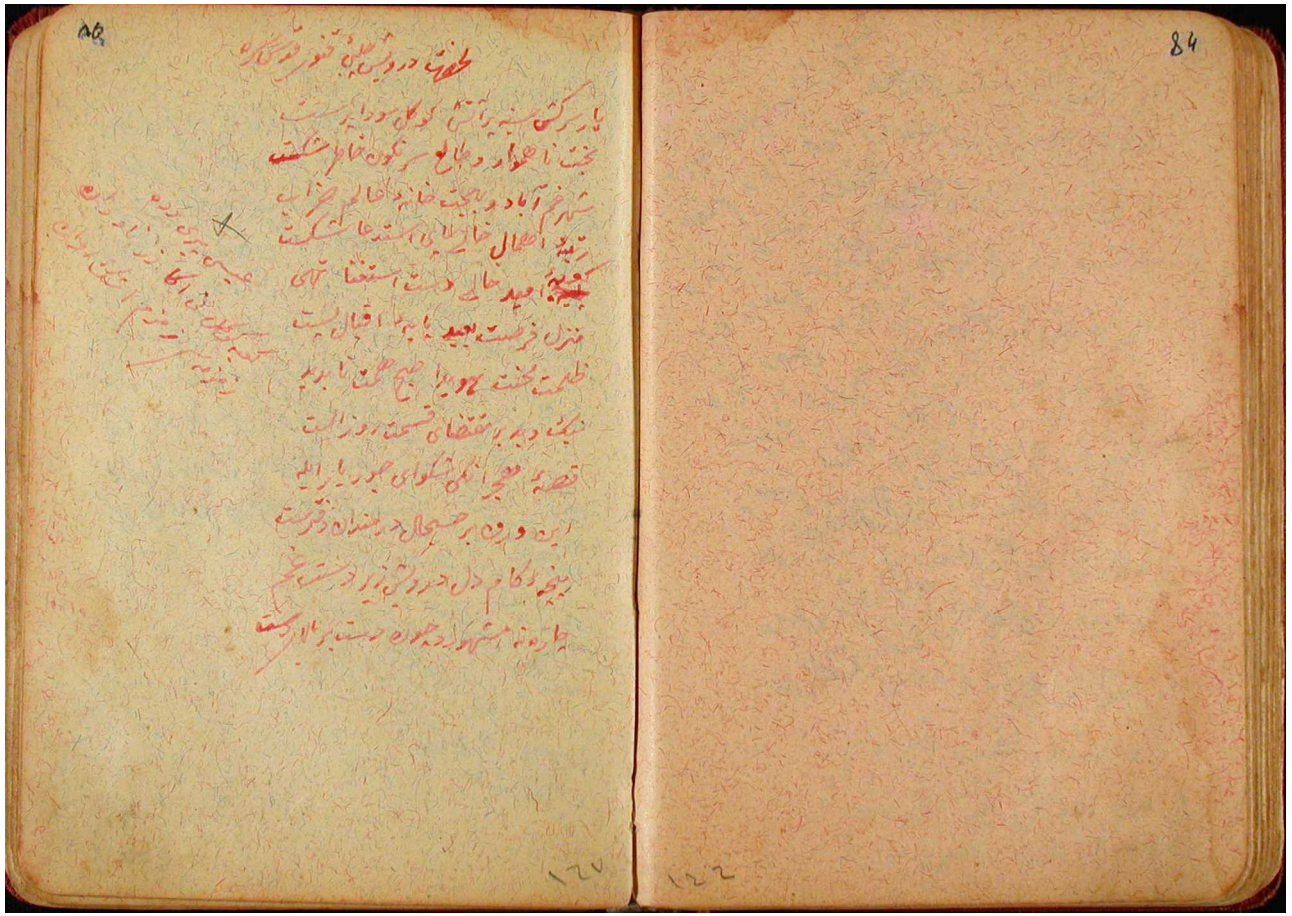

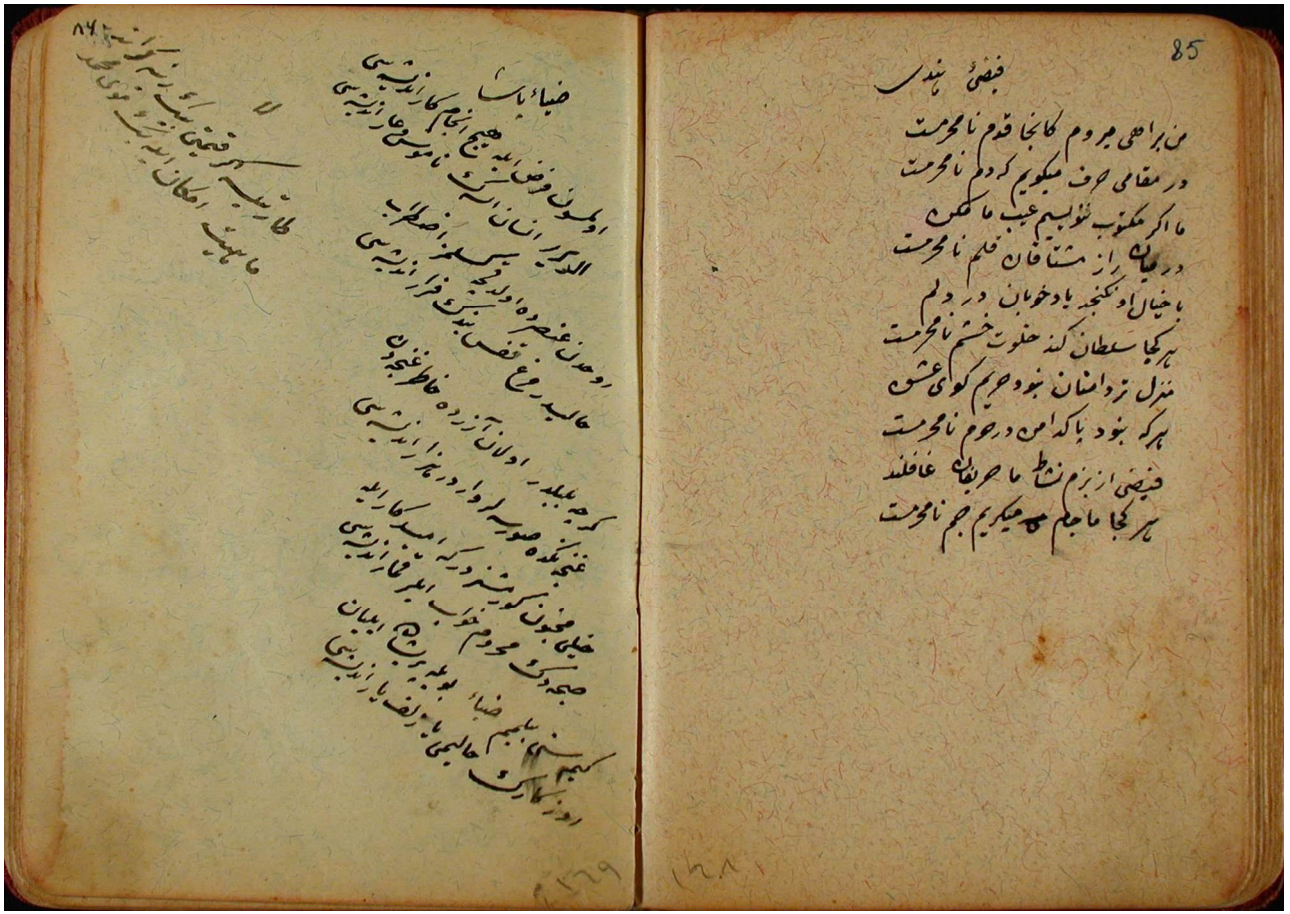

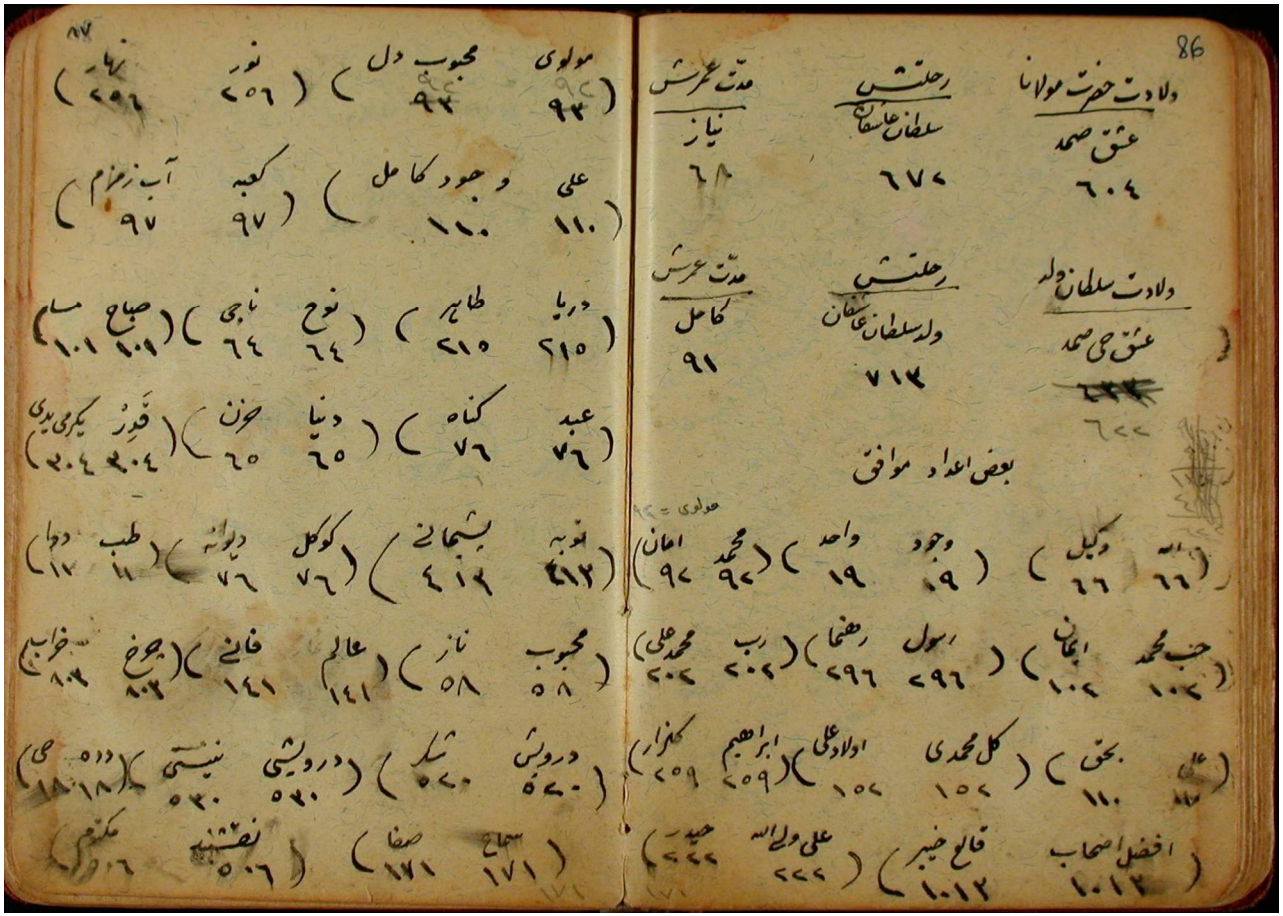

ولادت حضرت مولانا
عشق صمد
۶۰۴

رحلتش
سلطان عاشقان
۶۷۷

مدت عمرش
نیاز
۶۸

ولادت سلطان ولد
عشق حی صمد
۶۷۷

رحلتش
ولد سلطان عاشقان
۷۱۲

مدت عمرش
کامل
۹۱

بعض اعداد موافق

(الله ۶۶ وکیل ۶۶) (وجود ۱۹ واحد ۱۹) (محمد ۹۷ امان ۹۷)
(حب محمد ۱۰۴ ایمانی ۱۰۴) (رسول ۲۹۶ رهنما ۲۹۶) (رب ۲۰۲ محمد علی ۲۰۲)
(علی ۱۱۰ بحق ۱۱۰) (کل محمدی ۱۵۷ اولاد علی ۱۵۷) (ابراهیم ۲۵۹ گلزار ۲۵۹)
(افضل اصحاب ۱۰۱۲ قالع خیبر ۱۰۱۲) (علی ولی الله ۲۲۲ حیدر ۲۲۲)

مولوی ۹۲ محبوب دل ۹۲ نور ۲۵۶ نهار ۲۵۶
علی ۱۱۰ وجود کامل ۱۱۰ کعبه ۹۷ آب زمزم ۹۷
دریا ۲۱۵ طاهر ۲۱۵ نوح ۶۴ ناجی ۶۴ صباح ۱۰۱ مساء ۱۰۱
عبد ۷۶ گناه ۷۶ دنیا ۶۵ حزن ۶۵ قدر ۲۰۴ یکرمی بدی ۲۰۴
توبه ۴۱۲ بیشمانی ۴۱۲ کوکل ۷۶ دیوانه ۷۶ طب ۱۱ دوا ۱۱
محبوب ۵۸ ناز ۵۸ عالم ۱۴۱ فانی ۱۴۱ چرخ ۸۰۲ خراب ۸۰۲
درویش ۵۷۰ تنگ ۵۷۰ درویشی ۵۴۰ نیستی ۵۴۰ حی ۱۸ ۱۸
صباح ۱۷۱ صفا ۱۷۱ نقشبند ۵۰۶ مکتوم ۵۰۶

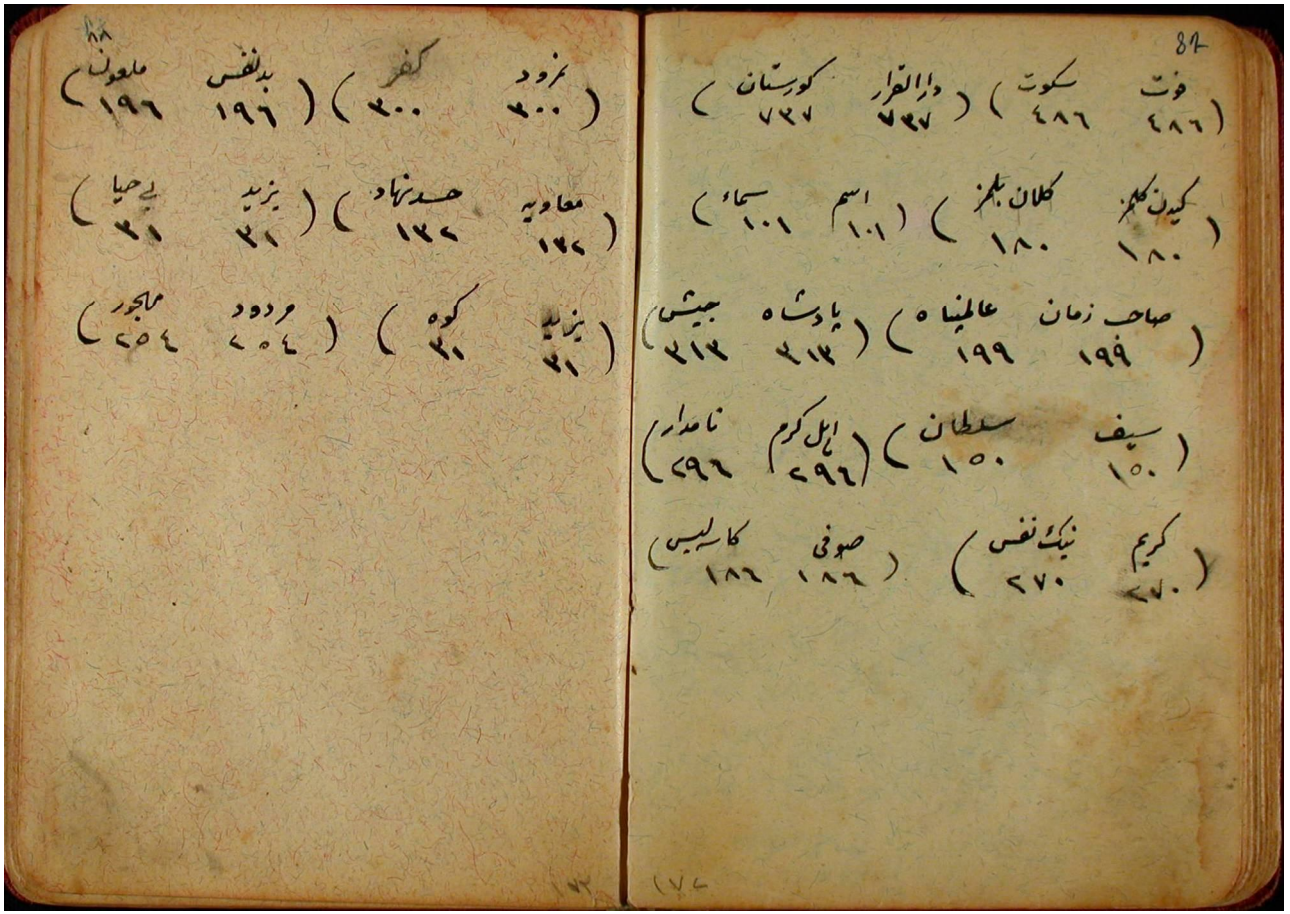

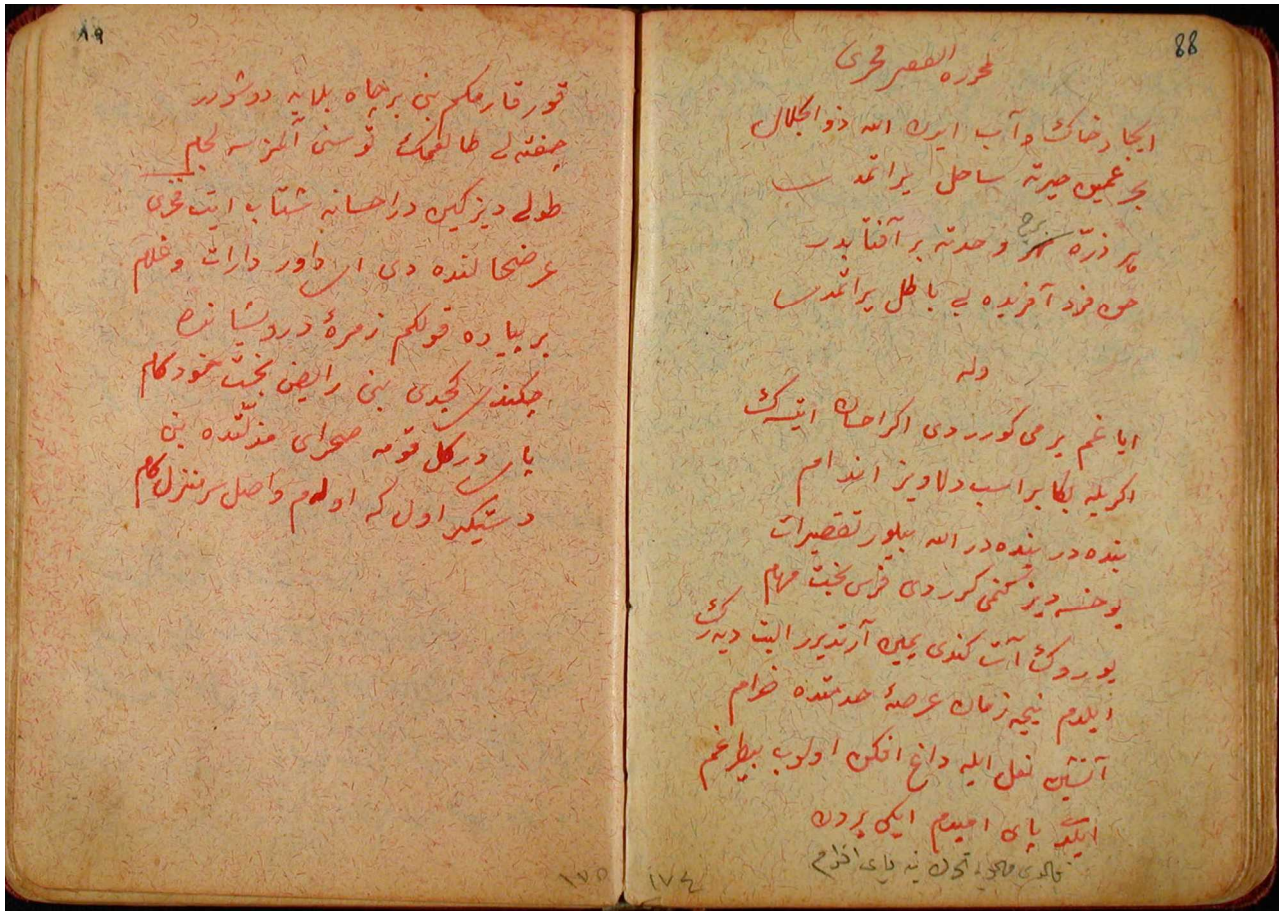

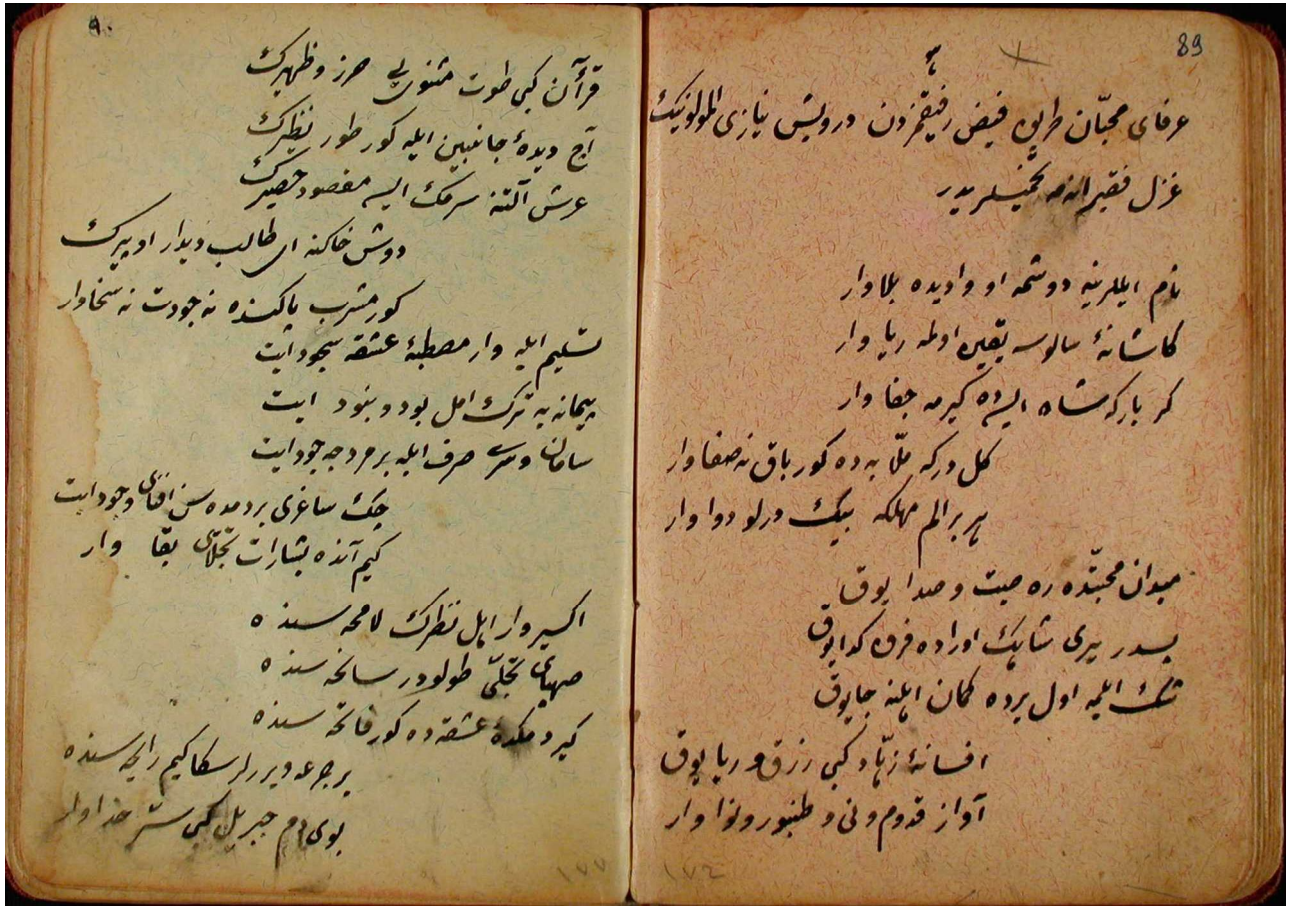

89

عرفای محبّان طریق فیض رفیقم دن درویش بیاری الموتیک

غزل فقیرانه بخیلرینه

نازم ایلدرنیه دوشمه او دیده بلاوار
کاشانهٔ سالوسه یقین اولمه ریاوار
کر بارگه شاه ایسه کیرمه جفاوار
کل درکه ملّا به ده کور باق نه صفاوار
هر برالم مهلکه بیک ورلو دواوار

میدان محبّتده ره صبت و صدا یوق
بسدر یری شاهک اوراده فرق کدا یوق
تنک ایله اول برده کمان ایلنه جا یوق
افسانهٔ زهّاد کبی رزق و ریا یوق
آواز قدوم دنی و طنبور و نواوار

90

قرآن کبی طوت متنوری حرز و ظهیرک
آچ دیدهٔ جانبین ایله کور طور نظیرک
عرش آلتنه سرمک ایسه مقصود حصیرک
دوشمه خاکنه ای طالب دیدار او پیرک
کور مشرب پاکیزه نه جودت نه سخاوار

تسلیم ایله وار مصطبهٔ عشقه سجودایت
بیمانه به ترک امل بود و نبودایت
ساقی و سرے صرف ایله بر مرد جه جودایت
چک ساغری بر دمده سن افنای وجودایت
کیم آنده بشارات تجلّای بقاوار

اکسیر وار اهل نظرک لامحه سنده
صهبای تجلّی طولو در ساغه سنده
کیر دمکده عشقه ده کور فاتحه سنده
برجرعه دیر رازسقا کیم راحه سنده
بوی دم جبریل کبی سرّ خداوار

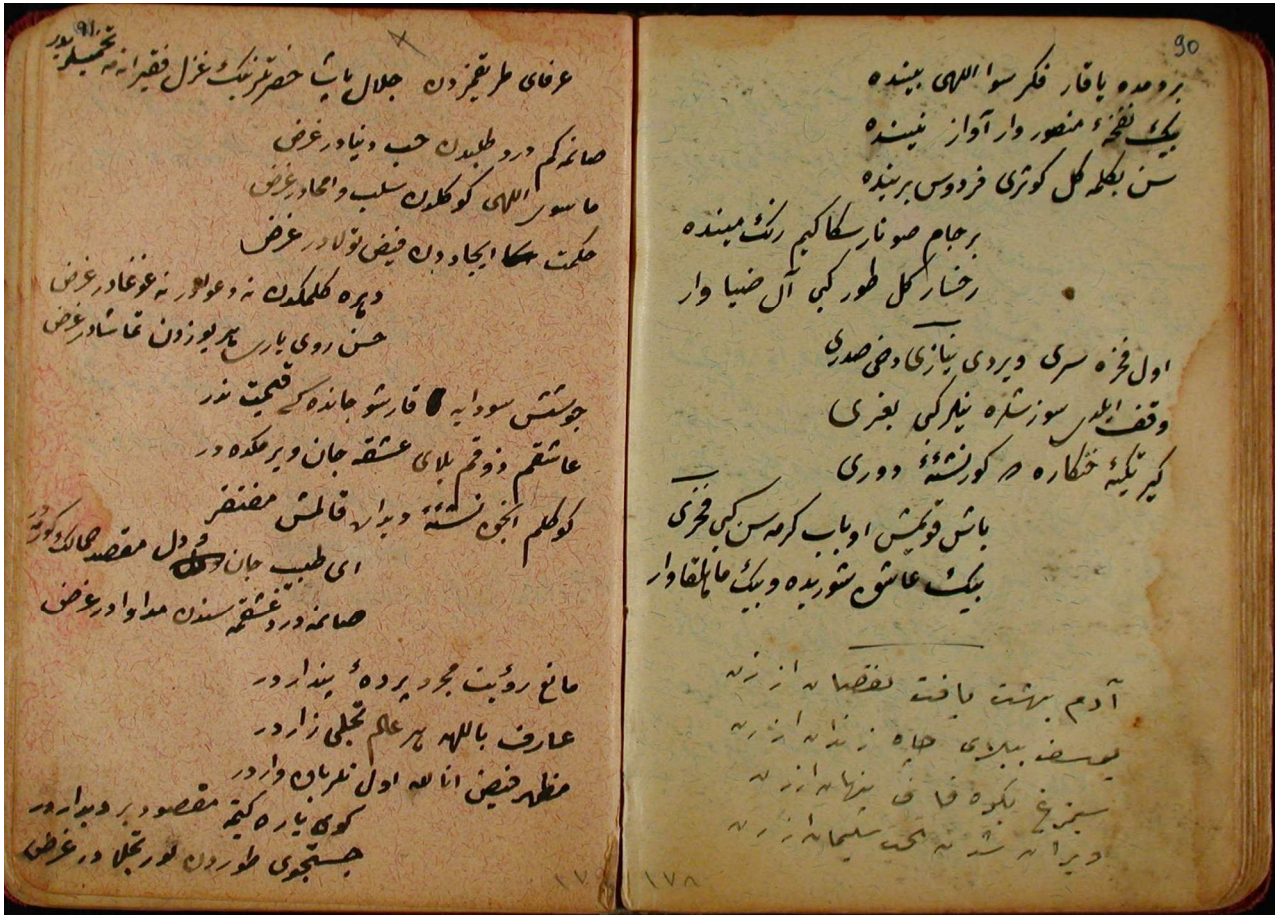

بر دمده یا قار فکر سوا اللهی بینده
بیک نفخهٔ منصور وار آواز نینده
سن بکله کل کوثری فردوس برینده
برجام صو نار سکا کیم رنگ بینده
رخسار کل طور کبی آل ضیا وار

اول فخره سری ویردی بنازی دخی صدری
وقف ایلدی سوزشده بنلر کبی بغری
کیر تکیهٔ خکاره ده کورنشهٔ دوری
باش قویمش او باب کرمه سن کبی فخری
بیک عاشق شوریده و بیک ماهلقاوار

آدم بهشت یافت نقصانه از زنه
یوسف ببندی چاه زندانه از زنه
سیمرغ بکوه قاف نیرانه از زنه
ویرانه شد نه تخت سلیمانه از زنه

عرفای طریقدن جلال پاشا حضرتلرینک غزل فقیرانه تخمیسلری بدر

صانمه کم درد طلبدن حب دنیا در غرض
ماسوا اللهی کوکلدن سلب و امحا در غرض
حکمت صکا ایجاد دن فیض تولا در غرض
دهره کلمکدن نه دعوا نه غوغا در غرض
حسن روی یار دن پرتو زدن غماشا در غرض

جوشش سودایه کار شوریده جانده کی قیمت ندر
عاشقم دوقم بلای عشقه جان ویرمکده در
کوکلم انجق نشهٔ دیدار قانمش مضمر
ای طبیب جان و دل مقصد صالک کوردم
صانمه درد عشقه سندن مداوا در غرض

مانع رؤیت مجرد پردهٔ پندار در
عارف بالله هر علم تجلی زار در
مظهر فیض انا الله اول نمرود وار در
کوه یاره کیمه مقصود بر دیدار در
جستجوی طور دن نور تجلا در غرض

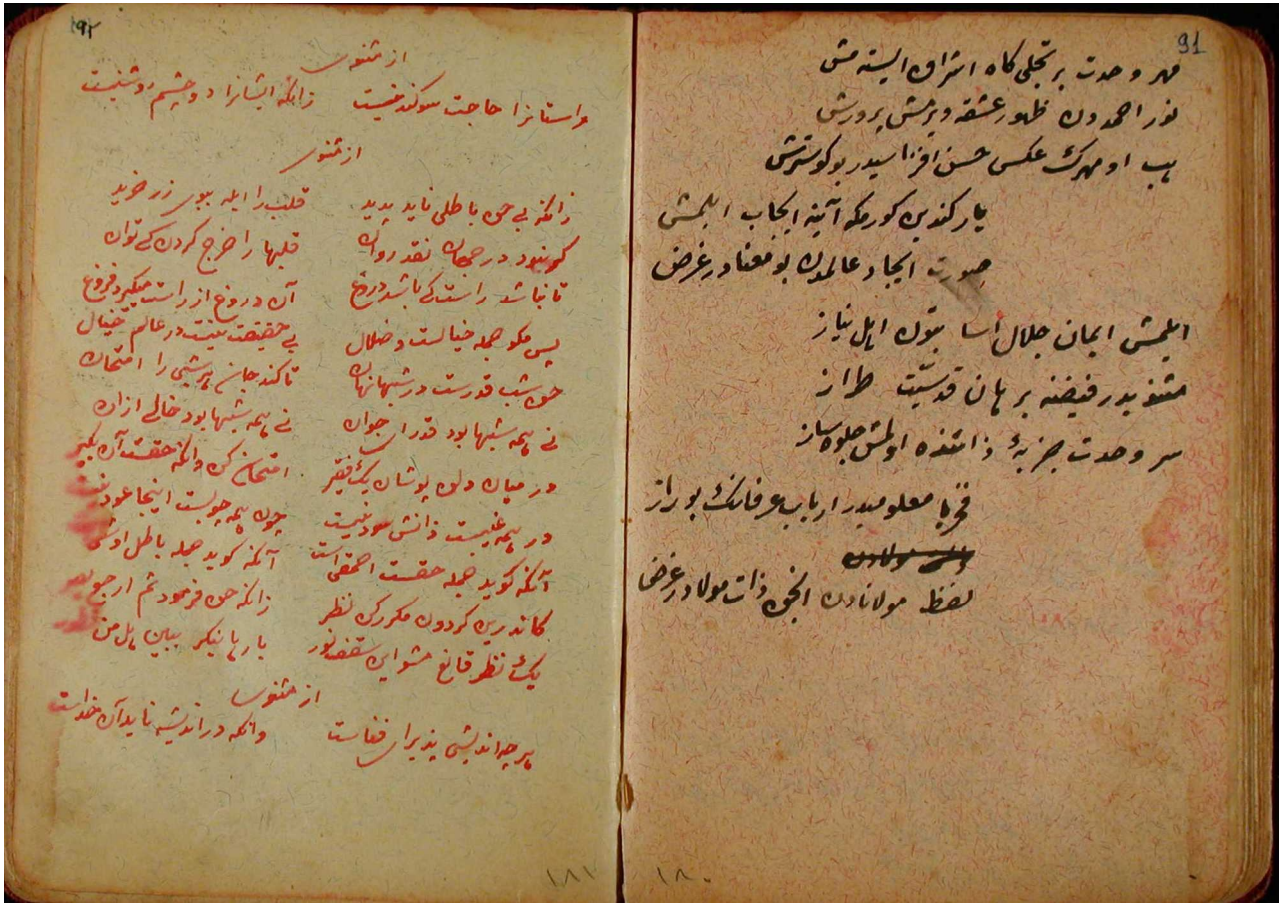

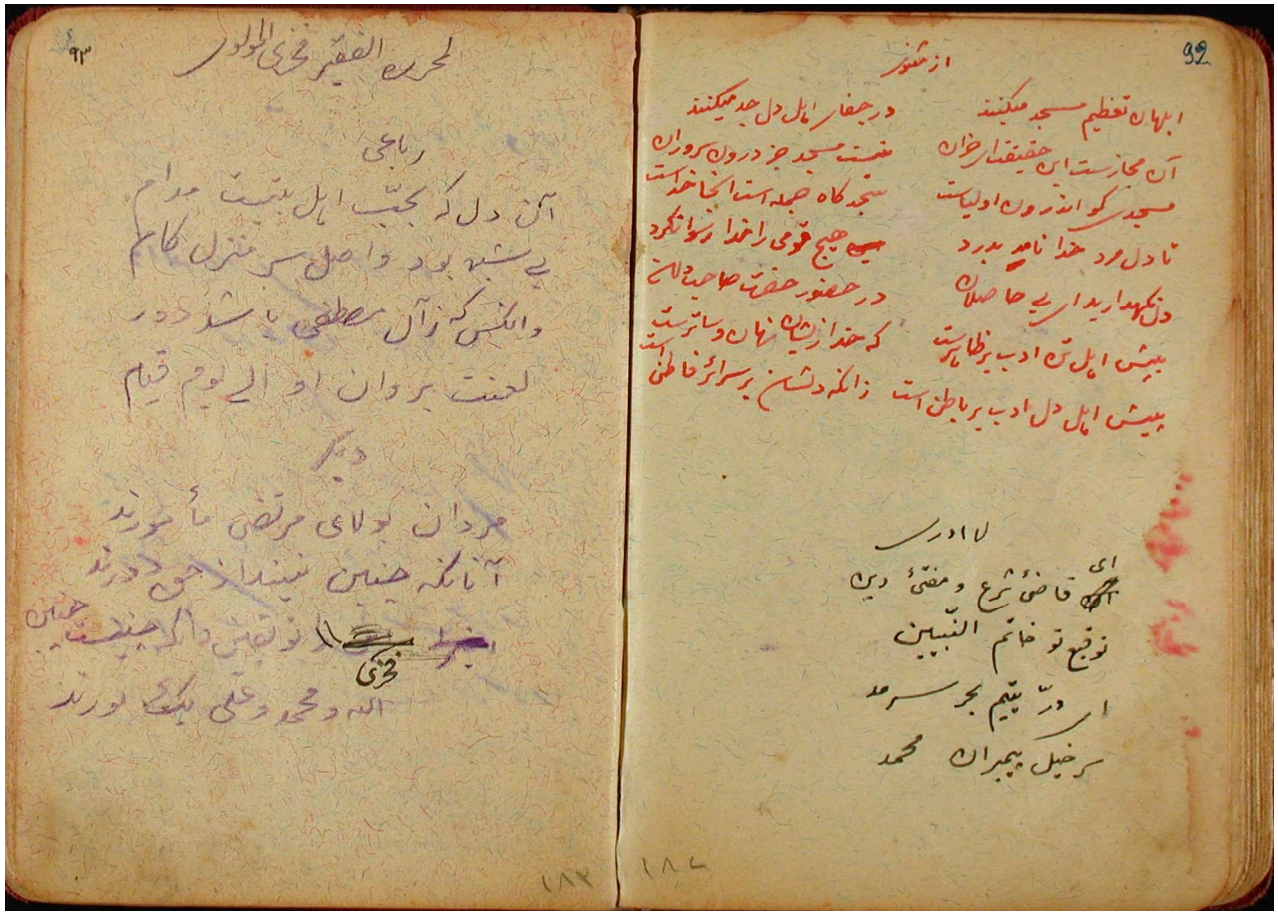

از شعور

۹۲

ابلهان تعظیم مسجد میکنند — در جفای اهل دل جد میکنند

آن مجازست این حقیقت ای فلان — هست مسجد جز درون مردان

مسجد کو اندرون اولیاست — سجدگاه جبهه آنجا خاکماست

تا دل مرد خدا نامد بدرد — هیچ قومی را خدا رسوا نکرد

دل نگهدارید ای جاهلان — در حضور حضرت صاحبدلان

پیش اهل تن ادب بر ظاهرست — کو خدا زین هر دو پنهان و ساترست

پیش اهل دل ادب بر باطن است — زانکه دلشان بر سرائر فاطن است

لا ادری

ای قاضی شرع و مفتی دین
نوح تو خاتم النبیین
ای درّ یتیم بحر سرمد
سرخیل پیمبران محمد

۱۸۷

۹۳

لحرر الفقیر فخری الهروی

رباعی

آن دل که بحبّ اهل بیتت مدام
بی شبهه بود واصل سر منزل کام
وانکس که ز آل مصطفی باشد دور
لعنت بروان او الی یوم قیام

دیگر

مردان ولای مرتضی ما موزند
آنانکه چنین نیندازی دورند
[illegible] فخری
الله و محمد و علی بگزیدند

۱۸۲

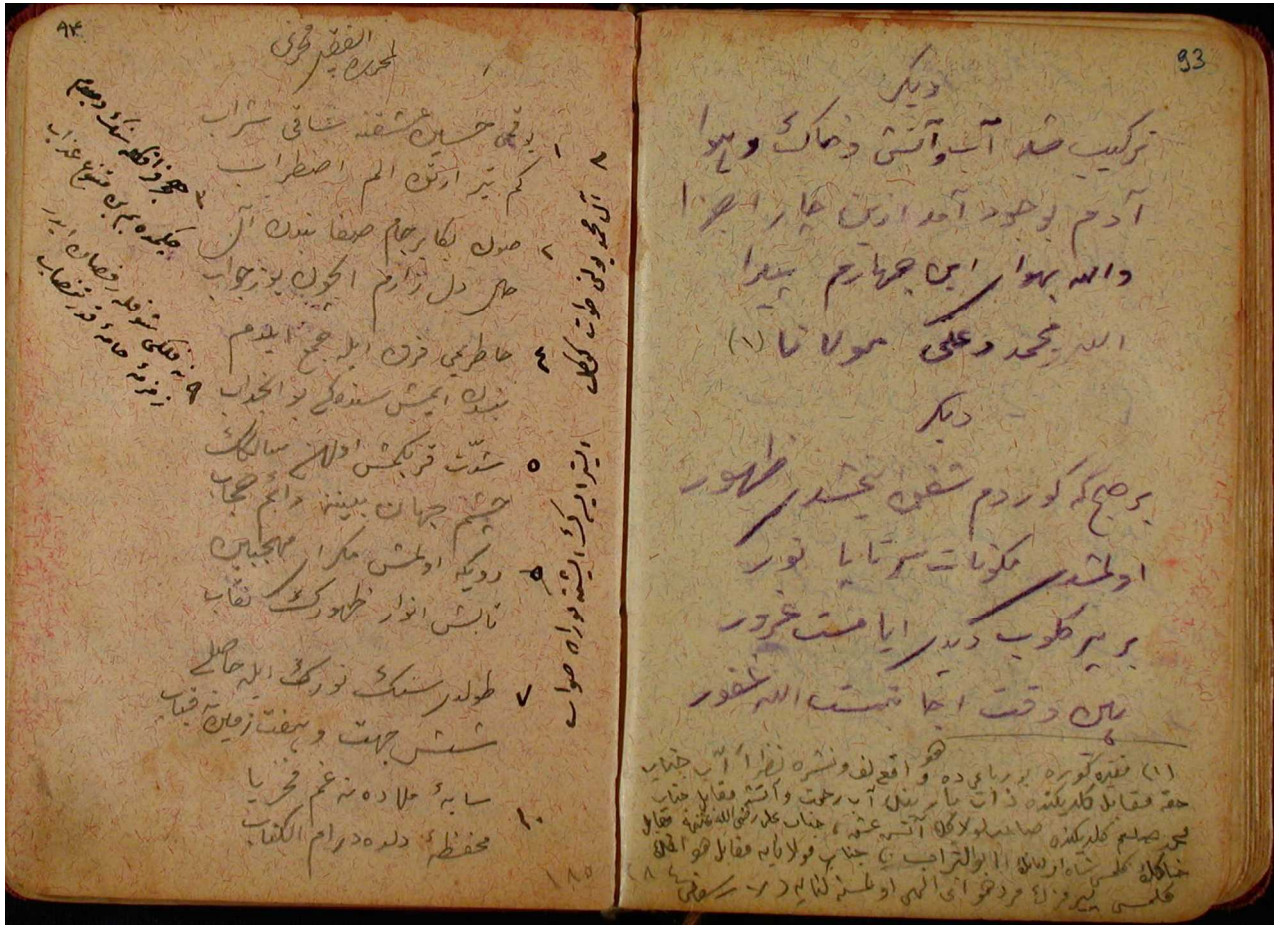

محمود جلال الدین یاک وحومک غزلنه تخمیس قصد بدر

بو شعر کچن اول کل زیبنده ادامی
هیچ ایلمز حالمی پرسش بو روامی
کارس عجب اغیاره وفا بکا جفامی
باره صورکز آه اونوتسمی اجامی
رام اولمه دکلمی عجبا بکا حرامی

دقته نظر ایله او خماره آکه
قابلمی تحمل او عذارنده کی خاله
وصفنده نه غم دوشسه کوکل فکر محاله
رقص آور اولور صورت رنگین خیاله
آینه قلبمده کی تصویر خیالی خرامی

صبح اولمش اویانمش هنوز اول ساعد بلور
بالینه یا صلانمش اولوب جسته صفور
باشدن آیاغه صانکه مجسم ایدی بر نور
کیسو طاغینه کردن آچیق دیده کی مخمور
برچیقدی دوشکدنکی قیامتدی قیامی

اندکه نظر اول یمک احوالنه یارم
یزدی ایله خوشی ایله بور اقبالنه یارم
دستک آه ایله رکک کردنه حالنه یارم
بیک آه ایله رکک کردنه حالنه یارم

حیران اولیور عکس رخ آلنه باده
آلدقجه او کلکون عذارم آله جامی

اول قامت دلجوده کی اطواریمی آلسم
یاد صحبت ایچون و بردیکی اقراریمی آلسم
بلدیم که یاغنده اغیاریمی آلسم
دستنده دونن ساغریمی یاریمی آلسم
فردن ایله مم چونکه حلال ایله حرامی

بو قدر سنک ای ماه لقا مثل و همالک
فخر یه عجب طوغریدر و عدو همالک
محکمی دعوی بوکبی امر محالک
سودا زده لک فکریمی طاغندی جمالک
شاید در آنک حالنه مشغول کلامی

نکاح خطبه سی

الحمد لله المحمود بنعمته المعبود بقدرته المطاع بسلطانه المرهوب من عذابه
وسطوته النافذ امره فی سمائه وارضه الذی خلق الخلق بقدرته
وميزهم باحكامه واعزهم بدينه واكرمهم بنبيه محمد صلی الله عليه وسلم
ان الله تبارك اسمه وتعالت عظمته جعل المصاهرة سبباً لاحقاً
وامراً مفترضاً واوشج به الارحام والزم الانام وقال عز وجل من
قائل [وهو الذی خلق من الماء بشراً فجعله نسباً وصهراً وكان ربك
قديرا] فامر الله تعالى يجری الى قضائه وقضاؤه يجری الى قدره
ولكل قدر اجل ولكل اجل كتاب يمحو الله ما يشاء ويثبت وعنده
ام الكتاب قال الله سبحانه وتعالى [وانكحوا الايامى منكم والصالحين
من عبادكم وامائكم ان يكونوا فقراء يغنهم الله من فضله والله واسع عليم]
قال رسول الله صلى الله عليه وسلم [من تزوج فقد استكمل نصف دينه
فليتق الله فی النصف الاخر] وقال عليه السلام [تناكحوا تناسلوا
فانی اباهی بكم الامم يوم القيامة] صدق رسول الله
آتيسی ترجمه معلوم

حزب الفلاح ايجون اجازه صورتی صطفاه

بعد الحمد لله العلی العظيم والتحاف التسليم علی عبده الذی اصطفی عن الناس
بانواع التشريف والتكريم وعلی وصيه الذی ارتضی عنه ربه ورضی
عنه بالعمل القويم والذكر الحكيم وعلی آل بيته وصحبه وورثته
وصلحاء امته فاقول [ان شجرة طيبة من اصل ثابت
وفصل نابت الا وهو محمود صدر الدين جلبی بخل شيخی ساكن الجنان
الشيخ احمد كمال الدين جلبی قدس سره الذی يتوصل بسلسلة الذهب
الی مرشدنا وسيدنا ومولانا فی المعرفة واليقين مولانا جلال
الحق والملة والدين قدسنا الله بانوار فيوضه المبين فقد التمس عنی
اجازة لقرائة حزب الفلاح المنسوب الی امير المؤمنين امام الفقراء
والسالكين يوم يأتی كل اناس باماهم ويوم لا ينفع
مال ولا بنون الا من اتی الله بقلب سليم واعتصام متين
اعنه خليفة الله علی خليقته فی ظواهر الامور وحقيقته
(علی ولی زكی وفی تقی ونقی وصی النبی) كرم الله وجهه
وعظم الله ذكره فاجزت بان يقرأ فی كل صبح بعد اداء الفريضة
وان لا يترك تلاوته ان لم يعارضه عارضه كی ينتفع عنه
فی امور الدين اللهم آمين بحرمة سيد المرسلين

مدینۂ منورہ مولوی شیخی شیخ سید علی ملا دودہ یہ وبردیکم خلافتنامہ

صورۃ سند

بسم اللہ الرحمن الرحیم

یؤتی الحکمۃ من یشاء ومن یؤت الحکمۃ فقد اوتی خیراً
کثیراً وما یذکر الا اولوا الالباب وقال تعالی وما یلقیہا
الا الذین صبروا وما یلقیہا الا ذو حظ عظیم

الفقیر الحقیر الشیخ السید حسین فخری المولوی

شیخ تکیۃ السادۃ المولویہ بقونیہ

بدار الخلافۃ العلیہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الذی خلق الانسان علی صورتہ وجعل عینیہ مرأت عینیہ بشہادتہ
وخصہ بالعقل لاتخاذ الوثیقۃ الابدیۃ وکرمہ بالادراک
لاظہار الحقیقۃ السرمدیۃ وانبت الشجرۃ الطریقۃ فی الارض السعادۃ
بالنضرۃ والبہاء وانبت بہ نباتاً وصہاً فصارت کشجرۃ طیبۃ
اصلہا ثابت وفرعہا فی السماء نحمدہ حمداً لاینقضی الی الابد
ونشکرہ شکراً لاینتہی الی الامد ونشہد ان لا الہ الا اللہ وحدہ لاشریک
ونشہد ان محمداً عبدہ ورسولہ بعد الحمد والثنا لخالق الارض والسماء
والصلوۃ والسلام علی سید الانبیاء وسند الاصفیاء سیدنا
محمد المبعوث لکافۃ الوری بالہدی الذی وجودہ الشریف
المکرم باعث لایجاد العالم وسبب لخلقۃ بنی آدم

وبحر اللطیف المعظم منبع لسر کرمنا ومعدن العلم الفضائل
والمکارم والجود والسخا وعلی آلہ واصحابہ وازواجہ وعترتہ الطیبین
الطاہرین رضوان اللہ تعالی علیہم اجمعین مادامت السموات والارضین
الباعث لتمہید ہذہ المقدمۃ الجلیلۃ والسبب لتسطیر ہذہ الارقام الجمیلۃ
ہو ان سر الخلافۃ العالی البیان علی مقتضی قولہ تعالی وعلمہا الانسان
من مبدأ فیاض رب العالمین انتقل بواسطۃ جبریل الامین الی اشرف العالم
وسید ولد آدم صلی اللہ علیہ وسلم وہو صلی اللہ علیہ وسلم لقن الی
سیدنا امام علی المرتضی رضی اللہ عنہ وکرم اللہ وجہہ واجازہ وہو
کرم اللہ وجہہ الی الحسن البصری وہو رضی اللہ عنہ الی حبیب العجمی قدس سرہ
وہو قدس سرہ الی داود طائی وہو قدس سرہ الی معروف کرخی وہو قدس سرہ
الی سری سقطی وہو قدس سرہ الی سید الطائفۃ جنید بغدادی
وہو قدس سرہ الی شیخ شبلی وہو قدس سرہ الی محمد زجاج وہو قدس سرہ
الی ابو بکر نساج وہو قدس سرہ الی احمد غزالی وہو قدس سرہ الی احمد یحیی
وہو قدس سرہ الی نفس الامۃ بہرحسنی وہو قدس سرہ الی سلطان العلما محمد
بہاء الدین بلخی ہو قدس سرہ الی سید برہان الدین ترمذی وہو قدس سرہ الی
شیخنا وسندنا مولانا محمد جلال الدین رومی عظم اللہ ذکرہ وقدس سرہ
وہو عظم اللہ ذکرہ الی حسام الدین چلبی وہو قدس سرہ الی سلطان ولد ابن
مولانا وہو قدس سرہ الی امیر اولیا عارف چلبی وہما قدس سرہما الی
مظفر الدین چلبی وہو قدس سرہ الی جمال الدین چلبی وہو قدس سرہ الی افضر الدین

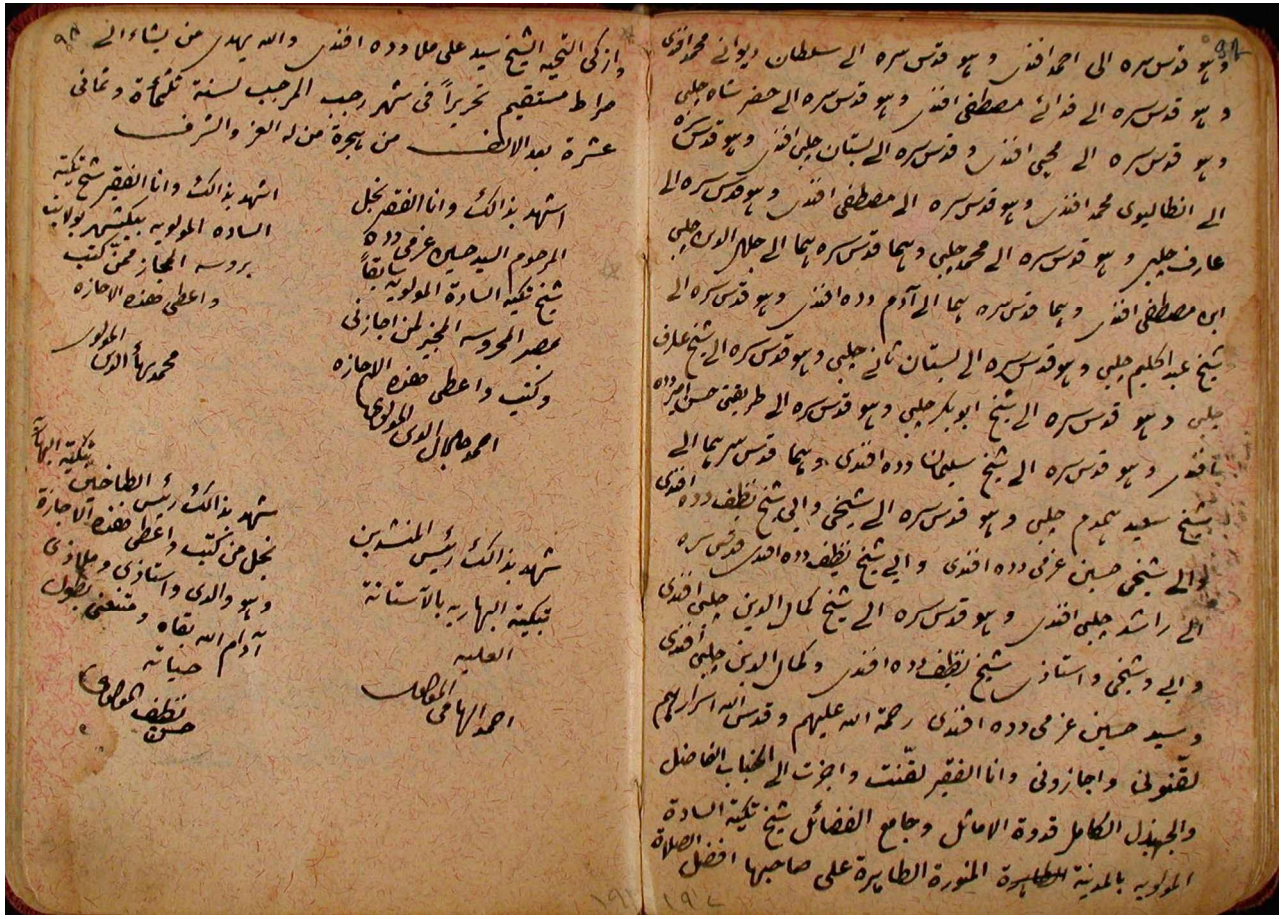

وهو قدس سره الى احمد افندى وهو قدس سره الى سلطان ديوانى محمد افندى
وهو قدس سره الى فدائى مصطفى افندى وهو قدس سره الى خضر شاه جلبى
وهو قدس سره الى محيى افندى وقدس سره الى بستان جلبى افندى وهو قدس سره
الى انطالبوى محمد افندى وهو قدس سره الى مصطفى افندى وهو قدس سره الى
عارف جلبى وهو قدس سره الى محمد جلبى وهما قدس سرهما الى جلال الدين جلبى
ابن مصطفى افندى وهما قدس سرهما الى آدم ده افندى وهو قدس سره الى
شيخ عبد الحليم جلبى وهو قدس سره الى بستان ثانى جلبى وهو قدس سره الى شيخ عارف
جلبى وهو قدس سره الى شيخ ابو بكر جلبى وهو قدس سره الى طريقى حسن امرزه
افندى وهو قدس سره الى شيخ سليمان ده افندى وهما قدس سرهما الى
شيخ سعيد همدم جلبى وهو قدس سره الى شيخى وابى شيخ نظيف ده افندى
والى شيخى حسين غرمى ده افندى وابى شيخ نظيف ده افندى قدس سره
الى راشد جلبى افندى وهو قدس سره الى شيخ كمال الدين جلبى افندى
وابى وشيخى واستاذى شيخ نظيف ده افندى وكمال الدين جلبى افندى
وسيد حسين غرمى ده افندى رحمة الله عليهم وقدس الله اسرارهم
لقنونى واجازونى وانا الفقير لقنت واجزت الى المخدوم الفاضل
والجهبذ الكامل قدوة الاماثل وجامع الفضائل شيخ تكية السادة
المولوية بالمدينة المطهرة المنورة الطاهرة على صاحبها افضل الصلاة

وازكى التحية الشيخ سيد على علاء ده افندى والله يهدى من يشاء الى
صراط مستقيم تحريراً فى شهر رجب المرجب لسنة ثمانمائة وثمانى
عشرة بعد الالف من هجرة من له العز والشرف

اشهد بذالك وانا الفقير نجل
المرحوم السيد حسين غرمى ده
شيخ تكية السادة المولوية سابقاً
بمصر المحروسة الجيزلى اجازنى
وكتب واعطى هذه الاجازه
احمد جلال الدين المولوى

اشهد بذالك وانا الفقير شيخ تكية
السادة المولوية ببيكشهر بولايت
بردسه المجاز ممن كتب
واعطى هذه الاجازه
محمد رياء الدين المولوى

اشهد بذالك رئيس المشدين
بتكية البهاية بالآستانة
العلية
احمد الرامى المولوى

اشهد بذالك رئيس الطاخين بتكية البهاية
نجل من كتب واعطى هذه الاجازة
وهو والدى واستاذى وملاذى
ادام الله بقاه ومتعنى بطول
حياته
حسن نظيف المولوى

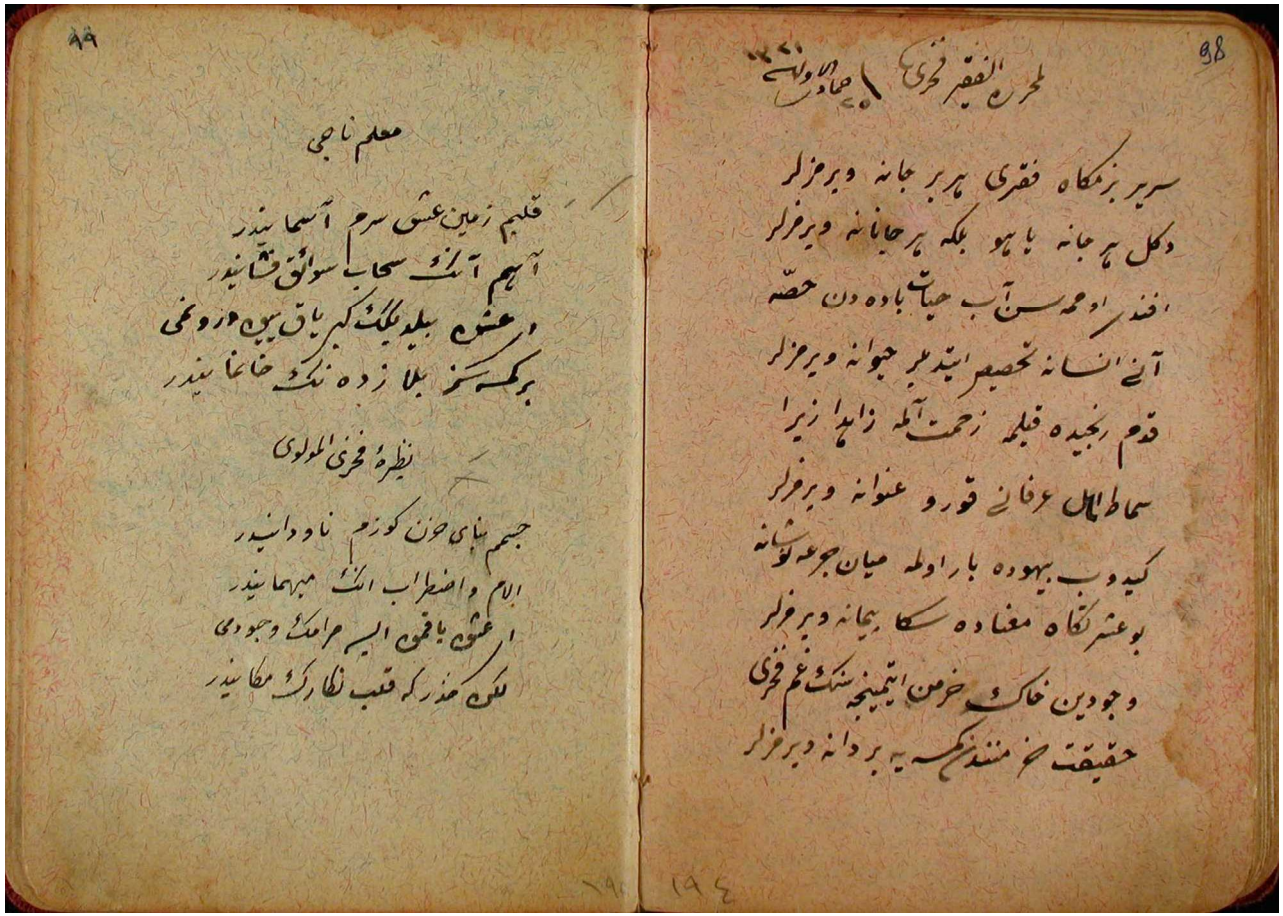

98

لمحرره الفقیر فخری ۱۰ جمادی الاولی

سریر بزمگاه فقری هر بر جانه ویر مزلر
دکل هر جانه باهو بلکه هر جانانه ویر مزلر
فضل اوحمه سن آب حیاتی باده دن حصه
آنی انسانه تحصیر ایتدیر جوانه ویر مزلر
قدم رنجیده قیلمه زحمت آیله زاهدا زیرا
سماط اهل عرفانی قورو عنوانه ویر مزلر
کیدوب بیهوده بار اولمه میان جرعه نوشانه
بو عشرتگاه مغاده سکا پیمانه ویر مزلر
وجودین خاکه خرمن ایتمینجه سنگ غم فخری
حقیقت خرمنندن کمسه یه بر دانه ویر مزلر

99

معلم ناجی

قلبیم زمین عشق سرم آسمان بیدر
آهیم آیرنگ سحاب سوائق فشان بیدر
ای عشق بیلدیلگ کبریای بین وارونمی
بر کمسه سز بلا زده ننگ خانمان بیدر

نظیره فخری المولوی

جسمم بنای حزن کوزم ناودان بیدر
الام و اضطراب انگ میهمان بیدر
ای عشق یافمق ایسه مرامنگ وجودی
لکن حذر که قلب نگارنگ مکان بیدر

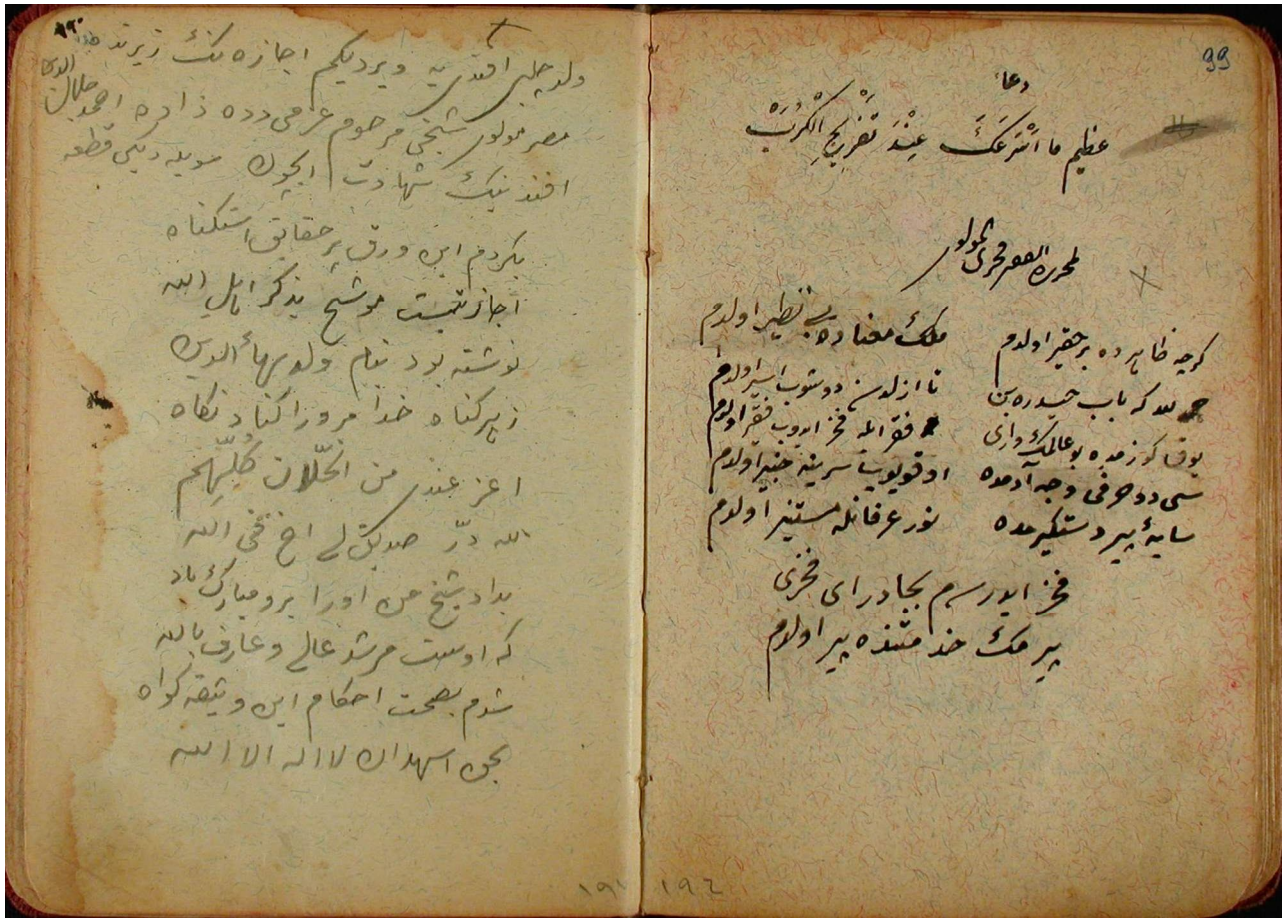

دعا

عظیم ما اشرعک عند تفریج الکروب

لمحرر الفقیر مخزی کولوی

کوچه ظاهر ده برحقیر اولدم — ملک معنا ده بی نظیر اولدم
چون الله کرباب حیدره بن — نا زلدن دوستوب اسیر اولدم
یوق کورزمده بو عالمک دای — محمد فقر الله مخزی ایدوب فقیر اولدم
سی دوحوفی وجه آدمده — او قویوب سرینه جنیر اولدم
سایه پیر دستگیر مده — نور عرفانله مستنیر اولدم

مخزی ایدرسم بجادرای مخزی
پیر مکک خدمتنده پیر اولدم

ولد جلبی افندی یه ویردیکم اجازه نامه نک زیرنده
مصر مولوی شیخی مرحوم عزمی زاده احمد جلال الدین
افندی نک شهادت ایچون سویله دیکی قطعه

بکردم این ورق پر حقایق اشکفاه
اجازتست موشح بذکر آل الله
نوشته بود بنام ولد رضاء الدین
زهر گناه خدا مرورا گناد نگاه
اعز عندی من الخلان کلهم
الله در صدیق لی اخ نحی الله
بداد شیخ من اورا برو مبارک باد
که اوست مرشد عالی و عارف بالله
شدم بصحت احکام این وثیقه گواه
بحق اشهد ان لا اله الا الله

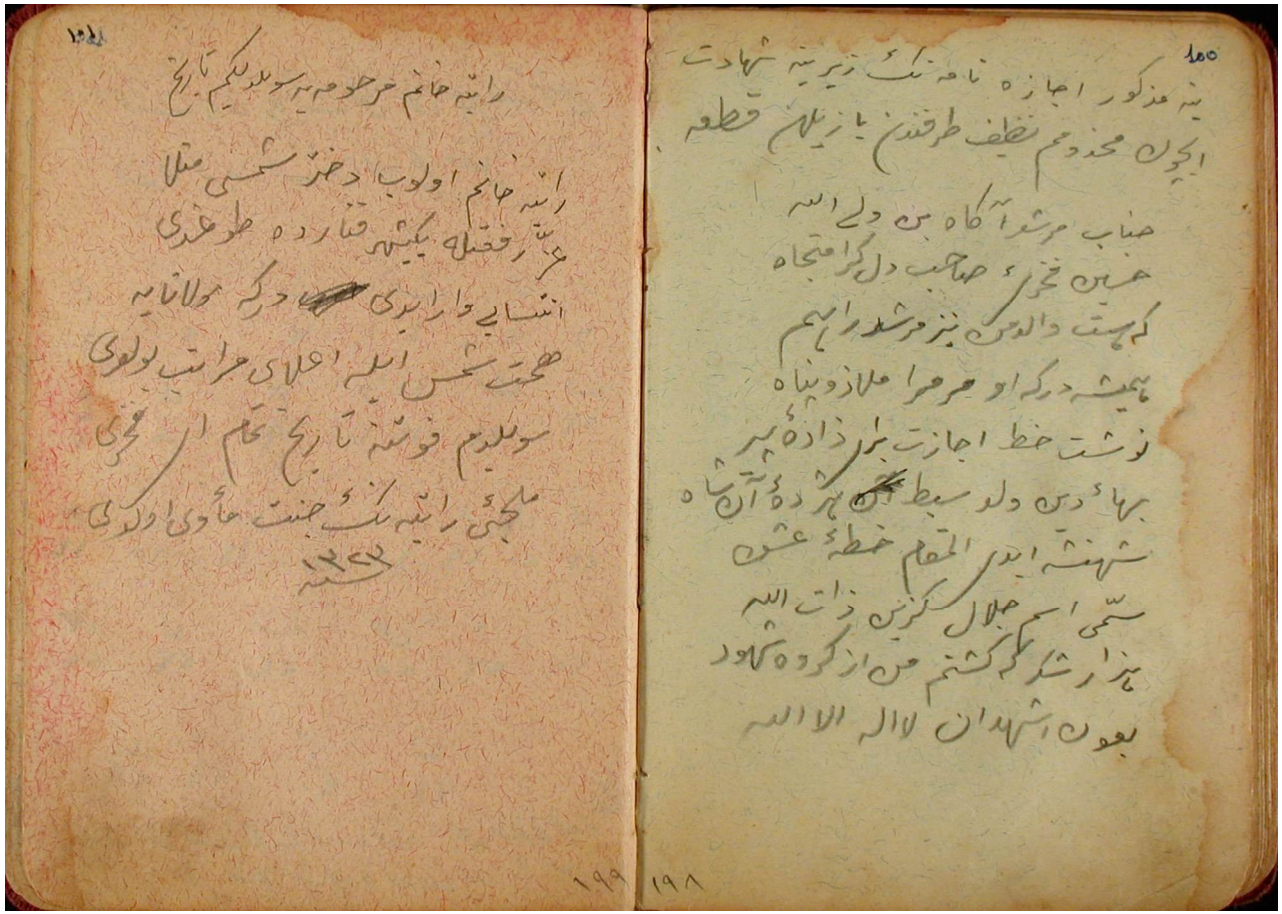

بنه مذکور اجازه نامه تک زیر بنه شهادت
ایچون محذوم نظیف طرفندن یازیلمش قطعه

جناب مرشد آگاه بن ولی الله
حسین فخری صاحب دل گرا متجاه
که هست والدمن نیز مرشد راهم
همیشه درگه او مرجعا ملاذ و پناه
نوشت خط اجازت برادزاده پیر
بهاء دین دلو سبط آن هژده آن شاه
شهنشه ابدی المقام خطه عشق
مسمی اسم جلال کزین ذات الله
هزار شکر که گشتم من از کروه کلود
بعون اشهدان لااله الا الله

رابعه خانم مرحومه یه سولدیکم تاریخ

رابعه خانم اولوب دختر شمسی مثلا
عزیز رفقاله یکیشه قناردم طوغدی
انشاالله وارایدی درگه مولانایه
همحت شمس الله اعلای مراتب بولوری
سولدیم فوشته تاریخ تمام ای فخری
ملجئی رابعه تک جنت عالی اولدی

۱۲۷۲

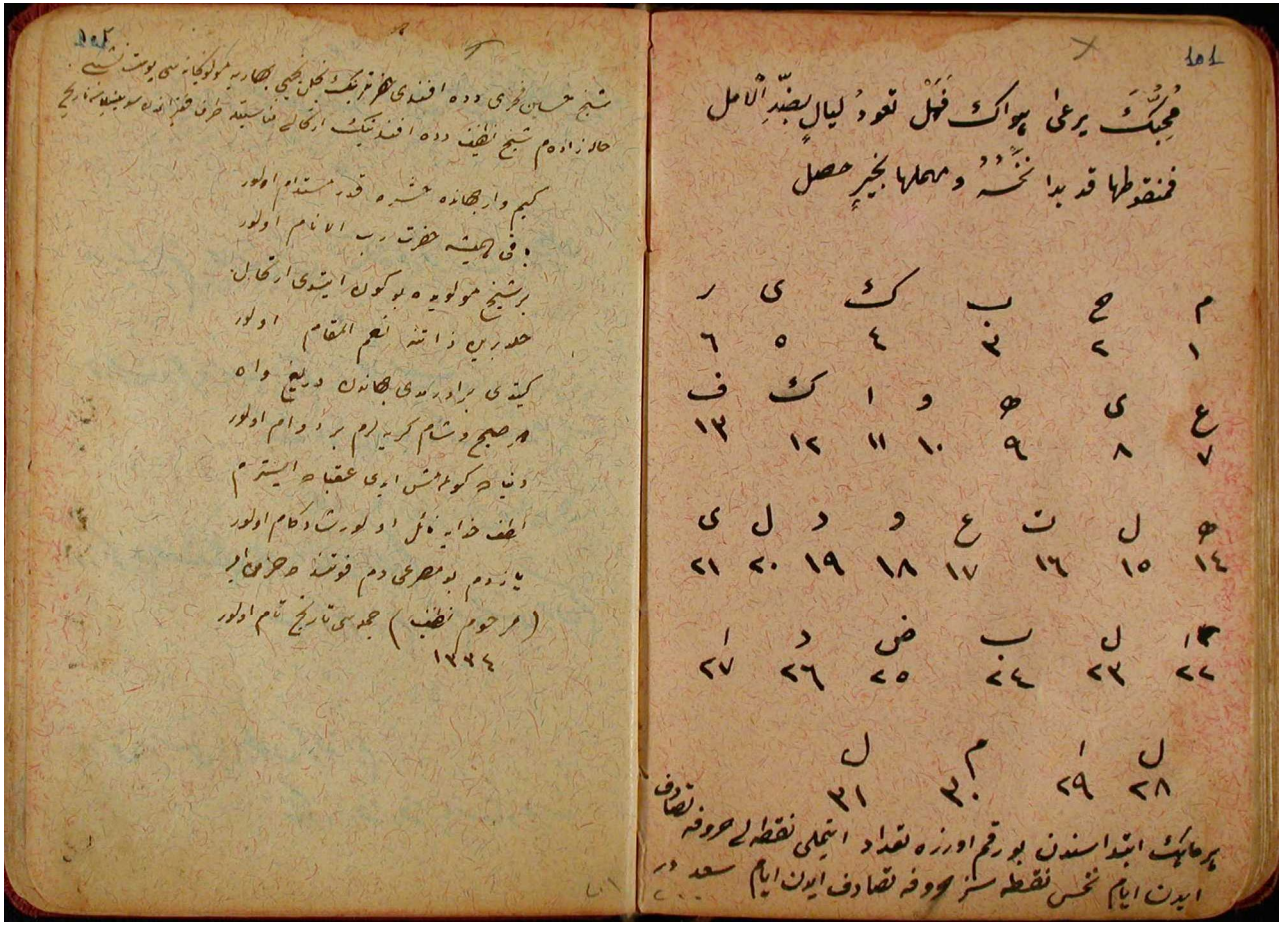

محبتک یرعی هواک فهل تعود لیال بصدّ الامل
فحفظوطها قد بدا نخبه و معلها بخیر حصل

م	ح	ب	ک	ی	ر		
۱	۷	۲	٤	٥	٦		
ع	ی	ه	و	ا	ک	ف	
۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	
ه	ل	ت	ع	د	د	ل	ی
۱٤	۱٥	۱٦	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱
ا	ل	ب	ض	د			
۲۲	۲۳	۲٤	۲٥	۲٦	۲۷		
ل	ا	م					
۲۸	۲۹	۳۰					

هر حایک ابتدا سندن بو رقم اورزه تعداد اتیلی نقطه لی حروفه تصادف ایدن ایام تخس نقطه سز حروفه تصادف ایدن ایام سعد در

شیخ حسن فری ده افندی هز ترنک نخل بهجی بهاریه مولوی جانب سی یوست نسخ حاز زاده م شیخ نظیف ده افندیک ارتحالی مناسبته طرف فقیرانه سوبیلنلر تاریخ

کیم وار بهانده عشره قدر مستدام اولور
باقی همیشه حضرت رب الانام اولور
برشیخ مولویه بوکون ایتدی ارتحال
حقدن دیه ذاته نعم المقام اولور
کیتدی برادر مدی بهاندن ودیع واه
هر صبح و شام کریم رحم برادام اولور
دنیاده کوکلمش ایدی عقباده ایستدم
لطف خدایه نائل اولورسک دکام اولور
یازدم بو مصرعی دم فوتنده حزین ایچون
(مرحوم نظیف) جمله سی تاریخ تمام اولور
۱۲۷۷

دست نگرفته حق هیچ بجایی نرسد افتد آنکس که باو دست کسی برخیزد

ناله پیش چشم بیمارش مکن فتنه در خواب بیدارش مکن

خود مست و غمزه مست دو چشم از خمار مست
یک ناتوان چه چاره کند با سه چار مست

روز اگر با همنشینان غم ز دل بیرون کنم
شب که غیر از غم ندارم همنشینی چون کنم

در عشق دوستی بی مجنون کرده ایم
شاگرد رفته رفته باستاد میرسد

چنان طوطی صفت حیران آن آیینه رویم
که میگویم سخن اما نمیدانم چه میگویم

نام لیلی بسر تربت مجنون مبرید
بگذارید که بیچاره قراری گیرد

فرض کردم همه تقصیر منست بعد ازین کو که چه تدبیر منست

سر کوی عشق جانان بجریم کعبه ماند
که بهر طرف کنی رو بتوان نماز کردن

قید و قضیهٔ انساب جنونی کردم
قیس اولسلسله دار شد اولاد نیازم

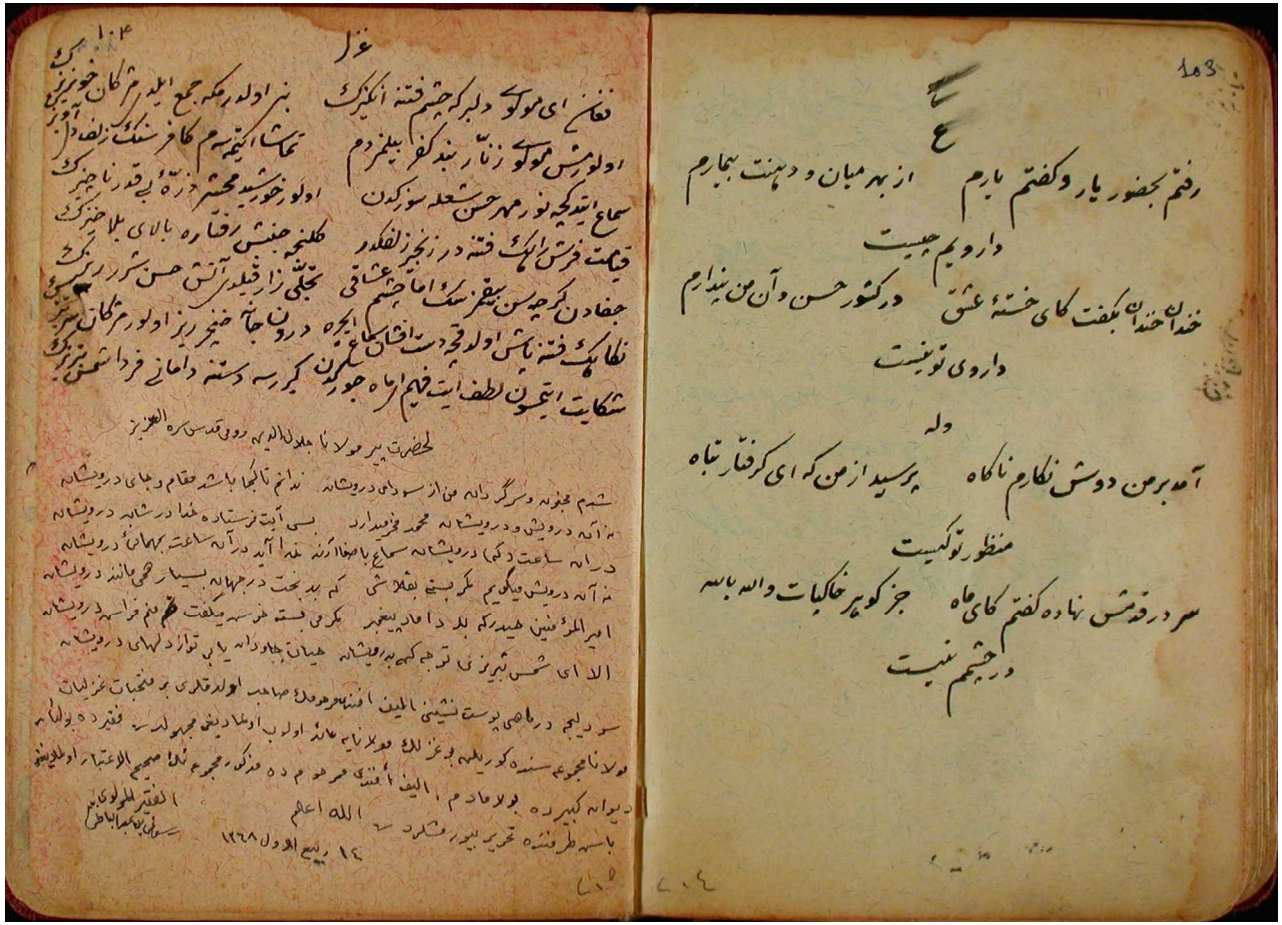

ع

رفتم بحضور یار و گفتم بارم از بهر میان و دهنت بیمارم

دارویم چیست

خندان خندان بگفت کای خستهٔ عشق در کشور حسن و آن من پنداری

داروی تو نیست

وله

آمد بر من دوش نگارم ناگاه پرسید از من که ای گرفتار تباه

منظور تو کیست

سر در قدمش نهاده گفتم کای ماه جز کوی بر خاکیات والله باسه

در چشم نیست

غزل

نفاق ای مو تو کی دلبر که چشم فتنه انگیزت بنز اولد رمکه جمع ایلدر مژگان خونریزت

اولور مشکین مو تو کی زنار بند کفر بیلمزدم تماشا ایتمه سم کافر سنک زلف دلاویزت

سماع ایتدیکچه نور مهر حسن شعله سوزکدن اولور خورشید محشر ذرهٔ بی قدر ناچیزت

قیامت فرش ایلمک فتنه در زنجیر زلفکدر طلنمه جنبش رفتاره بالای بلا خیزت

جفادن کرچه حسن بیقرنسک اما چشم عشاقی تجلی زار فیلدر آتش حسن شرر ریزت

نظاهک فتنه باشی اولدقجه دست افشان سماع ایچره درون جانه خنجر ریز اولور مژگان سرتیزت

شکایت ایتمون لطف ایت فیلم اکراه جور کدن کرر سه دسته دامانی فراشمش نیزت

لحضرت پیر مولانا جلال الدین رومی قدس سره العزیز

شبم مجنونه و سرگردانه من از سودای درویشانه نداغ نالجا باشه مقام و جای درویشانه

نه آنه درویش و درویشانه محمد فرمودار بسی آیت فرستاده خدا در شانه درویشانه

در آنه ساعت (دکم) درویشانه سماع با صفا ارنه نه آنه در آنه ساعت بهمان درویشانه

نه آنه درویش ویلکیم مکر بیتی بقلاشی که بد بخت در جهانه بسیار محی مانند درویشانه

امیر المؤمنین حیدر که بلد داعادیه یغمر بکر می بسته طرسه میلفت هم منم خواجه درویشانه

الا ای شمس تبریزی تو هم کیم بو درویشانه حیات جاودانه یاپی تو از لطفهای درویشانه

سودیم دریاضی پوسته نشینی الیف افندیمزدن صاحب اولدقدری بر منتخبات غزلیات

مولانا مجموعه سنده کوریلمه بو غزلک مولانا یه عائد اولوب اولمادیغی مجهولدر - فقیر ده اولمامله

دیوانه کبیر ده بولنامدم ، الیف افندی مرحومدن ده مذکور ، مجموع نک صحیح الاعتبار اولدیغنه

باسه طرفنده تحریر بیورمشلردر - الله اعلم الفقیر المولی کیم

۱۴ ربیع الاول ۱۲۶۸ سودی بن کمال الیاطی

مصر مولوی جانه سر شیخی مرحوم شیخ غزی دده افندی
زاده احمد جلال الدین دده نک فقیرک
دیر مزار غزلنه تخمیس بیدر

مریان محبت رازینی میدانه دیر مزار
جریم کوی یاره مظهر جانه دیر مزار
نشان داغ عشقی اهل غم دوشانه دیر مزار
سریر بزمگاه فقری هر بر جانه دیر مزار
دکل هر جانه یا هو بلکه هر جانانه دیر مزار

همه قلبک اولمش درد دنیا ایله پر غصه
نه رنجن قسمتا آیتین فهم ایله باق نصه
نصیبک یوق الک جک اباده دن سن زاهد الفصه
افندی اوله سن آب حیات باده دن حصه
آنی انسانه تخصیص ایتدیلر حیوانه دیر مزار

اولور می جاهل و نادان بیلیر دعوا ایله دانا
نه لازم ثابت اولمز مدعا برهانسز اصلا
سنیکون لاف دعوای محبت لفظ بی معنا
قدم رنجیده قیلمه زحمت آلمه زاهدا زیرا
سماط اهل عرفانی خورد و عثمانه دیر مزار

بکندر طاعتک الستر الیکی جمله سروشانه
ولی قیلمه حقارتله نظر هر بر پرشانه
لباس فخر ایله کلمه کرده دلق پوشانه
کبد و سینه بیهوده بار اولمه میان بوعه توشانه
بو عشر نطاه معناده سکا بیمانه دیر مزار

حقیقت اهلنه بر در او یارک وصل ایله هجری
کمالی عارفانک بیله در بر لطف ایله قهری
جلا لاعاشقک محو وجود ایتمکله در قدری
وجودین خاکی خرمن قیلمیجه سنگ غم فخری
حقیقت خرمندن کسه یبر دانه دیر مزار

"تلقین حجت"

امتحان اولمق برطلبه و یاخود بوجوق کرک تحصیله غیرتسز لکندن وکرک امتحان مجلسنک هیئتندن ایراد اولنه جق اسئله یه موافق جواب ویره میه جکی استادی اکلایجق حالنه رحماً ایراد اولنان سؤالدر ویره جکی جوابه ایجاب ایتمکه کسب تصوفده تلقین حجت تعبیر ایدرلر مثلا ضرب زید عمرو برده فاعل کیم مفعول کیم البت زیدک فاعل و عمروک مفعول و یاخود عکس اولمسی لازم کلور بو یولده قیلغیر فاعل تغییر مفعولدر سؤالنده البت زیدک فاعل و عمروک مفعول اولمسی تعبیر یله برالبت علاوه سی وظیفه افاده صداسنک زیاده وحضفلکله ایله ایجاب ایلمسی کبی ایشته متصوفه کرام حضرتلری بو نوع آیات قرآنیه ایله اثبات ایدوب بیورلرکه وقتاکه اخوان یوسف مصرده برادرلرینک اولمسی حضرت یوسف علیه السلام طانیوب اینکله خطادن فوق الحد محجوب و مأیوس اولدقلرینی حضرت یوسف علیه السلام کوروبده کمال مرحمتله دیمشکه [هل علمتم ما فعلتم بیوسف واخیه اذ انتم جاهلون] یعنی بیلورمیسکز یوسفه و قرداشنه نه قبیح ایشلر ایشلدیکز سزاوقت جاهلکزده ایکن ایشته [اذ انتم جاهلون] یله بزاوزمان جاهل ایدیکز دیمه لرینه اجابتکی

ایشته بوکا مماثل روز قیامتده مذنبین ایکون جناب رب العالمین [ماغرّک بربّک الکریم] یعنی سز عصیان ایدرایکز سزه عذاب ایده جکم دیه سویله مشمی ایکن کریم اولدیغکز ایچون سزه مغرور اولوب خطالری ایشلدیکز دیه توبیخ اولندقدن زمان [بربّک الکریم] ایله یارب سنک کرم واحسانکه اغترار ایدوب خطا بولندق دیمه لرینه اجابتکی اعلیسنه دخی تلقین حجت تعبیر اولنور

م

"عضد"

سلطان انبیا "صلی الله علیه وسلم" افندمز فتح مکه کونی باب کعبه یه کلکی سوه سنی یدین مقدسینی ایله طوتوب صنادید قریشه خطاباً [ماترون انی فاعل بکم] یعنی "بندن نه اومارسکز • سزه نه یاپارم ظن ایدرسکز" بیورمشلر ایدی آندن صکره [اذهبوا فانتم الطلقاء] دیه بیورمشلر ایدی اوغلی کریم قرداشمک ایشدیکنی یاپه بیلورسک دیه یوسف اوزرینه اول رحمت عالمیان صلی الله علیه وسلم افندمزک [اقول ما قال اخی یوسف: لا تثریب علیکم] حضرتلرینه

(یعنی یوسف علیه السلام کیدینکی سویدم بوکون سزه
سرزنش یوقدر) بیورویدر

کریم اودرکه مجازاتین عفو ایدر خصمک
فلک مساعدت انتقام ویرمدیکچه

شو روایت دخی رقمزده خانهٔ اهل سیر درکه اوشانلی کونده
ملک هدر ابدیلنلردن ابوسفیان اختفا کاهندن
یعقوب حضور پرنور جناب رسالتپناهی به کلدیکنده
حبرالناس حضرت عباس رضی الله عنه تعلیم و ارشادیله
[لا تثریب علیکم الیوم] آیت اعجاز غایتینی زیور
تضرع و نیاز ایلدی حضرت رسول اعلم و اکرم افندمز ده
[غفر الله لک ولمن علمک] جملهٔ دعائیه سیله
اول معذرتخواه برکشته بختک مسؤلی اسعاف بیورویدیر
یعنی (الله تعالی سنی ده و بوسوزی سکا اوکره دینده عفو و
مغفرت بیورسون) دیمکدر

م م م

یعقوب حضرتلری

قال امام علی علیه السلام

یا ایها الناس کم اری فیک من حوتیات ناطیات وغیر
ناطیات سارحات وغیر سارحات و یا ایها الترآب کم اری فوقک
مما یبصر بالعین و حالا یبصر و من مقلة حوراء و جنة زهراء
هذا هذا سیأتی سلونی قبل ان تفقدونی

(من نهج البلاغه)

خبر نوح عليه السلام بنوحه قومه ويا عجوه ويا ويلتنا

بسم الله الرحمن الرحيم

(انا ارسلنا نوحا الى قومه) قال بعض من تصدى للتفسير دلالة على انه لم يرسل الى اهل الارض كلهم لانه تعالى قال الى قومه فلو ارسل الى الكل لقيل الى الخلق او ما اشبه كما قيل لرسولنا وما ارسلناك الا كافة للناس ولقول نبينا كان النبي يبعث الى قومه خاصة وبعثت الى الناس عامة ثم قال ان قيل فما جريمة غير قومه حتى عمهم في الدعاء عليهم كما قال (لا تذر على الارض من الكافرين ديارا) فانه اذا لم يرسل الهم لم يكن كلهم مخالفا لامره فاصبا له حتى يستحقوا الدعاء بالاهلاك اجيب عنه بانه يحتمل انه تحقق ان نفوس كفرة زمانه على سجية واحدة سيستحقون بذلك ان يدعى عليهم بالاهلاك ايضا (انتهى) وفيه نظر لانه قال في اثناء العيون في قوله عليه السلام (وكان كل نبي انما يرسل الى قومه اي جميع اهل زمنه او جماعة منهم خاصة ومن الاول نوح عليه السلام فانه كان ارسل

جميع من كان في زمنه من اهل الارض وما اخبر بانه لا يؤمن منهم الى من آمن معه وهم اهل السفينة وكانوا ثمانين رجلا واربعين امرأة او كانوا اربعمائة كما في الخرائج وقد يقال من الآدميين وغيرهم فلا مخالفة ودعا على من عدا من ذكر باستئصال الغداة لهم فكان الطوفان الذي كان به هلاك جميع اهل الارض الا من آمن ولو لم يكن مرسلا اليهم فادعا عليهم بسبب مخالفتهم له في عبادة الاصنام لقوله تعالى (وما كنا معذبين) اي في الدنيا (حتى نبعث رسولا) فان قلت اذا كانت رسالة نوح عامة لجميع اهل الارض كانت مساوية لرسالة نبينا عليه السلام قلت رسالة نوح عليه السلام عامة لجميع اهل الارض في زمنه ورسالة نبينا محمد عليه السلام عامة لجميع من في زمنه ومن يوجد بعد زمنه الى يوم القيامة فلا مساواة وحينئذ يسقط السؤال وهو انه لم يبق بعد الطوفان الا من كان في السفينة فصارت رسالة نوح عامة فيسقط جواب الحافظ ابن حجر عنه بان هذا العموم الذي حصل بعد الطوفان لم يكن من اصل بعثته بل طرأ بعد الطوفان بخلاف رسالة نبينا عليه السلام (روح البيان)

(من تفسير روح البيان في سورة نوح)

پدرم شیخ لطیف اوده اقدس قدس سره خضر طریق
بندگانند هادی اقدیمیک ولادت نقیر بده
انشاد بیوه دلدرسا تاریخدر

جناب غوث اکرم عارف باسه دانادل
که قیلدی حق تجلیسنه لوحی وادی ایمن
اولوب خضر ره اینله سلونی سرتنه مظهر
ویرر

حضرت غوثیک
اوتوز ایکنجی یاشنده سکن قبول
عونی زار عیون ایتیز سکن قبول
سنه سنوده فتح فتوحات ایلیوب
بره بحر بلادن جار بسر قالدی دریا
سلطان جمله ربط آشنا اتمکله بولدی
خیلی دیدیکم بدیدار اولمدی برنهاد
عالم اهل بیلم نی یوقه بیلدی دیو

واقف اسرار مثنوی وعارف حب استار معنوی
مرشدم پدر بزرگوارم بابه مولانخانه سی بوستانی
شیخ حسین فخری ابن لطیف المولویتک جناب حضرت
ذوالجلال تاریخ وصال رمضان سنه ۱۲۷۹ یوم
پنجشنبه ساعت بدی ایلول سنه ۱۲۷۷

مشهور اسکدار خلیفه بابه افندینک انشاد
ایتدیکی تاریخ بوجهه

واصل اولدی جماله واصل اولدی جماله
کیندی حبیبه اوف وه طار ذوالجلاله

یولاغنده کی مولویخانه دن یعقوب مع درویشان قدیمه کائن
قره جهنم ابراهیم پاشا تکیه قوناغنه نقلیز تاریخی

۶ ذی القعده سنه ۱۲۸۴

ماچقه ده کی مولویخانه تکیه اتمام باسی و درگاهه نقلیز و بدأ مقابله شریفه

۲۷ شوال سنه ۱۲۸۶ یوم چهارشنبه

ماچقه ده کی مولویخانه دن یعقوب مع درویشان بهاریه ده کائن ساحلخانه یه
نقلیز و بهاریه مولویخانه تکیه وضع اساسی تاریخی

۲۰ ذی الحجه سنه ۱۲۹۱ یوم بازارتسی

بهاریه مولویخانه تکیه اتمام باسیله درگاهه نقلیز و بدأ مقابله شریفه

۱۸ ربیع الاول سنه ۱۲۹۴ یوم چهارشنبه

بهاریه مولویخانه تکیه تعمیرینه بدأ و مباشرت ایله حرم دائره سن
یعقوبلو به پرتو بلکه ساحلخانه سنه نقلیز

جمله قیوسی قارشوسنده مجدداً انشا اولنان شیخ دائره تکیه
اتمامیله طرف شاهانه دن تفریش ایدیلدکده دائره مذکوره
نقلیز ۱۸ رمضان شریف سنه ۱۲۷۷

حرم دائره تکیه تعمیری اکمال اولنه رق دائره مذکوره نقلیز

۱۸ ذی الحجه سنه ۱۲۷۷ یوم جمعه

بهاریه مولویخانه تکیه تعمیری اکمال اولنه رق بدأ مقابله شریفه

۱۲ ذی القعده سنه ۱۲۷۸ ۲ سرس ایلی سنه ۱۲۷۶ یوم چهارشنبه

یوم مذکوره استانبول مولوی مشایخی و طشره مولوی متجندن
ارطغرل مولوی شیخی بهاالدین افندی دارزنجان مولوی شیخی ابراهیم
افندی و کافه مشایخ طرق سائره حاضر بولنمغله در ساعت
بدیده عقده اذان اولنه رق مشایخ و زوار سماخانه یه کیرمشلر در
سماع مکمل قرار لرنده شوکیلو حضرتلری مولویخانه یه تشریف
محمد رشاد خان افندیز حضرتلری [illegible]

بکی فیو مولوخانه سی پوست نشینی شیخ عثمان صلاح الدین دده افندی بک

کریمه لریله از دواجم ۱۵ ربیع الاول سنه ۱۲۸۹ یوم پنجشنبه

کریمم فاطمه مؤمنه بک ولادتی ۱۷ ربیع الاول سنه ۱۲۹۰ یوم حالی

درت ماه حکره وفات ایتمشدر خدا رحمت ایلیه

محدومم درویش حسن نظیفبک ولادتی ۸ صفر الخیر سنه ۱۲۹۶

یوم جمعه صباح ساعت ۷ دقیقه ۱۰

خدا اطول عمرایله معمر ایلیسون

انشتم عونی بک انشادی اولان تاریخ

روزی که ابوالفصیح از عالم راز میکرد جمال پاک خود را ابراز

تاریخ وی از تناسخی جستم و گفت

یا هو بجهان حسن نظیف آمد باز

نجاری عبدالغفار بابا بک انشادی اولان تاریخ

حسن نظیف جهان لطیف جان کلدی

کریمم فاطمه فصیحه بک ولادتی ۱۷ ربیع الاول سنه ۱۲۹۹

شب جمعه ساعت ۲ دقیقه ۷۰

خدا اطول عمرایله معمر ایلیسون

سوویجه درگاه شریفی شیخی شیخ مختار افندی بک انشادی اولان تاریخ

مکرم دختر پاکیزهٔ سیر ایله سرمدون جناب شیخ حسین مولونبک طبیعتلرندن

معمر ایلیسون حق سایه پسنده والدینبک مسلسل اولمسرسنک خلافت نعمتلرندن

فصیحه سوویجه سویلدی مختاره شوق انگیز تاریخ بک

حساب ایت [باجواغ مولوی] تاریخ روشندر

محدومم درویش نظیفبک داخل سماع مولوی اولدیغی تاریخ ۱۱ جمادی الاخر سنه ۱۲۰۲ یوم چهارشنبه

زاد الله وجدوحاله

محدومم درویش نظیفبک ختانی وکریمم فصیحه بک بدایه شریفه سی

۱۰ صفر الخیر سنه ۱۲۰۶ یوم پنجشنبه

کریمم فاطمه دستبانبک ولادتی ۲۶ شعبان المعظم سنه ۱۲۱۱ و ۲۰ ساط سنه ۱۲۰۹

شب پازارساعت ۵ دقیقه ۱۰

خدا اطول عمرایله معمر ایلیسون

دیدم با حمت عنها عبا تاریخی فخری قوبلدی عن الیه [illegible]

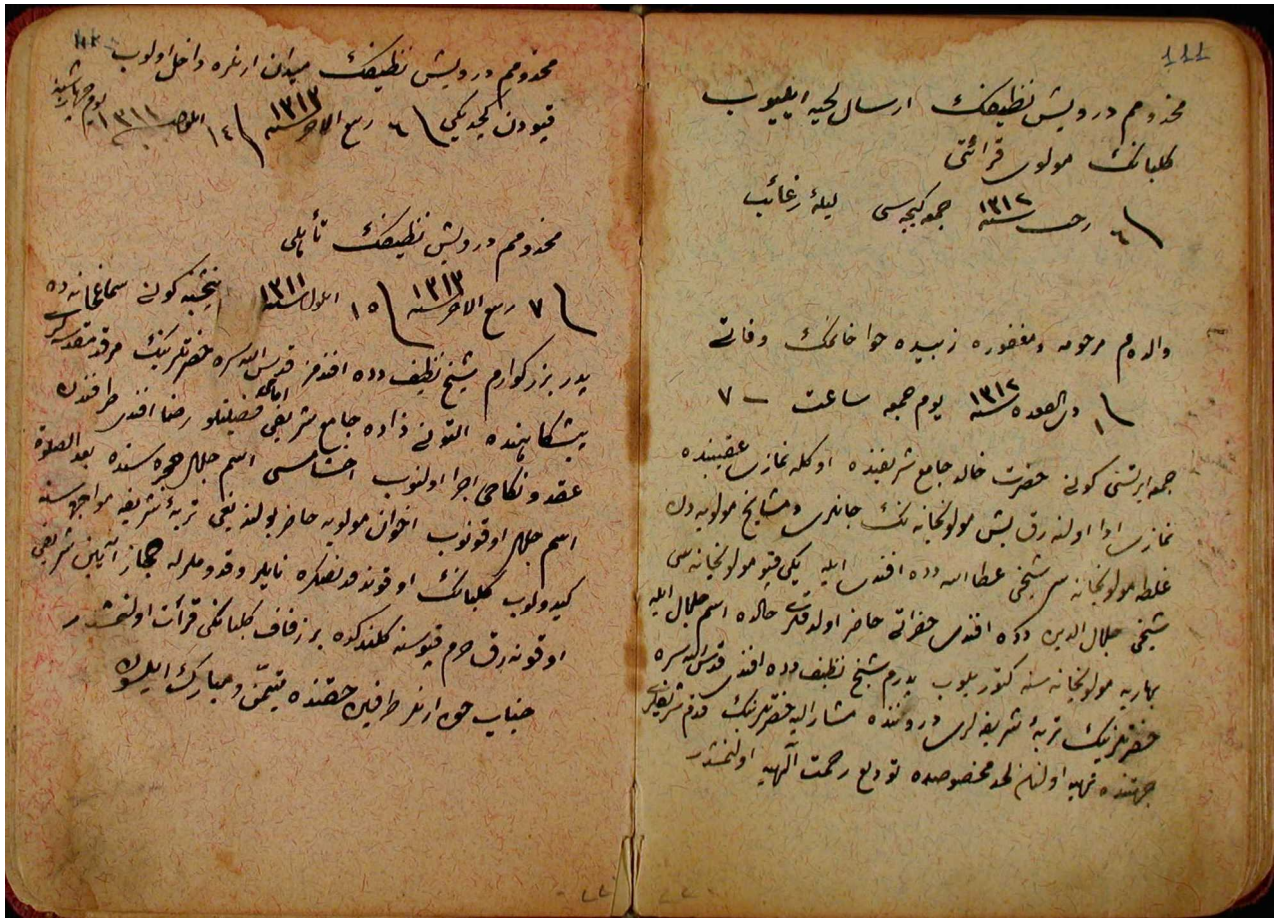

محدومم درویش نظیفک ارسال ایلیوب
کلبانک مولوی قرائتی
۱۶ رجب سنه ۱۲۱۷ جمعه گیجه سی لیله غائب

والدم مرحومه ومغفوره زبیده خواجانک وفاتی
۱۶ ذی القعده سنه ۱۲۱۷ یوم جمعه ساعت ۷

جمعه ایرتسی گونی حضرت خاله جامع شریفنده اوکله نمازی عقیبنده
نمازی ادا اولنه رق بش مولوخانه نک جانبی ومشایخ مولویه دن
غلطه مولوخانه سر شیخی عطا الله دده افندی ایله یکی قیو مولوخانه سی
شیخی جلال الدین دده افندی حضرتلری حاضر اولدقده حاله اسم جلال ایله
بهاریه مولوخانه سنه کوتوریلوب بدرم شیخ نظیف دده افندی قدس الله سره
حضرتلرینک تربه شریفلری زیارت اولنده مشار الیه حضرتلرینک قدم شریفلری
چکلنده نهایه اولنان لحد مخصوصده تودیع رحمت الهیه اولندقده

محدومم درویش نظیفک میدان ارنوده داخل اولوب
قیودن گیجه یکی ۶ ربیع الاخر سنه ۱۲۱۲ ۱۴ ایلول سنه ۱۲۱۱ یوم چهارشنبه

محدومم درویش نظیفک تأهلی
۷ ربیع الاخر سنه ۱۲۱۲ ۱۰ ایلول سنه ۱۲۱۱ پنجشنبه گونی سماخانه ده
پدر بزرگوارم شیخ نظیف دده افندی قدس الله سره حضرتلرینک مرقد منورلری
بیتکاهنده التونی ذاده جامع شریفی خصیلنلو رضا افندی طرفندن
عقد ونکاحی اجرا اولنوب احناسی اسم جلال حجره سنده بعد الصلوة
اسم جلال اوقونوب اخوان مولویه حاضر بولنه رق تربه شریفه مواجهه سنه
کیدولوب کلبانک اوقونوب ونصکره نایدوقدومله حجاز آیین شریفی
اوقونه رق حرم قیوسنه کلندکده برزخاف کلبانکی قرائت اولنمشدر
جناب حق ازغر طرفین حصقده تیمن ومبارک ایلیه

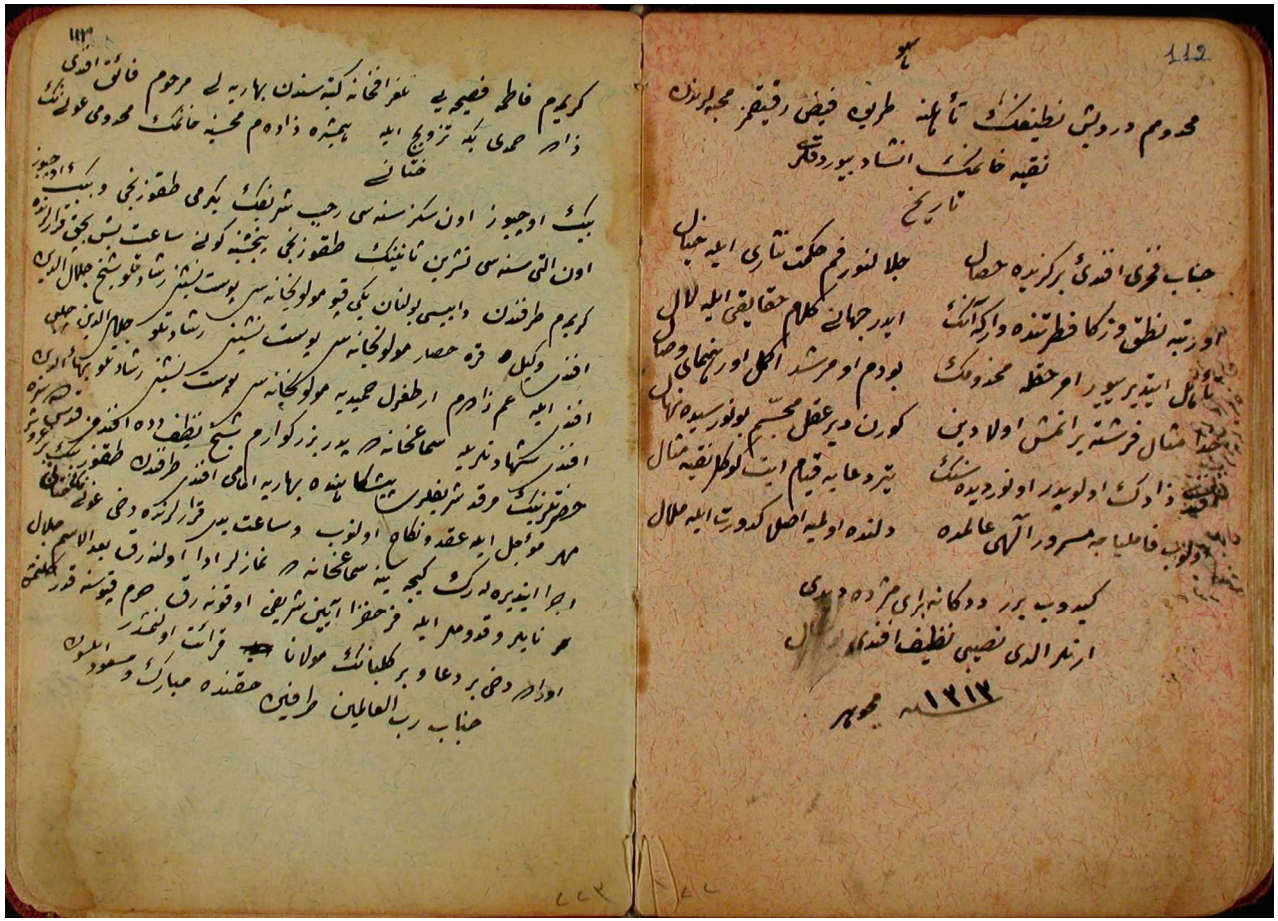

هو

112

محدوم درویش لطیفک تا ماهنه طرفین فیض رفیقمز محبه لرزن
نقیه خانمک انشاد بیوردقلر

تاریخ

جناب فخری اقدئ برگزیده خصال — جلا لنور فهم حکمت تاری ایله جمال
او رتبه نطق وزکا فطرتنده واکه آنک — ایدر جهانی کلام حقایقی ایله لال
تا مائل ایدیر سیوراو حقله محمدونک — بودم او مرشد اکمل اورهنمای وصال
خدا مثال فرشته یرانمش اولادین — کورن دیر عقل مجسم بونور سیده تمال
ذاتک اولیدر او نوردیده سنک — تیرد عایه قیام ایت کوطرنقیه مثال
دولوب فاطمیا به مسرور آلهی عالمده — دلنده اولیه اصلا کدورت ایله ملال

کیمه وبه برر ددکانهای مزده دیدی
ارندالدی نصیبی نظیف افندی مال

۱۲۱۲ محمد

کریم فاطمه فصیحه یه نعوافخانه کنبه سندن بهاریه لی مرحوم فائق افندی
زاده حمدی بکه تزویج ایله همیشه ذاده م محبه خانمک محمدی عونک

خنانی

بیک اوچیوز اون سکز سنه سی رجب شریفک بدمی طقوزنجی وبیک اوچیوز
اون التی سنه سی شعبان شریفک طقوزنجی پنجشنبه کونی ساعت بش بچق قرارنده
کریم طرفندن وابسی بولنان یکی قیو مولویخانه سی پوست نشین رشاد تلو شیخ جلال الدین
افندی ولیده قزه حصار مولویخانه سی پوست نشین رشاد تلو شیخ جلال الدین چلبی
افندی ایله عم زادم ارطغرل حمیدیه مولویخانه سی پوست نشین رشاد تلو بهاء الدین
افندی سکشاد ندیه سماعخانه ده پدر بزرکوارم شیخ نظیف ده افندی قدس سره
حضرتلرینک وقفه شرطلرینه مباشرت ایلیه کلمکده بهاریه لی افندی طرفندن طقوزنجی
مهر مؤجل ایله عقد ونکاح اولنوب وساعت بش قرارنده دخی عونک
اجرا ایدیره رک کیجه یه سماعخانه ده غازیلر اداء اولنه رق بعد الاسم حلال
او نایدر وقدومی ایله فرخنده آیین شریفی اوقونه رق حرم قیوسنه قورلمشدر
اوزاده دخی بر دعا و برکلمانک مولانا قرائت اولنمشدر
جنابه رب العالمین طرفین حقنده مبارک و مسعود ایلسون

هو

بیک اوچیوز اون طقوز سنه سی شوال المکرمک اوچ برنجی
صالی کونی اخشام ~~[illegible]~~ یعنی چهارشنبه کیجه سی
ساعت ایکی یه یاقین کیجه رک کریم فاطمه فصیحه نک کریمه سی
فاطمه زبیده قدم نهاده عالم شهود اولمشدر جناب حق ازلر
خیرلی و متین و مبارک ایدوب اطول عمرایله عمر ایلیون هو

سوال المکرم ۲۱۹ چهارشنبه کیجه سی ساعت ۱۱
طالون تاریخ ۲۱۷ ۸

هو

بیک اوچیوز یکرمی اوچ سنه سی شوال المکرمک درد نجی جمعه کونی
صباح غازی زمانی ساعت بری قرق دقیقه کیجه رک کریم
فصیحه نک محمد و محمد سلمان فائق قدم نهاده عالم شهود اولمشدر جناب حق
ازلدن خیرلی و متین و مبارک ایدوب اطول عمرایله عمر ایلیون هو

۴ شوال المکرم ۱۲۷۲
طرس تاریخ ۱۲۷۱ ۱۸

اخوان طریق فیض رفیقزدن روح پرفتوحم عبدالباقی بک افندیک
سلمانک ولادتنه انشاد بیور دقدری تاریخدر

قدوم سیطنی مبدوک و مسعود ایله مولی
جناب مرشد اکرم حسین صاحب عرفانک

اولہ پرورده مهر فیوضی حضرت تمنک
نهال نازک جسمی اولدیده جانک

طریق مولویده خدمت ایله هر اولہ یارب
سماع ایله صفاسینی سوره هر آن دورانک

اولور مطربده باقی نغمه وش مقوط تاریخی
جمالی روضهٔ حسنه کل تر اولدی سلمانک

۱۲۷۲

مهر عالیقدر شیخ مولوی
مظهر الطاف ربانی اولوب
یعنی صلبندن تولد ایلدی
مسعد تلو خاص شوالده
و اسما حفظ الهیده اولوب
جلوهٔ (سلمان) ظاهر بی خطا
اخشاسی مقدم سعد آوری

میرحوی معارف مثنوی
دیده سی کسب ایدی تاب و روشنی
مرتکم ذاده شیخی
اولدی مهدک زیب زیور افلنی
کندیسیله خاندان اخشنی
ایلیون سیماسنک پرتوزنی
شویله هم بیر کم سوق ایدی بنی

کریم فاطمه فصیحه در الحجه ۱۲۷۲ صالی کونی ساعت در نیده
یکرمی درت باشنده ۲۶ ارتحال دار بقا ایلشد رجناب رب
العالمین اهل بیت رسول الله حرمتنه قبر نی روضة من رلخاض
الجنان ایلسون ۱۲۷۱ سماطی

کریم مرحومه فصیحه جمعیت وخانه دائر سولطه دیکم حرمتنه

بیا ساقی با آن می خوشگوار — کله دارم از گردش روزگار
بیابی بده تاکه مستم کنند — دمی زاضطرابم رها میدهند
بمن ده تو بشنو زمن یک دمی — زهجران وزرخم وزجور فلک
مرا دختری بوده شیرین زبان — فصیحه بدی نام آن نوجوان
خدا نازکی را درو خواسته — که باحسن خلقش بیاراسته
کریم الطبع بود نازک مزاج — که بابا واغیار کرد امتزاج
ولی طالع وی شده وارگون — که راحت ندیده زگردون دون
زاحوال خود هم او حکایت نکرد — زجور فلک هم شکایت نکرد
خود القصه یک روز رخته فتاد — که بیماری وی نکرد امتداد
فصیحه ازین تنگنا رخت برد — دو نخل امیدش مارا سپرد

چوکرد از قفس مرغ جانش گریز — شتم بعد ازان برسم خاک ریز
برخم سر مرقدش با الم — بگفتم که ای نازنین دخترم
دمم باعدادست بیدار شو — چو خورشید تابان بدیدار شو
ترا است قدرخفتن آنین نبود — دلت عاشق خواب نوشین نبود
چرا می نخندی تو خوش خوسی — چرا می نگویی تو پرکو سی
چرا رنگ رویت چنین زرد شد — پدر زافتران تو پرورد شد
ترا می نزیبد چنین خاکی — هنوز آمدی بست و سه سالگی
فصیحه تو کردی بقا را گزین — من اسیر تنگنا مانده ام دل حزین
فصیحه تو رفتی بدار خراب — که ناید بچشمم شب و روز خواب
فصیحه فصیحه تو باما سی — زهر چیه اکنون دگر جا سی
فصیحه تو کردی زعالم گذار — منم بهر تو بعد ازین سوگوار
فصیحه خیال تو جان منت — که نام تو ورد زبان منت
همه روز بهر تو گریانم اوف — همه شب زحسرت پریشانم اوف
تو رفتی مرا گریه بوده مدام — که من بعد خندم مباشد حرام
بیا دخترم از هجر کشتم زبون — بتاب بدازچشم گرینده خون
بوقت بهرم اینچنین زخم و درد — مراسخت بتاب و ویران کرد
چو بشنید ساقی چنین زاریم — زچشمش روان گشت آب

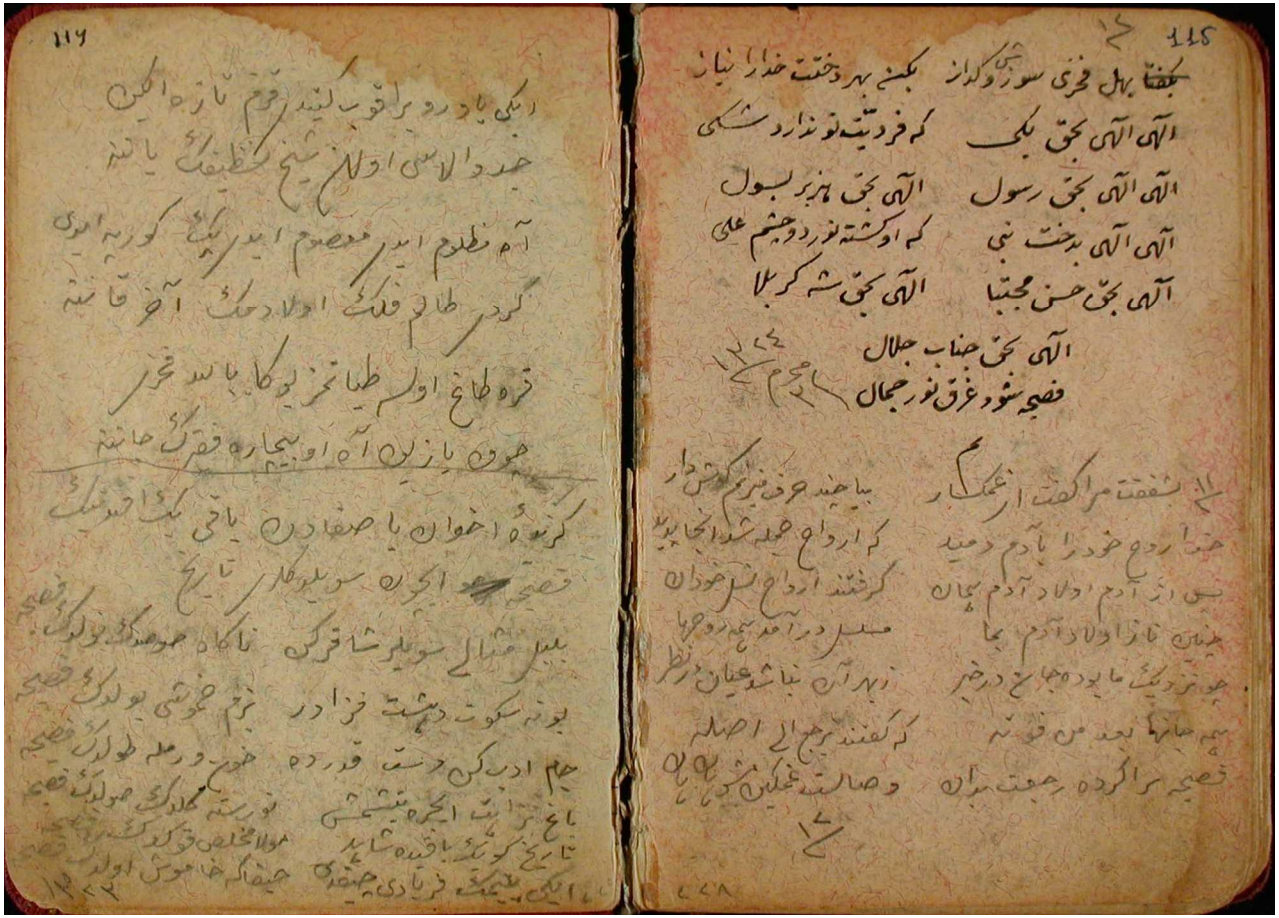

بسم اللہ الرحمن الرحیم

۱۱۷

پادشاہ بود او را سہ فرزند بود فرزندان عزم سفر کردند چون
پدر ایشانرا وصیت میکرد یک بارہ دوبارہ دہ بارہ کہ در
فلان جا قلعہ ایست صفت او چنین چون آنجا برسیدہ اللہ اللہ زود
بگذرید و بران قلعہ مایستید اگر این وصیتہا نمیکرد ایشانرا ہرگز خار خار
بتقاضای آن نبود کہ سور آن قلعہ خود نمیکردند از بن وصیتہا ایشانرا
تقاضایی و خار خاری خاستہ کہ عجب دران قلعہ چہ چیز ستہ
او چندین منع کند کہ (الانسان حریص ما منع) دران قلعہ در آمدند
حکایت معروفت (دیدہ دیدند بر آن دیوار آن صورت دختر پادشاہ
و عاشق شدند . آمدند بضرورت خواستاری کردند پادشاہ
میگفت بروید ایشانرا بنمایید آن خندق سر پوشیدہ کہ ہر کہ خواستاری
کرد و نشان دختر نیاورد حال او چہ شد رفتند دیدند خندقی پر سر پوشیدہ
پسر بزرگین دعوا کرد کہ من نشان بیاورم عاجز آمد او را نیز کشتند
دوم نیز چنین آن پسر کوچکین آمد گفت اگر از دیگران عبرت
نمی گیری از برادران خود عبرت بگیر گفت [صبر با عشق بس
نمی کنی از برادران خود عبرت نمیگیری گفت [صبر با عشق بس
نمی آید . صبر فریاد رس نمی آید . صابری خوش ولایتست ولی .
فرمان کسی نمی آید] شرط کرد و در طلب ایستاد دایرا

۱۱۸

بر صدق او رحم آمد او را دلالت کرد کہ گاوی زرین بساز و در اندرون
آن گاو برود ناجیلہا در گوشک دختر ہا راہ یابد بافت ہر شبی
خلق آرام گرفتی الا عاشقانکہ از نور عشق ایشانرا شب نمانده است
و لذت عشق از لذت خواب مستغنی کرد شب از گاو بیرون آمدی
و شعرہا را دشنامہا را از جا بکردا بندی و سر زلف دختر را بژولانیدی
چون روز شد نشانہا دیدندی و ہیچ کس نزدیک ندی حاصل بازو بند دختر
بستند کہ نشان آن بود بیامد کہ نشان آوردم خلق خود نشان چندان
ہزار بصدق او دیدہ بودند کہ اگر این پادشاہ قصد او کند ما عوغا
کنیم و قصد پادشاہ کنیم اگر قصد این شاہزادہ کند البتہ پادشاہ را ہلاک
کنیم زیرا محبوب بود گفت حاجت نیست خود من نشان بنمایم چندانکہ
پادشاہ در حال بمرد و شادروان او بکشید مرده و بیرون آرید و پادشاہ
گفت با این ہمہ نشان کو گفت آوردم اما تو و وزیر تو من و وزیر من
در آییم چنان نشان بنمایم کہ تو بہوش شوی یقین شود کہ ہیچ شکی
کمانی و شبہتی نماند چون در آمدند آن سر بند دختر و انگشتری
و علامتہای دیگر بود [غم غم با لطف توشا دمانی کردو . عمر از تو
جاودانی کردو . گر باد حمد بدوزخ بردد از کوی تو . خاک آتش دہم
آب زندگانی کردو . عشق ارچہ بلای روزگار ست گفتست . دین باده
اگرچہ پرحمانیست خوشست . و زبدن عشق اگرچہ کاری صعبست . چون الم
نظاری ۱ سرد کارست خوشت .

فصل حروفی

من خدای عالم آدم یافتم
الجنیه آدم ولی کم یافتم

بازار

جمادی الاولی ۱۲۷۶ ملی ۱۲۷۶ یوم حرکت

صباح ساعت ایکیده حیدر پاشا دن شمندوفر ایله حرکت
ایده رک اواخشم اسکی شهرده بر اوتلنده قالنوب
ایرتسی یه بازار ایرتسی کون اخشم ساعت بر بچقده قونیه یه
مواصلت ایتدک کیجه

۵ سلطنت ضدالی ایله بهاریه مولوخانه سنه تشریف بیور مشلرور
درگاه شریفک رخنمنده دوکان دسکه پوش محجابنه علی التحقیق
بوز الی ایکیوز قدر اخوان باصفا نیازه بولنمش وفقیر دخی
اسکله ده المده بخورد انلقله استقبال ایدوب یانمده شیخ الاسلام
موسی کاظم افندی خضرتلری واوقاف همایون ناظری شریف حمید
بکئ افندی خضرتلری وفتوا امینی افندی خضرتلری وایوب بلدیه مهتمی
وامینت عمومیه مدیری غالب بکئ حاضر بولنمشلرور دای خلاصه حضرات
افندمز اسکله یه چیقه رق مستقبلینک کافه سنی التفات بیور مشلرور
بعده فقیر اوکلرنده بخورد انطق طوته رق دائره همایونه
کنوره رک خاکپای شاهانه لرینه یارانشکر عرض عبودیت ایلدم
آیین شریفک باشلاتیلمسنه رخصت بیورلمسنی طلب ایلدمک اجابت
بیور دیلر وحال سماخانه یه کله رک اراده شاهانه لرینه
حضاره تبلیغ ایله مولود شریف قرائتنه باشلاتیلدی برنجی
بحر انشره مزموتی افندی واکنجی بحر مجانیزدن توفیق جامعی
سرمؤذنین حافظ شکری افندی واوچنجی بحر دخی علمدار
مولوخانه خطیبی تحسین افندی طرفندن قرائت ایلمشلر واندرون همایون
افندیلری دخی تشریف اوقومشلردر بعده اسکدره بالیان
شیخی حسن افندی دعا اینمشلردر دعادن صکره اصول
طریقیز اوزره مقابلهٔ شریفه اجرا ایدیلدی دور دوام ایده

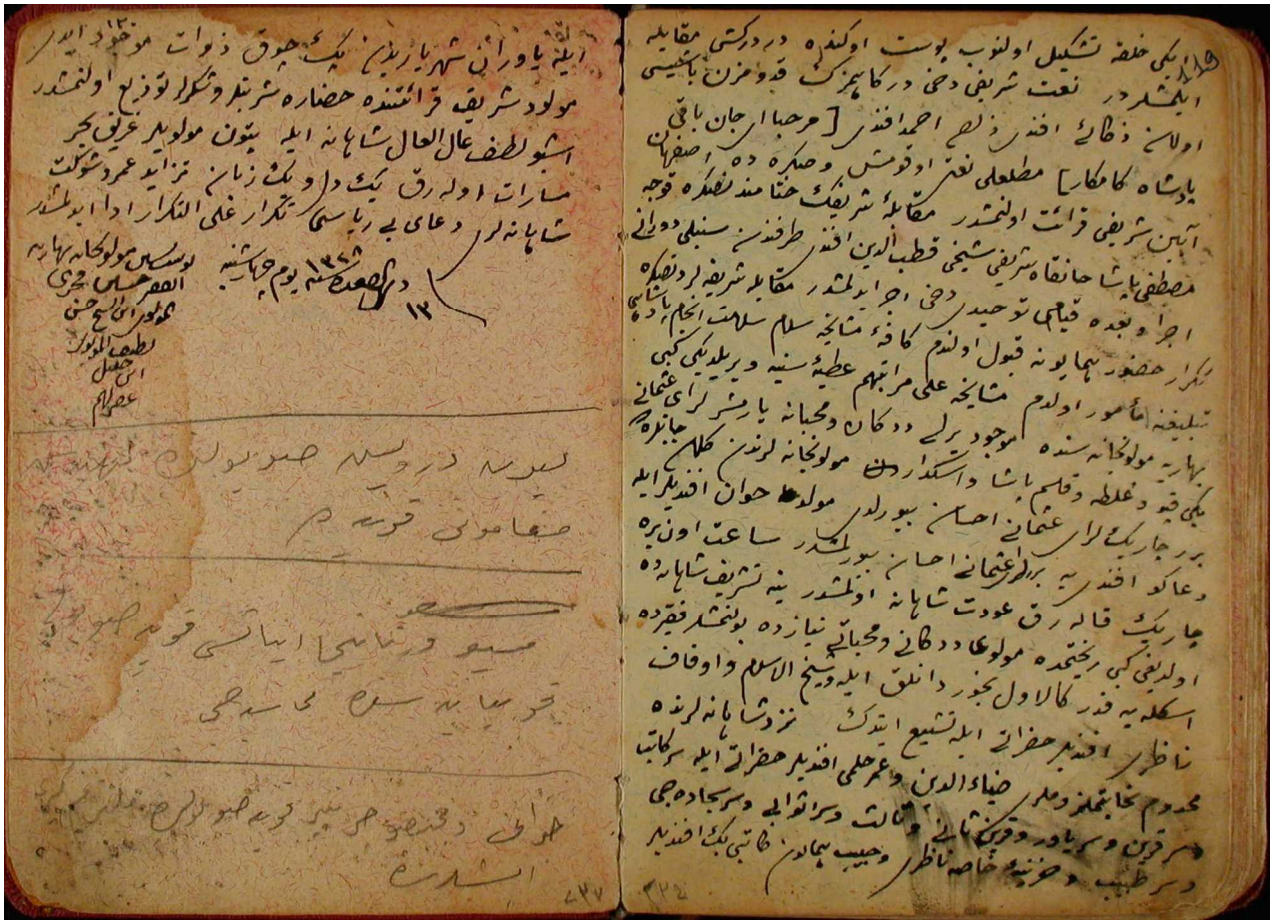

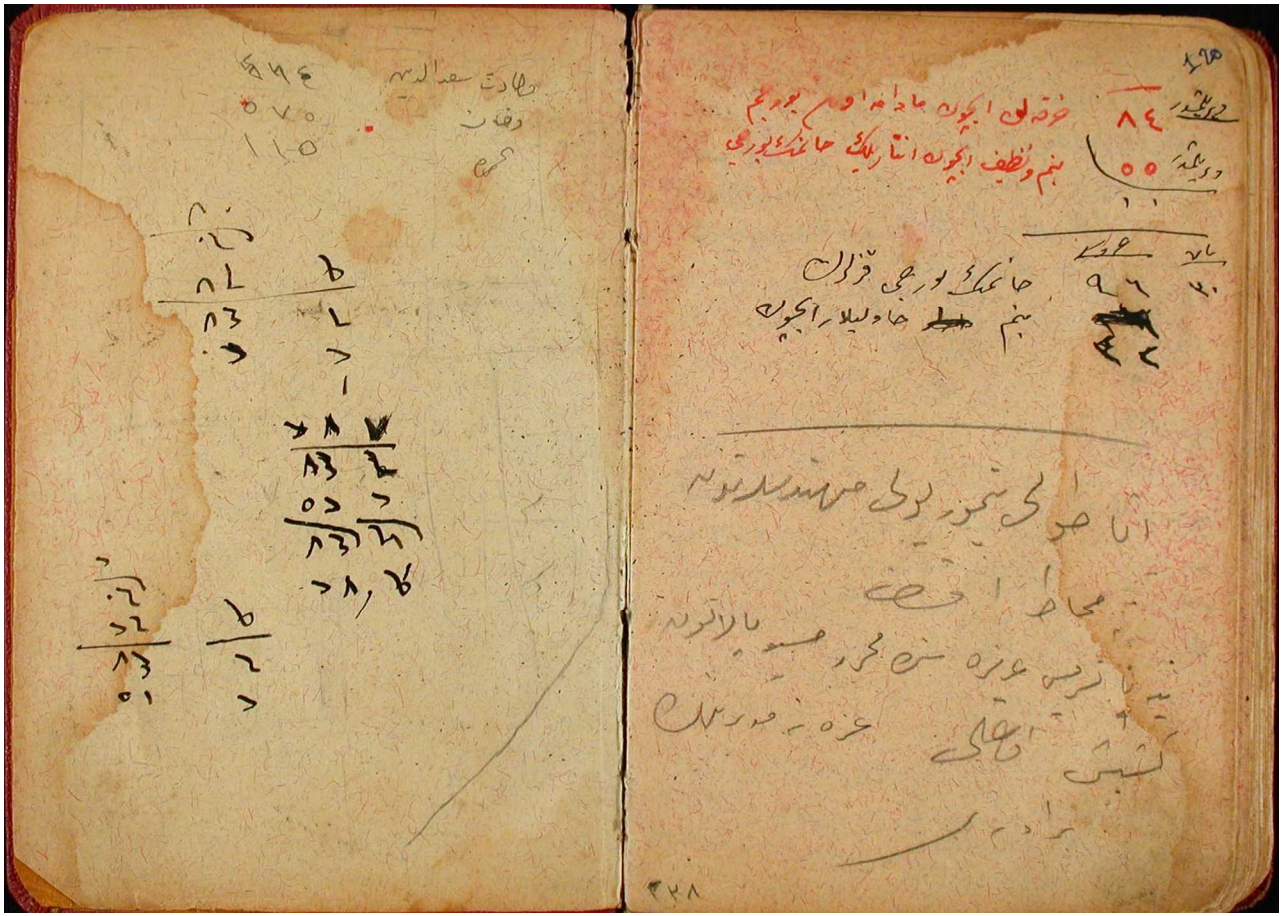

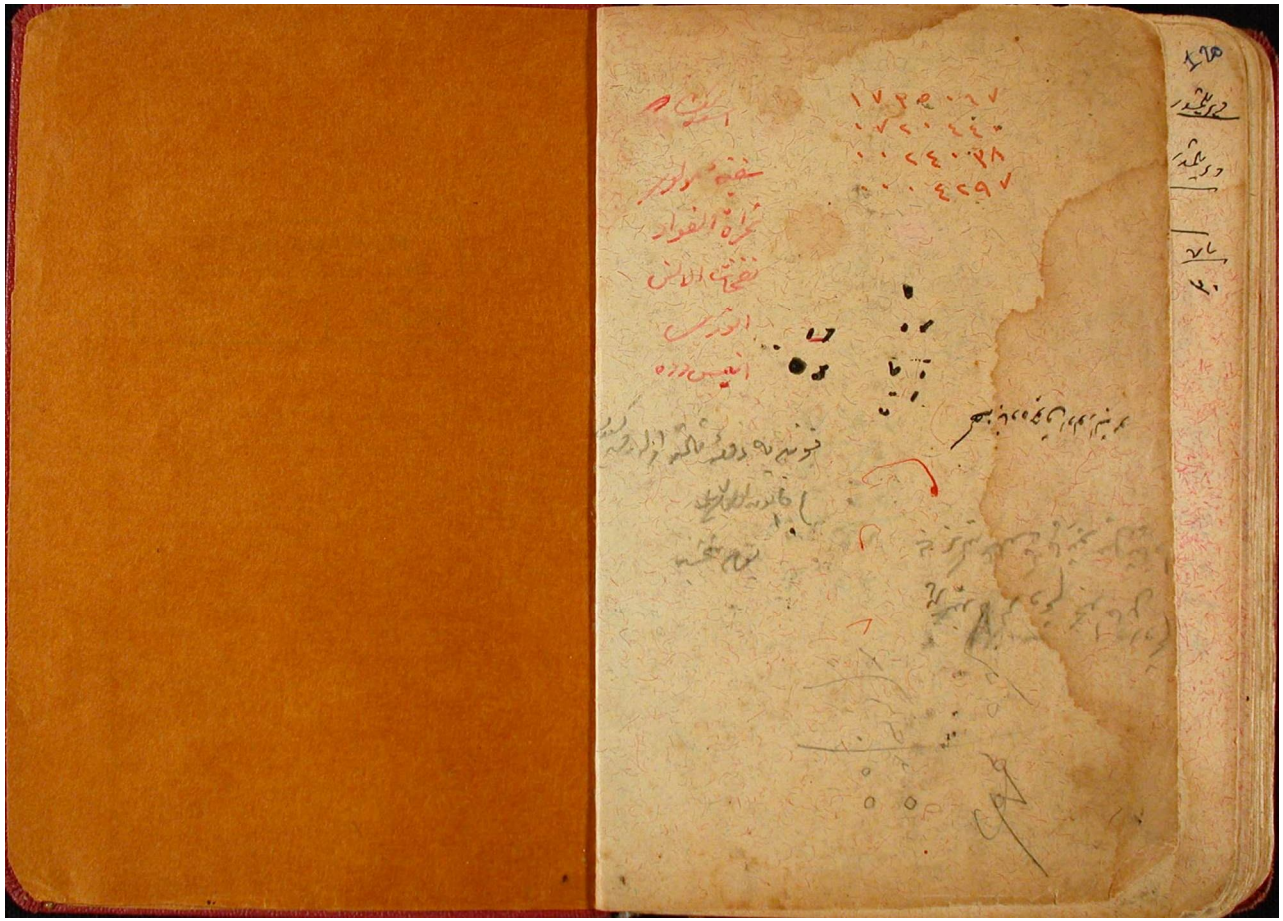

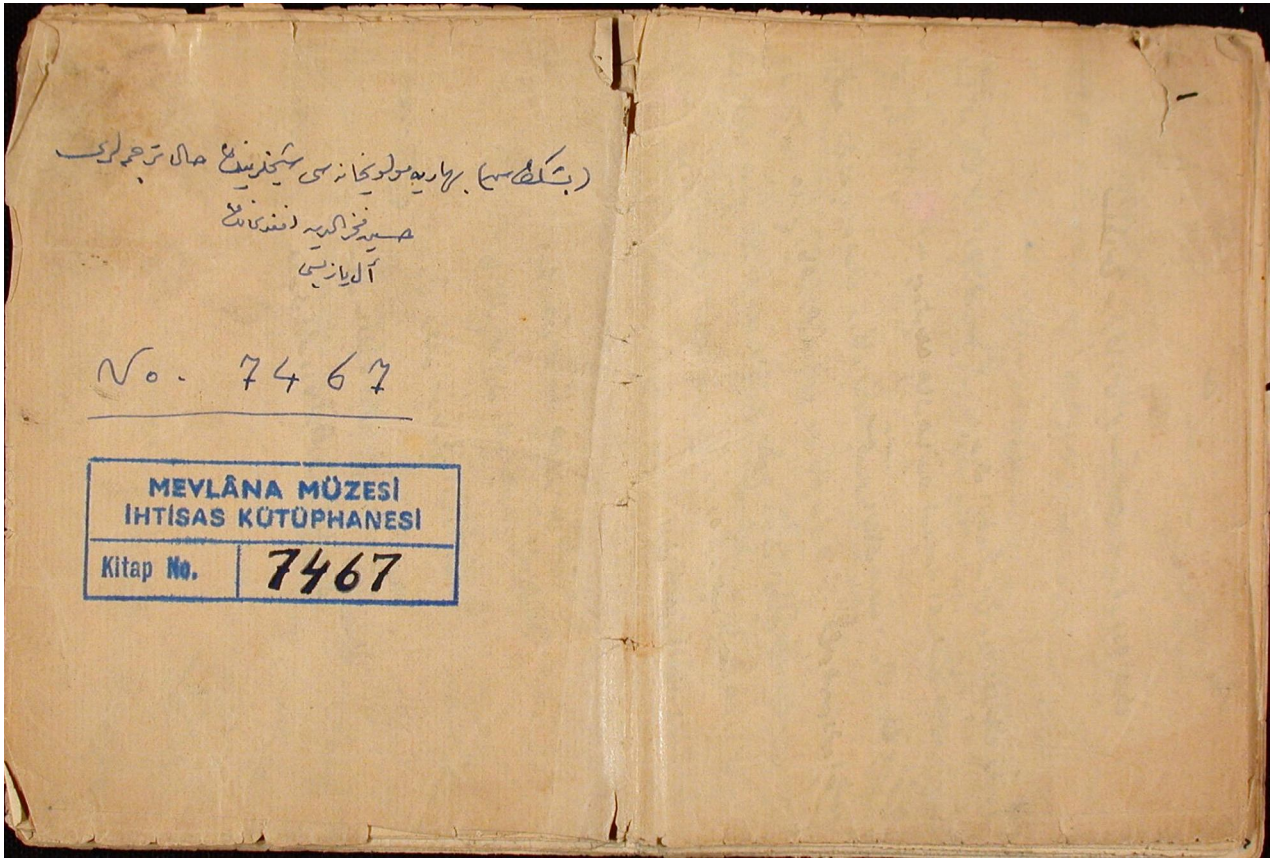
(بکلمه سی) بایزید بسطامی کتابخانه سی
حال ترجمه لری
حسین فخرالدین افندی نک
آل یازیسی
No. 7467
MEVLÂNA MÜZESİ
İHTİSAS KÜTÜPHANESİ
Kitap No. 7467

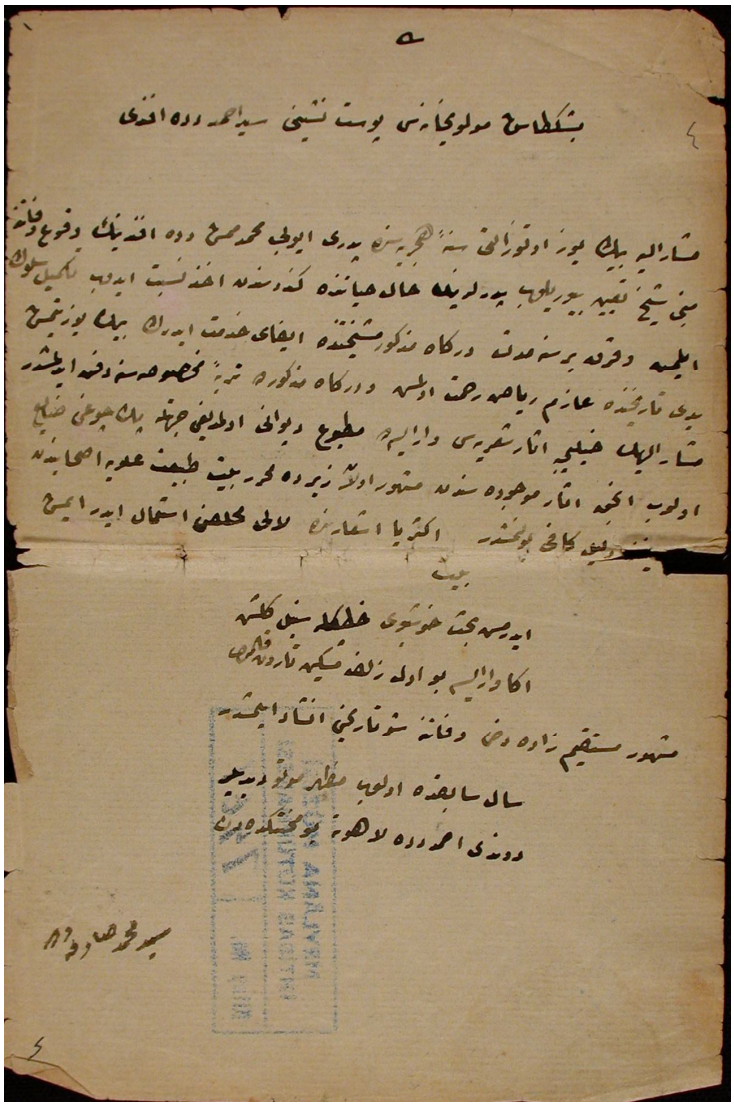

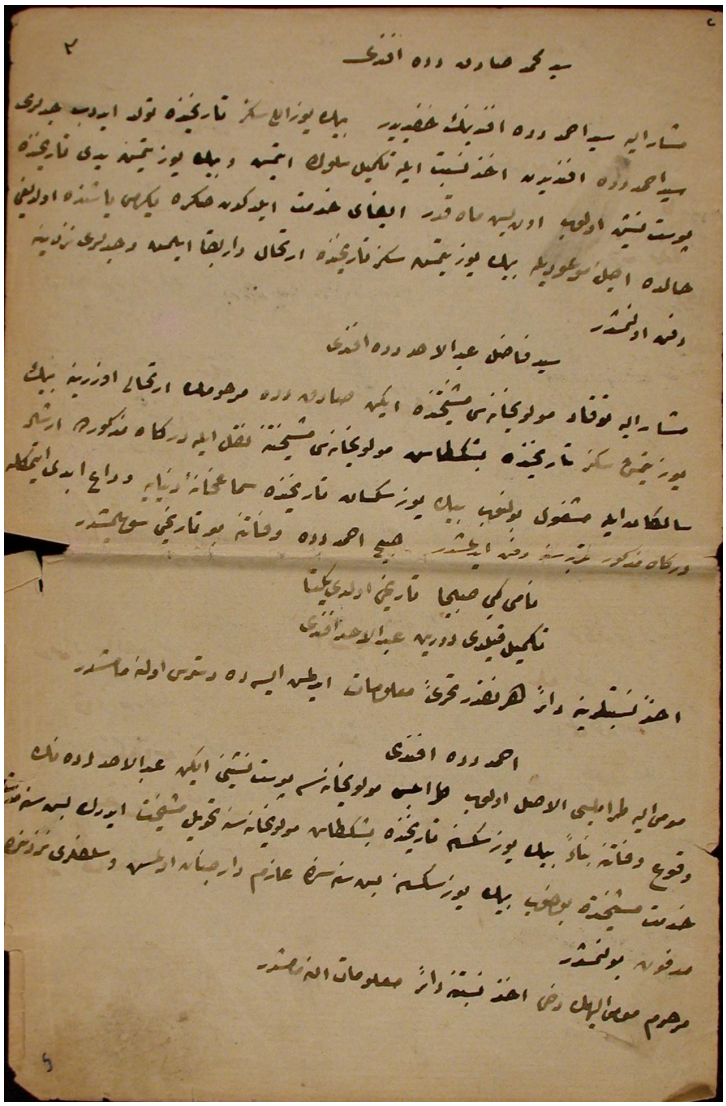

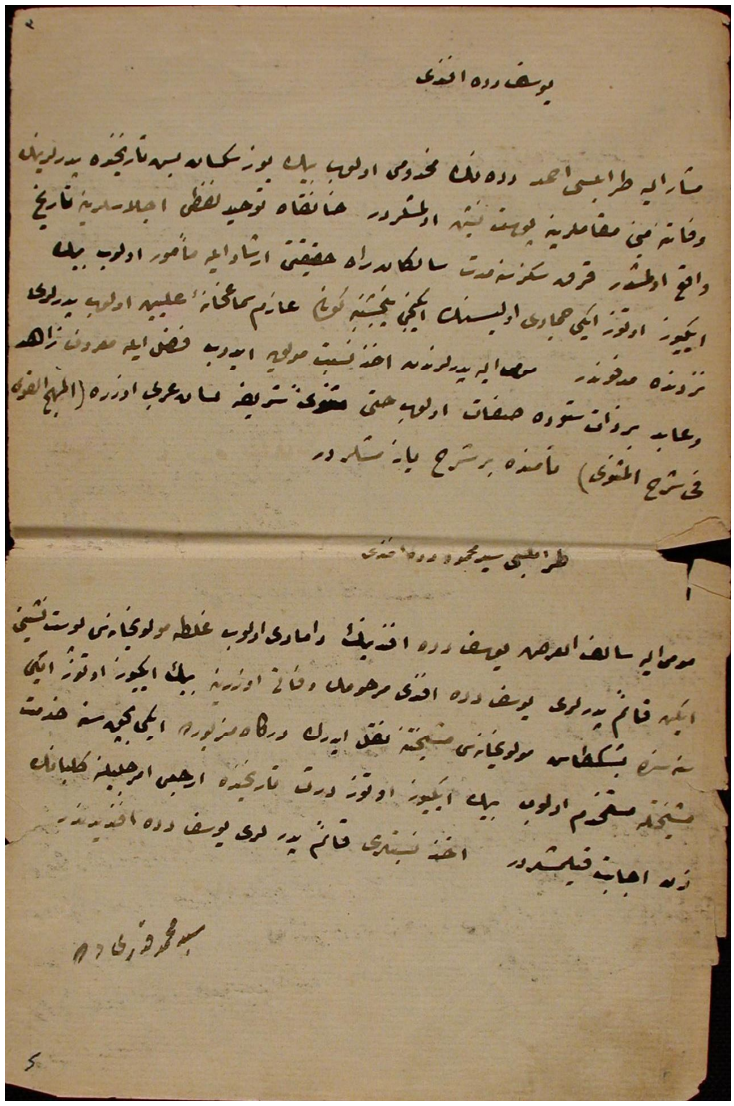

يوسف زاده افندی

مشار اليه طرابلسی احمد زاده نك مخدومی اولوب بيك بوز كسانه بسه تاريخچه يدرلرينك
وفاتنه مبنی مقاملرينه پوهنه لبنه اولمشدر. حقائق توحيد لفظی اجلاسيه تاريخ
واقع اولمشدر. قرنه سكرسنه مدت سالكان راه حقيقتی ارشاد ايله مأمور اولوب بيك
ايكيوز اوتوز ايكی جمادی اولسنك ايكی يجشنبه كونی عالم سماخانه عليه اولوب يدرلری
تزوينه مدفوندر. مشار اليه يدرلرندن اخذ نسبت مولوی ابدرب فضل ايله معروف زاهد
وعابد بروان ستوده صفات اولوب حتی متنوی شريفه شارح عربی اوزره (المنهج القوی
فی شرح المثنوی) تأليفنده برشروح يازه مشغول در

طرابلسی سيد محمود زاده افندی

مومايه سالف الذكر يوسف زاده افندينك والدی اولوب غلطه مولويخانه سی لوستنشيخی
ايكن قائم يدرلری يوسف زاده افندی مرحومك وفاتی اوزرينه بيك ايكيوز اوتوز ايكی
سنه سنده بكطاش مولويخانه سی شيخنه نقل ايدرك ورثاه مشهوره ايكی يجه سنه خدمت
شيخنه مستحكم اولوب بيك ايكيوز اوتوز درت تاريخنده ارحلينه كلبانك
زده اجابت فيلمشدر. اخذ نسبتی قائم يدرلری يوسف زاده افندينه در

سيد محمود زاده

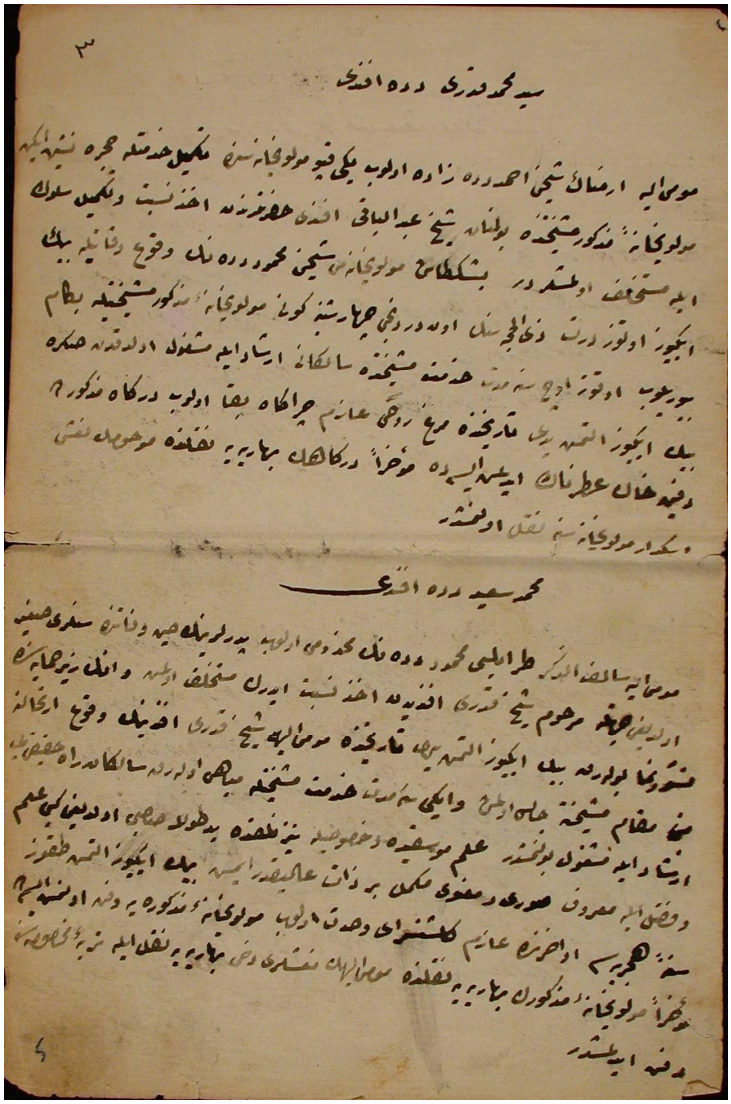

٣

سید محمد قدری دده افندی

موما الیه ارمنالی شیخی احمد دده زاده اولوب یکی قیو مولویخانه سنه تکمیل حدیثله محجوه نشه ایکن
مولویخانه مذکور مشیخه سنه بولنان شیخ عبد الباقی افندی حضرتلرنده اخذ نسبت و تکمیل سلوک
ایله مستخلف اولمشدر بشکطاش مولویخانه شیخی محمود دده نك وقوع وفاتیله یرینه
ایکیوز اوتوز درت سنه سنده مشیخه یه نائل اولوب دخی چهارسنه کوپ مولویخانه مذکور مشیخه بظام
یوریوب اوتوز اوچ سنه سنده حضرت مشیخه سالکانه ایشاریله مشغول اولدقده صکره
یرینه ایکیوز التمش یدی تاریخنده مرغ روحی عالم بقا اولوب درکاه مذکوره
دفنه خاص عطریات ایله ایسله یرده موخرا درکاهك بنا یه نقلنده موهوبك نعشی
مکدار مولویخانه سنه نقل اولنمشدر

محمد سعید دده افندی

موما الیه سالف الذکر طرابلی محمود دده نك محدوم اولوب پدرلریله حیه وفاتنه قدری صحبتده
اولدیغی مرحوم شیخ قدری افندیدن اخذ نسبت ایدرك مستخلف اولمش و انك یرینه جانشین
قلنمش بولوردقده یکی ایکیوز التمش یدی تاریخنده موما الیه شیخ قدری افندینك وقوع انتقالنه
متعاقب مشیخه جاه اولمش و ایکی سنه مدت حضرت مشیخه پناهی اولدقده سالکانه راه حقیقتی
ایشاریله مشغول بولنمشدر علم موسیقیده وخصوصیله نی نفخده یدطولا صاحب اولدیغی کبی علم
وفضل ایله معروف صوری ومعنوی مکمل بر ذات عالیقدر ایسه یکی ایکیوز التمش طقوز
سنه هجریه سنده اواخرنده عالم کلشنزای وحدت اولوب مولویخانه مذکوره یه دفنه اولنمشدر
موخرا مولویخانه مذکورك بنا یه نقلنده موما الیهك نعشی دخی بنا یه نقل ایله تربه ی مخصوصه سنه
دفنه ایلمشدر

٤

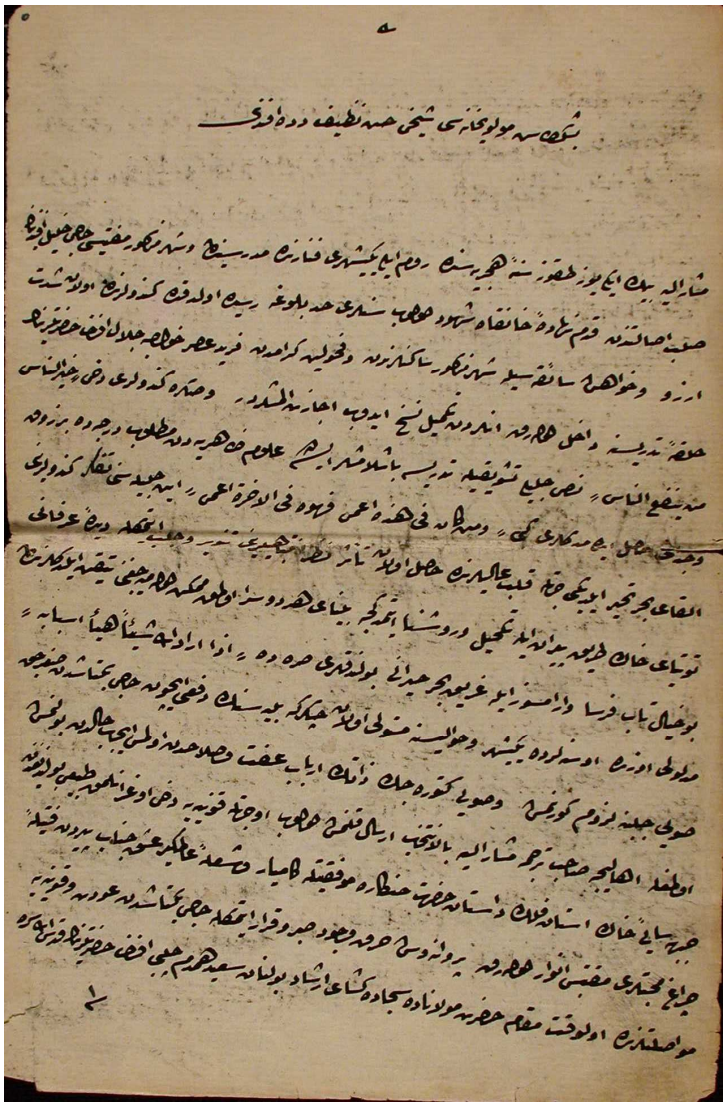

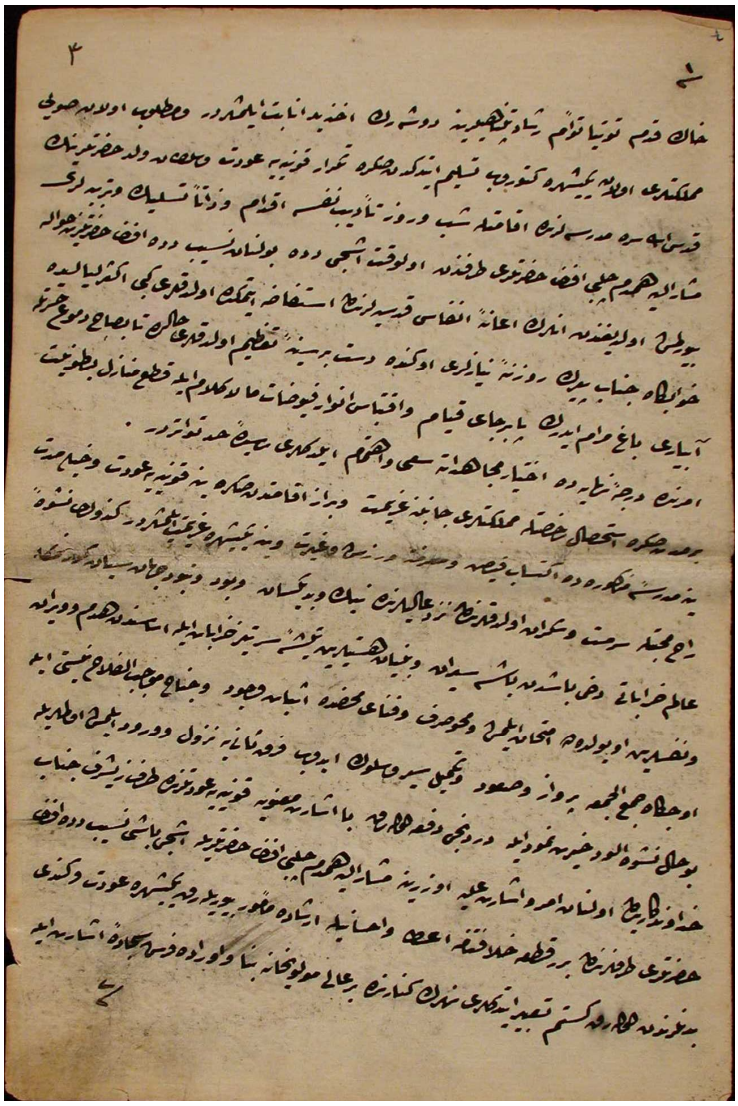

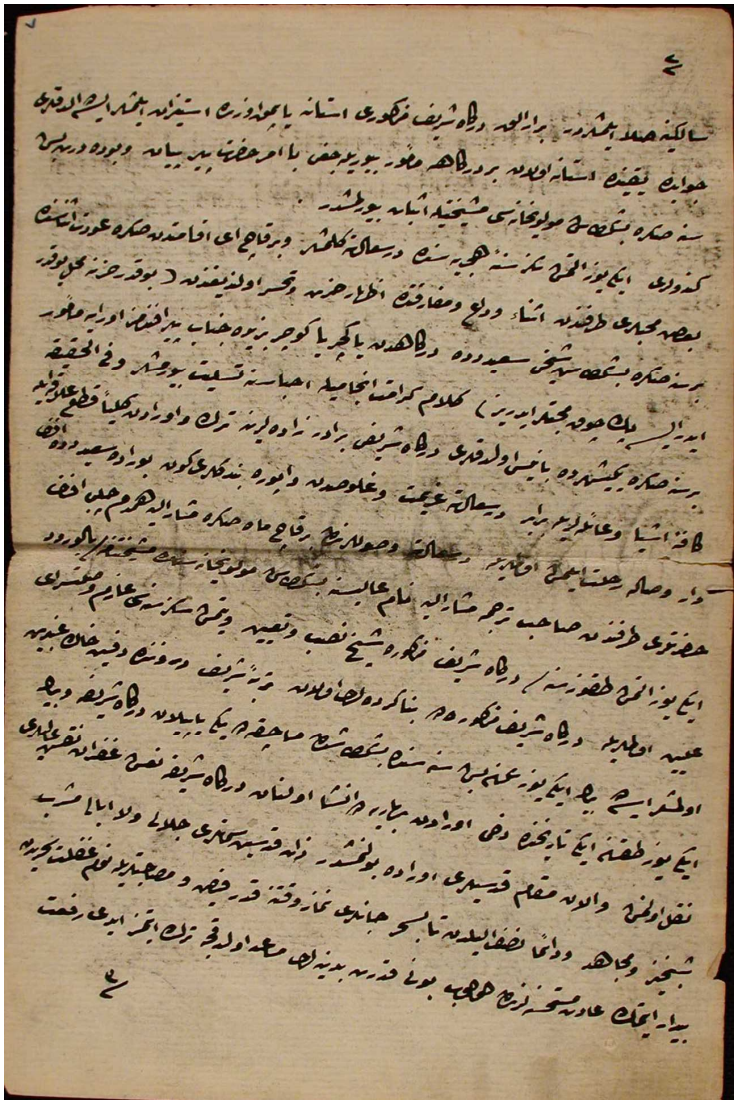

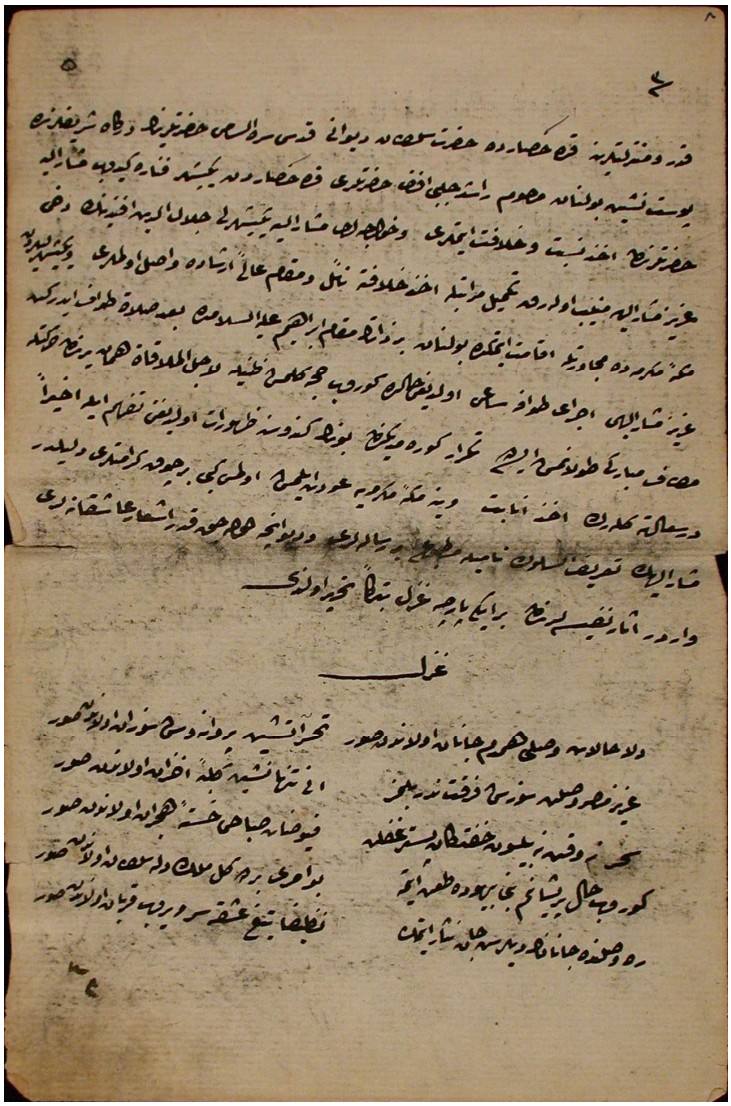

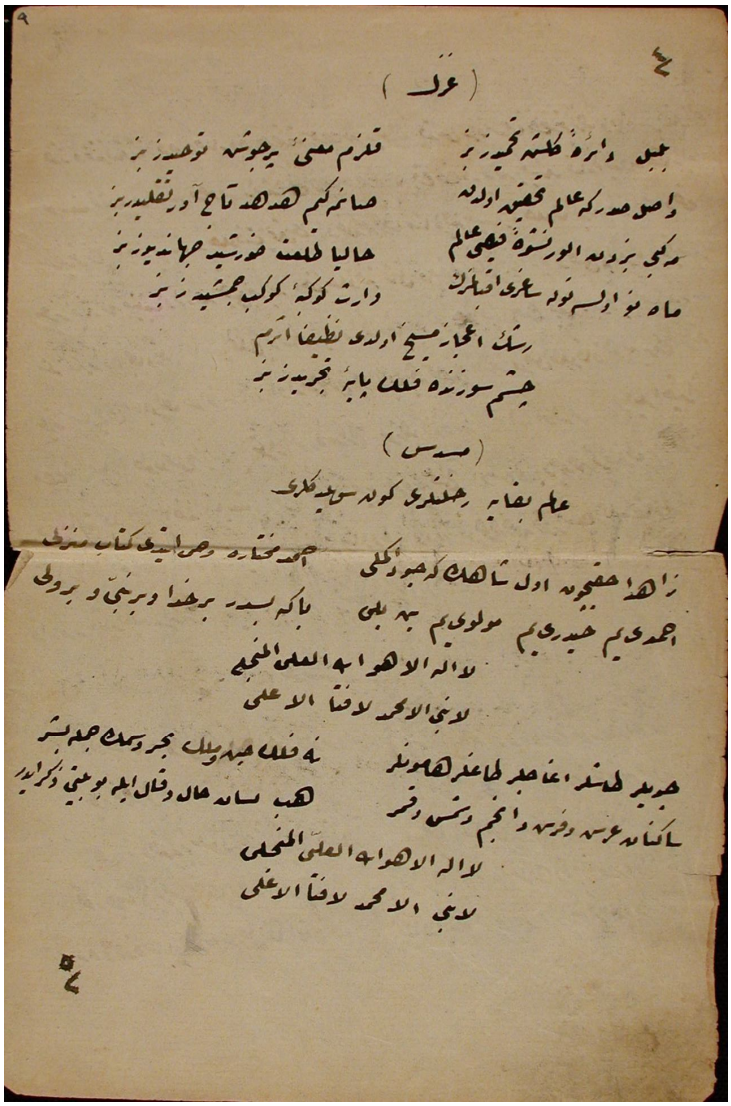

(غزل)

عبق دائرهٔ کلشن تحمید زبر — قدرم معنیٔ پرهوشه توحید زبر
واصوصه رکه عالم تحقیقه اولمه — صانمکیم کهدهکه تاج آور تقلید زبر
رکبی بردهه الورشوهٔ فیض عالم — حالیا قلمنه فوردیسه جهانه یوزبر
ماه نو اولسه توله سعری اقبالمز — دارت کوکبهٔ کوکب جمشید زبر

رشک اعجاز مسیح اولدی نظیفا ارسم
چشم سوزنده قلمک پایهٔ تجویدزبر

(مسدس)

عالم بقایه رهنمدری کولد سوایه کلدی

احمد مختاره وصرانیدی کتاب منزل

راهنما حضرتنه اول شاهک کرمیله کلی
احمدی یم حیدری یم مولوی یم به بلی
باکه بندهٔ برهدا و برحی و برولی

لا اله الا هو ایله المعلی المنجی
لا سیف الا محمد لا فتا الا علی

هر بیدلدن اغاجدر طاعدر لاهوتدر — نه قلک هیدیلک بحر وحدتک جدیلشر
کاینات عرشه وفرشه و انجم و شمس و قمر — لهب نسانه عال وقال ایله یوغی دکرایدر

لا اله الا هو ایله المعلی المنجی
لا سیف الا محمد لا فتا الا علی

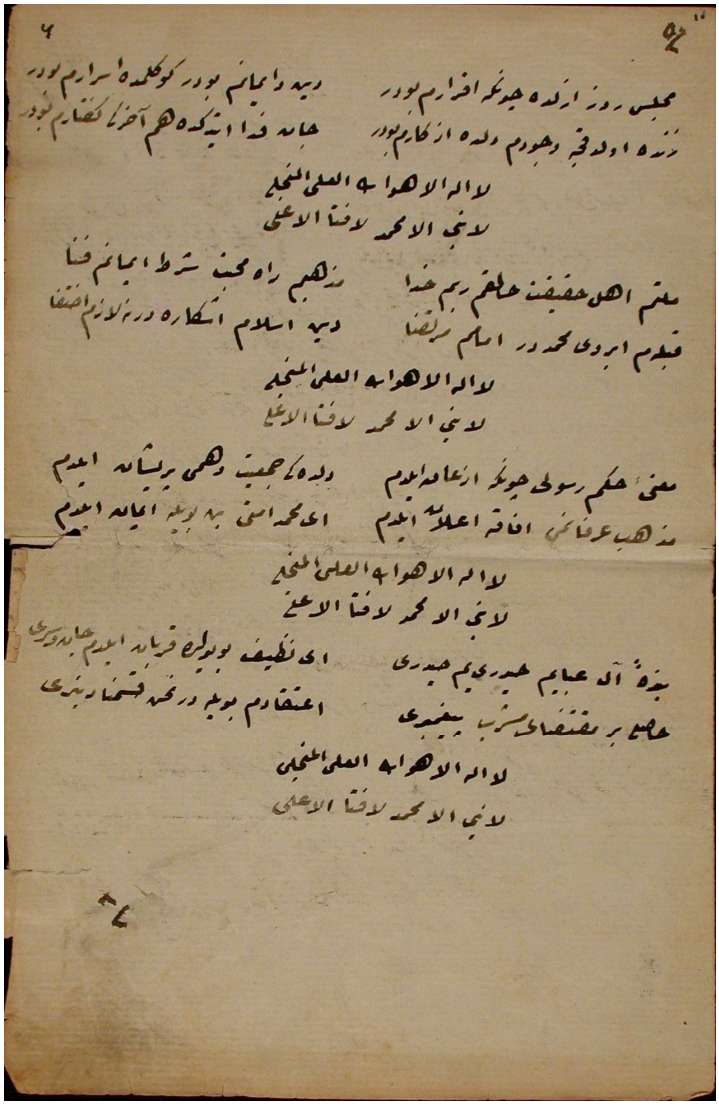

٦ ٩٤

مجلس روز ازده چنگه افزارم بود ربه وایمانم بود کوکله سازم بود
زنده اولدقجه وجودم دله ازکارم بود عابده فدا اینکده هم آخرکی کفارم بود

لا اله الا هو ٣ العلی المجید
لا نبی الا محمد لا فتا الا علی

ملتم اهل حقیقت حاکم رسم خدا مذهبم راه محبت شرط ایمانم فنا
قبلدم اروی محمد در امامم مرتضا دینم اسلام انکاره در لایم اضفا

لا اله الا هو ٣ العلی المجید
لا نبی الا محمد لا فتا الا علی

معنی حکم رسولی هیچکه ازعاده ایدم دله کی جمعیت وهمی پریشانه ایدم
مذهب عرفانمی افاقه اعلانه ایدم ای محمد اسمی به بویله ایمانه ایدم

لا اله الا هو ٣ العلی المجید
لا نبی الا محمد لا فتا الا علی

جده آل عبایم حیدری یم حیدری ای لطیف بویلرم قربانه ایدم عابده دیرسی
حاصل بر مقتضای سرشتم بیغمبری اعتقادم بویله در محمد قنبر رهبری

لا اله الا هو ٣ العلی المجید
لا نبی الا محمد لا فتا الا علی

٩٤

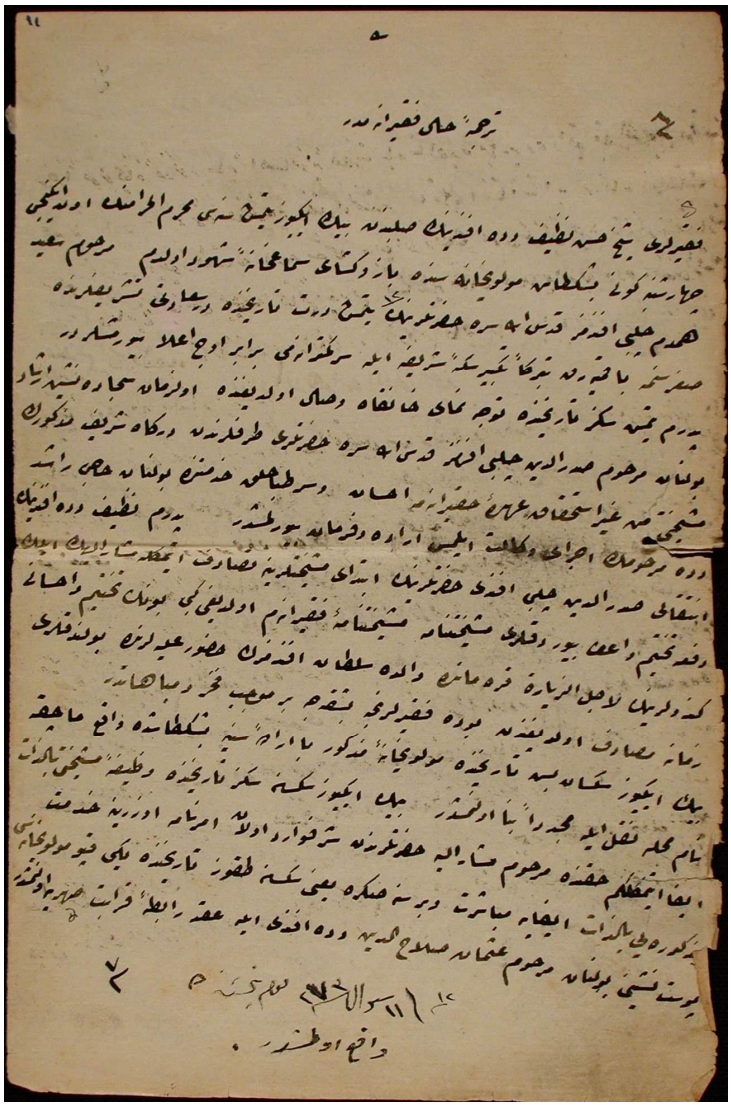

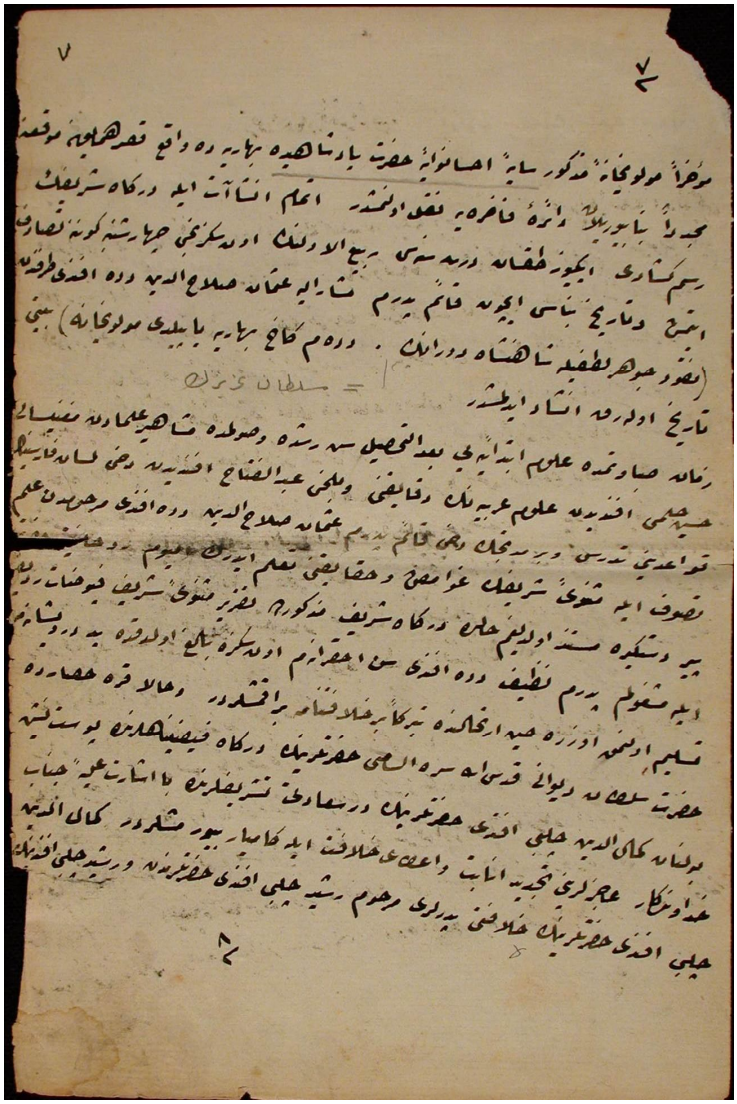

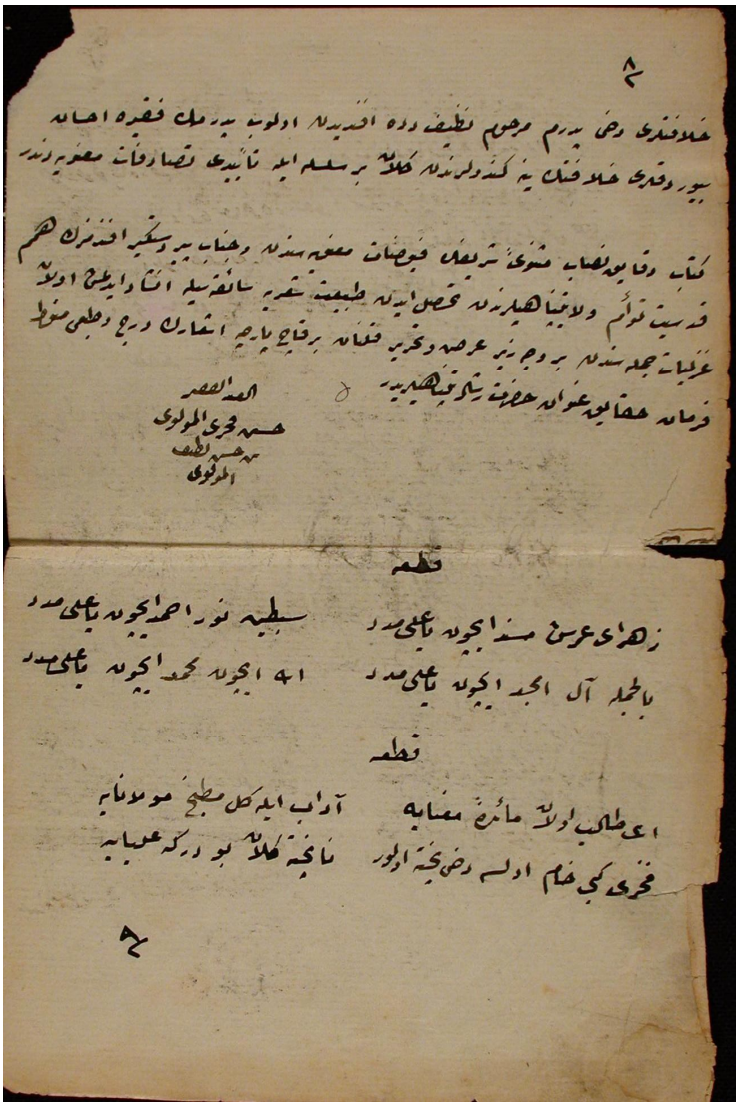

٨

خلافتدی وحی بیورم مرحوم لطیف وده افندیدن اولوب بیرملك فقیره احسانه
بیور وقدری خلافتلك یه کندولرندن کلله بر سلسله ایله تأییدی تصادفات معقوبه زنده

کتاب وقایع‌الصحاب متوی شریفلك فیوضات معنویه سندن وهبات بیرسکیز افندیزك حکم
قدسیت توأم ولاتیاهیلرندن مخصص ایدیلك طبیعت شعریه سائقه سیله انشا وایضاح اولنه
غزلیات مجلد سندن بر وجه بیر عرضه وتحریر قضاده برقاچ پارچه اشعارن درج وطلبی منوط
زمانه حقایق‌عوالم حضرتلرینه کلیه

الحمد لله
حسن فخری المولوی
محمد لطف
المولوی

نظم

زهی عرش مسند ایکوله باعلی صدر — سطیه نور احمد ایکوله باعلی صدر
باالجمله آل امجد ایکوله باعلی صدر — ال ایکوله محمد ایکوله باعلی صدر

نظم

ای طالب اولله مائده معنایه — آداب ایله کل مطبخ مولانایه
فخری کبی خام اولسه رضی بخته اولور — ناپخته کلله بو رکه عنبایه

٩

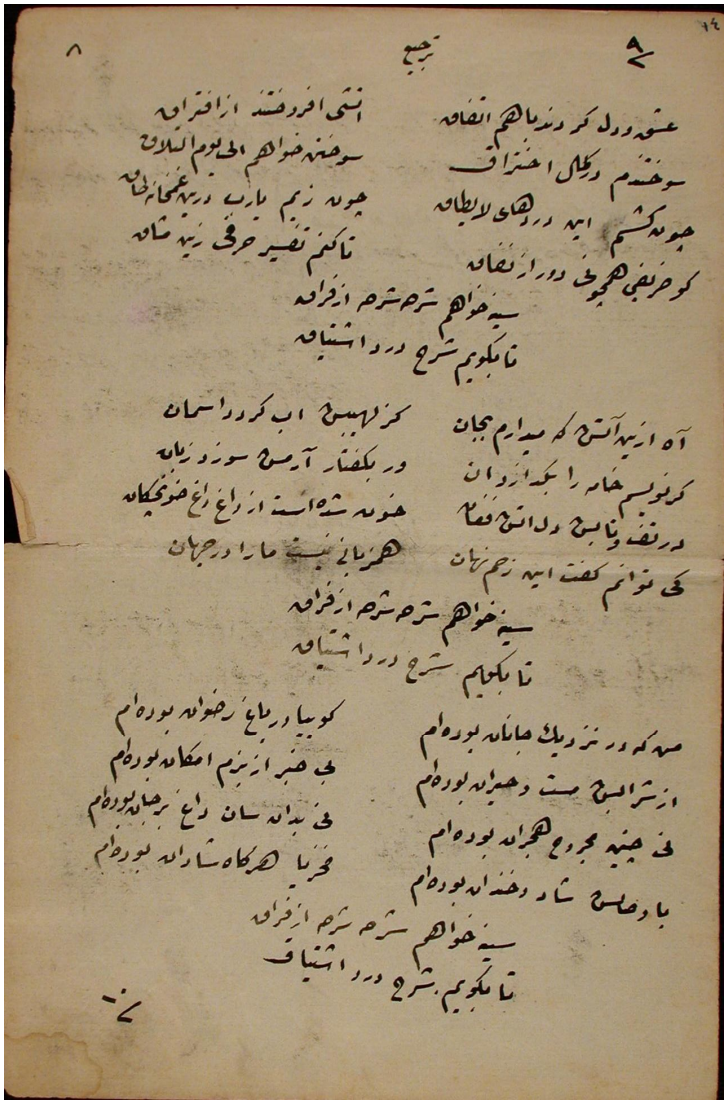

ترجیع

عشوه و دل کرد و دلبرانه تمام — آتشی افروخته از اختراع
سوخته خواهم الی یوم التلاق — سوخته خواهم الی یوم التلاق
چون نه زنم بار بدر دیده گاه — چون نه زنم بار بدر دیده گاه
تا نکنم تفسیر حرفی زیده شاه — تا نکنم تفسیر حرفی زیده شاه
کو حریفی همچو من دور از نفاق
سینه خواهم شرحه شرحه از فراق
تا بگویم شرح درد اشتیاق

آه از این آتش که میدارم بجان — کز لهیبش آب گردد آسمان
کز برایش خامه را بگذارد ان — در بکفتار آرمش سوزد زبان
در نفس ناسوخته دل اتش فتاد — چون نه شعله است از داغ ضو نخواهد
کی توانم گفت این رمز نهان — هم بازی نیست ما را در جهان
سینه خواهم شرحه شرحه از فراق
تا بگویم شرح درد اشتیاق

صبح که در نزد یک جانانه بوده ام — کو بیا در باغ رضوانه بوده ام
از شراب مست و همیانه بوده ام — کی همه از بزم اغیانه بوده ام
کی جنیه مجروح همخانه بوده ام — کی بدانه سان داغ برجانه بوده ام
با وصال شاه دمسانه بوده ام — محرما همگاه شانه بوده ام
سینه خواهم شرحه شرحه از فراق
تا بگویم شرح درد اشتیاق

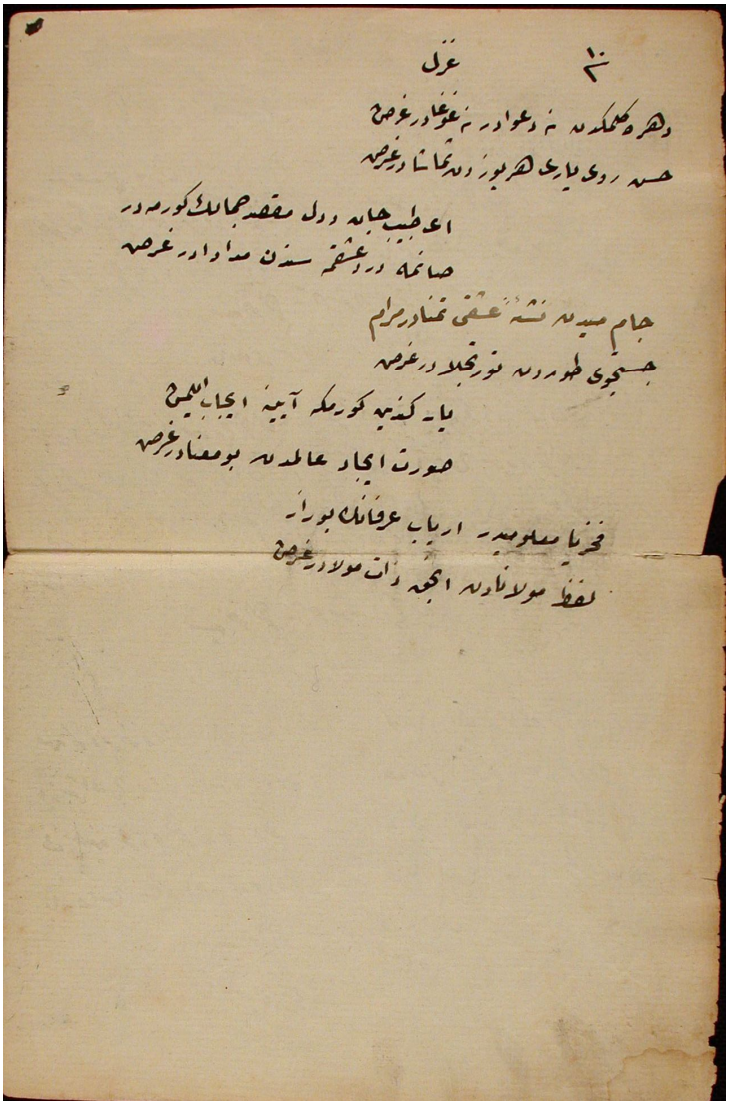

غزل ۲۰

دلبرم کعبه‌ده نه دعوادر نه عقبادر غرضم
حسنه روی یاری گربود رنجانا در غرضم

اعذلیب خانه دل مقصد جمالك کورمه در
صانمه در عشقه سندن مدادر غرضم

جام میده نشه عشقی تمنادر مرام
جستجوی طوردده نوردجلادر غرضم

یاکه کعبه کورمکه آیینه ایجاب ایلیم
صورت ایجاد عالمده بومعنادر غرضم

فخریا معلومیدر اربابِ عرفانك بوراسی
لفظ مولانادده انجمه ذات مولادر غرضم

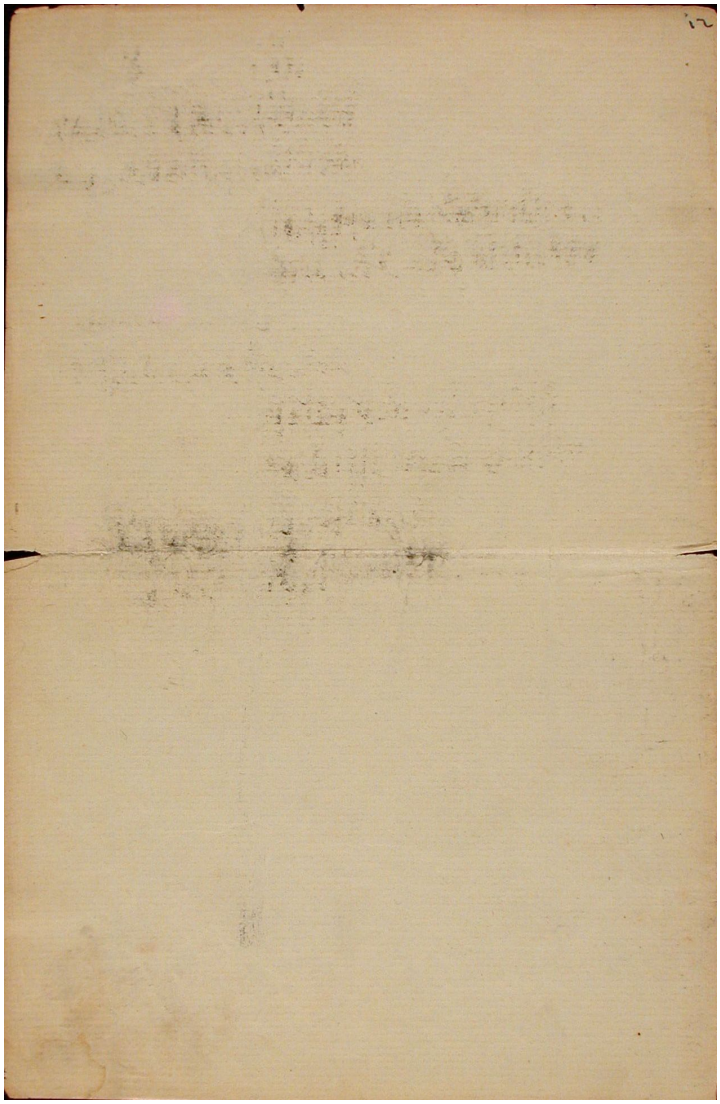

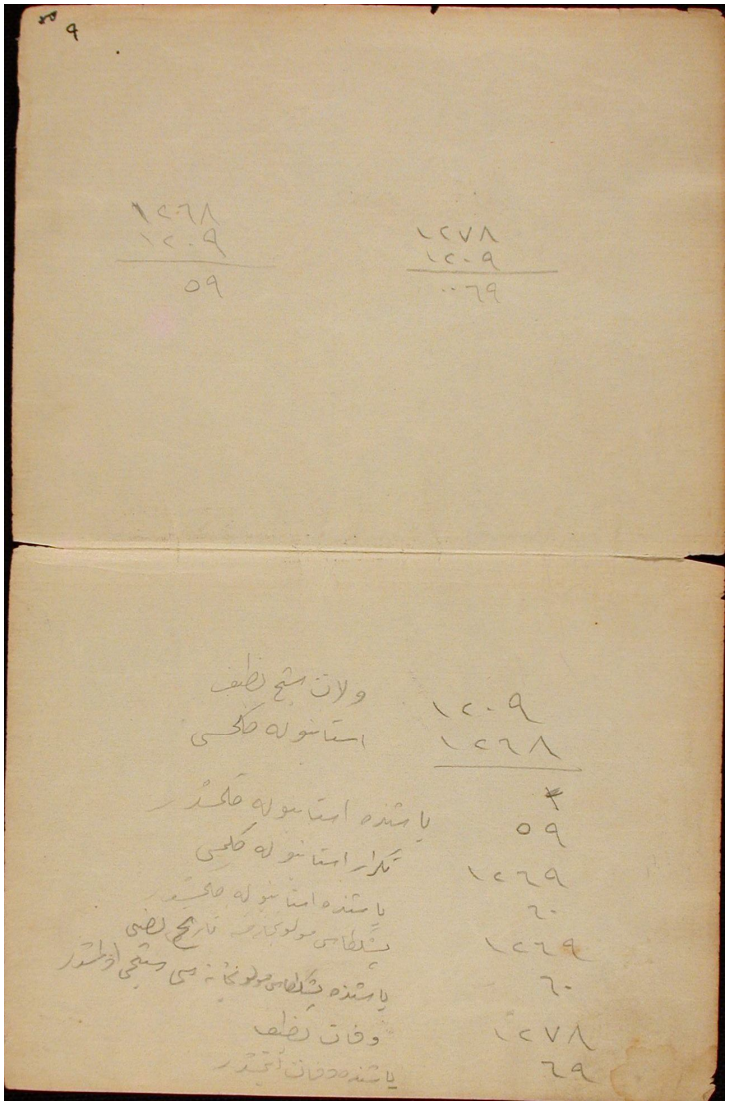

٩

١٢٧٨
١٠٩
٥٩

١٢٧٨
١٠٩
٠٦٩

١٠٩
١٢٧٨

ولات شیخ وظیف
استانبوله حاکمی

۴
٥٩
١٢٧٩
٦٠
١٢٧٩
٦٠
١٢٧٨
٦٩

باشنده استانبوله حاکمی
تکرار استانبوله حاکمی
باشنده استانبوله حاکمی
شد طاس مولوی تاریخ رضی
باشنده شد طاس مولوی خانه سی دستجی اوغلی
وفات وظیف
باشنده وفات آخری